-(1)-

فتاوی دار العلوم دیوبند

پښتو

مکمل او مدلل

له افاداتو

حضرت مفتی عزیز الرحمن عثمانی صاحب

تر هدایت لاندی

حکیم الاسلام حضرت مولانا محمد طیب صاحب

ترتیب

مولانا محمد ظفیر الدین صاحب

تخریج او نوی زیاتونا

مولانا محمد یامین صاحب

خپرونکی

محمد ساجد

مکتبہ رشیدیہ

سرکی روڈ کوئٹہ

دموجوده وخت په دار الافتآء کې دمروجه نسخو مطابق، دنوي تخریج سره اعلیٰ کمپوټري چاپ

فتاویٰ دار العلوم دیوبند

مدلل و مکمل

په آسانه او روانه کندهاري پښتو

لومړی جلد ❶

کتاب الطّهارة

تالیف: مفتی اعظم عارف بالله حضرت مولانا مفتی عزیز الرحمٰن صاحب عثمانی رحمه الله
((ددار العلوم دیوبند اول مفتی))

په لار ښوونه د: حکیم الاسلام حضرت مولانا قاری محمدطیّب صاحب رحمه الله (مهتمم دارالعلوم دیوبند)

مرتب: مولانا محمد ظفیر الدین صاحب، رفیقِ شعبۂ ترتیبِ فتاویٰ دار العلوم دیوبند

اضافه تخریج جدید: مولانا مفتی محمد صالح، رفیقِ دارالافتآء جامعة اسلامیه، بنوري ټاؤن کراچی

ژباړه، تعلیق او تحقیق: مولانا الحافظ محمّد أحمد الحقاني الأفغاني، فاضلِ حقانیه، پشاور

زیرِ نګراني: شیخ الحدیث حضرت مولانا الشیخ عبد القادر النهر کاریزي (دامت بر کاتهم العالية)

مکتبهٔ حبیبیه

کاسي روډ، کوئټه : 0812662448

لومړی چاپ

۱۴۲۹ شعبان \ اګست 2008

Maktabah Habibiyah	مکتبه حبیبیه
Publishing Organization	خپروونکی اداره
AL – ILM Computers	العلم کمپیوټرز
Composing Organization	کمپوزنګ اداره

Arg Bazar, Kandahar, Afghanistan. Mob : 0799447413 : ارګ بازار کندهار ، افغانستان ، ګرځنده تلیفون
Kasi Road, Quetta, Pakistan . Phone : 0812662448 : کاسي روډ ، نزد مسجد نور ، کوئټه ، تلیفون شمیره
AL-ILM Computers, Quetta. Mob: 03218016371 :العلم کمپیوټرز، کوئټه پاکستان، ګرځنده تلیفون شمیره

دفتاوٰی دار العلوم دیوبند مدلّل او مکمل (پښتو) دمضامینو فهرست، جلد ❶

دلومړۍ حصي فهرست ختم سو

بسم الله الرحمن الرحيم

دلومړی ځل لپاره په خوږه پښتو ژبه باندي دحنفي فقه تر ټولو لوی او ستر پوهنغونډ
(دائرة المعارف ، موسوعة ، انسائيکلوپيډيا)

الحمد لله وكفى ، والصّلاة والسّلام على عباده الذين اصطفى ، خصوصًا على سيّد الأولين والآخرين، سيّدنا وحبيبنا محمّد ن المصطفى والمجتبى، وعلى آله وأصحابه شموس الفضل وأعلام الهدى ، وعلى من استنّ بسنّتهم ونهج مَنْهَجَهُمْ وَنَحا نَحْوَهُمْ وترسّم خُطَاهُمْ من الأئمة المجتهدين والفقهاء والمحدّثين والمفسّرين والعلمآء الربّانيين والشهدآء والمجاهدين . (1) أمّا بعد :

په افغانستان او پاکستان کي ددیني ، اسلامي ، علمي ، ادبي او فرهنګي کتابونو په پراخه کچه خپروونکي او نشروونکي ټولنه (**المكتبة الحبيبـــية**) ددرنو هېوادوالو ورونو لپاره دخپل چوپړ په درشل کي نن له يوې ستري کاميابۍ سره را وړاندي کيږي ، دا لومړی ځل نه دی چي دې اداري دليك او لوست دمينانو ، دعلم او پوهي دپتنګانو پام خپل ځان ته را اړولی دی ، تردې وړاندي هم دالله ﷻ په خاص کومك ، مرسته او پيرزويني سره توانيدلي ده ترڅو دهېواد دپوهنيزي پراختيا دمينانو تنده په خپلو ځپاندو څپو سره ماته کړي ، هو! دا ځل تر مخکي هغو ځکه ډېره خوشبينه ده چي په غيږ کي يې يو داسي اسلامي پوهنغونډ (دائرة المعارف) وزيږيد چي په تير دورکي يې مثال، او له نورو سره يې سيال نه ترسترګو کيږي ، چي ددار العلوم ديوبند (أزهر الهند) غوندي يوستر علمي مرکز لخوا په لسګونو کلونوکي دهند دلويي وچي داوسيدونکو مسلمانانو ورونو دورځني ژوند دبيلا بيلو اړخونو سره اړوند پوښتني او ځوابونه پکښي را نغښتل سويدی ، چي شمېر يې شاوخوا لس زره (۱۰۰۰۰) پوښتنو او ځوابونو ته رسيږي ، او تحليل به يې مخ ته وړاندي کړل سي .

---

(1) للأمانة العلميّة يلزم عليّ أن أقول : هذه الخطبة مأخوذة من الخطبة الشريفة لأستاذنا العلاّمة مولانا السيّد الدكتور الشيخ شير علي شاه المدني ، حفظه الله تعالى وأطال الله بقاءه بصحة وعافية ، أستاذ الحديث والتفسير بالجامعة الإسلامية الحقانية ، حرسها الله تعالى من كيد الأعداء ، الواقعة في بلدة أكوره ختك من مضافات إقليم سرحد ، ألقاها علينا في بدايته لدرس الأحاديث النبوية الشريفة في رحاب الجامعة المذكورة سنة ١٤٢٥ من الهجرة النبويّة على صاحبها ألف ألف سلام وتحية . محمّد أحمد الحقّاني الأفغاني

ددار العلوم ديوبند دا فتاوى مخكي هم له بيلا بيلو ادارو لخوا ژباړل سوي، خپره سوي او نشر سويده ، خو دا چي زموږ په دې نوي كمپيوټري چاپ كي كمو ټكو ته جدي پاملرنه سويده ستاسي ومخي ته ايږدو :

دفتاوى دارالعلوم ديوبند پښتو ددې چاپ ځانګړتياوي او خصوصيتونه

☜ دكتاب اصلي عبارت چونكه په أردو ژبه كي وو ، او دهمدې أردو څخه ځو ځو ځله پښتو ته ژباړل سوى هم وو ، خو ددې چاپ دا امتياز دى چي دخپل وس تر بريده مو پكښي پوره پوره هڅه كړيده تر څو دكتاب أردو عبارت په عام فهمه ، ساده او واضحه پښتو وړاندي كړو ، چي لله الحمد په دې موخه كي ۹۹ % په سلو كي بريالي سوى هم يو ، دكتاب دمطالعه كولو څخه يې عزتمند لوستونكي خپله هم اټكل كولى شي ، بايد ووايم چي سوچه پښتو ويوني (لغات) له دې امله نه دي كارول شوى چي له يوې خوا دا كتاب چونكه دپښتو ژبي دزده كړي يا دپښتو ميتودونو (نحو او صرف \ ګرامر) يو كتاب نه دى ، بلكه ددرنو لوستونكو يعني خواصو او عوامو لپاره ديني مسئلې او څيړني (تحقيقات) پكښي كښل سويدي تر څو پښتانه لوستونكي په خپله مورنۍ ژبه دخپل ستر امام حضرت امام ابو حنيفه رحمة الله تعالىٰ عليه دمذهب پر بنسټ ولاړ يو پراخ ديني اخځنځاى (مأخذ) ولري ، او له بلي خوا دا لا هم چي ډيرى دپښتو ژبي لوستونكي وګړي دپښتو ژبي دسوچه ويونو سره نا آشنا دي او كيدى شي چي دهمدغو سوچه پښتو لغاتو (ويونو) راوړل داصلي مطلب په فهميدا كي خنډ وګرځي ، پر دې سربيره دا خنډ به له دې امله نور هم پياوړى وي چي دپښتو ژبي لپاره يعني پښتو په پښتو ، يو جامع او هر اړخيز سيند (قاموس) هم په عمومي ډول شتون نه لري ، كه څه هم چي دبعضو ملګرو له خولې كله نا كله اورو چي دپښتو لپاره په څو غټو ټوكونو (ضخيمو جلدونو) كي يو سيند (قاموس) شته خوداسي برېښي چي هغه هم اوس له نادرو او نايابو څخه شمېرل كيږي ، ولي چي چاپ او خپريدا ته يې كمه ځانګړې پاملرنه نه ده شوي ، وَاللهُ وَلِيُّ ٱلْأُمُوْرِ كُلِّـهَا.

☜ ددې لپاره چي دكتاب دترتيب په لړۍ كي دعلمي تيروتنو كچه بيخي له مينځه ولاړه شي او يا هم لږ تر لږه ډيره ټيټه شي ، موږ په شمېرونكي (كمپيوټر) باندي

دفتاوٰی تر لیکلو وروسته دټایپ شوي متن بشپړه مقابله او موازنه له اصلي أردو فتاوی سره وکړه ، او دتفاوت او فرق په مهال مو دکتاب اصلي یعني أردو ترتیب ته لومړیتوب ورکړیدی.

☜ همدارنګه مو ډیری عربي عبارتونه دخپلو اصلي مآخذو سره پرتله کړیدی ، یعني کله چي مفتي صاحب حضرت مولانا عزیر الرحمٰن رحمه الله دکتاب په صلب کي ، او یا هم مفتي صاحب محشّي حضرت مولانا محمد ظفیر الدین رحمه الله دکتاب په حاشیه کي عربي عبارتونه دځواب داستدلال لپاره له ګڼ شمېر کتابونو څخه لکه : الدر المختار ، ردالمحتار (شامي \ حاشیة ابن عابدین) ، فتاوی عالمګیریه (هندیه) ، البحر الرائق ، فتح القدیر ، الهدایة ، فتاوی قاضیخان ... او نورو څخه را نقل کړی دی ، نو ددې کتابونو دعربي عبارتونو مقابله له همدغو کتابونو سره سویده او کم ځای چي پکښي توپیر او تفاوت څرګند سوی ، نو همدغو عربي کتابونو ته دلومړیتوب حق ورکول سویدی او عبارت مو ورسره موافق لیکلی دی ، ددې بیلګي هم دکتاب دعربي عبارتونو دمطالعه کولو او دأردو فتاوی سره دپرتله کولو څخه څرګندیدی شي .

☜ دیادوني وړ ده چي لومړی دپوښتنو ځوابونه حضرت مولانا مفتي عزیز الرحمٰن صاحب رحمه الله په خپل قلم لیکلي ، دفتاوی دمطالعه کولو څخه دده دا عادت ډیر روښانه برېښي چي دی په خپل جواب کي داستدلال لپاره عربي عبارتونه ډیر کم وړاندي کوي ، او ترخپله وسه پوري يې هڅه کړیده چي جواب يې د (خَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ) ([1]) سره بالکل سمون وخوري ، له دې امله تاسي به وویني چي ډیر ځلي دی رحمه الله دبشپړي پوښتني ځواب یوازي او یوازي په یوه توري لکه : هو ! ، نه ! ... او داسي نورو سره ورکوي .

وروسته بیا ددار العلوم دیوبند دښاغلي مهتمم او سرپرست حکیم الاسلام حضرت مولانا القاري محمد طیّب صاحب رحمه الله دیوه فرمان سره سم مولانا مفتي محمد ظفیر الدین رحمه الله په دې دنده وګمارل شو چي دنوي وخت دغوښتنو سره سم دمفتي عزیز الرحمٰن صاحب رحمه الله دورکړل سوو جوابونو علمي تخریج وکړي او دښاغلي مفتی صاحب دلنډو عبارتونو توضیح او

([1]) دا دعربي ژبي مشهوره مقوله ده چي معنٰی يې ده : تر ټولو ښه وینا هغه ده چي لنډه او پوره مطلب ورکوونکي وي.

تشریح ، او په تائید باندي يې عربي عبارتونه دحنفي فقه دېې شمېره معتبرو او خورا غټو کتابونو څخه راغونډ کړي او په حاشیه کي يې ورسره ذکر کړي ، چي دې کار دخدای بخښلي مفتي ظفير الدين صاحب رحمه الله څخه دپنځه ويشتو څخه تر ديرشو (۲۵ – ۳۰) کلونو پوري وخت واخيست ، دمحققينو او مدققينو علماؤ څخه پټه نه ده چي تخريج او تحقيق همداسي سترې کيدونكي او دخورا زيات زحمت غوښتونكي وظيفه ده ، چي ډير ځلي يو محقق ديو وړوكي كتاب په تخريج او تحقيق كي په لسګونو كلونه تير كړي ، دعربي نړۍ مشهور محقق عالم اروانباد محمد عبد السّلام هارون رحمه الله دعلامه جاحظ دكتاب (الحيوان) چي پر اتو ټوكونو باندي مشتمل دى ، په تخريج او تحقيق كي تر ديرشو زيات كلونه تير كړل ، او دشام محقِّق حنفي عالم علامه عبد الفتّاح أبو غدّة رحمه الله ځاى پر ځاى په خپلو تصنيفاتو او ليكونو كي يادونه كړيده چي په فلاني يوه لفظ پسې مي پوره يوه ورځ، دوې ورځې، هفته، مياشت ، دوې مياشتي ... او تردې لاهم زيات وخت تير كړى، خير! دا يوه جمله معترضه وه ، آمدم بر مطلب ، كله چي مولانا ظفير الدين رحمه الله ددې فتاواو تخريج وكړ او دعربي عبارتونو حوالې يې هم وعربي كتابونو ته وركړې ، نو چونكه دده په وخت كي دعربي كتابونو چاپونه كم وه ، او هم په يوه ډول باندي وه ، مګر وروسته چي كله دډيرو كتابونو لكه ردالمحتار ، درمختار ، البحر الرائق ، عالمګيري او داسي نورو كتابونو بيل بيل چاپونه راووته ، دبيلګي په ډول: ردالمحتار ، په شپږو ۶ جلدونو كي لومړى چاپ سويدى، بيا په اوو كي هم ، وروپسي په دوولسو ۱۲ كي هم، بيا په بيروت، لبنان، كي دار الكتب العلمية په ۱۴ جلدونو كي چاپ كى، او اوس مو دبعضو علماؤ څخه اوريدلي دي چي په شام كي محققينو علماؤ پر شامي يعني ردالمحتار باندي يو پراخ تحقيق شروع كړى وو چي اوس پاى ته رسيدونكى دى، ويل كيږي چي رد المحتار به ددې نوي تحقيق سره په شاوخوا ديرشو ۳۰ او يا تردې هم په زياتو جلدونو كي چاپ سي.

له دې امله ددې ضرورت پيښ سو چي بايد په فتاوى كي دهر كتاب وركړل سوي حوالي لږ تر لږه دوو ۲ بيلو بيلو چاپو ته وركړل سي، ددې كار لپاره دپاكستان دكراچي په ښار كي دغتې او سترې ديني اداري (جامعة العلوم

الاسلامية ، بنوري ټاؤن (نيو ټاؤن) ، کراچي) (۱) ددار الافتاء دڅانګي تکړه مفتي حضرت مولانا مفتي محمد صالح اوکاړوي (حفظه الله) ليکي راونغښتي او په خپل نه ستړی کيدونکی کوشش يې دا نيمګړتيا هم له مينځه يووړه ، چي په دې ترڅ کي يې د: الدر المختار ، ردالمحتار ، فتاوی عالمګيري ،البحر الرآئق ، هر يوه دوې حوالې درج کړي ، دفتاوی دار العلوم ديوبند تر ۹۰ % په سلو کي زياتي حوالې وهمدغو درو کتابونو ته دي يعني: الدر المختار ، رد المحتار او عالمګيري .

موږ چي کله دفتاوی دار العلوم ديوبند پښتو په سمون او تصحيح لاس پوری کړی نو دې ټکي ته مو هم زياته پاملرنه وکړه چي بايد په پښتو فتاوٰی کي هم دا حوالې مکملي راوستل سي ، چي دهمدې امله دکتاب چاپيدل شاوخوا پنځه ۵ مياشتي نور وځنډيدل، خو هغه دچا خبره: دير آيد خوب آيد.

☜ ددريم ټوك او پنځم ټوك په پای کي دضميمي په شکل باندي دوې عربي علمي تحقيقي رسالې چي تر نن ورځي پوري مخطوطي وي، دلومړي ځل لپاره په ښايسته کمپيوټري کتابت ، دعلمي او تحقيقي تخريج او تعليق سره چاپيږي.

له دې دوو رسالو څخه لومړی رساله چي ددريم ټوك په پای کي راغلي ده په نامه د (غاية التحقيق ونهاية التدقيق فی تحقيق مسئلة اقتداء الحنفی بالشافعی) ده، چي دعلامه رحمة الله بن القاضی عبد الله الحنفی السّندی ثم المکی رحمه الله وفات په کال ۹۷۸ هـ يا ۹۹۳ هـ تصنيف دی ، چي دحنفي مذهبه شخص داقتداء په شافعي مذهبه پسي موضوع يې پکښي څيړلي ده ، دا رساله په عربي ژبي ده او دعلماؤ او طلباؤ او نورو څيړونکو لپاره دلومړي ځل لپاره خپريږي.

---

(۱) ددې مدرسې لومړی بنسټ اېښوونکی اولومړی شيخ الحديث په خته پښتون او دپېښور دبنور دسيمي اوسيدونکی جيّد عالم حضرت مولانا محمّد يوسف البنوري رحمه الله دی ، چي دخپل وخت دنامتو علماؤ په سر کي يې نوم راځي ، دی سره له دې چي عجم ؤ خو داسي عربي ليك يې درلودی چي ډيری عرب علماؤ ورته ګوتي په غاښ نيولي وي، ده ډير تصنيفونه هم کړيدی چي ټول يې مشهور دي، ددې کرښو ليکونکي عاجزه بنده دده دترمذي شريف عربي شرح (معارف السنن) په شپږو جلدونو کي مطالعه کړيده ، دده په دې مدرسه کي تقريبًا لس زره ۱۰۰۰۰ طالبان هرکال داخله اخلي ، او دحديثو ، فقه اوداسي نورو علومو لپاره دتخصّص د درجې څخه فارغيږي ، او په آخر کي ديوې علمي مقالې په ليکلو سره دفراغت سند ترلاسه کوي، څښتن جل جلاله دي يې تر او تازه لري او ددې بيلګي دي په ګران هيواد کي هم وزيږوي. آمين

دوهمه رساله په نامه د (النظم المستطاب لحكم القرآءة في صلاة الجنازة بأمّ الكتاب) ده، چي دمشهور حنفي محقق عالِم علامه أبي الإخلاص حسن بن عمّار الشُّرُنبلالى الحنفى وفات په کال ۱۰۶۹ هـ ، چي نوموړی دفقه دمشهور کتاب نور الإيضاح مصنّف هم دی، تصنيف کړده ده ، دا رساله هم پر يوه مسئله باندي رڼا اچوي ، هغه دا چي آيا دجنازې په لمانځه کي سورة الفاتحة يعني الحمد لله شريفه ددعا په نيت سره ويل درست دي اوکه څنګه ؟ په دې رساله کي په پوره تفصيل سره پرهمدې موضوع باندي بحث سويدی، چي ددې دواړو رسالو دآياتونو او احاديثو تخريج، دعلماؤ تراجم، دمصنَّفاتو او اعلامو ضبط او نور، دجديد دور ددې فن (تحقيق او تخريج) دعلماؤ دقواعدو سره مطابق سويدی ، په اعلی چاپ او کتابت ددرنو لوستونکو لپاره وړاندي کيږي.

☜ په کمپيوټر باندي دليکلو په دوران کي پوره کوشش سويدی تر څو نوشته په ښه توګه ، ښايسته ، او دکمپيوټري ميتودونو سره يې هرڅه برابر سي ، چي دا هر څه ستاسي په وړاندي دي.

ضروري يادونه

زموږ ددې هڅو سره سره بيا هم يقيني خبره ده چي يو ځای نه يوځای به ضرور تيروتنه سوی وي ، ولي چي دقدرتونو او کمال خاوند يوازي همغه ذات الله ﷻ دی ، زموږ غوندي عاجزه وګړو او کمال په مينځ کي ډير زيات واټن دی ، نوله دې امله چي تيروتنه، هيره، خطا، سهو او نسيان تل دهر انسان سره ملګري وي ، که تاسي محترم لوستونکي زموږ سره په دې لار کي مرسته وکړئ ډير به خوښ سو، ځکه چي بيا به ان شاء الله هغه خطاء او تيروتنه په آينده کي اصلاح کوو ، که هر چاته ددې فتاوی په عبارت کي هر ډول تيروتنه تر سترګو سي او وروسته له سوچ او فکر کولو څخه دی يې په غلطيدا باوري او مطمئن سي ، نو هيله لرو چي دليك يا له بلي يوې لاري چي هغه ورته لاس رسی لري موږ خبر کړي ، موږ به يې پوره ممنون او شاکر يو او هم دالله ﷻ ددربار څخه به ورته دنيکي بدلي او عوض غوښتونکي يو.

دفتاوی دار العلوم دیوبند (پښتو) دټولو ټوکونو دبابونو او فصلونو اجمالي فهرست

لکه څنگه چي مو مخکي وويل چي دټولي فتاوٰی دغټو غټو مبحثونو اجمالی تحلیل به دلته دلوستونکو دبصیرت لپاره وړاندي کوو، څکه نو دا دی دشيبې په رارسیدو اوس ذکر کیږي :

دهمدي لومړی ټوك په پیل کي زموږ ددې شروع بیان تر ختمیدو وروسته ، ددوو مخورو کسانو لخوا چي ددار العلوم دیوبند مهتمم حکیم الاسلام حضرت مولانا القاري محمد طیب صاحب او ددې فتاوی مرتب او محشي مولانا ظفیر الدين صاحب رحمهما الله دي ، په څه باندي سلو ١٠٠ پاڼو کي، ددې فتاوٰی تاریخي څېړنه سویده ، په دار العلوم دیوبند کي داستفتاء او افتاء لړۍ (سلسله) څنگه شروع سوه ؟ ورپسي رسمي دار الافتاء څنگه مینځ ته راغله ؟ ددار الافتاء ترټولو لومړی مفتي څوك ؤ ؟ دهغه دژوند پیښې لیك او علمي سويه څه وه ؟ داستفتاء او افتاء مرحلې به څنگه سرته رسیدې ؟ ... دا او دې ته دورته لسگونو پوښتنو مفصّل ځوابونه او معلوماتونه پکښي راغونډ سویدي ، پردې سربیره دافتاء په باب پوري اړوند دټولو اړینو او ضروري څېړنو یادونه پکښي سويده.

تردې وروسته دپوښتنو او ځوابونو پراخه لړۍ شرع کیږي چي دهر ټوك بیل بیل غټې ټکي پکښي په لاندي ډول دي:

١. **لومړی ټوک** : کتاب الطهارة ، ټولي پوښتني او ځوابونه (**۵٢٣**) ، دپاکي په موضوع پوري اړوند بیلابیل گڼ شمېر سوالونه اوجوابونه، داوداسه فرائض، سنتونه، مستحبات او آداب ، داوداسه نواقض ، دغسل فرضونه ، سنتونه ، مستحبات او آداب ، دغسل واجبوونکي شيان ، پاکي او ناپاکي اوبه، دحوض یا تالاب مسئلې، دڅاه گانو مسئلې، دمردارو اوبو احکام ، دتیمّم مسئلې ، پر موزو باندي دمسح کولو مسئلې ، دحیض ، نفاس او استحاضت احکام ، دمعذور سره اړوند احکام ، ناپاکي او ددې څخه دپاکي ترلاسه کولو مسئلې ، داستنجاء مسئلې ...

٢. **دوهم ټوک** : کتاب الصلٰوة (لومړنۍ څلورمه برخه) ، ټولي پوښتني او ځوابونه (**٢٠٣**) ، دلمانځه اهمیت او فضیلت ، دلمانځه وختونه ، مکروهه وختونه ، داذان احکام ، دلمانځه شرطونه : طهارت ، دعورت پټول ، قبلې ته مخ کول ، نیت تړل ... ، صفة الصلوة، فرضونه، واجبات، سنتونه، کیفیت او آداب دلمانځه، قرائت في الصلٰوة ...

٣. **دریم ټوک** : کتاب الصلٰوة (دوهمه څلورمـــه برخه) ټولي پوښتني او ځوابونه (**٧٨٧**) ،

باب الامامة ، جماعت او دهغه اهميت ، دامامت مستحق كيدل ، دچا امامت صحيح دى او دچا دانه دى صحيح ، دصف ، اقتداء ، امام او مقتدي احكام، داماِم پيروي ، دمدرك ، لاحق او مسبوق احكام ، الحدث في الصلوة ...

۴. **څلورم ټوک** : كتاب الصلوة (دړيمه څلورمه برخه) ، ټولي پوښتني او ځوابونه (۱۰۱۷) ، ما يفسد الصلوٰة وما يكره فيها ، مسائل زلة القاري ، مكروهات صلوة ، مسائل مسجد ، باب الوتر والنوافل ، مسائل قنوتِ نازله ، مسائل سنن مؤكده ، مسائل سنن غير مؤكده، مسائل صلوة التراويح ، مسائل صلوة التهجد ، مسائل صلوة التسبيح ، ادراك الفريضة ، قضاء الفوائت ، دلمانځه كفاره دفديې په شكل كي ، باب سجود السهو ، باب سجود التلاوة ، صلوة المريض والمعذور ، صلوة المسافر ...

۵. **پنځم ټوک** : كتاب الصلوة (آخري څلورمه برخه) ، ټولي پوښتني او ځوابونه (۹۰۲) ، باب صلوة الجُمعة ، باب صلوة العيدين ، صلوة الاستسقاء ، كتاب الجنائز ، احضار الميت ، غسل الميت ، كفن الميت ، حمل الجنازة ، صلوة الجنازة ، فصل القبر والدفن ، دتعزيت بيان ، فصل زيارة القبور وايصال الثواب ، متفرقات الجنائز ، احكام شهيد ...

۶. **شپږم ټوک** : كتاب الزكوٰة ، كتاب الصَّوم ، كتاب الحج ، ټولي پوښتني او ځوابونه (۱۰۵۳) ، شرائط او صفت دزكاة ، دزكاة ادا كول ، دحيوانانو زكاة ، دسرو زرو، سپينو زرو او نقدو زكاة ، دتجارت دسامان زكاة ، عُشر ، مصارف دزكوة ، باب صدقة الفطر ، متفرقي مسئلې دزكاة ، كتاب الصوم ، دروژې نيت ، دروژې ډولونه او حيثيت ، رؤيت هلال ، اختلاف مطالع ، دمنجمينو اقوال ، ديوم الشك روژه ، هغه شيان چي روژه ماتوي او يوازي قضا غواړي ، هغه شيان چي روژه ماتوي او قضا او كفاره دواړه غواړي ، دروژې كفاره ، هغه صورتونه چي روژه ماتول پكښي جواز لري اوپه كومو صورتونو كي چي فديه لازميږي ، متفرقات كتاب الصوم ، داعتكاف مسئلې ، كتاب المناسك ، دحج فرضيت ، كيفيت او اداء كول ، اركان او واجبات دحج ، احرام ، جنايات ، حج بدل ، زيات مدينه منوره ، متفرقي مسئلې دحج ...

۷ – ۸ . **اووم او اتم ټوكونه** : كتاب النكاح ، ټولي پوښتني او ځوابونه (۱۵۲۷) ، داووم ټوك مبحثونه : كتاب النكاح ، دنكاح اركان ، شرطونه او دانعقاد صورتونه ، مسائل متعلقات نكاح ، هغه ښځي چي نكاح ورسره صحيح ده ، محرمات يعني هغه ښځي چي نكاح نه ده ورسره صحيح ، حرمت دنكاح په سبب دمصاهرت (خپښتوب) ، حرمت دنكاح په سبب درضاعت (تى رودلو) ، حرمت دنكاح په سبب دجمع ، حرمت دنكاح په سبب داختلاف دمذهب ، حرمت دنكاح په سبب دحق دبل چا ، حرمت دنكاح په سبب دطلاق ،

متفرقي مسئلې دنكاح .

داتم ټوك مبحثونه : ولايت دنكاح څوك لري ؟ ، مسئلې او احكام دفسخ دنكاح ، نكاح په ذريعه دفضولي او وكيل ، متفرقي مسئلې او احكام دنكاح ، مسئلې او احكام دكفاءت ، مسئلې او احكام دمهر ، مسئلې دجهيز او متفرقي مسئلې ، دكافر دنكاح سره اړوند مسئلې ، حقوق الزوجين او په ښځو كي عدل او مساوات ، دسړي يو بل ته دشيدو وركولو احكام او مسئلې ، درضاعت مسئلې ...

۹ – ۱۰ . **نهم او لسم ټوكونه** : كتاب الطلاق ، ټولې پوښتني او ځوابونه (۱۱۴۲) ، دنهم ټوك مبحثونه : كتاب الطلاق ، دطلاق دواقع كيدو شرطونه ، طلاق په واسطه دليك او نوشتې ، طلاق صريح ، درې طلاقه او مسئلې يې، غير مدخوله ښځې ته طلاق ، كنايات الفاظ دطلاق ...

لسم ټوك : تفويض دطلاق ، طلاق معلق ، دطلاق متفرقي مسئلې ، طلاق رجعي ، باب الخلع ، باب الايلاء ، باب الظهار ، نامرد ، مجنون ، متعنت او نور عيبونه او نكاح ، زوجهٔ مفقود الخبر ، دعدت مسئلې ...

۱۱. **يوولسم ټوک** : باب ثبوت النسب ، الحضانة ، النفقة ، ټولي پوښتني او ځوابونه (۲۰۸) ، باب ثبوت النسب ، دكوچنيانو دتربيې مسئلې او احكام ، دنفقې متعلق احكام او وسائل ...

۱۲. **دولسم ټوک** : كتاب الأيمان ، ټولي پوښتني او ځوابونه (۷۲۱) ، كتاب الأيمان ، باب النذور ، كتاب القصاص والحدود ، دزنا احكام ، دسرقي (غلا) احكام ، حد شراب ، حد قذف ، تعزير ، كتاب السير ، دجهاد احكام او مسئلې ، عشر اوخراج ، جزيه ، دمرتد احكام ، كتاب اللقطة ...

دیادوني وړ ده چي مفتي صاحب رحمه الله دهر باب او مبحث دپوښتنو دځوابونو په ترڅ كي دمخالفينو ، گمراه فرقو ، بدعتيانو ، غيرِ مقلدينو، سلفيانو ، وهابيانو، او نورو لار وركوونكو ډلو پر باطلو عقائدو باندي كافي او شافي بحثونه كړيدي ، چي لوستونكي به يې وخت په وخت دمطالعه كولو په دوران كي ويني ، او ترې مستفيد كيږي به .

په آخره كي ددرنو لوستونكو څخه دزړه له كومي ددعا غوښتنه كوو چي ددې اداري په اړه دالله جل جلاله دعظيم دربار څخه خواست وكړي چي نور هم دخدمت كولو توفيق ورپه برخه كړي. وما ذلك على الله بعزيز

هيره دي نه وي چي كومو ملګرو ددې ستر كتاب چي شا اوخوا پر پنځه زرو (۵۰۰۰) پاڼو باندي مشتمل دی ، په سترو مرحلو كي اوړه راكړي ، په هر ډول مرستي سره ، الله

ﷻ دې تل ښاد اوکامران لري ، په تېره بيا دکمپوزنګ په لړۍ کې دواړو کشرانو ورونو مولانا حافظ نور احمد الحقاني النوراني ، چې اوس مهال (هفته ، ۲۹ دجمادی الأولی، ۱۴۳۰ هـ) په پېښور، اکوړه ختټك ، دار العلوم الجامعة الاسلامية الحقانية ، کې دنبوي احادیثو په دورې باندې بوخت او مسافر دی، الله ﷻ دی حافظ اوناصر سي، همدارنګه محترم قاری عبد الاحد الحقاني الحيدري راسره ډېره مرسته وکړه ، الله دې ورته دخپل دربار څخه ستري نیکي بدلې وریه برخه کړي، آمین.

والله سبحانه وتعالى أسئل ان يجعل جميع اقوالنا واعمالنا مقبولا، وخالصاً لوجهه الكريم كما يحب ويرضٰى ، انه علٰى يشاء قدير وبالاجابة جدير ، وصلى الله تعالى علٰى أشرف رسله وخاتم انبيائه سيدنا محمد وعلى آله واصحابه واتباعه اجمعين الى يوم الدين، والحمد لله رب العالمين.

په سوچه مينه

ستاسي خادمان وروڼه

چاپ چاري	کمپيوټر چاري
الحاج مولوي حبيب الله حبيبي البستي	مولوى الحافظ محمَّد أحمد الحقاني الأفغاني
احمد حبيبي البستي	مولوي الحافظ نور أحمد الحقاني النُّوراني
محمد ثاني حبيبي البستي	القاري عبد الأحد الحقاني الحيدري
محب الله حبيبي البستي	
المكتبة الحبيـبية	**العلم كمپيـوټرز**

لومړی توری

دحکیم الاسلام حضرت مولانا الحاج القاری محمد طیب صاحب مہتمم دارالعلوم دیوبند

متع الله المسلمین بطول حیا ته

الحمد لله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی: په دارالعلوم دیوبند کي دتعلیم سره سره دافتاء سلسله هم دهمیشه څخه جاري پاته ده لیکن ابتداءًا ددی څه منظم اوذمه وارانه صورت نه وو په انفرادی طور باندی به استاذانو او داداريِ عالمانو دپوښتنه کوونکو دسوالونو جوابونه ورکول دچابه چه دچا سره مناسبت وو هغه به هم دهغه څخه پوښتنه وکړه اوعمل به یې باندی کوی، دعملی انضباط هیڅ صورت نه وو.

<u>ددار العلوم دار الافتاء</u>: په سنه ۱۳۰۴هـ کي چه کله ددارالعلوم عمر دوه ویشت ۲۲ کاله وو په ده کي دافتائی خدماتو منظم جوړولو بنیاد کښېښوول سو ګواکي چی اوس دارالعلوم دافتائی خدماتو ذمه واری په غاړه واخیسته. لیکن اوس هم ددې څه اداری صورت نه وو، په ضمنی طور باندی به دمختلفواستاذانو څخه دافتاء کار اخیستل کیدی فرق یوازي دومره ؤ چه مخکی به پوښتنه کونکی ددغه عالمانو څخه کار اخیستی اوس اداره کار اخیستل شروع کړل لیکن په عمل کي انضباط یا داداريِ صورت اوس هم نه وو.

دغه رکم ددار الافتاء صورت خو قائم سو لیکن ددې څوك ذمه دار مفتی په متعینې طریقی باندی مقرر نه وو چه په هغه سره ذمه دارانه صورت قائم سوی وای بلکه دا اداره دمدیر څخه بغیر په ذمه دارانه ډول سره چلیده.

په سنه ۱۳۱۰ هـ کي ددې شعبی څخه دیوې مستقلی شعبی جوړولو پلان مخ ته راغی او اراده وکړل سوه چه دافتاء منصب ته دیو حاذقِ علوم مفتی په ذمه واری سره زینت ورکول سی اودی شعبی ته ذمه دارانه شکل اوحیثیت ورکول سی.

<u>دافتاء دمنصب اهمیت او عظمت</u>: دافتاء منصب په عملی سلسلو کي ترټولو څخه زیات مشکل دقیق اومهم ترین ګڼل سوی دی. دفقهی په لکونو متماثل جزئیات او دهغو په متعلقه احکامو کي په لږ لږ فرق سره دحکم تفاوت محسوسول عمیق علم غواړی کم چه دهر عالم بلکی دهر مدرس هم دوس خبره نه ده، ترڅو پوری چه دفقهی سره پوره مناسبت

په ذهن او ذکاء کي خاص قسم صلاحیت اوپه زړه کي دتفقه ماده نه وی. ددې وجه په یوه مدرسه دینیه کي دافتاء دپاره دشخصیت انتخاب نهایتی پیچیده مسئله ګڼل سویده کمه چه دکافی غور وفکر، او سوچ او پلټني وروسته حل کیږی او بیا هم دتجربو محتاج وی.

ددار العلوم دیوبند غوندی علمی مرکز ددار الافتاء دپاره دیو داسی شخصیت ضرورت وو په چا کي چه پخپله هم دمرکز جوړیدلو صلاحیتونه موجود وی، او دعلم او تفقه دامیتازی استعداد سره سره دصلاح او تقوٰی او برګزیده والی شانونه په هغه کي موجود وی.

په دې ډول ددار الافتاء دقیام دپلان سره ددی ځای اکابرو ته لومړی فکر دافتاء دمنصب او په خصوصیت سره ددار العلوم غوندی مقدسی اداری ددار الافتاء دلوړ شان سره برابر دمفتی انتخاب کول وو، دچا پر مضبوطو اوږو باندی چه ددې عظیم ترین منصب او وزن لرونکي اداری بار کښېښوول سی.

ددار العلوم دجاذبیت اومقبولیت کرشمه ښکاره سوه اودیو داسی شخصیت انتخاب په عمل کی راغی څوك چه ګواکي دازل څخه هم ددی وعدی دپاره پیدا سوی وی اودا انتهایی ذمه داری ددغه ذات دپاره اودغه ذات ددغه ذمه داری دپاره من جانب الله موزون اومنتخب سوی وو.

زه چي دا مهال دافتاء دپاره ددې منتخبي هستیۍ ذکر کول غواړم هغه ذاتی ګرامی دحضرت مفتی اعظم هند مولانا الحاج الشیخ عزیز الرحمٰن صاحب عثمانی دیوبندی نورالله مرقده دی څوك چه په جماعت دیوبند کي دمفتیان هند استاذ او مربی وو. او دهغوی تعلیم وتربیت او دهغوی دفتاوٰی په رڼا کي ډیرو ته دمفتی جوړیدلو سعادت میسّر سو. دحضرت ممدوح په نامه نامداره داسي یو سړی وو چي ددی څخه بالاتر دی چه زموږ غوندی خلګ دهغوی تعارف کولو دپاره کښیني کله چه موږ اوزموږ کارونه پخپله ددی هستیو په نسبت اونوم سره متعارف دی نو زموږ دخلګو څه هستی ده چه موږ دهغوی دتعارف کولو پر مقام باندی دراتلو جرأت وکړو. لیکن دا سطرونه دهغوی تعارف نه دی بلکه صرف عقیدت مندانه تذکره ده کمه چه اولاً دخپل قلبی محبت او تسکین دپاره پر قلم باندی راغی. بل داچي دالله ﷻ دداسی برګزیده بندګانو تذکره ذکر اوعبادت هم دی ځکه چه: اذا ذکروا ذکر الله واذا ذکر الله ذکروا، یعني کله چی ددی پاکو بندګانو ذکر کیږي نو دالله ذکرهم ورسره کیږی اوکله چه خداي ﷻ ذکر کیږی نو ددی خاصو بزرګانو ذکرهم ورسره کیږی.

خاصانِ خدا خدا نباشد لیکن ز خدا جدا نباشد

ددې وجه ددی هستیو تذکره محض تاریخ نه دی. بلکه طاعت اوقربت اوتعلیم اوعبرت هم دی. بل ددې وجه چی دفتاوٰی کمه ذخیره چي په دې مجموعه کي پیش کیږي هغه هم ددې مقدسی هستۍ دعلمی افکارو ثمره ده. ددې وجه ضرورت وو چه دفتاوٰی سره دصاحبِ فتاوٰی تذکره هم مخته راوستل سی، دپاره ددی چه دمفتی دعظمت په رامخ ته کیدلو سره دفتاوٰی عظمت په زړونو کي ځای ونیسی ولي چه: قدر الشهادة قدر الشهود (یعنې دشاهدۍ ارزښت دشاهدانو دارزښت په اندازه وي).

حضرت مفتی اعظم هند مولانا الحاج الشیخ عزیز الرحمٰن عثمانی دیوبندی ؒ

حضرت ممدوح دديوبند دعثمانی شیوخو دخاندان سره تعلق لری دحضرت مولانا فضل الرحمٰن صاحب رحمة الله علیه خلفِ اکبر دی، ځوك چه ددارالعلوم دیوبند داولینو اساطینو، دمجلس شوٰری دارالعلوم دطبقۀ اولی په اراکینو کی او دحضرت اقدس مولانا محمد قاسم صاحب رحمة الله علیه بانی دارالعلوم دیوبند په مخصوصو مجلس نشینو احبابو کي وو. ددی څخه علاوه دحضرت مولاناحبیب الرحمٰن صاحب رحمة الله علیه مهتمم سادس دارالعلوم دیوبند حقیقي مشر ورور او دحضرت مولانا شبیر احمد صاحب رحمة الله علیه علاتی ورور کیدی، دحضرت دزیږیدو نیټه سنه **۱۲۷۵**ھ ق وه، اوتاریخی نوم یی ظفر الدین دی.

حضرت مفتی اعظم قدس سره په کال سنه **۱۲۹۸**ھ کی دتمامو علومو او فنونو فراغت حاصل کړی، او ددرس اوتدریس په سلسله کی یی په میرټه کی قیام وفرمایی اوتر یوی اوږدی مودی پوری دتعلیمی مشاغلو سره هغوی هلته مقیم وه، چونکه هغوی دحضرت شاه رفیع الدین صاحب دیوبندی نقشبندی رحمة الله علیه مهتمم ثانی دارالعلوم دیوبند په اجلو خلفاوو کی وو، ددې وجه په میرټه کی دتدریس دقیام په دوران کی دبیعت او دارشاد سلسله هم جاری وه او ډیر دنیك بخته روحونو خاوندان ددوی دانفاسِ طیبه ؤ څخه مستفید سول اوخپل مراد ته ورسیدل. په کال سنه **۱۳۰۹**ھ کی دی دمیرټه څخه دارالعلوم ته راوغوښتل سو اوپه دارالعلوم کی نائب مهتمم وټاکل سو، او دمهتمم په نه موجودګی کی به دوی داهتمام کارونه مخ په وړاندې بیول.

دافتاء دمنصب دپاره دده نوم ټاکل: په کال (۱۳۱۰ھ) کی دحضرت قطب عالم مولانا رشید احمد صاحب ګنګوهی قدس سره سر پرست ثانی دارالعلوم دیوبند په تجویز سره ددارالافتاء دپاره یو مستقل منصب دافتاء وټاکل سو اوحضرت اقدس ګنګوهي ؒ

په خپل فراستِ باطنی سره تمام جوهر کم چه په یوه ذمه دار مفتی کی په کاردی، په حضرت مفتی اعظم کی یی ولیدی او هغوی یی دافتاء دمنصب دپاره نامزد کړی. ددې وجه مفتی اعظم یوازې ددار العلوم صرف مفتی نه وو بلکه ددی ځای دافتاء دمنصب اولنی نقطه هم ده دکم شروع چه دحضرت ممدوح دذاتِ گرامی څخه وسوه اوهغوی ددی ځای دقصر افتاء دپاره خشتِ اول ثابت سول چی پرهغه باندی مخ ته تعمیر ودریدی.

په افتاء کی دده مهارت او پوهه: په وخت تیریدلو سره دهغوی افتایی مهارت اوپوهه تردی حده ورسیده چه دلویو څخه لویه مسئله اودمعرکة الاراء استفتاء جواب به یی په قلم پورته کولو او کتابونو ته درجوع کولو څخه بغیر بدون دتکلیف څخه په سفر اوپه حضرکې لیکی، لویی لویی اواهمی فتواوی دکمو په ترتیب کولو کی که چیري دنن وخت مفتیان اوماهر عالمان مشغول سی نو دکتابونو دکتلو څخه وروسته به هم ، او شاید دورځو اودهفتو دسوچ اوفکر څخه وروسته به هم دفتوا داسي اسان عنوان ښکاره اومعلوم نه سی کم به چه حضرت ممدوح په قلم پورته کولو سره بی تکلیفه ولیکی. لکه څه رکم چه روزمره معمولی خبری په ډائری کی لیکل کیږی.

هغوی څلویښت کاله ددارالعلوم ددار الافتاء دقدر وړ خدمتونه سرته ورسوله اوپه دغه دور کی یی په سوونو داسی مهمی او مشکلی فتواوی دقلم ترڅوکی تیری کړی کمی چه نه یوازې فتواوی بلکه په معرکة الاراء مهماتو کی یې دمحاکمې حیثیت درلودی، اوصرف په یوڅو لفظو کی به یې دهغه مسئلی حل او جواب دالله تعالی په ورکړی علمی بصیرت او ددینی کارونو دپوهی په واسطه ورکوی، کمي مسئلې چي به عقده لا ینحل (یعني نه خلاصیدونکي غوټه) وې، او دهغو شکوك اوشبهات به یی لیری کول، بلکه په عام ډول په داسی مسئلوکی به ددوی عزتمند نوم دوخت دعلماؤ دتسلی اواطمینان باعث کیدی.

په سفر اوحضرکی به ددوی سره داستفتاء لویه ذخیره موجوده وه اوپه عامو حالاتو کی دکتابونو دکتلو څخه ماسوا یوازې بلامراجعت کتب په محض حذاقت اومهارت اوکمالِ استعداد سره به یی بی تکلیفه فتویٰ ثبت فرمایله اونصوصِ فقهیه به یی اکثر اوبیشتر په حفظ او یاداشت سره تحریر فرمایل په کمو کی به چه فرق هم نه راوتی. حتیٰ چه په آخره کی پخپله په نفسِ نفیس ناطق کتاب جوړ سوی وو، افتایی حکم به نهایتی په تول پوره، اودزیادت اودنقصان څخه به پاك، مختصر اوجامع وو.

دفتاویٰ ترتیب: ددی عادل شاهد هغه ذخیره فتاویٰ ده چه دهغه یوه حصه ډیر مخکی دپاکستان مفتی مولانا محمد شفیع صاحب د (عزیــز الفتاویٰ) په نوم سره شائع فرمایلی

وه. خوپه داسی شان سره چه څه حصی مرتبی وی اوڅه غیر مرتبي، بیاتصحیح یې چه په کمه اندازه باندی کیدل پکار وه هغه نه وه سوی.

اصل ذخیره ددارالعلوم دیوبند په دارالافتاء کی محفوظه ده. اوس دغه ذخیره از سرِ نو ددار العلوم دیوبند دپوره عملي په وسیله باضابطه مرتب کیږي چه دهغه اولنۍ حصه دا ستاسو په لاس کي مجموعه ده کمه چه لوستونکو ته ډالۍ کیږي. امید دی چه باقیمانده مجموعې به هم ژر شائع سی، په لکونو افرادو په دی فتاواوو باندی عمل وکی اوخپل عاقبت یې درست کی اوپه لکونو سعید الارواح به وی چه خپل عاقبت به نبائسته کړی اوداغیر منقطع صدقه جاریه به هم داسی روانه وی.

بیعت او ارشاد: حضرت ممدوح نه صرف عالم او مفتي وو بلکه عارف بالله او دصاحب باطن اکابرو څخه وو. دبیعت او ارشاد سلسله مستقلاً قائمه وه اودخدای ﷻ په زرهاوو بندګان دهندوستان په اطرافو کی دهغوی په باطنی تلقین او تربیت سره فیضیاب سول اومراد ته ورسیدل اودا سلسله ترلیری لیری پوری خپره سوه هغوی دحضرت اقدس مولانا شاه رفیع الدین صاحب قدس سره مهتمم ثانی دارالعلوم دیوبند دخلفاوو څخه وو. او دنقشبندیه سلسلې په نهایت صاحب حال اوممتاز مشائخو کی دهغوی شمار کیدی.

دهغوی دباطنی فیوضو اوبرکاتو سلسله ترلیری لیری پوری خپره سوه. په میرټه کی دحضرت ممدوح دسلسلی یوه لویه حلقه وه، حضرت مولانا قاری محمد اسحٰق صاحب رحمة الله علیه دهغوی دخلفاءِ مجازینو څخه وو، دحضرت قاری صاحب مو ډیر کافی اووار وار زیارت کړیدی نهایتی بی نفسه بزرګ او رفیع المقامات هستی وه، دهغوی کافی سلسله خپره سوه. دقاری صاحب ممدوح مجاز په خلفاوو کی داول نمبر شخصیت فاضلِ یګانه حضرت مولانا بدر عالم صاحب میرټهي مهاجر مدنی سلمه دی چاچه په دارالعلوم کی دحضرت الاستاذ مولانا انور شاه صاحب رحمة الله علیه څخه دحدیث دفن تکمیل وکی. ابتداءً یی په طور دَمعین المدرسین په دارالعلوم دیوبندکی دتدریس کار وکی بیاپه جامعه اسلامیه ډابهیل کی دحضرت شاه صاحب په معیت کی یې په طور داستاذ دحدیث درس جاری کی اوورسره یی دحضرت شاه صاحب دحلقۀ درس څخه استفاده وکړه اودحضرت ممدوح دحدیث علوم اوفیوض یی په نوم دفیض الباری په طور دشرح بخاری مدون کړل کم چه په مصر کی چاپ سو اونن دعلماوو دکتب خانې زینت جوړ سوی دی دملك دتقسیم څخه وروسته مولانا ممدوح پاکستان ته تشریف یووړی او دجامعه اشرفیه ټنډو الله یار دناظم په حیثیت سره یی کار وکی. دهغه څخه

وروسته یی مدینی منوری ته هجرت وفرمایی اواوس مستقلاً هلته په دیار حبیب کی مقیم دی لیکن ددی تمامو مقاماتو دقیام په دوران کی دهغوی داشغالِ باطنیه سلسله قائمه وه. دتربیت دشان به یې برابر کار کوی. نن بحمد الله په مدینه کی دهغوی یوه حلقه ده داطرافو څخه راتلونکی حجاج دهغوی طرف ته رجوع کوی. داهم هغه دسلسله نقشبندیه فیض دی کم چه دحضرت مفتی اعظم هند دسلسله څخه رسیدلی دی، ددې وجه دمفتی اعظم دسلسلې فیض دهندوستان اوپاکستان څخه تیر سویدی اونن په حجاز کی هم خپل کار کوی.

حضرت مفتی صاحب او کوچنی جومات: دنقشبندیت په مشهورو معلوماتو کی ختم خواجگان هم دی کم چه دحضرت مفتی صاحب په جومات کی چه په دیوبند کی دکوچنی جومات په نوم سره مشهور دی، په پابندی سره به روزانه دسهار دلمانځه څخه وروسته کیدی. نن هم زموږ دخلګو دپاره دمسرت مقام دی چه دحضرت مفتی اعظم ﷫ کشر صاحب زاده مولانا قاری جمیل الرحمٰن صاحب عثمانی مجود ددار العلوم دیوبند داسلسله په پابندی سره قائمه کړیده په کم سره چه دحضرت ممدوح ددور یاد تازه کیږی.

دحضرت اقدس په دی جومات کی ددی احقر قیام په هلکوالی کی ډیر کافی سوی دی. زما اولین استاذ حضرت مولانا قاری عبد الوحید خان صاحب اله آبادی رحمة الله علیه دچا څخه چه ما په تجوید سره دقرآن حفظ کړی وو هم په دی کوچنی جومات کی اوسیدی، زه به هم دمدرسې تر اوقاتو خارج دقرآن شریف دیادولو دپاره دقاری صاحب مرحوم په خدمت کی په هم دی جومات کی حاضر اوسیدم اودغه رکم به دحضرت مفتی اعظم ﷫ دزیارت همه وقت موقع میسر کیده دمتعددو اعمالِ شرعیه وو هیئت ما دحضرت ممدوح دعمل څخه زده کړی وو مثلاً داودس کولو په وخت کی په ګوتو کی دخلال کولو هیئت کم چی زما نه وو زده ما دحضرت ممدوح دعمل څخه زده کړی وو.

تواضع او خدمت دخلګو: دعلم اوعمل سره تواضع اوکسر نفس خپل ځان پټول او ورکول دهغوی خاص رنګ وو، کم چه به په کوچنیو کوچنیو جزئیاتو کی هم ښکاره وو. دروزانه عادت یې وو چه دمازیګر دلمونځ څخه وروسته به دمحلی دشاوخوا کورونو دروازو ته تلی اوپوښتنه به یې کوله چی که څوك دبازار څخه سودا غواړی نو ودی وایی، دکورونو څخه به ږغ راتلی چه مفتی صاحب ماته دخلورو پیسو مرچ راوړه داسی ږغ به هم کیدی چه تیل پکاردی، دبعضی کورو څخه به وویل سوه چه مالګه پکار ده. حضرت ممدوح به دټولو څخه پیسی واخیستی اوبازار ته به ولاړی دیوه یوه دفرمائش مطابق سودابه یی

واخیسته، دچا مالګه دچا مرچ، دچا دهنیا، اودا ټول سامان به یې ددستمال په بیلو بیلو برخو کې وتړی او پخپله به یې راوړی. دابه یې هیڅکله نه برداشت کول چه دا بار بل څوك واخلي پخپله به یې داسامان پرخپلو اوږو باندی راواخیستی. بعضې اوقات به ډېر دروندوالي څخه راکوږ سو خوپه هیڅ حالت کې به یې نه برداشت کول چه دانورو ته حواله کړی اوڅه قدر سپك سی. بیا به پخپله یو یو کورته تلی اودغه رکم به یې فرمائش کونکو ته امانت سپاری. دبی نفسی او دخلګو دخدمت مدعیان به په زرګونو په نظر راسی لیکن عمل اوهغه هم جزئیاتی عمل چه په هغه کی دځان ښکاره کولو او نمود نښان نه وی که څوك جوانمرد وی نو ودی ښیی، لیکن دهغوی په پاك نفس کی ددی تصورهم نه وو چه زه څه خدمت کوم یا دا څومره لوی عمل دی کم چه زما په لاسونو سرته رسیږی، یا داچي زه دنفس دماتولو څه عظیمه کارنامه سرته رسوم.
دباران اوریدو په مهال په وار وار ولیدل سو چه دمحلی دکورونو چت به څڅیدی او دمحلی بیبیانو به سوال وکی چه مفتی صاحب زموږ چت وګوره راڅاڅي، ددی په اوریدو سره به حضرت لنګ ووهی اوپه باران کی به راووتی اودمحلی والاو دکورونو پر چتونو باندی به یې په باران کی دخاوری اچولو خدمت په انتهایی ذوق اوشوق او درمندی سره ترسره کول شروع کړل.
دحضرت دبی نفسی یوه واقعه: دحضرت مفتی اعظم دکور سره یوځای په یوکور کی یوه ډېره بوډی ښځه مقیمه وه چاته چه به ټولو (خوبی مور) ویل، په عمر کی دحضرت ممدوح څخه ډېره زیاته وه هغې یوه ورځ ویل چه عزیز الرحمٰن صاحب! دکور چت ډېر خراب سوی دی په باران کی دومره څاڅي چه ټوله شپه په څاڅیدلو تیره سویده دخاوری اچولو څه بند وبست وکړه، وی فرمایل چه ډېره ښه ده. نوخاوره را وغوښتل سوه او دهغې په کورکی یې واچوله. بیا هغې وویل چه عزیز الرحمٰن! خاوره خو راغله لیکن مزدور څوك نسته چه دا پرچتورباندی واچوم. وی فرمایل، موری! ددی بند وبست به هم وسی، په دغه باران کی یې لنګ ووهی اوپخپله پرچت وختی او پخپله یې پرچت باندی خاوره اچول شروع کړل. په باران کی دخشتیدلو دانتیجه سوه چه تبه باندی راغله سخت تکلیف یې ورکی خو پردغه بوډی مور باندی یې ښکاره هم نه کړه چه په دی خاوره اچولو کی کم مزدور کار وکړی او په دې محنت سره پرهغه باندی څه حال تیر سو؟
عظمت او للّهیّت: په یو ښکاره مقام کی دیو لوړ خدمت انجامول آسانه کار دی ولي چه په دی کی دمدح خلائق اونام آوری مواقع ممکنی وی. لیکن داګمنام خدمات اوهغه هم دداسی لوړی درجی چه لویی خوښوونکی شخص هیڅکله دی خدمت ته نژدی هم نسی

راتلی بلکه دا دخپل وقار اومنصب څخه خلاف ګڼي اوپه تحقير سره ردول يې خپل حق ګڼي، انجامول څه آسان کارنه دی خوحضرت اقدس به داځومره په لِلّٰهيت، څومره شفقت اوځومره دردمندي سره انجاموی چه سترګی زيات محسوسولی نسی زړونه به يې محسوسوی چه ددی نوعيت څه وو؟ داخدمت نه وو عظيمه مجاهده وه چه صرف عظماء يې انجامولی سی، دهر يوه حوصله نه ده چه دی خدماتو ته نژدی هم راسی. که چيری حضرت عمر رضی الله عنه په زمانه دخلافت کی درعايا په کورونو کی مشکيزي اوچتولي اوپه اوبو يې ډکولی، او دګمنامو بوډی ګانو کورونو ته به رسيدی او دهغوی ډوډی به يې پخوله نو دهغوی پرنقش قدم باندی تلل دهر يوه کار نه دی داصرف دمفتی اعظم غوندی بی نفسه هستيو مقام وو چه دخلګو دخدمت په دی جذبی سره سرفرازه وو اودا هم ددوی حوصله اونصيب وو چه هغوی ددی پاکيزه اعمالو دپاره منتخب سول.

په جماعت ددارالعلوم کی دهغوی دانکساری اوکسر نفسی دی کارنامو دټولو په نزد امتيازی شان درلودی. دا ډول بی ريايي او دتواضع دابی مثاله عملی صورتونه په دائره ددار العلوم کی صرف دهغو دذات سره مخصوص ګڼل کيدل کمو ته به چه ددی ځای تمامو اکابرو دعظمت اووقعت په نظرونو سره کتل اودا خدمت به يې صرف ددوی حصه ګڼل.

درس او تدريس: ددی عملي مجاهداتو سره سره علمی باريك بينی هم ډيري وی، دافتاء سره به ددرس شغل مستقل جاري وو دفقهی اوحديث اوتفسير لوړ سبقونه به دهغوی سره وه. لوی لوی باريك تحقيقات کم چه به دهغوی دذهن لاس ته راوړني وي هيڅکله به يې هم دخپل ځان طرف ته نه منسوبولي او ددعوی په رنګ کی به يې نه فرمايل بلکه په طور داحتمال به يې ارشاد فرمايي او دتقرير په ضمن کی به يې ويل چه: په دې مسئله کی يو صورت داهم کيدی سی، حالانکه هغه به دهغوی تحقيق وو. خو هيڅکله به يې هم دانه فرمايل چه په دی مسئله کی زما رايه او تحقيق دادی. که فکر وسی نودا مقام ددی علمی خدمت او دکسر نفسی دمقام څخه هم زيات لوړ او ډير نازك دی، کم ته چي رسيدل دهر يوه حوصله نه ده. داچي علمی دقائق پخپل ذهن پيش کړی اودا ذهن هيڅکله هم ذکر نه سی دا دبی نفسی اوفنا نهايتی لوړ مقام دی اودا هم هغه چاته نصيب کيدی سی چاچه نفسانيت بالکل ختم کړی وی او تواضع دهغه په رګونو کی ځای نيولی وی.

دنيا دهغوی په نظرکی: زما خسر مولوی محمود صاحب مرحوم رام پوری دخپل طالب علمی په زمانه کی په کوچنی جومات کی دحضرت مفتی اعظم قُدِّسَ سِرُّهُ سره په يوه

حجره کی اوسیدی اودحضرت دژوند اکثره معمولات به دهغوی په نظر ورتلل. فرمایل یی چه ما هیڅکله هم حضرت ممدوح پښی غځولی پروت یابیده نه دی لیدلی همیشه به راټول زنګنونه پریوتی اوبیده کیدی، دی وایي چي: اول خو ما دا خبره پراتفاقاتو محمول کوله خوچه کله می مسلسل هم دا طرز عمل ولیدی نوزه پوه سوم چه دا اتفاقي خبره نه ده بلکه ارادی فعل دی. نو یوه ورځ ما عرض وکی چه حضرت تاسو غوړولی پښی یو وخت نه بیدیږی، وی فرمایل چه: دنیا دغوړولو پښو دخوب کولو ځای نه دی ددی مقام قبردی په کم ځای کی چه به بنیادم پښی غزوی او بیدیږی به، سبحان الله داکلام دهم هغه چا دژبی څخه ادا کیدی سی چاته چي هر وخت آخرت مستحضر اوعظمت خداوندی دهغه پرزړه باندی محیط اوغوړول سوی وی. په نورو ټکو کی: چاچه ددنیا لذت اوعیش دزړه څخه ایستلی وی اوصرف دالله ﷻ په رښتینو وعدو باندی یی دآخرت شوق دخپل زړه اودماغ تکیه جوړه کړی وی. یوه یا دوی ورځی داسی کول ممکن دی لیکن په دی باندی عُمر تیرول داستقامت نادر ترین مثال دی.

فنائیت او انکساري: ماته داسعادت حاصل دی چه ما جلالین شریف، موطا امام مالك، موطا امام محمد اوطحاوی شریف دحضرت اقدس ﷫ څخه ویلی دی. لفظونه نهایتی په مزه مزه، ګفتګو نهایتی په کراره کراره، تقریر نهایتی دمعصومیت، دهر لفظ لفظ څخه به یې رحمت اوشفقت اوریدی، دهري کلمی کلمی څخه به یې معصومیت اوسادګی څڅیدله. ګواکي دهغوی په زړه کی هیڅ وخت هم داتصور نه وو چه زه څه شی یم یا دادرسِ قرآن اوحدیث زما څه عظیمه کارنامه ده کمه چه زما څخه ترسره کیږی یا دا دسوونو شاګردانو اومستفیدانو حلقه زما دڅه عظیم مقبولیت نښانه ده؟ ددی خیالاتو څخه یی زړه خالي اودماغ فارغه وو په بیدیدو اوپه ویښه چه دکم ذات هر وخت داتصور وی چه دنیا نه دآرام کولو ځای دی نه دپښو غزولو، دهغه په زړه کی دخود پسندی یا خود بینی دا خیالات آیا ځای کولی سوای، بهر حال هغوی ته ددی هیڅکله یاد هم نه راتلی چه زه څه لوی شخصیت یم، یا زما څخه دعلم او عمل څه لوی خدمت سرته رسیږی بلکه هر وخت چه به ورته دکم شی یاد وو هغه دا چه زه نه څه شی یم نه زما څه شخصیت دی نه زما څخه څه خدمت کیږی، زه هم منجمله دعامو مسلمانانو څخه یو مسلمان یم اودا تمام علمی اوعملی خدمات زما دڅه جوهر نتیجه نه ده بلکه صرف فضل خداوندی دی چه کار کوی. داسی زما غوندی په زرګونو بندګان پیدا کیدی سی زه دهغه په بندګانو کی لا شيء محض یم.

الله اکبر! دهرڅه کولوڅخه وروسته دایقین ساتل چه هیڅ نه یم صرف دلویو خلګو کاردی

اوډېر لوی مقام دی دملائکو غوندی مقدسو هستیو به دامقام وی چه دکمال معرفت باوجود به دقیامت په ورځ دا آواز کوی چه: مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ، (ای پروردګاره موږ ستا کما حقه پیژندګلوي نه ده کړي، چه ستا څه حق مو ادا کړی وی) دانبیاء علیهم السلام غوندی مقدسو ذواتو دامقام دی چه دعمر یوه یوه لمحه په خالص اومخلصانه عمارت کی دتیرولو باوجود دقیامت په ورځ به هم داوایي چه: مَا عَبَدْنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ، ای مالکه موږ ستا هیڅ عبادت ونه کی چه ستا څه حق دبندګی ادا سی.

او ورپسي ورپسي دهغه برګزیده هستیو دنائبانو، او وارثانو دنبوت حضرت مفتی اعظم رحمه الله غوندی هستیو مقام کیدی سی چه هرڅه وکړی اوپه زړه کی دڅه کولو خیال هم نه راولی. حقیقت دادی چه دافنائیت اودبی نفسی انتها یو داسی ممتاز شان دی کم چه هم داسی مقدسینو ته نصیب کیدی سی.

دآخرت غم: دآخرت دغم یی پر زړه باندی تسلط دا وو چه دجلالین شریف په درس کی یی یوه ورځ پخپله داواقعه ارشاد وفرمایله چه زه یوه شپه دبیدیدو دپاره پریوتم نو ناڅاپه می په زړه کی دا اشکال وارد سو چه قرآن کریم خودا دعوٰی فرمایلی ده چه: لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلاَّ مَا سَعٰى (سورة النجم: آية ۳۹) یعني دانسان په کار به هم دهغه سعی ورځی، چه ددی واضحه نتیجه داراوزی چه په آخرت کی به دچا دپاره غیر دخپلي سعی نورڅه کار آمد نه وی او په حدیث نبوی کی دایصال ثواب ترغیب راغلی دی چه په هغه سره دتخفیف دعذاب، رفع دعذاب، او ددرجاتو دترقی صورتونه ممکن ښوول سویدی. دغه شان په شفاعت دانبیاؤ، صلحاؤ، او په شفاعت دحفاظو او شهداؤ سره درفع دعذاب او دنجات او ددرجاتو دترقی وعده سویده چه ددی څخه صفا ښکاره ده چه په آخرت کی به دبل چا سعی هم کار آمده وی. نودا په آیت او روایت کی ښکاره تعارض دی. وی فرمایل چه ددی پر حل می سوچ کوی خو په ذهن کی می رانغی. بالآخر په سوچ سوچ کی می دا خوف پر زړه باندی طاری سو چه کله په آیت او روایت کی داتعارض په ذهن کی پروت دی اوحل په ذهن کی نسته نو ګواکی په دی آیت باندی زما ایمان سست اومضمحل دی، اوکه چیري په دی حالت کی مرګ راغی نو زه به دقرآن په یوه آیت کی دخلجان او ریب غوندی کیفیت دځان سره یوسم. اوپه داسی حالت سره به دحق تعالی په مخکی حاضر سم چه دقرآن په یوه حصه باندی به زما ایمان سست او مضمحل وی نو زما انجام به څه وی اوآیا دي خاتمي ته به حسن خاتمه وویل سی.

پر پښو باندی دشپی ګنګوه ته تنګ: ددی سوچ په راتګ سره دآخرت سوچ دومره په سختنی سره ځای ونیوی چه زه هم هغه وخت دکټ څخه ولاړ سوم او سیده می دګنګوه

لاره واخیسته. مقصدمی داوو چه شپه په شپه به ګنګوه ته ورسیږم او دحضرت ګنګوهی رحمة الله علیه څخه به دا اشکال حل کړم چه زما ایمان صحیح سی او دحسن خاتمې توقع پیدا سی. حالانکی هغوی په پیاده مزل عادت نه وو او هغه هم دګنګوه غوندی اوږد سفر کم چه ددیوبند څخه تقریبًا پر دیرش میله فاصله باندی دی اوهغه هم دشپې په وخت کی لیکن کله چه دآخرت خوف دنفس حال جوړ سوی وو نو په دی کی دوساوسو ګنجائش چیري وو ددی جذبی څخه عزم پیداسو او ددغه عزم صادق سره ددومره اوږد سفر کولو دپاره په تیاره شپه کی پیاده روان سو. دصبح صادق څخه مخکی ګنګوه ته ورسیدی حضرت ګنګوهی قدس سره دتهجد دپاره اودس کوی چه حضرت مفتی اعظم سلام ورواچوی وې فرمایل چی څوك یې؟ عرض یې وکی چي عزیز الرحمٰن یم وی فرمایل ته په دی وخت کی څه کوی؟ عرض یې وکی چه حضرت یوعلمی اشکال می راوړی دی اوحاضر سوی یم په کم کی چه مبتلا یم اوهغه داچه (قرآن خو دآخرت نفع صرف په خپل ذاتی سعی کی نافع او مؤثره ښیی چه دهغه څخه دغیر دسعی دنافع کیدلو نفی راوزی، اوحدیث دغیر سعی نافع اومؤثره ښیی چه په دی کی دآخرت نفع په ذاتی سعی کی منحصره نه پاته کیږی کمه چه صراحةً دقرآن معارضه ده نو په ذهن کی ددی تعارض حل نه راځی) حضرت داودس په دوران کی سمدستی وفرمایل چه (په آیت کی سعی دایمان مراد ده کمه چه په آخرت کی دغیر دپاره کار آمده نسی جوړیدی، یعني چه ایمان دیوچا وی اونجات دبل چا وسی. اوپه حدیث کی سعی عملی مراد ده کمه چه دیوه سعی دبل په کار ورتلی سی. ددې وجه هیڅ تعارض نسته) وی فرمایل چه یودم زما سترګی خلاصی سوی لکه چه یوه پرده دسترګو دمخ څخه ایسته سی اودعلم یوه عظیمه دروازه خلاصه سوه.

په هرحال دعلم کمه دروازه چه پردی مفتی اعظم باندی خلاصه سوه هغه خو هم دهغه ذات معلومولی سی چه په دغه دروازه کی دننه څه نوادرات پنهان دی. دفکر کولو وړ دا عظیمه جذبه ده چه دیوې جزئی مسئلې پر یوه علمی اشکال باندی دومره زیات دآخرت خوف پرزړه باندی مسلط کیدل چه پرکټ باندی یوه لمحه قرارنه وی او ددیرش میله اوږد او دشوار سفر فیصله وسوه اوهغه سفر هم شپه په شپه شروع سی دا دعالمِ آخرت سره دڅومره قلبی تعلق او دادنی دنیا او دهغه دراحت اولذت څخه څومره دبی تعلقی او استغناء نادر مثال دی کم چه صرف داکابرو سلفو په تاریخونو کی پیدا کیدی سی.

په هرحال دعلم اوافتاء غوندی علمی مقام ته ددومره لوړ رسیدلو څخه وروسته هم دخپل علم اومنصب دعظمت هیڅ تصور په ذهن کی نه راتلل دتواضع اوکسر نفسی

انتهایي لوړ مقام دی. ددی لوړو مقاماتو دپاره اول خو دهغوی فطرت صالحه مستعد وو کم چه حق تعالٰی دهم دی احوالو اومقاماتو دپاره منتخب فرمایلی وو، پردې سربیره دهغوی دمربی اعظم حضرت مولانا رفیع الدین صاحب رحمة الله علیه مهتمم ثانی دار العلوم دیوبند مخصوصو توجهاتو پرهغه باندی نوری څلور سپوږمۍ روښانه کړي وی.

فطري صلاحيتونه: منشی سعید احمد صاحب دحضرت علاتی ورور فرمایل چه دکوچنی والی راهیسی حلم، تحمل او برد باری دهغوی دنفس جوهر وو، که چیري یو شی ته به یی زړه کیدی او والدی به ورنه کی نو ژړا یا چیغی به یی نه وهلی یا به چپ وو یابه دهغه ځخه په زیات محروموالی باندی که به ډیر په زړه کی خفه سو نو دننه کوټی ته به ننوتی په یوکنج کی به یی مخ پټ کی زړه به یی سپك کی او وبه یی ژړل لیکن چیغی

تاریخ جوړ سو.

ددې توجه الی الله او توجه حق داثراتو کفارو اوحکامو هم قبلول شروع کړل. دحضرت مفتی اعظم زوم بابو عبد اللطیف صاحب حالاً منیجر ریاست وقف کرنال، په هغه دورکی دسرکاری ملازمت دپاره درخواست ورکی. ددغه منصب دپاره کاندیدان هم په کافی تعداد کی وه. بابوصاحب حضرت مفتی صاحب ته عرض وکی چه ددغه ځای دپاره زه هم امیدوار یم خو ددومره امیدوارانو په موجودگی معلومه نه ده چه کامیاب به سم اوکه نه؟ تاسي دعا وفرمایاست.

په دغه زمان کی دمظفرنگر اروپایی کلکټر مارش نومیدی دهغه په مخکی دټولو [illegible]

باندی چه به مسافرین پریوتل. حضرت مفتی اعظم هم هغه ځای ته ورغی اوکښېنستی. ورسره منشی سعید احمد صاحب موصوف اوبعضی نور عزیزان هم وه. په خپلو کی خبری اتری هم کیدی، بیا بعضو لمونځ اوتلاوت شروع کی چه په هغه کی څه آوازونه لږ لوړ سوه، نو دستیشن ماسټر چه هندو وو اومتعصب هم وو، په درد سره دخپل کور څخه راووتی دځان سره ږغیدی اوراغی دې حضراتو ته په سپورو ستغو سو چه نه بیدیږی اونه نور خوب ته پرېږدی. دا دکم ځای لمونځ اوقرآن دی چه دخلګو پریشانه کولو ته راغلی یاست، درد ورغلی وو او عبثیات یې ویل. حضرت مفتی صاحب دهغه طرف ته اشاره وکړه اودومره یې وفرمایل: دی څکه وینا کوی چه موږ وینا نه کوو. خدای خبر په دی جمله کی څه تاثیر وو چه هغه یخ سو او یودم داسی ولاړی چه بیایی نه خبره وکړه او نه راستون سو. اودی ټولو حضراتو پرهغه چیټایی باندی شپه په اطمینان سره تیره کړه. الله والا په دی قوت دغنا او دیقین په طاقت سره چه کله تصرفات کوی نودا خو دنیوی خبره وه کمه چه ددوی په نزد هیڅ اهمیت نه لری، هم په دنیا کی اوسیږی اوآخرت یې هم ورسره ورسره ښائسته کیږی.

دوالد محترم اخري وخت او دهغوی توجه باطني: هم دا منشی سعیداحمد صاحب ممدوح بیان فرمایلی وو کله چې دحضرت مفتی صاحب دوالدِ ماجد مولانا فضل الرحمٰن صاحب دانتقال ورځ راورسیده نو یوولسو بجوته نژدی پرهغوی باندی یو غیری معمولی تنګي او داضطراب کیفیت راغی، بې حده بی آرامه او مضطرب وو اوپر هیڅ اړخ باندي ورلره آرام نه ورتلی. دا چاته تصور هم نه وو چه آخری وخت یی نژدی راروان دی بیا هم په دی اضطراب باندی ټول کور بی آرامه اومتاثره وو.

مولانا فضل الرحمٰن صاحب به په ټول اولاد کی حضرت مفتی صاحب ته بغیر دلفظ د (مولوی) څخه هیڅکله هم خطاب نه فرمایی. په دی بی ارامی کی یې هم هغوی ته (منشی سعید احمد صاحب ته) وفرمایل چه مولوی عزیز الرحمٰن چیري دی؟ هغوی جواب ورکی چه اوس خو دلته وو. شاید ډوډی خوړلو لره کور ته تللی وی. وی فرمایل چه راوی غواړی! هغوی وایی چه زه یې رابللو لره کورته ورسیدم اودوالد دبیقراری ذکر می ورته وکی، اودا چه تاسو یی اوس راغوښتی یاست، حضرت مفتی صاحب دډوډی خوړلو دپاره ناست وو خو دراغوښتلو دلفظ په اوریدلو سره په هم دغه حالت کی راروان سو اوزما سره راغی والد چه یې ولیدی اواوس چه یی خطاب وکی نو په لفظ دمولوی سره نه بلکه صرف په عزیز الرحمٰن ویلو سره یی مخاطب کی اووی فرمایل چه عزیز الرحمٰن تا تراوسه پوری زما دپاره ګوته هم لوړه نه کړه. (شاید دامطلب یی وو چه دعا

دی ونه کړه) په دی خبره حضرت مفتی صاحب بی حده نادم اوشرمسار غوندی سو اوپه ژبی سره دځه غرض کولو پرځای یې دوالد دکټ سره اوږه ولګوله او کښېنستی اوپر سر باندی یی دستمال واچوی او ځټ یی ټیټ سو یوځو مینټه وروسته ولیدل سوه چه دوالد پرمخ باندی چې کمه بی آرامی اواضطراب وو هغه په سکون او طمانیت سره په بدلیدو سوه او آخر کار پرمخ باندی یی دومره زیات بشاشت راغی چه سترګی یی دآسمان طرف ته پورته کړی اوبی اختیاره یی خندل شروع کړل اوپه خندا کی یی خپلو صاحب زادګانو مولانا شبیر احمد صاحب عثمانی اومولانا مطلوب الرحمٰن صاحب ته خطاب وکی چه شبیره لږ خو وګوره دا لوږ چشي دی؟ او مطلوبه وخو ګوره دغه څه دی؟ اومخ یی انتهایي درجه منفرح اوبشاش وو خوشحالی یی دمخ څخه څڅیدله اوحضرت مفتی صاحب برابر مراقب او دهغوی طرف ته متوجه وو په هم دی حالت دبشاشت کی یی والد کلمۀ طیبه وویله اویوځو منټه وروسته یی روح دقفس عنصری څخه پرواز وکی.

ددی واقعی څخه دحضرت ممدوح دهغه غیر معمولی تصرف اوتوجه پته لګیږی کمه چه دمخلوق دکښتی په پوری ایستلو کی ددی بزرګانو څخه نمایان سویدي دهغوی شیخ (مولانا شاه رفیع الدین ﷫) ګواکي دهم نن ورځي دپاره ویلی وه چه یو زوی دالله ﷻ دپاره پریږده، دا هم هغه آثار وه کم چه هویدا سول او کیدل. په دغه تصرفاتو کی داځومره عجیب او غریب تصرف وو کم چه زوی دخپل شفیق پلار دپاره وښووی چه دهغه په وسیله یې دحق تعالی څخه نه یوازي دهغوی دوالد اضطراب اوبی آرامی په سکون او بشاشت سره بدله کړه بلکه دحسن خاتمی او مقبولیت اثار یې هم څرګند کړل او وی ښوول. فرحمهم الله تعالی رحمة واسعة.

دنسبت باطني آثار: ددی رفیع احوالو سره سره دنظمِ شریعت دادب اوتحفظ دا عالم وو چه ددفتری نورالحق صاحب دبیان موافق یوعجیب اوغریب صورت داپیښ سو چه دحضرت مولانا رفیع الدین صاحب رحمة الله علیه دوالد ماجد دقبر څخه دهري جمعې په شپه دقرآن شریف دتلاوت آواز اوریدل شروع سوه چه دهغه په خلګو کی آوازه خپره سوه او نتیجه یې داسوه چه دخلګو پردغه قبر شا اوخوا راګرځیدل شروع سوه، ټیلې شروع سوې هروخت به خلګو ګیره پر اچولی وه ددی قدرتی ثمره همدا کیدی سوه چه توجه الی الخلق به زیاتیده اوتوجه الی الله به کمیده اوهغه توکل چه په ظاهره به همه وخت دحق تعالی په مخکی وو، دقبر سره په لګیدلو باندي به منقسم کیدی. لکه څه رنګه چي ددغه ډول غیر عادی صورتونو ښکاره کیدو سره داقسم نتائج راښکاره کیږی او ډیرو بدعاتو ظهور هم کیږی.

حضرت مفتي صاحب دا خبره محسوس کړه اویوه ورځ يې دغه قبر ته تشريف یووړي، پر مقرره وخت باندې هغه دتلاوت آواز واوریدل سو نو په دغه وخت کي حضرت ممدوح وفرمایل چه: ولي دي داخلګ په فتنه کي مبتلا کړی دی، ددی جملې په وتلو سره هغه آواز بند سو او بیا هیڅکله وانه وریدل سو.

څومره پیاوړی دی دا تصرف چه ژوند تیر سوی وی او برزخ ته رسیدلی وی اوپر قبر والاوو باندې هم مؤثر کیږي ګواکي دقبر والا خلګ په برزخ کي هم ددی مربیانو ددين دوعظ اوپند اوتنبیه شائق اوپر هغه باندې دعمل کوونکو دپاره مستعد اوسی، سبحان الله دداسی ارباب تصرف توجه تام به پردنیا والاوو باندې ولی مؤثره نه وی کله چه په ناسوتی ژوند ددنیا کی ددوی فیضان ددوست او دښمن ټولو دپاره يو ډول وی چه دهغه دبرکاتو څخه خپل اوپردی هیڅوك هم محروم نه سی پاته کیدی دنسبت باطنی دا روښانه آثار اوتصرفات کله دژبی دلاری څخه ښکاره کیږي کله دوعظ او پند دالفاظو دلاری څخه زړونو ته اثرات ورسیږي اوکله دهمت باطني اوتوجه تام په لاری سره دا آثار او فيض ظاهریږي کله په نګاه سره اوکله په یوبل هیئت کذایی سره غرض دا چي څنګه چه موقع وی دهغه حال مناسب داحضرت دتصرفاتو صورت اختیاروی اونتائج مطلوبه سرته رسیږي.

مینه او شفقت يې: ماته یاد دی چي په سنه ۱۳۴۷ هـ کی چه زه دمخکني حج څخه بیرته راغلم نو ددار العلوم طالبان ستیشن ته ماته راغلل په دی کی اکابر هم وه جمعیة الطلبة څه ښائستې جنډی جوړی کړی وی او دهغه سره یې استقبال وکی خوکله چي تراوسه پوری دخپلو مشرانو دهرکلي په وخت او بالخصوص دحج دعبادت څخه دبیرته راتګ په وخت کی دا رواجی صورت ترنظر نه وو تیر سوی ددی وجه دطلباوو دمحبت باوجود داکار دهغه وخت په ماحول کی زما پر زړه باندی بد ولګیدی اودروند محسوس سو. په زړه کی می راتلل چه ددی رسمیاتو څخه دوی منع کړم، زما داکیفیت حضرت مفتی صاحب رحمة الله علیه چه خپل بزرګانه شفقت سره (چي پخپله يې هم ستیشن ته تشریف راوړی وو) په خپل باطنی فراست (زیرکتیا) سره محسوس کی اوهغوی ته داخیال سو چه هسی نه دی (احقر) ددی ناخوښی اظهار پردی موقع باندی وکی اودهغه پرطلبه ؤ باندی اودهغوی پرحوصلو باندی بد اثر هم پریوزی او ورسره دغه بد اثر بیرته راسی پخپله پرده (احقر) باندی هم پریوزی، زه دحضرت ممدوح دابزرګانه شفقت اوخیر خواهی اوورسره ددانایی کیفیت هیڅ عرض کولی نه سم چه په څه خوبی او خوبصورتی سره حضرت زه ددی ناخوښ صورت څخه بچ کړم طلباؤ ته خوبي داوفرمایل چه تاسو جومات

ته ولاړسی موږ هلته درځو هغوی هاخوا ته ولاړل اوددی خوا حضرت مفتی صاحب ماته را ورسیدی اوزما پراوږه یی لاس کښېښووی اووی فرمایل چه وروره! دوی په محبت سره راغلی دی درې څلور کلمات دشکریی ددوی په مخکی ووایه ددوی زړه به ښه سی، په دغه وخت کی ماته پرخپله غلطی باندی تنبیه وسوه په دې ډول جومات ته ورسیدم اودحضرت ممدوح په موجودګی کې، باوجود ددی چه دوینا همت می نه کیدی، لیکن ما تعمیلاً للارشاد دطلبه وو په مخکی دتشکر جملی وویلی چه په هغه باندی طلبه هم خوشحاله سول. او دکم بد اثر پریوتلو چه پر ما باندی حضرت ته احتمال وو دهغه څخه محفوظ سوم، په دی ساتلو او ژغولو باندی چه حضرت ممدوح ته کمه خوشحالی حاصله سوه کمه چه محسوسیده هغه هم دبیان کولو څخه وتلي ده هغوی ته خوشحالي ددی خبري وه چه ددغه ټولو کشرانو خبره جوړه سوه اوچا دپاره دناخوښی صورت پیښ نه سو.

الله اکبر! دخپلو کشرانو دلداری دهغوی تحفظ او رعایت او دهغوی دخبری ساتلو خیال ددی اکابرو یو طبعی حال وو په کمو کي چه حضرت مفتی صاحب رحمة الله علیه ترټولو وړاندي اوممتاز وو.

دحضرت ممدوح ﷫ مربیانه شان صرف ترخپلو کشرانو او متوسلینو او مسترشدینو پوری محدود نه وو بلکه پرخپلو هم عصرو اوپیر بهایانو (١) باندي هم ددی اثرات ښکاره کیدل. مولانامحمد ابراهیم صاحب کراچوی دحضرت مفتی اعظم پیر بهایی وو څوك چه دحضرت مولانا رفیع الدین صاحب رحمة الله علیه څخه بیعت کوونکی او دهغوی دخلفاء مجازینو څخه وو صاحبِ تصرف بزرګ وو. دیوبند ته به یی تشریف راوړی او دحضرت مفتی اعظم سره به یی قیام کوی یو وار دیوبند ته راغی دار العلوم ته نژدی دیو شیدو والا دوکان وو چه دهغه سره ددی ممدوح څه معامله وسوه په دی سلسله کی دوکاندار یوه ورځ په بد اخلاقی سره دمولانا سره څه بد کلامی وکړه او ناموزون کلمات یی وویل چه په هغه باندی مولانا ته درد ورغی، دی خو صاحبِ تصرف وو دهغه پر دوکان یی یو تیز نظر واچوی نو دهغه ددوکان ټول سامان دانه دانه سو څه لوښی راولویده څه مات سول اوټول دوکان ګډ وډ سو چه په هغه سره دوکان دار هیبت زده سو او بې دمه پاته سو او مولانا دوکان درې وړې کړی او قیام ګاه ته راغی حضرت

(١) هغه کسان چي دیوه پیر سره یې په بیعت کولو کي ګډون کړی وي یو له بل سره پیر بهایان (یعني په یوه پیر کي دشراکت دلحاظه ورونه) بلل کیږي. حقاني ؒ

مفتي صاحب رحمة الله عليه چه واوريدل نو دمولانا محمد ابراهيم صاحب داطرز عمل ورباندي سخت ناخوښه ولګيدي او وي فرمايل چه مولانا ته دلته ولي راغلي يي زما سره څه پراته دي يوطالب علم يم دويلو اولوستلو شغل مي دي او تاسي ماشاء الله پخپله صاحب تصرف ياستئ بيا ستاسو يوځاي تلو راتلو ته څه ضرورت دي اوزموږ غوندي خلګو سره دتم کيدلو آخر حاجت څه دي ستاسو سره هرڅه موجود دي. داخبري يي دناخوښي په لهجه کي وفرمايلي. ګواکي لاربنوونه يي وکړه او ورته ويي ښوول چه اهل الله ته دتصرف طاقت ددي دپاره نه ورکول کيږي چه هغوي دمخلوقِ خدا سره انتقامي بدله اخيستل په عمل کي راولي اوپه خپلو جذباتو سره دهغوي تخريب کوي اودخپلو تصرفاتو طاقت وښيي. په دي باندي مولانا ممدوح پښيمانه سو توبه يي وکښل ددي ځاي څخه ولاړي او هغه دوکاندار څخه يي معافي وغوښته. دحضرت ممدوح دوفات په شپه دحضرت مولانا حبيب الرحمٰن صاحب اونورو بزرګانو په معيت کي زه هم دحضرت ممدوح خواته حاضر سوم. آخري وخت يي وو خو حواس يي بالکل قائم وه چه زه يي وليدم نوسترګي يي داوښکو څخه ډکي سوي اوپه شفقت سره يي لاس پرسر راکښښوي اومحبت يي وکي اوڅه دعائيه کلمات يي هم وفرمايل کم چه ما وانه وريدل او په پوه نه سوم.

ددار العلوم دکتابت داستاذ مولانا اشتياق احمد صاحب څخه ما دا واقعه اوريدلی ده چه مولانا طفيل احمدصاحب (څوك چه دسلسلي نقشبندي يي په بزرګانوکي اوددار العلوم ديوبند دفضلاوو څخه دي اونن صبا په کراچي کي دافادي او افاضي ستر کار کوي) وفرمايل چه ما دمفتي اعظم قدس سره دوفات څخه وروسته هغوي په خوب کي وليدي چه حضرت ممدوح په يو نهايتي پُرِ فضا مقام کي دي اونهايتي بشاش اوپه بهترينو حالاتو اومقاماتو کي دي. دخپل عادت سره سم په اخلاقو اوشفقت سره يي راسره وليدل اولږ ساعت وروسته ولاړسو اووي فرمايل چه: داوخت ددربار دحاضري دي په دي وخت کي په موږ ديدار کيږي په دي وخت کي زه هلته ځم دايي وويل او تشريف يي يووړي.

دباطني تصرفاتو يوڅو پيښي: دهغوي تصرفات به بعضي اوقات نهايتي خلاص خلاص وه چه هغه به صاحب معامله په واضحه طريقه باندي محسوسول. دمنشي سعيد احمد صاحب بيان دي چه په کوروالاوو کي به چي هرڅوك په يوقسم تکليف کي اخته سو يا به څه حادثه پيښه سوه اوپه اخته کيدلو سره به يي اهلِ خانه پريشانه سوه ، خوچه کله به دمفتي صاحب په خدمت کي خپله پريشاني پيش سوه او دضيقِ قلب (دزړه تنګي) اظهار

به وسو نوپه يوځو جملو سره به يې داسې ازاله وفرمايله چه خلګ به ورغلل دتکليف سره او بيرته به راغلل په طمانيت او بشاشت سره.

دمولانا اشتياق احمد ممدوح بيان دی چه زه په يو باطني حالت کې مبتلا سوم اوکه چيري هغه څو ورځي راباندی دغه رکم پاته سوی وای نوزه به په سخت نقصان اوخسران کې اخته سوی وم اوزه په دغه حالت کې دحضرت مفتي صاحب په مخکې حاضر سوم اوخپل حالت مې پيش کې وی فرمايل چې دا اسم ووايه، ما عرض وکی چه حضرت دعاء وفرماياست وی فرمايل چي دعاء خو به هسې هم وکړم درته خو ته دا ووايه ، مولانا اشتياق احمد صاحب فرمايي چه ما هغه اسم ووايه اوزما حالت کرار پُرِ سکون سو اوهغه ټول کيفيتونه چه پريشان کوونکي وه ټول زائل سوه.

دمولانا ظهور احمد صاحب مدرس دارالعلوم بيان دی چه حضرت مفتي اعظم رحمه الله په خپلو ښکاره تصرفاتو سره دخپل علاتی ورور مولانا مطلوب الرحمٰن عثماني صاحب ډيره زياته دستګيری وفرمايل او دمتعددو هلاکوونکو پيښو څخه يې هغه په خپلو تصرفاتو سره ژغورلی اوبچ کړی دی، په يوه زمانه کې په ديوبند کې يوه فتنه چه هغې ته شعبده ويل په کاردی داحياء موتی (مړو را ژوندي کولو) پيښه سوه، بعضو متصوفينو په ظاهره دمړو مرغانو درا ژوندی کولو نمائش وکی چه په هغه کې مولوی صاحب ممدوح هم اخته سو حضرت مفتي صاحب ته چه معلومه سوه نوددغه صنعت ګری پرده يې څيری کړه اومولوی صاحب موصوف يې ددی مهلکی څخه خلاص کی په کم سره چه دهغه حالت سم سو.

بهر حال دغه رکم واقعات به کله په دنياوی معاملو کې ښکاره کيدل اوکله به دتړل سوو ځايونو څخه دايستلو په سلسله کې صادريدل اوکله به دباطني مدارجو (ځينو) دوهلو په باب څرګند سوه اوپه کثرت سره به مخ ته راتلل.

ددار العلوم دمختلفو اطرافو طلبه او کارکنان به په ډير شمير دحضرت ممدوح دبيعت په سلسله کې شامليدل او دقلب (زړه) دصفايي دولت به يې حاصلوی اوپه دی ډول دهغه سلسله دهندوستان په اطرافو کې خپره سوه.

غرض داچې په علم اوعمل اوحال اومقال کې دحضرت ممدوح هستي ددار العلوم په اکابرو کې يوه ډيره دفخر کولو وړ هستي وه که چيري ددی اکابرو په ژوندکې مو داخيال وای چه دوی به يوه ورځ زموږ څخه واخيستل سي اوپه دی خيال مو دهغوی دحالاتو دقلم بند کولو طرف ته پاملرنه سوی وای نوددغو بزرګانو قدم په قدم داستقامت اوکرامت دومره پيښې وې چه موږ خلګو به دهغو څخه صفحې صفحې ډکولی او داسې

دزمانې نادره واقعات به مو په زړګونو قلمبند کړی وای لیکن دده محترم په موجودوالی کی کله هم داتصور نه راتلی چې یوه ورځ به هغه نه وی اوموږ به هغه وخت دافسوس لاسونه مروړو چې ولې مو دهغوی علمې او عملې تګلارې او کارنامې قلمبندې نه کړې، چې دهغوی دنقش او قدم مو ملګرتیا کړی وای.

دا یوڅو واقعات چه په قلم راپورته کولو سره په بی ساختګی ډول سره ولیکل سول، نه سوانح دی اونه تاریخ یوازې دیوې تذکرې حیثیت لری چې دزړونو دتسلی دپاره قلم ته سپارل سوی دی خدای پاك دی وکړی چې یو باخبره او باهمته پردی باندی اضافه وکړی اودا خواږه یادونه نور هم اوږده کړی ولې چه دمحبوبانِ الهی ذکر په خپله محبوب او دشکرو خوند لرونکی وی.

وفات: حضرت ممدوح په ۱۷ دجمادی الثانی سنه **۱۳۴۷**ه مطابق داول دسپتمبر دشپې پر دوې بجی داعی داجل ته لبیك ووایه اودخپل مولای حقیقی سره یوځای سو دورځې پر ۱۰بجی ددار العلوم په احاطه مؤلسری کی دهغه دجنازی لمونځ حضرت مولانا سید اصغر حسین رحمة الله علیه ورکی او (۱۱) بجی ددار العلوم په قبرستان کی خاورو ته وسپارل سو. طاب الله ثراه وجعل الجنة مثواه.

به هرحال دهغه ذات جامع اوصاف اوجامع علوم وو دعلم سره سره ډیر پراخوالی او حذاقت او ژوروالی یې دافتاء سره سره ددار العلوم دیوبند داوږدې مودې دتعلیمی خدمت په وسیله پیدا کړی وو، ذکاوت او ذهانت دهغه خاندانی میراث وو، ددې وجه په فقاهت اوتفقه فی الدین کی دده سربلند کیدل دتعجب خبره نه وه، داخلاقو لوړوالی دحضرت اقدس مولانا شاه رفیع الدین صاحب دیوبندی قدس سره مهتمم ثانی دارالعلوم دیوبند دصحبت اوپه مجلس کی دناستې او استفادی ثمره وه اوپه دی شان هغه په علم اوعمل، اخلاق اوملکات، معرفت اوبصیرت، اودفقاهت اودرایت په بی مثله شخصیتونو کی یو دلوړی پایې شخصیت وو په کم سره چې ددار العلوم دیوبند دارالافتاء ته زینت ورکول سوی وو.

دحضرت دفتواو تعداد: افسوس دی چی دده دلیکل سوو ټولو فتواو مکمل ریکارډ موږ ته په لاس رانغی اصل وجه داده چی ددار الافتاء په ابتدایی دور کی دریکارډ اوذخیره کولو کم خاص دستور نه وو ځکه چی دسنه۱۳۱۰ ه څخه تر ۲۱\ ذیقعده سنه ۱۳۲۹ ه پوری دشلو کالو دهیڅ ریکارډ دافتاء په دفترکی نه موجودوالی ددی واضح دلیل دی ددی څخه وروسته دنقل فتاوىٰ په طرف ضرور توجه وسوه مګر دریکارډ اوپه دفتری طور دذخیری دساتلو طرف ته بیا هم کمه خاصه توجه نه کیده، ځکه چی دسنه ۱۳۳۰ه

څخه تر سنه ۱۳۴۲ هـ پورې په درمياني مدت کې دبعضو کلونو رجسټر نقول فتاوٰی په لاس نه دي راغلي نه سي ويل کيدی چي آيا هغه په عالم وجود کې نه وه راغلي يا محفوظ سوی نه دي اوبيا داسي ولي وسوه؟ البته ددغو بعضو سنينو څخه علاوه دسنه (۳۰) څخه تر (۴۲) پورې دحضرت مفتی اعظم دليکل سوی فتاوٰی چي کم مکمل ريکارډ دافتاء په دفتر کې محفوظ دي په دي کې د (۳۷۵۲۱) په تعداد (۱) کې فتواوی په لاندی ډول مرقومي دي:

دحضرت مولانا مفتی عزيز الرحمٰن صاحب مفتی اعظم دار العلوم ديوبند دفتواوو تفصيل

پيل يې: ۲۲ ذيقعده سنه ۱۳۲۹ هجری قمری ... پای يې: ۸ درجب سنه ۱۳۴۶ هجری، يعنی ۱۵ کاله او ۸ مياشتي

کال	دفتواوشمېر	کال	دفتواوشمېر	کال	دفتواوشمېر
د۲۳ ذيقعده ۱۳۲۹ څخه تاآخر	۳۰۲	سنه ۱۳۳۶هـ	۲۱۲۲	سنه ۱۳۴۲ هـ	۳۲۰۱
سنه ۱۳۳۰	۱۷۱۹	سنه ۱۳۳۷ هـ	۲۸۲۳	سنه ۱۳۴۳تر ۱۳ دذيقعده	۲۸۸۲
۱۴ درجب تر ختم د ۱۳۳۲هـ	۸۴۵	سنه ۱۳۳۸هـ	۲۳۴۸	۲ صفر ۱۳۴۴ تراخر پوري دکال	۱۰۷۰
سنه ۱۳۳۳ هـ	۲۰۲۷	سنه ۱۳۳۹ هـ	۲۹۹۸	سنه ۱۳۴۵ هـ	۳۲۳۲
سنه ۱۳۳۴ هـ	۱۹۴۳	سنه ۱۳۴۰ هـ	۲۹۵۰	سنه۱۳۵۲۸رجب	۱۷۲۱
سنه ۱۳۳۵ هـ	۱۹۹۴	سنه ۱۳۴۱هـ	۲۸۹۲	ټولټال	۳۷۵۲۱

دايوازي دحضرت مرحوم دپنځلس کلونو دفتاوٰی تعداد دی چي تر ريکارډ لاندی محفوظ دی افسوس دی چي ددوه ويشتو ۲۲ کلونو خدمت خو دذخيرې دکاغذ پرمخ نه پيدا کيږي که چيري په دغه تناسب سره چي دپورتني نقشي څخه واضح دی دڅلويښتو ۴۰ کالو يوه سرسری اندازه وليکل سی نوکم اوزيات يولك اتلس زره فتاوی کيدل په کاردی چي دحضرت رحمة الله عليه په قلم مبارك پرصفحه قرطاس باندی رسم سويدی اوديوه جليل القدره مفتی دفضائلو اومناقبو دپاره دا ويل کافي فضيلت اوممتاز منقبت دی چي هغوی په يولك اتلس زره مقبول فتاوی سره دعالم اسلامي دايمان او اسلام

(۱) داتعداد دمستفتي حضراتو په اعتبار سره دی يعنی دومره پاڼي او کارډونه موصول سوی دی، کني نو داسي لفافه ياکارډ نسته په کم کې چي متعدد سوالات نه وي الا ماشاء الله، که اوسطاً په هره لفافه کې دری سوالونه ومنل سی نو دغه تعداد يو لك دولس زره شپږ سوه دري اتيا (۱۱۲۲۸۳) کيږي. مرتبؒ

دتحفظ خدمت کړی دی، په کم کی چی ډیری فتواګاني دمحاکمی اوفیصلی حیثیت هم لري.

دفتاوٰی ترتیب: دفتاوٰی دابی نظیره مجموعه او دفقهی مسائلو دا بی مثاله ذخیره په بطون داوراقو کی محبوسه اودعامو نظرونو ښخه پټه وه ددغه فتواوو ښخه یوازي مستفتیونو په خپل خپل وخت کی فائده اخیستی وه نورو طالبانو ته درسیدو کم صورت نه وو اوپه دی ډول نفع محدوده او خاصه پاته سوی وه دجذباتو په درجه کی ځو واره دا اراده پیدا سوه چی دا بې مثله ذخیره اودددار العلوم دغه باقیات صالحات دعامو نظرونو په مخکی راوستل سی لیکن اسباب مساعد نه سوه. بالآخره په سنه ۱۳۲۷ھ کی دلکنو دیوسفر په دوران کی دحضرت مولانا منظور صاحب نعمانی مدیر (الفرقان) لکهنو اوممبر مجلس شورٰی ددار العلوم، سره اتفاقا ملګرتیا په ریل ګاډي (اورګاډي) کی وسوه اوممدوح په حسن اتفاق سره ددی ارادې اظهار وکی چی داحقر په زړه کی دمخکي ښخه په ځپو وه، ددوو رایو دمجموع کیدو ښخه په قدرتی طور په اصلي رأی اوجذبه کی قوت پیداسو احقر په دغه تفصیل دا رایه په طور داستشار ددی دور دشیخ الافتاء حضرت مولانا محمد اعزاز علی صاحب مرحوم په مخکي کښېښول هغه نه یوازي داچی ددی رأی سره یی اتفاق وفرمایی بلکی دیته یی یو الهامی تجویز وفرمایل اوزما یی کافی حوصله افزایی وکړه په کم سره چی درأی دقوت سره سره په دی باره کی عزم دعمل کولو هم پیداسو اواحقر یو باضابطه لیك دار الافتاء ته ولیږلو او دترتیبِ فتاوٰی کار یی ورباندی شروع کی.

الحمد الله چی دلږ مودی ښخه وروسته دترتیب فتاوٰی یو معتد به ذخیره په طور دنمونې داحقر مخ ته راوستل سوه دعمل یوه نمونه مخ ته په راتلو باندی احقر دغه خیال دمجلسِ شورٰی دار العلوم په مخکي کښېښووی، مجلس دډیري حوصله افزایی سره سره دا فیصله وکړه چی دفتاوی ددی ذخیرې دمزید ترتیب اوتفصیل دپاره دي یوه مستقله شعبه دترتیبِ فتاوی قائمه سي او دیوه مستقل مرتبِ فتاوی منظوری یې ورکړه ، په دی دورکی ځو مرتبین دفتاوی یو په بل پسي وروسته کیدل اوکار ورباندی جاری وو بالاخره ددی سلسلې انتهاء پرجناب محمد ظفیرالدین صاحب زید مجده باندی وسوه اوهغه یی په نه ستړی کیدونکو او چټکو کوششونو سره شروع وکړه، دترتیبِ فتاوی کار ته یې په حسن اسلوب سره انجام ورکول شروع کړه چی نن په خپل مرتب صورت کی دناظرینو په مخکی موجود دی اوموږ ددی دطباعت او اشاعت سعادت حاصلولو او ان شآء الله چی دټولو ټوکونو او جلدونو په پوره کولو سره به دانورانـــی ذخیره دناظرینو په

خدمت کی وړاندي کوو.

دترتیب په سلسله کی مرتب کوونکو ته دکافی مشکلاتو سره مخامخ کیدل راغلل په کم کی چی دناقلینو غلط نویسی ترټولو غټ مشکل اوسخت ترین مصیبت دی دکم حل چی کافی محنت غواړی مګر چونکه مرتبین پخپله علماء او فضلاء دی او دیو علمی جماعت په نګرانی کی دترتیب کار سرته رسیږی نوځکه امید دی چی پر دغه ټولو مشکلاتو باندی به ان شاء الله عبور حاصل سی، کار دباری تعالٰی په مرسته پرخپله لاره باندی روان سویدی چی خپله لاره یی پخپله ایستلی ده امید دی چی ډیر ژر به دفتاوٰی دغه ټوله ذخیره به دلیدونکو او لوستونکو ومیدان ته راسی او لکه څنګه چی فتاوٰی عالمګیری دقدیم هندوستان په قانون کی ځای پیدا کړی وو په دی ډول امید دی چی فتاوٰی دارالعلوم به دجدید هندوستان په قانونِ زندګی کی روح جوړ کړي او وبه چلیږی ځکه چی په دی کی دهری شعبی دژوند سره داړوندو احکامو ذخیره جمع سویده.

دفتاوٰی دنفع دعام کولو دپاره دابوابو اوفصول ترتیب قائم سو، هره هره مسئله یې په متعلقه باب اوفصل کی ایښوول سویده ترڅو داحکامو داستخراج په وخت کي طالبانو ته خنډ پیښ نه سی اوعوام اوخواص یو ډول ددی څخه فائده حاصله کړی، البته مکررات حذف سویدی.

دفتاوٰی څخه دګټي ترلاسه کوونکو حضراتو څخه غوښتنه ده چی دا ناکاره خلائق او دفتاوٰی مرتبین اومنتظمین په خپلو مخلصانه دعاګانو کی یاد وساتی، وبالله التوفیق.

احقر عباد الله **محمد طیب** غفر له (رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃً واسعۃً) مهتمم دار العلوم دیوبند
۵\ جمادی الثانی \ سنه ۱۳۸۱هـ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

سریزه

دحضرت مولانا مفتی محمد ظفیر الدین صاحب ؒ، ددار العلوم دیوبند دفتاوٰی مرتب

الحمد لله وکفٰی وسلام علٰی عباده الذین اصطفٰی، زمونږ ددی څخه انکار نسته چي موجوده دور دعلم او فن، تحقیق او تدقیق اونوو انکشافاتو په میدان کی ډیر مخ ته تللی دی مګر ددې سره ددې خبرې په اظهار کی هم ذره برابر تذبذب نسته چی دنیا دنظام حیات څخه ډیره لیرې تللی ده، ددې ورځ نه ده چی انسانانو ته انسانیت وروبخښي اوپه انسانی مجد او شرف سره یی سرلوړی کوی.

دادرسته ده چی انسانی دماغو فضاء محکمه کړیده. دمځکی دسینی په څیری کولو سره یې دهغې خزانی رابهر کړیدی داهم واقعیت دی چی نوو ایجاداتو ددنیا سترګی بریښولی دی او دانسان جد وجهد خپل شباب ته رسیدلی دی لیکن ددی سره ددی څخه هم انکار نه سی کیدی چی اوس وخت نه داخلاقو او داعمالو پاکوالی باقی پاته دی نه دعقائدو او دمعاملاتو پختګی، نه په زړونو کی داخلاص او دللهیت رڼا پاته ده او نه په سینوکی دامانت اودیانت روښنائی، مختصر داچی انسان چي هر څه دی خو دآدمیت څخه په میلونو لیری دی.

داسلام دین او دهغه اغراض او مقاصد: هرڅوك په ښه ډول سره پوهیږی چی اسلام دباری تعالی آخری اومکمل دین دی دکم دتکمیل اعلان چی په قرآن پاك کی موجود دی دادمځکی پرمخ ددې وجه راغلی دی چی ټول کائنات پرهغه خدایی نظام وچلوی اوهغه ګوښه رابرسیره کړی چی انسانان په فضل اوکمال شرف اومکرمت یکجهتی اویك طرفي اوداخوت اودمحبت په لازوال دولت سره سر لوړې کړی اوپه دی سره انسان دانسانیت اودهغه له غوښتونو څخه دیوی لمحی دپاره هم بیل اوجلا نسی کم چی ددی ترټولو ښکاره دامتیاز ښبانه ده.

رب العالمین ددی عظیم الشان (نظام حیات) دبقاء دپاره دقرآن مقدس کتاب په شاني کتاب نازل کی او ترقیامت پوری یی ددی دحفاظت اعلان وفرمایی او بیایی رحمت عالم ﷺ یو پاك خویه اوبرګزیده رسول اومعصوم معلمِ کائنات جوړ کی اومبعوث یی وفرمایی او دختم نبوت په تاج یی سرفراز کړی ددې وجه چی په پوره اطمینان سره

دهغوی په تعلیم او تبیین اوتزکیې او تطهیر او دهغوی په وړاندي سوی تګلاره باندی ایمان راوړی اودخپل ژوندانه محور اومرکز یې وګرځوی اوپه دی ډول انسان هغه منزل مقصود ته ورسیږی کم چی دهغه دژوند دپیلیدو اصلي علت دی.

په اسلامي نظام حیات باندې عمل دصحابه ؤ رضی الله عنهم په دور کې: دصحابه وو رضی الله عنهم ترزمانی پوری دغه نظام دفکر اودنظر څخه ورتیر وو په عمل اوهرحرکت اوسکون کی جاری اوساری وو افتاب نبوت اګر چی مخ پټ کړی وو خو دهغه په ګرمی سره سینی هم هغه رکم معموری وی جمال نبویﷺ دسترګو څخه فنا سوی وو لیکن ددیدارِ نبوی ﷺ جامونو چی کمه نقشه پیدا کړی وه په هغه کی هیڅ کموالی نه وو راغلی بلکی دکیف اودمستی هم هغه عالم وو چی هر طرف ته وګوری اوهر چیري نظر وکړی دحورو په شان پاك زړه اودفرښتو په شان تقدس دځانونو قربانی ورکولو ته تیار وو، لیکن دایمان دشعبو په څانګو کی دیوې ښاخ دمړوالي دیوې لمحی دپاره برداشت نه وو صحابه کرام رضی الله عنهم دحضور ﷺ داعمالو او داقوالو ګرځنده نمونی وی دهغوی هیڅ یوحرکت دنبوی اخلاقو خلاف نه وو، اوکه ریښتیا وینا غواړی نو کتاب اوسنت داسی زړه روښانه کوونکي شمعی وی چه په هغه سره ټوله آبادی بقعۀ نور (دروښنایی خونه) جوړه سوی وه.

دفقهي دتدوین ضرورت: مګر څومره چی انسان ترقی کوله دهغه ضرورتونه ډیریدل او خپریدل بیا داسلامی حکومتونو پراخیدونکو حدودو نوی نوی مسائل رامخ ته کړل بلي خوا په مزاجونوکی په ډیری تیزی سره انقلاب راغلی وو اوهغه شپه او ورځ دپراختیا په حال کی وه، سوز او ګداز، ساده زندګی او ساده دِلي چی دصحابه کرامو رضی الله عنهم خاص خوی وو دا دختم کیدو په حال کی وو، نو ددې وجه دحالاتو غوښتنه وه چی دقرآن اودسنت تعلیمات په یونوی ډول کی وی، په کم چی عالم اوجاهل، ذهین او غبی، عربی اوعجمی، ښاری او کلیوال هریو په اسانی سره پوهیدلی سی اوکم مسائل چی صراحۃً په کتاب اوسنت اواقوال دصحابه کرامو کی موجود نه وی دعلماوو په باهمی غور اوفکر اوبحث او تمحیص سره باید مستنبط سی ترڅو راتلونکی نسلونه دپریشانی سره مخامخ نه سی او دکتاب اوسنت په رڼا کی په تیزه کامیابی سره روان سی اوپه دی سره دهغه عجلت پسندو اوآساني غوښتونکو طبیعتونو دتلاش اوپلټني دمشقت څخه محفوظ پاته سی.

دفقهي تدوین او حضرت امام ابوحنیفه رضی الله عنه : داخو هرچاته معلومه ده چی اسلام یوهمه ګیر، وسیع اودائمی نظامِ حیات دی اودی دخپل دغه امتیازی شان دهمه ګیری اودوامی حیثیت دبقاء په خاطر په خپل ځان کی داسی پراخوالی او وسعت اینبی دی چی په هر

دور اوپه هر ځای کی دانسان دضروریاتو سره ملګرتیا اوپه یوه منزل کی هم دخپلو پیروانو درهبری څخه نیمګړی پاته نه وی.

چنانچه ربانی علماؤ ددغه ضرورت احساس وکی اوددې وجهي باضابطه دټولو څخه مخکی سراج الامة حضرت امام ابوحنیفه رحمة الله علیه اماده سو او هغه دخپل وخت دعلماءِ کرامو یوداسی معقول تعداد جمع کی په کموکی چی دهر علم اودفن ماهرین شریك وه اوکم چی په خپل علم اوفن کی دبصیرت اومهارت سره سره دزهد، تقوٰی، خداترسی، فرض شناسی اودنورو ښو اخلاقو او ښیګڼو لرونکي وه.

پخپله حضرت امام ابوحنیفه رحمة الله علیه کم نه چی ددغه مجلس دعلماؤ دصدر حیثیت حاصل وو ددغو ټولو کمالاتو او فضائلو جامع وو دکمو چی په دغه ډول دینی کارکی ضرورت وی ددغه زمانی یو داسی دینی مکتبِ فکر نه وو دکم څخه چی هغه رحمة الله تعالی علیه په وینبو مغزو سره استفاده نه وی کړی دزرګونو محدثینو اودشیوخو څخه یې فیض ترلاسه کړی وو کم او زیات دځلورو زرو تابعینو، علماؤ اومشائخو څخه هغه علم حاصل کړی وو.

دتابعیت شرف: بیا پخپله هغه ته هم دتابعی کیدو شرف حاصل دی دبعضو روایاتو مطابق په کمه زمانه کی چی هغوی په کوفه کی پیدا سویدی زیات صحابه کرام ﷺ هلته موجود وه اوپه دی کی خو هیڅوك شبهه نه کوی چی بعضی صحابه کرام ﷺ هغوی لیدلی وه اوډیر زیات صحابه کرام په مختلفو ښارونو کی دغه وخت ژوندي وه.

اما روایة الانس وادراکه لجماعة من الصحابة بالسن فصحیحان لاشك فیهما. الخیرات الحسان ص ۲۵.

دهغه یعنی دامام ابوحنیفه رحمة الله علیه دحضرت انس ﷺ څخه روایت کول او دصحابهٔ کرامو ﷺ دیوې ټولی زمانه پیدا کول دواړی خبری صحیح دی او دشك او دشبهی څخه پاکی دی.

امتیازی غوره والی: داشرف داسی وو چی په کم کی هیڅ یو هم عصر دهغه سهیم اوشریك نه وو بلکه دغه امتیازی شان په دغه وخت کی یوازي هغه ته حاصل وو.

وفی فتاوی شیخ الاسلام ابن حجر انه ادرك جماعة من الصحابة کانوا بالکوفة بعد مولده بها سنة ثمانین فهو من طبقة التابعین ولم یثبت ذلك لاحد من ائمة الامصار المعاصرین کالاوزاعی بالشام والحمادین بالبصرة والثوری بالکوفة ومالك بالمدینة الشریفة واللیث بن سعد بمصره. الخیرات الحسان ص ۲۳.

دشیخ الاسلام ابن حجر ؒ په فتاوٰی کی صراحت دی چی هغوی یعنی امام ابوحنیفه رحمة

الله عليه ددې صحابه كرامو ﷺ يو جماعت ليدلى وو وروسته تر زيږيدني دده په كوفه كى دهجرت په اتيايم ۸۰ كال، نو ددى وجهى څخه دهغه ﷫ شمار په تابعينو كى دى دا داسى شرف دى چى دهغوى په معاصرينو كى هيچاته حاصل نه دى لكه چى په شام كى اوزاعى په بصره كى دوه حماده، په كوفه كى امام ثورى په مدينه كى امام مالك او په مصركى ليث بن سعد، په دوى كى يوتن ته هم دتابعى كيدو شرف حاصل نه دى.

دامام اعظم رحمة الله عليه حيثيت: څلور امامان دكمو مذاهب چى داوخت په دنيا كى رائج دى په هغوى كى امام ابو حنيفه رحمة الله عليه په خپل علم اوفضل اوسن اوسال كي ترټولو مقدم دى او بالواسطه يا بلا واسطه ټوله ائمه دهغوى ﷫ څخه فيض يافته دى.

ألا من اشتهرت مذاهبهم ... هم اربعة ابوحنيفة ([1]) بالكوفة ومالك واحمد والشافعى واولهم الاول ويعاصره الثانى وقيل روى الاول من الثانى وقيل بل الثانى تلميذ للاول والثالث تلميذ الرابع والرابع تلميذ للثانى ولبعض تلامذة الاول. (مقدمة الفوائد البهيه ص۷).

كمو مذاهبو چى شهرت حاصل كى، هغه څلور امامان دى: ۱. امام ابو حنيفه رحمة الله عليه ۲. امام مالك رحمة الله عليه ۳. امام احمد رحمة الله عليه ۴. امام شافعى رحمة الله عليه ، په دغه څلورو كى اولنى يعنى امام ابو حنيفه رحمة الله عليه مقدم دى اودوهم يى هم عصره دى يعنى امام مالك رحمة الله عليه اوچا دا ويلى دى چى اول يعنى امام ابوحنيفه رحمة الله عليه ددوهم يعني امام مالك رحمة الله عليه څخه روايت كړى دى او دبعضو بيان دادى چى دوهم يعني امام مالك رحمة الله عليه داولنى امام ابو حنيفه رحمة الله عليه شاګرد دى اودريم امام احمد رحمة الله عليه دڅلورم امام شافعى رحمة الله عليه شاګرد دى اوڅلورم امام شافعى رحمة الله عليه ددوهم امام مالك رحمة الله عليه او داولنى امام ابو حنيفه رحمة الله عليه دبعض شاګردانو شاګرد دى.

ددى حاصل داسو چى امام اعظم ابو حنيفه رحمة الله عليه پردغو څلورو سرو مقدم دى اودڅلورو سرو څخه دهغوى هم عصر يوازي امام لك رحمة الله عليه دى چى ددوى څخه پنځلس كاله كشر وو بيا دبعضوعلماؤ دتاريخ دبيان مطابق امام مالك رحمة الله عليه دهغوى

([1]). امام ابوحنيفه ﷫ په سنه ۸۰ هجري كى پيدا سوى دى، امام مالك ﷫ په سنه ۹۵ هـ كى. امام شافعى ﷫ په سنه ۱۵۰ هـ كى اوامام احمد ﷫ په سنه ۱۶۴ هـ كى. ددى حاصل دا سوه چه دامام ابو حنيفه ﷫ څخه پنځلس كاله وروسته امام مالك ﷫ پيداسو. او اويا كاله وروسته امام شافعى اوڅلور اتيا كاله وروسته امام احمد رحمهم الله . (الاكمال فى اسماء الرجال).

په شاګردانو کی دی اودا خبره په عقل کی هم راځی ځکه چی دی په عمر کي دهغه څخه کم وو او په دی کی خو قطعا شبهه نسته چی امام شافعی رحمة الله علیه دامام مالك اودامام محمد رحمة الله علیه وغیره شاګردان دی اودنیا پوهیږی چی امام محمد رحمة الله علیه دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه رشید شاګرد وو او دبعضو علماؤ دقول مطابق امام مالك رحمة الله علیه هم دامام اعظم رحمة الله علیه شاګرد پاته سو، امام احمد رحمة الله علیه دامام شافعی رحمة الله علیه شاګرد دی. دغه رکم دغه سلسله هم دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه سره یوځای کیږی اوامام شافعی اوامام احمد رحمهما الله دامام اعظم رحمة الله علیه څخه په عمرکی ډیر کشران وه اوددوی پیدائش دهغه رحمه الله دوفات څخه وروسته دی په دوی کی اولنی یی دامام اعظم رحمة الله علیه څخه اویا کاله کشر دی اودا بل څلور اتیا کاله.

امام اعظم رحمة الله علیه ته دیوه طرف څخه دتابعی کیدو شرف حاصل دی چی په هغو نورو درو امامانو کي یوه ته هم حاصل نه دی اوبل طرف دهغو ټولو څخه مشر هم دی.

ملا علی قاری رحمة الله علیه دهغوی ددغو فضائلو اومناقبو په اړه تحریر فرمایی:

الحاصل ان التابعين افضل الامة بعد الصحابة فنعتقد ان الامام الاعظم والهمام الاقدم ابو حنيفه افضل الائمة المجتهدين واكمل الفقهاء في علوم الدين ثم الامام مالک فانه من اتباع التابعين ثم الامام الشافعي لكونه تلميذ الامام مالک بل تلميذ الامام محمد، ثم الامام احمد بن حنبل فانه كالتلميذ للشافعي. (شرح فقه اكبر ص۱٤٦).

حاصل دادی چی دتابعینو درجه په امت کی دصحابه کرامو رضی الله عنهم څخه وروسته دټولو څخه لوړه ده ددی وجی څخه زموږ عقیده ده چی دامام اعظم، همام اقدم ابوحنیفه رحمة الله علیه مرتبه په ائمۀ مجتهدینو کی دټولو څخه لوړه ده او ددین دعلومو په فقهاؤ کی دټولو څخه لوړ او اکمل دی دهغوی څخه وروسته دامام مالك رحمة الله علیه درجه ده چی دتبع تابعینو په صف کی دی بیا دامام شافعی رحمة الله علیه ځکه چی هغه دامام مالك بلکی دامام محمد رحمهما الله شاګرد دی اوبیا دامام احمد رحمة الله علیه ځوك چی دامام شافعی رحمة الله علیه دشاګرد په درجه کی دی.

دعلم او دفن دماهرینو جماعت: ددغه مختصر تفصیل مقصد دادی چی صدر مجلس (امام اعظم رحمه الله) به په خپلو محاسنو اومناقبو کی ډیر لوړ مقام درلودی چنانچی هغوی دکتاب الله او دسنت اودلغت او محاورو دهغو ماهرینو بانیینو علماؤ په ملګرتیا سره داسلامی نظام دفعات مرتب کړل اوداصولو اودفروعو نقشه یی تیاره کړه اوپه دی ډول په دی دینی اوعلمی پارلمان کی ټولو په وسعت نظری سره پریوه یوه مسئله باندی غور

وکی اوکه دبحث اومباحثی تحقیق اوجستجو ضرورت به پیښ سو نو دهغه څخه به یی هم مخ نه اړاوه.

دفقهي په تدوين کې احتياط: دکتاب اودسنت اوصحابه کرامو داقوالو پوره ذخیره یی په مخکی ایښې وه ترڅو هیڅ اړخ دنظرونو څخه پټ پاته نه سی اودهر ډول تحقیق او تدقیق څخه وروسته به یې هغه په سمو او روانو جملو کی قلم بند کړل اوپه دی دیده ریزی، غور اوفکر، اخلاص او للّٰهیت اوفضل اوکمال سره دفقه وجود په عمل کی راغی چی دهره پلوه څخه مهذب اومرتب اودژوند پرټولو شعبو باندی حاوی وی.

دتدوين طريقه: دکمو علماؤ قائمین بالحق په مجلس کی چی دمسائلو داستنباط اوداستخراج دغه مهتم بالشان کار سرته ورسیدی دهغوی شمیر دسوونو څخه زیات تر زرونو پوری وو په هغوی کی څلوښت (۴۰) علماء دخصوصی صلاحیتونو خاوندان وه او دمختلف علم اوفن ماهرین او امامان شمیرل کیدل. ([1])

روى الامام ابو جعفر الشيرماذي عن شقيق البلخي انه كان يقول: كان الامام ابو حنيفة من اورع الناس، اعبد الناس واكرم الناس، واكثرهم احتياطا في الدين، وابعدهم عن القول بالراى فى دين الله عزوجل، وكان لا يضع مسالة فى العلم حتٰى يجمع اصحابه عليها ويعقد عليها مجلسا، فاذا اتفق اصحابه كلهم على موافقتها للشريعة قال لابى يوسف او غيره: ضعها فى الباب الفلانى آهـ. (ردالمحتار ص ٦٢ ج١)

امام ابوجعفر شیرماذی رحمه الله دشقیق بلخی څخه روایت کوی چی هغه به فرمایل چی امام ابو حنیفه رحمة الله علیه په خلکو کی دټولو څخه زیات پرهیزګار عبادت ګذار کریم النفس او ددین په باره کی محتاط وو هغوی دالله تعالیٰ په دین کی دذاتی رأی داظهار څخه په میلونو لیری وو دیوې علمی مسئلې به یی ترهغه پوری تفریع نه کوله ترڅو چی به یی ټول احباب ملګری نه وه راجمع کړی اوپر هغې به یی بحث نه وو کړی کله به چی ټول علماء دشریعت په دغه مسئله کی متفق سول نوامام ابو یوسف رحمة الله علیه یا دهغه څخه بغیر بل چاته به یی وویل چی دا مسئله په فلانی باب کی داخله کړه.

پر يوه يوه مسئله باندې بحث: امام شعرانی رحمة الله علیه هم دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه ددی استنباط دطرزتذکره کړیده اوکم اوزیات یې په هغوالفاظو سره یادونه لکه علامه شامی

([1]). ونقل عن المسند الخوارزمى ان الامام اجتمع معه الف من اصحابه اجلهم وافضلهم اربعون قدبلغوا الاجتهاد فقربهم وادناهم (ردالمحتار ج١ص ٢٢) دهغو څلويښتو علماؤ دحالاتو دپاره (کم چه په خاص ډول سره دفقه په مجلس دتدوین کی شریك وه) وګوری مقدمه انوار الباری مؤلفه مولانا احمد رضا صاحب. ظفیر

رحمة الله عليه چی هم لیکلی دی:

وکذا فی المیزان للامام الشعرانی قدس سره (ایضًا) یعني دامام شعرانی رحمة الله عليه په کتاب (المیزان) کی هم دغه ډول لیکلی دی بیا علامه ابن عابدین رحمة الله عليه لیکی:

فکان اذا وقعت واقعة شاورهم وناظرهم وحاورهم وسألهم فیسمع ما عندهم من الاخبار والاثار ویقول ما عنده ویناظرهم شهرًا او اکثر حتٰی یستقر آخر الاقوال فیثبته ابو یوسف حتی اثبت الاصول علٰی هذا المنهاج شوری لا انه تفرد بذالک. (ایضًا)

کله چی به کمه واقعه او مسئله پیښه سوه نوامام ابو حنیفه رحمة الله عليه به دخپلو ټولو اصحابو دعلم اوفن سره مشوره، بحث او مباحثه او تبادله دخیالاتو کوله اول به یی هغوی ته فرمایل چی کم شی (ددې مسئلې په اړه) دهغوی سره دحدیث او دصحابه کرامو رضي الله عنهم داقوالو څخه ذخیره وی نو پیش دی کړی بیا به یی خپله داحادیثو ذخیره په مخ کي کښېښوول او ددی څخه وروسته به یی یوه میاشت یا ددی څخه زیات پر دغه مسئله باندی بحث کوی ترهغه چی آخری خبره به فیصله کړل سوه اوامام ابو یوسف به هغه قلمبنده کړه په دی ډول په شورایی طریقه سره ټول اصول منضبط سول داسی نه دی سوی چی یوازي یی یوه خبره کړی وی.

دکتاب او دسنت حیثیت: د: اخبار او آثار، الفاظ دا ښیی چی لومړی به دهغه علماؤ سره دکتاب او دسنت چي کمه ذخیره وه هغه به یی ورته وویل بیا چی به دصدر مجلس په علم کی دکتاب اودسنت کمه خزانه محفوظه وه هغه به پیش سوه او ددغه ټولو مرحلو څخه وروسته دهغه په رڼا کی به هرکس پر مذکوره مسئله باندی بحث کوی اوخپله رایه به یی ورکوله نورو به پردی باندی دمختلفو اړخونو څخه اعتراضات او اشکالات پیدا کول بیابه داشکالاتو هریوه دخپل فهم مطابق مگر دکتاب او دسنت په رڼا کی جواب ورکوی پخپله امام ابوحنیفه رحمة الله عليه به هم په دی بحث اومباحثه کی برخه اخیسته اولکه څنگه چی تاسو اوس وویل چی پریوه یوه مسئله به ترمیاشتو پوری بحث جاری وو کله چی به یی دهر پلو او اړخ څخه اطمینان حاصل سو نو په صفا او تلل سوو الفاظو کی به یی په رجسټر کی درج کوله.

پخپله سوچ وکی چی که چیري یوازي دیوه یوه کس خبره وی نو دغلطی احتمال به وو، مگر دلته څلویښت څلویښت، جید دمختلفو فنونو ماهرین علماء دی اوپه پوره دیانت داري اوسنجیدگی سره یې ترهفتو اومیاشتو پوری پر یوه یوه اصل باندی دکتاب الله سنت رسول الله ﷺ او دصحابه کرامو رضي الله عنهم داقوالو په رڼا کی بحث او تمحیص کوی نو

دغلطی سوال بیا چیري پیدا کیږي.

دانساني غلطي تدارک: لیکن په هر حال دغه ټول ربانیین علمآء انسانان وه، نوددې وجه ممکن وه چی یوځای په یوه مسئله کی خطاء سوی وی یا دآیت او احادیثو څخه په استنباط اواستخراج کی خطا سوی وی نو ددې وجه صدر مجلس ضروری وګڼله چی ددی ټول حزم اواحتیاط ، اوکد او کوشش سره سره دانساني هیری اوخطاء اومحدود نظری څخه نظر اړول په هیڅ شان مناسب نه دی چنانچی اعلان یی وکی چی که دیوې مستنبطی مسئلې دکتاب اودسنت څخه خلاف کیدل ثابت سی نوهر مسلمان ته کامل اختیار بلکه دهغه فریضه ده چی هغه داترک کړی اوصراحتًا چی دحدیث پاك څخه څنګه ثابتیږی په هغه باندی عمل وکړی.

فقد صح عن ابي حنيفة انه قال اذا صح الحديث فهو مذهبي وقد حكى ذلک الامام ابن عبد البر عن ابي حنيفة وغيره من الائمة رحمهم الله ونقله ايضا الامام الشعراني. (شرح عقود رسم المفتی ص ۱۷).

داروایت دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه څخه بالکل درست دی هغه فرمایلی دی چی کله حدیث پاك صحت ته ورسیږی نوبیا زما مذهب دغه حدیث دی دا امام عبد البر اونورو ائمه ؤ ددین دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه په باب کی بیان کړیدی اوامام شعرانی رحمه الله هم دا را نقل کړی دی.

دامام اعظم رحمة الله علیه اعلان: دصاحب هدایی څخه مختلفو حضراتو دهغه دا روایت نقل کړیدی کم چی دروضة العلماء زندوسیه په باب دفضلِ صحابه کی ذکر دی:

سئل ابوحنيفه رحمه الله اذا قلت قولا وكتاب الله يخالفه، قال: اتركوا قولى بكتاب الله فقيل: اذا كان خبر الرسول صلّى الله عليه وسلّم يخالفه، قال: اتركوا قولى بخبر رسول الله ﷺ فقيل: اذا كان قول الصحابة يخالفه ، قال: اتركوا قولى بقول الصحابة رضي الله عنهم (عقد الجید للشاہ ولی اللہ ص ۵۳).

دامام ابوحنیفه رحمه الله څخه پوښتنه وسوه چی کله ستاسي یو قول دکتاب الله سره مخالف راسی نوپه دغه حالت کی باید څه وسی؟ هغه وفرمایل دکتاب الله په مقابله کی زما قول ترك کړی بیا ورته وویل سوه چی که چیري دنبی کریم ﷺ دحدیث سره یې مخالفت راسی نو وی فرمایل چی د حضور ﷺ په مقابله کی زما قول پریږدی بیا ورته وویل سوه چی که داسی دصحابه ؤ قول دهغه دقول خلاف وی نو بیا یې وفرمایل چی دصحابه ؤ دقول په مقابله کی هم زما قول پریږدی یعنی زما دقول اهمیت په دغه وخت کی هیڅ نه دی کله چی په دغو کی دیوه خلاف هم ثابت سی.

خبره بالکل درسته ده په اصل کی چی کم جدید ترتیب دمسائلو کیدی دا خو دکتاب الله

او دسنت رسول اللع اواقوالِ صحابه ؤ په رڼا کی کیدی ددغه طرزِ جدید علت صرف دا وو چی دامت مخ ته راتلونکو ته دزمانۀ حال مطابق مسائل په اسان اسلوب کی راسی ځکه دزمانی درفتار چی کم طرف ته مخ وو هغه دا ښووله چی دانسان مزاج دآساني غوښتونکي جوړیدو لور ته روان دی، که دغه وخت توجه نه وای ورته سوی نوپه راتلونکی کی به سختي زیاته سوی وای.

پر دلائلو باندی بنیاد: امام ابو حنیفه رحمة الله علیه پردی باندی اکتفاء ونه کړه بلکه خپلو تلامذه وو او اصحابو ته یی حکم کړی وو چی تاسی خامخا په یوه خبره پوری مه ټنګیږی بلکه که په یوه مسئله کی یو وزن لرونکی اوقابلِ اعتماد شرعی دلیل درته پیدا سی نوبیا هغه اختیار کړی او ددی نوروته هم حکم وکړی ځکه چی مقصد خو په کتاب اوسنت او په اقوالِ صحابه رضی الله عنهم باندی عمل دی پرخپله خبره باندی ضد کول او دخپل فکر او فهم خپرول مقصد نه دی.

فاعلم ان ابا حنیفة رحمة الله علیه من شدة احتیاطه وعلمه بان الاختلاف من آثار الرحمة قال لاصحابه ان توجه لکم دلیل فقولوا به (شرح عقود رسم المفتی ص۱٦).

دغایت احتیاط او ددی یقین په وجه چی اختلاف داثارو درحمت څخه دی امام ابو حنیفه رحمة الله علیه خپلو ملګرو ته فرمایلی وه چی که یو دلیل تاسو ته ښکاره سی نو بیا په هغه باندی عمل وکړی او دهغه حکم ورکوی.

دوروستنیو احتیاط: چنانچی دهغوی شاګردانو ملګرو او وروسته راتلونکو ددغه قول اهمیت محسوس کی اوکله چی په کم ځای کی په یوه مسئله کی ددلائلو او براهینو په رڼا کی شبهه پیدا سوه هغه یی ترك کړی او دکتاب اوسنت په دائره کی چی بل صحیح صورت په نظر راغی په هغه یی عمل کړی دی.

وقد یتفق لهم ان یخالفوا اصحاب المذهب لدلائل واسباب ظهرت لهم (رد المحتار ج۱).

او کله کله ددلائلو او دبراهینو له امله دمذهب داصحابو مخالفت هم دي خلګو کړیدی.

دضد څخه داجتناب (پرهیز) کولو ډیر مثالونه: داخو دهغوی دملګرو اوتلامذه وو حال وو چی دوی په سلګونو مسئله کی دهغوی سره پردلائلو اودخپل فهم په بنیاد اختلاف کړیدی اوپه دی باندی دهغوی عمل وو بل طرف ته پخپله دامام اعظم رحمة الله علیه داحال وو چی که دیوې فیصله کړل سوی مسئلې په خلاف به چی کمه بله رایه دکتاب اودسنت په رڼاء کی وزنی معلومه سوه اوکتاب اوسنت ته نژدی، نو هغوی به دغه فیصله کړل سوی ترك کړه دهغه څخه به یی رجوع وکړه او ددی بل صورت به قائل سو، دا یو او دوه

نه دی بلکه په سلګونو مسائل داسی دی دکمو څخه چی دهغوی رجوع ثابته ده کمو وګړو چی په دقت نظر سره دفقهی مطالعه کړیده دهغوی دنظرونو څخه دا شیان پټ نه دی.

دکتاب او دسنت په مقابله کی درایی شدید مذمت: داخبره په ښه ډول سره په ذهن کی وساتی چی امام ابو حنیفه رحمة الله علیه به دهغه رأی مذمت کوی چی دکتاب اودسنت څخه مستفاده نه وی بلکه دابه یی په ضلالت سره تعبیروله.

وقد روی الشیخ محی الدین فی الفتوحات المکیة بسنده الی الامام ابی حنیفة رضی الله عنه انه کان یقول ایاکم والقول فی دین الله تعالی بالرأی وعلیکم باتباع السنة فمن خرج عنها ضل. (کتاب المیزان للشعرانی ج۱ ص۵۰).

په فتوحات مکیه کی شیخ محی الدین رحمه الله مسلسل ترامام ابو حنیفه رحمة الله علیه پوری دخپله سند دبیانولو څخه وروسته دهغوی داقول نقل کړی دی چی امام صاحب رحمة الله علیه به فرمایل دالله پاك په دین کی دمحض رأی پر بنیاد باندی دحکم کولو څخه ځان وساتی اوپه خپل ځان باندی دسنتو پیروی ضروری کړی ځکه چی څوك ددی څخه خارج سو هغه ګمراه سو.

هغوی به داهم فرمایل چی ترڅو پوری په شریعت کی دیوی خبری ثبوت پیدا نه سی نوهغه په ژبه راوړل هم ګناه ده.

وکان یقول لا ینبغی لاحد ان یقول قولا حتٰی یعلم ان شر یعة رسول الله صلی الله علیه وسلم تقبله. (کتاب المیزان للشعرانی ج۱ ص۵۱).

امام ابو حنیفه رحمة الله علیه به فرمایل چی ترڅو پوری دایقین نه وی سوی چی داخبره دنبی کریم صلی الله علیه وسلم دشریعت موافق ده دهیچا دپاره دهغه راوړل پر ژبه باندی درست نه دی.

دمسائلو استنباط او دهغه دپاره اهتمام: کم مسائل چی صراحةً په کتاب اوسنت اودصحابه کرامو په اقوالو کي پیدانه سی دهغو دپاره به یې پوره مجلس راغوښتی او دبحث او څیړني څخه به یې کار اخیستی، او ترڅو چي به پر یوه شي باندي دټولو اتفاق نه وو راغلی نو ترهغو پوري به یې دزړه اطمینان نه کیدی، امام شعرانی رحمة الله علیه لیکی:

وکان یجمع العلماء فی کل مسئلة لم یجدها صریحة فی الکتاب والسنة ویعمل بما یتفقون علیه فیها (کتاب المیزان للشعرانی ج۱ ص۵۱).

کمه مسئله چی به په کتاب اوسنت کی صراحةً نه وه نو ددې وجه به یی ټول علماء کرام جمع کول اوچی پرکمه به دټولو اتفاق وسو نوعمل به یی وربانذی کوی.

همدغه رکم به یی داستنباط او داستخراج په موقع باندی کول، دعلماء عصر سره مشوره او دهغوی اتفاق به یی ضروری گنی او یوازي به یی هیڅکله دغه رکم قدم نه پورته کوی.

وکذالک یفعل اذا استنبط حکما فلا یکتبه حتٰی یجمع علیه علماء عصره فان رضوا قال لابی یوسف اکتبه (ایضا).

کله چی به دکم حکم استنباط مقصود وو ترهغه پوری به یی په ضبطِ تحریر کی نه راوستی ترڅو چی به یی ټول علمآء نه وه راجمع کړی اومشوره به یی نه وه کړی نوکه ټول به پردی باندی متفق سول اوخوښه به یی کړه نوامام ابی یوسف رحمة الله علیه ته به یی وفرمایل چی دا ولیکه.

داصحاب الرأی مطلب: علماؤ چی هغوی اوملګری یی اصحاب الرأی ګرځولی دی ددی دامطلب هیڅکله نه دی چی یوه ذاتی یا ځان ځانی رایه به یی ورکوله ځکه چی تاسو مخکی وویل چی امام صاحب رحمة الله علیه به دغه شان رأی ته ګمراهی ویله لهذا که چا داسی ویلی وی یا پوهیدلی وی نو هغه دښکاره غلطی ارتکاب کړی دی برابره خبره ده که هغه دلویو څخه لوی محدث ولی نه وی، موصوف امام او دهغوی ملګری ددی څخه بالکل بری دی ابن حجر مکی شافعی صحیح لیکلی دی:

اعلم انه یتعین علیک ان لا تفهم من اقوال العلماء عن ابی حنیفة واصحابه انهم اصحاب الرأی علی سنة رسول الله ﷺ وعلی قول اصحابه لانهم براء من ذلک (الخیرات الحسان ص۲۹).

ښه یقین وکړه چی دعلماؤ ددې اقوالو دوجه څخه داسی ونه پوهیږی چی امام ابوحنیفه رحمة الله علیه اودهغه ملګری دسنت رسول الله ﷺ او داقوالو دصحابه کرامو (رض) په مقابله کی داصحاب الرأی حثیت لری ځکه چی دا حضرات ددی څخه بالکلیه بری دی.

دفقهه په تدوین کی ترتیب: مخ ته ددلائلو په طور سره لیکی چی دامام صاحب رحمة الله علیه اودهغه دملګرو دفکر او استنباط او استخراج طرز څه وو او هغوی پرکمو اصولو باندی ګام ایښودونکي وه، فرمایی:

فقد جاء عن ابي حنیفة رحمه الله من طرق کثیرة ما ملخصه انه اولا یأخذ بما في القرآن فان لم یجد فبالسنة ، فان لم یجد فبقول الصحابة فان اختلفوا اخذ بما کان أقرب الی القرآن او السنة من اقوالهم ولم یخرج عنهم فان لم یجد لاحد منهم قولا ، لم یأخذ بقول احد من التابعین بل یجتهد کما اجتهدوا (الخیرات الحسان ص۲۹).

دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه متعلق چی په کثرت طُرُق سره کم ثابت سوی حقیقت دی هغه دادی چی هغوی به اول قرآن اختیاروی که په قرآن پاك کی به هغه شی نه پیدا کیدی نو په سنت رسول الله ﷺ به یی عمل کوی اوکه په سنت کی به هم یو شی پیدا نه سو نو بیابه یې دصحابه ؤ قول اختیاروی که په یوه مسئله کي به دصحابه ؤ اختلاف نو په هغه کی به چی کم کتاب اوسنت ته زیات قریب معلومیدی هغه به یی قبلوی او ددی ځخه به دباندي نه وتی اوکه دصحابه ؤ رضي الله عنهم به هم یو قول پیدا نه سو نو په تابعینو کی به یی دچا قول نه اختیاروی بلکه پخپله به یی اجتهاد کوی لکه چی نورو کسانو به کوی.

دفقهي په تدوین کی داولیت شرف: په امت کی دفقه دترتیب او دمسائلو په استنباط او استخراج کی دوی ته داولیت شرف حاصل دی ددی ځخه وړاندی په عام طور دوګړو دارومدار پرحافظه باندی ؤ امام مالك رحمة الله علیه هم په دی سلسله کی دهغه پیرو دی ابن حجر شافعی رحمة الله علیه نقل کوی:

انه اول من دون علم الفقه ورتبه ابواباً علی نحو ما هو علیه الیوم وتبعه مالک فی موطاه ومن قبله انما کانوا یعتمدون علٰی حفظهم (الخیرات الحسان ص ۳۱).

امام ابو حنیفه رحمة الله علیه اولنی شخص دی چی علمِ فقه یې مدون کړه او دایی په دی ډول پر بابونو او فصلونو باندي مرتبه کړه لکه څنګه چی نن په دغه مرتب شکل کی موجود دی امام مالك رحمة الله علیه په خپل موطاء کی دهغوی پیروی کړیده دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه ځخه مخکی به دخلګو اعتماد پرحافظه باندی وو.

امام اعظم رحمة الله علیه او دهغوی ملګری اول محدث او بیا فقیه: امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه او دهغوی ملګری اول محدث اوبیا فقیه وه ځکه چی په کمه زمانه کی چی داحادیثو مجموعی موجودی نه وی بغیر دعلم حدیث ځخه دمسائلو استخراج دکم ځای ځخه کیدی سوای دحنفی فقهي دومره عظیم الشانه ذخیره دکمی ځخه چی ټولی دنیا او وروستیو مجتهدینو په خپله زمانه کی استفاده وکړه بغیر داحادیثو ځخه دکم ځای ځخه راغله او نن ددی فقه ټول مسائل او اصول څنګه دحدیث موافق سول لهذا دابايد ومنل سی چی حنفی فقه دکتاب اوسنت ځخه یو جلا شی نه دی ابن حجر شافعی لیکلی دی چی:

مرَّ انه خذ عن اربعة الاف شیخ من ائمة التابعین وغیرهم ومن ثم ذکره الذهبی وغیره فی طبقات الحفاظ من المحدثین (ایضا ص۲۲).

دا خبره مخکی تیره سویده چی امام ابو حنیــفه رحمة الله علیه دځلورو زرو ائمه ؤ تابعینو او

دنورو شیوخو څخه علم حدیث حاصل کړیدی اوهم داوجه ده چې امام ذهبی رحمة الله علیه او نورو محدثینو په طبقه حفاظ کې هغوی شمیرلی دی.

دامام ابو یوسف اودامام محمد رحمة الله علیه داحادیثو ذوق (۱) ددوی دهغه کتابونو څخه معلومیږی چې هغوی لیکلی دی کتاب الاثار، کتاب الخراج، کتاب الرد علی سیر الاوزاعی، کتاب الحج، موطاء امام محمد، اونور کتابونه په عام طور پیدا کیږی هغه را واخلی او وې وایاست اوهغه مخ ته کښیږدی او اندازه ولګوی.

نن هم دحنفی فقهی طالب العلم ترهغه وخته پوری مطمئن کیږی نه ترڅو پوری چې دیوې یوې حنفی مسئلې تحقیق دکتاب او سنت په رڼاء کې ونه کړی.

غلطه پروپیګنډه (آوازه) : دا ویل درست نه دی چې هغو حضراتو ته داحادیثو نبویه ﷺ سره دومره شغف نه ؤ څومره چې دفقه سره ؤ اونه داخبره پرځای ده چې دهغو حضراتو تمام تر توجه دآیاتو اواحادیثو څخه دمسائلو اواحکامو پراستنباط اواستخراج باندی مرکوزه وه او دتدوین اوجمع احادیث سره دهغوی کمه دلچسپی نه وه بلکی خبره یوازی دومره قدر ده چې تدوین فقه دکم لورته چې تراوسه پوری چا توجه نه وه کړی هغوی ددی ضرورت محسوس کی اوپه اجتماعی طور یی په پوره محنت سره دا کار شروع کی وجه ظاهره ده چې استنباط دمسائلو او داحکامو په دغه وخت کی ترټولو مهم کار وو اودا دټولو دتوان خبره هم نه وه ځکه چې په دی کی ډیر غور اوفکر اوفهم اوبصیرت ته ضرورت وی باقی دتدوین حدیث کار داخو دعهد نبوی ﷺ څخه راروان ؤ اوپه دغه وخت هم پخپله هرچا ته ددی سره دلچسپی وه دکم لوی ثبوت چې پخپله دامام اعظم رحمة الله علیه جامع المسانید دی اوبیا داولی صدی په ختم کیدو کله چې دصحابه کرامو رضي الله عنهم دمبارکو مخونو دپټیدلو څخه تراوسه لس شل کاله لا هم نه وه تیر سوی.

په دی خو ټول پوهیږی چې داحادیثو په راجمع کولوکی مهم کار پراسناد او روایاتو باندی نظر دی اوکه په رښتیا وپوښتل سی نوهمدا معیار دی دامام اعظم رحمة الله علیه په

(۱). امام علاء الدین الطرابلسی په خپل کتاب معین الحکام کی نقل کړیدی: فان ابا یوسف صاحب حدیث حتی روی انه قال احفظ عشرین الف حدیث من المنسوخ فاذا کان یحفظ من المنسوخ هذا القدر فما ظنك بالناسخ وکان صاحب فقه ومعنی (ص ۳۰) دکم حاصل چې دادی چې امام ابی یوسف محدث ؤ اودبعضو روایاتو مطابق پخپله دامام موصوف بیان دی چې: ماته منسوخ احادیث شل زره یاد دی ددي څخه اندازه لګیږی چې ناسخ احادیث به ئی څومره زره په یاد وه په همدی ډول یی دامام محمد رحمة الله علیه په باره کی لیکلی دی چې هغه ته داحادیثو معرفت حاصل ؤ، فقیه او ذهین خو ؤ چې ؤ: ومحمد صاحب قریحة یعرف احوال الناس وعاداتهم وصاحب فقه ومعنی ولهذا اقل رجوعه فی المسائل وکان مقدما فی معرفة اللغة وله معرفة بالاحادیث ایضا (ایضا) اوامام اعظم رضي الله عنه په هر یوه شي کی ترټولو وړاندی ؤ: وابو حنیفة کان مقدما في ذلك کله. ظفیر

دورکی کم وخت چی دتابعینو لویه طبقه ژوندۍ وه نو دراویانو داسناد په اړه ددومره ډیر بحث گنجائش چیري وو کم چی وروسته وسو دصحابه کرامو ﷺ متعلق خو دامسلم دی چی (الصحابة کلهم عدول) صحابه کرام ﷺ ټول عادلان وه پاته سوه تابعین نو هغوی خو په خپله موجود وه.

بیا داهم دسوچ کولو خبره ده چی کله دفقه تدوین دآیتونو او احادیثو څخه کیدی نو ددغه شیانو څخه دعدم توجه موقع څه وه ځکه چی په دی کارکی اول احادیثو ته ضرورت پیښیږی.

ابن حجر مکی شافعی رحمة الله علیه لیکلی دی چی لکه څنگه چي دصدیق اکبر اوفاروق اعظم ﷺ څخه باوجود دجلالت علم او دآنحضرت ﷺ سره دقربت، داحادیثو هغه ذخیره مروی نه ده لکه څنگه چی دنورو لویو او کشرانو صحابهٔ کرامو ﷺ څخه روایت سویده، چی دا حضرات دعامة المسلمین اوداسلام په مصالحو او احکامو قائمولو کی په دی اندازې منهمك او لاهو وه چی دوی ته دروایت په طرف هغه توجه نه وه څومره چی دنورو وگړو وه لیکن ددی هیڅکله مطلب دا نه سی کیدی چی دغو حضراتو داحادیثو سره شغف نه درلودی، یا احادیث ورته یاد نه وه.

په دغه ډول امام ابوحنیفه رحمة الله علیه اودهغه ملگری دفقهی دترتیب او استنباط اوداخراج په وجه که داحادیثو په روایت کی نمایان په نظر نه راځی نو ددی دامطلب هیڅکله نه دی چی دغو حضراتو دحدیث له دولت څخه وافره حصه نه وه حاصله کړی دهغوی الفاظ دادی!

ولاجل اشتغاله بهٰذا الاهم لم یظهر حدیثه فی الخارج کما ان ابابکر وعمر ﷺ لما اشتغلا لمصالح المسلمین العامة لم یظهر عنهما من روایة الاحادیث مثل ما ظهر عمن دونهما حتٰی صغار الصحابة رضوان الله علیهم وکذالک مالک والشافعی لم یظهر عنهما مثل ماظهر عمن تفرغ للروایة کابی زرعة وابن معین (الخیرات الحسان ص٦٦).

امام ابو حنیفه رحمة الله علیه دحدیث اوقرآن څخه چونکی دمسائلو په استنباط اواستخراج کی منهمك ؤ چی ډیر مهم کار وو نو ددی وجهی څخه دهغوی داحادیثو خدمت ښکاره نه سو ددی مثال داسی دی لکه حضرت ابوبکر اوعمر ﷺ ته چی دعامو مصالحو سره په اړوندو امورو کی داشتغال په وجه دحدیث په روایت کی هغه نمایان مقام حاصل نه سو کم چی لویو اوصغارو صحابه کرامو ﷺ ته حاصل وو او همدغه حال دامام مالك اودامام شافعی رحمة الله علیه هم دی چی ددوی خدمت دحدیث دهغو وگړو په شان نمایان نه

دی کم چې په دی کار کی مصروف پاته سوی وه لکه ابو زرعه او ابن معین رحمهما الله.
بهرحال حقیقت دادی چې امام صاحب رحمه الله علیه او دهغوی ملګرو داحادیثو سره هم دخپل دور دمزاج مطابق هغه شغف درلودی کم چې ددی کار دپاره مناسب وو.

دفقه تدوین او دمسائلو خپریدل: دفقهی کم کار چې دامام اعظم رحمه الله علیه تر نګرانی لاندی سرته رسیدلی ؤ هغه دضرورت او دوخت دتقاضا سره سم مخ په وړاندي خپریدی او زیاتیدی یو منزل ته په رسیدو ونه دریدی او همداسی هم په کار وه ځکه چې انسانی ضروتونو نوی نوی شکلونه اختیارول اودنوو ایجاداتو اوجدت پسندی سره مسائل راپورته کیدل او ان شاء الله دغه سلسله به ترقیامته پوری په همدی ډول جاری وی اوهمدا وجه ده چې دفقهی په احادیثو کی ډیر لوی فضیلتونه بیان سوی دی دنبی کریم ﷺ ارشاد ګرامی دی:

من یرد الله به خیرا یفقه في الدین، انما انا قاسم والله یعطي، متفق علیه (مشکوة کتاب العلم ص۳۲).

الله پاك چې دچا سره دبهتری وعده وفرمایی نوپه دین کی هغه ته بصیرت عطاء کړی زما کار خو بس تقسیم کول دی په حقیقت کی عطاء او ورکړه دالله تعالٰی کاردی.
په دی حدیث پاك کی دی طرف ته اشاره ده چې په فقاهت اواستنباط او استخراج کی بصیرت یو فیضان الٰهی دی او دانسان عمل ته په دی کی دخل نسته دقدرت دطرف څخه دافیضان پرهغو بندګانو باندی کیږی کم چې هغه ورباندی پیرزوینه کول غواړی.

دفقهی برکت: دحضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنهما بیان دی چې رسول الثقلین ﷺ فرمایلی دی: فقیه واحد اشد علی الشیطان من الف عابد رواه الترمذی (مشکوٰة).
یعني یو فقیه پرشیطان باندی دزرو عابدانو څخه زیات دروند دی.
دنورو شیانو سره سره په دی حدیث پاك کی داهم اشاره معلومیږی چې که چیري فقهاؤ په مسائلو کی په صحیح طور باندی رهنمایی نه فرمایلی نو دشیطان لښکر به انسانان پرغلطه لاره روانولی او دګمراهی په جهنم کی به یی درولی وای او همدا وجه ده چې شیطان څومره دفقیه څخه بیریږی دعبادت ګذار څخه دغومره نه بیریږی. په دې وخت کي یوازي اشاره کول مقصود دی دتفصیل دپاره دا ځای نه دی.

فتوٰی او دهغه اهمیت: دفقه او ددین هغه مخ ته راغلي مسائل چې دپوښتنه کونکو او دسائلینو په جواب کی ښوول سوی دی یاپه هغه ساده انداز باندی مرتب سوی وي هغه دفتوٰی په قالب کی ځلیدلي دي او دې سلسلی دانساني ضرورتونو سره پوره پوره ملګرتیا وکړه، دکتاب او دسنت او دفقه څخه مستنبط دغه مفید او جدید شکل عام

مسلمانان دتحقیق او جستجو دیو صبر ازمایونکي مصیبت څخه وساتل دفتاوٰی دغه خپریدل دانساني ضرورتونو اوسوالاتو سره زیاتیدل، دانساني ژوند دمختلفو شعبه جاتو سره متعلق مسائل څنګه څنګه چی پیدا کیدل دکتاب اودسنت اودفقه څخه ددی مستنبطو مسائلو په ذخیره کی هم اضافه کیده پرهیڅ مرحله باندی جمود پیدا نه سو لکه چی دنني انساني ژوند سره متعلق داسی یو سوال نسته دکم جواب چی دوخت مفتی تاسو ته فراهم او برابر نه کړی.

دتنګ نظری الزام: کمو کسانو چی دخپلی کم علمی او وسعت مطالعی دکمی په وجه پرعلماءِ دین باندی دجمود اوتنګ نظری الزام لګولی دی هغوی تر ډیره حده پوری معذور دی البته دصد ملامتیا قابل هغه حاسدین دی څوك چی دکینه او حسد دلاری داسی خبره کوی دهردور دفتاوٰی کتابونه په مختلفو ژبو چاپ سوی پیدا کیږی چی په هغوی کی دهر دور نوی مسائل هم درج دی او دهغو جوابات هم، ددغو کتابونو څخه زیات په ثبوت کي نور څه ویل کیدی سی.

فقه او فتاوٰی داسی یو فن دی دکم څخه چی هیچاته مفر (تیښته) نسته ځکه چی په انساني ژوند کی څومره قدر واسطه او تعلق ددی فن او ددی داصولو او دجزئیاتو سره راځی اوڅومره اندازه چی دراتلونکی ورځی دمسائلو جواب دلته ورکول کیږی، دا دبل ځای څخه ممکن نه دی.

دفتوٰی تاریخ: دفتوٰی تاریخ ډیر قدیم اوددی نسبت ډیر لوړ دی ځکه هر یومسلمان چی وی برابره خبره ده که هغه ولی وی، قطب وی، محدث وی، مفسر وی، مؤرخ وی غرض داچی هرڅوك چی وی هغه په خپلو معلوماتوکی دمفتی محتاج دی، بغیر دکد، زحمت، کوشش او تحقیق اوجواب څخه دمسئلې حل اسان نه دی، یو شخص دعوه نه سی کولی چی موږ ته په خپل ژوند کی په یوه مرحله کی هم داسی سوال مخ ته نه دی راغلی په کم کی چی دفقه او فتاوٰی طرف ته درجوع کولو ضرورت ونه سی.

داچي یو کس دي ځان ته مسلمان هم وایی یعنی هغه دیو مکمل ضابطۂ حیات (دژوند دتګلاري) پابند هم وی او هغه دي ددینی مسائلو اودهغه دصحیح صورت څخه بی پرواه هم وی داغیر ممکن دی، په عباداتو اومعاملاتو اوپه اخلاقو او اعمالو کی سلګونه مواقع داسی راځی چیري چی هغه ته درهنمایی دضرورت احساس کیږی اوپه هغه سختو مواقعو کی په یقینی طور فقه او فتاوٰی اودفقهاء کرام اومفتیان عظام ورهبری ته محتاج وی هرکس ته په خپل منهمك ژوند کی دومره قدر مهلت چیري دی چی هغه دیوه سره څخه دقرآن پاك او حدیث مبارك په غور او فکر سره مطالعه وکړی او وخت په وخت

دمخ ته راتلونکو مشکلو مسئلو حل تلاش کړی.

دفقه او فتوٰی دپاره مخصوصه ټولۍ او ددې وجه: ددی څخه انکار نسته چې دمسئلو او داحکامو ټولو ذخیره په اصل کی کتاب اوسنت دی لیکن دومره خبره خوهر صاحب عقل او دانش تسلیموی چې په حدیث پاك اوقرآن مبارك کی په یو خاص اندازکی پرحقائقو اواحکامو باندی رڼا اچول سوی ده اوبل لورته داهم مسلمه ده چې عموما هر چاته په هره زمانه کی حالات یو ډول مخ ته نه راځی په مختلف ډول سره صورت حال مخ ته راځی په ټولوکی دا فهم اوبصیرت چیري دی چې دکلام الله اودسنت نبوی څخه دخپلو حالاتو مطابق دهری یوی جزئیی جواب حاصل کړی اوهغه جواب بالکل صحیح هم وی، که دګوتو په شمار څوافراد په دی شان را ووزی هم نوبیا حتمي او ضروري نه ده چې هغوی ته دي په کتاب او سنت کی مهارت هم وی اوپه هغوی کی دي هغه ټول شرائط موجود وی کم چې دیو صاحبِ نظر مفتی دپاره ضروری دی اوکه دهغو ټولو اوصافو جامع هم وی نوهغه ته دومره مهلت چیري دی چې ددومره عظیم الشانی ذخیری څخه په مطلب کي مفید ایت اوحدیث فوراً تلاش کړی اوپه دی شان چې هغه آیت اوحدیث دنورو ایاتونو اواحادیثو سره متعارض هم نه وی ددې وجه دعقل هم دا تقاضا ده چې پرقرآن اوحدیث باندی دژور نظر لرونکو یو معتمد جماعت دي ضروری مسائل مستنبط کړی اویو ځای دي کړی ترڅو دامت عام افراد دخپل ورځی او شپې په مخ ته راتلونکو مسائلو کی هیڅیري په مشکل جنجال کی ګرفتار نه سی، اوبلا شهبی اوبلا مبالغه ددغو مستنبطو احکامو اومسائلو نوم فقه او فتوٰی ده. دمفتیانِ کرام جماعت کم چې دفقه سره مناسبت تامه لری په هره زمانه کی موجود وه اودعوامو او خواصو ټولو ددی جماعت طرف ته عامه رجوع وه اوهغوی په خپل علمی رسوخ او خپل خدای ورکړي صلاحیت اومخصوص فهم په وجهی سره په دی کار کی ممتاز اونمایان وه اوشپه او ورځ یی دغه کار مشغله پاته سوی ده.

ددین مخصوص خادمان: دایو حقیقت دی چې دعلماء کرامو دوی طبقی په مخصوص طور باندی ددین په دې ډول خدمت کی ښکاره او پیش پیش وه. یو محدثین دکمو مشغله چې داحادیثو نبویه ؤ حفاظت اوصیانت ؤ یعنی دی طبقی داحادیث نبویه ؤ درواياتو او دهغوی دبیان اودضبط اهتمام کوی او هغوی پراسناد اوپر الفاظو دحدیث باندی ژور نظر درلودی.

دویمه طبقه دامت دفقهاؤ وه کمو چې دقرآنی ایاتو اودنبوی احادیثو علی صاحبها الصلاة والسلام څخه دمسائلو او داحکامو استنباط اواستخراج کړی وو او دالفاظو

دحديث ځخه زيات پرمعانى ؤ دحديث اوپه دى سلسله كى پر اصولو او قواعدو باندى دهغوى نظر مركوز ؤ.
دملت اسلاميه اولني مفتي: دمفتيانو تعلق ددغه دوهمي طبقى سره دى اوددى امت ترټولو رومبئ مفتى اعظم په خپله رسول الثقلين ﷺ مبارك دى اودا دولت ترهغوى ﷺ پورى درب العزت ﷻ دطرف ځخه رسيدلى دى په قرآن پاك دافتاء لفظ پخپله درب العلمين دپاره هم استعمال سوى دى ارشاد ربانى دى:
ويستفتونك في النساء قل الله يفتيكم فيهن وما يتلى عليكم في الكتاب (النساء : ١٩).
اوخلگ ستاسو ځخه دښځو په باره كى حكم پوښتي تاسو وفرماياست چى الله تعالىٰ دهغوى په باره كى حكم دركوى او هغه ايتونه هم چى په قرآن پاك كى تاسوته لوستل كيږى.
دكلاله په سلسله كى دا ايت نازل سو: يستفتونك قل الله يفتيكم فى الكلالة ، يعني خلگ ستاسو ځخه حكم پوښتي تاسو وفرماياست چى الله پاك تاسو ته دكلاله په باب كى حكم دركوى.
تاسو وينئ چى په دغو اياتونو كى دافتاء نسبت پخپله درب العزت طرف ته كړل سوى دى چى ددى منصب دجلالت شان اندازه ورځخه كيږى اويقينًا دانسبت ددى شعبى داهميت او افضليت ترټولو لوى سند دى ددى ځخه داخبره ياد ساتل په كاردى چى كم عالم دين پر عظيم الشان منصب باندى فائز كيږى دده ذمه دارى ځومره درجه مهمه ده اوده لره دځومره بلندئ حامل كيدل په كار دى .
دا خو مخكى وښودل سوه چى په دى عظيم منصب باندى تر ټولو مخكى په دى امت كى رسول اكرم ﷺ فائز سو الله تعالىٰ هغوئ ﷺ ته دنبوت دذمه دارئ په وجه دعصمت (هر ډول وړې او لويى گناه ځخه ساتنه) دگران قيمته دولت پيرزوينه كړى وه ترڅو ددين په سلسله كى چى هغوئ ﷺ كم حكم وفرمايى هغه دانساني غلطيو او تيروتونو ځخه محفوظ وى چنانچه صحابه كرام (رض) اونور خلگ به دهغوئ ﷺ په بابركته خدمت كى حاضريدل اودخپلو پيښو سوو مسائلو په سلسله كى به يى حكم پوښتى او هغوى ﷺ به دوى ټول په جوابونو وركولو سره ښادول دهغوئ ﷺ دجواباتو او دسوالاتو لويه ذخيره نن هم داحاديثو په كتابونو كى محفوظ ده، ډيروعلماء كرامو ددغه حصى دعليحده جمع كولو كوشش هم كړى دى. [1]

---
[1] چي په دې لړۍ کي يوډيرښه تصنيف مولانا سيد اصغر حسين صاحب شيخ الحديث دارالعلوم ديوبند رحمه الله =

دآنحضرت ﷺ ځخه دسوالونو او جوابونو دپاره دحضرت جبرائیل ؑ حاضري: دَاحادیثو دکتابونو څخه معلومیږي چي بعضی داسی سوالات دآنحضرت ﷺ څخه سویدی دکم جواب چي هغوی ﷺ ته معلوم نه ؤ. ځکه نو هغوی ﷺ به توقف وفرمایی بیابه فوراً جبرائیل امین ؑ خدمت ته حاضر سو هغوی ﷺ به ورته سوال پیش کړی او جواب به یی ورڅخه طلب کړی مګر روح الامین به هم وویل چي ددی سوال په جواب کی زما حال هم ستا په شان دی او بیا یی وویل چي تاسي انتظار وفرمایاست، زه اوس درب ذو الجلال دبارګاه څخه دجواب په راوړلو حاضریږم.

لکه چه دحضرت ابوامامه (رض) صحابي بیان دی چي یوځل یو یهودی عالم په خدمت نبوی ﷺ کی حاضرسو او دهغوی ﷺ څخه یی پوښتنه وکړه چي: ایُّ البقاع خیر؟ کمه برخه دمځکي بهتره ده؟ ددې په اوریدو سره آنحضرت ﷺ خاموش سو اووي فرمایل چي زما داخاموشي ترهغه وخته پوری ده ترڅو پوری چي روح الامین تشریف نه وی راوړی په دی کی فوراً حضرت جبرائیل ؑ په خدمت اقدس ﷺ کی حاضرسو حضور پاك ﷺ دهغوی په وړاندی دغه سوال پیش کړی او پوښتنه یی وکړه چي ددې باید څه جواب ورکړل سی؟ حضرت جبرائیل ؑ دهغه سوال په جواب کی عرض وکړی: ما المسؤل عنها باعلم من السائل ولکن اسأل ربی تبارك وتعالیٰ (مشکوة باب المساجد ص۱۹) یعني دچا څخه چي پوښتنه کیږی هغه په دی مسئله کی دسوال کوونکی څخه څه زیات نه پوهیږی لیکن زه دپروردګار عالم بزرګ اوبرتر څخه پوښتنه کوم، ددی وینا په کولو حضرت جبرائیل ؑ روان سو بیایی لږ ورروسته تشریف راوړی او وې فرمایل نن زه رب العزت ته دومره قدر قریب سوم چي دومره هیڅکله هم نه وم قریب سوی هغوی ﷺ سوال وکړی چي ددی نوعیت څه ؤ؟ وی فرمایل: زما اوزما درب ترمینځ صرف اویا زره (۷۰۰۰۰) پردی پرتی وی بیا یی چي کم سوال ورڅخه کړی ؤ دهغه متعلق یی دالله تعالیٰ ﷻ جواب نقل کړی چي رب العزت ارشاد فرمایلی دی: شَرُّ الْبِقَاعِ اَسْوَاقُهَا وَخَيْرُ الْبِقَاعِ مَسَاجِدُهَا، رواه ابن حبان فی صحیحه عن ابن عمر ؓ (ایضا). یعني دمځکی بد ترینه حصه دهغی بازارونه دی او بهترینه حصه یي دهغې جوماتونه دی.

= کړی دی اوپه (فتاوٰی محمّدي ﷺ) یي نامداره کړیدی چي په خپله درسول اکرم ﷺ لخوا دصحابه ؤ پوښتنوته ویل شوي (۱۲۰) ځوابونه یي دصحاح سته ؤ کتابونو داحادیثو څخه را چاڼ کړیدی، اوهم یې په پای کي ورسره (۲۰) نور سوالونه او ځوابونه دلویو لویو صحابه کرامو ؓ هم راغونډ کړیدی، دهر حدیث سره یې اړینه لنډه تشریح هم کړیده، دا کتاب لومړی په اُردو ژبه باندي لیکل سوی وو، او اوس لله الحمد په پښتو ژبه هم ژباړل سویدی، چي مکتبه رحیمیه، کاسي روډ، کوئټه چاپ کړیدی. حقاني ؒ

ددی حدیث پاك څخه معلومه سوه چې دهر سوال جواب دمخکې څخه آنحضرت ﷺ ته معلوم نه ؤ لیکن جواب ورکول درسول والي دوجې څخه دهغوی ﷺ پرذمه ضرور ؤ لهذا هغوی ﷺ به کله دحضرت جبرائیل امین ؑ په ذریعه جواب معلوموی او بیابه یې سائل ته جواب مرحمت فرمایې.

دتلوار کولو څخه اجتناب او دمشر طرف ته رجوع: ملا علی قاری رحمة الله علیه ددغه حدیث په ضمن کې دطیبی رحمة الله علیه دا قول نقل کړی دی: ان من استفتی عن مسئلة لا یعلمها فعلیه ان لا یعجل فی الافتاء ولا یستنکف عن الاستفتاء عمن هو أعلم ولا یبادر الی الاجتهاد ما لم یضطر الیه فان ذلك من سنة رسول الله ﷺ وسنة جبرائیل ؑ ، دکم مفتی څخه چې داسې مسئله وپوښتل سي چې په جواب باندې يې نه پوهیږی نو دهغه فریضه ده چې نه خو په فتوٰی ورکولو کې عجلت وکړی اونه هم ترخپل ځان دلوی عالم څخه په سوال کولو کې شرم وکړی او ترهغه پوری چې داضطرار غوندې کیفیت پیښ نه سی داجتهاد همت دي نه کوی ځکه چې دنبی کریم ﷺ اودحضرت جبرائیل ؑ طریقه همدغه وه .

ګواکې دمفتی په فرائضو کې داهم داخل دی چې اولاً دي دنص تلاش وکړی او په دی سلسله کې دي دخپل طرف څخه کمه کوتاهی نه کوی که هغه ته کم نص پیدا نه سی دلوی عالم یا مفتی څخه دي پوښتنه وکړی په پوښتنه کې دي دننګ او عار څخه کار نه اخلی او ترڅو پوری چې په قابلِ اطمینان طور باندې جواب پیدا نه سی بغیر دعلمِ صحیح څخه چې څه یې په نفس کې راځی دجواب ورکولو کوښښ دی نه کوی او داچې په مسائلوکې دي اجتهاد هغه وخت وکړی چې صراحةً یو آیت یاحدیث یا دصحابه ؤ رضی الله عنهم کم قول پیدا نه سی.

دآنحضرت ﷺ دفتوٰی حیثیت او ارزښت: هیڅ شبهه نسته چې دآنحضرت ﷺ دفتاوٰی حیثیت دومره لوړ دی څومره چې دهغوی ﷺ ذات اقدس مبارك لوړ دی او دبلند څخه بلند ترکیدل یې ځکه په کاردی چې خاتم النبیین ؤ، او دعصمت په قیمتي دولت باندي سرفرازه سوی وو، دا یو اصول او قاعده ده چې دجواب هراړخیزتیا او پوره والی، او دهغه دالفاظو تول دجواب ورکونکی دعلمی لیاقت او دهغه دمنصب مطابق وی اودا وجه ده چې دآنحضرت ﷺ دجواباتو حیثیت دجوامع الکلم او دفصل الخطاب دی دکم څخه چې دسرغړونی خیال هم دیوه مسلمان دپاره عظیمه ګناه ده ارشاد ربانی دی: وان تنازعتم في شيء فردوه الی الله ورسوله ان کنتم تؤمنون بالله والیوم الآخر ذلك خیر واحسن تاویلا (النساء: ۸) بیا که چیري ستاسو په یوخبره کې اختلاف راغی نوهغه خبره

دالله تعالیٰ اودهغه درسول ﷺ طرف ته حواله کوی که چیري تاسو په الله تعالی اوپه ورځ داخرت باندی ایمان لری دا طریقه دټولو ځخه بهتره ده اوددی انجام ډیر ښه دی.

دآنحضرت ﷺ ځخه وروسته پرمنصب دافتاء باندی صحابه کرام ﷺ : دآنحضرت ﷺ ځخه وروسته پر دي عظیم الشان منصب باندی دهغوئ ﷺ هغه جلیل القدره صاحبِ بصیرت صحابه کرام ﷺ فائز سول دکمو متعلق چی دباری تعالی ارشاد گرامی دی: رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ (التوبة ۱۳)، الله تعالیٰ ددوی ځخه راضي سو اودوی دالله تعالیٰ ځخه راضي او خوشحاله دی، او درسول اکرم ﷺ فرمان دی: اَصْحَابِيْ كَالنُّجُوْمِ بِاَيِّهِمْ اِقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ (مشکوة باب مناقب الصحابة ﷺ) یعني زما صحابه دستورو په شان دي په دوئ کی چی په کم یوه پسی اقتداء وکړی هدایت به پیدا کی.

صحابه کرام ﷺ په امت کی دټولو ځخه زیات نرم دله ترټولو زیات دژور علم لرونکی دټولو ځخه کم تکلف لرونکی اوپه حسن بیان کی دټولو ځخه لوړ دی په همدی ډول په ایمان کی دټولو ځخه رښتیني په خیر خواهي کی دټولو ځخه مخکی او دوسیلی په اعتبار الله پاك ته ترټولو قریب وه.

دصاحبِ فتوىٰ صحابه کرامو ﷺ تعداد: صحابهٔ کرام ﷺ په خپل مینځ دفهم اوفراست اوذهانت اوذکاوت په اعتبار مختلفي درجي درلودونکي وه په دوی کی چی کم صاحب فتوىٰ وه دهغوی دشمیر متعلق دحافظ ابن القیم ﷫ بیان دی چی هغه څه دپاسه یوسلو اودیرش (۱۳۰) دی چی په دوی کی سړی او زنانه دواړه شامل دی په دغو څه دپاسه یو سل او دیرشو کی اووه په مکثرینو کی شمیرل سوی دی داهغه بزرگان وه چی دکمو فتواوی داحادیثو په کتابونوکی په کثرت سره منقولي دی او ویل سوی دی چی که چیري ددغو ټولو حضراتو فتاوىٰ یوځای کړل سی نو په هغو کی به دهر یوه دفتاوی تعداد دومره سی چی دهغې ځخه به ضخیم جلدونه تیار سی بلکه حافظ ابن القیم لیکلی دی چی ابوبکر بن موسىٰ بن مامون دحضرت عبدالله بن عباس ﷺ فتاوی جمع کړیده چي دهغو شل جزئونه دی، ددغو اوو صحابه ؤ ﷺ چي په کثرت سره یې فتواوي ورکړیدي نومونه دادی:

حضرت عمر بن الخطاب، حضرت علی بن ابی طالب، حضرت عبد الله بن مسعود، حضرت ام المؤمنین حضرت عائشه صدیقه، حضرت زید بن ثابت، حضرت عبد الله بن عباس، حضرت عبد الله بن عمر ﷺ .

دَصحابه کرامو ﷺ ځخه وروسته فتواوی: بیا ددغه حضراتو اودنورو صحابه کرامو (رض) په ذریعه ددین علومو نشو نما وموندده او ددی سره دریدلی نه ده بلکه تراوسه

پوری مسلسله جاری روانه ده اوکامل یقین دی چی ترقیامته پوری به په همدی شان جاری وی چنانچه دصحابه کرامو (رض) وروسته تابعینو دتابعینو څخه وروسته تبع تابعینو بیا ددوی څخه وروسته علماؤ او فقهاؤ دغه سلسله جاری ساتلي ده.

حنفي فقه: فقه حنفي خو ټوله دکتاب الله اوسنت رسول الله ﷺ اوصحابه کرامو داقوالو څخه مستفاده ده مګر ددی داسناد سلسله حضرت عبدالله بن مسعود (رض) حضرت عمر (رض) حضرت عبد الله بن عباس (رض) اوحضرت علی کرم الله وجهه ته په رسیدلو سره منتهی کیږی چی په اولین ایمان راوړونکو کی دی او ددې څخه علاوه دهغه صحابهٔ کرامو (رض) څخه هم نقل سوی دی دکمو دشاګردانو څخه چی حضرت امام ابو حنیفه رحمة الله علیه استفاده کړیده دکمو تعداد چی زیات او لږ مؤرخینو څلور زره ۴۰۰۰ لیکلی دی دَحضرت عبد الله بن مسعود (رض) په هکله څوك چی دحنفی فقه دمورث اعلی حیثیت لری، آنحضرت ﷺ پر یوه موقع ارشاد فرمایلی دی:

رضیت لامتی ما رضی لها ابن ام عبد یعنی عبد الله بن مسعود (رض) (الاکمال).

ما دخپل امت دپاره هغه څه خوښ کړل کم چی عبد الله بن مسعود (رض) پسند کړل.

امام نووی رحمة الله علیه په خپل کتاب التقریب کی دحضرت مسروق رحمة الله علیه دا روایت نقل کړی دی چی:

انتهٰی علم الصحابه الی ستة عمر رضی الله عنه، وعلی رضی الله عنه وابیّ رضی الله عنه وزید رضی الله عنه وابی الدرداء رضی الله عنه وابن مسعود رضی الله عنه (ردالمحتار ج۱ ص۴۲).

دصحابه کرامو رضی الله عنهم علم په شپږو کسانو کي راټول سویدی: عمر رضی الله عنه، اوعلی رضی الله عنه اوابیّ رضی الله عنه اوزید رضی الله عنه اوابی الدرداء رضی الله عنه اوابن مسعود رضی الله عنه ، پیا ددې شپږو کسانو ټول علم په علي او عبدالله بن مسعود رضی الله عنهما کي راجمع دی.

دحضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه څخه (چي وفات يې په سنه ۲۳هـ کی سوی دی) اودنورو صحابه کرامو (رضی الله عنهم) څخه دکتاب اودسنت علم حضرت علقمه رحمة الله علیه حاصل کړی چي پیدائش یی په حیات نبوی ﷺ کی سوی ؤ او دهغوی څخه يې علاوه دحضرت عمر حضرت علی اوحضرت ابوالدرداء اودحضرت عائشه رضی الله عنهم څخه هم په خصوصی طور سره تعلیم حاصل کړیدی دحضرت علقمه رحمة الله علیه څخه حضرت ابراهیم النخعی (المتوفی سنة ۲۹هـ) او دحضرت ابراهیم النخعی رحمة الله علیه څخه حماد بن مسلم الکوفی رحمة الله علیه (المتوفی سنة ۱۱۰هـ) تعلیم حاصل کړی دی اودحضرت حماد بن مسلم الکوفی رحمة الله علیه څخه حضرت امام ابو حنیفه رحمة الله علیه (المتولد سنه۸۰ هـ والمفتی سنه ۱۵۰ هـ)، او دامام ابو حنیفه رحمة الله علیه څخه امام ابویوسف، امام محمد، اوامام زفر

اونورو حضراتو په سوونو علماؤ اومشائخو رحمة الله عليه علم حاصل کی اوپه دې ډول دغه حنفی فقه په ټول عالم کی خپره سوه اودملا علی قاری رحمة الله عليه په قول دوې حصې ددرو څخه مسلمانان په دی فقه باندی عمل کونکی په نظر راغلل او تراوسه پوری همداسي راروان دي.

ددار العلوم دار الافتاء: اوکه ریشتیا پوښتنه وکړی نو همدغه سلسله چلیدله او زموږ تردی دوره پوری را رسیدلی ده هسی خو نوری سلسلې هم په دی کی راغلی او ورسره یوځای سویدی دکم چی دټولو څخه لوی مرکز په دی وخت کی دعالم اسلام دار العلوم دیوبند دی چیري چی دکتاب او دسنت او فقهي او دفتاوی دتعلیم یوخاص اسلوب اومخصوص معیار دی اوکم ته چی داوخت بحمد الله بین المللی حیثیت حاصل دی اوکم ځای ته چی په دی وخت کي دهندوستان، پاکستان، افغانستان، برما، ملایا، تبت، افریقه، انډونیشیا، نیپال اودنورو ملکونو طالبان حاضریږی اوخپله علمی تنده ماتوی.

دافتاء اهمیت: افتاء یوه مهمه ذمه داری ده اودا وجه ده چی اسلافو به ددی ذمه داری دقبلولو څخه احتراز کوی اوڅوك چی به هغوی دخپل ځان څخه په علم اوعمل کی برتر ګڼی دهغه پرسر به یی داذمه داری اچول غوښتل بیاپه دی باب کی دهغوی داحال ؤ چی دمسئلې مستفسره صحیح صورت به معلوم سو بلا تکلفه به یی وښووی اوکه معلوم به نه سو نو په صفایی سره به یی ویل چی موږ ته دامسئله معلومه نه ده دیو بل چا څخه دي پوښتنه وکړل سی، خبره په زوره را ایستل، تکلف او تصنُّع به یی په هیڅ حال کی نه خوښول.

دافتاء دپاره علم او فهم: حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمایی چه کم سړی دپوښتنه کونکی دهرسوال جواب بې له سوچ اوپوهی څخه ورکوی هغه پاګل دی الفاظ یې دادی: ان من افتی الناس فی کل ما یسألونه عنه لمجنون (اعلام الموقعین ص۱۲ ج۱) یعني څوك چی دخلکو دټولو سوالونو دجواب دپاره تیار ناست وی هغه پاګل دی.

دحضرت سعید بن سحنون رحمة الله عليه بیان دی: اجرأ الناس علی الفتیا اقلهم علمًا (ایضا) یعني پر فتوٰی باندی دلاوره کیدل دقلت علم، ناتجربه کاری، اودکم عقل توب دلیل دی ځکه کله چی دانسان علم کم وی نوهغه دهر سوال جواب ورکوی بغیر دسوچ اوفکر او دپوهی څخه.

دمفتی فریضه: داحقیقت دی چی چاته دخپلی ذمه داری احساس وی نوداستفتاء په جواب ورکولو او لیکلو کی به دپوره بصیرت څخه کار اخلی اوپه سوچ او عقل جواب ورکوی که معلومه نه وی ورته نودا دي ووایی چی دنورو علماؤ څخه تحقیق وکړی

اوچاته چي دخپلې ذمه داری پوره احساس نه وی اوځوك چي دخپل مفتي کيدو رعب قائمول خوښوی نو دهغه دنظر په وړاندې به يوازې داخبره وی چي زما ژبه دسائل پر سوال باندی بنده نه سی اوچاته معلومه نه سی چي څه داسی مسئلې سته چي دهغو جواب زه نه سم ورکولی اودا خو معلومه سوې خبره ده چي دغه ډول سوچ کوونکی جاهل دی.

حضرت عبد الله بن مسعود (رض) په دی سلسله کی قيمتی لارښووني فرمايلی دی اوهدايت يې هم مدلل فرمايلی دی:

يا أيها الناس من علم شيئا فليقل به ومن لم يعلم فليقل الله أعلم فإن من العلم أن يقول لما لا تعلم الله أعلم. قال الله تعالى لنبيه (قل ما أسألكم عليه من أجر وما أنا من المتكلفين) متفق عليه، مشكوة كتاب العلم.

ای خلګو کم ځوك چي ديو شي علم لری هغه لره په کاردی چي هغه بيان کړی، اوپه کم شي چي علم نه لري هلته دا ويل پکار دي چي الله تعالى ښه پوهيږي، ځکه چي داهم يو علم دی چي په کمه خبره نه پوهيږی دهغې متعلق ووايه چي الله ﷻ زيات پوهيږی، الله تعالىٰ خپل نبی کريم ﷺ ته ارشاد فرمايلی دی چي زه ستاسي څخه اجرت غوښتونکی نه يم اونه دتکلف کوونکو څخه يم.

دالله تعالى بيره: ليکن په اصل کی مفتی هغه دی چي دجواب ورکولو په وخت کي په خپل زړه کی دخوف خدا پوره احساس ولری اوچي په پوره غور اوفکر سره جواب ورکړی تر څو چي دهغه په خپل علم کی کمه غلطی باقی پاته نه سی مفتی بايد داحديث پاك هروخت دخپل نظر په وړاندې وساتی دآنحضرت ﷺ ارشاد دی:

من قال علّي ما لم اقل فليتبوأ بيتًا في جهنّم ومن أفتى بغير علم كان اثمه على من افتاه (رواه ابو داود مشكوٰة كتاب العلم)، يعني ځوك چي ماته نسبت وکړي دداسي خبري چي نه وي کړي، ګواکي چي ده په دوږخ کي کور جوړ کړی او ځوك چي فتوىٰ ورکړي پرته له علمه نو ګناه يې پرهغه چا ده چي فتوىٰ يې ورکړيده.

فکر او غور: ددی حديث دمعنىٰ بيانولو په باره کی ملاعلی قاری رحمة الله عليه تحرير فرمايي:

يعنى كل جاهل يسأل عالما عن مسئلة فافتاه العالم بجواب باطل فعمل السائل بها لم يعلم بطلانها فاثمه على المفتى ان قصر فى اجتهاده (مرقات ج۱ ص۲۳۲).

يعنی که يو جاهل ديو عالم څخه ديوې مسئلې پوښتنه وکړی او هغه عالم غلط جواب

ورکړی او سوال کونکی په دی غلط جواب باندی دخپل عدم واقفیت په وجه عمل وکړی نو ددی ګناه او وبال پرمفتی باندی دی که دهغه دطرف څخه دصحیح جواب په پلټنه کی کوتاهي سوی وی.

او اصولاً ذمه داری پرمفتی باندی ده ځکه چی دده غلطی ډیره نقصاني ده فتوٰی عامه وی صرف ترسائل پوری ددی حکم محدود نه وی بلکه چاته چی هم دمسئلی دغه مخصوص صورت پیښ سی نو دمسئلی په هغه صورت به عمل وکړی چی مفتی په جواب کی لیکلی دی.

دمستفتی (یعني فتوا غوښتونکي) فریضه: په دی حدیث پاك کی بعضو خلګو دویم (افتٰی) په معنی د(استفتی) کی لیکلی دی اودا مطلب یی بیان کړی دی چی ګناه به پرمستفتی باندی وی چی هغه بغیر دپوهی اوفکر څخه دداسی کس څخه پوښتنه کوی چی ددی اهل نه ؤ.

قال الاشرف وزین العرب یجوز ان یکون افتٰی الثانی بمعنی استفتی وافتٰی الاول معروفاً ای کان اثمه علٰی من استفتاه فانه جعله فی معرض الافتاء بغیر علم (مرقات ج۱ ص۳۲۵).

اشرف اوزین العرب ویلي دی چی داهم درست دی چي دوهم لفظ دافتٰی داستفتٰی په معنٰی سی او اول افتی په معنٰی معروف سي اومطلب به داوی چی ددی ګناه به پرهغه کس باندی وی کم چی پوښتنه کړیده ځکه چی ده بغیر دپوهی او فکر څخه هغه مفتی جوړ کړی دی.

دمفتی اومستفتی دواړو فریضه ده چی هغوی په دی باب کی داحتیاط څخه کار واخلی مستفتی لره په کاردی چی هغه وګوری چی دچا څخه دمسئلی پوښتنه کوی هغه ددی منصب لائق دی اوکه نه؟ ابن سیرین رحمة الله علیه ددیني علومو په سلسله کی فرمایلی دی:

قال ان هذا العلم دین فانظروا عمن تاخذون دینکم (رواه مسلم، مشکوٰة کتاب العلم ص۷۳). یعني ویلي یی دی چی دا علم دین دی په ښه ډول سره وګوری چی تاسو دچا څخه خپل دین حاصلوئ.

نالائق مفتی داسلام په نظرکی: اودمفتی فریضه ده که چیري هغه ددی منصب لائق نه وی نوبیا دي هرګز دافتاء جرأت نه کوی که نه نو هغه به ګنهګار اوسخت مجرم وی اوکم صاحب اقتدار چی هغه په دی منصب باندی فائز کړی دی هغه به ګنهګار وی ابن قیم رحمة الله علیه لیکلی دی:

من افتی الناس ولیس باهل للفتوٰی فهو آثم عاص ومن اقره من ولاة الامور علی ذلک فهوآثم ایضا

(اعلام الموقعین ج۲ ص۲۵٦) .

یعني څوك چې دنا اهلي باوجود خلګو ته فتوٰی ورکوی هغه ګنهګار اونافرمان دی او دذمه دارانو اوحاکمانوڅخه چی کم څوك هغه پردی منصب باندی وتاکی هغه هم ګنهګار دی.

نا اهله مفتي او دوخت دحکومت فریضه: ابن الجوزی رحمة الله علیه اونورو علماؤ لیکلي دي چي دواکدارنو دا فریضه ده چي داسي نا اهل مفتیان دکار څخه په سختی سره منع کړی ځکه چی ددی داسی مثال دی چی څوك لاره نه پیژنی اوبیا دقافلی په راهنمائی باندی مامور کړل سی یا پخپله مخ ته سی، یا دهغه ډاکټر او دطبیب په شان دی کم ته چی معلوم نه وی چی مرض څه شی دی اوعلاج شروع کړی، په حدیث کی دغه ډول طبیب دعلاج څخه منع کړل سوی دی اوپه اسلامی قانون کی دغه معالج مجرم دی همدا حال دهغه نا اهل مفتی دی په ابن ماجه کی مرفوع حدیث دی چی آنحضرت ﷺ فرمایلی دی:

من افتی بفتیا بغیر علم کان اثم ذٰلك علی الذی افتاه (اعلام الموقعین ج۲ ص۲۵۷)

یعني کم څوك چی بغیر دعلم څخه فتوٰی ورکړی ددی ګناه به پرهغه چا باندی وی چی فتوی ورکوی یعنی مفتی به ګنهګار وی.

دقیامت په علامو او نښانو کي: په صحیحینوکی حدیث دی چی نبی کریم ﷺ فرمایلی دی:

إن الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه عن صدور الرجال ولكن يقبض العلم بقبض العلماء فإذا لم يبق عالم اتخذ الناس رءوسا جهالا فسئلوا فأفتوا بغير علم فضلوا وأضلوا، متفق عليه (مشكوٰة كتاب العلم ص۳۳).

یعني الله تعالی علم په دې ډول نه ختموی چی دخلګو دسینو څخه یی په زور را وباسی بلکه علم به دعالمانو په وفات کیدو سره ختمیږی هغه وخت چی څوك عالم پاته نه سی نو هغه وخت به خلګ جاهلان خپل سرداران جوړ کړی نو دا سرداران خلګ به خپله هم ګمراه وی او نور به هم ګمراه کړی.

بغیر دعلم څخه فتوٰی: یعنی کله چی مفتی او قاضی جاهل جوړ کړل سی نوبیا ددې څخه ماسوا دګمراهی او بربادی نور هیڅ نه حاصلیږی ابن القیم دابوالفرج رحمة الله علیه په حواله سره دا مرفوع اثر نقل کړیدی چی آنحضرت ﷺ فرمایلی دی:

من افتی الناس بغیر علم لعنه ملائکة السمآء وملائکة الارض (اعلام الموقعین ج۲ ص۲۵۲) یعني کم څوك چی بغیر دعلمی بصیرت څخه دافتاء کار سرته رسوی پر هغه باندی دمځکی او داسمان ملائکی لعنت لیږی.

دامام مالک رحمة الله علیه فرمان: امام مالك رحمة الله علیه ډیره غوره خبره فرمایلی ده چې دچا څخه دکمې مسئلې پوښتنه وکړل سی هغه ته په کاردی چې دجواب څخه مخکې خپل ځان ته جنت او دوزخ را وړاندي کړی اوسوچ دي وکړی چې په اخرت کې به خلاصون څنګه راته حاصلیږی.

امام مالک رحمة الله علیه او فتوٰی: پخپله دامام مالك رحمة الله علیه داحال ؤ چې یوځل چا دهغه څخه دیوی مسئلې په باره کې پوښتنه وکړه هغوی په جواب کې وفرمایل چې ماته داخبره معلومه نه ده هغه کس وویل چې دومره وړه غوندی مسئله ده او تاسي داسی فرمایاست چي راته معلومه نه ده، ددی په اوریدو سره هغه ډیر غصه سو اووی فرمایل:

لیس فی العلم شيء خفیف اما سمعت قول الله عز وجل: انا سنلقی علیك قولا ثقیلا فالعلم کله ثقیل الخ (اعلام الموقعین ج۲ ص۲۷۵) یعني په علم کی هیڅ شی خفیف نه وی آیا تا دا آیت نه دی اوریدلی: انا سنلقی الآیة، یعني البته اچوو به موږ پرتا باندی یوه درنه خبره، لهذا علم ټول دروند دی، او ددی سره یی داهم وفرمایل:

ما أفتیت حتی شهد لی سبعون انی اهل لذلك (ایضا) یعني ما ترهغه وخته پوری دفتوی جرأت ونه کړی ترڅو چې اویا اکابرو عالمانو زما داهلیت شاهدي نه ده ورکړی.

دَامام احمد بن حنبل قول: امام احمد رحمة الله علیه فرمایی چې چا خپل ځان دفتوٰی دپاره پیش کړیدی نوده عظیم امر پورته کړی کله چې ضرورت یی مجبوره نه کړی نو پردی منصب باندی دفائز کیدو جرأت دي نه کوی.

سعید بن المسیب رحمة الله علیه: دسعید بن مسیب په شان شخص چې به کله فتوٰی ورکوله نودهغه پرژبه باندی دا کلمې وې:

اَللّٰهم سلمنی وسلم منی (اعلام ج۲ ص۲۵۷) یعني ای الله پاکه ما پخپله هم سلامت وساتی چې غلطی را څخه ونه سی او نور خلک هم زما څخه محفوظ وساتی چې نور زما په وجه په غلطی کی مبتلاء نه سی.

دَقاسم بن محمد رحمة الله علیه جواب: دقاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنهم څخه چا دیوې خبرې پوښتنه وکړه هغوی جواب ورکړی چې ماته دامسئله په ښه ډول سره معلومه نه ده هغه شخص ورته وویل چې ما ستا څخه پرته هیڅوك ددې منصب وړ نه بلی ځکه خو نو تاته راغلم، حضرت قاسم بن محمد ورته وویل:

لا تنظر الی طول لحیتي وکثرة الناس حولی (ایضا) یعني زما دې اوږدی ږیری ته اوپرما چاپیره دخلکو ډیروالی ته مه ګوره.

دااوددی په شان نورپه سلګونوواقعات دی چې دهغوڅخه معلومیږی چې سلف صالحینو

به دافتاء په سلسله کی ډیرا هتمام کوی اوپه هغوی کی به پر دی منصب باندی هغه چا دفائز کیدلو همت کوی چی په دینی علومو کی به په هر ډول پوره او باکمال ؤ.

دمفتی دپاره شرائط: دهمدغه اهمیت له امله امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه فرمایی: پرمسند دافتاء باندی هغه څوك دکښېنستلو جرأت کوی چی هغه دقرآن پاك، اسانیدِ صحیحه اوسنن نبوی ﷺ څخه په پوره طور خبروی، یوځل هغوی وفرمایل: لا یجوز الفتیا الا لرجل عالم بالکتاب والسنة (اعلام الموقعین ج۲ ص۲۵۲) فتوی ورکول جائز نه دی مګر دهغه چا دپاره چی دکتاب اوسنت عالم وی.

موجوده وخت او دافتاء کار: دمفتی دپاره چی دکمو شرائطو موجودوالی ضروری دی پرهغه ټولو اوصافو باندی په پوره طور دمتصف انسان پیدا کیدل نن سبا مشکل دی لیکن په موجوده دورکی کله چی کتب داحادیث اوفقه مدونه اومرتبه سوی اوشائع سویده او دحافظی حال هم دمخکی په ډول پاته سوی نه دی کم چی یو وخت ؤ چی یو عالم ته به څو څو لکه احادیث یاد وه لهذ اوس به دی ته نظر کیږي چی دکمو خلګو دفقهی اوحدیث سره شغف وی په کتاب اوسنت کی ورته مهارت حاصل وی دمطالعی اودکتابو کتلو ذوقِ سلیم ورته حاصل وی او ددی سره سره یی علوم دینیه باقاعده ددین دعلماؤ څخه سبقًا سبقًا حاصل کړی وی نوپه دوی کی دي هغو خلګو ته داخدمت وسپارل سی چی پرشرعی مسائلو کی دقیق نظر لری ځکه چی اوس په موجوده اصطلاح کی دی ته فقیه ویل کیږی.

ان الفقیه من یدقق النظر فی المسائل وان علم ثلاث مسائل بادلتها (ردالمحتار ج۱ ص۳۵) یعني فقیه هغه دی چی په مسائل شرعیه ؤ کی دقیق نظر لری که څه هم هغه ته درې مسائل ددلائلو سره ولی معلوم نه وی.

علامه ابن عابدین رحمه الله علیه دصاحب التحریر تعریف ته ترجیح ورکړیده هغه دادی: وذکر فی التحریر ان الشائع اطلاقه علی من یحفظ الفروع مطلقا ای سواء کانت بدلائلها اولا (ایضا) یعني په تحریر کی مذکور دی چی په عام طور سره دفقیه اطلاق پرهغه کس باندی کیږی چی هغه ته جزئی مسائل یاد وی که ددلائلو سره وي اوکه ددلائلو څخه بغیر وی.

فقیه او اجتهاد: خبره داده چی دفقه چي کم تعریف اصولیینو کړیدی دهغه حاصل دادی چی دفقیه دپاره مجتهد کیدل ضروری دی.

واصطلاحا عند الاصولیین العلم باحکام الشریعة الفرعیة المکتسب من ادلتها التفصیلیة (الدر المختار علی حاشیة ردالمحتار ج۱ ص۳٤) یعني داصول الفقه دعلماؤ په اصطلاح کی فقه

دهغو شرعی احکامو علم ته وائی کم چی دتفصیلی دلائلو څخه حاصل سوی وی چنانچه په بحر الرائق کی دی:
فالحاصل ان الفقه في الأصول علم الاحکام من دلائلها کما تقدم فليس الفقيه الا المجتهد عندهم (ردالمحتار ج۱ص۳۵) په همدغه ډول په البحر الرآئق کی هم دی. يعني حاصل دادی چه په اصولِ فقه کی فقه نوم دی دشرعی احکامو دپيژندلو سره ددلائلو لکه چی مخکی تيرسوه ځکه نو همدغه وجه ده چی ددوی په نزد ماسوا دمجتهد څخه هيڅوك فقيه نه دی.

غیر مجتهد فقیه: دا چي مقلد ته نن سبا فقيه ويل کيږی ددې په اړه هغه ليکی: واطلاقه على المقلد الحافظ للمسائل مجاز (ايضا) يعني دفقيه اطلاق پرهغه مقلد باندی دچاچی مسائل ياد وی په طور دمجاز دی.

فقهاء دفقهی په تعريف کی ددلائلو قيد نه لګوی: وعند الفقهاء حفظ الفروع واقله ثلاث (درمختار) يعني دفقهاؤ په نزد دفروعو دیادولو نوم فقه دی چي کمه درجه يې درې مسئلې دي.

دافتاء دپاره داجتهاد شرط: دَومره قدر مسلّم دی چی اصولينو دفقهی کم تعريف کړی دی ددی مطابق دفقيه اومفتی دواړو دپاره مجتهد کيدل ضروری دی دفقيه متعلق خو تاسو ولوستل، خو دمفتی متعلق ابن الهمام رحمه الله عليه په فتح القدير کی ليکی: وقد استقر رأی الأصوليين على ان المفتي هو المجتهد فاما غير المجتهد ممن يحفظ اقوال المجتهد فليس بمفت (ردالمحتار ج۱ ص٦٤) يعني داصولينو رأی پردی باندی فيصله سويده چی مفتی هغه څوك دی چی مجتهد وی اوهغه غير مجتهد شخص چی دمجتهد اقوال په ياد ساتی مفتی نه دی بيا مخ ته هغوی ددې صراحت کړی دی چی دموجوده مقلدينو علماؤ فتوٰی په اصل کی فتوٰی نه ده نقل دفتوٰی دی:
فعرف ان ما يكون في زماننا من فتوٰى الموجودين ليس بفتوٰى بل هو نقل كلام المفتي ياخذ به المستفي (ردالمحتار ج۱ ص٦٤) نومعلومه سوه چی زموږ دغه دموجوده علماؤ فتوٰی حقيقةً فتوٰی نه ده بلکه دمفتی دکلام نقل دی ددې لپاره چی مستفتی هغه اختيار کړی اوعمل په وکړی.

په موجوده دورکی دافتاء کار: ددې خلاصه داسوه چی زموږ په زمانه کی دافتاء دکار سرته رسوونکو علماؤ ته مجازاً مفتی ويل کيږی ليکن په دی زمانـــه کی دداسی علماؤ

دپاره هم په فقه کی پوره مهارت ضروری دی، علامه ابن عابدین رحمة الله علیه لیکی:
وقد رأيت فی فتاوٰی العلامه ابن حجر سئل فی شخص یقرأ ویطالع فی الکتب الفقهية بنفسه ولم يكن له شيخ ويفتي ويعتمد على مطالعة الكتب فهل يجوز له ذلک أم لا؟ فأجاب بقوله لا يجوز له الإفتاء بوجه من الوجوه لأنه عامي جاهل لا لا يدري ما يقول بل الذي يأخذ العلم عن المشائخ المعتبرين (شرح عقود رسم المفتي ص۸).
ما دعلامه ابن حجر په فتاوی کی داخبره لیدلی ده چی دهغه څخه دیو داسی چا متعلق پوښتنه وکړل سوه چی دفقهی کتابونه لولی او پخپله یې مطالعه کوی اوځوك دهغه استاذ نه وی اوهغه دخپلو کتابونو په مطالعه باندی داعتماد په وجه دافتاء کار کوی نو آیا دا دهغه لپاره درست دی اوکه نه؟ هغه جواب ورکړی چی په هیڅ ډول دهغه دپاره دافتاء کار درست نه دی ځکه چی په حقیقت کی هغه جاهل اوعامی دی هغه ته پخپله معلوم نه دی چی څه وایی بلکه فتوٰی ورکول دهغو کسانو کاردی کمو چی دمستندو علماؤ او مشائخو څخه علم حاصل کړی وی.
دَمعتمدو علمآؤ صحبت: ددې څخه داخبره په ښکاره ډول واضحه سوه چی صرف په مطالعه اوکتابو کتلو سره اګر چي هرڅومره معلومات ولی حاصل نه سی مګر بیا هم په هیڅ درجه کی داعتماد قابل نه دی بلکه هغه دعامی او دجاهل په درجه کی دی دقابل اعتماد کیدلو دپاره دا ضروری دی چی هغه دینی علوم دمعتمدو دینی عالمانو څخه په قانوني شکل سره حاصل کړی وي او دبصیرت څښتن وي، یوازي دڅو کتابونو ویل کافي نه دی، لکه څنګه چي مخ ته مذکور دی:
لا يجوز له ان يفتي من كتاب ولا من كتابين بل قال النووي رحمه الله ولا من عشرة فان العشرة والعشرين قد يعتمدون كلهم على مقالة ضعيفة في المذهب فلا يجوز تقليدهم فيها (شرح عقود رسم المفتي ص۸).
یعني دداسی چا دپاره دیو دوو کتابونو څخه فتوٰی ورکول جائز نه دی بلکه دامام نووی رحمة الله علیه قول دی چی دلسو شلو څخه هم نه دی ورکول جائز، ځکه چی کله کله دا لس او شل تول دمذهب په باب کی پریوه کمزوری خبره باندی اعتماد کوی لهذ دهغوی تقلید درست نه دی.
دافتاء دپاره ضروری شرائط: چاته چی په فقه کی بصیرت تامه حاصل وی او دفتوٰی صلاحیت ولری البته هغه شخص فتوی ورکولی سي، دلاندی شرائطو دي په غور سره مطالعه وکړل سی، لیکی:

بخلاف الماهر الذی اخذ العلم عن اهله وصارت له فيه ملكة نفسانية فانه يميز الصحيح من غيره ويعلم المسائل وما يتعلق بها على الوجه المعتمد به فهذا هو الذي يفتي الناس ويصلح ان يكون واسطة بينهم وبين الله تعالى (ايضا).

البته داسی ماهر شخص فتوٰی ورکولی سي چی هغه علم دلائق او فائق عالم او داهل علم څخه حاصل کړی وی اوهغه ته پخپله په فن کی مهارت تامه اوملکه راسخه په دې ډول سره حاصله سوی وی چی هغه صحیح دغیر صحیح څخه متمیز کړی سی او دمسائلو او ددی دمتعلقاتو څخه په قابل اعتماد طور سره خبر وی، دا البته داسی شخص دی چی خلګو ته فتوٰی ورکولی سي او ددی لائق دی چی هغه دبندګانو او دباری تعالٰی په مینځ کی واسطه وګرځی.

دماهر استاذ څخه تربیت یافته کیدل: بیا هم داضروری ده چی هغه دیو ماهر استاذ څخه تربیت یافته وی او دشرعی قواعدو صحیح معرفت لری:

فان المتقدمين شرطوا فی المفتی الاجتهاد وهذا مفقود في زماننا فلا اقل من ان يشترط فيه معرفة المسائل بشروطها وقيودها التی كثيرا ما يسقطونها ولا يصرحون بها اعتمادا على فهم المتفقه (شرح عقود رسم المفتی ص ۳۰).

متقدمینو دمفتی دَپاره دَاجتهاد شرط بیان کړی دی کم چه زموږ په دی دورکی مفقود دی، لهذ اوس به کم از کم دومره شرط ضرور لګول کیږي چی هغه باید دَمسائلو معرفت دهغه ټولو قیوداتو او شروطو سره ولری کم چی ډیر وختونه مصنفین په دی اعتماد پریږدی او صراحت یی نه کوی چی فقیه به په دا باندی په خپله پوهیږی.

دزمانی دعُرف او دعادت څخه خبرتیا: دَزمانی دعرف او اهل زمانی داحوالو څخه واقف کیدل هم ضروری دی:

وكذا لا بد له من معرفة عرف زمانه واحوال اهله (ايضًا) یعني همدارنګه دمفتی دپاره دزمانی دعرف پیژندل او دخپل دور داشخاصو داحوالو څخه معرفت هم ضروری دی.

دفقه دماهر شاګردی: چي دیو قابل اعتماد ماهر فقیه اومفتی سره پاته سوی وی اودفتوٰی لیکلو سلیقه یی باضابطه زده کړی وی:

والتخرج في ذلك على استاذ ماهر ولذا قال في آخر منية المفتي لو ان الرجل حفظ جميع كتب اصحابنا لا بد ان يتلمذ للفتوٰی حتى يهتدي اليه. (ايضا)

اوهغه دي دیو ماهر استاذ څخه تربیت یافته وی او دهمدی وجهی څخه دمنية المفتی په اخرکی صراحت دی چی که څه هم چي هغه کس دائمۀ احنافو ټول کتابونه یادکړی وی خو

بیاهم دهغه دپاره داخبره ضروری ده چی دفتوٰی دپاره هغه شاگردی اختیار کړی وی او دهغی لاری څخه یی معلوم کړی وی.
داخبره ضروری ده چه دفتوٰی دَپاره هغه تلمیذی اختیار کړی وی. دَدی وجه څخه لیکی:
لان کثیرا من المسائل یجاب عنه علٰی عادات اهل الزمان فیما لا یخالف الشریعة (ایضاً).
ددې وجه څخه چی دډیرو مسائلو جواب داهل زمانی دعاداتو په لحاظ سره ورکول کیږی چی په هغوی کی دشریعت مخالفت نه وی.
<u>دزمانی دعُرف رعایت</u>: دزمانی دَعرف رعایت پرمفتی باندی ضرور گرځول سویدی اوهم پرقاضی باندی:
وفي القنیة لیس للمفتي ولا للقاضي ان یحکما علی ظاهر المذهب ویترکا العرف، وهذا صریح فیما قلنا ان المفتي لا یفتي بخلاف عرف زمانه (شرح عقود رسم المفتي ص ٤٠).
په قنیه کی دی چی دمفتی اوقاضی دپاره درست نه دی چی دعرفِ زمانه څخه مخ اړول وکړی صرف په ظاهر مذهب باندی فیصله وکړی.
ددي څخه صراحتًا دا هم ثابته سوه چی مفتی دي دخپلي زمانی دعرف خلاف فتوٰی نه ورکوی لکه چی موږ ویلی دی. دَعرف دبدلیدو څخه مفتی لره خبریدل په کاردی:
فللمفتی اتباع عرفه الحادث فی الالفاظ العرفیة (ایضا) یعني مفتی لره په کار دی چی هغه دزمانی درسم او رواج په خپلو الفاظو عرفیهؤ کی رعایت وکړی.
<u>دَزمانی داحوالو څخه دَخبرتیا قید او ددی وجه</u>: دمفتی دپاره دزمانې دعرف او داحوالو دعلم قید ولی لگولی سوی دی. په دې اړه لیکی چی:
ظهر لک ان جمود المفتي او القاضي علی ظاهر المنقول مع ترک العرف والقرائن الواضحة والجهل باحوال الناس یلزم منه تضیع حقوق کثیرة وظلم خلق کثیرین (ایضا ص ٤١).
یعني کم څه چی عرض کړل سوه دهغه څخه به پرتاسی باندی داخبره عیان سوی وی چی که مفتی او قاضی عرف اوقرائنِ واضحه ترك کړی او دخلگو دحالاتو څخه بی خبره پاته سی اوپر ظاهر باندی ټینگ ؤ نو بیا یقین کول په کاردی چی په دې ډول به ډیر حقوق ضائع کول اوپر ډیرو خلگو باندی به ظلم کول لازم سی، ځکه نو ددې وجه څخه یی لیکلی دی:
فلا بد للمفتی من معرفة احوال الناس وقد قالوا من جهل باهل زمانه فهو جاهل (ایضاً).
یعني لهذا دمفتی دپاره داشخاصو داحوالو معرفت ضروری دی او داهلِ علمو دا فیصله ده چی څوك دخپلی زمانی خلگ ونه پیژنی هغه جاهل دی.

په مناقِب کردری کی ذکر سویدی چی امام محمد رحمه الله به درنګریزانو خوا ته تشریف وروړی او دهغوی دمعاملاتو په سلسله کی به یی معلومات حاصلول او په هغوی کی چی کم رواج ؤ دهغه معلومات به یی کوی.

دغلطیو څخه محفوظ کیدل: دمفتی دپاره داهم ضرور ګرځول سوی دی چی دهغه څخه به غلطیانی ډیری کمی واقع کیږي که نه نو لائق دافتاء نه سی کیدی:

ولا یصیر اهلاً للفتوٰی ما لم یصر صوابه اکثر من خطأه لان الصواب متٰی کثر فقد غلب ولا عبرة في المغلوب بمقابلة الغالب فان امور الشرع مبنیة علی الاعم الاغلب کذا في الولوالجیة (شرح عقود رسم المفتی ص۲۲).

یعني تر هغه وخته پوری پرمسند دافتاء باندی دناستی لائق هیڅ یومفتی نه سی کیدی ترڅو پوری چی دهغه صحیحی فتواوي دهغه ترغلطیو زیاتي نه وی ددی وجه چی داکثرو مسئلو دجواب صحت دغلبي په حیثیت کی دی او دغالب په مقابله کی مغلوب لره هیڅ اعتبار نه سی کیدی ځکه چی دشرعی امورو دار ومدار پر عموم اوپر اغلب باندی دی.

کم څه چی عرض کړل سوه دهغو څخه دومره خبره واضحه مخ ته راغله چی په اهل علمو کی په دی منصب باندی هغه حضرات فائز کیږی اوفائز وی چی په هغوکی علمی استعداد په دی درجه باندی وی چی هغوی دا مهم (۱) کار په حسن او خوبی سره ترسره کړی تردی ځای پوری پرعلمی استعدادباندی بحث کیدی نوراوصاف مخ ته راروان دی.

دنا اهله مفتی تعزیر: لیکن که څوك دمفتی جوړیدلو اهل نه وی اوهغه جوړ سوی وی نو دهغه تعزیر ضروری دی په دی سلسله کی هیڅ رعایت کول نه دی په کار ځکه چی مفتی خو په ظاهره دبندګانو اودالله تعالی ترمینځ واسطه وی نوځکه که داسی اشخاص منع نه کړل سی نو دمفاسدو دروازی به خلاصي سی او دباری تعالی مخلوق به په ګمراهی کی مبتلا سی.

واما غیره فیلزمه اذا تسور هذا المنصب الشریف التعزیر البلیغ والزجر الشدید الزاجر وذلک لان إمتثاله لهذا الامر القبیح یؤدی الی المفاسد لا تحصی (شرح عقود رسم المفتی ص۷).

---

(۱). دمفتی دپاره صرف دبالغ کیدو شرط دی لکه چی را روان دی دیو مخصوص عمر قید نسته چی مثلاً هغه دي ددي عمر وی یا چي بوډا وی نو هغه ته به ترجیح ورکول کیږي: ولا یعتبر السن ولا کثرة العدد لان الاصغر الواحد قد یوافق للصواب فی حادثة ما لا یوفق الاکبر والجماعة الخ (معین الحکام ص۳۰) بیایي دحضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه واقعه را نقل کړی ده. ظفیر مفتاحی ؒ

ثوك چي دافتاء لائق نه وی اوهغه په دی عظیم منصب باندی ځان مقرر کړی دهغه تعزیر په شدت سره لازم دی اوداسی سختی ددغه ډول خلکو سره ځکه په کارده چی هغه بیا داسی جرأت ونه کړی سی ځکه چی که داسی ونه سی نو دبی انتهاء مفاسدو دروازې به خلاصي سی.

دابن خلدون رحمة الله علیه څرګندونه: ابن خلدون رحمة الله علیه هم لیکلی دی چی ددینی حکمت په فرائضو کی داهم داخل دی چی هغه پرمنصب دافتاء باندی لائق او قابل شخص تلاش اوفائز کړی اوکم ثوك چی ددی لائق نه وی اودا کار انجاموی هغه دي په سختی سره منع کړی:

وأما الفتيا فللخليفة تصفح أهل العلم والتدريس ورد الفتيا إلى من هو أهل لها وإعانته على ذلک ومنع من ليس أهلاً لها وزجره لأنها من مصالح المسلمين في أديانهم فتجب عليه مراعاتها لئلا يتعرض لذلک من ليس له بأهل فيضل الناس. (مقدمه ابن خلدون ص۱٦٥).

یعني دفتوٰی دپاره دخلیفه دوخت فریضه ده چی هغه دصاحب درس او تدریس او لائق شخص پلټنه وکړی اوبیا دده مدد کول هم په کاردی اوثوك چی اهل نه وی هغه منع کول پکار دی اوپه سختی سره یی علیحده ساتل په کاردی ځکه چی دا یوه مهمه دینی ذمه داری ده که ددې منصب رعایت ونه سی نو نا اهله خلګ به راسی اوخلګ به په ګمراهی کی واچوی.

دډیر وړ او لائق مفتي لټون: واقعیت همدا دی چی داسی نا اهله منع کول ضروری دی ثوك چی باعث دګمراهی وی، حافظ ابن القیم رحمه الله په دی سلسله کی دخپل شیخ علامه ابن تیمیه رحمه الله واقعه نقل کړی ده چی هغه به دنا اهله مفتي پرمسند افتاء باندي په کښېنستلو سره سخت نکیر کوی او فرمایل به یی چی هغه ته قطعا ددی اجازت نه دی ورکول په کار، آیا داهم یوه خبره ده چی پرهر ترکوچني لا کوچني کار باندی دي دي حساب وی اوپه دی اندازه مهم کار باندی دي داحتساب ضرورت محسوس نه کړل سی ([1])، طحطاوی دعالمګیری په حواله لیکلی دی:

وعلی ولی الامر ان یبحث عمن یصلح للفتوٰی ویمنع من لا یصلح (طحطاوی علی الدر المختار ص۱۷۵ ج۳).

یعني دوالی فرض دی چی هغه دفتوٰی لپاره لایق ترین شخص تلاش کړی اوثوك چی ددی منصب لائق نه وی هغه دي منع کړی.

([1]). وګوری: اعلام الموقعین ج۲ ص۲۵۲. ظفیر

دمخ ته راتلونکو مسائلو او واقعاتو دحکم بیانولو نوم په اصطلاح کی فتوئ اینبودل کیږی که خدای ناخواسته یو کس په علومو دینیه ؤ بالخصوص په احکامِ فروع او اصول کی مهارت ونه لری نو پخپله سوچ وکړی هغه دکم مرض دواء جوړیدی سی؟ دعلمی استعداد او مهارت سره سره بعض نور اوصاف دی کم چی په یومفتی کی موجودیدل یې بی حده ضروری دی ترڅو چی خپله ذمه داری په حسن او خوبی سره اداء کړی سی.

پنځه خوبیانی: امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه فرمایی چی ترڅو پوری په یو چا کی پنځه شیان نه وی، نو مسند افتاء ته دي دزینت ورکولو جرأت نه کوی: ۱. نیت صالحه ۲. حلم او وقار ۳. په مسائلو کی بصیرت اوپر هغوی باندی ثابت قدمی ۴. دژوندانه اسباب په قدر ضرورت ۵. دخلقو داحوالو معرفت.

۱: نیت صالحه: نیت صالحه خو ځکه ضروری دی چی دهرکار جان او روح په اصل کی هم دغه پاك نیت وي، ترڅو چی په نیت کي پاکی او اخلاص نه وی نوپه کارکی برکت نسی کیدی اونه هغه دباري تعالی په نزد قبول او قابل داجر وی بیابه دغه ډول جواب دنورِ الهی څخه خالي وی او دخصوصی برکت څخه محروم وي، حدیث نبوی ﷺ دی: انما الاعمال بالنیات.

۲: حلم او وقار: حلم او وقار دهر اهل علم دپاره ډیر ضروری دی ځکه چی ددي څخه په خپله دده ذات ته هم رونق وی او دده علم اوعمل ته هم او دمفتی دپاره په خصوصی طور ځکه چی هغه په خپل منصب باندی دیوی دینی شعبی ذمه دار دی او دعوامو او دخواصو دپاره درهنما حیثیت لری.

۳: بصیرت او مهارت: په علم کی بصیرت اوپر خپل بصیرت باندی که اعتماد نه وی نو هغه به دنورو راهنمائی څرنګه وکړی سی اونور به دهغه په تاکل سوی او ښودل سوی صورت باندی په یقین سره څرنګه عمل وکړی.

۴: دژوندانه اسباب: په قدر دضرورت دژوندانه داسبابو قید غالبا ددی دپاره لګول سوی دی چی هغه دعوامو په نظرونو کی سپك نه سی او هیڅاته ددی جرأت نه وی چی هغه دمفتی په حرص او لالچ کی داچولو سوچ هم وکړی سی.

۵: داهل زمانی داحوالو څخه خبرتیا: په دي ډول دخلګو داحوالو څخه دخبرتیا په وجه به هغه په سوالونو باندی په صحیح طور سره وپوهیږی او بیابه صحیح جواب ورکړی.

لوړ کردار اوعفت: دمفتی بلندکردار، عفت مآب، کامل العقل اوصاحب صلاح اوتقوی کیدل هم ضروری دی ددرمختار صاحب چی دقاضی په بحث کی کم ځای دهغه اوصاف شمیرلی دی دمفتی دپاره یی هم دهغه اوصافو نشان دهی کړیده چی په هغه کی دلاندي

درج سوو تمامو اوصافو او خصالو موجود کیدل ضروری دی:
وينبغي أن يكون موثوقا به في عفافه وعقله وصلاحه وفهمه وعلمه بالسنة والآثار ووجوه الفقه والاجتهاد شرط الأولوية لتعذره على أنه يجوز خلو الزمن عنه عند الأكثر ومثله فيما ذكر المفتي (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب القضاء ص۱۷۵ ج٤).
او ضروری دی چی هغه (قاضی) پخپله پارسائی، عقل اوفهم، صلاح اوتقوٰی اودسنت اواثارو اوفقهی په علومو کی قابل اعتماد وی، پاته سو اجتهاد نودا خو صرف داولویت شرط دی ځکه چی داکثرو علماؤ په نزد په هره زمانه کی ددی موجود والی هم ضروری دی.
بردباري او نرم خويي: ددی سره هغوی داهم لیکلی دی:
ويجب ان يكون المفتى حليمًا رزينًا لين القول منبسط الوجه (ايضًا). يعني واجب دی چی مفتی بردبار، سنجیده، متین، شیرین مقاله اوخنده رویه وی.
دينداري: دمفتی دیندار اوخدا ترس کیدل هم ضروری دی ځکه چی فاسق دمسند افتاء لائق نه دی اونه ورته ددی حق حاصل دی فقهاؤ صراحت کړیدی چی فاسق نه مفتی کیدی سی اونه هم دداسی چا ځخه استفاده درسته ده:
والفاسق لا يصلح مفتيا لان الفتوى من امور الدين والفاسق لا يقبل قوله فى الديانات الى قوله وظاهر ما فى التحرير انه لا يحل استفتاءه اتفاقا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ج٤ ص٤١٨).
فاسق مفتی کیدی نه سی وجه یی داده چی فتوٰی ددینی امورو ځخه ده اوپه دیاناتو کی دفاسق قول قابل قبول کیدی نه سی په کتاب التحریر کی چی کم څه دی دهغه ماحصل دادی چی دفاسق ځخه دمسئلی پوښتنه کول بالاتفاق درست نه دی حقیقت هم دادی چی په مسائل شرعیه ؤ کی خشیت الهی اوطاعت خداوندی دفیضان الهی موجب کیږی [1] کم خلګ چی په معصیت کی مبتلاء دی که هغوی ددی توقع لری چی هغوی به په خپل دغه حال کی دفقهی دقائقو او دمسئلی روح ته ورسیږی نودا دهغوی محض خوب اوخیال دی دواقعیت سره ددی څه لیری هم تعلق نه ستنه.
اسلام او عقل او فهم: ددی سره دمفتی دپاره داهم شرط دی چی هغه مسلمان صاحب عقل اوفهم اوبیدار دماغ وی پرده باندی دغفلت اوسهو اونسیان غلبه نه وی: ولا خلاف في

---
(۱). ارشاد نبوی ﷺ دی: ما زهد عبد فى الدنيا الا انبت الله الحكمة فى قلبه وانطق بها لسانه وبصر عيب الدنيا وداءها ودواءها واخرجه سالما الى دار السلام رواه البيهقى في شعب الايمان (كتاب الرقاق ص۴۴۳). ظفير

اشتراط اسلامه وعقله وشرط بعضهم تیقظه (ایضًا) یعني دمفتی دپاره داسلام اودعقل په شرط کی دهیچا اختلاف نه سته بلکه بعض علماؤ ددې وجه بیدار دماغه کیدل هم شرط گرځولی دی.

دور اند یشي او بیدار دماغ: ابن عابدین شامی رحمة الله علیه لیکی چی په دی دور کی دتیقظ شرط لازم دی:

قلت وهذا الشرط لازم فی زماننا والحاصل ان من غفلة المفتی یلزم ضرر عظیم فی هذا الزمان (ردالمحتار ج٤ ص ٤١٨).

یعني زه وایم چی دبیدار مغزه کیدو شرط زموږ په دی زمانه کی لازم دی ځکه چی دمفتی دغفلت اوبی پروایی څخه په دی دور کی لوی نقصان لازمیږی.

بالغ او عادل: مفتی به بالغ هم وی اوعادل هم وی:

قال فی البحر فشرط المفتی اسلامه وعدالته وألزم منهما بلوغه وعقله فیرد فتوٰی الفاسق والکافر وغیر المکلف (طحطاوی علی الدر المختار ج۳ ص۱۷۵)

په بحر الرائق کی دی چی دمفتی دپاره کم شرائط دی په هغوی کی دده مسلمان کیدل اوعادل کیدل هم دی او ددغو دواړو شرطونو څخه داهم لازمیږی چی هغه به بالغ او عاقل هم وی لهذا دفاسق کافر او دغیر مکلف فتوٰی به ردیږي.

خوښ کړل سوي ضروري اوصاف: علامه طحطاوی دعالمگیری څخه نقل کړی چی په مفتي کی دلاندي درج سوو اوصافو موجودیدل هم په کار وی:

داستفتاء کاغذات به په احترام سره را اخلی دا به اول په بار بار سره ولولی ترڅو دسوال صحیح صورت دهغه مخ ته څرگند او متعین کړل سوی راسی او داستفتاء دکاغذاتو بی حرمتی دي نه کوی ځکه چی دا دافتاء داداېو څخه خلاف دی، که کله ناکله په جواب کی غلطی واقع سی نو په معلوم کیدو دي فورًا رجوع وکړی دضد او دعناد په وجه دي پر خپله دغه غلطی دصحیح باور کولو فکر نه کوی اوپه رجوع کی دي ننگ اوعار (پېغور) نه محسوسوی، دفتوٰی په غرض په تحقیق کی دي دتساهل څخه کار نه اخلی ولي چی داسی کول دمفتی دپاره حرام دی، دفاسد غرض دپاره دي حیلي په کار نه راولی، په کم وخت کی چی په مزاج کی اعتدال نه وی نوجواب دي نه لیکی بلکه صرف داعتدال په وخت کی دي جواب لیکی، دجواب دلیکلو په وخت او معامله کی دي دهیچا لحاظ او رعایت هرگز نه وی، په کم ترتیب چی ده ته استفتاء راسی نو په هماغه ترتیب دي جواب ورکړی، په دی سلسله کی دي داغنیاؤ امراؤ، دوستانو، احبابو او خپلوانو یعنی اقاربو

داسی رعایت نه کوی چی دهغه څخه دنورو خلګو حق تلفی وسی په دی باب کی په کاردی چی دهغه په وړاندی امیر اوغریب اوشاه اوګدا یو ډول وی او دهیڅ یو مستفتی څخه اجرت قبلول نه دی په کار ولي چی دا ددي منصب دشان سره مناسب نه دی.

په مسائلو باندی عبور او دقواعدو علم: ددی ټولو څخه زیات داچی مفتی به دخپل امام په مسائلو باندی پوره عبور لری او ددی دقواعدو او اسالیو څخه به په ښه ډول خبر وی:

ويشترط ان يحفظ مسائل امامه ويعرف قواعده واساليبه (طحطاوی على الدرالمختار ص١٧٥ ج٣).

او دمفتی دپاره داهم شرط دی چی دخپل امام مسائل یی یاد وی اوهغه ددی په قواعدو اواسالیبو کی مهارت ولری.

خبره اوږدیږی صرف داویل پکار دی چی دمفتی دذات اوصفات دپاره څه شرائط څه فرائض اوڅه حقوق او اداب دی چی دهغو لحاظ تر ډیره حده پوری دمفتی فریضه ده هسی خو زموږ په نزد دامسئله مصرحه ده چی که چیري دیو مفتی څخه په جواب کی لږه یا ډیره غلطی واقع سی نو هغه به دافتاء څخه فوراً نه معزول کیږی:

وذكر في الملتقط اذا كان صوابه اكثر من خطأه حل له ان يفتي وان لم يكن من اهل الاجتهاد (ايضا ج٣ ص١٧٦).

په ملتقط کی مذکوردی چی‌که دمفتی درستی مسئلې دهغه پرخطا اوغلطوباندی غالبي وی نو دهغه دپاره فتوٰی ورکول درست دی اګر چی هغه دمجتهدینو څخه نه وی.

دماغی توازن: که څه هم چی په کار خو داده چی چاته دمسائلو استحضار حاصل نه وی یا دهغه دماغی ساخت کوږ واقع سوی وی یا دخپل یو مرض په وجه دا فریضه اداء نکړی سی نو هغه دي دا ذمه داری هرګز نه قبلوی ځکه چی دجواب دپاره لکه څنګه چي ظاهری ښه کیدل په کار دی نو ددماغی توازن برقرار کیدل هم بی حده ضروری دی، اندازه یې داده چی فقهاؤ لیکلی دی چی دزیات مسرت اوحاجاتِ بشریه دغلبې په وخت کی دی هم فتوٰی ورنه کړی ځکه چی دا شان داطمینانِ قلب اودماغی توازن ورکوونکی دی (١).

ظاهری هیئت: دظاهری هیئت په هکله په کتابونو کی دامام ابویوسف رحمه الله علیه دا واقعه درج ده:

وعن ابى يوسف رحمة الله عليه انه اذا استفتى فى مسئلة استوٰى وارتدى وتعمم ثم افتى تعظيماً لامر الافتاء (الطحطاوی ج٣ ص١٧٥).

(١). وګوری طحطاوی علی الدر المختار ج٣ ص١٧٥. ظفیر

دامام ابی یوسف رحمه الله علیه متعلق روایت دی چی کله به دهغه څخه دیوې مسئلی پوښتنه کیده نودی به ولاړ سو یعنی هغه به یوه لوري ته ولاړ سو او سیده به کښېنستی، ښه لباس به یې پر تن کړی اوعمامه به یې پرسر کړه بیابه یې جواب ورکوی او هغه به داټول اهتمام دافتاء دعظمت دوجهی کوی.

ښه اخلاق: مفتی لره متواضع نرم خویه او خوش مزاجه کیدل په کار دی او ترش مزاجی دهغه دپاره سخت عیب دی:

ینبغی ان یکون المفتی متواضعاً لیّناً ولا یکون جباراً عنیداً ولا فظًّا غلیظ القلب لان الله تعالٰی قال: فبما رحمة من الله لنت لهم الخ (بستان الفقیه ابی اللیث باب من یصلح له الفتوٰی ص ۱٤).

یعني مفتی لره متواضع اونرم خویه کیدل په کاردی سخت کینه کوونکی، ترش خویه او سخت زړی نه دی کیدل په کار ددې وجه باری تعالٰی دآن حضرت ﷺ په اوصافو کی دنرم خویی تذکره کړی ده اوهغه ﷺ یې ستایلی دی.

کم ضرورت مند چی دخپل ضرورت سره دمفتی په خدمت کی حاضرسی نو هغه لره په کار دی چی که یو معقول عذر نه وی نو دهغه ضرورت دي پوره کړی اودهغه حاجت دي سرته ورسوی اومستحق دثواب دي سی او خپله فریضه دي اداء کړی:

قال الفقیه ینبغي لمن جعل نفسه مفتیا او تولی شیئا من أمور المسلمین وجعل وجه الناس الیه ان لا یردهم قبل ان یقضی حوائجهم الا من عذر ویستعمل فیه الرفق والحلم (ایضا).

یعني کم څوك چی مفتی وی یا دمسلمانانو دیوې بلی شعبی ذمه دار وی اودخلګو دهغه طرف ته عامه رجوع وی نو هغه ته په کار دی چی که کم عذر نه وی نو دهغوی حاجت دي پوره کړی او په وخت کي دعذر دي دنرمي او ملاطفت معامله وکړی.

یقین او اعتماد: مفتی چی کله دجواب دورکولو اراده وکړی نو ودی ګوری چی هغه کم جواب ورکوی دهغه په دی باندی پخپله یقین سته اوکه نه؟ که یقین یې وی اودا راجحه ګڼی نو بیا دي جواب ولیکی که نه نو په اټکل او ګمان سره دي دجواب ور کولو هیڅکله جرأت نه کوی یا په دې ډول چی پخپله یې اعتماد نه وی نو نورو ته دي هغه جواب نه ورکوی:

فالمفروض علی المفتی والقاضی التثبت فی الجواب وعدم المجازفة فیهما خوفا من الافتراء علی الله تعالٰی بتحریم حلال وضده (عقود رسم المفتی ص ٥).

نو دمفتی اودقاضی فرض دی چی په کم څه جواب ورکوی په هغه یې پوره یقین وی اوپه اټکل او ګمان دي خبره نه کوی ترڅو ددی افتراء خطره باقی پاته نه وی چی یو حرام

حلال یا حلال حرام وګرځوی.
دعدم تثبت په صورت کی څه دحیرت خبره نه ده چی هغه دي غلط څه ولیکی، کیدی سی چی حرام حلال ولیکی یاحلال حرام ددې وجه څخه په داسی صورت کی دافتاء څخه پرهیز کول ضروری دی.

پر راجح قول باندي افتاء: بیا دي په جواب کی هغه قول اختیار کړی چی دمذهب دعلماؤ په نزد راجح وی او مرجوح دي هرګز نه اختیاروی مګر داچی یوه داسی خاص وجه وی او ددلائلو په رڼا کی دغه مرجوحه په نظر راجحه راسی. (نوبیله خبره ده) :

ان الواجب علی من اراد ان یعمل لنفسه او یفتي غیره ان یتبع القول الذي رجحه علماء مذهبه فلا یجوز له العمل اوالافتاء بالمرجوح الافي بعض المواضع وقد نقلوا الاجماع علی ذلک (ایضاًص۳).

کم کس چی پخپله دعمل اراده وکړی یا بل ته حکم وښیی په دواړو صورتونو کی پر هغه باندی واجب دی چی دهغه قول پیروی وکړی کم چی علماؤ دمذهب راجح ګرځولی دی لهذا په مرجوح باندی عمل یا فتوٰی ورکول درست نه دی بغیر دځو ځایونو څخه لکه چی فقهاؤ پر دی اصل باندی اجماع را نقل کړیده. ابن عابدین شامی رَحِمَهُ اللهُ عَلَيْه لیکلی دی:

وکلام القرافی دال علی ان المجتهد والمقلد لایحل لهما الحکم والافتاء بغیر الراجح لا نه اتباع للهوی وهو حرام اجماعاً (ایضا).

دقرافی کلام په دی دلالت کوی چی په غیر راجح باندی فتوٰی ورکول یافیصله کول دهیچا دپاره هم جائزنه دی که هغه مجتهد وی اوکه مقلد ځکه چی په دغه وخت کي به دنفس دخواهش پیروی وسی چی بالاتفاق حرامه ده.

مختصره دا چی که صاحب نظر اوصاحب بصیرت وی نوپر دلائلو اودهغو پر قوت باندی دي نظر وساتی اوپه راجح اړخ دي عمل وکړی اوفتوٰی دي ورکړی اوکه په مسائلو کی ورته بصیرت تامه حاصل نه وی نودخپل مذهب دعلماؤ په قول دي عمل وکړی:

اما الحکم والفتیا بما هو مرجوح فخلاف الاجماع (عقود رسم المفتی ص۳).

دقول دصاحب په اړه معلومات: بیا چی دکم مجتهد په قول باندی فتوٰی ورکړی دهغه متعلق معلومیدل په کار دی چی په روایت کی ددی څه درجه ده:

لابدللمفتی المقلد ان یعلم حال من یفتی بقوله بل معرفته فی الروایة ودرجته فی الدرایه وطبقته.

مفتی مقلد چی دچا په قول فتوٰی ورکوی دهغه متعلق مفتی ته داعلم لرل ضروری دی چی په روایت او درایت کی ددی څه درجه ده او داپه کمه طبقه کی داخل دی.

دخواهشاتوڅخه اجتناب: په هرحال کی دنفس دخواهشاتوفریب اوهمدې ډول دنورو رزائلو

څخه دفتوٰی ورکولو په وخت کي دمفتی ځان ساتل ضروری دی ځکه چې ددغو جذباتو پیروی حرامه ده:

ویحرم اتباع الهوی والتشهي والمیل الی المال الذي هو الداهیة الکبرٰی والمصیبة العظمٰی ، فان ذلک امر عظیم لا یتجاسر علیه الا کل جاهل شقي. (ایضا ص۵).

دنفس دخواهشاتو پیروی، میلان نفس اودمال او ددنیا طلبی رجحان حرام دی چې دټولو څخه لوی مصیبت اوتر ټولو غټ هلاکت دی، دا داسی خطرناکه اقدام دی چې ددی جسارت دجاهل او دبدبخته څخه ماسوا بل یو څوك نسی کولی.

ناجائزه حیلې: کمی حیلې چې حرامي اومکروه وی دمفتی دپاره دهغې اختیارول درست نه وی په دې ډول سره دهغو رخصتونو په تلاش کی لویدل هم دکم څخه چې په غلط طور څه کسان استفاده اخیستونکي دی، صحیح نه دي. حافظ ابن القیم رحمة الله علیه لیکی:

لا یجوز للمفتي تتبع الحیل المحرمة والمکروهة ولا تتبع الرخص لمن اراد نفعه فان تتبع ذلک فسق وحرام استفتاءه (اعلام الموقعین ج۲ ص۲۵۸).

دحرامو او دناجائزه حیلو تلاش دمفتی دپاره درست نه دی په دې ډول دداسی چا دپاره درخصتونو په جستجو کی لویدل جائز نه دی چې دناجائزی نفع پورته کولو اراده لری ځکه چې دافسق دی اوپه دې ډول استفتاء حرامه ده.

په طحطاوی کی دی:

ویحرم التساهل فی الفتوٰی واتباع الحیل ان فسدت الاغراض (طحطاوی علی الدر المختار ج ۳ ص۱۷۵).

په فتوٰی کی تساهل او دحیلو پیروی کله چې داغراضو افساد مقصد وی حرام دی.

جائزې حیلې: البته هغه شرعی حیلی چې په هغو باندی عمل فقهاؤ دامت جائز ګرځولی وی اوپه هغوی کی کم شرعی مفسد نه وی په هغوی سره فتوٰی ورکول درست دی حافظ ابن قیم رحمة الله علیه بیا لیکي:

فإن حسن قصده في حیلة جائزة لا شبهة فیها ولا مفسدة لتخلیص المستفتی بها من حرج جاز ذلک بل استحب وقد ارشد الله تعالی نبیه ایوب علیه السلام الی التخلص من الحنث بأن یاخذ بیده ضغثا فیضرب به المرأة ضربة واحدة وأرشد النبي صلّی الله علیه وسلّم بلالا الی بیع التمر بدراهم ثم یشتری بالدراهم تمرا آخر (اعلام الموقعین ج۲ ص۲۵۶).

که یوه جائز حیله په ښه ارادی سره اختیار کړی چې نه پکښې کمه شبهه وی اونه پکښې فساد، بلکه لامل یې مستفتی دتنګی څخه ایستل وی نودا جائز دی بلکه مستحب دی

ځکه په خپله باری تعالی خپل پیغمبر حضرت ایوب علیه السلام ته دحنث (دقسم دماتولو دګناه) څخه دژغورلو دپاره راهنمایی کړی وه اودایی ښوولي وه چی هغه دی په خپل لاس کی دلښتو یوه دسته را واخلی اوپه دی سره دي خپله اهلیه یو وار ووهی، او نبی کریم ﷺ بلال (رض) ته وښودل چی هغه دي خرماوي دپیسو په بدل کي خرڅي کړي او بیا دي په پیسو نوري خرماوي واخلي.
تراوسه پوری چی کم څه بیان کړل سویدی په دي کی دافتاء دادابو تذکره هم راغلی ده اوس په سرسری طور باندی دداسی یوڅو شیانو ذکر هم ضروری دی چی دهغو تعلق په باب افتاء کی دمتعلقه مسائلو سره دی.
پر آسانه اړخ او پر رخصت باندي فتوٰی: کم شیان چی بغیر دکراهت څخه جائز دی اوپه شریعت کی دهغو دپاره رخصت وی نو مفتی لره په کار دی چی دعوامو دپاره دغه ډول آسانه اړخ اختیار کړی اوپه دی باندی فتوٰی ورکړی.
حضرت شاه ولی الله رحمۃ اللہ علیہ لیکی:
وفی عمدة الاحکام من کشف البزدوی یستحب للمفتی الاخذ بالرخص تیسیراً علی العوام مثل التوضی بماء الحمام والصلوة فی الاماکن الطاهرة بدون المصلی الخ (عقد الجید ص۷۳)
دکشف البزدوی په حواله په عمدة الاحکام کی بیان سویدی چی دمفتی دپاره مستحب دی چی دعوامو داسانی په غرض په رخصتونو باندی فتوٰی ورکړی لکه دحمام په اوبو سره اودس کول اوپه پاکو ځایونو کی بغیر دجای نماز څخه لمونځ کول وغیره وغیره.
لیکن هغه خلق چی محتاط اوخواص دی دهغوی دپاره په عزیمت باندی عمل بهتر دی:
ولا یلیق ذلک باهل العزلة بل الاخذ بالاحتیاط والعمل بالعزیمة اولی لهم (ایضا).
یعني دارخصت دګوښه نشینو دپاره مناسب نه دی بلکه دهغو دپاره بهتر دا دی چی دغه احتیاط اختیار کړی اوپه عزیمت باندی عمل وکړی.
مفتی لره داهم په کاردی چی خلګوته دداسی خبری فتوٰی ورکړی چی دهغوی په حق کی زیات اسانه وی بالخصوص دکمزورو دپاره حضرت شاه ولی الله دهلوی رحمۃ اللہ علیہ تحریر فرمایی:
ینبغی للمفتی ان یاخذ بالایسر فی حق غیره خصوصا فی حق الضعفاء لقوله ﷺ لابی موسٰی الاشعری ومعاذ حین بعثهما الی الیمن: (یَسِّرَا وَلَا تُعَسِّرَا).
مناسب دادی چی مفتی داسی قول اختیار کړی چی دنورو په حق کی خصوصًا دکمزورو په حق کی اسان تروی ددی وجهی څخه چی آنحضرت ﷺ کله حضرت معاذ بن جبل او

حضرت ابو موسی بن اشعری (رض) یمن ته لیږل نو ارشاد یې وفرمایې چې: تاسو دوړه اساني کوی اوتنګی مه کوی.

دمفتی اختیارات او فضائل: که مفتی مناسبه وګڼي نو دهغه دپاره درست دی چې سائل خومره پوښتنه کړی وی نوله هغی څخه دي زیات وښیي ابن القیم رحمة الله علیه لیکی:

یجوز للمفتی ان یجیب السائل باکثر مما ساله عنه وقد ترجم البخاری علی ذلک فی صحیحه فقال باب من اجاب السائل باکثر مما سال عنه ثم ذکر حدیث ابن عمر (اعلام الموقعین ج۳ ص۳۳۲).

داجائز دی چې مفتی سائل ته دهغه دجواب څخه زیات مسائل وښیي امام بخاری په دی عنوان یوباب قائم کړیدی: باب دی په دی خبره کی چې سوال کونکی ته دهغه څخه زیات جواب ورکړل سي خومره چې هغه پوښتنه کړی وی بیایی ددې څخه وروسته دحضرت عبد الله بن عمر (رض) حدیث ذکر کړی دی.

که یو جواب داسی وی چې په هغه کی اندیښنه وی چې دمستفتی ذهن دغلطی طرف ته تللی سی نو پر هغه دی تنبیه وکړی:

افتی المفتی للسائل بشيء ینبغی له ان ینبهه علی وجه الاحتراز مما قد یذهب الیه الوهم منه من خلاف الصواب (ایضا ج۲ ص۳۳).

په یوه مسئله کی مفتی جواب ولیکی اوپه هغه کی اندیښنه وی چې دسائل ذهن دصحیح مخالف سمت ته تللی سی نو مفتی لره په کاردی چې ددغه غلطی څخه دحفاظت دپاره تنبیه وکړی.

حتی الامکان چې کم حکم بیان کړی نودهغه دلیل بیانول بهتر دی ترڅو مستفتي ته دزړه اطمینان حاصل سي:

ینبغی للمفتی ان یذکر دلیل الحکم وماخذه ما امکنه من ذلک (ایضا).

یعني حتی الامکان مفتی لره پکار دی چې دحکم دلیل او دهغه ماخذ بیان کړی جواب کافی اوشافي وی په اشکال او تذبذب کی اچونکی نه وی چنانچه علماء لیکی:

لا یجوز للمفتی تخییر السائل والقاءه فی الاشکال والخیرة بل علیه ان یبین بیانا مزیلا للاشکال کافیا فی حصول المقصود (اعلام الموقعین ج۲ ص۲٤۱).

دا درست نه دی چې مفتی سائل ته اختیار ورکړی اوپه دی ډول هغه په مشکلاتو کی واچوی بلکه دده فریضه داده چې دغه ډول مسئله ښه واضحه بیان کړی چې کم اشکال باقی پاته نه سی اوهغه جواب دمقصود دپاره کافي او وافي وی.

که یوه مسئله دتفصیل غوښتونکي وی نوپه دغه صورت کی دهغې مجمل بیانول نه دی

پکار په اعلام الموقعين کی دی: ليس للمفتی ان يطلق الجواب فی مسئلة فيها تفصيل (ايضا ج۲ ص۲۴۵) په تفصيل غوښتونکي مسئله کی دا جائز نه دی چی مفتی اجمالی جواب ورکړی.
که دهغه يعني مستفتي خواته يو ديندار ه با وثوق عالم وی او مسئله مهمه وی نو دهغه سره دي مشوره وکړی:
وان کان عنده من يثق بعلمه ودينه فينبغی له ان يشاوره (ايضا ج۲ ص۲۷۱)
که يو قابل وثوق باعمل عالم موجو دوی نو دهغه سره دي مشوره وکړی.
مفتی لره په کاردی چی دجواب ليکلو په وخت کي خپل زړه دالله تعالی طرف ته وګرځوی او محتاج محض دي جوړ سی او دخدای تعالی په وړاندی دي ځان وګنی او په کثرت سره دي دعاء وکړی:
وحقيق بالمفتی ان يکثر الدعاء بالحديث الصحيح (ايضا) يعني مفتی دي په کثرت سره دعاءِ ماثوره وايی.
اوفقهاؤ ليکلی دی چی هغه کله داستفتاء جواب وليکی نو دهغه په اخر کی دي دا وليکی: والله اعلم، الله پاك ډير زيات ښه پوهيږی اوکه دعقايدو سره متعلق مسئله وی نو بيا دي وليکی: والله الموفق الله تعالی توفيق بخښونکی دی.
علامه طحطاوی ليکی:
ينبغی ان يکتب عقب جوابه والله علم وقيل يکتب فی العقائد والله الموفق (طحطاوی علی الدر المختار ج ۱ ص ۴۹)
دخپل جواب په ختم کی والله اعلم ليکل مناسب دی اوکه دعقائدو سره متعلق مسئله وی نو ويل سويدی چی والله الموفق دي وليکی.
استدلال: داستدلال ذکر په فتوٰی کی ددی حسن اوجمال دی نوځکه ددی په نقل کولو کی دي کوتاهی ونه کړی ابن القيم رحمۃ اللہ علیہ ليکی:
عاب بعض الناس ذکر الاستدلال فی الفتوٰی وهذا العيب اولی بالمعيب بل جمال الفتوٰی (ايضا) .
يعني بعضوخلګو استدلال په فتوٰی کی معيوب ګرځولی دی حالانکه داسی ويل په خپله دعيب ګرځونکی دپاره معيوب دی ځکه چی ددليل اظهار دفتوٰی حسن اوجمال دی.
حواله جات: نن سبا دحواله طريقه داده چی ديو مستند کتاب څخه دي مسئله اخيستل سوی وی او دهغه عبارت دي نقل کړی او ددی دصفحاتو او دباب حواله دي ورکړی.
دمستندو کتابونو حواله: پدی سلسله کی طحطاوی رحمۃ اللہ علیہ اونور علماء صراحت کوی چی دسند دنه موجودوالی په صورت کی دي دمستند او متداول کتاب څخه مسئله اخذ

کړل سی:

وطريق نقله احد من أمرين: اما ان يكون له سند فيه او يأخذه من كتاب معروف تداولته الأيدي من كتب الامام محمد بن الحسن ونحوها من التصانيف المشهورة لانه بمنزلة الخبر المتواتر او المشهور (طحطاوی علی الدرالمختار ج۱ ص۴۹).

يعني دنقل دوې طريقې دی په هغوی کی دي يوه وی، يا په مسئله کی مسلسل دهغه سره سند وی يا دداسی مشهور او معروف کتاب څخه اخيستل سوی وی چی په علماؤ کی مقبول رآئج وی لکه دامام محمد رحمة الله علیه مشهوره تصانيف يا دهغه په شان نور کتابونه ځکه چی داهم دخبرِ متواتر او مشهور ددرجې برابر دی.

او هيڅ شبهه نسته چی په دې سلسله کی نن سبا دوهم صورت اسلم او محکم دی اوپه دې باندی دموجوده مفتيانو عمل هم دی چی هغوی دحکم کولو څخه وروسته ديو معتمد ([1]) کتاب عبارت نقل کوی او کوشش کوی چی ترکمه حده پوری صريحه جزئيه پيدا سی نوښه دی.

شامي دمتاخرينو په کتابونو کی: زموږ په دی دورکی ردالمحتار لابن عابدين رحمة الله علیه شامی دټولو څخه زيات مقبول او مشهور کتاب دی ځکه چی په دی کی دفقهی کتابونو ټوله ذخيره په پوره خوبی سره يوځای جمع کړل سويده اوهمدا وجه ده چی دربانی عالم حضرت مفتی عزيز الرحمٰن صاحب رحمة الله علیه سره بيشتر داکتاب موجود ؤ.

صراحت دی نقل کړل سی: بلکه بعضو علماؤ ليکلی دی چی کمه مسئله بيان کړل سی ددی دي داسی حواله نقل کړل سی چي په هغی کی هيڅ مشکل نه وی اومفتی ته په کار دی چی هغه دقواعدو اوضوابطو څخه دمسئلې داخذ کولو پرځای صراحت نقل کړی اودهمدی څخه دي فتویٰ ورکړی په شرح حموی ص۱۲۱ کی دی:

لما في الفوائد الزينية انه لا يحل الافتاء من القواعد والضوابط وانما على المفتى حكاية النقل الصريح كما صرحوا به (شرح الحموي على الاشباه والنظائر ص۱۲۱).

([1]) دامام محمد رحمة الله علیه دکتابونو څخه را نقل سوی کم قابل اعتماد کتابونه چه په علماؤ کی مقبول دی دهغوی حواله هم درسته ده: اما الاعتماد على كتب الفقه الصحيحة الموثوق بها فقد اتفق العلماء فی هذا العصر على جواز الاعتماد عليها لان الثقه قد حصلت بها كمال تحصل بالرواية (معين الحكام ص۳۱) البته دغيرِ مشهورو کتابونو څخه فتویٰ ورکول درست نه دی: وعلى هذا تحرم الفتيا من الكتب الغريبة التی لم تشتهر حتى تتظافر عليها الخواطر ويعلم صحة ما فيها (ايضًا ص۳۲) دغه ډول دَهغو کتابو څخه هم فتویٰ ورکول درست دي کم چه په نوو تصنيفاتو کی شمارل کيږی اوپه کومو کی چه دمعتبرو کتابونو په حوالې سره مسئله نه وی اخذ کړل سوی: وكذلک الكتب الحديثة التصنيف اذا لم يشتهر عزو ما فيها من المنقول الى الكتب المشهورة الخ (ايضًا). ظفير

په فوائد زینیة کی دی چی دقوعدو اوضوابطو څخه فتوٰی ورکول درست نه دی بلکه دمفتی فریضه ده چی هغه دي دنقل صریح حکایت وکړی لکه چی فقهاؤ ددې خبري صراحت کړیدی.

مفتی او قیاس او اجتهاد: لیکن دامعلومه سوي خبره ده چی دهری زمانی دمفتی مخ ته څه داسی مسائل ضرور راځی چی په کتابونو کی صراحتًا مذکوري نه وی په داسی حالت کی پردغه مفتی باندی دمسئلی په اخذ کي داصولو او قواعدو ذکر ضروری کیږی ځکه چی ددي څخه بغیر کار چلیدلی نه سی نوځکه دمفتی دپاره په داسی مواقعو کی ددی اجازت به په هره زمانه کی وی او ددی وجه څخه چی دمفتی دپاره کم ځای تول اوصاف بیان کړل سویدی داهم بیان کړل سوی دی چی هغه دي دخپل مذهب اوامام داصولو او اسالیبو سره مناسبت تامه ولری (لکه چی مخکی تیر سویدی) ترڅو دضرورت په کي وخت ددغو نوو مسائلو څخه جواب فراهم کړل سی دکم صراحت چی دامام صاحب اواصحابو دامام وغیرهم رحمهم الله څخه منقول نه وی اوهمدغه وجه ده چی دمفتی دپاره فقیه النفس، صاحب حسن تصرف اوسلیم الذهن کیدل هم شرط قرار ګرځول سوی دی په طحطاوی علی الدرالمختار کی دی:

وینبغی ان یکون متنزهًا عن خوارم المروة فقیه النفس سلیم الذهن حسن التصرف (طحطاوی ج۳ ص۱۷۵) یعني لائقه داده چی مفتی دي دمروت دخوارمو څخه منزه وی اوددی سره دي فقیه النفس سلیم الذهن اودحسن تصرف په اوصافو سره متصف وی.

ددغه اوصافو چی څوك خاوند وی هغه دمقلد کیدو باوجود داصولو اودضوابطو اودکتاب اودسنت په رڼا کی دنوو مسائلو په اسانی سره جواب ورکولی سي اوتاریخ ګواه دی چی تراوسه پوری همداسي کیدونکی راروان دی.

مصلحت ته ترجیح ورکول: په همدې ډول که چیري په یوه مسئله کی دوه صحیح اقوال وی نو مفتی دخپلي رایي موافق جواب اوفتوٰی دوخت دمصلحت په نظر کي نیولو سره په هریوه قول باندی ورکولی سي صاحب دالاشباه والنظائر لیکی:

المفتی انما یفتی بما یقع عنده من المصلحة کما في مهر البزازیة (الاشباه والنظایر ص۳۱۸).

یعني مفتی بلا شبهی په هغه مصلحت باندی فتوٰی ورکولی سي کم چی هغه مناسب ګڼی لکه چی په فتاوی بزازیه باب المهر کی دی. په دی باندی حموی لیکی:

لعل المراد بالمفتي ههنا المجتهد اما المقلد فلا ینبغي الا بالصحیح سواء کان فیه المصلحة للمستفتي او لا ویجوز ان یرادبه المقلد ان کان في المسئلة قولان مصححان فانه مخیر في الفتوٰی

بكل واحد منهما فيختار ما فيه المصلحة منهما هكذا ظهر لي (شرح حموى ص۳۱۸).
شايد چې دلته په مصلحت کې دمفتي څخه مراد مجتهد وي ځکه چې څوك مقلد دی نو هغه خوبه صرف په صحيح نقل باندی فتوٰی ورکړی که هغه دمستفتي دمصلحت مطابق وي اوکه نه او داهم کيدی سی چې دلته مفتي مقلد مراد وي او ددی صورت به داوی چې په کمه مسئله کې دوه صحيح قوله تر لاسه کيږی نو هغه ته اختيار دی چې ددغو دوارو څخه چې کم يو دمصلحت مطابق پيدا کړی پرهغه دي فتوٰی ورکړی، ماته دا ډول معلومه سوه.
په قاضي او مفتي کې فرق: دليکلو خبري ډيری دی مګر دطوالت دبيری څخه پاتيږی اودا وجه ده چې صرف په اشاراتو باندی اکتفاء کړل سوی ده ان شاء الله څه چې په سرسری طور سره ليکل سويدی هغه به کافي وی، او واضحه سوه چې دافتاء کار څومره اندازه مهم اوذمه دارانه دی په اصول قضاء کې صراحت دی:
ولا فرق بين المفتي والقاضي الا ان المفتي مخبر والقاضي ملزم به (عقود ص۳، ودرمختار)
يعني دمفتي او دقاضي ترمينځ ددې څخه بغير هيڅ فرق نسته چې مفتي مسئله ښوونکی وی اوقاضي په بل باندی منوونکی وی.
دمفتي مقام: ددې څخه معلومه سوه چې مفتي په خپله ذمه داری کې دقاضي څخه زيات دی اوکم نه دی ددې وجه چې فقهاؤ چې چيري دقاضي دعالم اوجاهل کيدو بحث کړی دی هلته ددی هم صراحت دی چې قاضي دمفتي په فتوٰی باندی فيصله کولی سي که هغه دقضاء پربنياد فتوٰی ورکړی وی ځکه چې مفتي وظيفه په اصل کې ددیانت پربنياد باندی فيصله ورکول دی:
في أيمان البزازية المفتي يفتي بالديانة والقاضي يقضي بالظاهر (الدرالمختار علی ہامش ردالمحتار ج۳ ص۴۲۴).
يعني دفتاوی بزازيه په کتاب الآيمان کې دی مفتي په ديانت باندی فتوی ورکولی سي اوقاضي په ظاهر حال باندی فيصله کوی.
البته په مفتي اوقاضي کې دافرق ضرور دی چې مفتي صرف دحکم ښودلو ذمه دار دی بياپه مستفتي پوری موقوف دی چې هغه عمل کوی اوکه يې نه کوی، مفتي هغه مجبورولی نه سی بيا چې سوال کونکی څنګه سوال وکړی مفتي هغه مخ ته کښيږی دی اوجواب وليکی يايې ورته زبانی ووايي البته داضرور دی چې مفتي ويښ اودور انديش وی داسی نه وی چې دمستفتي په وړاندی مخکی دوخت څخه صورت مسئله بيان کړی اوهغه ددی مطابق سوال جوړ کړی او بيايې وکړی ليکن په هرحال کې بحث اومباحثه او

تفتیش اوتجسس صرف دقاضي پرسر دی دمفتي پرذمه نه دی.

ښځه دافتاء پرمسند باندې کښېنستلی سی: ددی وجهی څخه فقهاؤ صراحت کړی دی چي افتاء داخرس یعني ګونګی دپاره هم درسته ده لکه څنګه چي داضروری نه ده چي مفتي دي سړی وی اوښځه دی نه وی اوآزاد دي وی غلام دي نه وی په دې ډول داهم ضروری نه ده چي هغه دي خبری کونکی وی اوګونکی دي نه وی. په ردالمحتار کی دی :

لا حرية ولا ذكورة ولا نطق فيصح افتاء الاخرس (الدرمختار على هامش ردالمحتار ج۳ ص۴۱۹).

یعني دمفتي دپاره نه دازادوالی شرط نسته اونه دنارینه والی اونه دصاحب نطق والی لهذا دګونګی فتوٰی ورکول درست دی.

ددی حاصل داسو چي دافتاء فرائض ښځی غلام اوګونګی هم سرته رسولی سی که پرهغوی باندی هغه ټول محاسن او شرائط جمع وی چي دیو مفتي دپاره ضروری دی او دکومو اجمالي تذکره چي پورته تیره سویده.

په هندوستان کی دافتاء کار: په هندوستان کی څه موده وسوه چي مسلمان حکومتونه ختم سویدی او ددی سره چي لړ او ډیر اسلامی نظام رائج ؤ هغه هم ختم سو انګریزانو چي په خپل دور دحکومت کی دیني مدارس اومراکز په کم ډول برباد کړل هغه یوزړه دردوونکی اوږد تاریخ دی، الله تعالی دي جزاءِ خیر عطاء کړی هغه علماءِ کراموته چي هغوی په پرایوټ (شخصي) طور داسلامی نظام یادګارونه په یوشکل کی باقی وساتل اګرچي دکتابونو او دفتاوٰی په شکل کی ولی نه وی.

حضرت شاه عبد العزیز او مولانا فرنګی رحمهما الله : په انګریزی دور دحکومت کی چي کمو علماؤ دافتاء فرائض په ذاتی طور سره سرته رسولی دی په هغوی کی دټولو څخه زیات مشهور دحضرت شاه عبدالعزیز محدث دهلوی رحمة الله علیه المتوفی سنه ۱۲۳۹ھ نوم دی چي دهغوی دفتاوٰی مجموعه دفتاوٰی عزیزیه په نوم چاپ سویده.

په دغو خوږو نومونو دعلماؤ کی دحضرت مولانا عبدالحی فرنګی محلي لکهنو المتوفی سنة ۱۲۰۰ ھ ذات هم دی چي دهغوی فتاوی یوه عمده مجموعه طبع سوی ده او دیوی مودی څخه خلګوته فائده رسوی اوپه دي کی شك نسته چي ددوی مجموعه فتاوی دګرانقدره معلوماتو بیش قیمته خزانه ده.

دار العلوم دیوبند: دانګریزانو دحکومت په دور کی چي کله دسنه ۱۸۵۷ میلادي څخه وروسته چي انګریز په پوره قوت سره خپلی پنجی دلته ښخی کړی وی، حجة الاسلام حضرت مولانا محمد قاسم صاحب نانوتوی رحمة الله علیه المتوفی سنه ۱۲۹۷ھ دخپلو څو

ملګرو او عقید تمندو سره یوځای پر ۱۵ دمحرم سنه ۱۲۸۳ھ دیوی دیني اداری دمدرسې اسلامیه عربیه په نوم بنیاد کښیښوول چې په هغه لړو رخو کې دار العلوم دیوی اسلامي یونیورستي حیثیت اختیار کړی او په دی اسلامي یونیورستي کې چې یواړخ ته نور شعبه جات قائم سوه ددار الافتاء قیام هم په عمل کې راغی.

دافتاء کار او دار العلوم : په ابتداء کې به استفتاء دباني دارالعلوم حضرت قاسم نانوتوی رحمة الله علیه په خدمت اقدس کې راتله او بیابه دعالم رباني حضرت مولانا رشید احمد صاحب ګنګوهی رحمة الله علیه المتوفی سنه ۱۳۲۳ھ په بابرکته خدمت کې وړاندي کېده، پرحجة الاسلام حضرت قاسم نانوتوی رحمة الله علیه باندی چونکه ولایت غالب ؤ ددې وجه دهغوی تاکید ؤ چې سوالات دي دعارف بالله حضرت ګنګوهی رحمة الله علیه په خدمت کې پیش کړل سی ځکه چې هغه فقیه النفس او باعمله عالم ؤ .

څه ورځی امام رباني حضرت نانوتوی رحمة الله علیه دغه خدمت دافتاء دخپل استاذ زاده حضرت محمد یعقوب صاحب نانوتوی (المتوفی سنه ۱۳۰۲ھ) څخه هم اخیستی ؤ پخپله به امام رباني دافتاء دخدمت څخه عموماً احتراز فرمایی.

ترڅه مودی پوری په دارالعلوم دیوبند کې باضابطه (دارالافتاء) قائمه نه کړل سوه دسنه ۱۲۸۳ھ څخه تر سنه ۱۳۰۹ھ پوری دغه کار ددار العلوم اساتذه کرامو سرته رسوی بیاپه سنه ۱۳۰۱ھ کې شورٰی دیو تجویز په ذریعه ددی کار دپاره حضرت مولانا محمد یعقوب صاحب صدرِ مدرس رحمة الله علیه ترډیره حده پوری داسباقو څخه فارغه کړی صرف څو اسباق دهغه پرذمه پاته سوه لکه چې ددغه کال درویداد د۱۰۴ صفحې څخه ظاهر دی ګواکي حضرت مولانا محمد یعقوب صاحب رحمة الله علیه دصدر مدرس کیدو سره سره مفتی هم ؤ په سنه ۱۳۰۲ھ کې دهغوی وفات وسو دهغه څخه وروسته دغه کار دمختلفو خلګو څخه واخیستل سو مګر داټول حضرات مدرسین وه، په سنه ۱۳۰۴ھ کې ددارالافتاء دجوړیدو دضرورت اشتهار ورکړل سو او ددی شعبې اهمیت څرګند کړل سو، دارنګه په دی سلسله کې ویل سوی وه چې که چیري باضابطه ددی نظم وکړل سي نویوه ورځ دنوی فتاوٰی عالمګیری وجود په عمل کې راتللی سی. لیکن ترسنه ۱۳۰۹ھ پوری باضابطه ددی دقیام کم صورت پیدا نه کړل سو.

ددار الافتاء قیام: په ۲۷ دربیع الاول سنه ۱۳۰۹ھ قدوة السالکین حضرت مولانا مفتی عزیزالرحمٰن صاحب دیوبندی رحمة الله علیه دمرتبهه دمدرسې څخه را وغوښتل سو او دنائب مهتمم پرمنصب باندی فائز کړل سو اودیو نیم کال څخه زیات هغه پردی منصب باندی برقراره وو مګر په دوهم کال اراکینو دمجلسِ شورٰی په ۷ دذیقعدی سنه ۱۳۱۰ھ ددغی

مدرسی دسرپرست حضرت گنگوهی رحمة الله علیه په خدمت کی ولیکل چی دمدرسی مهتمم ته دنائب ضرورت نسته نو ددی وجه تحریر وفرمایاست چی دمولانا عزیز الرحمٰن صاحب څخه باید کم کار واخیستل سی بیایی په خط کی داهم په اخرکی ولیکل چی دمفتی دنه مقرر کیدو په وجه مستفتینو ته جواب په تاخیر سره رسیږی دکم څخه چی هغوی ته حرج وی (۱)، په ۹ دذیقعدی سنه ۱۳۱۰ھ دحضرت گنگوهی رحمة الله علیه داجواب موصول سو:

(دبنده په نزد دي مولوی عزیز الرحمٰن صاحب داهتمام څخه جلا کړل سی او دمدرسی افتاء او دطالبانو اسباق دی ورکړل سی او دمدرسینو اعانت دي کوی او لاریب دفتوٰی جواب په تاخیر رسیدل په سبب دعدم فرصتی دمدرسینو دمدرسی بدنامی ده او دافتاء کار خو داسی نه دی چی ددرس دشغل باوجود هغه وکړل سی).

دحضرت گنگوهی رحمه الله دخط نقل، دنقل تجاویز شوری درجسټر ص۱۰۲ څخه

دسنه ۱۳۱۰ھ درویداد په ۲ صفحه کي ددی صراحت موجود دی چی مفتی صاحب دنیابت داهتمام څخه گوښه کړل سو اوپر افتاء او دشرح ملاجامی څخه لاندی پر دوو سبقونو باندی مقرر کړل سو.

مفتی عزیز الرحمٰن رحمة الله علیه او افتآء: دسنه ۱۳۱۰ھ څخه پرلپسې تر رجب سنه ۱۳۴۲ھ پوری پردی افتاء باندی عارف بالله حضرت مولانا مفتی عزیز الرحمٰن صاحب رحمة الله علیه فائز ؤ مگر په دې ډول چی ترسنه ۱۳۳۲ھ پوری هغه ته یو نقل نویس نه ؤ ورکړل سوی که څه هم چی هغوی په طلباؤ باندی دسنه ۱۳۲۹ھ څخه دنقل فتاوی کار شروع کړی ؤ په دی وجه سره دسنه ۱۳۲۹ھ څخه تر سنه ۱۳۳۲ھ پوری په نقل فتاوی کی مختلف خطونه ترلاسه کیږی چي ترډیره حده پوری ناصاف وي، خوپه سنه ۱۳۳۳ھ کي دهغوی دکار درفیق په حیثیت سره دمولانا قاضی مسعود احمد صاحب مدظله تقرر په عمل کی راغی چی ددوی ذمه داری دسوالاتو اودجواباتو نقل ؤ چنانچه ددغه وخت څخه رجسټر صاف لیکل سوی ترلاسه کیږي قاضی صاحب موصوف دسنه ۱۳۳۲ھ څخه نائب مفتی مقرر کړل سو.

مختصر داچی حضرت مفتی عزیز الرحمٰن صاحب رحمة الله علیه موصوف ترسنه ۱۳۳۲ھ پوری یوازي دمفتی په حیثیت سره ؤ خوپه دی شپږ دیرش کلن دور افتاء کی نقول صرف دسنه ۱۳۲۹ھ څخه ترلاسه کیږی اوددې څخه مخکی داتلسوکالودفتاوی نقلونه موجود

(۱). رجسټر نقل تجاویز شوریٰ. ظفیر

نه دی.

ددار العلوم سره تړلي نوری فتاواوې: دغه ډول داویل که څه هم چي درست دی چي ددار العلوم دفتاوی ابتداء دفتاوی رشیدیه څخه کیږی اوحکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی صاحب رحمة الله علیه هم چونکه دحضرت مولانا محمد یعقوب رحمة الله علیه تر تربیت لاندي دسنه ۱۳۰۱هـ څخه مخکی په دارالعلوم کی دافتاء کار شروع کړی ؤ بیا دهمدی دارالعلوم فرزند هم ؤ او وروسته سر پرست هم سو نوځکه امداد الفتاوی هم په اصل کی ددی سلسلې یوه کړۍ ده اوداهم ددی عظیم الشان دینی اداری فیضان دی، په همدې ډول فقیه الامت مولانا کفایت الله صاحب رحمة الله علیه هم ددارالعلوم تلمیذ رشید ؤ اوبرابر دمجلس شورٰی خاص غړی هم ؤ نوځکه دهغوی خدمت دافتاء هم ددغه دار العلوم یو ښاخ دی ددوی فتاوٰی اګر چی مرتب سوی اوتر اوسه پوری شائع سوی نه ده مګر دهغوی تعداد هم زیات دی.

لیکن ددار العلوم په احاطه کی په کنبپنستلوسره او ددی ځای دشعبهٔ دار الافتاء په مهر سره چی کمي فتواوی په ملك کي دننه او دباندي ملك ته لیږل سویدی ددی ابتداء درئیس المفتیین حضرت مولانا عزیز الرحمٰن رحمة الله علیه صاحب څخه سوی ده اوهم دغه فتاوی د (فتاوی دار العلوم) په نوم سره مشهوره ده اوپه دی وخت کی همدغه ستاسو په خدمت کی وړاندی کیږي.

دفتاوٰی ترتیب: د۲۳ دربیع الثانی سنه ۱۳۷۴هـ په مجلس انتظامیه کی حکیم الاسلام حضرت مولانا محمد طیب صاحب مدظله په خپل یوه وړاندیز سره دترتیب فتاوی تجویز وړاندي کړی دمجلس بیدار دماغ اراکینو په خوښی سره اول په عارضی طور باندی ددی منظوری ورکړه اوپه دي ډول دغه کار د ۷ جمادی الاولی سنه ۱۳۷۴هـ څخه شروع کړل سو (۱) وروسته بیا اراکینو دشوری مستقله منظوری ورکړه او داکار باقی وساتل سو لیکن ددې سره دا فیصله هم وسوه چی فتاوی مدلله او مکمله راسی او داچی هغه په هر لحاظ ددار العلوم دیوبند دشان سره مناسبه وی.

په ۴ دذیقعده سنه ۱۳۷۲هـ مجلس عامله دیوه تجویز په ذریعه داکار دخاکسار په طرف منتقل کړی اوپه دي ډول په مینځ دذیقعده کي دسنه ۱۳۷۲هـ څخه دا مهمه ذمه داری خاکسار قبوله کړه په سنه ۱۳۷۸هـ راتللو سره دسرسری ترتیب کار ترسنه ۱۳۴۲هـ پوری مکمل سو چی دعارف بالله حضرت مولانا مفتی عزیز الرحمٰن صاحب قدس سره ددورِ

(۱). وګوری: رجسټر ددار الافتاء نقول احکامات سنه ۱۳۷۴هـ. مرتب

افتاء اخری کال دی دمستفتی حضراتو دنوم په اعتبار سره چی کمه شمېرنه اچول سویده دخاکسار دترتیب ترزمانی پوري دهغه تعداد دوه دیرش زره شپږ سوه اته ویشت ۳۲۲۲۸ دی او دخاکسار څخه مخکی تردوو درو کلونو پوری دا کار چی نورو حضراتو (۱) سرته رسولی ؤ دهغوی تعداد کم او زیات پنځه زره دی ددواړو په یوځای کولو سره دغه تعداد کم او زیات اته دیرش زره جوړیږی ددی ما حصل داسو چی دسنه ۱۳۲۹ھ څخه نیولي تررجب سنه ۱۳۴۲ھ پوری دمحفوظ رجسټر مطابق اته دیرش زره افرادو دار الافتاء ته سوالات لیږلی دی اوجوابونه یی حاصل کړی دی اودا صرف درجسټر سوو فتاواو شمېره ده ددې څخه پرته بعضي حضرات به داسي هم وه چي دتلوارۍ له امله ددوی فتاوٰی درجسټر کیدو څخه پاته سوي وي اوپه مابینځ کي څه رجسټر غائب هم دی، او په دی باندي خو تاسو هم پوهیږی چي یو مستفتی څو څو سوالات دخپلی استفتاء په کاغذ کی لیکی که اوسطًا دری سوالات دهر مستفتی ومنل سی نوپه دې ډول داصلي مسائلو شمیر دری چنده کیږی اودسوا لك برابر جوړیږی اوداتعداد صرف دپنځلسو شپاړسو کلونو دی حضرت مفتی صاحب رحمۃ اللہ علیہ ددي څخه مخکی هم یو ویشت دوه ویشت کلونه دافتاء خدمت سرته رسولی دی دکمی زمانی نقلونه چی موجود نه دی که دومره تعداد ددغه دور هم فرض کړل سی اوکم اوبیش دغومره اندازه تعداد به یی وی نوپه دې ډول صرف دحضرت مفتی صاحب رحمۃ اللہ علیہ دفتاوی تعداد کم او زیات دوه نیم دری لکه جوړیږی.

دفتاوٰی په ترتیب کی دبعض ضروری امورو لحاظ: په درج رجسټر فتاوی کی یو زیات مقدار دهغو فتاواوو دی دکمو چی مکمل نقل موجودنه دی صرف دا لیکل سویدی چی دفلاني شي سره متعلق سوالات راغلی دي چي جوابات یې لیږل سوی دي بیا دترتیب په وخت کي دشورٰی دهدایت سره سم هغه مسائل حذف کړل سویدی ولي چی مکرر وه او په دې ډول په دې زیرِ نظر مجموعه کی دفتاوی زیاته حصه رانغله او دمکرراتو راوړلو کمه خاصه فائده هم نه وه البته که دیوې مسئلې په نوعیت کی ښکاره فرق محسوس کړل سوی وی نو هغه دوباره هم ولیکل سوه.

نقول دفتاوی دتاریخ په لحاظ سره په رجسټر کي درج دی په هغوکی څه ترتیب نه سته، مګردلته مرتب باب اوفصل قائم کړیدی اول یی هرکتاب جلاکړیدی مثلاًکتاب الطهارة،

---

(۱). په دوی کی زموږ نائب مفتی مولانا جمیل الرحمٰن صاحب سیوهاروی هم دی چي هغوی یوکال داخدمت سرته رسولی دی. مرتب

کتاب الصلوة، کتاب الزکوٰة، کتاب الصوم، کتاب الحج، کتاب النکاح وغیره وغیره او بیایی په هر کتاب کی مختلف ابواب قائم کړی دی لکه په کتاب الطهارت کی باب الوضوء، باب الغسل، باب المیاه، باب التیمم، وغیره وغیره بیاپه هر باب کی فصلونه قائم کړل سویدی مثلاً اول فصل فرائض وضوء، فصل ثانی سنن وضوء، فصل ثالث مستحبات وضوء، فصل رابع مکروهات وضوء، فصل خامس نواقض وضوء...اونور.

اکثره مسائل داسی وه چی دهغو حواله درج نه وه مرتب پرحاشیه باندی ددغو ټولو مسائلو حواله جات نقل کړی اوهره حواله یی مع نام کتاب اوباب اوصفحات نقل کړی ده ترڅو چی په رجوع کولو کی کم دقت پیښ نه سی څه مسائل داسی وه چی په هغوی کی یی حوالې ولټولې اوراوې ایستلی اودباب اونمبر صفحه یی پرحاشیه باندی درج کړه، که په جواب کی دحدیث یوه جمله راغلی وی نو هغه یی هم داحادیثو په کتابونو کی تلاش کړه اوپه حاشیه کې یې دهغه حواله هم درج کړه همدا صورت دقرآنی آیاتونو په سلسله کی هم اختیار کړل سو دناقل په غلطی سره که دحوالی په عبارت کی کمه غلطی سوی وی نو داصل سره په یوځای کولو یی ددی دتصحیح فریضه هم انجام کړل سویده په همدې ډول که دیوې تاریخی واقعی ذکر په جواب کی راغلی وی نو دهغی حواله یی هم درج کړیده.

دایمان او دعقائدو سره متعلق چی کم جوابات دی یا دتفسیر اوحدیث څخه دهغو لپاره جدا جدا عنوانونه قائم کړل سویدی په همدې ډول دبدعاتو دمحدثاتو په یوجدا باب کی دجمع کولو کوش کړل سویدی دسوالاتو سره چی کم آدرسونه تاریخونه اونمبرونه وه دحضرت مهتمم صاحب دامت برکاتهم په مشوری سره په اصل کتاب کی هغه ټول حذف کړل سول ولې چی هغو ته اوس قطعاً ضرورت نه ؤ په مسوده کی البته داټول شیان پرینښودل سوی دی ددی دپاره که کله دمقابلې نوبت راسی نوپه آسانی سره به دغه کار سرته ورسیږی البته اوس چی دمکرراتو دحذف څخه بعد کم مسائل په کتاب کی باقی پاته سویدی پرهغو باندی پرلپسې شمېره اچول سوی ده ترڅو په یوکتاب کی چی څومره مسائل راځی دهغو تعداد معلوم کړل سی.

اولنۍ حصه دکتاب الطهارة ده په دې کی دمسائلو تعداد نسبتا ډیر کم دی، ځکه اولاً عوام دطهارت دمسائلو متعلق لږ پوښتنه کوی اوپه هغو کی کمه ستونزه هم نسته ثانیاً دمکرراتو پکښې تعداد زیات ؤ اوپه هغو کی یوتر بله کم خاص فرق نه ؤ نوځکه هغه حذف کړل سول لیکن که ټول مسائل په من وعن نقل سوی وی نوداسی به څوجلدونه ځیني جوړیدی البته په کتاب الصلوة کی دمکرراتو دحذف باوجود هم دمسائلو تعداد

ډیر زیات دی او ان شاء الله هغه حصه به دکتاب الطهارت څخه دځوچنده زیات ضخامت حامله وی.

دحضرت مفتي صاحب رحمة الله علیه **طرز دافتاء**: دلته دابنوول هم ضروری دی چی حضرت علامه قدس سره یوطرف ته عارف بالله صاف باطن والا ؤ اوبل طرف ته په علوم دینیه فقهیه کی درسوخ تامه اوملکه راسخه مالك ؤ دهغوی ددور دافتاء کم او زیات سوا لك مسائل چی دهغوی جوابات ددوی په قلم سوی دی هغه خاکسار په بار بار سره لوستی دی او دمختلفو اړخونو په اعتبار سره اعتراف کیږی چی دهغوی انداز سُچه سوی صاف اوستره اوپوخ ؤ کله به هغوی په یوه مسئله کی دتذبذب لاره نه اختیاروله بلکه دمسائلو تل ته به رسیدی اوکم جوابات چی تحریر فرمایی هغه دهر لحاظه کلك او مکمل دی کمال دادی چی دماغ اوحافظه یې هیڅکله هم خیانت نه کوی ذهن چی کله ځی نو دصحت طرف ته ځي، دغه وجه ده چی جوابات دبی ځایه طول اوتکلیف ورکوونکي اختصار څخه پاك دی انداز دبیان یی سلیس اوجامع دي، معمولی په لیك او لوست پوه کس هم په اسانی سره دهغوی په جواب پوهیږی چاته څه مشکل مخ ته نه راځی.

دحضرت مفتی صاحب قدس سره کمال دادی چی دزمانی دعرف څخه کله هم صرف نظر نه کوی بلکه پرهغه باندی ژور نظر ساتی که دیوی مسئلی دوه مختلف مفتٰی به اړخونه وی نوپه داسی موقع هغه آسانه پهلو اختیاروی اوپه همدغه باندی فتوی ورکوی داسی صورت هرگز نه اختیار وی چی دعوامو دپاره دمشکلاتو پیدا کونکی وی لکه څنګه چي تاسو به ووینی چی دوی دڅاه دپاکی په سلسله کی ددرو سوو بوکو دایستلو پرصورت باندی فتوٰی ورکړیده په دې ډول دنورو ممالکو سره په تجارت کی چی دبینك سود مجبوراً اداء کول پکار وی او ددي څخه بغیر تجارت ممکن نه وی دا یی په اصل قیمت کی داخل کړی اودتجارت اجازت یی مرحمت فرمایلی دی په حرام گرځولو سره یی مسلمانان ددغه ډول تجارت څخه محروم نه کړل.

دغه ډول په هغه کارخانو کی چی دعامي داخلی اجازت نه وی دجمعی دلمانځه دجواز فتوٰی ورکوی دنورو خلګو په شان داذنِ عام په پام کي نیولو سره دعدم جواز فتوٰی نه ورکوی بلکه داثابتوی چی دداخلی دممنوع کیدو وجه بله ده بیا چی کله په تعدُّد دجُمعه باندی عمل روان دی نو داذن عام دشرط کم خاص اهمیت نه پاته کیږی اودشامی اوږد عبارت په حواله کی درج کوی تاسي به داهم ووینی چی دسوال په لوستلو اول دسائل حیثیت په ذهن کی قائموی اوبیا ددی مطابق جواب لیکی په یوقسم متعددو سوالاتو کی به تاسو ولولی چی یو مختصردی چی په هغه کی صرف حکم بیان سویدی اویو

مفصل چې په هغه کې پوره علمی بحث دی اودحدیث اوفقه متعددي حوالی دي دافرق محض ددی وجهی څخه دی چې دسائلینو درجی مختلفي دی دعوامو دپاره یوازي حکم ښودل کافی دی مګر دعلماؤ لپاره ددلائلو راوړل هم ضروری دی.

په دي ډول به یې فتوٰی همیشه پرمفتی به قول باندی ورکوله که دلوی څخه لوی عالم هم دهغه خلاف رجحان ظاهروی نو دهغه پروا نه کوی لکه په تشهد کی داشاره بالسبابة مسئله پردی حضرت مجدد الف ثانی رحمه الله علیه په مکتوبات کی عدم جواز لیکلی دی خو دوی دانه تسلیموی اودحضرت مجدد قدس سره دقول توجیه کوی یاپه بعضو سوالو کی مستفتی دحضرت شاه ولی الله دهلوی رحمه الله علیه په نوم اخیستلو سره لیکی چې هغوی داسی لیکلی دی، دوی په جواب کی تحریر فرمایي چې موږ دامام ابوحنیفه رحمه الله علیه مقلدین یو، یادغه ډول په تراویحو کی دابن همام رحمه الله علیه رجحان ته اهمیت نه ورکوی، که یوڅوك دحکم علت معلوموی اوهغه دعوامو څخه وی نوهغه یوازي په دومره لیکلو سره خاموش کوی چې دخدای تعالی او دهغه درسول الله ﷺ همداسی حکم دی (١) لیکن که یو عالم پوښتنه کوی نو دهغه په علمی انداز کی دحکم دروح په پوهولو کوشش کوی.

همدغه حال دحوالی دی که چیري هغه عامه مشهوره مسئله وی یا یو عامی کس پوښتنه کوی نوحواله نه درج کوی که نه نو ځای پرځای حواله هم درج کوی اکثره ددوی دنظر په وړاندي درمختار اوشامی وی نومرتب هم په دی وجه په کثرت ددغو کتابونو حواله ورکړی ده ځکه چې اکثره یې په جواباتو کی لیکلی دی چې په درمختار یاشامی کی داسی دی.

دمرتب دکم علمی اعتراف: په اخر کی دومره قدر عرض کول نور ضروری دی چې خاکسار مرتب دخپل محنت ترحده پوری هیڅ کوتاهی نه ده کړی هسی هم دده لږه سرمایه والا کیدل ظاهر دی، په حواله جاتوکی حتی الوسع دصریحی جزئیی نقل کولو جد جهد کړل سوی دی، الا ماشاء الله، مرتب ډیر کوشش کړیدی چې ددی پر حواله جاتو باندی یو بل فقیه نظر واچوی ددی دپاره که چیري کمه خامی پاته سوی وی نودهغی اصلاح به وسی مګر افسوس چې په دی وخت کی داکار ونه سو هسی خو بعضو علماؤ ددار العلوم په سرسری طور نظر پر اچولی دی.

په هرحال چې کم خلګ ددی څخه استفاده کوی که هغوی ته یوه غلطی په نظر ورسی نو

---

(١). په همدي ډول تربعضو جوابو لاندی مرتب دعلت اضافه کړیده ترڅو ناظرینو ته ګټه ورڅخه ورسیږي. مرتب

دفتاوٰی مرتب دي دهغه څخه ضرور آګاه کړی چی ترڅو په ائنده چاپ کی دهغه اصلاح وکړل سی مرتب هم پرهر حال انسان دی نو ځکه دغلطیو امکان سته.

اله العالمینه! ته خو ښه پوهیږی چی ستا داحقیر بنده دهغو ټولو وسآئلو څخه خالی دی دکمو چی دنن په دنیا کی قدر اوقیمت دی اوریښتیا خبره خوداده چی ستا پرذات باندی دتوکل او دبهروسې دسرمایې څخه بغیر دهغه سره هیڅ نسته صرف ددغه سرمایی په بهروسه باندی هغه دومره دمهم کار ذمه داری قبوله کړیده که چیري ستا امداد او اعانت نه وی نو دهغه په دی خدمت کی به دکوتاهیانو او دخامیانو څخه ماسوا څه وي.

ربُّ العالمینه! کله چی تا محضي په خپل فضل اوکرم سره بغیر دطلبه څخه پردومره عظیم الشان علمی کار باندی لګولی یم نو ددی عظیم المرتبة فتاوٰی چی کم خدمت دخاکسار سره متعلق دی داهم ددار العلوم په شان اداري سره مناسب جوړ کړی اګر چی دا یو حقیقت دی چی مفتی یوعارف بالله بزرګ دی اومرتب یو از سر تاپا ګنهګار انسان، مګر په ذره کی دلمر په شان ځلیدل راوستل ستا دقدرت څخه بعید نه دی.

پروردګار عالمه! دا حقیر خدمت قبول کړی اودا زموږ لپاره دآخرت توښه او فلاح دارین جوړ کړی. آمین یا رب العلمین.

ربنا تقبل منا انک انت السمیع العلیم، وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العلمین، والصلوة والسلام علی سید المرسلین، وعلی آله واصحابه اجمعین.

ددعا غوښتونکی

محمد ظفیر الدین غفرلہ، پورہ نوڈیہاوی
دار الافتاء دار العلوم دیوبند

۲۵ رجب سنہ ۱۳۸۱ ہجری، مطابق ۳ جنوری سنہ ۱۹۶۲ میلادی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين وعلى اله واصحابه اجمعين.

کتاب الطهارة

الباب الاول فی الوضوء

اول فصل : داودسه فرضونه

دسر په مسحه کی دفرض اندازه څه ده؟ سوال: (۱) دسر په مسحه کی فرض اندازه څه ده؟ دسر څلورمه برخه اوکه نه ددری ګوتو په اندازه ؟

جواب: علامه شامی (۱) ليکلی دی چي معتبر روايت دادی چي مقدار دمسح دسر څلورمه حصه (ربع الرأس) ده: كما قال في شرح قوله: ومسح ربع الرأس واعلم أن في مقدار فرض المسح روايات أشهرها ما في المتن الثانية مقدار الناصية واختارها القدوري وفي الهداية وهي الربع والتحقيق أنها أقل منه الثالثة مقدار ثلاثة أصابع رواا هشام عن الإمام الى ان قال والحاصل أن المعتمد رواية الربع وعليها مشى المتأخرون كابن الهمام وتلميذه ابن أمير الحاج وصاحب النهر والبحر والمقدسي والمصنف والشرنبلالي وغيرهم. (۲)

دګنی او سپکی ږيری دواړو يو حکم دی اوکه نه جلا جلا او دږيری دپاره جلا اوبه کله اخيستل کيږي؟ سوال: (۲) په اوداسه کی دږيری دپاره دری ځلی اوبه را اخيستل ضروری دی اوکه نه؟ آيا ګڼی او سپکی ږيری يوحکم دی؟

---

(۱) دعلامه شامی رحمه الله نوم محمد امين دی مګر په ابن عابدين مشهور دی دده دحاشيی نوم (ردالمحتار على الدر المختار شرح تنوير الابصار) دی مګر په عوامو کی دشامی په نوم شهرت لری، حضرت مفتی علام چی هر چيري داسي ليکلي دي چی په شامی کی دا دی نو دهغه څخه همدغه ردالمحتار مراد دی. ظفير

(۲) ردالمحتار کتاب الطهارة فرائض وضوء ج۱ ص۹۲، ط. س. ج۱ ص۹۹، ردالمحتار کتاب په مختلفو مطبعو کی چاپ سويدی اودهر يوه صفحي جدا دی دهمدی وجه څخه دباب او دفصل حواله ورکول کيږي (يعني ددي دپاره چي په هرچاپ کي بايد په فهرست کي وکتل سي او همدغه باب او فصل پيدا سي بيا مطلوبه مسئله پکښي آسانه پيدا کيږي) په دغه موجوده فتاوی کی چی کم ردالمحتار ته حوالی دی نو هغه ددار الخلافة العثمانية دمطبع عثمانية چاپ دی که چيري تاسی صفحي ګورئ نو دذکر سوی مطبعی چاپ سوی ردالمحتار دځان سره ولری، حضرت مفتي صاحب هم په ځينو ځايونو کی صفحی ليکلی دي مګر هغه دډهلی دمجتبائي مطبوعي نسخه ده نو دهمدی وجه څخه هلته ورسره په حاشية کی دمطبعی عثمانية صفحي نقل سوی دي، ددی دپاره چی مطابقت يي سره راسی، والله هو الموفق والمعين. طالب دعاء محمد ظفير الدين غفرله

جواب: ددرمختار مضمون دادی چی دټولی ږیری مینځل فرض دی، لیکن دږیري دځړیدلي برخي مینځل یا مسح کول فرض نه دي بلکه سنت دي، او هغه سپکه ږیره چي لاندي پوستکی تر ښکاریږي دهغې لاندینۍ برخه مینځل ضروري دي (۱) او دکمی چی مینځل فرض دی په هغه کی تثلیث (دري واره والی) سنت دی (۲) (ږیره لکه څنګه چی په مخکی داخله ده نو دهمدی وجه څخه باید په هغه اوبو ومینځل سی کمی چی دمخ دپاره را اخیستل سوی دی مثلاً په دواړو ورغوو کی به اول اوبه راواخلی اوټول مخ به دږیری سره ومینځي بیا به دویم ځل هم په دواړو لاسونو کی اوبه راواخلی اوټول مخ به دږیری سره ومینځی او همدارنګه په دریم ځل کی به یوازي دږیری دپاره جلا اوبه هغه وخت را واخیستل سی چی کله دږیری خلال کوی او هغه هم یو وار، ظفیر). فقط (۳)

آیا دګڼي ږیري دوربښتانو مینځل په اوداسه کي فرض دي؟ سوال: (۳) په اوداسه کي دګڼي ږیري دوربښتانو مینځل فرض دي اوکه مستحب؟ او بیخو ته یې اوبه رسول ضروري دي اوکه به یوازي پر وربښتانو مسح کیږي؟

جواب: په درمختار کي دي: وغسل جميع اللحية فرض يعني عمليا أيضا على المذهب المفتى به المرجوع إليه وما عدا هذه الرواية مرجوع عنه كما في البدائع الخ (درمختار) قوله: وما عدا هذه الرواية اى من رواية مسح الكل او الربع او الثلث او ما يلاقى البشرة او غسل الربع اوالثلث الخ شامی (۴)، (ددې څخه معلومه سوه چی دټولی ږیری مینځل فرض دی مسح کول یې کافی نه دی اوکه چیری ږیره ګڼه وی نو دهغی بیخونو ته اوبه رسول ضروری نه دی مګر که چیري سپکه ږیره وی نوبیا ضروری دی په درمختار کی دی: ثم لا خلاف أن المسترسل لا يجب غسله ومسحه بل يسن وأن الخفيفة التي ترى بشرتها يجب غسل ما تحتها كذا في النهر

(۱) غسل جميع اللحية فرض يعنى عمليًا ايضا الخ ثم لا خلاف ان المسترسل لا يجب غسله ولا مسحه بل يسن وان الخفيفة التى ترى بشرتها يجب غسل ما تحتها الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار فرائض الوضوء ج۱ ص۹۳، ط. س. ج۱ ص۱۰۰). ظفیر

(۲) وتكرار الغسل الى الثلث سنة ايضا لمواظبة عليه الصلاة والسلام عليه الخ (غنية المستملی سنن الوضوء ص۲۵) دا غنية المستملی د: کبیری او شرح منیه په نومونو سره مشهوره ده دا دشیخ ابراهیم حلبی تصنیف دی داهم په ډیرو مطبعو کی چاپ سویده اوپه دی فتاوی کی دصفحو حواله دفخر المطابع لکهنو مطبوعه نسخی ته ورکړل سویده. ظفیر

(۳) وتحليل اللحية الغير المحرم بعد التثليث (الدر المختار) اى تثليث غسل الوجه امداد الخ روى ابوداؤد عن انس (رض) كان صلّى الله عليه وسلّم اذا توضأ اخذ كفا من ماء تحت حنكه فخلل به لحيته وقال بهذا امرنى ربى (ردالمحتار كتاب الطهارة سنن وضوء ص۱۰۹ ج۱، ط. س. ج۱ ص۱۱۷). ظفیر

(۴) ردالمحتار کتاب الطهارة بحث وضوء ج۱ ص۹۳ ط. س. ج۱ ص۱۰۰. ظفیر

وفي البرهان يجب غسل بشرة لم يسترها الشعر كحاجب وشارب (۱) الخ، په قاضي خان كي دي: ولا يجب ايصال الماء الى منابت الشعر الا ان يكون الشعر قليلا يبدو المنابت الخ، ظفير)

دپښو مينځل فرض دي دشيعه ګانو قول صحيح نه دي: **سوال**: (۴) شيعه ګان وايي چي په اوداسه کی دپښو مينځل فرض نه دی بلکه مسحه کول دی ددی څه جواب دی ؟

جواب: اودس او تيمم دواړه په نص شرعی ثابت احکام دی دهر يوه تشريح اووضاحت په قرآن پاك کی ذکر دی دعقلی قياسونو ګنجائش نسته پکښي (۲)، (دهمدی وجه څخه په اوداسه کی دپښو مينځل فرض دی اومسح چی دشيعه ګانو قول دی صحيح نه دی. ظفير)

دپښو مينځل په اوداسه کی فرض دي: **سوال**: (۵) آيا په اودسه کی دپښو مسح کول فرض او مينځل يی سنت دی؟ دا دازالة الخفاء په صفحه ۴۵۹ کی دی، آيا دا صحيح دی اوکه نه ؟

جواب: په اوداسه کي دپښو مينځل فرض دی اوپه نص قطعی يعنی: وَاَرْجُلِكُمْ باندی ثابت دی مسح يوازي پرهغه صورت باندی ثابته ده چی موزې يې په پښو وی، بشرائط المذکورة فی کتب الفقه (۳). موږ ازالة الخفاء وکتله په هغه کی دامضمون هيڅ ځای هم په سترګو رانغی تاسی چی دکمی صفحی حواله ورکړيده نو ترهغی صفحې پوری دمذکور کتاب دواړه مقصدونه نه دی رسيدلی ځکه چی داول مقصد ټولی صفحی ۳۳۲ دی او ددويم مقصد ټولی صفحی ۲۸۴ دی، کيدای سی تاسی ترجمه ليدلی وی او اصل کتاب مو نه وی ليدلی کم چی په فارسی ژبه کی دی.

دوهم فصل : داوداسه سنتونه

په اوداسه کی دی دواړه لاسونه دري واره ومينځل سي: **سوال**: (۱/٦)په اوداسه کی چی دواړه

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فرائض الوضوء ص۹۳ ج۱، ط. س. ج۱ ص۱۰۰ – ۱۰۱. ظفير

(۲) اذا قمتم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم الايه ففرض الطهارة غسل الاعضاء الثلاثة ومسح الراس، هدايه كتاب الطهارة ج۱ ص۲۹، وقد ثبت فی الصحيحين من رواية عبد الله بن عمر وابی هريرة ان رسول الله ﷺ رأی قومًا توضأوا وأعقابهم تلوح لم يمسها الماء فقال ويل للعقاب من النار الخ وعن عطاء ما علمت ان احدًا من اصحاب رسول الله صلّی الله عليه وسلّم مسح علی القدمين فهذا اجماع من الصحابة علی وجوب الغسل وهو يؤيد الاحاديث الصحيحة فلا عبرة بمن جوز المسح علی القدمين من الشيعة ومن شذ (غنية المستملي ص۱۵ – ۱۶). ظفير

(۳) اركان الوضوء اربعة الخ غسل الوجه الخ وغسل اليدين الخ والرجلين الباديتين السليمتين فان المجروحتين المستورتين بالخف وظيفتهما المسح الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فرائض الوضوء ص۸۲ – ۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۹۳ – ۹۸). ظفير

لاسونه یو وار ومینځل سی او بیاور باندی درې واره اوبه وبهوی داصحیح دی اوکه دا چی پر لاسونو درې واره اوبه وبهوی او وې نه مینځی؟ یعنی څلورم وار هم پکښې راسی ځکه چی ددرې واره څخه زیات منع دی.

پرلاس باندی اوبه دګوتو دطرف څخه اچول پکار دی اوکه نه دځنګلي دطرف څخه؟ سوال: (۷\۲) بعضی خلګ په چپه لاس باندی اوبه دځنګلو دطرف څخه را اچوی دا صحیح دی اوکه مکروه یا بدعت؟

په ګوتو کی خلال څه وخت پکار دی؟ سوال: (۸\۳) دګوتو خلال داودس په وخت کی چی کوی آیا دا دمینځلو په وخت کی پکار دی اوکه نه دمینځلو څخه وروسته؟

جواب: ۱: درې واره مینځل پکار دی او همدا سنت دی پاته سو دلوندولو دپاره یوځل لاس پرګرځول نو په دې کی هیڅ حرج نسته بلکه ښه دی، ددې دپاره چی درې واره اوبه په ښه طریقه وبهیږی. (۱)

۲: صحیح دی (۲) (مګر مسنونه طریقه داده چی دګوتو دطرفه څخه منیځل شروع کړی. ظفیر)

۳: که دمینځلو په وخت کی یی کوی که وروسته ، هر رنګه صحیح دی (۳). فقط

په پوزه کی داوبو اچولو څخه بغیر اودس صحیح دی مګر دسنت خلاف دی: **سوال**: (۹) که چیري په اوداسه کی دچا څخه په پوزه کی یا په خوله کی اوبه اچول هیر سی نو اودس به یې وسی اوکه نه؟

جواب: اودس یی وسو مګر سنت پکښې پاته سو. (۴) فقط

---

(۱) وتثلیث الغسل المستوعب ولا عبرة للغرفات ولو اکتفٰی بمرة ان اعتاد اثم والا لا، ولو زاد لطمانینة القلب او لقصد الوضوء علی الوضوء لا باس به وحدیث فقد تعدٰی محمول علی الاعتقاد (درمختار) قوله ولو زاد الخ اشار الی ان الزیادة مثل النقصان فی المنع عنها بلا عذر (رد المحتار کتاب الطهارة سنن الوضوء ج۱ ص۱۱۰ ط. س. ج۱ ص۱۱۸) ددې څخه معلومه سوه چی بغیر دعذر څخه ددرې واره څخه زیات دلاس مینځل منع دی داسی کول نه دی پکار. ظفیر

(۲) ومن السنن البدایة عن رؤوس الاصابع فی الیدین والرجلین کذا فی فتح القدیر (عالمګیری کشوری فصل ثالث مستحبات وضوء ج۱ ص۷). ظفیر

(۳) وتخلیل اصابع الیدین بالتشبیك والرجلین بخنصر یده الیسری (درمختار) وفیه عن الظهیریة ان التخلیل انما یکون بعد التثلیث لانه سنه التثلیث (ردالمحتار کتاب الطهارة سنن وضوء ج۱ ص۱۰۹، ط.س. ج۱ ص۱۱۷) ددې څخه معلومه سوه چی کله دری واری مینځل وسی نو ددې څخه وروسته دی خلال وسی. ظفیر

(۴) وغسل الفم ای استعابه ولذا عبر بالغسل او للاختصار بمیاه ثلثة والانف ببلوغ الماء المارن بمیاه وهما سنتان مؤکدتان الخ والمبالغة فیهما بالغرغرة ومجاوزة المارن لغیر الصائم (درمختار) قوله وهما سنتان مؤکدتان الخ علی الصحیح الخ (رد المحتار کتاب الطهارة سنن الوضوء ص۱۰۷ – ۱۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۱۵). ظ

په اودس او غسل کې داوبو مقدار څه دی؟ سوال: (۱۰) داوس اودغسل په باره کې چې مُد اوصاع راغلی دی ددې څخه کموالی یا زیاتوالی جائز دی اوکه نه ؟

جواب: مُد او صاع چې په اودس اوغسل کې وارد دی هغه دانداز‌ې دټاکنی دپاره نه دی نو دهمدی وجه څخه کمی او زیاتی جائز دی (۱). فقط

دسپینو زرو او مسو په لوښی اودس روا دی: سوال: (۱۱) دسپینو زرو او مسو په لوښی اودس کول څنګه دی؟

جواب: صحیح دی (۲)، فقط والله تعالی اعلم.

دیوې مجبورۍ په وجه په خولې اوبه لغړول پرېښودل صحیح دي: سوال: (۱۲) که چیري یوڅوک په خولې اوبه ولغړوی نو دهغه دخولی څخه وینه را وزی اوڅه وخت وروسته بندیږی هغه وخت چي دی اودس ختم کړی، کله چې په خولې داوبو په لغړولو سره داودس دماتیدو بیره ده نو دهمدی وجه څخه که چیري هغه په خوله اوبه ونه لغړوی، اودس وکړي او لمونځ ادا کړی نو لمونځ یې صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په داسی حالت کی په خوله اوبه نه لغړول صحیح دی او لغړولو څخه بغیر لمونځ صحیح دی. فقط (۳)

مسواک باید څه وخت ووهل سی؟ سوال: (۱۳) مسواك څه وخت کول په کاردی دغرمی څخه مخکی اوکه وروسته ځکه چې په مسواك سره دخولی بوي لیری کیږی اودا دالله عزَّ وجل خوښ دی.

جواب: داحنافوپه نزد دروژی په مبارکه میاشت‌کی په هراودس‌کی مسواك وهل مستحب

---

(۱) ثم یفیض الماء علی کل بدنه ثلاثا مستوعبًا من الماء المعهود فی الشرح للوضوء والغسل وهو ثمانیة ارطال وقیل المقصود عدم الاسراف وفی الجواهر لا اسراف فی الماء الجاری لانه غیر مضیع (در المختار) وقیل المقصود الاصوب حذف قیل لما فی الحلیة انه نقل غیر واحد اجماع المسلمین علی ان ما یجزئ فی الوضوء والغسل غیر مقدر وما فی ظاهر الروایة من ان نقل ادنی ما یکفی فی الغسل صاع وفی الوضوء مد للحدیث المتفق علیه لیس بتقدیر لازم بل هو بیان ادنی القدر المسنون آه قال فی البحر حتی من اسبغ بدون ذلك اجزاه وان لم یکفه زاد علیه لان طباع الناس واحوالهم مختلفة کذا فی البدائع (رد المحتار کتاب الطهارة سنن الغسل ص۱۴۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۸). ظفیر

(۲) ویکره الاکل فی نحاس او صفر والافضل الخزف (در المختار) وفی الجوهرة اما الانیة من غیر الفضة والذهب فلا باس بالاکل والشرب فیها والانتفاع بها کالحدید والسفر والنحاس والرصاص والخشب والطین اه فتنبه (رد المحتار کتاب الحظر والاباحة ص۳۰۰ ج ۵ ط.س .ج۶ ص۳۴۳). ظفیر

(۳) وغسل الفم الخ بمیاه ثلاثة والانف بمیاه وهما سنتان مؤکدتان (در المختار) فلو ترکها اثم علی الصحیح سراج قال فی الحلیة لعله محمول علی ما اذا جعل الترك عادة له من غیر عذر (رد المحتار سنن وضوء ص۱۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۱۳). ظفیر

دی (۱) په روژه کی دزوال څخه وروسته په ماپښین او مازیګر کی هم مستحب دی ځکه هغه بد بویی کمه چی باری تعالی ته محبوبه ده هغه دمسواك وهلو څخه وروسته هم باقی وی (۲).

دسر دمسحی طریقه: **سوال**: (۱۴) په یوه لاس سره مسحه کول څنګه دی؟

جواب: دسر په مسحه کی سنّت طریقه داده چی په دواړو لاسونو وسی (۳) خو که چیري په یوه لاس وسی نومسحه کیږی مګر دسنت طریقی موافق نه ده (۴). فقط

دمسواک مقدار څومره دی؟ **سوال**: (۱۵) دمسواك مقدار څومره دی؟

جواب: په درالمختار کی دی چی دمسواك داوږدوالی مقدار یوه لویشت مستحب دی مګر ظاهره داده چی په اصل کی ددی څه اندازه نسته چی دڅومره مسواك څخه کار واخیستل سی کافی دی مګر علماءِ کرامو ویلی دی چی اول وار یې یوه لویشت کیدل ښه اوبهتر دی. (۵) فقط

که جمعه ولاړه وی نو بیا هم ټول اودس په کاردی اوکه سنت پریږدی؟ **سوال**: (۱۶) که چیري جمعه ختمیدو ته نژدی وی نو داودس فرضونه ادا کول اوپه جمعه کی برخه اخیستل بهتردی اوکه نه ټول سنت ادا کول او یوازي لمونځ کول؟

جواب: داوداسه ټول سنت ادا کول ضروری دی اګر که جمعه فوت کیږی هم (۷).

---

(۱) والسواك سنة مؤكدة عند المضمضة وقيل قبلها وهو للوضوء عندنا (در المختار) اى سنة للوضوء (رد المحتار قبيل مطلب فى منافع السواك (ص۱۰۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۱۳). ظفير

(۲) ولا بأس بالسواك الرطب بالغداة والعشى للصائم لقوله صلّى الله عليه وسلّم: خير خلال الصائم السواك من غير فصل وقال الشافعي يكره بالعشى لما فيه من ازالة الاثر المحمود وهو الخلوف فشابه دم الشهيد قلنا هو اثر العبادة والاليق به الاخفاء بخلاف دم الشهيد لانه اثر الظلم (هدايه باب ما يوجب القضاء ج۱ ص۲۰۳). ظفير

(۳) ومنها مسح كل الرأس مرة والاظهر انه يضع كفيه واصابعه على مقدم رأسه ويمدهما الى قفاه على وجه يستوعب جميع الرأس (عالمگیری الفصل الثانى فى الوضوء ج۱ ص۷). ظفير

(۴) ومسح كل رأس مرة مستوعبة فلو تركه وداوم عليه اثم (در المختار) والاظهر انه يضع كفيه واصابعه على مقدم رأسه ويمدهما الى القفا على وجه يستوعب جميع الرأس (رد المحتار كتاب الطهارة سنن الوضوء ص۱۱۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۰) ولو كان فى كفه بلل فمسح به اجزاه (عالمگیری كشوری ج۱ ص۴). ظفير

(۵) ثم المستحب ان يكون السواك من شجرة الخ وان يكون طول شبر في غلظ الخنصر (غنية المستملي ص۳۲) والسواك الخ وكونه لينا مستويا بلا عقد في غلظ الخنصر وطول شبر الخ ولا يزاد على الشبر الخ (الدر المختار) قوله طول شبر الظاهر انه في ابتداء استعماله فلا يضر نقصه بعد ذلك بالقطع منه لتسوية تامل وهل المراد شبر المستعمل او المعتاد الظاهر الثاني لانه محل الاطلاق غالبًا (رد المحتار كتاب الطهارة سنن الوضوء ج۱ ص۱۰۲ – ۱۰۷، ط.س. ج۱ ص۱۱۴) ددي څخه معلومه سوه چی ترلویشت کم وی مسواك اوكه تر لویشت ډیر اوږد وی نو هغه ښه نه دی، والله اعلم. ظفير

(۷) قال رسول ﷺ اسبغو الوضوء رواه مسلم (مشكوة باب سنن الوضوء فصل اول) ای اتموه باتیان فرائضه =

په اودس کی دتقاطر شرطوالي: **سوال**: (۱۷) داوداسه دصحت دپاره تقاطر شرط دی اوکه چیري وچ ځای باقی پاته سی نو بیا یې لوندول کافی کیږی، نو آیا په دې اندام کي تقاطر پاته نه سو په دې وجه باندی خو په کارده چي اودس ونه سی، او همدارنګه دغسل حکم هم دی؟

جواب: په یو اندام کی یی دلوندوالی نقلیدل په اوداسه کی صحیح لیکلی دی اوپه غسل کی په ټول بدن کی دلوندوالی نقلیدل صحیح دی اوتقاطر پکښی شرط دی: وصح نقل بلة عضو الی عضو اخر فیه بشرط التقاطر صرح به فی فتح القدیر قوله الی عضو اخر الخ مفاده انه لو اتحد العضو صح فی الوضوء ایضا (۱)، او دتقاطر دشرط کیدلو څخه دا معلومه سوه چي په دې کی هم دڅاڅکو څڅول شرط دی. فقط

دریم فصل : داوداسه مستحبات او آداب

داودس څخه وروسته په دستمال سره مخ او لاس وچول روا دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۸) داودس کولو څخه وروسته په دستمال سره بدن وچول صحیح دی اوکه نه؟ اوبعض خلګ وایي چي کله دړیری څخه اوبه پرځمکه توی سی نو فرشتو ته یې په پورته کولو کی سختی وی دا ترکمه ځایه صحیح ده؟

جواب: داوداسه اندامونه په دستمال سره وچول مستحب او دادابو څخه شمېرل کیږی په در المختار کی دی: ومن الاداب تعاهد موقیه وکعبیه الخ والتمسح بمندیل الخ (۲) اوپه شامی کی یې ددی ډیر تفصیل کړی دی لنډه داده چي په دستمال سره دځان وچول مکروه نه دی بلکه روا دی او دمخ وچول هم صحیح دی او دږیری هم اوکه چیري وچ نه کړل سی نو په دی کی هم څه حرج نسته (۳) اودا خبره چي دږیری څخه په لویدلو اوبو کی فرشتو ته تکلیف دی بی بنیاده ده.

په یوه لاس اودس کول صحیح دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۹) په یوه لاس سره اودس کول صحیح دی اوکه نه ؟

= وسننه او اکملوا واجباته (مرقاة ج۱ ص۳۱۰). ظفیر

(۱) ردالمحتار کتاب الطهارة ابحاث الغسل ص۱۴۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۹. ظفیر

(۲) الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الطهارة مطلب فی التمسح بمندیل ص۱۲۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۳۱. ظفیر

(۳) وإنما وقع الخلاف في الكراهة ففي الخانية ولا بأس للمتوضئ والمغتسل روي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه كان يفعله ومنهم من كره ذلك ومنهم من كرهه للمتوضئ دون المغتسل والصحيح ما قلنا إلا أنه ينبغي أن لا يبالغ ولا يستقصي فيبقي أثر الوضوء على أعضائه (رد المحتار كتاب الطهارة مطلب فی التمسح بمندیل ص۱۲۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۳۱). ظفیر

جواب: درست دی خو خلافِ سنت دی بغیر دضرورت څخه دي داسی نه کوی. ([۱]) فقط

دڅټ مسح: **سوال**: (۲۰) پرڅټ باندی دمسح کولو په وخت کی کمی ګوتی راکشوی؟ دافعل څنګه دی؟

جواب: دڅټ مسحه دګوتو دشا په طرف کولو سره لکه څنګه چی مشهوره ده صحیح ده ([۲]). فقط

دمخ مینځل په یوه لاس دي اوکه په دواړو لاسونو؟ **سوال**: (۲۱) په اوداسه کی دمخ مینځل په دواړو لاسونو کول په کاردی اوکه نه په یوه لاس سره؟

جواب: په اوداسه کی دمخ مینځل په دواړو لاسونو پکار دی که چیري عذر نه وی: کما یظهر من قوله ومستحب الخ التیامن في الیدین والرجلین لا الاذینن والخدین الخ (درالمختار) قوله لا الاذنین فیمسحهما معًا ان امکنه الخ شامی قوله التیامن ای البدء بالیمین الخ شامی ([۳]). فقط

دلاس مینځل دکم طرف څخه شروع کیږی؟ **سوال**: (۲۲) په اوداسه کی دګوتو دطرف څخه اوبه څنګلو ته اوکه نه دڅنګلو طرف څخه دګوتو طرف ته بیول کیږي ؟

جواب: داحایثو مبارکو څخه زیات راجح دا معلومیږی چی دڅنګلو څخه دګوتو طرف ته اوبه توی کړی، پاته سو جواز نو دواړه صورتونه جائز اوروا دی. ([۴]) فقط

دلاسونو په مینځلو کی شروع دکم طرف څخه باید وسی؟ **سوال**: (۲۳) زید وایی چی په اوداسه کی دلاسونو مینځل اول باید دګوتو دخوا څخه وسی چی اوبه پرڅنګلو توی سی ځکه چی په قرآن پاك کی د: الی المرفق الفاظ راغلی دی اوعمر وایی چی په حدیث پاك کی: ادرار الماء علی المرفق راغلی دی نو باید پر څنګلو اوبه واچول سی چی دګوتو طرف ته

([۱]) قال ابن عباس (رض) دخل علی علی وقد اهرق الماء فدعا بوضوء بنحوه وفیه تمضض واستنثر ثم ادخل یدیه فی الاناء جمیعًا فاخذ بهما حفنة من ماء فضرب بها علی وجهه الحدیث (جمع الفوائد صفة الوضوء ص۳۵ ج۱). ظفیر

([۲]) ومستحبه التیامن الخ ومسح الرقبة بظهر یدیه (الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الطهارة مستحبات وضوء ج۱ ص۱۱۵، ط.س. ج۱ ص۱۲۳ – ۱۲۴). ظفیر

([۳]) ردالمحتار کتاب الطهارة مستحبات الوضوء ص۱۱۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۴، قال ابن عباس (رض) اتحبون ان اریکم کیف کان رسول ﷺ یتوضاء فدعا باناء فیه ماء فاغترف غرفة بیده الیمنی فتمضمض واستنشق ثم اخذ اخری فجمع بها یدیه ثم غسل وجهه الخ (جمع الفوائد صفة الوضوء ج۱ ص۳۲). ظفیر

([۴]) داسی حدیث پیدا نه سو چی په هغه کی ددی صراحت وی چی دګوتو دخوا څخه مینځل شروع کول سنت دی: ومن السنن البدایة من رئوس الاصابع فی الیدین والرجلین کذا فی فتح القدیر وهکذا فی المحیط (عالمګیری کشوری الفصل الثالث فی المستحبات ص۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۸) والبدءُ باعلی الوجه واطراف الاصا بع ومقدم الرأس وقدمنا ان الاخرین سنة (رد المحتار کتاب الطهارت مطلب فی تیمم مندوبات الوضوء ط.س. ج۱ ص۱۲۴). ظفیر

ولاړی سی نو: يبدأ من الاصابع راغلی دي اوکه من المرفق راغلی دي؟

جواب: دواړي طريقی صحيح دی مگر داحاديثو څخه دڅنګلو لخوا دګوتو طرف ته داوبو بيول معلوميږی. (۱) فقط

داوداسه داوبو اندازه: **سوال**: (۲۴) داودس کولو دپاره څومره اوبه را اخيستل په کاردی پنځه سيره اوبه را اخيستل روا دی اوکه نه؟

جواب: اودس په يو مُد اوبو سره کيدای سی اوپه حديث پاك کی همداسی راغلی دی مقصد دادی چی دوه يو نيم مُده يعنی پاو باندی يو سير اوبه دی وی (۲) اوپه اوداسه کی اسراف کول مکروه دی. (۳) فقط

څلورم فصل : داوداسه ماتونکی

دهغه چا خوب چی دانفلات الريح مرض يی وی ناقض دوضوء دی اوکه نه؟ **سوال**: (۲۵) که چيري ديوچا دريح دوتلو مرض وی دده په حق کی خوب اودس ماتونکی دی اوکه نه؟

جواب: هغه څوك چی دريح دوتلو مرض لری خوب يی اودس ماتونکی دی اوکه نه؟ نو په دې کی دوه قوله دی شامی ليکلی دي چی صحيح داده چی دده خوب اودس ماتونکی نه دی. (۴) فقط

دسترګو څخه داوبو را تويېدل ناقض وضوء دی اوکه نه؟ **سوال**: (۲۶) دفقه په عامو کتابونو کی ليکل سويدی چی دسترګو دخوږيدلو يا دګذار خوږلو يا پکښی دخاورو دلويدو

---

(۱) ومن السنن البدايه من رؤوس الاصابع فی اليدين والرجلين كذا فی فتح القدير وهكذا فی المحيط (عالمگيری کشوری مستحباب وضوء ج۱ ص۷، ط. ماجدية ج۱ ص۸) داسی حديث په کم کی چی صراحت وی چه دمرفق څخه دي دګوتو طرفته أوبه وبهوی پيدا نه سو، دقرآن دالفاظو: الی المرافق او الی الكعبين څخه دفقهاؤ تائيد کيږي، والله أعلم. ظفير

(۲) عن انس قال كان النبی ﷺ التوضاء بالمد ويغتسل بالصاع الی خمسة امداد متفق عليه (مشكوة باب الغسل ص۴۸). ظفير

(۳) ومكروهه لطم الوجه او غيره بالماء تنزيها والتقتير والاسراف ومنه الزيادة على الثلث فيه تحريما ولو بماء النهر المملوك له (الدر المختار) قوله: والاسراف ای بان يستعمل منه فوق الحاجة الشرعية وقال في البدائع انه الصحيح حتى لو زاد او نقص واعتقد ان الثلاث سنة لا يلحقه الوعيد وقدمناه انه صريح في عدم كراهة ذلك يعني كراهة تحريم (ردالمحتار كتاب الطهارة مطلب في تعريف المكروه ص۱۲۲ ج۱). ظفير

(۴) وينقضه نوم (درمختار) أقول ينبغي أن يكون عينه ناقضا اتفاقا فيمن فيه انفلات ريح إذ ما لا يخلو عنه النائم لو تحقق وجوده لم ينقض فالمتوهم أولى نهر قلت: فيه نظر والأحسن ما في فتاوى ابن الشلبي حيث قال: سئلت عن شخص به انفلات ريح هل ينقض وضوءه بالنوم ؟ فأجبت بعدم النقض بناء على ما هو الصحيح من أن النوم نفسه ليس بناقض وإنما الناقض ما يخرج ومن ذهب إلى أن النوم نفسه ناقض لزم النقض (ردالمحتار نواقض الوضوء ص۱۳۰ - ۱۳۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۱). ظفير

دوجهی څخه یا ددرد دپیدا کیدو دوجهی یعنی په تیولو صورتونو کی چی کله درد پیداسی او اوبه ورڅخه ولاړي سی نودا اوبه نجسي دی او داودس ماتونکی دی، او دحضرت مولانا رشید احمد ګنګوهی قدس سره په فتاوٰی رشیدیه دویمه حصه ص۲۷ کی لیکل سویدی چی ددغو اوبو په وتلو سره اودس نه ماتیږی اوپاکي دی اګر چی بعضو ورته نجسي ویلی دی مګر هغه دتحقیق خلاف دی؟

جواب: دسترګو دخوږیدلو دوجهی څخه چی کمی اوبه ووزی په هغوکی تحقیق قول هم هغه دی کم چی حضرت مولانا رشید احمد صاحب قدس سره لیکلی دی ددی مسئلی بحث په در المختار اوشامی ج۱ ص۱۳۷ کی دارنګه دی چی صاحب ددرمختار دا لیکلی دي: چی دا اوبه نجسی او داودس ماتونکی دی دهغه عبارت دادی: فدمع من بعینه رمد او عمش ناقض الخ (۱) پردی باندی علامه شامی دامام ابن همام دا تحقیق نقل کړی دی چی په داسی صورت کی داودس امر استحبابی دی وجوبی نه دی لکه څرنګه چی دامام محمد دکلام څخه معلومیږی نو معلومه سوه چی دغه اوبه اودس ماتونکی نه دی، دشامی عبارت دادی: قوله ناقض الخ قال فی المنیة وعن محمد رحمه الله اذا کان في عینه رمد وتسیل الدموع منها امره بالوضوء لوقت کل صلاة لاني اخاف ان یکون ما یسیل منها صدیدا فیکون صاحب العذر اهـ (۲) ددی عبارت څخه معلومیږی چی دابن همام تحقیق دادی چی دا اوبه اودس ماتونکی نه دی اوهمدا قول دشرعی قواعدو موافق دی او راجح هم دی. (۳) فقط

که چیری قطره دباندي راو نه وزي او دننه معلومیږی نو اودس ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (۲۷)

دکم چا څخه چی قطرې (څاڅکي) وزی که چیري ونه وزي بلکه په سوری کی په نظر راځی نو اودس یی باقی دی اوکه نه؟

جواب: اودس یی باقی دی ترڅو چی ترخولی دباندي نه وی ښکاره سوی نو اودس نه ماتیږی (۴).

---

(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الطهارة نواقض الوضوء ص۱۳۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۷ – ۱۴۸. ظفیر

(۲) ردالمحتار کتاب الطهارة نواقض الو ضوء ج۱ ص۱۳۷، ط.س. ج۱ ص۱۴۸. ظفیر

(۳) قال فی الفتح وهذا التعلیل یقتضی انه امر استحباب فان الشك والاحتمال لا یوجب الحکم بالنقص اذ الیقین لایزول بالشك نعم اذا علم باخبار الاطباء او بعلامات تغلب ظن المبتلی یجب انه الخ وقد استدرك فی البحر علی ما فی الفتح بقوله لکن صرح فی السراج بانه صاحب عذر فکان للایجاب ویشهد له قول المجتبی ینتقض وضوءه (ردالمحتار نواقض الوضوءج۱ ص۱۳۷، ط.س. ج۱ ص۱۴۸) ددی تفصیل څخه معلومیږی چه داختلاف بنیاد پرأوبو باندی دی چه هغه دمرض په وجی سره راځی اوهغه زوِی (نوونه) دی اوکه داسی نه راځی، والله اعلم. محمد ظفیر الدین غفر له =

دزنګون یا بل عورت په ښکاره کیدو سره اودس نه ماتیږی: **سوال**: (۲۸) دامشهوره ده چي دزنګون په ښکاره کیدو سره اودس ماتیږی، نو دکم عورت په ښکاره کیدو سره اودس ماتیږی؟

سوال: (۲۹) دعورت په لیدو سره یا په لاس وروړلو سره اودس ماتیږی اوکه نه؟

جواب: (۱) دا مشهور غلط دی دهیڅ عورت په ښکاره کیدو سره اودس نه ختمیږی ([1]).

(۲) اودس نه ماتیږی ([2]). فقط

کم خوب اودس ماتونکی دی؟ **سوال**: (۳۰) مطلق نوم دخوب اودس ماتونکی دی اوکه نه دخوب یو خاص حالت؟

جواب: هغه خوب چي داودس ماتونکی دی هغه په پروتي خوب دی که چیري څوك په ناسته بیده سی یا په سجده کی بیده سی نو اودس یی نه ماتیږی ([3]).

وینه چي پر لاړو غالبه وی نو اودس ماتوی: **سوال**: (۳۱) که چیري یو څوك داودس په وخت کی مسواك استعمالوی او دخولی وغیره مینځلو څخه وروسته دهغه دغاښونو څخه وینه راځی نو اودس به دوباره کوی اوکه نه ؟

جواب: په داسی حالت کی دوباره اودس کول په کاردی ([4]).

درانجو دتیزوالي یا دسلایی دلګیدلو دوجهی څخه چي کمی اوبه را وزی هغه اودس نه ماتوی: **سوال**: (۳۲) درانجو دتیزوالي یا دسلایی دلګیدلو دوجه څخه چي کمی اوبه را وزی آیا دغه اوبه اودس ماتوی اوکه نه ؟

جواب: اودس نه ماتوی ([5]).

([4]) کما ینقض لو حشا احلیله بقطنة وابتل الطرف الظاهر هذا لو القطنة عالیة او محاذیة وان مسفلة عنه لا ینقض الخ وابتل الطرف الداخل لا ینقض (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الطهارة نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۸، ط.س. ج۱ ص۱۴۸). ظفیر

([1]) دسترعورت ښکاره کیدل په نواقضودوضوء کي نه دي دهمدي وجه څخه ددي جزئیي یادونه چا نه ده کړي. ظ

([2]) لا ینقضه مس ذکر لکن یغسل یده ندبًا وامرأة وامرد الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الطهارة نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۲، ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفیر

([3]) ینقضه حکما نوم یزل مسکة ای قوته الماسکة بحیث تزول مقعدته من الارض وهو نوم علی احد جنبیه او ورکیه او قفاه او وجهه (درمختار) ان النوم في الصلوة قائماً او قاعداً او ساجدا لا یکون حدثا سواء غلبه النوم او تعمده الخ (ردالمحتار تحت مطلب نوم من به انفلات الریح ص۱۳۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۱). ظفیر

([4]) وینقضه دم مائع من جوف او فم غلب علی بزاق حکما للغالب او ساواه احتیاطا الخ (الدر المختار علی هامش رالمحتار مطلب باب الوضو ج۱ ص۱۲۸، ط.س. ج۱ ص۱۳۸) ظفیر

([5]) کما لا ینقض لو خرج من اذنه ونحوها کعینه وثدیه ..... قیح ونحوه کصدید وماء سرة وعین لا بوجع، وان خرج به ای بوجع نقض لانه دلیل الجرح فدمع من بعینیه رمد او عمش ناقض فان استمر صار ذا عذر (درمختار)=

دبنځې دسینې څخه دشیدو وتل اودس نه ماتوي: **سوال**: (۳۳) دبنځې دسینې څخه دشیدو په وتلو سره اودس ماتیږی اوکه نه ؟

جواب: دا اودس ماتونکی نه دی: وینقضه خروج کل خارج نجس (۱) منه، نوهر هغه شی چې نجس نه وی او ووزی اودس نه ماتوی.

هغه لوندوالي چې بهرته رانه سی هغه داوداسه ماتوونکی دی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۴) کله چې دبواسیرو دانه دموادو دوتلو څخه وروسته دسپوږی په څیر سی اوپه هغې کی لوندوالی موجود سی خو بهیدنکی نه وی مګر په کښېښستو او ولاړیدو کی دجامو سره لګیږی نو آیا په دې صورت کی اودس ماتیږی اوجامه نجسه ګرځی اوکه نه؟

جواب: هغه لوندوالی اورطوبت چې دزخم څخه بهر را ونه وزی او بهیدونکی نه وی نو په هغه سره اودس نه ماتیږی (۲) کذا فی کتب الفقه. اوجامه هم نه په پلیتیږی ځکه چې فقهاءِ کرام یوه عامه قاعده لیکی: وما لیس بحدث لیس بنجس، (۳) نو هغه صورت چې تاسې لیکلی دی په دې کی نه اودس ماتیږی اونه جامه پلیتیږی. فقط

زخم ته په زور ورکولو سره چې کم مواد راووزی نوهغه ناقض وضوء دی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۵) زخم په داسې ځای کی وجود لری چې په ناستې او ولاړې سره زور پر راځی او دزور دوجه څخه دهغه څخه رطوبت راوزی نو ددغه رطوبت راوتل داودس ماتونکی دی اوکه نه؟ او همدارنګه په خپله زور اخیستلو یا په قصد باندی په زور ورکولو کی څه فرق سته اوکه نه ؟

جواب: په زور اخیستلو یا زور ورکولو سره که چیرې بهیدونکی رطوبت ووزی او دزخم دځای څخه وبهیږی نوپه دې سره اودس ماتیږی اوکه بهر سی خو دزخم پر ځای پاته سی او ونه بهیږی نوپه دې سره اودس نه ماتیږی لنډه داچې په قصد سره په زور اخیستلو یا بغیر دقصد څخه زور ورکول دواړه برابر دی که چیرې په زورسره راوتلی رطوبت بهر سی

= قوله: لا بوجع تقیید لعدم النقض بخروج ذلك الخ (ردالمحتار کتاب الطهارة نواقض الوضوء ص۱۳۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفیر

(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار مطلب نواقض الوضوء ص۱۲۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۳۴. ظفیر

(۲) وینقضه خروج کل خارج نجس منه الخ الی ما یطهر الخ ثم المراد بالخروج من السبیلین مجرد الظهور وفي غیرهما عین السیلان ولو بالقوة ، لما قالوا: لو مسح الدم کلما خرج ولو ترکه لسال نقض وإلا لا ، کما لو سأل في باطن عین أو جرح (درمختار) وفي السراج عن الینابیع : الدم السائل علی الجراحة إذا لم یتجاوز وقال بعضهم: هو طاهر حتی لو صلی رجل بجنبه وأصابه منه أکثر من قدر الدرهم جازت صلاته وبهذا أخذ الکرخي وهو الأظهر الخ (رد المحتار مطلب نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۴، ط.س. ج۱ ص۱۴۴). ظفیر

(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار مطلب نواقض الوضوء ص۱۳۰ ج۱. ظفیر

او وبهیږی نو اودس په ماتیږی ([1]).

هغه اودس چې دجنازې دلمانځه دپاره سوی وی په هغه باندی فرضی لمونځ: **سوال**: (۳۶) په کم اودس چې دجنازې لمنځ ادا سوی وی په هغه نور فرضی لمونځونه ادا کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په کم اودس چې دجنازې لمونځ ادا سوی وی نور فرضی لمونځونه ادا کول په هغه صحیح دی. ([2]) فقط

زنګون او ورون چې په اودس کی ښکاره سی نو اودس کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۷) که چیري په اوداسه کی بی له عذر څخه زنګنونه ښکاره سی اوجامه ورنونو ته ورسیږی نو اودس یې کیږی اوکه نه؟

جواب: فی الشامی فالرکبة من العورة الخ ([3]) نومعلومه سوه چې زنګون عورت دی اوپه لمانځه کی یې پټول ضروری دی اوپه اوداسه کي ددې ښکاره کیدل داودس دفساد سبب نه ګرځی کما هو ظاهر. فقط

که دپنبه ؤ دوجه څخه دمتیازو څاڅکی بهرته رانه سی نواودس نه ماتیږی: **سوال**: (۳۸) که چیري اودس کونکی دمتیازو دبیرې څخه په سر دذکرکی پنبه ورکړی ددې څخه وروسته بیا په لمانځه کی یا دلمانځه څخه خارج دمثانی څخه څاڅکی راکښته سی مګر دپنبه ؤ دوجه څخه دباندې راونه وزی نوپه دغه صورت کی اودس باطل دی اوکه نه؟

جواب: که چیري دمثانی څخه څاڅکی خارج سی اوبهر ته را ونه وزی او دپنبه ؤ پر سربیرنه حصه دلوندوالی څه اثر موجود نه وی نواودس نه ماتیږی اوکه چیري دپنبه ؤ پر سربیرنه حصه دلوندوالی اثر وی نو اودس ماتیږی کذا فی الدرالمختار ([4]).

چې وینه را ووزی او وبهیږی نواودس ماتیږی: **سوال**: (۳۹) ځینی خلګ وایی چې دوینی په

([1]) وینقضه خروج نجس منه الخ الی ما یطهر الخ ثم المراد بالخروج من السبیلین مجرد الظهور او في غیرهما عین السیلان ولو بالقوة ، لما قالوا : لو مسح الدم کلما خرج ولو ترکه لسال نقض وإلا لا (درمختار) عین السیلان اختلف في تفسیره ففي المحیط عن أبي یوسف أن یعلو او ینحدر وعن محمد إذا انتفخ علی رأس الجرح وصار أکثر من رأسه نقض . والصحیح لا ینقض اه قال في الفتح بعد نقله ذلك وفي الدرایة جعل قول محمد أصح ومختار السرخسي الأول وهو الأولی اه أقول وکذا صححه قاضي خان وغیره (ردالمحتار مطلب نواقض الوضوء، ط.س. ج۱ ص۱۳۴). ظفیر

([2]) ځکه چې ترڅوپورې اودس باقی وی نوپه هغه سره چه څومره غواړی لمونځونه کولی سی اودس شرط دی. ظ

([3]) ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب فی ستر العورة ج۱ ص۳۷۵، ط.س. ج۱ ص۴۰۴. ظفیر

([4]) کما ینقض لو حشا إحلیله بقطنة وابتل الطرف الظاهر الخ وان ابتل الطرف الداخل لا ینقض (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۸، ط.س. ج۱ ص۱۴۸) معلومه سوه چه دمتیازودمثانی صرف تلل ناقضِ وضوء نه دی بلکه داندام څخه دباندي راتلل یې شرط دی. ظفیر

وتلو اوبهیدلو سره اودس نه ماتیږی او وایی چی دادحدیث څخه ثابت دی اوداما م اعظم رحمه الله په مذهب کی اودس په ماتیږی دده رحمه الله استدلال دکم ځای څخه ثابت دی؟

جواب: دده استدلال دآیت شریف (او دمًا مسفوحًا) څخه دی. (۱) فقط

ښځی ته په لاس وروړلو سره اودس ماتیږی اوکه نه: **سوال:** (۴۰) که چیري ښځه او خاوند داودس په حالت کی پر یوبل باندی ومښلیږی نو اودس یی باقی پاته دی اوکه نه؟ په داسی حال کی چی کپړه هم حائله نه وی؟

جواب: مباشرت فاحشه یعنی چی کله دواړه شرمګاوي دپردی او دحائل څخه بغیر نژدی سوی وی نو اودس ماتیږی (۲) فقط (مګر په لاس یا بل شی سره یی که بدن ولګیدی نو اودس یی نه ماتیږی (۳)، ظفیر). فقط

که څاڅکی بهر ته را ووتی نو اودس ماتیږی اوکه نه ووتی نو نه ماتیږی: **سوال:** (۴۱) که چیري خطیب ته دخطبی ویلو په مهال شك پیدا سو چي دتناسلي آلي څخه څاڅکی راکښته سو، دخطبي څخه وروسته هغه دتناسل آلي ته په لاس وروړلو سره لوندوالی ونه موندی نو هغه اودس ونه کی او دهمدي شك په حالت کي یې دجُمعی لمونځ ورکړی دلمانځه څخه وروسته یی دتناسل آله کښېکښله چي په کښېکښلو سره لږ لوندوالی معلوم سو نو اوس دخلګو لمونځ وسو او که نه؟

جواب: په دي صورت کي دمقتدیانو لمونځ وسو ځکه چي په شبهي سره لمونځ نه فاسدیږی، او دلته خو دڅاڅکي دراوتلو شبهه هم نسته ځکه هغه په خپل لاس وکتی چي

---

(۱) المعاني الناقضة للوضوء كل ما يخرج من السبيلين الخ والدم والقيح إذا خرجا الخ ولنا قوله عليه السلام الوضوء من دم سائل الخ (هدايه) اخرجه الدارقطني ووجه الإستدلال أن مثل هذا التركيب يفهم منه الوجوب كما فى قوله ﷺ فى خمس من الإبل شاة ولا خلاف فى فرضيته وقوله عليه السلام إنما الماء من الماء ولا خلاف في وجوب الغسل بسبب خروج المنى فكان معناه توضؤوا من كل دم سال من البدن وإنما عبر عنه بلفظ الخبر لكونه آكد فى الدلالة على الوجوب كأنه أمر فامتثل أمره فاخبر عن ذلك وهو آية كونه واجبا فإن الأمر إذا كان ممن لايكذب فى كلامه يعبر عنه مطلوبه بلفظ الخبر تاكيدا للطلب لأن فى تركه تكذيبا له وهو ممن لايكذب على ما عرف فى موضعه، فان قيل سلمنا لكن يجوز أن يكون المراد الوضوء اللغوي قلنا ذاك مجاز شرعي ولا تترك الحقيقة الشرعية فى كلام الشارع بلا دليل (عناية على هامش فتح القدير ج۱ ص۳۵) دهدایي څلور شرح مصري هم په مختلفو مطابعو کي چاپ سوي دي، خاکسار که چیری عنایه، کفایه اوفتح القدیر ته حواله ورکړی وه نو په هغو کي صفحي دمطبعه میمنه دمصر دچاپ دي. ظفیر الدین غفر له

(۲) وينقضه خروج نجس الخ ومباشرة فاحشة بتماس الفرجين ولو بين المرأتين والرجلين مع الإنتشار للجانبين المباشر والمباشر له ولو بلا بلل على المعتمد (الدر المختار على هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۲. ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفیر

(۳) لا ينقضه مس ذكر الخ وإمرأة وأمرد (ايضاً ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفیر

لوندوالی نه وو، او وروسته چي کله په کنبیبنکلو سره څاځکی را ووتی نو معلومه سوه چي هغه لوړ بند وو او داقاعده ده چي ترڅو څاځکی ظاهر سوی نه وي ترهغو پوري اودس نه ماتیږي. کما فی الدرالمختار ثم المراد بالخروج من السبیلین مجرد الظهور الخ [۱] وفیه ایضا وإن إبتل الطرف الداخل لا ینقض الخ [۲]. فقط

دڅاڅکي اثر دذکر دسر پر پنبه باندي: **سوال**: (۴۲) یو سړي دذکر په سر کي احتیاطًا څو غبرګه پنبه ایږدي او دغه پنبه ټول په متیازو لانده دي نوکه چیري خارج طرف ته لوندوالی معلوم سي نو اودس به یې باقي وي اوکه نه؟ او بل دا چي په دغه پنبه کي به په اعتبار دطول او دعرض ددرهم لحاظ وي اوکه نه؟

جواب: که لوندوالی دباندي برخي ته راغی نو اودس ماتیږي اوکه نه راغی نه ماتیږي، او په دي کي ددرهم دمقدار لحاظ نسته. [۳] فقط

دلمانځه په حالت کی دماشوم شیدي چیښل: **سوال**: (۴۳\۱) ښځه لمونځ کوي او ماشوم راغی په التحیات کي یې شیدي وځیښلي دلمانځه او اوداسه دبیا کولو ضرورت سته اوکه نه؟

سوال: (۴۴\۲) ښځي اودس وکی او بیا یې ماشوم ته شیدي ورکړي اودس بیا ور باندي واجب دی اوکه نه؟

جواب: ۱: په دي صورت کي اودس نه ماتیږي ځکه دنجس شي خروج نه دی راغلی او لمونځ فاسدیږي: لحصول الإرضاع کذا فی الدر المختار قال فی الدر المختار فی مفسدات الصلوة او مصّ ثدیها ثلاثا الخ وقال فی رد المحتار وفي المحیط إن خرج اللبن فسدت لأنه یکون إرضاعا وإلا فلا ولم یقیده بعدد وصححه فی المعراج حلیه وبحر [۴].

۲: دهمدي جواب څخه څرګنده سوه چي اودس یی نه ماتیږي: لعدم خروج النجس کذا في کتب الفقه. [۵]

---

[۱] الدر المختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۲۵. ط. س. ج۱ ص۱۳۴. ظفیر

[۲] الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الطهارة نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۵. ط. س. ج۱ ص۱۳۲. ظفیر

[۳] لو حشا إحلیله بقطنة وابتل الطرف الظاهر هذا لو القطنة عالیة او محاذیة لرأس الإحلیل وإن مسفلة عنه لا ینقض وکذا الحکم فی الدبر والفرج الداخل وإن إبتل الطرف الداخل لا ینقض ولو سقطت فان رطبة إنتقض والا لا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۸، ط.س. ج۱ ص۱۴۸). ظفیر

[۴] ردالمحتار باب ما یفسد الصلوة وما یکره فیها جلد اول ص۵۸۷، ط.س. ج۱ ص۲۲۸. ظفیر

[۵] وینقضه خروج کل خارج نجس منه الخ لاینقض لو خرج من اذنه ونحوها کعینه وثدیه قیح ونحوه کصدید وماء وسرة وعین (الدر المختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۲۷، ط.س. ج۱ ص۱۳۲) شیدي نجسي نه دي نو ځکه یی په وتلو اودس نه ماتیږی، والله اعلم. ظفیر

داوداسه په حالت کې پر ښځه باندې دشهوت نظر اچول اودس نه ماتوي: **سوال**: (۴۵) کم سړی چې اودس لري او دهغه نظر په شهوت سره پریوه ښځه ولګیږي اودس به پاته وي او که نه؟

جواب: په شهوت سره په نظر باندې که چیري مذي او یا بل څه ووتل اودس ماتبږي اوکه هیڅ شی ونه وتل نو اودس نه ماتیږي. (۱) فقط

که داوداسه په وخت کې بې اودسي پیښه سي نو اودس دې له سره وکړي: **سوال**: (۴۶) ما قولکم رحمکم الله فی أنه رجل یتوضأ وقد أحدث فی إثناء الوضوء مثلا أحدث بعد غسل الیدین وقبل المسح وغسل الرجلین فهل یجب علیه إستیناف الوضوء ام لا؟

جواب: یجب علیه إستیناف الوضوء لأن الحدث مناف للطهارة وخروجِ الریح ناقض للطهارة الحاصلة فان النواقض کما تنقض الطهارة الکاملة تنقض الطهارة الناقصة ایضاً او نقول أن المتوضی لما غسل الیدین فقد حصل طهارة الیدین وهکذا إلی آخره فلما عرض الناقض أبطل ما سبقه من الطهارة فلذا یجب علیه الإستیناف (۲). فقط

دناروغی له وجې په دوا باندې اوبه بهول کافي دي: **سوال**: (۴۷) دیوه سړي لاسونه او پښې وچاودي نو ده موم ویلي کړل او باندې ویې لګول او لمونځ یې وکی، نو آیا دده اودس او لمونځ کیږي او که نه؟

جواب: دده اودس او لمونځ وسو. (۳) فقط

ددرد په وجه دسترګې څخه اوبه وتل اودس ماتوي: **سوال**: (۴۸) که ددرد له وجهې دسترګو څخه اوبه را وبهیږي نو اودس ماتیږي او که نه؟

جواب: په درمختارکې دي: وإن خرج به أي بوجع نقض الخ (۴) یعني ددردسره دسترګو څخه

---

(۱) ولاینقضة مس ذکر الخ وإمرأة وأمرد الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۲، ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفیر

(۲) وسببها الحدث فی الحکمیة وهو وصف شرعي یحل فی الاعحضاء یزیل الطهارة (الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الطهارة ج۱ ص۷۹). ظفیر

(۳) فی أعضائه شقاق غسله إن قدر وإلا مسحه وإلا ترکه ولو بیده ولا یقدر علی الماء تیمم (درمختار) ولوکان فی رجله فجعل فیه الدواء یکفیه إمرار الماء فوقه ولا یکفیه المسح (ردالمحتار کتاب الطهارة فروع فرائض وضوء ج۱ ص۹۵) په کبیري که ځرګنده ده که چیري اوبه رسول نقصاني نه وي نو داوبو بهول کافي نه دي او نه دغه ډول اودس کیږي هو! که داوبو په رسولو کې نقصان وو نو بیا کیږي: و إذا کان برجلیه شقاق فجعل فیه الشحم أو المرهم إن کان لا یضره ایصال الماء لایجوز غسله ووضوئه وإن کان یضر یجوز إذا امر الماء علی ظاهر ذلك (غنیة الستملي ص۴۸). ظفیر

(۴) الدر المختار علی هامش رد المحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۷، ط.س. ج۱ ص۱۴۷. ظفیر

اوبه وتل ناقض وضو دي. فقط

داوداسه څخه وروسته په اوبو سره داستنجا دکولو سره اودس راګرځول ښه دي: **سوال**: (۴۹) که تر اوداسه وروسته ور په یاد سي چي لویه او یا کوچنۍ استنجا کول پکاردي، نو داستنجا دکولو سره مخکنی اودس باقي پاته کیدای سي او که نوي اودس ته اړتیا ده؟

جواب: ښه اوبهتره داده چي نوی اودس وکړي تر څو داختلاف څخه ووزي. ([1]) فقط

دبلغم په وتلو باندي اودش نه ماتیږي: **سوال**: (۵۰) یو سړی له ډیره وخته راهیسي دسرفه په ناروغي اخته دی نو دبلغم په وتلو چي هیڅ وینه ورسره نه وي دهغه اودس ماتیږي او که نه؟

جواب: دنومړو بلغمو په وتلو سره اودس نه ماتیږي لکه څنګه چي دفقهي په کتابونو کي تصریح ورباندي سوي ده. ([2]) فقط

دجنابت دغسل په اوداسه سره لمونځ کول روا دي: **سوال**: (۵۱) دجنابت دغسل سره چي کم اودس کیږی په هغه سره لمونځ کول روا دي او که نه دي؟

جواب: روا دي ([3]). فقط.

که داوداسه په اوږدو کي بې اودسي پیښه سي له سره دي بیا اودس وکړي: **سوال**: (۵۲) چا چي اودس تر نیمایي او یا دریمي برخي پوري کړي وي او یا یوازي دپښو مینځل ورته پاته وي، ده ته بې اودسي پیښه سي نو دی به دلویه سره اودس کوي اوکه به فقط پاته اندامونه مینځي؟

جواب: دنوي سره اودس کول لازم دي، لأن الطهارة فرض بعد الحدث إذا قام إلى الصلوة كما قال الله تعالي: يا أيها الذين آمنوا إذا قمتم إلى الصلوة فاغسلوا، الاية، اى وأنتم محدثون. ([4]) فقط

په شک سره اودس نه ماتیږي: **سوال**: (۵۳) یوه سړي ته دأوداسه څخه وروسته شك پیدا کیږي چي باد ووتی اوکه نه؟ او کله هغه ته دباد وتلو احساس نه کیږي نو هغه ته څه کول په کاردي، آیا په دې سره اودس ماتیږي؟

([1]) لاينقضه مس ذكر لكن يغسل يده ندبا وإمرأة وأمرد لكن يندب للخروج من الخلاف لاسيماً للإمام الخ (الدر المختار على هامش رد المحتار نواقض الوضوء مطلب فى ندب مراعاة الخلاف ج١ ص١٣٢، ط.س. ج١ ص١٤٧). ظفير

([2]) لا ينقضه قيء من بلغم المعتمد اصلا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج١ ص١٢٨، ط.س. ج١ ص١٣٨). ظفير

([3]) عن عائشة ﷺ قالت كان النبي ﷺ لا يتوضا بعد الغسل. رواه الترمذي (مشكوة باب الغسل ص٤٨) لا يتوضأ بعد الغسل اى اكتفاءاً بوضوئه الأول فى الغسل وهو سنة (مرقات ج١ ص٣٣٨). ظفير

([4]) إذا قمتم إلى الصلوة الخ وتقديره وأنتم محدثون كذا عن إبن عباس الخ (غنية المستملى ص١٤). ظفير

جواب: په شك سره أودس نه ماتيږي. ([1]) فقط

په چارزانو بيده كيدلو سره اودس نه ماتيري: **سوال**: (۵۴) په چارزانو بيده کيدلو سره اودس نه ماتيږي او که نه؟

جواب: نه ماتيږي. ([2]) فقط

په چيلم څكولو سره اودس نه ماتيري: **سوال**: (۵۵) دچيلم په څکولو سره اودس ماتيږي او که نه؟

جواب: په چيلم څکولو سره اودس نه ماتيږي. فقط

په ستر لوڅيدلو سره اودس نه ماتيري: **سوال**: (۵٦) دستر په لوڅيدلو سره اودس ماتيږي او که نه؟

جواب: نه ماتيږي. ([3]) فقط

دسترګو داوبو حکم: **سوال**: (۵۷) دبهشتي زيور په لومړی برخه، داوداسه دماتوونکو په لمن کي ليکلي دي چي که چيري سترګي خوږ وي نو دهغو څخه داوبو په بهيدلو سره اودس ماتيږي، اوکه سترګي خوږ نه وي بلکه يو شی پکښي لغړيدی نو داوښکو په تويیدلو سره اودس نه ماتيږي، او مخکي دقاعدي په ډول ذکر سوي چي دکم سي په وتلو سره اودس ماتيږي هغه نجس وي، نوپه داسي صورت کي چي کله دماشومانو سترګي خوږيږي او دهغوی دسترګو اوښکي دمور کالي او نور لانده کړي نو بيا له وينځلو پرته دهغو سره لمونځ کيږي او که نه؟

جواب: په دي مسئله کي يو قول همدغه دي چي په بهشتي زيور کي نقل دي، او نوموړي قاعده هم صحيح ده او دوهم قول دادي چي دسترګي خوږيدونکي سترګو څخه وتونکي اوبه اودس نه ماتوي، اوپه دي صورت کي به هغه نجسی هم نه وي دنوموړي قاعدي په مطابق په شامي کي دمنيي څخه نقل سوی دی: وعن محمد إذا كان في عينيه رمد او تسيل الدموع منها أمره بالوضوء لوقت كل صلوة لأني أخاف أن يكون ما يسيل منها صديدا فيكون صاحب العذر آهـ قال في الفتح وهذا التعليل يقتضي أنه أمر إستحبابي فإن الشک والإحتمال لايوجب الحكم بالنقض إذا اليقين لا يزول بالشک الخ شامي. ([4]) نوددي تحقيق پربنا باندي هغه اوبه کمي چي دخوږسترګي څخه وزي

([1]) وشك بالحدث او بالعكس اخذ باليقين (الدر المختار على هامش ردالمحتار نواقص الوضوء ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۵۰) ومن شك في الحدث فهو على وضوئه (عالمگيري كشوري ج۱ ص۱۱، ط. ماجدية ج۱ ص۱۲). ظفير

([2]) وإن نام متربعا لا ينقض الوضوء وكذا لو نام متوركا بأن يبسط قدميه من جانب ويلصق إليتيه بالارض كذا في الخلاصة (عالمگيري كشوري نواقض الوضوء ج۱ ص۱۱، ط. ماجدية ج۱ ص۱۲). ظفير

([3]) دستر لوڅيدل داوداسه په ماتوونکو کي داخل نه دي، ځکه چي ستر پټول داوداسه دپاره شرط نه دي. ظفير=

تر څو چي تغير نه وي پکښي راغلی لکه سوروالی او یانور بلکه صفا ستره وي نو هغه اودس هم نه ماتوي، او نجسي هم نه دي. فقط

په ستونی ستخ پریوتلو سره اودس ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (۵۸) آیا په ستونی ستخ پریوتلو سره اودس ماتیږي اوکه نه؟

جواب: اودس نه ماتیږي. [1] فقط

په لڅه باندې په غسل کولو سره اودس نه ماتیږي: **سوال**: (۵۹) بعض خلګ وایي که چیري یو څوك په پټه غسل خانه کی په لڅه غسل کوی نو دغسل اودس یی باقی پاته کیږی اوکه په ښکاره غسل خانه کی په لڅه غسل وکړی نو بیایي اودس نه پاته کیږی نو دا خبره صحیح ده اوکه نه؟

جواب: اودس یی په دواړه صورتونو کی باقی پاته کیږی. فقط

که دنابالغي سره لواطت وسي او انزال ونه سي نو اودس ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (۶۰) دعلم الفقه په اول جلد صفحه ۸۸ مصنفه مولانا عبد الشکور لکهنوی کی دی که چیري څوك دنابالغي سره ناروا عمل یعنی لواطت وکړی اومنی دده څخه خارج نه سی نو په دی سره اودس نه ماتیږی خوپه دی شرط چی دا نابالغه دومره صغیره نه وی چی ددخول په وخت کی دهغې مشترکه حصه اوخاصه حصه په یوه صورت ونه ګرځی، دغه مسئله صحیح ده اوکه نه ؟

جواب: ذکر سوی مسئله همدغسي ده لکه څنګه چی دعلم الفقه څخه نقل سویده، کما فی الدرالمختار ولا عند وطی بهیمة او میتة او صغیرة غیر مشتهاة بان تصیر مغضاة بالوطی وان غابت الحشفة ولا ینتقض الوضوء فلا یلزم الا غسل الذکر الخ [2]. فقط

دحضور اکرم ﷺ فضلات او داودسه نواقض: **سوال**: (۶۱) زید وایي چی دحضور اکرم ﷺ فضلات یعنی بول او براز او ریم او وینه پاك وه او دهغوی په حق کی نه ماتونکی وه اومینځل یې هم نه وه لازم، خو عمر ددی مخالف دی.

جواب: په شامی کی منقول دی: صحح بعض ائمة الشافعیة طهارة بوله ﷺ وسائـر فضلاته وبه قال

---

[4] رد المحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۷، ط.س. ج۱ ص۱۴۸. ظفیر

[1] وان لایزیل مسکته لاینقض وإن تعمده فی الصلوة او غیرها الخ او متورکا الخ بأن یبسط قدمیه من جانب ویلصق الیتیه بالأرض (الدر المختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۱) وإن نام متربعا لاینقض الوضوء وکذا لو نام متورکا بأن بسط قدمیه من جانب ویلصق الیتیه بالأرض کذا فی الخلاصة (عالمګیري کشوري نواقض الوضوء ج۱ ص۱۱، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۳). ظفیر

[2] الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۵۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۶۶. ظفیر

ابو حنیفه رحمہ اللہ کما نقله فی مواهب اللدنیة عن شرح البخاری للعینی ([1]) الخ، وایضا فیه من نواقض الوضوء عن القهستانی لا نقض من الانبیاء علیهم الصلاة والسلام ومقتضاه التعمیم فی کل النواقض لکن نقل ط عن شرح الشفاء لملا علی قاری الاجماع علی انه صلّی الله علیه وسلّم فی نواقض الوضوء کالامة الاّ ما صح من استناء النوم الخ ([2])، ددی روایتونو څخه معلومیږی چی دبول اوبراز په باره کی راجح قول دطهارت دی او داودس دماتوونکو او دغسل په واجبوونکو کی دحضور اکرم ﷺ مثال دامت په څېر دی اوپر دی اجماع هم ده مگر نه خوب چی په دی سره دهغوی ﷺ اودس نه ماتیدی او داحکم دټولو پیغمبرانو علیهم الصلاة والسلام لپاره هم ؤ چی په خوب سره دپیغمبرانو علیهم الصلاة والسلام اودس نه ماتیږی، کذا فی الدر المختار ([3]). فقط

داوداسه په وخت کی که چیری هوا په زوره سره بنده کړی اودس یی وسو: **سوال**: (۲۲) که چیري یو څوك اودس کوی او یا لمونځ ادا کوی اوهوا ورڅخه په وتلو سی اودی یی بنده کړی نو اودس یی باقی پاته دی اولمونځ یی وسو اوکه نه ؟

جواب: که چیري هوا یی بنده کړه او وتلو ته یی پری نه ښودله نو اودس یی باقی دی ([4]) او لمونځ یی صحیح دی ([5]) درمختار. فقط

دمراقبی په حالت په چارزانو خوب اودس نه ماتیري: **سوال**: (۲۳) دمراقبی په حالت کی یا دوِرد او اورادو په حالت کی چی څوك مستغرق سی اوخوب پرغالب سی اوڅه سی ته یی تکیه هم نه وی وهلی نو په دی صورت کی دنوی اودس کولو ضرورت سته اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی دنوی اودس کولو ضرورت نسته. ([6]) فقط

([1]) ردالمحتار باب الانجاس مطلب في طهارة بوله صلّى الله عليه وسلّم ج۱ ص۲۹۳، ط.س. ج۱ ص۳۱۸. ظفير

([2]) ردالمحتار نواقض الوضوء طلب نوم الانبياء غير ناقض ج۱ ص۱۳۳، ط.س. ج۱ ص۱٤۳. ظفير

([3]) والعة لا ينقض كنوم الانبيآء عليهم الصلاة والسلام (الدر المختار على هامش ردالمحتار نواقض الوضوء مطلب نوم الانبياء غير ناقض ص۱۳۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱٤۳). ظفير

([4]) څکه چي دباد وتل اودس ماتوي: وخروج الريح (الدر المختار على هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۲۲، ط.س. ج۱ ص۱۳۲). ظفير

([5]) وكذا يكره الخ وعند مدافعة الأخبثين أو أحدهما الريح (الدر المختار على هامش ردالمحتار كتاب الصلوة ج۱ ص۱۵۱، ط.س. ج۱ ص۱۷۸). ظفير

([6]) ولو نام قاعدا يتمايل فسقط فلا نقض به يفتى كناعس يفهم اكثر ماقيل عنده والعته لاينقض كنوم الانبياء (درمختار) قوله كناعس اى إذا كان غير متمكن الخ وفى الخانيه النعاس لا ينقض الوضوء (رد المحتار نواقض الوضوء مطلب نوم الأنبياء غير ناقض ج۱ ص۱۳۲، ط.س. ج۱ ص۱٤۳) وإن نام متربعا لاينقض الوضوء (عالمگيري مصري نواقض وضوء ج۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج۱ ص۱۲). ظفير

عورت غليظه ته په لاس وروړلو سره اودس نه ماتيږي: **سوال**: (۲۴) عورت غليظه ته په لاس وروړلو سره دنوى اودس ضرورت سته اوكه نه په هماغه اودس باندى لمونځ صحيح دى؟

جواب: په دى صورت كى دنوى اودس ضرورت نسته اوپه هماغه اودس لمونځ كول صحيح دى [1] فقط

دهوا په وتلو سره پاكوالي ضروري نه دى، ددى وجه: **سوال**: (۲۵) دهوا په وتلو سره اودس ماتيږى ليكن دهغه ځاى دپريولللو څخه پرته دوباره اودس روا دى نو ددى څه وجه ده ؟

جواب: دهوا په وتلو سره داستنجاء او دپاكوالى ضرورت ددى وجه نسته چي په دى صورت كى بدن په پليتى سره نه ككړيږى دهوا وتل يوازي حكمى نجاست دى او ديته (حدثِ اصغر) وايى په دي كى يوازي اودس كافى دى. [2] فقط

داوداسه په دوران كى اندامونه وچول څنګه دي؟ **سوال**: (۲۶\۱) كم څوك چي دعذر څخه بغير يا دفالج دمرض دوجه څپل هراندام او غړى دمينځلو څخه وروسته او داودس دپوره كيدو څخه مخكى په يوه كپړه باندى وچوى او داوس دپوره كيدلو څخه مخكى دده بعض اعضاء وچيږى آيا دداسى كس اودس پوره دى اوكه ناقص؟ اوداسى كول روا دى اوكه نه؟ اوپه داسى اودس لمونځ كيږى او كه نه ؟

داوداسه داعضاؤ كه يوه برخه وچه پاته سى نو اودس سويدى اوكه نه؟ **سوال**: (۲۷\۲) داوداسه په دوران كى كه ديوه اندام يوه برخه وچه پاته سى اوهغې ته اوبه ونه رسيږى نواودس صحيح دى اوكه نه؟ اوكه ترمينځلو اولوندولو وروسته په څپله وچ سى نو آيا دى ته دوباره اوبه رسول ضرورى دى اوكه نه ؟

جواب: ۱: دعذر دوجه څخه داسى كول بغير دكراهت څخه جائز دى او اودس يى پوره دى اوپه دى اودس لمونځ كول صحيح دى، اوبغير دعذر څخه داسى كول خامخا دسنتو خلاف دى خوپه داسى اودس باندى لمونځ كول صحيح دى [3] كذا فى الدر المختار.

---

[1] لاينقضه مس ذكر لكن يغسل يده ندبا (الدرالمختار على هامش رد المحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۲، ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفير

[2] وقيل سببها الحدث الحكمية وهو وصف شرعي يحل فى الأعضاء يزيل الطهارة (الدرالمختار على هامش رد المحتار كتاب الطهارة ج۱ ص۷۹، ط.س. ج۱ ص۸۵) وينقضه خروج نجس الخ وخروج غير نجس مثل ريح (درمختار) قوله مثل ريح فانها تنقض لأنها منبعثة عن محل النجاسة لا لأن عينها نجسة لأن الصحيح أن عينها طاهرة حتى لو لبس سراويل مبتلة او إبتل من اليتيه الموضع الذي تمر به الريح فخرج الريح لايتنجس الخ (رد المحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۲۲، ط.س. ج۱ ص۱۳۴) معلومه سوه چي په خپله ريح نجس نه دي چي دده په وجه دطهارت اړتيا پيښه سي. ظفير

[3] والولاء غسل المتأخر او مسحه قبل جفاف الأول بلاعذر حتى لو فنى ماءه فمضى لطلبه لابأس به (الدر =

۲: په دی صورت کی اودس صحیح نه دی اودا ضروری ده چی دکم اندام کمی حصی ته اوبه ونه رسیږی او وچ پاته سوی وی چی پر هغه اوبه تیري کړی نو بیا اودس صحیح کیږی (۱) اوکمه برخه اویا کم اندام چی دمینځلو څخه وروسته وچ سی نو په دی سره په اودس کی هیڅ خلل نه راځی او اودس صحیح دی. (۲) فقط

دهغی هوا په وتلو سره چی دهغی سره اواز او بدبویی نه وی اودس ماتیږی اوکه نه؟ سوال: (۲۸) هغه هوا چی اواز او بد بویی یې نه وی اودس ماتوی اوکه نه؟ که داسی صورت په هررکعت کی مخ ته راځی نوڅه کول په کاردی؟ او دداسی عذر لرونکی امامت کول جائز دی اونه؟

جواب: که یې چیري دهوا دوتلو یقین وی برابره خبره ده که دهغه سره اواز وی اوکه نه او داسږی معذور نه وی نو اودس دوباره کول په کاردی اوکه یوازي شك یې وی نو اودس یې نه دی مات سوی اولمونځ یې صحیح دی (۳). فقط

په قهقهه سره دجنازی دلمانځه دماتیدلو او داوداسه دنه ماتیدلو وجه څه ده؟ سوال: (۲۹) که چیري یو اودس لرونکی شخص دلمانځه څخه خارج په قهقهه سره وخاندی نو اودس یی نه ماتیږی اوکه په لمانځه کی په قهقهه سره وخاندی نواودس یی ماتیږی اوکه دجنازی په لمانځه کی په قهقهه سره وخاندی نولمونځ یی ماتیږی اودس یی نه ماتیږی ددی څه وجه ده؟ اوپه دی کي څه حکمت دی؟

جواب: عقل اوقیاس دادی چی په قهقهه سره بالکل اودس مات نه سی مگر درسول الله ﷺ څخه ثابت دی چی هغوی ﷺ یو چاته دقهقهی دوجه ددوباره اودس او دلمونځ حکم فرمایلی دی نودهمدی وجه څخه پر مسلمان باندی ددی حکم منل ضرور دی، اگر چی زما په نیمگړی فهم کی ددی حکمت رانغی مگر څرنگه چی داحکم دظاهری قیاس خلاف دی نو دهمدی وجه څخه چی پرکمه موقع باندی وارد سوی دی باید هم هلته پاته سی

= المختار علی هامش رد المحتار سنن الوضوء ص۱۱۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۲). ظفیر

(۱) إن بقی من موضع الوضوء قدر رأس ابره او لزق بأصل ظفره طین یابس او رطب لم یجز (عالمگیري مصري ص۴ ج۱، ط. ماجدیة ج۱ ص۴). ظفیر

(۲) ومنها الموالاة وهی التتابع وحده ان لایجف الماء علی العضو قبل أن یغسل مابعده فی زمان معتدل ولا إعتبار بشدة الحر والریاح ولاشدة البرد ویعتبر ایضا استواء حالة المتوضي كذا فی الجوهرة النیرة (عالمگیري فصل ثاني سنن وضوء ج۱ ص۸، ط. ماجدیة ج۱ ص۸). ظفیر

(۳) وینقضه خروج نجس الخ وخروج غیر نجس مثل ریح الخ من دبر الخ ولو خرج ریح من الدبر وهو یعلم انه لم كن من الاعلی فهو اختلاج فلا ینقض (الدر المختار علی هامش رد المحتار نواقض الوضوء ص۱۲۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۳۴). ظفیر

اوپه نورو ځایونو کی داودس دماتیدلو حکم ونه سی اګر چی په هغه ځایونو کی قهقهه ډیره قبیحه وی لکه دجنازی په لمانځه کی قهقهه کول، داصولو قاعده داده چی کم حکم قیاسي نه وی نوهغه باید دخپل موقع څخه متجاوز نه سی (۱). فقط

وینه چی ونه بهیږی نو اودس نه ماتیږی: **سوال**: (۷۰) که سپونږی وی، اوکه ناسور یا بل ډول ټپ او زخم وي، هرهغه شی چی ددی څخه خارج سی نو دهغه دوه حالته دی یا دا چی په زور ورکولو سره را ووزی اویا دا چی په خپله راووزی په هرو دواړو حالتونوکی که دبهیدلو قدرت نه وی نو اودس ماتوی اوکه نه؟ اوخاص ددی شی ډیر وضاحت غواړو چی کله دسیلان او دبهیدلو قدرت نه وی اوځای نه پریږدی لکه دسپونږی بعض قسمونه چی پرهغه سربیره لوندوالی وی اویا کله کله راووزی اوهم هلته پاته سی که دا لوندوالی پخپله راووزی نو اودس ماتوی اوکه نه؟ اوکه دیوی کپړی یا دلاس سره ولګیږی نو اودس په ماتیږی اوکه نه؟ او دغه لاس اوجامه پلیتیږی اوکه نه ؟

جواب: داودس دماتیدو مدار په سیلان سره دی اګرکه بالقوه هم وی کما قالوا لو مسح الدم کلما خرج ولو ترکه لسال نقض والا لا الخ (۲) درمختار، اوپه خپله وتلی اوپه زورسره وتلی دوړاه برابردی: والمخرج والخارج سیان الخ (۳) درمختار، نو چی کله سیلان پیدانه سی نه بالفعل اونه بالقوه نو اودس نه ماتیږی اوهغه رطوبت چی دغیرِ سائل زخم پر مخ پروت وی نجس نه دی: لانه ما لیس بحدث لیس بنجس (۴) کما صرح به الفقهاء، یعنی هغه رطوبت او لوندوالی چی په هغه سره اودس نه ماتیږی ناپاکه نه دی نو دزخم پرسر په کپړه لګیدو سره چی کم لوندوالی دکپړی سره ولګیږی نو په هغه سره کپړه یا جامه نه پلیتیږی. فقط

که داوداسه یقین یي وی نو دشبهی دوجه څخه اودس کول ضروری نه دی: **سوال**: (۷۱) دیوچا اودس سته خو لوبو کولو ته ولاړی، او دلوبی څخه وروسته ورته ښه معلومه نه ده اویاد یی نه دی چی آیا زما اودس سته اوکه نه؟ آیا ده ته دویم اودس کول په کار دی؟

جواب: که چیري په ښه ډول ورتــه یاد وی چی اودس می سته نو دنــوی اودس کولو هیڅ

---

(۱) المعاني الناقضة للوضوء الخ القهقهة فی صلوة ذات رکوع وسجود والقياس أنها لاتنتقض الخ وبمثله ترك القياس والأثر ورد فی صلوة مطلقة فيقتصر عليها (هدايه فصل فی نواقض الوضوء ج۱ ص۳۵ – ۳۲) فلا يتعدی إلی صلوة الجنازة وسجدة التلاوة وصلوة الصبی الخ (حاشية هدايه ج۱ ص۳۲) هدایه هم دهندوستان مختلفو مطابعو چاپ کړي ده خاکسار دصفحو حواله دمطبعه یوسفي چاپ ته ورکړیده. ظفیر

(۲) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ص۱۲۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۳۵. ظفیر

(۳) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ص۱۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۲. ظفیر

(۴) الدر المختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ص۱۳۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۰. ظفیر

ضرورت ورته نسته اوکه ویی کړی نوډیره ښه ده او زیات ثواب لری ([1]).

کلکه وینه دپوزي څخه راتلل اودس نه ماتوي: **سوال**: (۷۲) اکثره په زکام یا بلغموکی دپوزی په فضله موادو کی دوینی ریښه راځی نو دغه کلکه وینه اودس ماتوی اوکه نه؟

جواب: کلکه وینه چی دپوزی وغیره څخه راسی نو اودس نه ماتوی. ([2]) فقط

دجنازي په اوداسه سره دوخت لمونځ ادا کیدی سی: **سوال**: (۷۳) حنفی که چیري دجنازی دپاره اودس وکړی نوپه دی سره وختی یا قضا سوی لمونځ ادا کولی سی اوکه نه؟

جواب: هغه اودس چی دجنازی لپاره سوی وی په هغه سره وختی او قضاء سوی لمونځ ادا کول صحیح دی ([3]).

په لڅه باندي دغسل کولو څخه وروسته په هماغه اودس لمونځ ادا کیدی سی: **سوال**: (۷۴) که چیري یو څوك اودس وکړی اوپه لڅه غسل وکړی په غسل خانه یا په انګړ کی نوپه دغه اودس دغسل باندی لمونځ ادا کولی سی اوکه نه؟

جواب: که چیري په لڅه یی غسل کړی وي نوپه دی سره لمونځ ادا کولی سی ([4]) دعورت پټول هغه وخت فرض دی چی کله دخلګو په مخ کی غسل کوی. فقط

دشر مګاه لیدل اودس نه ماتوي: **سوال**: (۷۵) یوه اودس لرونکی شخص دیوه لڅ شخص شرمګاه ولیدله خو دلیدلو سره یی خپل نظر کښته واچوی نو دده اودس مات دی اوکه نه؟ اوهمدارنګه که اودس لرونکی خپله شرمګاه ووینی نودده اودس ماتیږی اوکه نه؟

جواب: په دواړو صورتونوکی دده اودس نه ماتیږی ([5]). فقط

الباب الثانی فی الغسل

لومړی فصل : دغسل فرضونه

په غسل کی غړغړه فرض ده اوکه نه په خولي اوبه لغړول: **سوال**: (۷۶) په غسل کی دخولی

---

[1] ولو أيقن بالطهارة وشك بالحدث او بالعكس أخذ باليقين ولو تيقنهما وشك فی السابق فهو متطهر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار قبيل أبحاث الغسل ج۱ ص۱۳۹، ط.س. ج۱ ص۱۵۰). ظفير

[2] وأما العلق النازل من الرأس فغير ناقض (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مطلب نواقض الوضوء ج۱ ص۱۲۷، ط.س. ج۱ ص۱۳۷) الرجل إذا إستنشر فخرج من أنفه علی قدر العدسة لا ينتقض الوضوء كذا فی الخلاصة (عالمگيري مصري نواقض الوضوء ج۱ ص۱۱، ط. ماجدية ج۱ ص۱۱). ظفير

[3] ځکه چه اودس باقي دي اوپه یوه اودس سره ډیر لمونځونه کول صحیح دي. ظفير

[4] لڅیدل اودس نه ماتوي. ظفير

[5] لاينقضه مس ذكر لكن يغسل يده ندبا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مطلب نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۲، ط.س. ج۱ ص۱۴۷) مس ذكره او ذكر غيره ليس بحدث عندنا كذا فی الزاد (عالمگيری كشوري نواقض الوضوء ج۱ ص۱۱، ط. ماجدية ج۱ ص۱۳). ظفير

مینځل او اوبه لغړول فرض دی اوکه غړغړه؟ زید وایی په غسل کی غړغړه فرض ده اوعمر وایی چی په خوله اوبه لغړول فرض دی؟

جواب: په غسل کی دخولی مینځل په دی طریقی فرض دی چی ټولی خولی ته اوبه ورسیږی اوغړغړه کول سنت دی مګر دروژه دار دپاره نه لکه څرنګه چی په درمختار کی دی: وغسل الفم ای استیعابه الخ والمبالغة فیهما بالغرغرة ومجاوز المارن لغیر الصائم لاحتمال الفساد الخ. ([1]) فقط

دخولی ددننه او دباندی حصو حدود څه دی؟ **سوال**: (۷۷) هغه کوچنی ژبه (ژبی) چی دژبی هاخواته ده هغه په غسل کی دظاهر یعنی (بهرنی) برخي حکم لری اوکه ددننه؟ او دخولی دظاهر حکم ترکمه حده دی چی دهغی مینځل فرض دی؟

جواب: په غسل کی دخولی مینځل تر هغه حده فرض دی کم حد چی په اودس کی سنت دی کم ته چی په خوله اوبه لغړول وایی یعنی مضمضه اوخوله پورته کول او غړغړه کول سنت دی فرض نه دی: کما فی الدرالمختار وسننه کسننه ([2]) نو هغه کوچنی ژبه (ژبی) چي دژبي څخه هاخواته ده دهغي مینځل فرض نه دي، فرض انداز دومر ده چی پرهغی دمضمضی اطلاق کیږی یعنی چی کله داوبه لغړولو دپاره په خوله کی اوبه واچول سی اوسر پورته سی او دغړغړی څخه بغیر ترکم ځای پوری چی اوبه ورسیږی همدغه اندازه فرض ده مقصد داچی مضمضه اوپه پوزه کی اوبه اچول کم چی په اوداسه کی سنت دی په غسل کی فرض دی. ([3]) فقط

هغه غړغړه چی دغسل څخه لره دمخه سوی وی کافی ده اوکه نه؟ **سوال**: (۷۸) دیوچا احتلام وسو هغه غړغړه وکړه او ډوډی یې وخوړله نوپه دغه اوله غړغړه دهغه فرض ادا سوی دی اوکه نه؟

جواب: هغه غړ غړه چی دډوډی خوړلو څخه یی مخکی کړی ده کافی کیږی نو که دغسل

([1]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتارسنن الوضوء ج۱ ص۱۰۷ – ۱۰۸، ط.س. ج۱ ص۱۱۵، دغسل دفرائضو په سلسله کي دصاحب درمختار الفاظ دادي: وفرض الغسل الخ غسل کل فمه ویکفي الشرب عبا لأن المج لیس بشرط فی الاصح (درمختار) عبر عن المضمضة والإستنشاق بالغسل لإفادة الإستیعاب او للإختصار کما قدمه فی الوضوء (ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۰ – ۱۴۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۱ – ۱۵۲). ظفیر

([2]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۴۴ ج۱. ظفیر

([3]) وفرض الغسل الخ غسل کل فمه الخ وأنفه حتی ما تحت الدثان وباقي بدنه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۵۱ – ۱۵۲) وحد المضمضة استیعاب الماء جمیع الفم وحد الإستنشاق ان یصل الماء الی المارن کذا فی الخلاصه (عالمګیري کشوري باب الوضوء فصل ثاني ص۵ ج۱، ط. ماجدیة ج۱ ص۶). ظفیر

کولو په وخت کی دوباره غړغړه ونه کړی نوهیڅ حرج نسته او غړغړه په غسل کی فرض نه ده بلکه سنت ده که چیري غړغړه ونه کړی اوخوله داوبو ډکه کړی اومضمضه وکړی نو بیاهم کافی ده. (۱) فقط

په پوزه کی اوبه اچول او خوله مینځل څو ځله فرض دي: **سوال**: (۷۹) په غسل کی دخولې مضمضه کول اوپه پوزه کی اوبه اچول څو ځلی فرض دی؟

جواب: یو یوځل مضمضه او استنشاق فرض دی اوباقی سنت دی (۲). فقط

په غسل کی دټول بدن مینځل فرض دي اوددي څخه بغير غسل نه کيري: **سوال**: (۸۰) دکشمیر ښځو خپل رواج مقرر کړی دی چی دجنابت په غسل کی ترنامه لاندی اندام پریمینځی او ترنامه لوړ اندام نه پریمینځی داغسل روا دی اوکه نه؟

جواب: دجنابت په غسل کی دټوله بدن پریمنځل اوټولو اعضاؤ ته اوبه رسول ضروری دی اوددې څخه بغیر غسل روا نه دی (۳). فقط

ښځو ته ضروري دي چي دوريښتانو بيخونو ته اوبه ورسوي: **سوال**: (۸۱) دجنابت په وخت کی ښځه به کم وخت ترخپلی غاړی اومرۍ لاندی ځایونه مینځی؟ اوریدلی مو دی چی دټول اوسنګار دخرابیدو دوجه ښځه یوازي ترمری لاندی برخه پرېوللی سی او بس؟

جواب: مسئله دانه ده بلکه ضروری ده چی دسر څخه اوبه اچول شروع کړی اوپر ټول بدن باندی اوبه وبهوی یوازي دښځی دپاره داحکم دی که چیري هغی خپل وریښتان کوڅی کړی وی نو دهغو خلاصول ضروری نه دی بلکه دوریښتانو بیخونو ته اوبه رسول ورته کافی دی یعنی داسی دي وکړی چی پرسر اوبه واچوی اوهغو ته زور ورکړی چی هغه دویښتانو بیخونو ته ورسیږی. (۴) فقط

په ډنډ او تالاب کي غسل: **سوال**: (۸۲) بعض خلګ په تالاب کی لامبی په کم ځای کی چی ډیر هندوان هم لامبی او دهغوی دبدن او دجامو خاځکی هم ورالوزی نوپه دی صورت کی څه حکم دی؟

---

(۱) الجنب إذا شرب الماء ولم يمجه لم يضره ويجزيه عن المضمضة إذا صاحب جميع فمه (عالمگيري كشوري فرائض وضوء ج۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج۱ ص۱۳). ظفير

(۲) وفرض الغسل الخ غسل كل فمه ويكفي الشرب عبا لأن المج ليس بشرط فى الاصح (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۴۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۱ – ۱۵۲) وسننه كسنن الوضوء سوى الترتيب الخ (ايضا ج۱ ص۱۴۴، ط.س. ج۱ ص۱۵۶). ظفير

(۳) وفرض الغسل المضمضة والإستنشاق وغسل سائر البدن (هدايه فصل فى الغسل ص۳۲ ج۱). ظفير

(۴) وليس على المراة أن تنقض ظفائرها فى الغسل إذا بلغ الماء أصول الشعر (هدايه فصل فى الغسل ج۱ ص۳۷). ظفير

جواب: په دی صورت کی غسل روا دی او دناپاکی وهم په کارنه دی ([1]). فقط

دجنابت دغسل حکمت: **سوال**: (۸۳) یو هندو داعتراض په ډول ماته دا وویل چی مسلمانان په پټو سترګو اوبی سوچه عبادت کوی او دتحقیق سره څه علاقه نه لری لکه دمنی په وتلو دانه لازمیږی چی ټول بدن پریمنځل سی بلکه یوازي دتناسل دعضوی په پاکولو سره انسان صفا کیږی، نو دا چی ټول بدن ناپاکیږی دا ولي؟

جواب: دا دباری تعالی حکمتونه دی ([2]) هندو خو لا پریږده چی دیته هر مسلمان نه سی رسیدی نوباید چی سړی په دی اړوند بحث ونه کړی په ژبه خو ددی په متعلق ډیر څه ویل کیدی سی خوپه تحریر او لیك کی ددی دتفصیل راوړلو فرصت نسته (په حاشیه کی دیته اشاره سویده. ظفیر). فقط

که چیري دغسل دپاره مضمضه اواستنشاق مخکی وسی نو دهغه څه حکم دی؟ **سوال**: (۸۴) په غسل کی چی کم دری فرضونه دی چی عبارت دی دخولی پریمنځلو دپوزی پریمنځلو اودټول بدن دپریمنځلو څخه نولومړی دوه فرضونه که داوداسه سره وسی نوکافی دی اوکه نه دوباره کول یی په کاردی ؟

جواب: دغسل څخه مخکی چی کم اودس کیږی په هغه کی مضمضه اواستنشاق اوغړغړه کافی ده او په هغه سره فرض ادا کیږی نو دمضمضی او داستنشاق دبیا کولو ضرورت نسته ([3]). فقط

که په غاښ کی یو خچوکی ومښلی نوغسل کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۸۵) دغاښ په سوری کی که چیري دیوشی ټوټه ومښلی نو دایستلو څخه بغیر به غسل صحیح وی اوکه نه ؟

([1]) اليقين لا يزول بالشك (الاشباه والنظائر مطبوعة نولكشور لكهنؤ القاعدة الثالثة). ظفير

([2]) أما المسئلة الأولى وهى ايجاب الشارع (صلي الله عله وسلم) الغسل من المنى دون البول فهذا من أعظم محاسن الشريعة وما اشتملت عليه الرحمة والحكمة والمصلحة فان المنى يخرج من جميع البدن ولهذا سماه الله سبحانه سلالة لأنه يسيل من جميع البدن الخ وايضا فان الأغتسال من خروج المنى من انفع شيء للبدن والقلب والروح بل جميع الأرواح القائمة بالبدن فانها تقوى بالأغتسال والغسل عليه ما تحلل منه بخروج المنى وهذا امر يعرف بالحس وايضا فان الجنابة توجب ثقلا وكسلاو الغسل يحدث له نشاط وخفة ولهذا قال ابوذر الخ لما اغتسل من الجنابة كانما ألقيت عنى جبلا الخ وقد صرح أفاضل الأطباء بان الإغتسال بعد الجماع يعيد للبدن قوته ويخلف عليه ما تحلل عنه وأنه من انفع شيء للبدن والروح وتركه مضر (أعلام الموقعين مطبوعه اشرف الطابع دهلي ص۱۷۰ ج۱) داسي معلوميږي چي منی چونکه دبدن دتمامو حصو څخه راټوليږي او خارجيږي بيا دا چه په لمبلو سره دبدن خارج سوی قوت بيرته راګرځي ځکه نو اسلام دټول بدن مينځل يعني غسل ضروري وبلی. ظفير الدين

([3]) الجنب إذا شرب الماء ولم يمجه لم يضره يجزيه عن المضمضة إذا أصاب جميع فمه (عالمګيري كشوري باب ثاني فى الغسل ج۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج۱ ص۱۳). ظفير

جواب: صحیح دی که چیري په اساني سره وتلی سی نو ایستل یی په کاردی (۱). فقط

په غسل کی دغاښ دمیخونو حکم: **سوال**: (۸۶\۱) که چیري یو څوك پرخپلو غاښونو دسپینو یا دسرو زرو میخونه وپیچی نو آیا که دغسل کولو په وخت کی هلته اوبه ورونه رسیږی نودده غسل صحیح دی اوکه جنابت باقی پاته دی؟

په غسل کی دسپینو زرو دهغه تارونو حکم چی په غاښ کی وی: **سوال**: (۸۷\۲) په بعضو فتاواو کی لیکل سویدی چی که چیري غاښونه دښوریدلو دبیری دسپینو زرو په تار وتړل سی نوجائز دی، خوپه دی صورة کی که چیري تر تار لاندی حصی ته وبه ونه رسیږی نوغسل صحیح دی اوکه نه ؟

په غسل کی دعارضی غاښ ایستل ضروری دی اوکه نه؟ **سوال**: (۸۸\۳) کمو کسانو چی عارضی غاښ لګولی وی نو آیا دغسل په وخت کی ددی ایستل او لیری کول ضروری دی اوکه دایستلو څخه بغیر یی هم غسل صحیح کیږی ؟

جواب: ۱: که چیري اوبه دننه رسیږی نوغسل یی صحیح دی اوکه اوبه نه رسیږی نو دمنیی دشارح تحقیق دادی چی غسل یی صحیح نه دی نو دهمدی وجه څخه دضرورت څخه بغیر میخونه لګول په کارنه دی: وقیل ان صلبا منع وهو الاصح الخ. درمختار (۲).

۲: که چیري دغاښونو دښوریدلو دوجه یی دسپینو زرو تار پر تړلی وی نوبیا په دي کی غسل صحیح دی ځکه چی دا ضرورت دی (۳).

۳: ددی ایستل ضروری نه دی اوغسل صحیح کیږی اوکه وی باسی اوغسل وکړی نودا ډیره داحتیاط خبره ده. فقط

دروژی په حالت کی دجنابت په غسل کی خوله پریمنځل اوکه نه غړغړه کول په کاردی؟

سوال: (۸۹) په روژه کی که دغسل ضرورت سی نو غړغړه به کوی اوکه نه ؟

جواب: غړغړه به نه کوی یوازي مضمضه ډیره ښه طریقه ده (۴). فقط

---

(۱) ولو کان سنه مجوفا فبقی فیه او بین أسنانه طعام او درن رطب فی أنفه ثم غسله علي الاصح کذا فی الزاهدي والاحتیاط أن یخرج الطعام عن تجویفه ویجري الماء علیه هکذا فی فتح القدیر (عالمگیري مصري الباب الثاني فی الغسل ج۱ ص۱۳، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۳). ظفیر

(۲) الدر المختار علی هامش رد المحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۲، ط.س. ج۱ ص۱۵۴. ظفیر

(۳) والصرام والصباغ ما في ظفرهما یمنع تمام الاغتسال وقیل کل ذلك یجزیهم للحرج والضرورة ومواضع الضرورة مستثناة عن قواعد الشرع کذا فی الظهیریة (عالمگیري الباب الثاني فی الغسل ج۱ ص۱۴۳، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۳). ظفیر

(۴) وغسل الفم ای إستیعابه الخ والمبالغة بالغرغرة ومجاوزة المارن لغیر الصائم لإحتمال الفساد (الدر المختار علی هامش رد المحتار وسنن الوضوء ص۱۰۷ – ۱۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۱۵). ظفیر

که پلیتي پر ټول بدن ولګیږي نو دشرعي غسل ضرورت نسته یوازي پلیتي لیرې کول کافي دي: **سوال**: (۹۰) په در مختار کې دي چې دټول بدن دناپاکیدو دوجه غسل واجبیږي نودغه غسل دجنابت دغسل په شان دي اوکه نه؟ یعنی دبدن منبل پکښې شرط دی اوکه نه یوازي هغه ځای ته اوبه رسول فرض دي؟

جواب: داغسل داسې دی لکه چې څوك یو ناپاکه شي یا یوناپاکه اندام مینځي یعنی دری ځلي پرهغه اوبه تیرول په کاردي ([1]). فقط

هغه غاښ چې لویدلي وي او بیاپه تار وتړل سي نو په غسل کولو کې په دي کې څه حرج سته اوکه نه؟ **سوال**: (۹۱) دیو چا غاښ وغورځیدی هغه خپل غاښ راپورته کې اوپر همدغه ځای یې دتار یا دبل یو شي په واسطه سره مضبوط کې نو آیا په دی صورت کې دجنابت په غسل کې کم حرج سته اوکه نه؟

جواب: دلویدلي غاښ چې په تار یا بل څه باندي تړل سوی وي په غسل کې ددی دوجه هیڅ څه حرج نسته په غسل کې یوازي مضمضه کول کافي دی دغاښونو بیخونوته اوبه رسول مقصود او ضروری نه دی اوپه هرهغه شي کې چې حرج وي نوهغه شرعًا معاف اوبخښل سویدی. ([2]) فقط

آیا دجماع کولو څخه وروسته که څوک متیازي ونه کړي نو نه پاکیږي: **سوال**: (۹۲) اوریدلي مودی چې دصحبت اودجماع کولو څخه وروسته که څوك متیازی ونه کړي نونه پاکیږی ؟

جواب: دا غلط مشهور دی ([3]). فقط

دجنابت په غسلِ کې دښځو دپاره دکوڅیو خلاصول ضروري دي اوکه نه؟ **سوال**: (۹۳) داچې دسړي دپاره دوطی کولو څخه وروسته په غسل کې دټول بدن دوریښتانو دبیخونو لوندول ضروري دي نو دښځې چې وریښتان ډیر اوږده وي اوکوڅې کړي یې هم وي نو ددې وجه څه کول پکار دي؟

([1]) والنجاسة ضربتان مرئية وغير مرئة فما كان منها مرئيا فطهارتها بزوال عينها الخ وما ليس بمرئي فطهارته ان يغسل حتى يغلب على ظن الغاسل أنه قد طهر الخ وإنما قدر بالثلث (هدايه باب الانجاس ج ۱ ص۷۴). ظفير

([2]) والصرام والصباغ ما في ظفرهما يمنع تمام الاغتسال وقيل كل ذلك يجزيهم للحرج والضرورة ومواضع الضرورة مستثناة عن قواعد الشرع كذا فى الظهيرية (عالمگيري الباب الثاني فى الغسل ج ۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج ۱ ص۱۳). ظفير

([3]) دجماع کولو څخه وروسته غسل کول فرض دي دمتیازو کولو سره یې څه اړه نسته: وفرض الغسل عند خروج منى من العضو الخ وعند ايلاج حشفة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۴۸ ج ۱، ط.س. ج ۱ ص۱۲۱). ظفير

جواب: که چیري دښځی دسر وریښتان کوڅی سوی وی نو ددی خلاصول او دټولو وریښتانو لوندول په غسل کی ضروری نه دی بلکه دوریښتانو بیخونو ته اوبه رسول کافی اوبس دی اوهغه دارنګه چی پرسر به اوبه راواړوی او وریښتانو ته به زور ورکړی چی اوبه دوریښتانو بیخونو ته ورسیږی اوکه چیري وریښتان کوڅی نه وی بلکه خلاص وی نوبیا دټولو وریښتانو لوندول ضروری دی ([1]). فقط

داودس یا دغسل په حالت کی که دخولی په دننه برخه کي دیو شي خچوکی وی او ونه ایستل سی نوغسل یی صحیح دی اوکه نه؟ **سوال**: (۹۴) که چیري دچا په خوله کی دپان ریزه (خچوکی) یا دسپاری ټوټه وی او داوداسه او دغسل په وخت کی ونه ایستل سی نو اودس اوغسل یی صحیح دی اوکه نه؟

جواب: لمونځ په صحیح کیږی ([2])، (اودغه اودس اوغسل صحیح دی، ظفیر). فقط

دغاښ میخ دغسل دپاره مانع نه دی: **سوال**: (۹۵) که چیري په غاښ کی میخونه دلوړ طرف څخه ورکړل سی نوپه هغه سوریو کی چی دمیخ سر ننوتلی وی نو هغه نه وزی اوس ددی دوتلو څخه بغیر غسل صحیح دی اوکه نه؟

جواب: دمیخ هغه برخه چی دغاښ دننه ده اوهغه ایستل کیدی نه سی نودا دغسل دموانعو څخه نه شمیرل کیږی غسل دمجبوریت دوجه صحیح دی. ([3]) فقط

دغسل خانی پر دیوالونو چی کم څاڅکی لګیږی نو هغه خو به په غسل کی څه نقصان نه راولی؟ **سوال**: (۹۶) دغسل کولوپه وخت کی چی کم څاڅکی پردیوال ولګیږی نو ددی دوجه څخه په غسل کی نقصان راځی اوکه نه ؟

([1]) وكفى بل اصل ضفيرتها اى شعر المرأة المضفور للحرج أما المنقوض فيفرض غسل كله إتفاقا ولو لم يبتل اصلها يجب نقضها مطلقا هو الصحيح ولو ضرها غسل رأسها تركته (درمختار) قوله اتفاقا كذا فى شرح المنية وفيه نظر لأن فى المسئلة ثلاثة اقوال كما فى البحر والحلية الأول: الأكتفاء بالوصول إلى الأصول ولو منقوضا وظاهر الذخيرة أنه ظاهر الذهب ويدل عليه ظاهر الاحاديث الواردة فى هذا الباب، الثاني التفصيل الذكور ومشى عليه جماعة منهم صاحب المحيط والبدائع والكافي، الثالث وجوب بل الذوائب مع العصر وصححه وتمام تحقيق هذه الأقوال في الحلية وما فيها اخر إلى ترجيح القول الثاني وهو ظاهر المتون (ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۴۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۴). ظفير

([2]) ولو كان سنه مجوفا فبقى فيه اوبين أسنانه طعام اودرن رطب فى انفه ثم غسله على الاصح كذا فى الزاهدي والاحتياط ان يخرج الطعام عن تجويفه ويجري الماء عليه هكذا فى فتح القدير (عالمگيري كشوري فرائض وضوء ج۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج۱ ص۱۳). ظفير

([3]) والصرام والصباغ ما في ظفرهما يمنع تمام الأغتسال وقيل كل ذلك يجزيهم للحرج والضرورة ومواضع الضرورة مستثناة عن قواعد الشرع كذا فى الظهيرية (عالمگيري الباب الثاني فى الغسل ج۱ ص۱۳، ط. ماجدية ج۱ ص۱۳). ظفير

جواب: غسل سوی دی هیڅ خرابی نه پکښی راځی [١] ناحقه شك او وهم بايدونه سی. فقط

دوهم فصل : دغسل سنتونه

دغسل طريقه څه ده؟ سوال: (٩٧\١١) كه موږ دغسل دهغه طريقي ښخه چي دشريعت موافقه وی خبر كړی نوډيره مهرباني او مننه به مو وی!

دجنابت دوجه غسل ولي ضروري دي؟ سوال: (٩٨\١٢) بنی آدم حلال دی اوكه حرام؟ كه چيري حلال وی نودده دپاكولو هيڅ ضرورت نسته ځكه چي پخپله پاك دی، اوكه حرام وی نوبيا دحرام لمونځ ولي جائز دی؟

جواب: ١: دجنابت وغيره دغسل طريقه داده چي اول خپل لاسونه ومينځی اوكه پربدن يی نجاست وی هغه دی هم ليری كړی اوبيا دی پوره اودس وكړی اوبيا دی پر ټول بدن دری واره اوبه واچوی اوهغه په دی طريقه چي اول دی پر رسته اوږی اوبيا پرچپه اوږه اوبيا دی پرسر دريږ واری اوبه واچوی، اوشارح فرمايلي دی چي اول دی پرسر دريږ واره اوبه واچوی اوبيا دی پرنور بدن باندی دری واری واچوی مقصد دا چي پرټول بدن دی دری واری اوبه تيری كړی ددی لپاره چي غسل يی په سنت طريقه ادا سی [٢]. فقط

٢: بنی آدم دجنابت وغيره دوجه ناپاك ګرځی اودغسل په كولو پاكيږی، نوغسل به ددې وجه كوی چي پاك سی اولمونځ يی صحيح سی [٣] فقط والله تعالٰی اعلم.

دجنابت په غسل كی دبسم الله ويل صحيح دی اوكه نه؟ سوال: (٩٩) دجنابت يا احتلام دغسل دشروع كولو په وخت كی دبسم الله وغيره ويل صحيح دی اوكه نه؟

---

[١] فقهاؤ ليكلي دي: المشقة تجلب التيسير، بيا يې ليكلي دي: واعلم أن اسباب التخفيف فی العبادات وغيرها سبعة. په دي كي شپږم سبب عسر او عموم بلوي شمار كړي دي، او ددي قسم ښخه يې يو هغه امر چي زموږ ورسره تعلق دی يعني دغسل خاني ديوال هم ليكلی دي: وكذا الحمام إذا اهريق فيه النجاسات فعرق حيطانها وكوتها وتقاطر منه (الاشباه والنظائر ص٩٨). ظفير مفتاحي

[٢] وسنة الغسل ان يقدم الوضوء عليه كوضوء الصلوة الخ وأن يزيل النجاسة الحقيقية كالمني ونحوه عن بدنه إن كانت الخ ثم يصيب الماء على رأسه وسائر جسده ثلاثا كما في الصحيحين عن حديث ابن عباس قال قالت ميمونة رضي الله عنها وضعت للنبی ﷺ غسلا فسترته بثوب فصب على يديه فغسلهما ثم ادخل يمينه فی الإناء فافرغ بها على فرجه ثم غسله بشماله ثم ضرب بشماله الأرض فدلكها دلكا شديدا ثم غسلها فمضمض واستنشق وغسل وجهه وذراعيه ثم افرغ على رأسه ثلاث حثيات ملاء كفيه ثم غسل سائر جسده ثم تنحى فغسل قدميه فناولته ثوباً فلم يأخذه فانطلق وهو ينفض يديه، ثم كيفية الصب قال شمس الأئمة الحلواني يفيض على منكبه الأيمن ثلاثا ثم الأيسر الخ قيل يبدأ بالرأس ثم بالأيمن ثم بالأيسر وهو ظاهر المتن والهداية وغيرها وظاهر الحديث (غنية المستملي بحث غسل ص٤٨ - ٤٩). ظفير

[٣] والمعاني الموجبة للغسل إنزال المنى على وجه الدفق والشهوة من الرجل والمرأة حالة النوم واليقظة الخ وإلتقاء الختانين من غير انزال الخ والحيض وكذا النفاس الخ (هدايه فصل في الغسل ج١ ص٣٧). ظفير

جواب: دهر غسل په شروع کی بسم الله لوستل سنت دی باید بسم الله وویل سی ([۱]). فقط

که په غسل کی نیت هیر سی نوغسل صحیح کیږی اوکه نه؟ **سوال:** (۱۰۰) عمر ته دغسل حاجت دی اوهغه ټول شرطونه ادا کړل مګر دغسل نیت ورڅخه هیر ؤ خو دجامو اغوستلو څخه وروسته ور په یاد سو خووی ویل چی زما غسل سوی دی، نو آیا دعمر خبره صحیح ده اوکه نه ؟

جواب: دعمر خبره صحیح ده په دی صورت کی دده غسل سویدی ځکه چی په اودس اوغسل کی زموږ په نزد نیت فرض نه دی بلکه سنت دی اودسنتو په ترك اوپاته کیدو دشی په صحت کی کمه شبهه نه راځی کذا فی کتب الفقه ([۲]). فقط

په اودس اوغسل کی داوبو اندازه اومقدار څومره دی؟ **سوال:** (۱۰۱) داودس اودغسل دپاره داوبو اندازه څومره ده ؟

جواب: په حدیث پاك کی راغلی دی چی نبی کریم ﷺ به دیوه صاع څخه ترپاو باندی یوه صاع اوبو باندی غسل کوی اوپه یوه مُد سره به یی اودس فرمایی یعنی ترټولو کمه اندازه چی دغسل او داودس لپاره کفایت کوی داده ([۳])، اوشامی دحلیه څخه نقل کړی دی چی په دی کی کم شرعی حد نه دی ټاکل سوی چی په څومره اوبو اودس اوغسل کیږی هم هغه صحیح دی مګر اسراف او زیاتوالی به نه کوی ([۴]). فقط

دریم فصل : دغسل مستحبات او آداب

په چاردیوالی کی په لڅ بدن غسل کول څنګه دی؟ **سوال:** (۱۰۲) کله چی دیوی غسل خانی

([۱]) وسننه کسنن الوضوء سوي الترتیب وادابه کادابه (درمختار) قوله کسنن الوضوء اي من البداءة بالنية والتسمية والسواك والتخليل والدلك والولاء (ردالمحتار مطلب سنن الغسل ص۱۴۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۲). ظفیر

([۲]) وسننه أی الغسل کسنن الوضوء وسوی الترتیب الخ (درمختار) کسنن الوضوء اي من البداءة بالنية والتسمية (ردالمحتار ابحاث الغسل مطلب سنن الغسل ص۱۴۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۲). ظفیر

([۳]) عن أنس ﷺ کان النبی ﷺ یتوضأ بالمد ویغتسل بالصاع إلی خمس امداد، متفق علیه (مشکوة المصابیح باب الغسل ص۴۸). ظفیر

([۴]) ثم یفیض الماء علی کل بدنه ثلاثا مستوعبا من الماء المعهود في الشرع للوضوء والغسل وهو ثمانية أرطال وقيل المقصود عدم الإسراف وفي الجواهر لا إسراف في الماء الجاري لأنه غير مضيع (درمختار) قوله: وقيل المقصود إلخ الأصوب حذف قيل لما في الحلية أنه نقل غير واحد إجماع المسلمين على أن ما يجزئ في الوضوء والغسل غير مقدر بمقدار وما في ظاهر الرواية من أن أدنى ما يكفي الغسل صاع وفي الوضوء مد للحديث المتفق عليه {كان صلى الله عليه وسلم يتوضأ بالمد ويغتسل بالصاع إلى خمسة أمداد} ليس بتقدير لازم بل هو بيان أدنى القدر المسنون اهـ قال في البحر: حتى إن من أسبغ بدون ذلك أجزأه وإن لم يكفه زاد عليه لأن طباع الناس وأحوالهم مختلفة كذا في البدائع (ردالمحتار مطلب سنن الغسل ج۱ ص۱۴۷، ط.س. ج۱ ص۱۵۸). ظفیر

دیوالونه لوی لوی وی خوچت یی پټ نه وی نوپه دی کی غسل کیږی اوکه نه ؟
جواب: کله چی دغسل خانی دیوالونه غټ وی اوهیڅ بی پردګی نه پکښې راځی نوپه دی کی په لڅه غسل صحیح دی اګر چی چت یی نه وی پټ سوی مګر بهتره داده چی په لڅه غسل ونه سی (۱) الا بضروة.

دغسل ځاڅکی که په منګی کی ولویږی نو داوبو یی څه حکم دی؟ سوال: (۱۰۳) دپلیت ځای دپاکولو او داودس څخه وروسته چی دغسل کولو په وخت کی کم ځاڅکی دمنګی په اوبوکی ولویږی نوپه دی سره اوبه پلیتیږی اوکه نه؟
جواب: په دی کی احتیاط پکاردی ، خوپه ډیرو لږو ځاڅکو سره هغه اوبه نه پلیتیږی. (۲) فقط

په میدان، دریاب (سیند) اوپه تالاب کی په لڅه لمبیدل صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (۱۰۴) په میدان کی یاپه واله او تالاب کی په لڅه غسل کول صحیح دی اوکه نه په لنګ وهلو سره؟ اولنګ به دزنګونونو څخه پورته وی اوکه کښته؟ او دورنونو په لیدلو سره په غسل کی څه فرق راځی اوکه نه؟ اودغسل په اوداسه سره لمونځ کول صحیح دی اوکه نه؟
جواب: په یوازي ځای کی په لڅه غسل کول هم صحیح دی (۳) اوپه کم ځای کی چی خلګ وی نوپه هغه ځای کی باید دزنګونونو څخه لاندی لنګ وتړی اوغسل وکړی (۴) او دورنونو وغیره په لیدلو سره په غسل کی کم فرق نه (۵) راځی او دغسل په اوداسه باندی لمونځ صحیح دی. فقط

(۱) وان يغتسل في موضع لا يراه احد لاحتمال بدو العورة حال الاغتسال الخ ان النبى صلّى الله عليه وسلّم قال الله حى ستير يحب الحياء والستر فاذا اغتسل احدكم فليستتر رواه ابوداؤد الخ بل ذكر في جواز الكشف في الخلوة في القنية اختلافا فقال تجرد في بيت الحمام الصغير لعصر ازاره او لحلق العانة يأثم وقيل يجوز في مدة يسيرة وقيل لا بأس به وقيل لا يجوز ان يتجرد للغسل الخ (غنية المستملي ص۴۹ – ۵۰). ظفير
(۲) وعفى دم سمك الخ وانتضاء غسالة لا تظهر مواقع قطرها في الاناء عفو (درمختار) وفي الفتح وما ترشش على الغاسل من غسالة الميت مما لا يمكنه الامتناع عنه مادام في علاجه لا ينجسه لعموم البلوى الخ (ردالمحتار باب الانجاس ص۳۰۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۴ – ۳۲۵). ظفير
(۳) وقيل يجوز ان يتجرد للغسل وتجرد زوجة للجماع ايضا اذا كان البيت صغيرا (غنية المستملي ص۵۰). ظ
(۴) فلا يجوز كشف العورة عند من لا يجوز نظره اليها (غنية المستملي ص۴۹) وهى اى العورة للرجل تحت سرته الى ما تحت ركبته (درمختار) فالركبة من العورة لحديث على ﷺ قال قال رسول الله صلّى الله عليه وسلّم الركبة من العورة (ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب في ستر العورة ص۳۷۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۴). ظفير
(۵) وان يغتسل في موضع لا يراه احد لاحتمال بدء العورة حال الاغتسال او اللبس (غنية المستملي ص۴۹). ظفير الدين

په بند ځای کی په لڅ بدن غسل درست دی: **سوال**: (**۱۰۵**) په بند ځای کی په لڅه غسل کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په داسی ځایونوکی په لڅه غسل کول صحیح دی. (۱) فقط

څلورم فصل : **دغسل واجبوونکی**

دجامی سره پردخول غسل سته اوکه نه؟ **سوال**: (۱۰۲) کله چی دسړی دحشفی سر دښځی په خاص ځای کی داخل سی نو غسل فرض کیږی برابره خبره ده چی منی وتلی وی اوکه نه، که چیري دواړو جامی اغوستی وی اوپورته ذکر سوی صورت مخ ته راسی نو پر دواړو غسل واجبیږی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی هم داحتیاط خبره داده چی دواړه غسل وکړی په درمختار کی دی: الاحوط الوجوب الخ (۲). فقط

که په ویښه منی ووزی نوبیا هم غسل واجب دی: **سوال**: (۱۰۷) که چیري په ویښه باندی منی ووزی نوغسل کول په کاردی اوکه نه ؟

جواب: که چیري په ویښه باندی منی ووزی نوبیا هم غسل واجب دی (۳). فقط

دجماع څخه وروسته سمدستی غسل ضروري نه دی: **سوال**: (۱۰۸) بعضی خلگ دکوروالی څخه وروسته سمدستی دغسل کولو حکم کوی چی په دی کی دناروغه کیدو بیره هم وی آیا شرعی حکم هم دغه رکم دی؟

جواب: داښه ده لیکن که چیري لږ وروستوالی وسی نوبیا هم څه حرج اوگناه نسته. (۴) فقط

که دذکر حصه داخله سی نو پرښځی غسل سته اوکه نه؟ **سوال**: (۱۰۹) که چیري دسړی دذکر دسر څلورمه یانیمایی یا دریمه برخه دښځی په فرج کی داخله سی اوپه جوش سره منی ووزی او په فرج کی داخل سی نو په دغه صورت کی پرښځی هم غسل واجب دی او

---

(۱) وقیل یجوز ان یتجرد للغسل (غنیة المستملي ص۵۰) وحکی في القنیة اقوالا في تجرده للاغتسال منفردا منها انه یکره ومنها انه یعذر ان شاء الله تعالی ومنها لا بأس به ومنها یجوز في المدة الیسیرة ومنها یجوز في بیت الحمام الصغیر (ردالمحتار باب شروط الصلوة مطلب في ستر العورة ص۳۷۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۰۴). ظفیر

(۲) أولج حشفته أو قدرها ملفوفة بخرقة إن وجد لذة الجماع وجب الغسل وإلا لا علی الأصح والأحوط الوجوب (درمختار) ای وجوب الغسل في الوجهین، بحر وسراج الخ (ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۵۲ - ۱۵۳، ط.س. ج۱ ص۱۶۴). ظفیر

(۳) وفرض الغسل عند خروج منی من العصر (ایضاً ج۱ ص۱۴۸، ط.س. ج۱ ص۱۵۹). ظفیر

(۴) عن ابن عمر قال ذکر عمر بن الخطاب لرسول الله صلّی الله علیه وسلّم انه تصیبه الجنابة من اللیل فقال له رسول الله صلّی الله علیه وسلّم توضأ واغسل ذکرك ثم نم، متفق علیه (مشکوٰة باب مخالطة الجنب وما یباح له ص۴۹). ظفیر

که نه؟

جواب: پرښځی غسل واجب نه دی (۱). فقط

که مني په زور بند کړل سی نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۱۱۰) دڅو ورځو راهیسی زه بد خوبونه ډیر وینم او ددی سره می عادةً احتلام هم وسی، اوکله ناکله څه کوچنی قطره ووزی نوماته کله داشك پیدا کیږی چی قطره خو په ټوپ اوشهوت سره ووتله اوپه بعضو وختونو کی دشهوت اودټوپ څخه ماسوا دوتلو یقین می راځی، قطره کله ناکله دڅلور انیز برابره وی اوکله ددی څخه لږ لویه وی اوکله ددی څخه کوچنی وی داحتلام دبندولو څخه وروسته دشهوت څخه بغیر هم یوه یا دوی قطری راځی نوپه داسی حالت کی غسل فرض کیږی اوکه نه ؟

جواب: په کم صورت کی چی دپوره یا نیم قطری دوتلو یقین وی نوبیا غسل واجب دی اوپه کم صورت کی چی دقطری دوتلو یقین بالکل نه وی په هغه صورت کی غسل نه واجبیږی اوکه داحتلام دبندولو څخه وروسته یوه قطره دشهوت څخه بغیر راووزی نوامام ابویوسف رحمه الله فرمایی چی غسل نه باندی واجبیږی اوامام اعظم ابو حنیفه رحمه الله اوامام محمد رحمه الله فرمایی چی غسل په دی صورت کی واجب دی اوهم دا داحتیاط خبره ده (۲). فقط

دجماع په وخت کی پرذکر باندی کپړه پیچل او دغسل حکم: **سوال**: (۱۱۱) که چیري څوك پراندام مخصوصه باندی مضبوطه کپړه وپیچی اوجماع وکړی نوپه دی سره ولی غسل نه واجبیږی اوفعل اوعمل شنیع جائز دی اوکه نه؟

جواب: اصل دادی چی فقهاء ددی باب بعض مسائل لیکی چی دهغه تعلق اوتړون ددی باب سره وی اونور احکام نه لیکی نودا شیان باید دیو عالم څخه په ژبه وپوښتل سی وروسته دغسل دوجوب په مسئله کی ددی بحث نه کیږی چی دا فعل جائزدی اوکه نه؟ لکه څنګه چی دغسل په احکامو کی داهم لیکل کیږی چی که ددواړو لارو څخه په یوه

(۱) وفرض الغسل الخ عند إيلاج حشفة هي ما فوق الختان الخ أو إيلاج قدرها من مقطوعها ولو لم يبق منه قدرها قال في الأشباه لم يتعلق به حكم ولم أره (درمختار) قوله هی ما فوق الختان كذا في القاموس وزاد الزيلعي من رأس الذكر في حاشية نوح افندي هی رأس الذكر الى الختان الخ (ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۹ – ۱۵۰، ط.س. ج۱ ص۱۶۱). ظفير

(۲) وفرض الغسل عند خروج منى الخ منفصل عن مقره الخ بشهوة الخ لانه ليس بشرط عندهما خلافا للثاني ولذا قال وان لم يخرج من رأس الذكر بها وشرطه ابو يوسف وبقوله يفتى الخ (درمختار) ولا سيما قد ذكروا ان قوله قياس وقولهما استحسان انه الاحوط (ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۴۸ – ۱۴۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۹). ظفير

لاره کې حشفه ډوبه سي نوغسل بيا واجبيږي اوپه داسي ځايونوکې ددې تصريح نه کيږي چې دا ددواړو لارو څخه ديوی دايلاج دفعل اوعمل روا يا ناروا دی داحکم په نورو بابونوکې ليکل کيږي چې ايلاج فی الدبر حرام دی نو همدارنګه دجامې سره سره دجماع کولو په باره کې په دې باب کې يوازې ددې ليکل مقصود دی چې دافعل غسل واجبوي اوکه نه؟ او ددې دجواز اودعدم جواز ليکل مقصود نه دی بلکه ددې حکم په نورو ځايونوکې ليکل سوی دی اودا ددې باب سره څه تړاو لري اوغسل يوازې په هغه صورت کې نه واجبيږي چې کپړه اوجامه دومره سخته اوکلکه کړې چې حرارت اوخوند معلوم نه سي، اوهغه جامه اوکپړه چې دومره نرۍ وي چې په هغه کې دکوروالي خوند حاصليږي نويوازې په دخول سره په دې صورت کې غسل واجبيږي، اودانزال سره خو بالاتفاق غسل واجب دی، اودسختې کپړې په صورت کې هم داحتياط خبره داده چې غسل وسي ددرمختار عبارت دادی: أولج حشفته ملفوفة بخرقة إن وجد لذة الجماع بان كانت الخرقة رقيقة بحيث يجد حرارة الفرج واللذة وجب الغسل وإلا لا على الأصح والأحوط الوجوب (درمختار) ([1]) قوله والا لا اى ما لم ينزل، اود: والاحوط الوجوب، ترشرح لاندې يې په شامي کې ليکلي دي: وبه قالت الائمة الثلاثة الخ وهو ظاهر حديث اذا التقى الختانان وغابت الحشفة وجب الغسل) الخ شامي ([2]). فقط

که دښځې په شهوت سره مني ووزي نوغسل باندې واجبيږي اوکه نه؟ سوال: (۱۱۲\۱) که چيري دښځو څخه دسړو په څېر مني خارج سي نوپه دوی غسل واجبيږي اوکه نه؟

داحتلام په وجه غسل: سوال: (۱۱۳\۲) که چيري دښځو احتلام اوسي نوغسل باندې فرض کيږي اوکه نه؟

جواب: ۱: غسل فرض دی ([3]). ۲: غسل فرض دی ([4]). فقط

دګوتې په ورداخلولو سره غسل نه واجبيږي: سوال: (۱۱۴\۱) که چيري يو څوك په قصد سره دښځې په فرج کې ګوته داخله کړي نوپه دې صورت کې پر ښځې غسل واجبيږي اوکه نه ؟

دننه په دوا اچولو سره غسل نسته: سوال: (۱۱۵\۲) که چيري يوه ښځه دبلې ښځې په خاص اندام کې دوا واچوي اويادننه کمه خرابي ووينې اولاس ياګوته وردننه کړي او ديو

([1]) الدر المختار على هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۵۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۴. ظفير
([2]) ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۵۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۴. ظفير
([3]) المعاني الموجبة للغسل إنزال المنى على وجه الدفق والشهوة من الرجل والمرأة حالة النوم واليقظة (هدايه فصل فى الغسل ص۷۳ ج۱). ظفير غفر له
([4]) ايضا. ظفير

شي دپیچلو څخه بغیر ګوته وردننه کړی نوغسل واجب دی اوکه نه ؟

جواب: (۱ – ۲) په دی سره غسل نه واجبیږی. (۱) فقط

که چیری نابالغه هلک دبالغی انجلی سره جماع وکړی نوغسل پر چا واجبیږی؟ سوال:

(۱۱۲) (الف): که چیري یو نابالغه هلك دیوی بالغی انجلی سره یا یو بالغ سړی دنابالغی انجلۍ سره جماع وکړی نوغسل پرچا واجبیږی ؟

جواب: پربالغی ښځی غسل واجبیږی اوکه چیري هلك دجماع قابل او وړ وی یعنی بلوغ ته نژدی وی اوشهوت یی هم راځی نوپر ده هم غسل واجبیږی اوهمدارنګه که بالغ سړی دنابالغه انجلۍ سره جماع وکړی نوپر سړی غسل واجبیږی، اوکه انجلی بلوغ ته نژدی او مراهقه وی اوشهوت یی هم راځی نو پردی هم غسل واجبیږی اودا مسئله په منية المصلی، هدایه، قدوری اوپه داسی نورو کتابونو کی ده (۲). فقط

که دغسل څخه وروسته منی خارج سی نو آیا دوباره غسل کول واجب دی: سوال: (۱۱۲)

ب: که چیري دیو چامنی نرمه وی او دمتیازو دکولو څخه وروسته غسل وکړی اوبیا وروسته پاته منی راووزی نواوس دوباره غسل واجب دی اوکه نه ؟

جواب: په دی باره کی شامی داتفصیل کړی دی چی که دمتیازو دکولو څخه وروسته انتشار باقی وی اودهمدی انتشار په حالت کی باقی پاته منی راووزی نودوباره غسل کول واجب دی اوکه انتشار باقی نه وی پاته سوی نوغسل نه واجبیږی، اودغسل دوجوب دپاره داشرط دی چی منی په شهوت سره جلا سی اګر چی خروج اووتل په شهوت سره نه وی مګر دضرورت په ځایونوکی دشهوت سره پروتلو فتوٰی ده اوهمدغه قول دامام ابویوسف (رح) دی نودضرورت دځایونوڅخه بغیرپردی فتوٰی ده چی جلاوالی اوانفصال په شهوت سره دغسل دوجوب دپاره شرط دی. *کذافی الدر المختار والشامی*(۳) *وغیرهما*. فقط

(۱) ولا یجب الغسل عند إدخال إصبع رنحوه کذکر غیر آدمي وذکر خنثی ومیت وصبی لا یشتهي وما یصنح من نحو خشب فی الدبر او القبل علی المختار (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۵۳، ط.س. ج ۱ ص۱۲۲) البته که چیري یوه ښځه دشدت شهوت په وجه سره دمنی ایستلو په اراده په شرمګاه (قبل) کی ګوته داخله کړي نوبیا غسل واجبیږي، وفی وجوب الغسل بادخال الاصبع فی القبل اوالدبر خلاف والأولی أن یجب فی قبل إذا قصد الإستمناء لغلبة الشهوة لأن الشهوة فیهن غالبة فیقام مقام السبب وهو الأنزال دون الدبر لعدمها (غنیة المستملي معروف به کبیري ص۴۴). ظفیر

(۲) صبی ابن عشر جامع إمرأته البالغة علیها الغسل لوجود مرارة الحشفة بعد توجه الخطاب ولا غسل علی الغلام لإنعدام الخطاب إلا أنه یؤمر به تخلقًا کما یؤمر بالوضوء والصلوة ولو کان الزوج بالغا والزوجة صغیرة تشتهی فالجواب بالعکس (غنیة المستملي ص۴۴ بحث غسل). ظفیر

(۳) وفی الخانیة خرج منی بعدالبول وذکره منتشر لزمه الغسل قال فی البحر ومحمله إن وجد الشهوة (درمختار) =

دسرينښ ناكو اوبو په وتلو سره غسل نسته: **سوال**: (۱۱۷) كه چيري دچا څخه سرينښ ناكي اوبه خارجي سي نوپر ده غسل واجبيږي او كه نه ؟

جواب: دسرينښ ناكو اوبو په وتلو سره غسل نه واجبيږي ([1]). فقط

كه دنابالغي سره وطي وسي نوپر هغي باندي غسل نسته مګر غسل كول مستحب دي: **سوال**: (۱۱۸) ديوي نابالغي انجلۍ سره زنا وسوه نوپر دي انجلۍ غسل فرض دي او كه نه ؟

جواب: پر نابالغي غسل فرض نه دی مګر غسل كول ددې وجه ښه اوبهتر دی ([2]). فقط

دجنابت څخه وروسته يوه ښځه سمدستي حائضه سوه نوغسل به دحيض دختميدلو څخه وروسته كوي: **سوال**: (۱۱۹) يو څوك دخپلې ميرمنی سره كوروالی وكی خو سهارته هغه ميرمنه حائضه سوه نودده پرميرمني دجنابت غسل فرض دی او كه نه؟

جواب: دجنابت غسل پردی فرض نه دی بلكه دحيض څخه دپاكيدلو وروسته دی غسل وكړی ([3]). فقط

په زنا او اغلام (بچه بازي) وغيره سره هم غسل واجب دي: **سوال**: (۱۲۰) په اغلام وغيره سره غسل واجب دی كه مستحب؟

جواب: په دی حالت كی غسل واجب دی ([4]) اوپه دغه شنيع فعل سره سړی دګناه كبيره

= قوله ومحمله اى ما فى الخانية قال فى البحر ويدل عليه تعليله فى التجنيس بأن فى حالة الأنتشار وجد الخروج والأنفصال جميعا على وجه الدفق والشهوة آه وعبارة المحيط كما فى الحلية رجل بال فخرج من ذكره منى إن كان منتشرا فعليه الغسل لأن ذلك دلالة خروجه من شهوة (ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۹، ط.س. ج۱ ص۱۲۱) لأنه اى الدفق ليس بشرط عندهما خلافا للثاني ولذا قال وإن لم يخرج من رأس الذكر بها (اي بشهوة) وشرطه ابويوسف وبقوله يفتى فى ضيف خاف ريبة واستحيى الخ وبقول ابي يوسف نأخذ لأنه ايسر على المسلمين قلت ولاسيما فى الشتاء والسفر (درمختار) فينبغى الإفتاء بقوله فى مواضع الضرورة فقط (رد المحتار ايضا، ط.س. ج۱ ص۱۵۰). ظفير

([1]) لا (أي لا يفرض الغسل) عند مذي او ودي بل الوضوء منهما ومن البول جميعا على الظاهر (الدر المختار على هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۵۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۵). ظفير

([2]) وعند ايلاج حشفة ادمي الخ فى احد سبيلى آدمي حي يجامع مثله عليهما اى الفاعل والمفعول إن كانا مكلفين ولو احدهما مكلفا فعليه فقط دون المراهق لكن يمنع من الصلوة حتى يغتسل ويؤمر به ابن عشر تأديبا (درمختار) وفى القنية قال محمد وطى صبية يجامع مثلها يستحب لها ان تغتسلي كانه لم ير جبرها وتأديبها على ذلك (رد المحتار ابحاث الغسل ص۱۴۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۱ – ۱۲۲). ظفير

([3]) وفرض الغسل (إلى قوله) عند إنقطاع حيض ونفاس الخ اي يجب عنده (درمختار) اى عند تحقق الإنقطاع ونحوه والمراد بعده (ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۵۳، ط.س. ج۱ ص۱۲۵) الأجماع على أنه لايجب الوضوء على المحدث والغسل على الجنب والحائض والنفساء قبل وجوب الصلوة او إرادة ما لا يحل إلا به كذا فى البحر الرائق (عالمگيري كشوري موجبات غسل ج۱ ص۱۵، ط. ماجدية ج۱ ص۱۲). ظفير

([4]) وفرض الغسل عند خروج المنى الخ وعند ايلاج حشفة هى ما فوق الختان الخ او ايلاج قدرها من مقطوعها =

مرتکب کیرې ، ددغه شخه دی توبه وکاږی اوجنابت که د حلال فعل دوجه وی اوکه دحرام شخه وی دغسل طریقه یی یوه ده. فقط

ددوا اچولو دپاره په شرمگاه کی په گوتی داخلولو سره غسل نه واجبیږی: **سوال**: (۱۲۱) که چیری یوه دایی دوه دری واری ددوا اچولو په خاطر یوه یادوی گوتی دیوی ښځی په شرمگاه کی داخلی کړی نوپر مدخوله غسل واجب دی اوکه نه ؟

جواب: په دی غسل نه واجبیږی (۱). فقط

که چیری څوک خپله گوته دشهوت شخه بغیر پخپله شرمگاه کی ورکړی نونه غسل واجبیږی اونه روژه ماتیږی: **سوال**: (۱۲۲) که چیري یوه ښځه دشهوت شخه بغیر په خپل فرج کی گوته ورکړی نوپه دی سره غسل واجبیږی اوکه نه؟ او دروژی په حالت کی په داسی کولو سره په روژه کی څه فرق اوتوپیر راځی اوکه نه؟

جواب: نه غسل واجبیږی اونه په روژه کی څه فرق راځی (۲). فقط

که څوک دخوب شخه رابیدار سی اوپر خپل اندام لوندوالیووینی او دایی یقین وی چی دا منی ده نوغسل پر واجب دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۲۳) که چیري یو څوك دخوب شخه رابیدار سی اود خپل ذکر په احلیل کی لوندوالی ووینی اوده ته دایقین وی چی احتلام می نه دی سوی اویا ورته احتلام یاد نه دی اودا دمذی لوندوالی وی اوپر بدن اوجامی یی مطلقًا دمنی اثر نه وی نوپه دی صورت کی غسل واجب دی اوکه نه ؟

جواب: په دی صورت کی غسل واجب نه دی اوصاحب دمنیة المصلی مطلقًا په دی صورت کی غسل ته واجب نه دی ویل لکه څرنگه چی هغه په عبارت: وان کان ذکره منتشراً قبل النوم (۳) سره ددی تفصیل کړی دی چی په کم صورت کی یی غسل ته واجب ویلي دی نو هغه وجوب یی احتیاطاً ویلی دی لکه څنگه چی دکبیری عبارت کم چی په جلا کاغذه کی نقل سویدی په هغه کی داپه ډاگه ده چی په دي کی دغسل پروجوب کم دلیل نسته او بیایی وروسته دغسل دعدم وجوب دلیلونه بیان کړی دی. (۴) فقط

= الخ فی احد سبیلي ادمي حي یجامع مثله علیهما ای الفاعل والمفعول لو کانا مکلفین (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۹ – ۱۵۰، ط.س. ج۱ ص۱۲۰ – ۱۲۱). ظفیر

(۱) ولا (یفرض الغسل) عند ادخال اصبع ونحوه فی الدبر اوالقبل علی المختار (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ص۱۵۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۲۲) او ادخل إصبعه الیابسة فیه ای دبره او فرجها الخ لم یفطر (الدرالمختار علی هامش رد المحتار کتاب الصوم باب مایفسد الصوم وما لا یفسده ج۱ ص۱۳۵، ط.س. ج۲ ص۳۹۷). ظفیر (۲) ایضا. ظفیر

(۳) غنیة المستملي ص۴۱ فصل فی الطهارة الکبری. ظفیر

(۴) وإن إستیقظ فوجد فی إحلیله بللا لا یدري أمنی أم مذی ولم یتذکر حلما ینظر إن کان ذکره منتشرا قبل =

په خوب کې یې دیوې ښځې سره جماع وکړه مګر انزال یې نه ؤ سوی نو چې کله رابیدار سو نو دمتیازو کولو په وخت کې ورڅخه سپین قطرات ووته ، ددې څه حکم دی؟ سوال: (۱۲۴)

زید په خوب کې دیوې ښځې سره جماع وکړه خو انزال یې نه دی سوی خو چې زید دخوب څخه بیداره سو اوکله چي یې متیازې کولې نو دمتیازو څخه مخکې یې څو سپینې قطرې چې نرمې هم وې دذکر څخه خارجي سوې نوپر زید غسل واجب دی اوکه نه؟

عمر دسرعتِ انزال په مرض اخته دی یعنې دمنې نرموالی ورسره ملګرې سویدی که چیري څه قسم تصور اوخیال وکړي هغه که په خوب کې وی اوکه په ویښه نوذکر یې منتشر کیږي اوذکر څخه یې څو نرمې اوسپینې قطرې را وزي اوکله داسې هم کیږي چې دخیال اودتصور اودانتشار څخه ماسوا دمتیازو څخه مخکې څو سپینې نرمې قطرې خارجیږي نوپه دې ټولو حالتونو کسې غسل واجب دی اوکه نه؟

جواب: داښکاره ده چې په دې ټولو صورتونوکې چې څومره سپینې قطرې راوزي دامذي دي ځکه چې دمذي تعریف چي (ماء رقیق ابیض یخرج عند الشهوة) شامي ([۱]) پردې صادقیږي نو دهمدې وجه څخه پردې غسل نه واجبیږي اوکه داحتیاط په ډول غسل وکړي نودا ډېره غوره اوبهتره ده ([۲]). فقط

دغسل دفرض کیدو په حالت کې دخلګو په مخ کې غسل کول جائز دي اوکه نه؟ سوال: (۱۲۵) په بهشتې ګوهر کې یې لیکلي دي چې که پرچا باندې غسل فرض سي اوپه پرده کې ځای نه وي نوپه داسې حالت کې دسړي دپاره دخلګو په مخ کې اودښځې دپاره دښځو په مخکې غسل واجب دی زید وایي چې دواجب لفظ په اصل عربي عبارت کې نسته خوبکر وایي چې دا ترجمه بالکل صحیح ده نوتاسو یې فیصله وکړئ؟

جواب: دا مسئله صحیح ده په در مختار کې عربي عبارت همدا رکم دی چې هغه دادی: علیه غسل وثمه رجال لا یدعه وان رأوه والمراة بین الرجال او رجال ونساء تؤخره لابین النساء ([۳]) فقط، ددې ترجمه اومطلب همدغه دی کم چې مولانا لیکلي دي زید چې

= النوم فلا غسل علیه لأن الإنتشار سبب لخروج المذی فیحمل علیه وإن کان ذکره قبل النوم ساکتا فعلیه الغسل للإحتیاط المذکور فی الخلاصة الخ (غنیة الستملي ص۴۱). ظفیر

([۱]) ردالمحتار أبحاث الغسل تحت قوله: لا عند مذي ج۱ ص۱۵۳، ط.س. ج۱ ص۱۲۵. ظفیر

([۲]) لا (ای لا یفرض الغسل) عند مذی او ودی بل الوضوء منه ومن البول جمیعا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۵۳، ط.س. ج۱ ص۱۲۵). ظفیر

([۳]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۳، ط.س. ج۱ ص۱۵۵، علامه شامي چه پردي باندي کم نوټ نقل کړیدی هغه په هر لحاظ قابل غور دی. دی لیکي: قوله لایدعه وإن رأوه عزاه فی القینة إلی الوبري قال فی شرح المنیة وهو غیر مسلم لأن ترك النهی مقدم علی فعل الامور وللغسل خلف وهو التیمم =

دعربی عبارت دمفهوم دپوهیدلو استعداد نه لری نوباید اعتراض ونه کړی دلا یدعه لفظی ترجمه داده چی داکس به غسل نه پریږدی مګر ددی مطلب دادی چی غسل واجب دی. فقط

دځو ځله جماع کولو ځخه وروسته یوغسل کافي دي: **سوال:** (۱۲٦) که چیري یو څوك په یوه شپه کی څو واری جماع وکړی اوپه سهار کی یوازي یوغسل وکړی نودا به کافی اوبس وی اوکه نه ؟

جواب: یوغسل کافی دی (۱). فقط

دجنابت په حالت کی دغلاف سره قرآن پاک ته لاس وروړل روا دی اوکه نه؟ **سوال:** (۱۲۷) قرآن پاك ته دجنابت په حالت کی په غلاف سره لاس وروړلی سی اوکه نه؟ او داودس ځخه بغیر قرآن پاك او دورد شریف ویلی سی اوکه نه ؟

جواب: په غلاف سره جنب قرآن پاك ته لاس وروړلی سی (۲) او دقرآن پاك اودرود ویل داوداسه ځخه بغیر صحیح دی (۳). فقط

ذکر په هرحالت کی روا دي: **سوال:** (۱۲۸) که یو څوك دپاکی او دناپاکی پروا نه لری اوهر وخت په ناسته اوولاړه یا الله یا رحیم اویا کریم وایی داروا دی اوکه نه ؟

جواب: یا الله یارحمٰن یارحیم یاکریم ویل په ناسته او ولاړه اوددی عادت جوړول جائز بلکه ډیر ښه اوبهتر دی او دلوستونکی دپاره اجر اوثواب دی ان شاء الله تعالی، که اودس ولری نوداخو ډیره ښه ده اوډیر ثواب لری اوبغیر داودس ځخه هم صحیح دی اوپه

= فلا يجوز كشف العورة لأجله عند من لايجوز نظره إليها بخلاف الختان وتمامه فيه (رد المحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۳، ط.س. ج۱ ص۱۵۵) داټول بحث دبربنډ لامبلو په هکله دي، لیکن که لنگ ووهي او دسړیو په مینځ کي غسل کوي بیا هیڅ خبره نسته، فان ارید بقوله وان رأوه وبقول الآخر وما ثمه سترة، رؤیته ماسوى العورة فلا كلام وإن ارید العورة كما قال البزازي كشف إزاره في الحمام لغسله وعصره لا يأثم لعدم إمكان تطهيره بدونه والاثم على الناظر غير مسلم لأن ترك المنهي أقدم الخ دلته دجواب ورکوونکي مفتي صاحب رحمه الله وجه دا معلوميږي چي دستر ځخه علاوه برخه که خلك ووينی نو لنگ وهل او لامبل واجب دي، دا وجه هيڅکله نه ده چي دخلګو په وړاندي بربنډ لمبيدل واجب دي، والله اعلم. ظفير

(۱) عن أنس قال كان النبي صلّى الله عليه وسلّم يطوف على نسائه بغسل واحد رواه مسلم (مشكوة باب مخالطة الجنب ومايباح له ص۴۹). ظفير

(۲) ولا يجوز لهم اى للجنب والحائض والنفساء مس المصحف إلا بغلافه وكذا كل ما فيه آية تامة من لوح اودرهم ونحو ذلك لقوله تعالى: لايمسه إلا المطهرون (غنية الستملي ص۵۲). ظفير

(۳) ولا تكره قراءة القرآن للمحدث ظاهرا أي على ظهر لسانه حفظا بالإجماع (غنية المستملي ص۵۷) والوضوء لمطلق الذكر مندوب وتركه خلاف الأولى (الدر المختار على هامش رد المحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۲۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفير

دي کی هم ثواب دی ([1]). فقط

الباب الثالث فی المیاه

اول فصل : پاکی او ناپاکی اوبه

(۱۲۹) سوال: که چیري نجاست دلس په لسو څخه په کمو اوبو کی ولویږي نو اوبه پلیتیږي:

په گودره نومي سیمي کی دسختی وچکالی دوجه تالابونه وغیره وچ سول دوبیانو ته دجامو په مینځلوکی ډیره سختی پیداسوه په دی حالت کی هغوی یوی ویالې ته نژدی پنځه پنځه گزه کندی او غارونه وکنبل اودجامو پریمنځل یی شروع کړل اوچی کله به جامی سپینی اوپاکی سوی نودغه اوبه به یی را وایستلی اونوری اوبه به یی ورواچولی اوبیابه یی هغه جامی په دی اوبوکی پاکی کړی ، په دی اوبو کی هرقسم جامی پریمنځل کیږي، اوس ددی خبری وضاحت غواړو چی دا اوبه به پاکی وی اوکه نه؟ اوهمدا رکم دغه جامی پاکیږی اوکه نه؟ اوکه په هغه جامو یی لمونځ کړی وی چی په دی اوبو پریمنځل سوی وی نو ددغه لمانځه اعاده لازمی ده اوکه نه ؟

جواب: ولاړی اوبه کمی چی دلس په لسو څخه کمی وی نوکه په دی کی نجاست ولویږی پلیتیږی اوناپاکه جامه په دي کی نه پاکیږی اوکه ناپاکه جامه په دی اوبوکی واچول سی نودا اوبه باندی پلیتیږی ([2]) نوری ناپاکی جامی اوهمدغه ناپاکه جامه په دغه اوبو نه پاکیږی ([3]) اومخکی سوی لمونځونه چی په دغه جامو سوی دی چی په دی اوبو پریمنځل سویدی نوترکمه چی ددی یقین نه وی چی پلیتی جامی په دی اوبوکی لویدلی دی اوددی دلویدلو څخه وروسته ددغه لمونځونو والا کپړه په دی ناپاکه اوبوکی لویدلی ده نوپه دی صورت کی تردغه وخته دمخکی سوو لمونځونو اعاده لازمی نه ده مقصد داچی لکه څه رکم چی دا تحقیق اویقین سخت دی نو دهمدی وجه څخه دمخکي سوو لمونځونو اعاده ضروری نه ده ([4]) په راتلونکی اوآینده کی احتیاط کول په کاردی،

([1]) وإلا فالوضوء لمطلق الذكر مندوب وتركه خلاف الأولى (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۲۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۷). ظفير

([2]) وكل ماء (قليل) وقعت النجاسة فيه لم يجز الوضوء به قليلا كانت النجاسة او كثيرا (هدايه باب الماء الخ ج۱ ص۴۱). ظفير

([3]) وبول إنتضح كرؤوس إبر الخ لكن لو وقع فى ماء قليل نجسه فى الأصح (درمختار) قال فى الحلية لو وقع هذا الثوب المنتضح عليه البول مثل رؤوس الإبر فى الماء القليل هل ينجس ففى الخلاصة الخ ينجس الخ المختار انه ينجس إن كان اكثر من قدر الدرهم (رد المحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۷ – ۲۹۸، ط.س. ج۱ ص۳۲۲ – ۳۲۳). ظفير

([4]) اليقين لا يزول بالشك (الاشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵). ظفير

فقط. والله تعالی اعلم

په خرشنو اوسوټو سره دډوډې پخول او داوبو ګرمول څنګه دی؟ سوال: (۱۳۰) که چیري داوداسه دپاره دحیواناتو لکه دبزی، غوا، میږی، آس، اوښ اودانسان سوټی او موادِ غائطه وغیره وسوځل سی او اوبه باندی ګرمی سی اویا ډوډی باندی پخه سی نوپه دغه اوبو اودس کول روا دی اوکه نه؟ اوددغه ډوډی خوړل جائزدی اوکه نه ؟

جواب: دا اوبه پاکی دی په دی اودس اوغسل کول صحیح دی اوکمه ډوډی چی په دی پخه سوی وی هغه هم پاکه ده او دهغې خوړل روا او صحیح دی. (۱) فقط

په حوض کی دجنابت وغیره غسل روا دی اوکه نه؟ اوکه سپی یاخنزیر پکښی لویدلی وی اومړسی نوڅه حکم لری؟ سوال: (۱۳۱\۱) په حوض اوډب کی دننه دجنابت، حیض اونفاس غسل صحیح دی اوکه نه؟ اوکه په حوض کی خنزیر یاسپی ولویږی نوددی اوبه پاکی دی اوکه نه ؟

هغه اوبه چی دجنب څخه دغسل کولو په وخت په یوه لوښی کی ولویږی څه حکم لری؟

سوال: (۱۳۲\۲) که چیري یو څوك دجنابت غسل کوی یا ښځه دحیض اودنفاس اودهغه څاڅکی په یوه لوښی کی ولویږی نوددی اوبو حکم څه دی؟

جواب: ۱: لس په لسه حوض کی داټول امور جائز او روا دی (۲). فقط

۲: په دي کی هیڅ حرج نسته اواوبه یی پاکی دی (۳) اولږ مستعملی اوبه ډیری غیر مستعملی نه سی مستعملولی (۴). فقط

---

(۱) لا يكون نجسا ماء قذر والا لزم نجاسة الخبز في سائر الأمصار (درمختار) المراد به العذرة والروث (رد المحتار باب الانجاس ج۱ ص۳۰۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۲). ظفير

(۲) وكذا يجوز براكد كثير كذلك اى وقع فيه نجس لم ير أثره الخ وأنت خبير بان إعتبار العشر أضبط ولاسيما فى حق من لا رأي له من العوام فلذا افتى به المتاخرون الأعلام (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۲ – ۱۷۷، ط.س. ج۱ ص۱۹۰). ظفير

(۳) جنب إغتسل فانتضح من غسله شيء فى إنائه لم يفسد عليه الماء (عالمگيري مصرى باب المياه ج۱ ص۲۲، ط.س. ج۱ ص۲۳) قوله وهو طاهر ولو من جنب الخ رواه محمد عن الإمام هذه الرواية هى المشهورة عنه واختارها المحققون قالوا عليها الفتوى لا فرق فى ذلك بين الجنب والمحدث واستثنى الجنب فى التنجيس إلا أن الإطلاق اولى وعنه التخفيف والتغليظ ومشائخ العراق نفرا ، الخلاف وقالوا انه طاهر عند الكل وقد قال فى المجتبى صحت الرواية عن الكل أنه طاهر غير طهور، الخ قوله وهو الظاهر كذا فى الذخيرة اى ظاهر الرواية وممن صرح بأن رواية الطهارة ظاهر الرواية وعليها الفتوى (رد المحتار باب المياه ج۱ ص۱۸۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۰ – ۲۲۱) خو شرط دادي چي پربدن ياجامه باندي به نجاست حقيقيه نه وي لګيدلی. ظفير

(۴) او مماثلا كمستعمل فبالأجزاء فان المطلق اكثر من النصف جاز التطهر بالكل وإلا لا وهذا يعم الملتقى والملاقى ففي الفساقي يجوز التوضي ما لم يعلم تساوى المستعمل (الدرالمختارعلى هامش ردالمحتار باب=

چي داوبو خوند وغيره بدل سي نوناپاکي دي: سوال: (۱۳۳\۱) که چيري داوبو رنګ اوخوند اوبوی بدل سی نوپاکی دی اوکه ناپاکی ؟

دلس په لسو څخه په کمو اوبو کی چی ظاهری نجاست واقع نه وی پاکی دی: سوال: (۱۳۴\۲) په اوبو کی که نجاست ظاهری نه وی اودغه اوبه ترلس په لسوکی کمی وی او ژوروالی یی هم زیات نه وی لکه دغنګل کندی نواوبه یی پاکی دی اوکه نه ؟

دلس په لسه ژوروالی باید څومره وی؟ سوال: (۱۳۵\۳) دلس په لسه اوبو ژوروالی اوپلنوالی څومره په کاردی؟

جواب: ۱: دنجاست دوجه که داوبو خوند یابوی اورنګ یاپه دی دروکی دوه یا ټول بدل سی نودغه اوبه ناپاکی دی (۱).

۲: پاکی دی (۲).

۳: دپلنوالی او دژوروالی یی څه مقرره اندازه نه ده ټاکل سوی اوپه هدایه کی راغلی دی چی دومره ژوروالی په کاردی چی دلپی په ډکولوسره ځمکه ښکاره نه سی (۳). فقط

په کم تالاب کی چی پلیتی اوبه جمعه کیږی هغه پاکی دی اوکه نه؟ سوال: (۱۳٦) که چیری یوډب ته بارانی اونهری اوبه راځی خوپه بارانی اوبوکی دټول ښار ګندګی هم دی ډب ته راځی نوپه دغه اوبو دجامو پریمنځل اواودس کول صحیح دی اوکه نه ؟

جواب:دا اوبه پاکی دی اوپه دی باندی اودس کول اودجامو پریمنځل صحیح دی. (۴) فقط

داودس څخه په پاته سوو اوبه استنجاء کول: سوال: (۱۳۷) داودس څخه په پاته سوو اوبو استنجاء او داستنجاء څخه په پاته سوو اوبو اودس کول څنګه دی؟

جواب: صحیح دی. فقط

چی په تالاب کی سپی مړسی او وپړسیږی نو اوبه پاکی دی اوکه ناپاکی دی؟ سوال: (۱۳۸) په یوه خام تالاب کی چی دهغه دوه لښتیان وی چی په یوه لښتی کي یی داوبو ژوروالی

= المياه مطلب فى مسئلة الوضوء من الفساقي ج۱ ص۱۲۸، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير

(۱) إن الغدير العظيم كالجاري لا يتنجس إلا بالتغير من غير فصل هكذا فی فتح القدير (عالمګيري کشوري باب المياه ج۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج۱ ص۱۸) وبتغير احد اوصافه من لون اوطعم اوريح ينجس الكثير واما القليل ينجس وإن لم يتغير (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵). ظفير

(۲) لا لو تغير لطرل مكث فلو علم نتنه بنجاسة لم يجز ولو شك فالأصل الطهارة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير

(۳) والمعتبر فى العمق أن يكون بحال لا ينحسر بالاغتراف هو الصحيح (هدايه باب المياه ج۱ ص۴۲) إذ المعتمد عدم إعتبار العمق وحده (درمختار، ط.س. ج۱ ص۱۸۷). ظفير

(۴) إن الغدير العظيم كالجاري لايتنجس إلا بالتغير (عالمګيری کشوري ج۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج۱ ص۱۸). ظ

دوه فټه اوددوهم لبنتي ژوروالی دری نیم فټه وی بلکه ددې څخه هم ډیروی، دډیرو اوبو په طرف کی یو لیونی سپی داخل سی اومړ سی څوساعته په دی اوبوکی پاته سی بیا وایستل سی مګر پړسیدلی وی خوخلګ ددی اوبه نه استعمالوی ایا دا اوبه پاکی دی اوکه نه ؟

جواب: که چیري دغه تالاب چی دهغه ژوروالی دوه اودری فټه ښودل سوی که چیري لس لاسه پلن وی اولس لاسه اوږد وی یعنی لس لاسه مربع وی نو دسپی په مړ کیدو اوپړسیدو دا تالاب ترهغی نه پلیتیږی چی ترکمه په دی اوبو کی ددی مرداری اوبد بویی نه وی راغلی اویا یی په خوند اورنګ کی بدلون نه وی راغلی: کما فی الدرالمختار وکذا یجوز براکد کثیر کذلک ای وقع فیه نجس لم یر اثره بحر الی قوله وفی النهر: وانت خبیر بان اعتبار العشر ضبط لاسیما فی حق من لا رأی ([1]). فقط

<u>که اوبه بی لمانځه کس را ایستلی وی په هغو اودس روادي</u>: سوال: (۱۳۹) هغه اذان کوونکی چی لمونځ نه کوی اواوبه هغه را ایستلی وی اولوښی ورڅخه ډك کړی وی نو په دغه اوبو اودس صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په دی اوبو اودس کول صحیح دی اوچا چی په دی اوبو اودس کړی وی دهغوی په لمانځه کی هیڅ نقصان نسته. ([2]) فقط

<u>که یو بدعتی سړی چاته اوبه ورکړی نوپه هغو اودس کول صحیح دي</u>: سوال: (۱۴۰) دلسم دمحرم دتعزیت دپاره خلګ دمشکیزو څخه اوبه شیندی نوکه چیري یو کس ددغه مشکیزو اوبه دجومات په سقاوه کی واچوی نو په دغه اوبو اودس کول صحیح دی اوکه نه ؟

جواب: په دغه اوبو اودس صحیح دی ([3]) اوددی شیندل دتعزیت دپاره دا صحیح کارنه دی ([4]). فقط

<u>دکلی په لوی ډنډ کی که چیری غلیظلی اوبه جمع کیری نودغه اوبه پاکی دی اوکه ناپاکی؟</u>

([1]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۷۲، ط.س. ج۱ ص۱۹۰. ظفیر

([2]) دډکوونکي اعتبار نسته که هغه هرڅوك وي اوبه پاكي كيدل ضرور دي: وتجوز الطهارة الحكمية بماء مطلق الخ ظاهر (غنية المستملي ص۸۲ ج۱ باب المياه). ظفير

([3]) ځکه چي اوبه پاکي دي: یرفع الحدث بماء مطلق هو مایتبادر عند الأطلاق کماء سماء واودیة وعیون وآبار وبحار وثلج مذاب الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۲۲، ط.س. ج۱ ص۱۷۹). ظفیر

([4]) قال النبی صلّی الله علیه وسلّم من أحدث فی أمرنا هذا ما لیس منه فهو رد، رواه مسلم (مشکوة باب الأعتصام بالکتاب والسنة ص۲۷). ظفیر

سوال: (۱۴۱) دزیاتره کلیو سره نږدې ډنډونه وی په هغو کې دباران په موسم کې دټول کلی غلیظی اوبه راغونډیږی اودومره اوبه نه وی چې وبهیږی او هاخوا دیخوا ته ووزی مگر دغه ډنډ لوی وی آیا دا اوبه دروانو اوبو په حکم کې دی اوپه دی اودس اوغسل روا دی اوکه نه ؟

جواب: دا اوبه پاکې دی اوپه دی باندی اودس اوغسل کول صحیح دی ([1]). فقط

په ناپاکه اوبو غسل روا نه دی: **سوال**: (۱۴۲) په ناپاکه اوبو باندی غسل روا نه دی اوکه روا وی نوپه کم وخت کی روا دی؟ اوچی په ناپاکه اوبو باندی غسل وکړی نوبیا جومات ته داخلیدلی سی اوکه نه؟ اوقرآن پاك لوستلی سی اوکه نه؟

جواب: په ناپاکه اوبو غسل واجب نه دی اودا غسل معتبرنه دی یعنی څوك دجنابت څخه نه په وزی نو دهمدی کبله جومات ته داخلیدل او دقرآن پاك لوستل په دی غسل صحیح نه دی په درمختار کی دی: یرفع الحدث مطلقا بماء مطلق قال فی الشامی فخرج المقید والماء المتنجس والماء المستعمل الخ شامی ([2]).

په سرکاري نهرکی اودس کول روا دی: **سوال**: (۱۴۳) نن سبا چې کم سرکاری نهرونه دځمکی دخړوبولو دپاره جاری سوی دي که په دی نهرونوکی دسرکار یا دسرکاری ملازمینو داجازی څخه بغیر څوك اودس اوغسل وکړی نودا روا دی اوکه نه ؟

جواب: داودس اودغسل دپاره ددی نهر څخه اوبه اخیستل صحیح دی. فقط

دهغه نهر اوبه چی په هغه کی دمواد غائطه لښتی اوبه ورتوییږی: **سوال**: (۱۴۴) په هلدوانی نومي سیمه کی اوپه کلی کی یونهر جاری دی اوټول خلگ ددی اوبه چیښی مگر په دغه نهر کی دسیمی دڅو کورونو دغټو متیازو اوبه راتوییږی نو ددغه نهر اوبه چښل په کار دی اوکه نه؟

جواب: ددی نهر اوبه پاکی دی اوپه دی اودس کول او ددی چښل صحیح دی ([3]). فقط

دباران بهیدونکی اوبه دباران تروخته پاکی دی: **سوال**: (۱۴۵) دباران اوبه دباران په وخت کی چی په سړکونو اوپه لښتیوکی دیوگز پلنوالی اونیم گز ژوروالی په صورت کی په ساعتونو متواتری بهیږی نوپه داسی اوبو باندی اودس کول اوغسل روا دی اوکه نه؟

([1]) وکذا یجوز براکد کثیر کذلك ای وقع في نجس لم یر اثره (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۷۲، ط.س. ج۱ ص۱۷۲). ظفیر

([2]) ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۲۵ – ۱۲۲، ط.س. ج۱ ص۱۷۹. ظفیر

([3]) ویجوز بجار وقعت فیه نجاسة والجاري هو ما یعد جاریا عرفا الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۳، ط.س. ج۱ ص۱۸۷). ظفیر

جواب: په دغه اوبو سره غسل او اودس کول صحیح دی ([1]). فقط

دپاک چلم په اوبو سره اودس کول صحیح دي: **سوال**: (۱۴۶) که چیري اوبه نه پیدا کیږی نو دچیلم په اوبو اودس کول روا دی اوکه نه ؟

جواب: که چیري چلم پاك وی نو اودس کول په صحیح دی ([2]). فقط

په لږو اوبوکی چی لاس کښته کړی اواودس په وکړی نواوبه نه پلیتیږی: **سوال**: (۱۴۷) زید وایی که چیري اوبه دنیم صاع په اندازه یا زیاتي یاکمي وی نو دلاس او اعضاؤ په داخلولو سره دهغو څخه ډیرو کسانو لره په یوه حالت کي اودس کول روادی ترڅو چي دمستعملو اوبو برابریدل دغیر مستعملو اوبو سره په یقیني ډول ثابت نه سي، په دلیل دقول ددرمختار: ففی القهستانی یجوز التوضی ما لم یعلم تساوی المستعمل، اوپه دلیل دشامی چي همدا قول صحیح دی او ابوبکر وایی چی ددی اوبو مذکورو څخه اودس کول جائز نه دی په دلیل دقول دشامی په نزد ددې قول ددرمختار: فرع، اختلف فی محدث انغمس فی بئر الخ للاغتسال لانه لوکان للاغتسال صار مستعملا اتفاقا الخ اوپه دلیل ددې قول دشرح منیه په باب الانجاس کی: لو اخذ الجنب الماء بفمه لا یبقی طهورا قال قاضی خان هو الصحیح، بیا په حق دصبي کی راوړی: فان توضأ به ناویا المختار انه یصیر مستعملا، په دی ټولو اقوالوکی قید دتساوی نسته اودا مفتی به ده پرطریقه دفتوٰی ولي چي الفاظ د: اتفاق، صحیح او مختار ورسره دی په دي کی باید څه وکړی؟

جواب: په دی ځای کی چی قید دتساوی نوشته دی دا بل قول دی اوحکم په استعمال دټولو اوبو بل قول دی ، نو مبنٰی دقولینو مختلف ده صحیح همداده چی که مستعملی اوبه دنیمایی څخه کمی وی نو دهغو څخه اودس کول جائزدی ([3]). فقط

دماهي په ګندګی حوض نه پلیتیږی: **سوال**: (۱۴۸) اذا وقع فی حوض الکبیر خرء السمك علی کثرة فیجوز التوضی به ام لا؟ وهل یتنجس منه الثیاب والماء ام لا ؟

جواب: لا یتنجس منه الماء والثوب ویجوز التوضی بالماء الذی وقع فیه ([4]). فقط

([1]) المطر مادام یمطر فله حکم الجریان حتی لو اصاب بالعذرات علی السطح ثم اصاب ثوبا لاینجس (عالمګیری کشوري باب المیاه ج۱ ص۱۵، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۷). ظفیر

([2]) لا أی لا ینجس لو تغیر بطول مکث فلو علم تننه بنجاسة لم یجز (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه قبیل مطلب فی ان التوضی من الحوض افضل الخ). ظفیر

([3]) کمستعمل فبالأجزاء بأن کان المطلق أکثر من النصف جاز التطهیر بالکل وإلا لا (درمختار) ای وإن لم یکن المطلق أکثر بأن کان اقل او مساویا لا یجوز (رد المحتار باب المیاه قبیل مطلب فی مسئلة الوضوء عن الفساقي ص۱۲۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفیر =

هغه تالاب چې په هغه کې ګندګي وي چې هغه ډک سي او دهغه څخه اوبه وبهيږي نو ددي اوبه پاکي دي: **سوال:** (۱۴۹) زموږ دکلي تالاب په باراني اوبو ډك سوي دي مګر دهغه دډکيدو طريقه اوکيفيت دادي چې نوموړي تالاب لوی تالاب دی اوهغه دناپاکی څخه ډك سوی وی یعنی دانسانانو او دحیوانانو دمنیو اوغائطو څخه ډك سوی وی بیا دډیر باران دوجه څخه دکښتونو پاکي اوبه هم دي تالاب ته راځی مګر تالاب ډك سو خو اوبه نه دی ورڅخه بهیدلی خواوس په دی تالاب کی په ظاهره دناپاکی کم صفت نسته بلکه اوبه پاکی دی نودغه اوبه پاکی دی اوکه نه؟ اوپه دی باندی غسل او اودس کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: مسئله داده لکه څرنګه چې دفقهي په ټولو کتابونو کی ذکر سوی ده چې ډیري اوبه لکه لس په لس کی حوض یا ددی په اندازه تالاب که په دی کی نجاست ولویږی نوذکر سوی حوض نه پلیتیږی چې ترڅو په دی کی دنجاست دصفاتو څخه یو صفت نه وی راغلی او وصف یی نه وی بدل سوی اولکه څرنګه چې ددی تالاب اوبه صافی دی اودنجاست اثر نه پکښی معلومیږی نودغه اوبه پاکی دی او اودس اوغسل په دی اوبو صحیح اودرست دی کما فی الدرالمختار وکذا یجوز براکد کثیر کذلك ای وقع فیه نجس لم یر اثره الخ ای من طعم اولون اوریح شامی (۱). فقط

که په ناپاکه اوبوکی نوری اوبه ګډی سی او دناپاکی هیڅ اثر پکښی نه وی نو ددی څه حکم دی؟ **سوال:** (۱۵۰۱۱) ماچی داوبو دمسئلې په باره کی کم تحقیق کړی دی نوماته ددی صافه اوښکاره خلاصه معلومه نه سوه تاسو لیکلی دی چی که لس په لسه اوبو کی نجاست ولویږي نوهغه نه پلیتیږی ترڅو چی په دي کی یو صفت نه وی بدل سوی مګر ما داجواب نه دی غوښتی بلکه ما دالیکلی وه چی دا دمخکی څخه ناپاك وو او دیته ناپاکی اوپاکی اوبه دواړي راځی او ددی دډکیدلو څخه وروسته یوصفت پکښی پیدا نه سی نودا اوبه څنګه دی لکه چی په یولس په لس حوض کی لږ اوبه وی چی دلپی په ډکولوسره یې ځمکه ښکاره کیږی دومره اوبه پکښی موجودی وي چی بیا په هغه کی ناپاکی ولویدله او دلږوالی دوجه څخه دنجاست په لویدلو سره نوموړی اوبه نجسی ګرځیدی بیا وروسته هغی ته نوری اوبه راغلی اوس هغه اوبه لس په لسه ته ورسیږی بلکه ددی څخه هم ډیری سی اوپه دي کی یو صفت هم نه وی بلکه دمخکی څخه په دي

(۴) ویجوز رفع الحدث بما ذکر وان مات فیه ای فی الماء ولو قلیلا غیر دموی الخ ومائي مولد الخ کسمك (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۷۹). ظفیر

(۱) ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۰. ظفیر

کی یو صفت نه وی اوپه پلیتو اوبوکی پاکی اوبه راغلی اولس په لسه کی سویدی نودا پاکی دی اوکه ناپاکه؟

دناپاکه ځاه څخه یی اوبه وایستلی او هغه وبهیدلی اوجمع سوی: **سوال**: (۱۲۰۱۵۰) یوځاه پلیت اونجس سو نو دهغه څخه یی اوبه وایستلی هغه اوبه لس گزه وبهیدلی اوهلته جمعه سوی نودا پاکی دی اوکه ناپاکه ؟

جواب: (۱ – ۲) په در مختار کی دی: ثم المختار طهارة المتنجس بمجرد جريانه وكذا البير والحوض والحمام الخ باب المياه [1] وفي ردالمحتار للشامي ص۱۲۲ ج۱: وكذا ايده سيدي عبد الغني بما في عمدة المفتي من أن الماء الجاري يطهر بعضه بعضا وبما في الفتح وغيره من أن الماء النجس إذا دخل على ماء الحوض الكبير لا ينجسه لو كان غالبا على ماء الحوض [2] ددی دوهم روایت څخه داولی مسئلی جواب واضح سو چی ناپاکی اوبه حوض کبیر نه پلیتوی او دحوض او تالاب دمخکی څخه پلیتیدل دنجاست دتغیر څخه بغیر دمنلو وړ نه ده او دلومړنیو روایتونو څخه ددویم مسئلي جواب واضح سو (چی هغه اوبه پاکی دی. ظفیر) اوفقهاء کرامو داوبو په باره کی دآسانی حکم غوره کړی دی او دعموم بلوی لحاظ یی کړی دی: قال الله تعالى ليس عليكم فى الدين من حرج [3] او دفقه قاعده ده چی: المشقة تجلب التيسير [4]، او: اليقين لايزول بالشك [5]، مقصد دادی چی داوبوپه معامله کی وهم اوشك ته ځای ورکول نه دی په کار نوپه کم تالاب یا حوض کی چی اوبه صفا وی او دنجاست دوجه څخه بدلی سوی نه وی نوباید پاکی وګڼل سی او وهم ونه کړل سی. فقط

داسی تالاب چی په ګرمی کی وچ وی اوخلك په دی کی قضاء حاجت کوی اوپه باران کی ډك سی نو ددی اوبه پاکی دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۵۱) دیوې لويې اندازه ډیر پراخه تالاب دی کم چی دبارانونو په موسم کی داوبو څخه ډکیږی او دګرمی په موسم کی وچیږی اوخلګ پکښی قضاء حاجت کوی اودحیوانانو خوشیان اوخرشنه هم پکښی لویږی چی په هغه سره ټول تالاب پلیتیږی اودغه تالاب کلی ته نژدی دی نوکله چی باران اوری نوټولی اوبه مذکوره تالاب ته راځی او دکښتونو پاکی اوبه هم دی تالاب ته راځی مګر

(۱) الدرالمختارعلى هامش ردالمحتارباب المياه مطلب يطهر الحوض بمجرد الجريان ص۱۸۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۵. ظ
(۲) ردالمحتار باب المياه مطلب الاصح أنه لا يشترط فى الجريان المدد ص۱۷۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۸. ظفير
(۳) سورة الحج ركوع ۱۷. ظفير
(۴) الاشباه والنظائر مع شرح حموي القاعدة الرابع ص۹۵. ظفير
(۵) الاشباه والنظائر مع شرح حموي القاعدة الثالثة ص۷۵. ظفير

په نوموړی تالاب کی دنجاست کم اثر نه معلومیږی اویو صفت هم نه وی بدل سوی نوددغه تالاب اوبه پاکی دی اوکه نه؟ اوپه دی باندی اودس وغیره صحیح دی اوکه نه ؟

جواب: په در مختار کی دی: وکذا یجوز براکد کثیر کذالك ای وقع فیه نجس لم یر اثره ولو فی موضع وقوع المرئیة الخ اوپه رد المحتار کی دی: قوله: وقع فیه نجس شمل ما لو کان النجس غالبا ولذا قال في الخلاصة الماء النجس إذا دخل الحوض الکبیر لا ینجس الحوض وإن کان النجس غالبا علی ماء الحوض (۱) الخ اوپر دی ځای علامه شامی رحمه الله په اخر کی داحدیث پاك نقل کړی دی: ویشهد له ما فی سنن ابن ماجه عن جابر (رض) انتهیت إلی غدیر فإذا فیه حمار میت فکففنا عنه حتی انتهی إلینا رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال: إن الماء لا ینجسه شيء فاستقینا وأروینا وحملنا الخ ص۱۲۸ شامي (۲) جلداول، ددغه روایتونو څخه معلومه سوه چی دمذکوره تالاب اوبه پاکی دی او اودس وغیره په دی باندی صحیح دی اولکه څنګه چی داوبو په باره کی حضرت رسول اکرم ﷺ دآسانی حکم کړی اوفقهاء کرامو دعموم بلوٰی لحاظ کړی دی او ویلي یی دی چی په دي کی وسعت اوفراخی ده نو همداسی کول په کاردی اوباید پر خلګو سختی اوتنګی رانه وستل سی خپله خوښه یی ده احتیاط دي وکړی مګر په عمومی ډول دنجاست حکم دي نه پر کوی اوکه نه وي نوباید ټولو تالابونو ته دډکیدلو څخه وروسته نجس وویل سی اوچی په دې کی کمه سختی اوحرج دی هغه خوپه ډاګه دی اوحال داچی حق تعالی جل جلاله فرمایی: لیس علیکم فی الدین من حرج (۳). فقط

دقلتین حدیث پاک او دهغه څخه جواب: **سوال**: (۱۵۲) وایی چی ټولی اوبه پاکی دی اګرکه نجاست پکښی ولویږی خو چی خوند اورنګ یی بدل نه سی اوپه دلیل کی دقلتینو حدیث پاك پیش کوی او داوبو سره دجاری اودغیرِ جاری قید نه لګوی؟

جواب: داوبو بحث او دقلتینو تحقیق په کتاب ایضاح الادلة کی په تفصیلي ډول سره سوی دی (۴) چی په هغه سره ټول شکونه اوشبهات لیری کیږی (۵). فقط

که په تالاب کی چرمښکی ولویږي اومړه سی نوڅه حکم لري؟ **سوال**: (۱۵۳) دجومات په تالاب کی چرمښکی لویدلی وه اومړه سوی وه په دی باندی به خلګوغسلونه او اودسونه

---

(۱) ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۱. ظفیر

(۲) ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۱. ظفیر

(۳) سورة الحج رکوع : ۱۷. ظفیر

(۴) ایضاح الأدلة مصنفه شیخ الهند مولانا محمود الحسن صاحب رحمه الله. ظفیر

(۵) وفی البدائع عن ابن المدینی لایثبت حدیث القلتین فبطل الإستدلال به علی المراد (غنیة المستملي ص۹۴).

كول خو چي كله په اوبوكى بدبويي پيدا سوه نودا معامله ځرګنده سوه نودغه تالاب پليت دى اوكه نه اولمونځ كوونكو چي ددى ځخه په كمو اودسونو لمونځونه كړى دى هغه صحيح دى اوكه نه دوباره كول يى په كار دى؟

جواب: چرمښكى كه چيري كوچنۍ وى اوپه دي كى دويني بهيدل نه وى لكه ځنګه چي په عام ډول په كورونو كى وى نوكه داپه اوبوكى مړه سى اوبه نه پليتوى نو دهمدى وجه ځخه داودس اودلمانځه ددوباره كولو ضرورت نه سته (۱). فقط

په ګندګيو دككړ مشك اوبه پاكى دى اوكه ناپاكى؟ **سوال**: (۱۵۴) كله چي په حمام كى مشكيان اوبه اچوى نوپه مشك كى چي كمه ګندګي خاوره وغيره لګيدلى وى نوهغه هم په اوبوكى لويږى موږ په خپلو سترګو داليدلى دى نودغه اوبه پاكى دى اوكه نه؟ اوپه دى اودس اوغسل كول صحيح دى اوكه نه؟

جواب: چي هروخت وليدل سى چي نجاست دحمام په اوبوكى سته نوپه دغه اوبو اودس اوغسل كول نه دى په كار خو هميشه بايد داسى وهم ونه سى (۲). فقط

پرعموم بلوٰى فتوٰى او ددى حد: **سوال**: (۱۵۵) دعموم بلوى دوجه ځخه په: الماء طهور لاينجسه شيء باندى فتوى وركول ناروا دى اوكه روا؟ او دعموم بلوى حد تركمه ځايه دى؟

جواب: عموم بلوٰى دعامو خلګو اخته كيدلو او ابتلاء ته وايي چي دهغه ځخه دځان ساتل اوبچ كول سخت كاروى او ددې ځخه په ځان ساتلو كى خلګ په تنګى اوحرج كى واقع كيږى او همدارنګه دفقه قاعده ده چي (اليقين لا يزول بالشك) (۳) نو دهمدى وجه ځخه بايد يوازي دوهم داحتمال اودشك په صورت كى پراوبو دنجاست حكم ونه سى او دعموم بلوٰى دوجه: الماء طهور لا ينجسه (۴) شيء معمول به جوړول روا دى. فقط

هغه لوى تالاب چي دګرمي په موسم كى دهغه اوبه خرابي سى او ديخني په موسم كى ډك سى نو ددى څه حكم دى؟ **سوال**: (۱۵۲) يوډنډ چي دكلى سره پيوست دى چي په درو خواو كى يى دكلى دباران اوبۀ راجمع كيږى چي اوړدوالى او پلنوالى يى شپيته او

---

(۱) وموت ما ليس له دم سائل لا ينجس الماء ولا غيره إذا وقع فيه مات او مات ثم وقع فيه (غنية المستملي ص۱۲۲) وكالحية البرية والوزغة لو كبيرة لها دم سائل (ردالمحتار باب المياه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵). ظفير

(۲) لو أدخل الصبي يده في الإناء إن علم انها طاهرة بان كان معه من يراقبه جاز التوضي بذلك الماء وإن علم ان فيها نجاسة لم يجز وإن حصل الشك لا يتوضأ به استحسانا الخ ولو توضأ به جاز لانه لا يتنجس بالشك (غنية المستملي ص۱۰۱). ظفير

(۳) الأشباه والنظائر مع شرح حموي ص۷۵. ظفير

(۴) مشكوة باب المياه ص۵۱. ظفير

ژوروالی یی دری گزه دی په رنګ اوبوی کی هیڅ فرق نه وی مګر دګرمی په موسم کی چی کله اوبه کمی سی نو داوبو رنګ بدل سی اوبد بویه هم سی نودغه اوبه پاکی دی اوکه نه ؟

جواب: چی ترکمه وخته پوری په دی تالاب کی اوبه دنجاست دوجه څخه بدبویه وغیره سوی نه وی اوصفا وی نوتر هغه وخته دغه اوبه پاکی دی ([1]). فقط

دټانکۍ په اوبو اودس جائز دی: **سوال**: (۱۵۷) دټانکۍ په اوبو اودس روا دی اوکه نه؟

جواب: روا دی. فقط

هغه اوبه چی په هغو کی افیوم یا چرس اوبنګي ګډې سی څه حکم لري؟ **سوال**: (۱۵۸) افیوم، بنګي چرس او تمباکو پاك دی اوکه نجس؟ اوکه چیري په اوبوکی مذکوره شیان ګډ سی نوپه دغه اوبو غسل او اودس روا دی اوکه نه؟

جواب: افیوم بنګي اوچرس اوداسی نور نجس نه دی بلکه ددی خوړل او څیښل حرام دی او دتداوی په خاطر یې ددومره اندازی خوراك روا دی چی دنشی حدته ونه رسیږی کما في الشامي: ولم یقل احد بنجاسة البنج ونحوه الخ ص۲۲ جلد ۳. فقط

په کمه لوټه کی چی مسواک واچول سی نودهغی په اوبو دکراهت څخه بغیر اودس کول جائزدي: **سوال**: (۱۵۹) که چیري مسواك داودس کوونکی په لوټه کی واچول سی اومقصد یې داوی چی مسواك لوند سی نوکه په دغه اوبو اودس وکړی ایا په دي کی کراهت سته اوکه نه ؟

جواب: په دی اوبوکی هیڅ کراهت نسته خوغوره داده چی مسواك په اوبو ومینځی اونرم یی کړی په لوټه کی یی داچولو ضرورت نسته ([2]). فقط

که داوبو سره پاک شي یوځای سی او اوبه مغلوبی سی نوپه دی سره اودس کول روا دی اوکه نه؟ **سوال**: (۱۶۰) که په مطلقو اوبو کی پاك شی ګډ سی اودغه پاك شی غالب سی یعنی رنګ اوخوند یې بدل سی نوپه دغه اوبو اودس کول روا دی اوکه نه ؟

جواب: په اوبوکی که چیري پاك شی ګډ سی اواوبه **مغلوبی** سی او داوبو نوم باقی پاته نه سی اویا داوبو رنګ اوخوند باقی نه سی نوپه دغه اوبو اودس کول روا نه دی اوددی

([1]) وکذا یجوز براکد کثیر کذلك، أی وقع فیه نجس لم یر أثره ولو فی موضع وقوع به یفتي (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۷۲، ط.س. ج۱ ص۱۹۰) قوله لم یر اثره ای من طعم او لون او ریح (ایضا، ط.س. ج۱ ص۱۹۱). ظفیر

([2]) والسواك سنة مؤکدة الخ بمیاه ثلاثة (درمختار) بان یبله فی کل مرة (ردالمحتار سنن الوضوء ص۱۰۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۱۳). ظفیر

تفصیل ددرمختار په دی عبارت کی دی: ولا بماء مغلوب بشيء طاهر الغلبة اما بكمال الامتزاج يتشرب نبات او بطيخ بما لا يقصد به التنظيف الخ (درمختار) قوله: بما لا يقصد به المبالغة في النظافة كالاشنان ونحوه فانه لايضر ما لم يغلب عليه فيصير كالسويق المخلوط [۱] او بیاپه درمختار کی دی: ما لم يزل الاسم اى فاذا زال الاسم لا يجوز به الوضوء والغسل وان بقي على رقته [۲] اوبیا مخ ته لیکی: ومثله الزعفران اذا خالط الماء وصار بحيث يصبغ به فليس بماء مطلق [۳]. فقط

<u>دکندو وغیره داوبو استعمالول څنګه دی؟</u> سوال: (۱۲۱) په کم ځای کی چی کوهیان اوځاګان نه وی یوازي په کندو او تالابونو کی دباران اودنهر بدبویه اوبه پیدا کیږی نو ددی څیښل اوپه دی اودس اوغسل کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: ذکر سوی اوبه چی کله لس په لسه کی وی یا ددی څخه زیاتی وی اوپه ښکاره ډول ددی بدبویی دنجاست دوجه څخه وی نوپه دغه اوبو غسل او اودس او ددی څښل جائز دی [۴]. فقط

<u>که تازه اوبه موجودی وی نو دچاتپی په اوبو اودس روا دی</u>: سوال: (۱۲۲) په هر هغه وخت کی چی تازه اوصافی اوبه پیدا کیږی نو دچاتپی دبدبویه اوبو څیښل اوپه هغو اودس وغیره کول روا دی اوکه نه؟

جواب: چی کله ددغه چاتپی اوبه پاکی وی او بدبوی یی دنجاست دلویدلو دوجه نه وی نو ددی څښل اوپه دی اودس کول صحیح دی [۵]. فقط

<u>داستنجاء څخه په پاته سوو اوبو اودس روا دی</u>: سوال: (۱۲۳) هغه اوبه چی داستنجاء څخه پاته سی نوپه هغو اودس روا دی اوکه نه؟

جواب: صحیح دی [۶]. فقط

<u>ناپاکه تالاب چی دباران څخه ډک سی نوپاک سو</u>:سوال: (۱۲۴\۱) په تالاب کی ناپاکه اوبه

---

(۱) رد المحتار باب المياه ص۱۲۷ – ۱۲۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۱. ظفير
(۲) ايضا ص۱۲۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۱. ظفير
(۳) أيضا، ط.س. ج۱ ص۱۸۱. ظفير
(۴) لا لو تغير بطول مكث فلو علم نتنه بنجاسة لم يجز ولو شك فالأصل الطهارة (درمختار) قوله لا لو تغير أي لا يتنجس لو تغير (ردالمحتار باب المياه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير
(۵) أما القليل فينجس وإن لم يتغير خلافا لمالك لا لو تغير بطول مكث (درمختار) أي لا ينجس لو تغير (رد المحتار باب المياه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵). ظفير
(۶) وينزل عليكم من السماء ماءًا ليطهركم به دل بعبارته على كون ماء المطر مطهر او بدلالته على كون سائر المياه المطلقة مثله مطهرة ما لم يعرض لها عارض يزيل ذلك الحكم عنها (كبيري ص۸۲). ظفير

سته باران وسو او دپورته خوا څخه پاکي اوبه راغلي او ناپاکه اوبه چي دتالاب په يوه خوا کي وي دتالاب بلي خواته ولاړي بيا داوبو دډيروالي دوجه څخه دغه تالاب ډك سو خو لږ څه اوبه هم دتالاب څخه ونه بهيدلي نودغه اوبه پاکي دي اوکه نه؟

دشامي ديوه عبارت مقصد: **سوال**: (۱۷۵\۲) دشامي ددي لاندي ذکر سوي عبارت څه مطلب دي: بان يدخل من جانب ويخرج من اخر حال دخوله وان قل الخارج قال ابن الشحنة لانه صار جاريًا حقيقة وبخروج بعضه وقع الشك فی بقاء النجاسة الخ؟

جواب: ۱: هغه اوبه پاکي سوي.

۲: دشامي دغه عبارت ددرمختار ددي قول شرح ده: ثم المختار طهارة المتنجس بمجرد جريانه، قوله بمجرد جريانه اي بان يدخل من جانب ويخرج من اخر (۱) چي ددي مطلب دادي چي ديوه طرف څخه اوبه راننوزي اوپه همدغه وخت کي دبلي خوا څخه اوبه ووزي اګرکه وتونکي اوبه کمي وي ابن شحنه فرمايي چي ددي اوبو دپاکيدلو وجه داده چي دا اوبه جاري سوي حقيقةً او دبعضو ناپاکو اوبو په وتلو سره دنجاست په باقي پاته کيدلو کي شك سو نودشك دوجه څخه دنجاست دباقي پاته کيدلو حکم بايد ونه سي. فقط

دويم فصل : دحوض او دتالاب سره متعلق مسائل

هغه حوض چي دلس په لس څخه کم وي په هغه اودس روا دي: **سوال**: (۱۷۶) دلته ټول خلګ شافعي مذهبه دي نو دهمدي وجه څخه دلته په ډيرو جوماتونو کي حوضونه دلس په لسه څخه کم دي نو په دي حوضونو کي دحنفي اودس جائز دي اوکه نه؟ اوکه صحيح نه وي نوبيا په شافعي پسي دحنفي لمونځ صحيح کيږي اوکه نه؟

جواب: په دي حوضونو کي اودس کول صحيح دي (۲) اوپه شافعي المذهب پسي لمونځ کول جائز دي (۳). فقط

دجومات دحوض اوږدوالي اوپلنوالي څومره په کاردي اوپه دي باره کي څه اختلاف دي؟

سوال: (۱۷۷\۱) داوداسه دپاره دجومات حوض څومره اوږد اوڅومره پلن اوڅومره ژور په کاردي ؟

---

(۱) وګوری: ردالمحتار مع هامشه ص۱۸۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۵ مطلب يطهر الحوض بمجرد الجريان. ظفير

(۲) کمستعمل فبالأجزاء فان المطلق اکثر من النصف جاز التطهير بالکل وإلا لا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ص۱۲۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۱) نو معلومه سوه چي مستعملي اوبه کمي چي په لږ مقدار کي پيدا کيږي په هغو سره به حوض نه پليتيږي. ظفير

(۳) وکذا تکره خلف أمرد الخ ومن أم بأجرة وزاد إبن مالك ومخالف کشافعي لکن فی وتر البحر أن يتقن المراعاة لم يکره اوعدمها لم يصح وإذ شك کره (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الامامة ج۱ ص۵۲۲، ط.س. ج۱ ص۱۲۲). ظفير

سوال: (۱۲\۱۶۸) دحوض په دغه مسئله کی يو حديث پاك راغلی دی اوكه نه؟ (۳) دائمه اربعه ؤ رحمهم الله په دی باره کی څه اختلاف دی؟

جواب: (۱ – ۳) دامام مالك، امام شافعی او وغيره رحمهم الله په نزد ددی په باره کی ډير وسعت دی نودکوچنی حوض اوبوته هم پاکی وايی اوپه دی غسل او اودس روا گنی البته امام اعظم رحمه الله ددی په باره کی دډير احتياط څخه کار اخيستی دی، هغه فرمايی چی هغه حوض بايد دلس په لس کي څخه کم نه وی يعنی لس گزه پلن اولس گزه اوږد اودگز څخه شرعی گز مراد دی کم چي دنن وخت گز ته تر لس گرِي نژدې وي، نوپه اوسني گز كه شپږ نيم يا اوه گزه پلنوالی او اوږدوالی دحوض وي هغه لس په لس کي دی دهغه څخه اودس او غسل دواړه جائز دی (۱) اودا صدرالشريعة رحمه الله په حديث د: من حفر بئرا فله حوله اربعون ذراعًا (۲) سره ثابته کړيده، په هرصورت دا اتفاقی خبره ده چی دومره لوی حوض دټولو امامانو په نزد پاك دی بلکه نور ائمه ددې څخه کم حوض ته هم پاك وايی. فقط

دمدور (گرد) حوض قُطر څومره په کاردی؟ سوال: (۱۱\۱۶۹) داودس کولو دپاره ددائره شکله حوض قُطر لږ تر لږه څو فته په کاردی؟

پنځلس فُته قطر لرونکی مدور حوض کافی دی اوكه نه؟ سوال: (۱۲\۱۷۰) هغه حوض چی دننه قطر يی پنځلس فته وی نو پردغه حوض دلس په لس کي حوض اطلاق کيدی سي اوکه نه؟

دحوض ژوروالی بايد څومره وی؟ سوال: (۱۳\۱۷۱) دحوض ژوروالی بايد څومره وی؟

جواب: (۱ – ۳) په درمختار کی دی چی دمدور حوض دور ۳۲ ذراعه اوقطر ۱۱ ذراعه او يو پر پنځه (۵\۱۱) ذراعه کافی دی يعنی پاؤ باندی يوولس گزه ته نژدی قطر لرونکی حوض لس په لس حوض کيدای سی اويو ذراع اوه قبضی وی کم چی دنن سبا دگز تقريبا لس گرِي جوړيږي، نو دنن سبا دگز په حساب دمدور حوض قطر تقريبا اوه نيم گزه په کاردی کم چی غالبا يو ويشت فته جوړيږی (۳) او دژوروالی يی څه اعتبار نسته: اذالمعتمد

(۱) ولا بماء راكد وقع فيه نجس إلا إذا كان عشرة اذرع فی عشرة اذرع لا ينحسر ارضه بالغرف فحكمه حكم الماء الجاري الخ وإنما قدر به بناء علی قوله عليه السلام من حفر بئرا فله حولها اربعون ذراعا (شرح وقايه كتاب الطهارة ج۱ ص۸۲ – ۸۷) هذا حديث أخرجه احمد من حديث ابی هريرة وإبن ماجه والطبراني من حديث عبدالله بن المغفل الخ (عمدة الرعاية حاشيه شرح وقايه ص۸۷ ج۱). ظفير

(۲) شرح وقايه كتاب الطهارة ص۸۷ ج۱. ظفير

(۳) ای فی المربع باربعين وفی المدور بستتة وثلاثين وفی المثلث من كل جانب خمسة عشر وربعا وخمسا =

عدم اعتبار العمق در مختار (۱). فقط

په کم پائپ کی چی اوبه راځی که چیری په هماغه پائپ سره دحوض اوبه وایستل سی نوڅه حکم لری؟ **سوال:** (۱۷۲) که چیري داودسونو دیوه حوض دډکولو دپاره په ځمکه کی داوسپنی یو پائپ دارهی شخه راتیر سوی وی او حوض په ډکیږی، اوس که چیري څوك دهمدغه حوض اوبه خارجول وغواړی او دهمدغه پائپ په ذریعه یی خارجی کړی یعنی هغه اوبه کمی چی په حوض کی داودس شخه وروسته پاته سوی دی آیا په دی کی کم شرعی عیب سته یعنی کراهت خو به نه پکښی راځی؟

جواب: هغه اوبه پاکی دی (۲). فقط

که چیری دیوه حوض دکیندلو په وخت کی دورستو او خرابو هډوکو شک وی نوبیا باید څه وسی؟ **سوال:** (۱۷۳) دی کلی ته نژدی یوجومات دی چی نژدی دوه سوه پنځه شپیته ۲۲۵ یې کاله کیږی اودجامع جومات په نوم یادیږی ددی جومات دحویلی ددیوالونو خواوی په تیرو اوکاڼو پخی سویدی کله کله لمونځ کوونکی په جومات کی نه ځاییږی په دی صحن اوانګړ کی ودریږی څوکاله وسوه چی مسلمانانو نیمایی انګړ په کاڼو فرش کړی اوپوخ چت یی هم په جومات کی داخل کړی دی اولمونځ کوونکی پکښی په اسانی سره لمونځ کولای سی او ددی حویلی په جنوب خواکی یی یولوی حوض جوړ کړیدی دحوض دکیندلو په وخت کی دحوض په لاندی حصه کی یوقسم جلا خاوره ولیدل سوه چی بعضي خلګ وایی چی دا وراسته سوی هډوکی دی بالاخره مذکوره خاوره په بل ځای کی ښخه کړل سوه نوپه دی حوض کی اودس کول صحیح دی اوکه نه؟ اوپر هغه چاچی دالوی کاریې کړی دی تهمت لګول اوتورلګول اوهغه ته په سپك نظرکتل دشرعی لخوا څه حکم لری؟

= بذراع الکرباس ولو کان له طول لاعرض لکنه یبلغ عشر فی عشر جاز تیسرا الخ والمختار ذراع الکرباس وهو سبع قبضات فقط الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۸ – ۱۸۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۳). ظفیر

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۸۲، ط.س. ج۱ ص۱۹۷، دهدایی صاحب لیکلي دي چي دومره به ژور وي چي په لپه سره اوبه ورڅخه پورته کړل سي نو مځکه یې ښکاره نه سي: والمعتبر فی العمق أن یکون بحال لاینحسر بالإغتراف هو الصحیح (هدایه باب المیاه ج۱ ص۴۲) ددرمختار دعبارت ما حصل دادي چي صرف دعمق اعتبار نسته چي الفاظ یې دادي: إذا المعتمد عدم إعتبار العمق وحده (وګوری الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۸۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۷). ظفیر

(۲) دحوض پاته اوبه پاکي دي ځکه که هغه حوض لس په لس کي نه وي نو بیا هم دلږ ډیرو مستعملو اوبو په ورلویدلو سره ناپاکه نه سو کماء مستعمل فبالأجزاء فان کان المطلق اکثر من النصف جاز التطهیر بالکل (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۲۸، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفیر

جواب: په دی حوض کی اودس کول روا دی اوکه داهم ثابت سی چی دغه خاوره دورستو هډوکو ده بیاهم دحوض جوړول پردی ځای باندی صحیح دی اوچی هدیره موقوفه ده هغه په دی نه ثابتیږی او ددغه حوض پرجوړونکو مسلمانانو باندی بدگمانی کول حرام اوناروا دی اودمسلمان دنیکی اودخیر کار پرریا حمل کول پرمسلمان بدگمانی کول دی اودا په قطعی نصوصو حرام دی: قال الله تعالیٰ: یا ایها الذین امنوا اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم (۱) وقال علیه الصلاة والسّلام انما الاعمال بالنیات ولکل امرء ما نوی (۲) الخ قال في الدر المختار کما جاز زرعه والبناء علیه اذا بلی وصار توابا، زیلعي (۳). فقط

که په لس په لسه ځاه کی ناپاکي اوبه واچول سی نو اودس په روا دی اوکه نه؟ سوال: (۱۷۴\۱) که په لس په لسه حوض کی که یو لاس یا ددي څخه هم زیاتي اوبه وی نوکه چیري په داسی حالت کی دیوه ناپاکه ځاه څخه اوبه را وایستل سی او دغه حوض په ډك کړل سی نو دغه حوض پاك دی اوکه ناپاك؟

لس په لسه کی حوض: سوال: (۱۷۵\۲) که چیري په دي قیاس چی لس په لسه کی حوض ددریاب په حکم کی دی او دنجس او ناپاك شی په لویدلو سره نه پلیتیږی عمل وسی نوباید څه وسی؟

جواب: پاك دی (۴). فقط

که چیری دلس په لس کي څخه کم حوض وی اوماشوم متیازی پکښی وکړی: سوال: (۱۷۶) کم حوض چی دعشرًا فی عشرٍ څخه کم وی او دهغه ژوروالی څلور یاپنځه لویشتی وی نوکه چیري په دي کی یو ماشوم متیازی وکړی یا بل نجاست پکښي ولویږي نو دغه حوض داحنافو په نزد پاك دی اوکه نه؟

جواب: دعشراً فی عشرٍ روایت چی داصحابِ متونو مختار او داهل ترجیح لکه صاحب دهدایی، قاضی خان وغیره په نزد مرجح دی، په دي ذکر سوی حوض کي چی دلس په لس کي څخه کم دی نو دنجاست په لویدلو پلیتیږی او دژوروالی اعتبار نه سته (یعنی یوازي دژوروالی اعتبار نسته. ظفیر) کما في الدرالمختار اذ المعتبر عدم اعتبار العمق

(۱) الحجرات ، رکوع: ۲. ظفیر
(۲) مشکوة المصابیح قبیل کتاب الإیمان. ظفیر
(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلوة الجنائز ص۸۴۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۳۸. ظفیر
(۴) ولابماء راکد وقع فیه نجس إلا إذا کان عشرة اذرع فی عشرة اذرع ولا ینحسر ارضه بالغرف فحکمه حکم الماء الجاري (شرح وقایه کتاب الطهارة ص۸۲ ج۱). ظفیر

(۱) وفي ردالمحتار ولايخفى ان المتاخرين الذين افتوا بالعشر كصاحب الهداية وقاضي خان وغيرهما من اهل الترجيح هم اعلم بالمذهب منا فعلينا اتباعهم الخ. (۲) فقط

هغه حوض چې لس په لسه کې وي او سر يې پټ سوی وي اونجاست پکښې ولويږي نوڅه حکم لري؟ **سوال**: (۱۷۷) که چيري يوحوض لس په لس کی اوږد اوپلن وی او دځلورو خواوو او سر څخه پټ سوی وی اوپه مينځ کی يی لږ څه ځای خلاص وی نو دداسی حوض په اوبو اودس کول صحيح دی اوکه نه؟ اوکه چيري په داسی حوض کی نجاست ولويږي نواودس پکښی صحيح دی اوکه نه ؟

جواب: ددی حوض په اوبو اودس جائز او صحيح دی که چيري ددی حوض دچت سره اوبه نه وی لګيدلی نو دنجاست په لويدلو ددی حوض اوبه نه پليتيږی اوپه دی باندی اودس روا دی (۳). فقط

دجاري حوض اوبه پاکې دي: **سوال**: (۱۷۸) زموږ په کلی کی يوه ګرمه چينه ده چی دڅاه په شان ده چی ډيره ژوره ده مګر اوبه يی سرته رسيدلی دی ددی ګير چاپيره دری پاخه حوضونه جوړ سوی دی کم چی دلس په لسه څخه کم دی اودی دری واړو حوضونوته ددغه اصلی چينی څخه دتونل په زريعه شپه او ورځ اوبه ورځی او ددی دری حوضونو څخه هم دتونلونو په واسطه هروخت اوبه بيرته دباندي راوزی په دی حوضونو کی هروخت تقريبًا يوګز ژوری اوبه ولاړی وی او ددی حوضونو اوږدوالی اوپلنوالی ديوبل څخه بدل اومختلف دی مګر کوچنی حوض څلور ګزه پلن اوپنځه ګزه اوږد دی ددغه درو واړو حوضونو اوبه پاکی دی او دروانو اوبو په حکم کی دی او دلمبلو اوڅيښلو قابلي دی (۴). فقط

دحوض مقدار: **سوال**: (۱۷۹) هغه حوض چی دهغه اوږدوالی اوپلنوالی په عام ډول څلور اودری ګزه وی او ژروالی يی تقريبًا دوه ګزه وی اوډير وختونه تردی کوچنی حوضونه هم وی په بعضو ځايونوکی دوه حوضونه څنګ په څنګ هم وی په اولنی حوض کی جامی

---

(۱) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه قبيل مبحث الماء المستعمل ج۱ ص۱۸۲، ط.س. ج۱ ص۱۹۷. د (العمق) څخه وروسته د (وحده) لفظ هم سته. ظفير

(۲) رد المحتار باب المياه تحت قوله لكن فى النهر الخ ص۱۷۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۲. ظفير

(۳) وكذا يجوز براكد كثير كذلك أي وقع فيه نجس لم ير اثره (درمختار) اى من طعم او لون اوريح (ردالمحتار باب المياه ص۷۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۰). ظفير

(۴) والحقوا بالجاري حوض الحمام والماء نازلا والغرف متدارك كحوض صغير يدخله الماء من جانب ويخرج من اخر يجوز التوضئ من كل الجوانب مطلقا وبه يفتى (درمختار) أى سواء كان اربعا فى أربع او اكثر الخ (رد المحتار باب المياه ص۱۷۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۰). ظفير

ومینځی اوپه دویم کی یی دپاکی اوصفایی په خاطر اچوی او نبنتیځی یی مګر څرنګه چی زیاتره جامی پلیتی اونجسی وی اودهغو څاڅکی په دویم حوض کی هم ولویږي نو دهم دی وجه دا احتمال دی چی ټولی اوبه شرعًا پلیتی سی، نوپه داسی حوض کی کپړی اوجامی پاکیږی اوکه نه؟

جواب: داحنافو دمذهب موافق کوچنی حوض کم چی دلس په لسه څخه کم وی دنجاست په پریوتلو سره پلیتیږی نو دهمدی وجه څخه داحنافو دمذهب موافق په کوچنی حوض کی که چیري پلیتی اونجسی جامی وپریمنځل سی نوپه دی سره جامی نه پاکیږی ([1]) مګر دعموم بلوٰی اوپه هغه صورت کی چی ځان ساتل ممکن نه وی نودامام مالك وغیره دمذهب په نظر کی نیولو سره پر طهارت او پاکوالی فتوی ورکولای سی لکه څرنګه چی داوبو په باره کی دامام مالك (رح) دمذهب موافق اکثره عمل کیدونکی دی ([2]). فقط

هغه حوض چی دهغه اوږدوالی او پلنوالی اته ګزه وی په هغه کی اودس اوغسل صحیح دی اوکه نه او دشرعی ګز اندازه څومره ده؟ **سوال**: (۱۸۰) په ما لابد منه کی یی دډیرو اوبو (حوض کبیر) مقدار دا لیکلی دی چی دکم حوض لس په لسه ګزه اوږدوالی او پلنوالی وی او یوګز ژور وی نو ددی اوبه دډیرو اوبو حکم لری په دی کی اودس روا دی او دمتاخرینو په نزد پرهمدی فتوٰی ده مګر موږ ددی وضاحت غواړو که چیري دیوحوض اوږدوالی اوپلنوالی صرف اته ګزه وی یاددی څخه لږ اوډیر اودومره ژوروالی ولری څومره چی دلس په لسه کی حوض لری نو ددی حوض حکم دډیرو اوبو حکم لری اوکه نه؟ اوپه دی کی اودس او دجنابت غسل جائزدی اوکه نه؟ اودشرعی ګز اندازه دفټ او داینچ په حساب څومره په کار ده ؟

جواب: دمتاخرینو فقهاؤ دفتوٰی موافق طول اوعرض لس ګزه په کاردی او دژوروالی زیاتوالی مفید نه دی ژوروالی چی څومره وی لږ وی اوکه ډیر هیڅ اعتبار نه لری اوږدوالی اوپلنوالی لس ګزه ضروری دی او دشرعي ګز اندازه دمروج یعنی دټوکر خرڅوونکو دګز په حساب دامعلومه سوی ده چی تقریبًا لس نیمی ګیری وی کم چی دوه فټه یاڅه کم دوه فټه کیږی ([3]). فقط

([1]) سئل عن فسقية صغيرة الخ أما إذا وقعت فيها نجاسة تنجست أصغرها (رد المحتار مطلب فى مسئلة الوضوء من الفساقي ص۲۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵). ظفير

([2]) أما القليل فينجس وإن لم يتغير خلافا لمالك (درمختار) فان ما هو قليل عندنا لا ينجس عنده مالم يتغير والقليل ما تغير والكثير بخلافه (رد المحتار باب المياه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير

([3]) وإن التقدير بعشر فى عشر لايرجع إلى أصل يعتمد عليه ورد ما اجاب صدر الشريعة لكن فى النهر وأنت =

دريم فصل : دځاه مسائل

که چيري ديو حيوان يوه حصه او برخه په ځاه کی ولويږي نو اوبه يی څه حکم لري؟ سوال:
(۱۸۱) دمړزکي يعني ميتة مينا نيمه حصه يا بعضي حصه دهغې دټول بدن څخه جلا منقطع سوه اوپه ځاه کی ولويده آيا ددی ځاه ټولی اوبه بايد وايستل سی اوکه نه په اندازه دناحلال سوی حيوان (مينا) چی مړسوی وی اوپړسيدلی نه وی؟ اوهمدارنګه خلګ په فتوی دبعضو علماؤ دديرشو بوکو ايستلو څخه ددی ځاه اوبه څيښنی اوخوراك پکښنی پخوی اوخوری يی آيا داحلال دی اوکه حرام؟
جواب: په ذکر سوی صورت کی دځاه دټولو اوبو ايستل لازم دی ترڅو پوری چی دغه اندازه اوبه ايستل سوی نه وی ددغو اوبو چيښل اوپه دی باندی طعام پخول ناجائز اوحرام دی: قال مولانا السيد ابو السعود في حاشية المسكين معزيا الى الحموي وقطعة الحيوان في الحكم كالحيوان المتفسخ انتهٰى، وقال في ردالمحتار لو وقع ذنب فأرة ينزح الماء كله بحر وبه ظهر أنه لو جرح الحيوان بلا تفسخ ونحوه ينزح الجميع كما في الفتح وإن قطعة منه كتفسخه ولهذا قال في الخانية: قطعة من لحم الميتة تفسده انتهٰى ما في الرد والمسئلة اظهر من الشمس، شامی ص۲۹۱ جلد نمبر اول، نوهغه چی بعضو علماؤ فتوٰی ورکړيده چی دديرشو بوکو اوبه را ايستل ددی پاره پاکوالی دی اوپه استعمال کی دي راوړل سی، يوازي دروغ او دګيډي خبري دی او هسي هوا وړي خبری يی کړی دی، فقط والله تعالٰی اعلم بالصواب.
دپاک ځاه داوبو استعمال دحضرت امام ابو حنيفه رحمه الله په نزد صحيح دی: سوال: (۱۸۲) حضرت امام ابو حنيفه رحمه الله دځاه داوبو استعمال روا ګڼلی دی اوکه نه؟
جواب: هغه ځاه چی دشرعی قواعدو اوداصولو موافق پاك وی نو دهغه اوبه دخوراك او دڅيښناك او داودس او دلمانځه لپاره دحضرت امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد جائز دی په ټولو فقهی کتابونوکی داوبو مسائل بيان سويدی (۱). فقط
که جنب ځاه ته کښته سي يا دهغه پرغاړه ولامبی اوکه ځاځکی ځاه ته ولويږي نو ددی څه حکم دی؟ سوال: (۱۸۳) که چيري يو جنب کس ځاه ته کښته سی او يايی پرغاړه ولامبی او ځاځکی يی په ځاه کی ولويږي نو اوبه يی څه حکم لري؟

= خبير بأن إعتبار العشر أضبط ولا سيما فی حق من لا رأی له من العوام فلذا أفتی المتأخرون الأعلام أی فی المربع بأربعين الخ والمختار ذراع الكرباس وهو سبع قبضات الخ إذا المعتمد عدم اعتبار العمق وحده (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ص۱۷۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۲). ظفير

(۱) يرفع الحدث مطلقا بماء مطلق وهو ما يتبادر عند الإطلاق كماء سماء وأودية وعيون وآبار وبحار (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ص۱۲۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۷۹). ظفير

جواب: په دی صورت کی دمذکوره څاه اوبه پاکی دی خو پاکوونکی نه دی یعنی مستعملی دی: قال الشامی فعلم ان المذهب المختار في هذه المسئلة ان الرجل طاهر والماء طاهر غير مطهر الخ ([1]) او دڅاڅکی په ورلویدلو دڅاه اوبه نه پلیتیږی ([2]). فقط

که چیری په څاه کی مرغی ولویږی او وپړسیږی نو ددغه څاه اوبه څه حکم لری؟ سوال: (۱۸۴) که چیري په څاه کی مرغی یا داسی بل شی ولویږي او وپړسیږی او ورژیږی نو دغه ناپاك څاه به څنګه پاکیږی؟

جواب: ددری سوه بوکو په ایستلو دغه ناپاك څاه پاکیږی ([3]). فقط

دحرامو مرغانو ګندګی چی په څاه کی ولویږی نو اوبه پلیتیږی اوکه نه؟ سوال: (۱۸۵) دحرامو مرغانو لکه دکارغه، ټپوس اوداسي نورو ګندګی که په څاه کی ولویږي نو اوبه به ناپاکه وی اوکه نه؟ اوکه چیري ناپاکه وی نوڅومره اوبه باید ورڅخه وایستل سی؟

جواب: دڅاه په باره کی فقهاؤ لیکلی دی چی دحرامو مرغانو په ګندګی څاه نه پلیتیږی: لتعذر صونها ([4]) عنه، درمختار. فقط

دچرمښکی څه حکم دی؟ سوال: (۱۸۶) په چرمښکی کی بهیدونکی وینه سته اوکه نه؟ اوکه چرمښکی په څاه کی ولویږي اومړه سی او وَرَسته سی نوڅه حکم لری؟

جواب: په چرمښکی کی بهیدونکی وینه موجوده نه ده ګیل سوی البته که چیري رنګ یی بدل سوی وي لکه دکربوړی چی په هغه کی وینه بهیدونکی ده نو په هغه سره څاه نجس کیږی ([5]) اوپه چرمښکی سره نه پلیتیږی ([6]). فقط

([1]) ردالمحتار باب المياه تحت قوله والأصح أنه طاهر ص۱۸۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۰۲. ظفير

([2]) جنب إغتسل فانتضح من غسله شيء في إنائه لم يفسد عليه الماء أما إذا كان يسيل منه سيلانا أفسده وكذا حوض الحمام على قول محمد رحمه الله لا يفسده ما لم يغلب يعنى لا يخرجه من الطهورية كذا فى الخلاصه (عالمگيري مصري باب ثالث فى المياه فصل ثاني ص۲۲ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۲۳). ظفير

([3]) إذا وقعت نجاسة الخ فى بئر دون القدر الكثير الخ او مات فيها الخ حيوان دموي غير مائي وانتفخ او تمعط او تفسخ الخ ينزح كل مائها الخ وقيل يفتى بمأتين الى ثلث مائة وهذا أيسر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل في البئر ج۱ ص۱۹۴ – ۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۱). ظفير

([4]) ولا نزح في بول فارة في الاصح ولا بخرء حمام وعصفور وكذا سباع طير في الاصح لتعذر صونها عنه (درمختار) قوله في الاصح راجع الى قوله وكذا سباع طير اى مما لا يؤكل لحمه من الطيور (ردالمحتار فصل في البئر ص۲۰۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۰). ظفير

([5]) اذا وقع في البئر سام ابرص ومات ينزح منها عشرون دلوا في ظاهر الرواية (عالمگيري كشوري ماء الآبار ج۱ ص۱۸، ط. ماجدية ج۱ ص۲۰). ظفير

([6]) الوزغة لو كبيرة لها دم سائل (ردالمحتار باب المياه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵) معلومه سوه چي په غټه چرمښکۍ کي وينه وي اوپه کوچنۍ کي نه وي. ظفير

په کم ځاه کې چې بنګي خپله سلواغه واچوي هغه پاک دي اوکه ناپاکه؟ سوال: (۱۸۷) جاروکښ یعنی بنګی چې خپله سلواغه په کم ځاه کې واچوي چې دهغه کورنۍ سلواغه وی او داوبو ډکولو ځخه وروسته هغه خپل کورته یوسی همدغه ډول هغه داکار کوی آیا دغه ځاه پاك دی اوکه ناپاکه؟ دمسلمانانو دپاره ددغه ځاه ځخه اوبه وړل په کاردی اوکه نه؟

جواب: (**دیو بل مفتی لخوا**) بنګی دیونجس قوم ځخه دی دپاکیدلو هیڅ شرط هغه ته معلوم نه دی الله پاك مشرك ته نجس فرمایلی دی نوچې ځوك په خپله نجس وی نودبل شي پاکي به هغه ځنګه وکړی هغه پخپله ناپاك اودهغه لوښی ناپاك دي کم شی چې په اسلام کی حرام دی هغه دهغوی په نزد هغسی نه دی نو دهم دی وجه ځخه دهغه سلواغه نجسه سوه خدای خبر چې پرهغی باندی به څه څه لګیدلي وی که سپی ورباندی متیازی کړی وی نوهم کیدی سي، دهمدی وجه ځخه ددی ځاه اوبه استعمالول نه دی په کار همدا مطلب ددی آیت مبارکه دی چې: ان اکرمکم عند الله آتقکم، بیشکه ډیر عزتمند ستاسی ځخه دباری تعالٰی په نزد پرهیزګار ستاسی دی کله چې قرآن پاك دپرهیز حکم فرمایی نو دا معلومه کړی چې پرهیز په کمه خبره حاصلیږی دغه ځاه ناپاك دی مسلمانان دي ددی ځاه اوبه نه استعمالوی ترڅو پوری چې شرط دپاکوالی ادا نه سی. (انما یتقبل الله من المتقین). فقط

جواب: (**ددار العلوم دمفتی عزیز الرحمن صاحب** رحمه الله) دامسئله صحیح نه ده ترڅو پوری چې دهغه دسلواغي ناپاکوالی لیدل سوی نه وی یا دهغی په باب علم ورته وسی ترهغه وخته پوری ځاه ته ناپاك نه وایو (الیقین لایزول بالشك) [1] دفقهی یوه مسلمه قاعده ده. فقط والله تعالٰی اعلم

مشرک چې دکم ځاه ځخه اوبه وباسي نو هغه پاک دي اوکه ناپاک؟ سوال: (۱۸۸) که چیري یو مشرك دمسلمانانو دځاه ځخه په لوښی کی اوبه راوباسی نوځاه پاك دی اوکه ناپاکه ؟ که چیري ځاه پاك وی نوبیا د: اِنَّمَا الْمُشْرِکُوْنَ نَجَسٌ، به څه معنٰی وی ؟

جواب: مشرك که چیري په خپل لوښی کی دځاه ځخه اوبه راوباسی اوپه ظاهره پردغه لوښی باندی نجاست نه وي نودځاه اوبه پاکی دی او وهم کول نه دی په کار (الیقین لایزول بالشك، الاشباه. جمیل الرحمٰن)، او د: اِنَّمَا الْمُشْرِکُوْنَ نَجَسٌ، ځخه دعقیدی نجاست مراد دی. فقط. عزیز الرحمٰن (فی الخازن ج۱ ص۵۲۱: اراد بهـــذه النجاسة الحکم لا نجاسة

[1] الاشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵. ظفیر

العين سموا نجسًا على الذم لان الفقهاء اتفقوا على طهارة ابدانهم (جميل الرحمٰن).

په حرام مال چې کم څاه تيار کړل سي نو ددې څه حکم دی؟ سوال: (۱۸۹) يوی ښځی دحرامي ګټې يعنی دسود څخه روپې جَمع کړيدی اوپه دغه روپو يې يوڅاه جوړ کړی دی يو مولوی صاحب وايي چې ددغه څاه جوړول په دغه روپو جائز نه دی او ددغه څاه څخه اوبه څيښل او اودس کول جائزنه دی!

جواب: ددغه اوبو څخه اودس کولی سی او لمونځ به ادا کولی سی اولمونځ په ادا کيږي. فقط (الماء طهور، الحديث).

هندو چې دڅاه څخه اوبه را وباسی نوڅاه نه پليتيږي: **سوال**: (۱۹۰) بعضي خلګ وايي چې هندو مشرك دوکاندار كه چيري دڅاه څخه اوبه راوباسی نوڅاه نجس عين ګرځی، بلکه ددی څاه په اوبو لمونځ اونور څه نه کيږی اوبعضي خلګ وايي چې كه چيري مشرك په خپل لوښی کی اوبه دڅاه څخه راوباسی چې دهمدی دپاره دی نوهغه څاه نه پليتيږی.

جواب: هندو مشرك كه چيري په خپل لوښی يا سلواغه سره ددغه څاه څخه اوبه راوباسی نودڅاه اوبه پاکی دی هيڅ وهم کول په کارنه دی: قال الله تعالى وما جعل عليكم فى الدين من حرج، وقال الله تعالىٰ: وانزلنا من السماء ماءً طهوراً، وقال عليه السلام الماء طهور، الحديث، دفقهی په کتابونوکی ليکل سويدی چې په شك سره يقين نه زائل کيږی. فقط والله تعالى اعلم بنده عزيز الرحمٰن عفى عنه (ومع هذا لو اكل او شرب قبل الغسل اى قبل غسل اوانى المشركين جاز الخ، عالمګيری ج۴ ص۲۲۲. جميل الرحمٰن).

په کم څاه کی چې دوا واچول سی هغه پاک دی اوکه نه؟ سوال: (۱۹۱) نن سبا په څاه ګانو کی دواوی اچول کيږی نوددی څاه ګانو څخه اودس کول څنګه دی؟

جواب: اودس کول ددي څخه درست دی: وتجوز الطهارة بالماء الى قوله والماء الذى يختلط به الاشنان او الصابون او الزعفران بشرط ان تكون الغلبة للماء من حيث الاجزاء بان تكون اجزاء الماء اكثر من اجزاء المخالط هذا اذا لم يزل عنه اسم الماء الخ، كبيرى ص۸۷. فقط

دڅاه په اوبو يې ډوډی پخه کړه بيا دڅاه څخه مړ حيوان را وايستل سو نو بايد څه وکړل سي؟ سوال: (۱۹۲) يومړ مرغه دڅاه څخه را وايستل سو دايستلو څخه مخکی ددی څاه په اوبو باندی طعام پوخ سوی ؤ نودغه طعام پاك دی اوكه نه؟

جواب: کمی اوبه چې ددغه مړ مرغه دايستلو او ليدلو څخه مخکی دڅاه څخه ايستل سوی دی هغه پاکی دی اوپه دی اوبو چې طعام اوخواړه پاخه سوی دی هغه حلال اوپاك

دی دمړ مرغه دليدلو څخه وروسته څاه ناپاك سوی دی هغه دي وباسی که چيري پړسيدلی يا رژيدلی نه وی نوشپيته بوکې دي وايستل سی استحابًا او څلويښت وجوبًا يعنی دڅلويښتو بوکو ايستل ضروری دی او ترشپيتو پوری يې ايستل مستحب دی: ويحکم بنجاستها الی قوله وقالا من وقت العلم فلا يلزمهم شيء قبله وبه يفتٰی (درمختار) قال الشامی صاحب الجوهرة وقال العلامة قاسم فی تصحيح القدوری قال فی فتاوی العتابی قولهما هوالمختار (شامی ج۱ ص۲۲۲) ان اخرج الحيوان غير منتفخ ومتفسخ ان کان کحمامة وهرة نزح اربعون من الدلاء وجوبًا الی ستين ندبًا. جميل الرحمٰن). فقط

مار چې په څاه کی ولويږی او مړ سی: **سوال**: (۱۹۳) اوريدلی مودی چی که چيري په څاه کی مار ولويږي اومړ سی نوڅاه نه پليتيږی داصحيح ده اوکه نه؟

جواب: په دي کی دا تفصيل دی چی که چيري مار داوبو وی په کم کی چی وينه نه وی نو دهغه په مرګ سره دڅاه اوبه نه پليتيږی اوکه چيري مار ځنګلی وی اوپه هغه کی وينه وی نو دهغه په مرګ سره اوبه پليتيږی لکه څنګه چی په در مختار کی دی: وضفدع الا بريًا له دم سائل فيفسد فی الاصح لحية برية ان لهادم والا لا قوله کحية برية اما مائية فلا تفسد مطلقا الخ (۱). فقط

دډوډی دپخولو څخه وروسته دڅاه څخه مړ چرګ را وايستل سو: **سوال**: (۱۹۴) ديو امير په ځای کی دډيرو خلکو ضيافت ؤ کله چی ډوډی تياره سوه نودڅاه څخه اوبه راوغوښتل سوی نو دهغه څاه څخه يومړ چرګ هم راپورته سو او دهمدغه څاه په اوبو سره ټوله ډوډی پخه سوی وه ليکن دچرګ پر بدن باندی هيڅ قسم تفسخ او تنفخ نه ؤ يوه مولوی صاحب دافتوٰی ورکړه چی دا ډوډی پليته ده حيوانانو ته دي واچول سی بل مولوی صاحب وويل چی اګر چی دمولوی صاحب فتوٰی علی مذهب الامام درسته ده خوپه دي کی تضييع دمال او حرج عظيم راځی په داسی صورت کی فتوٰی علی قول الصاحبين پکار ده، نو آيا په دې صورت کې دامام صاحب پر قول فتوٰی ورکول پکار دي اوکه دصاحبينو پرقول؟ اوهغه کم ضرورت دی چی يوه مقلد لره دبل امام په قول باندی عمل کول درست دی؟

جواب: په دی باره کی ددويم امام قول صحيح دی کم چی دصاحبينو پر قول باندی فتوٰی ورکړی ده ولی چی ډيرو علماؤ په دی باره کی دصاحبينو پرقول باندی فتوٰی ورکړيده

(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵. ظفير

اوفقهاؤ هم، اودفقهی په کتابونوکی ددی مفتی به کیدل ظاهر دی (۱) په شامی کی دی: وقال العلامة قاسم فی تصحیح القدوری قال فی فتاوی العتابی قولهما هو المختار ج۱ ص۴۱۳ او دمنیه په شرح کی دی: وقالا لیس علیهم اعادة شيء مما صلوه بالوضوء منها ولا غسل شيء مما اصابه مائها حتٰی یتحققوا متٰی وقعت حملا علی انها وقعت تلك الساعة فماتت او کانت میتة فوقعت بریح او غیره وذلك لان الحوادث تضاف الی اقرب الاوقات عند الامکان والیقین لا یزول بالشك والطهارة کانت متیقنة وقع الشك في زوالها قبل الاطلاع الخ (۲) ددې ښخه دصاحبینو ددلیل قوت معلومیږی: وقد قال فی الدرالمختار وصحح فی الحاوی القدسی قوة المدرك الی الدلیل (۳) باقی داخبره چې دغیر پرمذهب باندی په کم وخت کی فتوٰی ورکول جائزدی یعنی دباقی ائمه ثلاثه ؤ، امام مالك، امام شافعي او امام احمد رحمهم الله پرقول باندی فتوٰی په کم صورت کی درسته ده؟ نوپه دي کی موږ مقلدینو لره په هم هغه وخت اومواقعو کی فتوٰی ورکول جائز دی په کمو کمو مواقعو کی چې دفقهاؤ ښخه تصریح ده لکه دمفقود دزوجه په باره کی یا دعدت ممتدة الطهر په باره کی یا په بله یوه مسئله کی چې دفقهاؤ تصریح پیدا سی. فقط

په څاه کی ناپاکه بنګی پریوتی اومړ سو نوڅاه به څنګه پاکیږی؟ **سوال**: (۱۹۵) په یوچینه دار څاه کی به دوه دوه نیم بانسه اوبه وی یوبنګی دچا چه بدن اوجامی نجسی وی پکښی پریوتی اومړ سو نوپه دویمه ورځ هغه را وایستل سو نواوس دڅومره اوبو درا ایستلو ښخه وروسته به هغه څاه پاك سی؟

جواب: په دی صورت کی ددوه سوه بوکو (وجوبًا) ښخه تر دری سوه بوکو (استحبابًا) پوری په اوبو را ایستلو سره به دا څاه پاك سی: جزم به فی الکنز والمتقی وهو مروی عن محمد (رح) وعلیه الفتوٰی خلاصه وتاتارخانیه عن النصاب وهو المختار معراج عن العتابیه وجعله فی العنایة روایة عن الامام وهو المختار والایسر کما فی الاختیار وافاد فی النهر ان المأتین واجبتان والمأیة الثالثه مندوبة الخ، شامی (۴). فقط

داوبو څنګاښ چې په اوبو کی مړسی نوڅه حکم یې دی؟ **سوال**: (۱۹۶) کم څاه چې لس په

(۱) ویحکم بنجاستها مغلظة من وقت الوقوع إن علم وإلا فمذ یوم ولیلة إن لم ینتفخ ولم یتفسخ الی قوله: وقالا من وقت العلم فلا یلزمهم شيء قبله قیل وبه یفتی (الدر المختار ج۱ ص۲۱۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۸). ظفیر
(۲) وګوري: غنیة المستملي في شرح منیة المصلي ص۱۵۸. ظفیر
(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار مطلب في طبقات المسائل ج۱ ص۲۵، ط.س. ج۱ ص۷۱. ظفیر
(۴) ردالمحتار فصل في البئر ج۱ ص۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۵. ظفیر

لس کي نه وی په داسی څاه کی که چیري چنګاښ مړ سی او وپړسیږی اوپه هغه کی بد بویی هم پیدا سی لیکن ریزه نه سی په داسی حال کی چی دغه څنګاښ هم داوبو وی یعنی په اوبوکی پیدا کیږی اوپه اوبوکی لوئیږی اوپه اوبوکی اوسیږی نوددی څاه څه حکم دی؟ بینوا وتؤجروا !

جواب: په یوڅاه کی که چیري داوبو چنګاښ مړ سی او وپړسیږی نو ددغه څاه اوبه نه پلیتیږی، دهغه په اوبو سره اودس کول اوڅیښل یې درست دی، که چیري څیری سی او ریزه ریزه سی نو بیاهم په هغه سره اودس کول درست دی ، البته دهغو څیښل جائز نه دی کما فی الدرالمختار ویجوز رفع الحدث بما ذکر وان مات فیه غیر دموی ومائی المولد کسمك وسرطان وضفدع فلو تفتتت فیه نحوه صفدع جاز الوضوء به ولا یشربه لحرمته الخ [1]. فقط

په کم څاه کی چی سپی ولویږی او مړسی نو دهغه دپاکولو څه طریقه ده؟ سوال: (۱۹۷) څه فرمایی علماءِ دین په دی مسئله کی چی یوسپی په څاه کی ولویدی په کم کی چی اوبه ترشلو لاسونو زیاتی دی اودسپی دلویدلو څخه یوه نیمه میاشت وسوه هغه څاه تازه کړل سو نوهډوکی ریزه ریزه راووتل نو دا احتمال دی چی ضرور به په هغه کي دسپی هډوکی پاته وی او اوبه هم دوه لاسه کمی سوی وی خو ټولی اوبه بالکلیه نه سی وتلی اوس دشریعت څه حکم دی؟ چی هغه څاه په څه قسم پاکیدلی سی چی اوبه دهغه ښه وایستل سی او هډوکی باقی پاته سی نو دهغو څه حکم دی؟

جواب: دداسی څاه دپاکیدو یو صورت فقهاؤ دا لیکلی دی چی داڅاه تردومره مودی پوری پریښودل سی چی ددغه سپی هډوکی غوښه اوځرمن ورژیږی اوخاوره اوختِه سی، اوبعضو فقهاؤ فرمایلی دی چی ترشپږو میاشتو پوری دی دا پریښودل سی اودهغه څخه وروسته دي ټولی اوبه دهغه څخه وایستل سی اوکه ټولی اوبه ایستل دشوار وی په وجه دڅاه دچینه دار کیدلو نو ددوه سوه بوکو څخه تردری سوه بوکو پوری په اوبو ایستلو سره به څاه پاك سی: کما فی الدر المختار ینزح کل مائها بعد اخراجها الا اذا تعذر کخشبة او خرقة متنجسة فینزح الماء الی حد لا یملاء نصف الدلو یطهر الکل تبعا الخ [2] فی الشامی واشار بقوله متنجسة الی انه لابد من اخراج عین النجاسة کلحم میتة وخنزیر الخ قلت فلو تعذر ایضا ففی القهستانی عن الجواهر لو وقع عصفور فیها فعجزوا عن اخراجه فما دام فیها فنجسة فتترك مدة یعلم انه استحال وصار حماة وقیل

---

(۱) الدر المختار مجتبائي باب المیاه ص۱۳۵ ج۱. ظفیر

(۲) الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل في البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفیر

مدة ستة اشهر الخ، شامی ([1])، کله چې دطهارت علت استحاله دی یعنی خاوره او ختې کیدل ددغه حیوان نوظاهره ده چې دهره یوه حیوان دپاره به په قدر دوړوکوالی او دغټوالی موده مختلفه وی او همدا صورت هم دڅاه داوبو دطهارت کیدلی سی چې تازه کړل سی او دهغه خاوره وایستل سی نوکله چې په ظن غالب هډکو دهغه ووزی او دغوښې او دپوستکی ختې اوخاوره کیدل معلوم سی او اوبه دهغه وایستل سی نو اوبه به پاکی سی. فقط

آیا دڅاه دپاکولو دپاره پرله پسې داوبو ایستل ضروري دي؟ سوال: (۱۹۸) دڅاه دپاکیدو په وخت کی دڅاه څخه پرله پسې بوکی را ایستل کیږي اوکه نه په تدریج سره؟

جواب: پرله پسې ایستل داوبو شرط نه دی ([2]). فقط

دناپاکه چینه دار څاه دپاکوالی طریقه: **سوال**: (۱۹۹) یوچینه دار څاه دی چې څومره اوبه ورڅخه راوکاږی هغومره زیاتیږی دغه څاه دپلیتی ورلویدلو دوجه څخه نجس سو نو ټولی اوبه به را ایستل کیږي اوکه نه؟

جواب: اول دي دغه نجاست دڅاه څخه را وایستل سی او ددغه څخه وروسته دي دری سوه بوکی ددغه څاه څخه وایستل سي باقی اوبه به پاکی سی فتوی پرهمدی باندی ده او دټولو اوبو دایستلو ضروت نسته ([3]) او دمتفرقو بوکو ایستل هم درست دی ([4]). فقط

دناپاکه څاه اوبه که چیري په وقفې ورکولو سره په څو کراتو وایستل سي نوپاک به سی اوکه نه؟ سوال: (۲۰۰) دنجس څاه په اوبو ایستلو کی که وقفه راسی یعنی لږی لږی اوبه څو واری وایستل سی نوڅاه به پاك سی اوکه نه؟ اوکه په یوه وار سره داوبو ایستل ضروری دی په بهشتی زیورکی دی چې څومره اوبه ایستل ضروری وی نوکه هغه په یودم سره وباسی اوکه لږی لږی په څو واره سره یې وباسی په هر ډول سره به څاه پاك سی؟

جواب: دصحیح اومختارمذهب موافق په یوه وارسره ټولی اوبه څومره چې ایستل واجب

([1]) ردالمحتار فصل في البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفير

([2]) إذا وقعت نجاسة فی بئر دون القدر الكثير الخ ينزح كل مائها بعد إخراجه الخ ولو نزح بعضه ثم زاد فی الغد نزح قدر الباقی فی الصحيح (درمختار) ومثله فی الخانية وهو مبنی على أنه لا يشترط التوالی وهو المختار كما فی البحر والقهستاني (ردالمحتار فصل فی البئر، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ – ۲۱۲). ظفير

([3]) وإن تعذر نزح كلها لكونها معينا فبقدر ما فيها وقت إبتداء النزح قاله الحلبی يؤخد ذلك بقول رجلين عدلين لهما بصارة بالماء به يفتی وقيل يفتی بمأتين إلی ثلث مائة وهذا ايسر وذاك أحوط (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئرج۱ ص۱۹۷ – ۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۴). ظفير

([4]) ولايشترط التوالی وهو المختار كما فی البحر والقهستاني (رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفير

وه دهغو ایستل ضروري نه دي په توقف سره په څو واره سره يې ایستل هم درست دي لکه څنګه چې په جنتي کالي کې دي: علی انہ لایشترط التوالی وہو المختار الخ (۱). فقط

دمرغانو ګندګۍ او دنورو چې په څاه کې ولويږي نوڅه حکم دی؟ سوال: (۲۰۱) یوڅاه دی چې پر هغه باندې دپيپل ډیره لویه درخته ولاړه ده دهغې پرسر هروخت مرغان لکه ټپوس، کارغه اونور ناست وي اوغلاظت وغیره او دحیوانانو هډوکي او څرمنې هم هلته په څاه کې وراچوي نوداڅاه پاك دی اوکه ناپاك؟ اوددې څخه اودس اولمونځ کول څنګه دي؟

جواب: ترڅو پورې چې څه نجاست په دغه څاه کې ونه لیدل سي نوتر هغه وخته پورېورباندې حکم دناپاکۍ نه سي کیدی او اودس په هغو اوبو درست دی اولمونځ صحیح دی (۲). فقط

دکپړو څخه جوړ سوي دماشومانو ګیند (توپ) چې په څاه کې ولويږي نوڅاه پاک سو که ناپاک؟ سوال: (۲۰۲) دټوکرانو څخه جوړ توپ چې ماشومان لوبې په کوي هغه اکثراً په پلیتي لکه نالي وغیره کې لويږي چې نجس هم سي نوکه چیرې هغه په څاه کې ولويږي اوډوب سي اولاندي ولاړ سي نوڅاه به څنګه پاکیږي؟

جواب: ترڅو پورې چې ددغه توپ دپلیتوالي یقین نه وي او دنجاست لګیدل پرهغه خاص لیدل سوی نه وي نوتر هغه وخته پورې به څاه ته ناپاك نه ویل کیږي لکه څنګه چې دفقهي په کتابونوکې تصریح ده (الیقین لایزول بالشك) نو په شك سره حکم دنجاست نه سي کیدی (۳). فقط

دچنګښې په مړکیدلو باندې چې په څاه کې مړ سي څاه پلیتیږي اوکه نه؟ سوال: (۲۰۳) چنګښه که په څاه کې مړه سي او دهغې دګوتو په مابینځ کې پرده نه وي نوهغه څاه به ناپاك سي اوکه نه؟ اوپه کوچنۍ اوغټه کې څه فرق سته اوکه نه؟ بغیر دپردې څخه نور څه نښاني يې هم سته اوکه نه؟

---

(۱) ردالمحتار فصل في البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفیر

(۲) ولا نزح في بول فارة في الاصح ولا بخرء حمام وعصفور وكذا سباع طير في الاصح لتعذر صونها عنه (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في البئر ص۲۰۳ ج۱) اليقين لا يزول بالشك (الاشباه والنظائر ص۷۵ قاعده ثالثه). ظفیر

(۳) اليقين لا يزول بالشك ودليلها ما رواه مسلم عن ابي هريرة مرفوعا اذا وجد احدكم في بطنه شيئا فاشكل عليه اخرج منه شيء ام لا فلا يخرجن من المسجد حتى يسمع صوتا او يجد ريحا (الاشباه والنظائر) قيل هذه القاعدة تدخل في جميع ابواب الفقه والمسائل المخرجة عليها تبلغ ثلاثة ارباع الفقه او اكثر (شرح الحموي الفن الاول القاعدة الثالثة ص۷۵). ظفیر

جواب: که جاري وینه په هغې کې وی نو ناپاکه به وی کنې نه به وی: فی الدر المختار وضفدع الا بریًا له دم سائل وهو ما لا سترة له بین اصابعه الخ (۱). فقط

چرګورې چې په څاه کې ولویږي او مړ سی نوڅاه پاک دی اوکه ناپاکه؟ **سوال**: (۲۰۴) دچرګی بچې یا دمرغې یو بچې چې دیوه یا دوو ورزو لرونکی وی یا مړ پیدا وی ددی په لویدلو سره څاه ته آیا څاه به ناپاکه سی اوکه نه ؟

جواب: ناپاکه به سی (۲). فقط

په څاه کې چې مړه ولویږي اومړه سی نو داوبو یې څه حکم دی؟ **سوال**: (۲۰۵) په کم څاه کې چې مړه وغیره یوشی ولویږي اومړه را وایستل سی خو اوبه بالکل ونه ایستل سی نوهغه څاه به همیشه ناپاکه وی اوکه نه څه موده وروسته به پاك سی، دبعضو هندوانو په علاقو کی همدا سی کیږی ؟

جواب: بغیر داوبو ایستلو څخه به دغه څاه پاك نه سی لیکن که چیري هندوان ددغه څاه څخه اوبه وړی نوچې کله اندازةً هغه مقدار په اوبو کی ووزی څومره چې لازم وی هغه څاه به پاك سی ځکه چې متفرقًا اوبه وتل هم موجب دطهارت دی بیا مسلمانانو لره هم دهغه څخه داوبو وړل او استعمالول درست دی (۳). فقط

کافر چې په ناپاکه جامو کې څاه ته کښته سی نو دڅاه اوبه ناپاکه سوې: **سوال**: (۲۰۲) که چیري یو کافر سره دپلیتو جامو په څاه کې داخل سی نو دهغه داوبو څه حکم دی؟

جواب: دهغه اوبو ایستل په کاردی په اوبو ایستلو سره به هغه څاه پاك سی لکه څنګه چې دحضرت عبد الله بن الزبیر ﷺ فتوی (۴) ده. فقط

مړه چنګښه دڅاه څخه راووتله خو دا معلومه نه ده چې بری ده اوکه بحری نو باید څه وکړل سی؟ **سوال**: (۲۰۷) که چیري مړه چنګښه دڅاه څخه راووزی خودا معلومه نه وی چې په دې کی دم سائل سته اوکه نه؟ نوددم سائل څه نښانه ده ددې وجه چې معلومه کړل سی چې په ده کی دم سائل ده اوکه نه؟

---

(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵. ظفیر

(۲) وإن کان کحمامة وهرة نزح اربعون من الدلاء وجوبا إلی ستین الخ ندبا کما أن مابین دجاجة وشاة کدجاجة الخ ویحکم بنجاستها مغلظة من وقت الوقوع إن علم (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۹ – ۲۰۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفیر

(۳) وان کان کعصفورة وفارة فعشرون إلی ثلاثین کمامر الخ ویحکم بنجاستها مغلظة من وقت الوقوع إن علم (درمختار) لا یشترط التوالي وهو المختار (ردالمحتار فصل فی البئرص۱۹۲ – ۱۹۹ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفیر

(۴) ان الکافر إذا وقع فی البئر وهو حی نزح الماء الخ لأنه لایخلو من نجاسة حقیقیة او حکمیة الخ (رد المحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۷، ط.س. ج۱ ص۲۱۴). ظفیر

جواب: دبحري اودبري دپيژندګلوی دپاره درمختار داليکلی دی چی دکمي دګوتو په مينځ کی ستره يعنی ځرمن وی نو هغه بری ده اوهغه دم سائل لری دهغه په مړکيدلو سره لږ اوبه پليتيږی نوځاه به هم پليت سی اودبحری چنګښي په مرګ سره به نه پليتيږی اودا هغه دی چی دهغه دګوتو ترمينځ ځرمن نه وی اوګوتی يی جلا جلا وی اودم سائل کيدل اونه کيدل په لوی او کوچنی سره معلوميدلی سی: وضفدع الا برياً له دم سائل وهو ما لا سترة له بين اصابعه فيفسد فی الاصح الخ. ([1]) فقط

چرمښکی چی ورولويږي اومړه سی يا وپړسيږی او وچوی نوځومره اوبه به ايستل کيږی؟

سوال: (۲۰۸) ځاه دچرمښکی په لويدلو ناپاکه کيږی اوکه نه؟ او دپړسيدلو او چاودلو څخه وروسته به ځومره بوکې را ايستل کيږی؟

جواب: چرمښکی که چيري لويه وی چی په هغی کی وينه وی مثلاً دکربوړي په شان نو دهغی په مړه کيدلو سره دځاه اوبه ناپاکيږی هغه دی مخکی وايستل سی اوبيا دی شل ديرش بوکی وايستل سی نواوبه به پاکی سی اوکه چيري په هغی کی وينه نه وی نوبيا اوبه نه پليتيږی ليکن احتياطاً شل ديرش بوکی ايستل بهتردی ([2]). فقط (اوکه چيري غټه چرمښکی ورولويږي او وپړسيږی او وچوی نوبيا ټولی اوبه ايستل ضروری دی ([3]). ظفير)

سرلي يا پيشي چی په ځاه کی ولويږي او مچياري وکړی نوځه حکم دی؟ **سوال**: (۲۰۹) په يوه ځاه کی سرلی يا سپی يا پيشو ولويده او مچيازی يی وکړی نو ددغه ځاه څخه بايد ځومره اوبه وايستل سی؟

جواب: ددغه ځاه ټولی اوبه ايستل لازم دی ليکن فقهاؤ پرځای دټولو اوبو دری سوه ۳۰۰ بوکی ايستل جائز ګڼلی دی بس همدومره يعنی دری سوه ۳۰۰ بوکی کافی دی اوباقی اوبه پاکی دی ([4]). فقط

([1]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵. ظفير

([2]) وضفدع إلا بريا له دم سائل وهو ما لا سترة له بين اصابعه فيفسد فی الأصح كحية برية (درمختار) وكالحية البرية الوزغة لو كبيرة لها دم سائل منيه (ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵). ظفير

([3]) اذا وقعت نجاسة الخ او مات فيها الخ حيوان دموى غير مائي وانتفخ او تمعط او تفسخ الخ ينزح كل مائها الذي كان فيها وقت الوقوع بعد اخراجه (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۴، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ – ۲۱۲). ظفير

([4]) إذا وقعت نجاسة الخ فی بئر دون القدر الكثير الخ ينزح كل مائها الخ وإن تعذر فبقدر ما فيها الخ وقيل يفتى بمأتين إلى ثلث مائة وهذا ايسر وذاك احوط (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۴، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ – ۲۱۲ – ۲۱۴). ظفير

په څاه کی چی سپی ولویدی او ژوندی را وایستل سو نو څومره اوبه به ایستل کیږي؟ سوال: (٢١٠) که چیري سپی دجومات په څاه کی ژوندی ولویږي او ژوندی را وایستل سی نوڅومره اوبه به ایستل کیږي دڅاه څخه چی پاك سی؟ په څاه کی اوبه ډیری دی نو ټولی اوبه را ایستل دنهایت ډیر وخت اړین دی؟

جواب: ددری سوه ٣٠٠ بوکو په ایستلو سره به په دی صورت کی څاه پاك [1] سی. فقط

دباران په زمانه کی که دلاری او دکوڅو اوبه په څاه کی ولویږی نوڅاه ناپاکیږی اوکه نه؟

سوال: (٢١١) دکورونو او دلارو او دکوڅو اوبه کمی چی په باران کی راځی هغه که وبهیږی اوپه یوڅاه کی ولویږي نوڅاه به ناپاکه سی اوکه نه؟ په چشمهٔ فیض نومي کتاب کی یې دلارو او کوڅو اوبه غلیظی او نجسی نه دی ګرځولی؟

جواب: دباران اوبه کمی چی په لارو اوکوڅو کی راسی او وبهیږی اوټول نجاستونه وبهیوی بیشکه هغه پاکی اوبه دی کما فی کتب الفقه [2]. فقط

په څاه کی چی کشف مړ سی نوڅه حکم دی؟ سوال: (٢١٢) یو کشف چی په څاه کی همیشه اوسیږی که چیري په څاه کي مړ سی نو اوبه پلیتوی اوکه نه؟ اوکه پلیتوی یې نوپه کم دلیل؟ دم مسفوح لری چي دا هغه بهیدونکی وینه ده چی حقیقه وینه ده اوپه لمر باندی داوچیدو څخه وروسته توریږی اوکه رطوبت دوینی په شان لری دماهي په شان چی داوچیدو څخه وروسته سپینیږی او ددی جواب څه دی (اذا الدموی لا یسکن الماء لمنافات بین طبع الماء والدم) او ددی جواب څه دی چی داوبو سپی په اتفاق دمتونو اوشروحو مرګ دهغه اوبه نه پلیتوی سره ددی چی توالد یی دباندي داوبو څخه داوبو په غاړوکی په غارونو کی وی، کشف که چیري اوبه نه پلیتوی په شان داوبو دسپی، خنګابن، داوبو دخنزیر او دخنګبنی بحری، نو دلیل یی ولیکی په کم دلیل؟ آیا دم مسفوح نه لری؟ او دوچی او دبحری په مینځ کی څه فرق دی؟ آیا داسي دی لکه خنګه یی چی په ضفدع کی فرق کړی دی؟ اوعلامه شامی حیوانات پر دری قسمه ویشلی دی بری، بحری، اوبری او بحری دواړه، نو کشف په شان دطیر الماء ده که څنګه؟

جواب: قال فی الدرالمختار ومائي مولد ولو كلب الماء وخنزيره الخ قوله: ومائی مولد عطف علی قوله غير دموي أي ما يكون توالده ومثواه في الماء سواء كانت له نفس سائلة أو لا في ظاهر

---

[1] وإن تعذر نزح كل مائها فبقدر ما فيها الخ وقيل يفتى بمائتين إلى ثلث مائة وهذا أيسر وذاك أحوط (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص١٩٧ – ١٩٨ ج١، ط.س. ج١ ص٢١٤ – ٢١٥). ظفير

[2] المطر مادام يمطر فله حكم الجريان حتى لو أصاب العذرات على السطح ثم أصاب ثوبا لايتنجس الا ان يتغير (عالمگيري كشوري ص١٥ ج١، ط. ماجدية ج١ ص١٧). ظفير

الرواية بحر عن السراج، أي لأن ذلک ليس بدم حقيقة وعرف في الخلاصة المائي بما لو استخرج من الماء يموت من ساعته وإن كان يعيش فهو مائي وبري فجعل بين المائي والبري قسما آخر وهو ما يكون مائيا وبريا لكن لم يذكر له حكم عليحدة والصحيح أنه ملحق بالمائي لعدم الدموية شرح المنية أقول: والمراد بهذا القسم الآخر ما يكون توالده في الماء ولا يموت من ساعته لو أخرج منه كالسرطان والضفدع الخ شامی جلد اول (۱) نو دمذکوره عبارت څخه واضحه سوه چي داوبو دکشف دمرګ حکم همدغه دی چي په اوبو کی دده مرګ اوبه نه پلیتوی. فقط

دڅاه دناپاکوالی دعلم څخه مخکی چی کمی اوبه استعمال کړل سوی دی دهغو څه حکم دی؟ **سوال**: (۲۱۳) دڅاه دپلیتوالی دمعلومیدلو څخه مخکی یی چی ددغه اوبو څخه اودس او غسل اونور کړی وه او دغه اوبه چی دلمونځ کوونکی دجامو یا دلوښو سره لګیدلی وی هغه ټول پلیتیږی اوکه نه؟ لکه څنګه چی دڅاه دپاکیدلو سره رسی، سلواغه او دڅاه دیوالونه ټول پاکیږی دغه ډول پربدن باندی جامه وغیره هم پاکیږی اوکه نه؟

جواب: دڅاه دناپاکوالی دمعلومیدلو څخه مخکی چی کمی اوبه دهغه څخه ایستل سویدی هغه په مفتی به قول باندی پاکی دی او اودس اولمونځ په هغه سره درست دی (۲). فقط

سام ابرص چی په څاه کي ولویږی اومړ سی نوڅاه به پلیتیږی او که نه؟ **سوال**: (۲۱۴) که چیري کربوړی په څاه کی مړسی نو دهغه څه حکم دی اوهغه په ځرمښکی کی داخل دی اوکه نه؟ اوپه دواړو کی څه فرق دی؟

جواب: که چیري کربوړی لوی وی چی په هغه کی بهیدونکی وینه وی نودڅاه اوبه به ناپاکي سی او دځرمښکی او کربوړی یوحکم دی (۳). فقط

(۱) ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۷۰ – ۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵. ظفیر

(۲) ويحكم بنجاستها مغلظة من وقت الوقوع إن علم وإلا فمذ يوم وليلة إن لم ينتفخ ولم يتفسخ وهذا فی حق الوضوء والغسل الخ أما فی حق غيره كغسل ثوب فيحكم بنجاسته فی الحال الخ وقالا من وقت العلم فلا يلزمهم شيء قبله قيل وبه يفتی (درمختار) قوله قيل وبه يفتی قائله صاحب الجوهرة وقال العلامة قاسم فی تصحيح القدوري قال فی فتاوی العتابی قولهما هو المختار الخ وصرح فی البدائع بان قولهما قياس وقوله استحسان وهو الأحوط فی العبادات (رد المحتار فصل فی البئر ج۱ مطلب فی تعريف الإستحسان ج۱ ص۳۰۲ – ۳۰۳، ط.س. ج۱ ص۲۱۸). ظفير

(۳) وكذا الوزغة إذا كانت كبيرة أی بحيث يكون لها دم فانها تفسد الماء (غنية المستملي ص۱۲۴). ظفير

دناپاک ځاه پرپاکوالی باندی دامام محمد رحمه الله په قول فتویٰ: **سوال**: (٢١٥) دځاه په پاکوالی کی دامام محمد رحمه الله فتویٰ چی ددرو سوو سلواغو ده هغه اختیارول اوپه هغه باندی فتویٰ ورکول احنافولره درست دی اوکه نه؟

جواب: قال الله تعالی: یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر ([1]) نوکله چي دامام محمد رحمه الله په قول کی آسانتیا ده او فقهاؤ پردی باندی فتویٰ ورکړی ده نو دآسانتیا دوجه ځخه دا اختیارول اوپه دی باندی فتوی ورکول جائزدی ([2]). فقط

دسلحفاة (کشف) په اړه تحقیق: **سوال**: (٢١٦) دبحري کشف مسئله چي ددرمختار او دشامی دباب المیاه ص٢٢ ځخه مستنبطه ده چی لری اوبه نه پلیتوی دا مسئله موږ ته راورسیده امیددی چی حق به ددې ځخه وتلی نه وی دبنده رایه هم همدا ده ځکه چی داوبو حیوان چی همیشه په اوبوکی اوسیږی دم مسفوح نه لری کما هو المقرر، چی داوبو او دوینی په مینځ کی مخالفت دی مګر یوه خدشه عسیر الحل (ګرانه) باقی پاته ده

خدشه: قال العلامة الدميري في حياة الحيوان في بيان سلحفاة البرية وهذا الحيوان يبيض في البر فما نزل منه في البحر كان لجئة وما استمر في البر كان سلحفاة ثم قال بعد اسطر السلحفاة البحرية اللجأة وستأتي في باب الدم، انتهٰی. ددې ځخه ظاهره ده چی توالد دبحری او دبری داوبو ځخه بیرون دی نو مائی المولد نه سو او مائی المعاش سو لکه په شان دطیر الماء، وروسته دشامی داعبارت: اقول والمراد بهذا القسم الاخیر ما یکون توالده فی الماء ولا یموت من ساعته الخ دمدعا خلاف ثابت سو نه ثابتوونکی دمدعا زماپه ناقصه رایه سره، اودا هم لیکل سوی دی چی توالد دکلب الماء او تمساح هم داوبو ځخه دباندي دی، او په تمساح کي یې لیکلي دي چي دباندي توالد کوي، هغه چي اوبو ته راسي تمساح سی اوهغه چی په وچه کی پاته سی نو سمساره سی، او ددرمختار عبارت: ومائی المولد ولو کلب الماء وخنزیره، به څنګه صحیح سی ولي چی کلب الماء

([1]) المشقة تجلب التيسير والأصل فيها قوله تعالى: يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر، وقوله تعالى: وما جعل عليكم فى الدين من حرج، وفى الحديث: أحب الدين إلى الله تعالى الحنفية السمحة. قال العلماء يتخرج على هذه القاعدة جميع رخص الشرع وتخفيفاته. (الأشباه والنظائر ص٩٥ – ٩٦). ظفير

([2]) وقيل يفتى بمأتين إلى ثلث مائة وهذا أيسر (الدر المختار) جزم به في الكنز والملتقى وهو مروى عن محمد رحمه الله وعليه الفتوى خلاصه وتاتارخانيه عن النصاب وهو المختار معراج عن العتابيه وجعله فى العنايه رواية عن الإمام وهو المختار والأيسر كما فى الإختيار وافاد فى النهر أن المأتين واجبتان والمائة الثالثة مندوبة (رد المحتار فصل فى البئر ص١٩٨ ج١، ط.س. ج١ ص٢١٥). ظفير

دمائی المولد په سبب مشهور نه دی، علت ته راګرځی چي هرهغه حيوان چي داوبو دسطحی څخه لاندی دوامداره شپه او ورځ سکونت کوی، لکه دلجأة په شان چي په څاه کی همیشه تراوبو لاندی ژوند کولی سی، نو لجأة دم مسفوح نه لری اواوبه نه پلیتوی ځکه داوبو او دوینی په مابین کی تخالف دی، په خلاف دطير الماء چي دغه رنګه ژوند او اوسیدنه په اوبوکی نه لری، دی داوبو دلوړی سطحی څخه همیشه او یا اکثره دباندي وی داوبو دسطحی څخه لاندی دوامداره سکونت نه لری: ثم الدليل على كون الدم معدومًا وما فی الحیوانات التی یسکن فی الماء لمضادة بين الماء والدم، مستخلص شرح کنز، که چیري قاعده ددرمختار اودشامی اودنورو مائی المولد په نظرکی ونیول سی نو لجأة باید لږي اوبه پیلتي نه کړي.

جواب: مولوی مکرم دام فضلکم! دمسنون سلام څخه وروسته هغه څه چی علامه دمیری په حياة الحيوان کی دسلحفاة (کشف) په بیان کی نقل کړیدی جواب دهغه څخه دادی چی ممکنه ده چي یوقسم بحری کشف دغسی وی چي توالد او سکونت یی همیشه په اوبو کی وی، لیکن په حیوان کی چي مشاهده سی چي په اوبو کی دوامي سکونت لری نو دکنز دشرح مستخلص ددلیل پربناء هغه به دموی کی نه شمیرل کیږی او دخلاف په احتمال سره دا دلیل نه منقوض کیږی او همدغه تقریر په کلب الماء او خنزیر الماء کی هم جاری کیږی. فقط

<u>**سپی چي په څاه کي ولویږي تولي اوبه ایستل کیږي اوکه نه؟**</u> **سوال**: (۲۱۷) که چیري سپی په څاه کی ولویږي اګر چي څاه عمیق وی اوهیڅ ثبوت نه وی چي دسپی مخ لمر ته ؤ اوکه نه ؤ یو څوك وایی چي داحالت شکی دی داوبو دنجاست حکم نه ورکوم احتیاطًا یوڅو بوکی ورڅخه راوباسئ، دویم کس وایی چي ټولي اوبه دڅاه څخه وباسی، نوپه دی صورت کی کم قول صحیح دی؟

جواب: په دی صورت کی احتیاط دټولو اوبو په ایستلو کی دی ([1]) اوپر هم دی باندی فتوی ده چی دټولو اوبو پرځای په دری سوه **۳۰۰** معلومو بوکو ایستلو سره څاه پاکیږی کما هو قول الصاحبين ([2]). فقط

([1]) ليس الكلب بنجس العين عند الإمام وعليه الفتوى وإن رجح بعضهم النجاسة كما بسطه إبن الشحنة الخ ولو أخرج حيا ولم يصب فمه الماء لايفسد ماء البئر ولا صلوة حامله الخ وشرط الحلواني شد فمه (درمختار) والأصح أنه إن كان فمه مفتوحا لم يجز لأن لعابه يسيل الخ (رد المحتار باب المياه ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۰۸). ظ

([2]) وقيل يفتى بمأتين إلى ثلاث مائة وهذا أيسر (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۵). ظفير

په ناپاکه څاه کې چې بوکه واچول سي نو دبوکي څه حکم دی؟ سوال: (۲۱۸) په څاه کي دعادت موافق بوکه داوبو راکښلو دپاره واچول سوه لیکن درا ایستلو څخه وروسته ښکاره سوه چې څاه دیوه حیوان په ورلویدلو سره پلیت سوی دی نوهغه بوکه پلیته سوه اوکه نه؟ دا بوکه چې په بل څاه کې واچول سي نوهغه څاه پاك پاته سو اوکه نه؟

جواب: دسوال ددی عبارت څخه چي (لیکن درا ایستلو څخه وروسته معلومه سوه الخ) واضحه ده چې دڅاه دناپاکی علم دبوکی درا ایستلو څخه وروسته وسو لهذا په قول دصاحبینو کم چې مفتٰی به دی هغه بوکه او اوبه کمی چې دنجاست دعلم څخه مخکی ایستل سوی دی هغه پاکی دی په درمختار کی دی: وقال من وقت العلم الخ فلا یلزمهم شیئًا قبله الخ (۱) یعنی صاحبین فرمایي چې دڅاه دنجس کیدلو حکم به په وخت دمعلوموالی کی ورکول کیږی اوکمی اوبه چې مخکی ووتلی هغه پاکی دی لهذا بوکه هم پاکه پاته سوه. فقط

دخاورو په لوښو کی که چیري دڅاه ناپاکه اوبه واچول سي نوهغه به څنګه پاکیږی؟ سوال: (۲۱۹) په پنجاب کی چې کم څاه دی پرهغه باندی سلو نژدی لوښی تړل سویدی اوپه غوایانو سره چلول کیږی که چیري دنجاست دلویدلو په وجه سره نوی خاورینی لوښی چې اوبه ورته نه وی رسیدلی دپاکولو دپاره اوبه دڅاه څخه را وایستل سی نوآیا هغه به پاکی سی اوکه نه؟ بعضو خلګو ویلی دی چې چونکه دغه نوی لوښی اجزاء جذبوی ددی وجه کله چې هغه داوبو سره ملاقی سی نوپلیتی اوبه به دهغو په اجزاؤ کی په ذریعه دمساماتو (کوچنیو کوچنیو سوریو) داخلی سی نوچې ترڅو پوری دغه لوښی په اور کی ونه سوزول سی نوهغه به پاکی نه سی داخبره صحیح ده اوکه نه؟

جواب: ددرمختار ددي روایت چې: فینزح الماء الی حد لا یملاء نصف الدلو یطهر الکل تبعًا الخ په شرح کی علامه شامی لیکلی دی چې: قوله یطهر الکل ای من الدلو والرشأ والبکرة وید المستقی تبعًا لان نجاسة هذه الا شیاء بنجاسة البیر فتطهر بطهارتها للحرج کدن الخمر یطهر تبعا اذا صار خِلاً الخ (۲) نو ددي څخه معلومه سوه چې دخاورو مذکوره لوښی دڅاه دپاکولو څخه وروسته پاکی دی. فقط

خنزیر په څاه کي ولویدی اوهغه یی دوینی په بهولو سره مړ کړی نو ددغه څاه څه حکم دی؟

سوال: (۲۲۰) په څاه کي خنزیر ولویدی او دبرچې وغیره په وهلو سره هغه په څاه کی ووژل سو چې دهغه له امله دڅاه اوبه سرې سوی او دڅاه پر دیوال باندی دوینی څاڅکی

---

(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۲۰۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۸. ظفیر

(۲) رد المحتار فصل في البئر ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفیر

ولویدل نو ددغه څاه اوبه پاکی دی اوکه ناپاکی او ددغه څاه څخه چی کم کښت لره اوبه ورکړل سوی دی هغه ترکاری اوغله پاکه اوحلاله ده اوکه نه؟ او داوبو را ایستلو آلات پاك دی اوکه نه؟

جواب: دغه خنزیر دي دڅاه څخه وایستل سی اوبیا دي ټولی اوبه ددی څاه څخه وایستل سی نو بیابه دهغه اوبه پاکی سی، اوپر مفتٰی به قول ددوه ۲سوه بوکو څخه تر دری ۳سوه بوکو پوری اوبه ایستل دټولو اوبو دایستلو قائم مقام کیږی ([1]) او بیابه خټه، دیوالونه، بوکه اورسی ټول پاك سی. کذا فی الدرالمختار ([2]) اوکم کښت لره چی ددغه څاه اوبه ورکول سوی اګر که مخکی دپاکولو او اوبو ایستلو څخه وی بیا هم ددغه پټی غله او ترکاری پاك اوحلال دی ([3]). فقط

دکم څاه څخه چی هندوان او مسلمانان دواړه اوبه وړی آیا هغه پاک دی؟ سوال: (۲۲۱) دیوڅاه څخه هندوان اومسلمانان دواړه اوبه وړی یو ملا دجواز اوبل دعدمِ جواز حکم کړی دی، نوشرعًا کم یوحکم صحیح دی

جواب: دجواز او داوبو دطهارت حکم صحیح دی ([4]). فقط

چواړی (بنګی) چی پرڅاه باندي وخیژي نو څاه خو به نه پلیتیږی؟ سوال: (۲۲۲) په چمیار یا بنګی باندی لاس او پښی پریمنځل سوی دی اوپر څاه باندی دغتی بوکی دنیولو دپاره مقرر کړل سوی دی نو دغه اوبه او بوکه پاك دی اوکه نه؟

جواب: پاك دی ([5]). فقط

([1]) إذا وقعت نجاسة الخ فی بئر دون القدر الکثیر الخ ینزح کل مائها الذي کان فیها وقت الوقوع بعد إخراجه الخ یطهر الکل الخ وقیل یفتی بمأتین إلی ثلاث مائة وهذا ایسر (درمختار) قوله قیل الخ جزم به فی الکنز والملتقی وهو مروی عن محمه رحمه الله وعلیه الفتوی خلاصه وتاتارخانیه عن النصاب وهو المختار معراج عن العنایه وجعله فی العتابیة عن الإمام وهو المختار والأیسر کما فی الإختیار افاد فی النهر أن الماتین واجبتان والمائة الثالثة مندوبة (رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ ج۱). ظفیر

([2]) ینزح کل مائها الخ یطهر الکل تبعا (درمختار) قوله یطهر الکل من الدلو والرشاء والبکرة وید المستقی تبعا بنجاسة البئر فتطهر بطهارتها (رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفیر

([3]) العبرة للطاهر من تراب او ماء اختلطا به یفتی (الدرالمختار فصل فی الإستنجاء ص۳۲۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۴۹). ظفیر

([4]) إن الیقین لا یزول بالشك. ظفیر

([5]) لأنه علیه الصلوة والسلام أنزل بعض المشرکین فی المسجد علی ما فی الصحیحین فالمراد بقوله تعالی: إنما المشرکون نجس، النجاسة فی اعتقادهم، بحر (ردالمحتار مطلب فی السور ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۲) ولو أدخل الکفار اوالصبیان ایدیهم لا یتنجس إذا لم یکن علی ایدیهم نجاسة حقیقة (غنیة المستملي ج۱ ص۱۰۱). ظفیر

دکم ځاه څخه چي بنګۍ اونور اوبه وړي نو دهغه اوبه پاکی دي اوکه ناپاکی؟ **سوال**: (۲۲۳) دځاه څخه چي بنګۍ وغیره اوبه وباسي ددغه ځاه اوبه حلالی دي اوکه نه؟

جواب: کله چي دهغوی پر لاسونو باندی په دغه وخت کی څه نجاست نه وی نوحلالی دی ([1]). فقط

په لوښی کی یی متیازی وکړی اوپر ځاه یی واچولي؟ **سوال**: (۲۲۴) یوهلك په لوښی کي متیازی وکړی اوپه ځاه کی یی واچولی ، نوپه څومره بوکو ایستلو سره به ځاه پاك سی؟

جواب: اوس پردری ۳ سوه بوکو ایستلو باندی فتوٰی ده په دری ۳ سوه بوکو ایستلو سره به ځاه اواوبه به یی پاکي سی ([2]). فقط

په ځاه کی دمړی نجاست راووتی نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۲۲۵) په یوځاه کی دمړ سړی لاس پیدا سو نو دهغه په پښه کی یی رسۍ وتړله اورا ویی ایستی، نو دهغه دمقعد څخه یوه ګوته اوږد نجاست ووتی اوپه ځاه کی ولویدی نوپه دی صورت کی دځاه څخه څومره اوبه ایستل په کار دی؟

جواب: په دی صورت کی چونکه په ځاه کی عین نجاست دمړی یعنی ګندګی وغیره هم لویدلي ده، ددی وجه دي دغه ځاه یوڅو ورځی همدغسی پریښودل سی چي په هغه کی ګندګی وغیره دخاوری سره یوځای سی اوخاوره سی، اویا په اوبوکی ګډه سی، اوکه چیري دغه ګندګی ایستل کیدی سوه نوهغه دي وایستل سی او دهغه څخه وروسته دي دځاه څخه ټولی اوبه وایستل سی، اوفتوٰی پردی باندی ده چي ددوه ۲سوه بوکو څخه تردری ۳سوه بوکو پوری داوبو په ایستلو سره دټولو اوبو دایستلو حکم کیږی دسهولت او آسانتیا دپاره، نجاست چي دختیی سره وایستل سی اوبیا دومره وخت تیرسی چي دغه نجاست ختم اوبیا خاوره سی نوسل بوکی به ورڅخه وباسی نوپه دی سره به ځاه پاك او داستعمال دپاره به یې اوبه سمي سی. په شامی کی دی: وأشار بقوله متنجسة

---

[1] ولو ادخل الكفار والصبيان ايديهم لا يتنجس إذا لم يكن على ايديهم نجاسة حقيقية (غنية المستملي فصل في احكام الحياض ص۱۰۱). ظفير

[2] مفتی علام په (ایسر) باندي عمل کړي دي اوپه دري سوه بوکو ایستلو باندي يې فتوی ورکړیده کنې که چیري ځاه چینه دار نه وي نو دټولو اوبو ایستل ضروري دي همدا احتیاط دی، یا باید په دوو داسي ثقه سړیو باندي اندازه معلومه کړي چي په دي کارکي بصیرت، پوهه او زیرکتیا لري، او بیا په هغومره مقدار اوبه وباسي: إذا وقعت نجاسة فی بئر دون القدر الكثير الخ ينزح كل مائها الخ وإن تعذر نزح كلها لكونها معينا فبقدر ما فيها يؤخذ ذلك بقول رجلين عدلين لهما بصارة بالماء به يفتى وقيل يفتى بمأتين إلى ثلث مائة وهذا ايسر وذاك احوط (درمختار) قوله ذاك احوط اى ما فى المتن احوط للخروج عن الخلاف ولموافقة الآثار (رد المحتار فصل فى البئر ج۱ ص۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ – ۲۱۲). ظفير

إلى أنه لا بد من إخراج عين النجاسة كلحم ميتة وخنزير اھ قلت: فلو تعذر أيضا ففي القهستاني عن الجواهر لو وقع عصفور فيها فعجزوا عن إخراجه فمادام فيها فنجسة فتترك مدة يعلم أنه استحال وصار حمأة (۱) الخ وفى الدر المختار وقيل يفتى بمأتين الى ثلث مائة وهذا ايسر وقال في الشامي قوله: وقيل جزم به في الكنز والملتقى وهو مروی عن محمد رحمه الله وعليه الفتوٰى الخ (۲). فقط

دناپاکه څاه دپاکولو څه طريقه ده؟ سوال: (۲۲۶) يوڅاه دشپږو کالو را په دی خوا پليت پروت دی چی په دي کی څو سپيان اوڅو حيوانان لويدلی دی ، نو ددی دپاکولو څه طريقه ده؟

جواب: ددی څاه دپاکولو صورت دادی چی په څاه کی کم مردار حيوان وغيره دی هغه به ټول وايستل سی، او بيابه دڅاه ټولی اوبه وايستل سی اوبهتره داده چی دڅاه څخه ټوله خټه وايستل سی څومره چی ايستل کيدی سی بيا چی کمی اوبه دی څاه ته راځی هغه به پاکی وی اوخټه ايستل دپاکوالی دپاره ضروری نه دی، البته دصفايي په وجه يی ايستل بهتر کاردی. (۳) فقط

په کم څاه کی چی دچرګی ګندګی ولويږي نو دهغه دپاکولو څه طريقه ده؟ سوال: (۲۲۷) که چيري په څاه کی دچرګی ګندګی ولويده نوڅومره بوکی ايستل په کاردی ؟

جواب: دچرګی دګندګی په څاه کی په لويدلو سره دری ۳ سوه بوکی اوبه را ايستل په کاردی او اول دهغی ګندګی ايستل په کاردی (۴). فقط (که نه سی ايستل کيدی نوڅو ورځی دي پريښودل سی چی ورژيږی بيا دي پاك کړل سی. ظفير)

دناپاک څاه څخه چی کښت اوبه کړل سی نوڅاه هم پاک سو اوکه نه؟ سوال: (۲۲۸) يوڅاه چی داوږدی مودی څخه همداسی پروت ؤ ، اوپه هغه کی څوحيوانان هم ولويدل اوخوسا سول اوورژيدل اوس دڅاه مالك مځکه دهقانانوته ورکړه ددی څاه دپاره نوددوو مياشتو

---

(۱) رد المحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفير

(۲) رد المحتار فصل فی البئر جلد اول ص۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۵. ظفير

(۳) إذا وقعت نجاسة الخ فی بئر دون القدر الكثير الخ ينزح كل مائها الخ بعد اخراجه (الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۱). ظفير

(۴) اذا وقعت نجاسة فی بئر دون القدر الكثير الخ ينزح كل مائها بعد إخراجه إلا إذا تعذر كخشبة أو خرقة متنجسة فينزح الماء إلى حد لايملأ نصف الدلو يطهر الكل تبعا الخ وقيل يفتى بمأتين الى ثلاث مائة وهذا ايسر (درمختار) وأشار بقوله متنجسة إلى انه لا بد من اخراج عين النجاسة كلحم ميتة وخنزير آه قلت فلو تعذر ايضا ففى القهستاني عن الجواهر لو وقع عصفور فيها فعجزوا عن إخراجه فما دام فيها فنجسة فتترك مدة يعلم أنه إستحال وصار حمأة (ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ - ۲۱۲). ظفير

څخه څاه چليږي اوبه ورکوي نودغه څاه پاك سو اوکه نه؟

جواب: که چيري دغه څاه دمړو حيوانانو څخه صفا سوی وی او دهغه داوبو څخه په قدر ددری ۳ سوه بوکو اوبه وايستل سی نوهغه باقی پاته اوبه پاکی دی ([1]). فقط

چي چرګه دڅاه څخه ژوندی را ووزی نو څومره اوبه به را ایستل کیږی؟ **سوال**: (۲۲۹) دڅاه څخه چرګه ژوندی را ووتله نو داوبو درا ايستلو به څه حکم وی؟

جواب: دداسی څاه حکم دادی چی دشك په وجه سره احتیاطًا شل بوکی اوبه ایستل په کاردی کما فی الدرالمختار فينزح ادنی ما ورد به الشرع وذلك عشرون احتياطًا. ([2]) فقط

دکم ناپاکه څاه څخه چي هندوان په ډير مقدار اوبه خرڅي کړي نو هغه پاک سو اوکه نه؟

سوال: (۲۳۰) په يوه څاه کی تقريبًا دیرش پنځه دیرش لاسه اوبه دی په دغه څاه کی يو څوك ولويدی اومړ سو، چونکه ذکر سوی څاه دهندوانو ؤ، تقريبًا څلويښت پنځوس بوکی يې را وايستلي او استعمال يې شروع کی، ټوله ورځ هندوان ددغه څاه څخه اوبه وړی، چی تقريبا دوه ۲ سوه منه يخې اوبه روزانه بلا ناغه ایستل کيږی، نوپه دی اندازه اوبو ايستلوسره به داڅاه کله پاك سی؟

جواب: څاه وروسته دمقدار واجبه ايستلو څخه پاك سو: ولو نزح بعضه ثم زاد فی الغد نزح قدر الباقی فی الصحيح خلاصه الخ، درمختار، ومثله فی الخانية وهو مبنی علی انه لا يشترط التوالی وهو المختار الخ. ([3]) شامی ص۲۱۹ ج۱). فقط

په وينو ککړ حيوان په څاه کی ولويدی نوڅاه پليت سو اوکه نه؟ **سوال**: (۲۳۱) ۱: که چيري يو حيوان دتسميي (بسم الله) سره په غچي او ياپه نورو تيره آلاتو باندی ووهل سو، يا معلّم سپی باندی ورايله کړل سو اوهغه په وينو ککړ سو اوپه څاه کی ولويدی نوڅاه پاك دی اوکه ناپاك؟ اوددی څاه څخه به څومره اوبه را ايستل کيږی؟

۲: په څومره وينی لويدلو سره به څاه پليتيږی؟

جواب: ۱: څاه ناپاکه دی او دری ۳ سوه بوکی دي ورڅخه را وايستل سی. ([4])

([1]) ينزح كل مائها بعد اخراجه الخ وقيل يفتی بمأتين الی ثلاث مائة وهذا ايسر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل في البرج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۲ – ۲۱۵). ظفير

([2]) ردالمحتار فصل في البئرج۱ ص۱۹۷، ط.س. ج۱ ص۲۱۴. ظفير

([3]) وګوری: ردالمحتار فصل في البئر ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفير

([4]) و([5]) إذا وقعت نجاسة ليست بحيوان ولو مخففة او قطرة بول اودم اوذنب فارة الخ فی بئر دون القدر الكثير الخ ينزح كل مائها الذی كان فيها وقت الوقوع (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۴، ط.س. ج۱ ص۲۱۱). ظفير

۲: بهیدونکی وینه نجسه ده یوه قطره یې هم نجس کوی ([1]). فقط

دیوی مودې څخه ناپاکه څاه به څنګه پاک سی؟ **سوال**: (۲۳۲) یوڅاه تقریبًا دشلو کالو دمودې څخه بند پروت دی دبندوالی وجه یې داوه چې په دې کې یوخنزیر ولویدی اوهغه مړ سو، بیا معلومه نه ده چې هغه ایستل سوی ؤ اوکه نه؟ اوس څاه پاك کړل سو، نو داوبو اودخټو دایستلو څخه وروسته دهغه داوبو څیښل او استعمالول درست دی اوکه نه ؟

جواب: دپاکولو څخه وروسته اوداوبو اودخاوری دایستلو څخه وروروسته هغه څاه پاك سو، دهغه اوبه پاکی دی او دهغو څیښل او استعمالول درست دی ([2]). فقط

دنمې جوړ کړل سوی څاه او دهغه حکم: **سوال**: (۲۳۳) که چیري یوه ډمه څاه جوړ کړی نو دهغه څخه اودس کول اوغسل کول جائزدی اوکه نه ؟

جواب: درست دی ([3]). فقط

په کم څاه کی چی دبزې بچی ولویږي اومړ سی اوپه هغه کی خوسا سی دهغه دپاکولو طریقه: **سوال**: (۲۳۴) زموږ په څاه کي دری میاشتی کیږی چی دبزې دوه بچیان دلسو ورځو په موده یو په بل پسې ولویدل، څرنګه چی څوك را ایستونکی موجود نه ؤ، نوهغوی په څاه کی دخوسا کیدلو او درژیدلو څخه وروسته ورك سول ، څلور پنځه ورځی دهغه څاه څخه اوبه راوکښل سوې مګر اوبه خلاصی نه سوی، نوپه داسی صورت کی ددی څاه دپاکولو طریقه څه ده ؟

جواب: په داسی کی صورت کی فقهاؤ دالیکلی دی چی دغه څاه دس تردومره مودی پوری پریښودل سی چی هډوکی یې وراسته سی اوخاوری سی او ددی موده یې شپږ میاشتی لیکلی ده، ددغه څخه وروسته دي ددغه څاه اوبه را وایستل سی ، او ددری ۳ سوه بوکو په را ایستلو سره به څاه پاك سی. ([4]) فقط

[2] إذا وقعت نجاسة الخ فی بئر دون القدر الكثیر الخ ينزح كل مائها الذي كان فيها وقت الوقوع بعد إخراجه (درمختار) واشار بقوله متجنسة إلی أنه لابد من اخراج عين النجاسة كلحم ميتة وخنزير آه قلت فلو تعذر ايضا ففی القهستاني عن الجواهر لو وقع عصفور فيها فعجزوا عن إخراجه فما دام فيها فنجسة فتترك مدة يعلم أنه إستحال وصار حمأة وقيل مدة ستة اشهر (ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۵ – ۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ – ۲۱۲). ظفير

[3] ځکه چي دهغه اوبه پاکی دي: وتجوز الطهارة الحكمية بماء مطلق الخ طاهر الخ كماء السماء الخ وماء الاودية ای الأنهار وماء العيون ای الينابيع وماء الآبار الخ (غنية الستملي باب المياه ص۸۲). ظفير

[4] ففي القهستاني عن الجوهرة لو وقع عصفور فيها فعجزوا عن اخراجه فمادام فيها فنجسة فتترك مدة يعلم انه استحال وصار حمأة وقيل مدة ستة اشهر (ردالمحتار فصل في البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظ

سر پرېکړي مرہ چي دځاه څخه راووزي نوحکم يي څه دي؟ سوال: (۲۳۵) ديوه ځاه څخه سر پرېکړي مړه تازه راووتله نو دهغه دپاکوالی دپاره به څومره اوبه را ايستل کيږي؟ ځکه چي په ځاه کی خوبه دمړی وينه هم لويدلی وی؟

جواب: په دی صورت کی ددوه ۲ سوه څخه تردری ۳ سوه بوکو پوری اوبه به ددغه ځاه څخه را ايستل کيږی نو بيابه پاك سی لکه چي په شامی کی دی: قوله وقيل يفتی بمائتين الى ثلث مائة إلخ جزم به في الكنز والملتقی وهو مروي عن محمد رحمه الله تعالی وعليه الفتوى خلاصة وتاتارخانية عن النصاب وهو المختار معراج عن العتابية وجعله في النهاية رواية عن الإمام وهو المختار والأيسر كما في الاختيار وأفاد في النهر أن المائتين واجبتان والمائة الثالثة مندوبة الخ. (۱) فقط

دناپاکه ځاه سره چي کم ځاه پيوست دی دهغه حکم: سوال: (۲۳۶) ددی کلی په مينځ کی يوځاه دی خو مستعمل نه دی او ناپاکه دی دهغه سره پيوست ديوخو گزو په اندازه باندی دجومات په احاطه کی يونوی ځاه تعمير سوی دی، نو داول ځاه دناپاکی اثر به پردوهم ځاه هم کيږی اوکه نه؟

جواب: دجومات دځاه اوبه ددويم ځاه دنژديوالی په وجه نه ناپاکيږی ځکه چي بالاتفاق داثابته ده چي ديو ځاه په ناپاکيدلو سره ددويم ځاه اوبه نه ناپاکيږی، اوپه دي کی څه تحديد نه دی سوی (۲) اوکم بحث چي سوی دی هغه دويالی جوړولو دځاه په خوا کی سوی دی نه په ځاه کي (۳). فقط

دغير محتاط ځاه اوبه: سوال: (۲۳۷) په دی ملك کی په ځاه کي احتياط نه ستنه آيا دمسافر اومقيم دپاره دبلوٰی په وجه سره په داسی اوبو باندی اودس غسل، څيښل اوخوړل يې درست دی اوکه نه؟

جواب: دداسی ځاه په اوبو سره اودس، غسل، څيښل اوخوړل جائز دی او وهم کول نه دی په کار. (۴) فقط

---

(۱) ردالمحتار كتاب الطهارة باب المياه فصل في البئر ص۱۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۵. ظفير

(۲) بئر الماء إذا كانت بقرب البئر النجسة فهي طاهرة ما لم يتغير طعمه أو لونه أو ريحه كذا في الظهيرية ولا يقدر هذا بالذرعان حتى إذا كان بينهما عشرة اذرع وكان يوجد في البئر اثر البالوعة فماء البئر نجس وان كان بينهما ذراع واحد ولا يوجد اثر البالوعة فماء البئر طاهر كذا في المحيط (عالمگيري كشوري ماء الآبار ج۱ ص۱۹، ط. ماجدية ج۱ ص۲۰). ظفير

(۳) وان اراد ان يحفر بيرا بالوعة يمنع ايضا لسراية النجاسة الى البئر الاولى وتنجيس مائها ولا يمنع في ما وراء الحريم وهو عشر في عشر (شرح وقاية كتاب الطهارة ص۸۸ ج۱). ظفير

(۴) اليقين لا يزول بالشك (الاشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵). ظفير

مستعمل پاک جارو په ځاه کی ولویدی نوځاه پاک دی اوکه ناپاک؟ **سوال:** (۲۳۸) دجومات داودس کولو په نالی کی چی کم جارو وهل کیږی هغه یی پاك کړی وو او اینبی یی وو هغه په ځاه کی ولویدی نوځاه پاك دی اوکه ناپاکه زید وایی چی په مینځلو سره هر شی پاکیږی لهذا ځاه په دی صورت کی پاك دی؟

جواب: په دی صورت کی دغه ځاه پاك دی اودزید قول صحیح دی. (۱) فقط

هندو په ځاه کی غوټه ووهله نوځاه به پاک وی اوکه نه؟ **سوال:** (۲۳۹) که چیري یو هندو دبوکې یا دبل څه درا ایستلو دپاره ځاه ته کښته سي او غوټه یې ووهله او را ویی ایستله نوځاه پاك دی اوکه نه؟

جواب: فی الشامی نقل فی الذخیرة ان الکافر اذا وقع في البئر وهو حی نزح الماء وفی البدائع انه روایة عن الامام لانه لا یخلوعن نجاسة حقیقة او حکمیة حتی اغتسل فوقع فیها من ساعة لا ینزح منها شيء اقول ولعل نزحها للاحتیاط الخ شامی (۲) ای فیما وقع بلا غسل، پس معلومه سوه چی که کافر چیري وروسته دغسل څخه په ځاه کی ننوزی او غوټه یی ووهله نو اوبه نه ناپاکیږی البته که چیري بغیر دغسل څخه هغه ځاه ته ورکښته سی نو احتیاطاً به داوبو ایستلو حکم کیږی، اوپه شامی کی یی دسور په بیان کی نقل کړیدی: ولا یشکل نزح البئر به لو اخرج حیاً لان ذلك لما علیه فی الغالب من النجاسة الحقیقة او الحکمیة کما قدمناه (۳) ددې څخه معلومه سوه چی په بلا غسل ننوتلو سره اوبه ایستل احوط دی. فقط

که په ځاه کی دانسان وینه ولویده نوپاک دی اوکه نه؟ او څومره اوبه ایستل په کاردي؟

سوال: (۲۴۰) که چیري په ځاه کی دانسان وینه توی سی نوټولی اوبه به ایستل کیږی اوکه نه دری ۳ سوه بوکی؟ اوپرله پسی را ایستل شرط دی اوکه نه؟

جواب: دری ۳ سوه بوکی راوتل کافی دی دا قائم مقام دټولو اوبو راوتلو دی اوپه دی سره به ځاه پاك سی پرهمدی باندی فتوٰی ده، په شامی کی یی ویلی دی: وعلیه الفتوٰی وهو المختار والایسر (۴) اوپرله پسی بوکی ایستل شرط دی. (۱) فقط

---

(۱) دپاك شي په لویدلو سره ځاه نه مرداریږي: یجوز الطهارة بماء خالطه شيء طاهر الخ والماء الذي یختلط به الأشنان او الصابون اوالزعفران بشرط ان تکون الغلبة للماء الخ هذا إذا لم یزل عنه إسم الماء الخ وهو الضابط عند مخالطة الأشیاء الجامدة للماء من غیر طبخ إلخ فحکمه حکم الماء المطلق یجوز به الوضوء (غنیة المستملي فصل فی أحکام المیاه ص۱۸۷ ج۱). ظفیر

(۲) رد المحتار فصل فی البئر تحت قوله کآدمی محدث الخ جلد اول ص۱۹۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۴. ظفیر

(۳) رد المحتار تحت قوله او کافر فصل فی البئر مطلب فی السور ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۲. ظفیر

(۴) رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۴. ظفیر

په کم ځای کی چی په څاه کی ډیری اوبه وی هلته ناپاکه څاه څنګه پاک کړل سی؟ سوال:
(۲۴۱) په پاني پت ښارکی دډیرو څاهانو اوبه کمی وی اواوس دومره زیاتی سوی دی چی که چیري څاه ناپاك سی نوپه یو نیم زر بوکو را ایستلو سره هم څاه نه ماتیږی ددې وجه سخته پریشانی وی که دسهولت څه لاره وی هغه دي راته وښودل سی؟

جواب: زموږ دحضراتو اکابرو حضرت مولانا محمد یعقوب اوحضرت مولانا شیخ الهند قدس سرهما وغیرهما پردی باندی اتفاق دی چي ددوو ۲ سوو څخه تردرو سوو پوري په بوکو ایستلو سره دڅاه اوبه پاکیږی او دسهولت په وجه په همدی فتوٰی ورکول کیږی اودلته همیشه په همدی باندی عمل سوی او اوس هم دی. ([2]) فقط

سلواغه یی دلاری په خاورو سره وموړله اوپه څاه کی یی واچوله نوڅاه ناپاکه سو: سوال:
(۲۴۲) یو هندو دخپلي اوسپنی بوکه دلاری پرخاوره وموړله اوپه څاه کی یی واچوله هغه خاوره دهغه څاه په اوبو کی دننه ګډه سوه اوس ددی څاه اوبه څښښل جائزدی اوکه نه؟

جواب: ددې څاه اوبه پاکي دي او څښښل یې او اودس په کول جائز دي ځکه چی اولاً خاوره که چیري وچه سی نوپاکیږی کما ورد فی الحدیث زکوٰة الارض یبسها ([3]) او دویم

([1]) لا یشترط التوالي وهو المختار کما فی البحر والقهستاني (رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۳). ظفیر

([2]) وإن تعذر نزح کلها لکونها معینا فبقدر ما فیها وقت إبتداء النزح قال الحلبی ویؤخذ ذلك بقول رجلین عدلین لهما بصارة بالماء به یفتی وقیل یفتی بمأتین إلی ثلاث مائة وهذا ایسر وذاك احوط (درمختار) قوله وقیل یفتی الخ جزم به فی الکنز والملتقی وهو مروي عن محمد وعلیه الفتوی خلاصة وتتارخانیة عن النصاب وهو المختار معراج عن العتابیة وجعله في العنایة روایة عن الإمام وهو المختار والأیسر کما في الاختیار وأفاد في النهر أن المائتین واجبتان والمائة الثالثة مندوبة فقد اختلف التصحیح والفتوی وضعف هذا القول في الحلیة وتبعه في البحر بأنه إذا کان الحکم الشرعي نزح الجمیع فالاقتصار علی عدد مخصوص یتوقف علی دلیل سمعي یفیده وأین ذلك بل المأثور عن ابن عباس وابن الزبیر خلافه حین أفتیا بنزح الماء کله حین مات زنجي في بئر زمزم وأسانید ذلك الأثر مع دفع ما أورد علیها مبسوطة في البحر وغیره قال في النهر وکان المشایخ إنما اختاروا ما عن محمد لانضباطه کالعشر تیسیرا کما مر اهـ قلت: لکن مرویاتي أن مسائل الآبار مبنیة علی اتباع الآثار وعلی أنهم قالوا إن محمدا أفتی بما شاهد في آبار بغداد فإنها کثیرة الماء وکذا ما روي عن الإمام من نزح مائة في مثل آبار الکوفة لقلة مائها فیرجع إلی القول الأول لأنه تقدیر ممن له بصارة وخبرة بالماء في تلك النواحي لا لکون ذلك لازما فی ابار کل جهة والله اعلم (رد المحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۸) ددی تفصیل سره دا هم معلومیدل پکار دي: وفی عمدة الأحکام عن کشف البزدوی یستحب للمفتی الأخذ بالرخص تیسیرا علی العوام ثم وینبغی للمفتي ان یفتی الناس بما مر أمهل علیهم وینبغی للمفتی ان یأخذ بالأیسر فی حق غیره خصوصا فی حق الضعفاء لقوله علیه السلام لأبی موسی الأشعری ومعاذ حین بعثهما إلی الیمن یسرا ولا تعسرا (عقد الجید للشاه ولي الله الدهلوی ص۷۳ – ۷۴). ظفیر =

دفقهي قاعده ده چې اليقين لا يزول بالشك ([1]) الحاصل داچې دغه اوبه پاکې دی ([2]). فقط

په څاه کې سپې ولويدی اومړ سو نو خلګو پنځه فته اوبه را وايستلې نوڅه حکم دی؟ سوال: (۲۴۳) په يوڅاه کې سپې ولويدی اومړ سو نوپنځلس ورځې وروسته دهغه اوبه وايستل سوی، بعضو خلګو وهم وکی اوهغه يې پاك ونه ګڼي دهغه څخه وروسته يې وربandي ډير کسان لګيا کړل او اوبه وايستل سوی نودا څاه پاك سو اوکه نه؟

جواب: مفتی به مذهب په دی باره کی دادی چې داسی څاه ددری ۳ سوه بوکو په ايستلو سره پاکيږی، لهذا کم وخت چې پنځه سوه بوکی اوبه وايستل سوی هم دغه وخت ددی څاه اوبه پاکې سوی ځکه چې ظاهرا دپنځو فتو داوبو مقدار به ددری ۳ سوه بوکو څخه زيات وی، په هرحال ددغه څاه اوبه پاکې دی ځکه چې دوباره ددغه څاه ډيری اوبه وتلی دی دده په پاکوالی کی هيڅ شبه پاته نه ده کذا فی الدرالمختار ([3])، نو په موجوده حالت کی ټولو مسلمانانوته ددی څاه اوبه استعمالول درست دی اوهيڅ وهم دي نه کوی. فقط

بی کاره او ناپاکه څاه به څنګه صفا کيږی؟ سوال: (۲۴۴) يوڅاه په کم کی چې ۴۰ يا ۵۰ لاسه اوبه دی دپنځلسو شپاړسو کالو راهيسی بيکاره پروت دی ، اوپه داسی موقع باندی چې چرخ نه سی پر چليدلی لهذا دده دصفايي او دپاکوالی څه طريقه ده؟

جواب: دڅاه دپاکيدو مسئله خودا ده چې که چيري په څاه کی څه نجاست ولويږي نو دهغه نجاست دايستلو څخه وروسته دهغه څخه دری ۳ سوه بوکی اوبه که چيري وايستل سی نوهغه څاه به پاك سی ليکن که هغه څاه همداسی وران پروت وی چې په هغه کی نجاستونه اونور هرڅه شيان اچوی اوهغه نجاستونه وتلی نه وی نوبيا به ددغه څاه ټولی اوبه موجوده وايستل سی اوکه چيري خاوره وتلی سی نو بهتره ده کنی خير دی ([4]). فقط

په څاه کی ماشوم ولويدی را وايستل سو نو داوبو څه حکم دی؟ سوال: (۲۴۵) په يوڅاه کی

([3]) (دمخکي صفحې) و ([1]) (ددې صفحې) الأشباه والنظائر القاعدة الثالثه ص۷۵. ظفير

([2]) وتطهر ارض بخلاف نحو بساط بيدها ای جفافها ولو بريح وذهاب أثرها كلون وريح الخ ثم هل يعود نجسا ببله بعد فركه المعتمد لا وكذا كل ما حكم بطهارته بغير مائع (درمختار) ای كالدلك فی الخف والجفاف فی الأرض (ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۸۶ - ۲۸۹، ط.س. ج۱ ص ۲۱۱ - ۲۱۴)، ظفير

([3]) إذا وقعت نجاسة الخ فی بئر دون القدر الكثير الخ اومات فيها الخ ينزح كل مائها الخ بعد إخراجه الخ وقيل يفتى بمأتين إلی ثلاث مائة وهذا ايسر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۴). ظفير

([4]) إذا وقعت نجاسة الخ فی بئر دون القدر الكثير الخ نزح كل مائها بعد إخراجه الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ - ۲۱۲). ظفير

يو نابالغه ماشوم ولويدى او فوراً يې را وايستى، زموږ دجومات امام دټولو اوبو دايستلو حکم کوى په دي کی ډيره دشوارى ده نوموږ ته څه کول په کاردى ؟
جواب: ددى څاه څخه دي درى ۳ سوه بوکی وايستل سی نوپه دى سره به دغه څاه پاك سی، کذا فی الدرالمختار وغيره ([1]). فقط (په دى شرط چی هغه ماشوم دلويدلو څخه وروسته مړ سوی وی يا دهغه پربدن نجاست لګيدلی وی. ظفير)

دپښو خيرى چی درسيږ سره ولګيږى اوپه اوبو کی وڅاڅی نوڅاه به ناپاکه سی اوکه نه؟

سوال: (۲۴۶) لڅی پښې داوبو را ايستل اوبيا چی دپښو خيری درسيږ سره ولګيږی اوپه څاه کی وڅاڅی نوڅاه پاك دى اوکه ناپاکه؟
جواب: په شبهی اوپه شك سره څاه نه پليتيږی بيا هم احتياط کول ښه دی ([2]). فقط

ماشوم ورولويدی او ژوندی را وايستل سو نو څاه پليت سو اوکه نه؟ **سوال**: (۲۴۷) يو ماشوم په څاه کی ولويدی او پنځلس منټه وروسته هغه ژوندی را وايستل سو چی دهغه په اړه دډاکټر او را ايستونکی شهادت موجود دی، نوپه دی صورت کی به څاه پاك وی اوکه ناپاکه؟ که چيري ناپاکه سوی وی نوڅومره اوبه را ايستل په کاردی؟
جواب: که چيري هغه هلك ژوندی را وايستل سو څرنګه چی دډاکټر او درا ايستونکی دبيان څخه ثابته ده نوهغه څاه پاك دی او دهيڅ ځو بوکو درا ايستلو ضرورت نسته ، البته که چيري دهغه جامی يا بدن ناپاکه وی په غالب ګمان سره لکه څنګه چی دماشومانو دا وی نو درى ۳ سوه بوکی به ددغه څاه څخه ايستل کيږی ([3]) اوکه چيري

---

[1] که هلك په اوبو کي ولويدی اومړ سو نو دري سوه بوکی دي وباسي اوکه ژوندی وي نو شل يا ديرش بوکی دي وباسی اودا هم احتياطا: وان مات فيها شاة اوکلب او ادمی وانتفخ حيوان او تفسخ ينزح جميع ما فيها (عالمګيري کشوري ماء الآبار ج۱ ص۱۷، ط. ماجدية ج۱ ص۱۹) قيد بالموت لأنه لو اخرج حيا وليس بنجس العين ولابه حدث او خبث لم ينزح شيء إلا أن يدخل فمه الماء فيعتبر بسؤره فان نجسا کان نزح الکل والا لا هو الصحيح الخ زاد فی التاتارخانية وعشرين فی الفارة واربعين فی سنور ودجاجة مخلاة کذا کآدمی محدث (درمختار) ای انه ينزح فيه اربعون الخ فينزح ادنی ما ورد به الشرع وذلك عشرون احتياطا (ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۷، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفير

[2] کما لو مشی علی الواح مشرعة بعد مشي من برجله قذر لايحکم بنجاسة رجله مالم يعلم أنه وضع رجله علی موضعه للضرورة فتح وفيه عن التجنيس مشی فی طين او اصابه ولم يغسله وصلی تجزيه ما لم يکن فيه أثر النجاسة لأنه لا مانع إلا ان يحتاط (رد المحتار تحت قوله مشی فی حمام الخ فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۳۵۰). ظفير

[3] او مات فيها الخ حيوان دموی غير مائي وانتفخ الخ ينزح کل مائها الخ قيد بالموت لأنه لو أخرج حيا وليس بنجس العين ولا به حدث او خبث لم ينزح شيء إلا ان يدخل فمه الماء فيعتبر بسوره فان کان نجسا نزح الکل وإلا لا هو الصحيح (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۵ - ۱۹۷، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ - ۲۱۲). ظ

هغه ماشوم په څاه کی مړ سوی وی بیاهم ددری ۳ سوه بوکو په را ایستلوسره به هغه څاه پاك سی، په هرحال احتیاط په همدی کی دی چی دری ۳ سوه بوکی ددغه څاه څخه وایستل سی که په یوځل وی اوکه متفرقی: وقیل یفتی بمأتین الی ثلث مائة درمختار، وجزم به فی الکنز والملتقی وهو المروی محمد رحمه الله تعالی وعلیه الفتوی الخ، شامی ([1]). فقط

دډمی او دبی نمازي په اوبو را ایستلو سره څاه نه پلیتیري: **سوال**: (۲۴۸) دډمی او دبی نمازانو په اوبو را ایستلو سره څاه پلیتیږی اوکه نه؟

جواب: په دې سره اوبه نه پلیتیږی ، اوبه خو دمشرکانو په را ایستلو سره هم نه پلیتیږی ([2]). فقط

دڅاه څخه چی پړسیدلی چرګ را وایستل سی نوڅاه ناپاکه سو: **سوال**: (۲۴۹) یوچرګ دڅاه څخه پړیسدلی راووتی وزری یی ورژیدلی ، نو ددی څاه څخه څومره اوبه را ایستل کیږي؟

جواب: په دی صورت کی دټولو اوبو دایستلو حکم دی لیکن دټولو اوبو دایستلو پرځای صاحبین رحمهما الله ددوه ۲ سوه څخه تردری ۳ سوه بوکو پوری را ایستل کافی ګڼی اوپر همدی باندی فتویٰ ده نو احتیاطًا دی دری ۳ سوه متوسطی بوکی اوبه وایستل سی کمی اوبه چی باقی پاته سی هغه پاکی دی او دڅاه بوکه او دیوالونه او رسی ټول پاکیږی: وقیل یفتی بمأتین الی ثلث مائة الخ درمختار ، وهو المروی عن محمد رحمه الله وعلیه الفتوی الخ وهو المختار الخ وافاده فی النهر ان المأتین واجبتان والمائة الثالثه مندوبة الخ شامی. ([3]) فقط

په ناپاکه کنده کی یی لوښی ډوب کی اوپه څاه کی یی واچوی ددی څه حکم دی؟ **سوال**: (۲۵۰) په یوه کنده کی بول اوبراز پراته دی په دي کی دباران اوبه جمع سوی او ونه بهیدلی په هغه کی هلکانو لوښی ډوب کی او بیایی په څاه کی واچوی نوڅومره اوبه به ورڅخه ایستل کیږی لوښی په څاه کی موجود دی.

جواب: په دی صورت کی به هم دڅاه څخه دری ۳ سوه بوکی ایستل کیږی اوهغه لوښی دي مخکی وایستل سی. ([4]) فقط

([1]) رد المحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۵. ظفیر

([2]) ځکه چي ددې خلګو په اوبو راکښلو سره دڅاه په اوبو کي څه خرابي نه پیدا کیږي، ټول انسانان پاك دي اودهغوی پس خورده هم پاکه ده: فسؤر ادمی مطلقا ولوجنبا وکافرا او امرأة الخ طاهر طهور بلا کراهة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مطلب فی السؤر ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۲). ظفیر

([3]) رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ – ۲۱۲. ظفیر =

کافر چي په څاه کي ولویږي نو اوبه پاکي پاته کیږي اوکه نه ناپاکه سوي؟ سوال: (۲۵۱) کافر چي په څاه کی ولویږي نو څومره اوبه به باسي؟

جواب: که چیري غسل یی کړی وی اوبیا ور لویدلی وی نوڅاه پاك دی اوکه چیري بغیر دغسل څخه ورلویدلی وی نوپه ذخیره کی یی لیکلی دی چی دڅاه ټولی اوبه دي وایستل سی یعنی دری ۳ سوه بوکی دي وایستل سی او همداسی یی دبدائع څخه نقل کړی دی، اوشامی ویلی دی چی دا اوبه ایستل شاید چی داحتیاط دوجه څخه وی: ولعل نزحها للاحتياط. (۱) فقط

دډاکټر ددوایی په اچولو سره څاه نه پلیتیږی: سوال: (۲۵۲) ډاکټران اکثره په څاه کی دتور بانجن دارو اچوی دچینجانو دمرګ دپاره چونکه داوبو رنګ متغیر اوبد خونده سی نو دغه اوبه پاکی دی اوکه نه؟

جواب: هغه اوبه پاکی دی (۲). فقط

په کم څاه کی چی دڅپلیو سره وګرځی آیا هغه پاک نه پاته کیږی؟ سوال: (۲۵۳) دجومات پرڅاه باندی اکثره لمونځ کوونکی دڅپلیو سره اوبی نمازه لځی پینبی اوبه راکاږی کله ناکله څپلی درسیږ سره لګیږی او درسیږ اوبه په څاه کی ولویږي ، نو دا اوبه داستعمال قابلي دی اوکه نه ؟

جواب: په دی صورت کی اوبه پاکی دی اوهیڅ وهم دي نه کوی (۳). فقط

دریابي چونګښه چی په څاه کی مړه سی او خوسا سی نوڅه وکړی؟ سوال: (۲۵۴) دریابي

---

(۴) إذا وقعت نجاسة ليست بحيوان ولو مخففة او قطرة بول الخ فی بئر دون القدر الكثير ولا عبرة للعمق على المعتمد الخ ينزح كل مائها الذی كان فيها وقت الوقوع الخ بعد إخراجه الخ وإن تعذر نزح كلها لكونها معينا فبقدر ما فيها وقت ابتداء النزح قاله الحلبي يؤخذ ذلك بقول رجلين عدلين لهما بصارة بالماء به يفتى وقيل يفتى بمأتين إلى ثلاث مائة وهذا ايسر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ ج۱). ظفير

(۱) نقل فی الذخيرة عن كتاب الصلوة للحسن ان الكافر إذا وقع فی البئر وهو حی نزح الماء وفی البدائع انه رواية عن الامام لانه لا يخلو عن نجاسة حقيقية أوحكمية حی لو إغتسل فوقع فيها عن ساعه لا ينزح منها شيء أقول ولعل نزحها للإحتياط (رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۴). ظفير

(۲) فإن تغيرت اوصافه الثلاثة لوقوع اوراق الأشجار فيه وقت الخريف فانه يجوز به الوضوء عند عامة اصحابنا الخ والتوضي بماء الزعفران والزردج والعصفر يجوز إن كان بالماء رقيقا (عالمگيري كشوري ماء الابار ج۱ ص۲۰، ط. ماجدية ج۱ ص۲۱). ظفير

(۳) اليقين لايزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵) فلو علم تنته بنجاسة لم يجز ولو شك فالأصل الطهارة (درمختار) وإلا فمجرد الشك لا يمنع لا فی الأصل أنه يتوضأ من الحوض الذي يخاف قدرا ولا تيقنه وينبغی حمل التيقن المذكور على غلبة الظن والخوف على الشك اوالوهم كما لايخفی (رد المحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱ – ۱۷۲، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير

چونګښه چی په څاه کي ولويږي او مړه سی اوخوسا سی او دهغې اجزاء په اوبو کی مخلوط سی نو اوس ددی څاه اوبه څښل پکاردی اوکه نه ؟

جواب: په درمختار کی دی: فلو تفتت فيه نحو ضفدع جاز الوضوء به لا شربه لحرمة لحمه الخ (۱) اوپه شرح دمنيه کي دي: وذكر الاسبيجابي في شرحه ما يعيش في الماء مما لا يوكل لحمه اذا مات في الماء وتفتت فانه يكره شرب الماء وهو مروى عن محمد رحمه الله لاختلاط الاجزاء المحرم اكلها بالماء الخ (۲) نومعلومه سوه چی ددی اوبو څښل مکروه دی ، لهذا دغه اوبه دي دڅاه څخه وايستل سی اوټولی اوبه ايستل په کاردی. فقط

دغسل په نيت سره څاه ته کښته سو نو په دغه اوبو سره اودس کول جائز دي اوکه نه؟ سوال:

(۲۵۵) يو څوك په نيت دغسل يوه پاك څاه ته کښته سو نو په دغه اوبو سره اودس کول جائز دی اوکه نه؟ ځکه چی دڅاه اوبه مستعملی سوی اوغسل کول په دې سره څنګه دی؟

جواب: په دی صورت کی ددغه څاه اوبه مستعملی سوی په شامی کی دی: قوله للدلو الخ وقيد به لانه لو كان للاغتسال صار مستعملاً اتفاقاً الخ (۳) شامي، نو اودس اوغسل ددې څخه صحيح نه دی (۴) مګر نه وروسته تر ايستلو دڅلوېښتو ۴۰ بوکو څخه كما في الدر المختار واربعين في السنور ودجاجة مخلاة كآدمى محدث الخ وفي الشامي وقيل اربعون عنده ومذهب محمد انه يسلبه الطهورية وهو الصحيح عند الشيخين فينزح منه عشرون ليصير طهوراً الخ (۵) نو ددی راويت پربناء باندی شل بوکی ايستل کافی دی دهغه څخه وروسته غسل اواودس کول درست دی او واضحه دي وی چی کله هغه سړی پاك وی يعنی جنب اوبی اودسه نه وی نوکه چيري محض دتبرد (يخني حاصلولو) دپاره غسل کولو ته کښته سوی وی نو بيا به اوبه مستعملی نه سی او اودس اوغسل دهغه سره درست دی (۶) البته که چيري دثواب دپاره غسل کولو ته ننوتلی وی بيابه اوبه مستعملی سی، اوکم حکم چی پورته وليکل سو هغه به مرتب سی ځکه چی دثواب

(۱) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵. ظفير

(۲) غنية المستملي فصل فی البئر ص۱۲۳. ظفير

(۳) ردالمحتار باب المياه المستعمل مطلب مسئلة البئر جحط ج۱ ص۱۸۲، ط.س. ج۱ ص۲۰۱). ظفير

(۴) اتفق اصحابنا أن الماء المستعمل ليس بطهور حتى لا يجوز التوضئ به (عالمګيري کشوري الفصل الثاني فيما لايجوز التوضي به ج۱ ص۱۲، ط.س. ج۱ ص۲۲). ظفير

(۵) ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۷ – ۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۳). ظفير

(۶) او اغتسل الطاهر للتبرد لا يصير الماء مستعملا كذا فی فتاوی قاضي خان (عالمګيري کشوری الفصل الثاني فيما لا يجوز التوضي ج۱ ص۲۱، ط.س. ج۱ ص۲۳). ظفير

دپاره غسل او اودس كول هم داوبو داستعمال موجب دی: كما فی الدرالمختار او بماء مستعمل لاجل قربة ای مع ثواب الخ (۱). فقط

دناپاکه څاه څخه چې چا اودس وکړی او لمونځ يې وکړی نو هغه څه وکړي؟ سوال: (۲۵۶) په څاه کی که چيري مرغی ورژيږی اوخوسا سی نوڅه حکم يې دی اوکم خلګ چې بغير دپاکولو څخه په دغه اوبو سره اودس وکړی نو دهغوی لمونځ ادا کيږی اوکه نه؟

جواب: مرغی که چيري په څاه کی ورژيږی اوخوسا سی نودری ۳ سوه بوکی ايستل په کاردی دوه ۲ سوه ضروری اودری ۳ سوه مستحب دی (۲) بغير دپاکولو څخه چې کم خلګ په دغه اوبو سره اودس وکړی اولمونځ وکړی نو دهغوی لمونځ نه کيږی اوامام او مقتديان ټول به ګنهګار وی (۳). فقط

په کم څاه کی چې پچي واچول سی هغه پاکي دی اوکه ناپاکي؟ سوال: (۲۵۷) دباران او دژمی په زمانه کی په يو پوخ څاه کی هلکانو پنځه پچي واچولی، کله چې دهغو والدينو ته معلومه سوه نوفوراً يې کوښښ وکی اوڅلور خويي ورڅخه را وايستلی اويوه ډوبه سوه اوپه هيڅ ډول سره راونه وته نودری ۳ سوه بوکی وايستل سوی او دکلی خلك دهغه اوبه استعمالوی ، اوصرف يوڅو کسان دهغی اوبه نه استعمالوی، نوڅه حکم دی؟

جواب: هغه څاه پليت سوی نه ؤ ځکه چې په شبهی سره شرعًا دناپاکی حکم نه سی کيدی اوس خو دهغه څخه دری ۳ سوه بوکی هم وايستل سوی اوهغه دڅاه سر به هم پريمنځل سوی اوصفا سوی وی په هرحال که چيري بالفرض دغه سر يې هم ناپاکه وګڼل سی نو په دری ۳ سوه بوکو را ايستلو سره دڅاه باقی اوبه پاکی سوی اوس دهغه اوبو استعمال په هر ول درست دی اوهيڅ وهم اوشبهه دي ونه کړل سی. فقط

په څاه کی چې چرګه وغيره ولويږي نوڅومره اوبه به را ايستل کيږي؟ سوال: (۲۵۸) چرګه وغيره که په څاه کی ولويږي او مړه سی نو ۳۰ ديرش يا ۴۰ څلويښت، او زياتي شپيته ۷۰ بوکی ايستل کيږی ، ليکن که دچرګی پربدن اوپنجو باندی نجاست وی، دغه ډول کله چې بزه متيازی کوی نو دهغې پربدن باندی څاڅکی ولويږي نوپه دی صورت کی به

---

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المياه مبحث الماء المستعمل ص۱۸۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۹۸. ظ

(۲) اومات فيها حيوان دموی وانتفخ وتفسخ ينزح كل مائها الذی كان فيها وقت الوقوع بعد إخراجه الخ وان تعذر فبقدر ما فيها يؤخذ ذلك لقول رجلين عدلين لهما بصارة بالماء به يفتی وقيل يفتی بمأتين إلی ثلاث مائة وهذا ايسر وذلك أحوط مختصرا (الدرالمختار) وأفاد فی النهر ان المأتين واجبتان والمائة الثالثة مندوبة (ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۵ – ۱۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ – ۲۱۴). ظفير

(۳) ويحكم بنجاستها مغلظة من وقت الوقوع إن علم الخ فی حق الوضوء والغسل الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۲۰۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۸). ظفير

داوبو بوکی کمی چی په شریعت کی ټاکل سوی دی هغه به ایستل کیږی اوکه نه کمي یا زیاتي؟ دشریعت حکم څه دی؟

جواب: کله چی نور نجاست دچرګی پر پنجه وغیره باندی نه وی ښکاره نوهم دهغو څلویښتو بوکو څخه ترشپیتو پوری په ایستلو سره به دڅاه اوبه پاکی سی، او دظنی احتمال دنجاست اعتبار به نه کیږی اوهمدا حکم په بزه کی دی (۱) او وجه داده چی په چرګه او بزه کی لکه څنګه چی احتمال دنجاست دی هم دغه ډول دا هم احتمال دی چی په اوبو خاورو او نورو سره به هغه نجاست لیری سوی وی (۲). فقط

په کم څاه کی چی مرغی لویږی او مړی کیږی او خلک هغه پاکوی نو دهغه څه حکم دی؟

سوال: (۲۵۹) دیو جومات دڅاه څخه مرغی راوزی کله رژیدلی وی اوکله نا رژیدلی وی کله په یوه میاشت کی اوکله په دوو میاشتو کی خو خلګ کله هغه په کال کی یا په شپږو میاشتو کی پاکوی، نو ددغه په باره کی څه حکم دی ؟

جواب: کم وخت چی ددغه څاه څخه مرغی راووزی دهم هغی قاعدی موافق دهغه پاکول کول په کاردی ، که پړسیدلی یا چاودلی وی نو دری ۳ سوه بوکې ایستل کیږی بغیر دپاکولو څخه اودس کول ددغه څاه څخه درست نه دی (۳) او دپاکولو څخه وروسته بیا څه شبه کول نه دی په کار، او اودس اولمونځ کول ټول درست دی. فقط

په کم څاه کی چی مرغی ولویدله او ونه ایستل سوه نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۲۶۰) دجومات په څاه کی دمرغی بچی ولویدی اومړ سو ډیر یی تلاش کړی خو پیدانه سو نو اوس څه وکړی؟

جواب: په رد المحتار جلد اول ص ۱۴۲ کی دی: ففي القهستاني عن الجواهر لو وقع عصفور فيها فعجزوا عن اخراجه فمادام فيها فنجسة فتترك مدة يعلم انه استحال وصار

---

(۱) وأربعين فی سنور ودجاجة مخلاة الخ وان كان كحمامة وهرة نزح اربعون من الدلاء وجوبا إلى ستين ندبا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب البئر ج۱ ص۱۹۲ – ۱۹۷، ط.س. ج۱ ص۲۱۳) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر ص ۷۵). ظفير

(۲) ثم هذا إن لم تكن الفارة هاربة من هر ولا الهر هاربا من الكلب ولا الشاة من سبع فان كان نزح كله مطلقا لكن فی النهر عن المجتبی الفتوی علی خلافه لأن فی بولها شكا (درمختار) وقد مر أنهم لم يعتبروا إحتمال النجاسة فی الشاة ونحوها (ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۴). ظفير

(۳) او مات فيها أو خارجها والقی فيها ولو فارة يابسة حيوان دموی غير مائي وانتفخ او تمعط وتفسخ الخ ينزح كل مائها الذی كان فيها وقت الوقوع بعد إخراجه الخ وان تعذر نزح كلها لكونها معينا فبقدر ما فيها وقت ابتداء النزح يوخذ ذلك بقول رجلين عدلين لهما بصارة بالماء به يفتی وقيل يفتی بمأتين إلى ثلاث مائة وهذا أيسر وذلك احوط (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۵ – ۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۱). ظفير

حماة وقیل مدة ستة اشهر ([1])، ددې فقهي جزئیې څخه معلومه سوه چې ترشپږو میاشتو پورې دې دغه څاه همداسې پرېښودل سي او ددغه څخه وروسته دې درې ۳ سوه بوکې وایستل سي تر دغه وروسته به دهغه اوبو استعمالول درست وي. فقط

دکم ناپاکه څاه څخه چې اوبه ایستل کیږي هغه پاک سو اوکه نه؟ سوال: (۲۲۱) څاه چې دڅه نجاست دلویدلو دوجه څخه ناپاکه سوې وي ترېوې میاشتې پورې خلګو اوبه څښلې او ددغه سره سره یې اودس وغیره هم کړې وي اوپه دې موده کې دومره اوبه ووتلې چې په هغه سره څاه ته پاك وویل سوه، نو آیا څاه شرعًا پاك دی اوکه نه؟

جواب: کله چې اوبه دواجب مقدار څخه زیاتې وتلې دي نوڅاه پاك دی ([2]). فقط

دکم څاه څخه چې پچه راووتله نو آیا اوبو ته به ناپاکي ویل کیږي؟ سوال: (۲۲۲) دیو څاه څخه روغه سلامته دحیوان پچه راووتله زید وایې چې اوبه پلیتې سوې که ماته وي اوکه روغه ددواړو حکم یودی اوعمر وایې چې اوبه پاکې دي دچا قول صحیح دی؟

جواب: دسلامتې بچې په وتلو سره څاه نه پلیتیږي داصحیح ده: کما في الدرالمختار وبعرتی ابل وغنم الخ ای لا نزح بهما شامی ([3]) ص۱۴۷ ج۱. فقط

که څوک په څاه کې روږه واچوي نوڅه وکړي؟ سوال: (۲۲۳) یو ماشوم په څاه کې روږه اچولې وه نوڅه وکړي؟ څو ځلې پاك کړل سو خو روږه ونه وتله نو بغیر دروږې ایستلو څخه څاه پاك دی اوکه نه؟

جواب: ددغې روږې دماتو څښتو ایستلو ضرورت اوس نه سته او دڅاه اوبه پاکې دي هیڅ وهم مه کوی ([4]). فقط

دکم څاه څخه چې خوسا سوی حیوان را ووزي نوهغه به څنګه پاکیږي؟ سوال: (۲۲۴) په یوڅاه کې حیوان ولویدی اومړ سو بیاڅه موده وروسته ولیدل سو نو دژوروالې دوجه څخه دا ونه پیژندل سوه چې داپیشو ده اوکه سپې نو دهغه درا ایستلو دپاره ټوکرې وراچول سوه نوځرنګه چې هغه رژیدلی او پړسیدلی ؤ نو دټوکرې سره څه ورې اوچمړه دباندې راووته ، بیاڅه موده وروسته مسلمانانو ته دڅاه دپاکولو ضرورت راغی نو په یوې خاصې اندازې سره ددې څاه ټولې اوبه وایستل سوې بیا یې یوه غوټه وهونکې په

([1]) رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفیر

([2]) ینزح مائها الذي کان فیها وقت الوقوع الخ ولو نزح بعضه ثم زاد فی الغد نزح قدر الباقی فی الصحیح (درمختار) وهو مبنی علی انه لایشرط التوالي وهو المختار کما فی البحر والقهستاني (رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفیر

([3]) رد المحتار فصل فی البئر ص۲۰۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۱. ظفیر

([4]) الیقین لا یزول بالشك (الاشباه والنظائر القاعدة الثالثه ص۷۵). ظفیر

څاه کی داخل کړی په دویمه اویا دریمه غوټه کی یې څه چربی او کولمې دباندي را وایستلی ، څرنګه چی دیارلس څوارلس لاسه اوبه ژوری دی نو غوټه وهونکی وار خطا سو اوبله غوټه یی ونه سوه کولی ، نوشرعًا څاه پاك سو اوکه نه که چیري نه وی پاك نوڅه رنګه پاك کیدلی سی؟

جواب: دداسی څاه په نسبت په کم کی چی څه عین نجس موجود وی او دهغه ایستل ګران وی نودا حکم دی چی ترشپږو میاشتو پوری به هغه پریښودل سی چی په هغه کی غوښه خرمن ویلی سی اوخاوره او ختټه سی ددې څخه وروسته دي بیا ددې څخه اوبه وایستل سی ددوه ۲ سوه څخه تردری ۳ سوه بوکو پوری دي وایستل سی ([1]) چی دوه سوه ضروری دی اودری ۳ سوه مستحب دی: ففی القهستانی عن الجواهر لو وقع عصفور فیها فعجزوا عن اخراجه فما دام فیها فنجسة فتترك مدة یعلم انه استحال وصار حمأة وقیل مدة ستة اشهر الخ. ([2]) فقط

په کم تالاب کی چی نجاست لګیدلی وی اوپه باران کی ډک سی نو دهغه اوبه پاکی دی اوکه نه؟ **سوال**: (۲۲۵) یوتالاب تقریبًا طولاً اوعرضًا لس دولس ګزه دی اوسالانه وچیږی اودکلی دنجاست خزانه اودخوا اوشا نژدی اوسیدونکو ډیران دی ، اوس په ابتدایی باران کی په هغه کی څه اوبه دنجاست سره ګډی سوی اوجمعه سویدی بیاپر هغه باندی وخت په وخت باران وسو تردی پوری چی هغه ترخولې پوری راغی او ونه بهیدی آیا مخکی دبهیدلو څخه تالاب پاك دی اوکه نه وروسته دجوش خوړلو څخه به پرهغه دپاکوالی حکم کیږی؟

جواب: قال فی الدرالمختار وکذا یجوز براکد کثیر کذلك ای وقع فیه نجس لم یر اثره ولو فی موضع وقوع المرائیة به یفتٰی بحر ([3]) نومعلومه سوه چی دذکر سوی تالاب اوبه مخکی دجوش وهلو څخه او وروسته دجوش خوړلو څخه په هرحال پاکی دی. فقط

ناپاکه ښځه په څاه کی ولویده نوڅاه څرنګه پاك کړی ؟ **سوال**: (۲۲۶) یوه ښځه دشپونکی قوم چی دهغی جامی په غالب ګمان سره ناپاکی دی په څاه کی ولویده اوبیا څه قدر ساه یی باقی وه چی را وایستل شوه دباندي چی را ووتله نو مړه سوه نو په دی صورت کی به

([1]) وإن تعذر نزح كلها لكونها معينا فبقدر ما فيها وقت ابتداء النزح يؤخذ ذلك بقول رجلين عدلين لهما بصارة بالماء به يفتى وقيل يفتى بمأتين إلى ثلاث مائة وهذا أيسر وذلك احوط (الدرالمختار) أفاد فی النهر أن المأتين واجبتان والمائة الثالثة مندوبة (رد المحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۵ – ۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۴). ظفير

([2]) ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفير

([3]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۷۲، ط.س. ج۱ ص۱۹۰. ظفير

دڅاه اوبه څرنګه پاکی سی؟

جواب: په دی صورت کی دي دری ۳ سوه بوکی ددغه څاه څخه وایستل سی اوباقی اوبه به پاکی سی. (۱)

سام ابرص چي په څاه کی ولويږي نو اوبه پليتيږي اوکه نه؟ سوال: (۲۲۷) سامِ ابرص چي په څاه کی ولویدی نوپه مړ کیدلو سره یی اوبه پلیتیږی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی: فيفسد في الاصح كحية برية ان لها دم والا لا الخ وفي الشامي وكالحية البرية والوزغة الكبرة لها دم سائل منيه الخ (۲) نومعلومه سوه چی که وزغۀ کبیره (لویه چرمبنکی) په څاه کی مړه سی نودڅاه اوبه ناپاکه کوی نو ددغه څاه څخه دي دشلو څخه تردیرشو بوکو پوری اوبه وایستل سی که چیري پړسیدلی او رژیدلی نه وی اوغټ کربوړی په کم کی چی وینه نسته بیا دهغه په مړ کیدلو سره اوبه نه پلیتیږی اوکه احتیاطًا شل بوکی اوبه وایستل سی نوڅه حرج نسته. فقط

په څاه کی چي څپلۍ ولويږي او ونه ايستل سي نوڅه حکم دي؟ سوال: (۲۲۸) یوڅاه چی دهغه قطر څوارلس فُټه دی په هغه کی اتفاقا یوه استعمال سوی څپلۍ دنهه یا لسو کالو دماشوم ولویده کمه چی پیدانه سوه نوپه دی صورت کی څه حکم دی ؟

جواب: کله چی هغه څپلۍ ونه وتله او دنجاست لګیدل پرهغی باندی محقق سوی نه دی اولیدل سوی هم نه دی نو ددغه څاه اوبه پاکی دی پرشك باندی هیڅ حکم نه مرتب کیږی قال في البحر وقيدنا بالعلم لانهم قالوا في البقر ونحوه يخرج حيا لا يجب نزح شيء وان كان الظاهر اشتمال بولها على افخاذها لكن يحتمل طهارتها بان سقطت عقب دخولها ماءاً كثيراً مع ان الاصل الطهارة الخ نومعلومه سوه چی دیقیني نجاست علم نسته نودڅاه دناپاکی حکم کول نه دی په کار.

مقرره قاعده ده چی (اليقين لايزول بالشك) (۳) اوپر څپلۍ باندی چی څنګه په غالب ګمان نجاست لګیدل ثابت دی نو همدغه ډول دا احتمال هم دی چی پرمځکه باندی په ګرځیدلو سره دڅپلۍ څخه نجاستونه پاکیږی، په هر حال پر احتمال باندی به څه حکم نه

---

(۱) إذا وقعت نجاسة ليست بحيوان ولو مخففة او قطرة بول الخ في بئر او مات فيها الخ حيوان دموى غير مائي وانتفخ الخ ينزح كل مائها الخ بعد اخراجه الخ قيد بالموت لأنه لو اخرج حيا وليس بنجس العين ولابه حدث اوخبث لم ينزح شيء الخ وقيل يفتى بمأتين إلى ثلاث مائة وهذا ايسر (الدر المختار على هامش ردالمحتار فصل في البئر ج۱ ص۱۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۴). ظفير

(۲) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵. ظفير

(۳) الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵. ظفير

مرتب کیږی. فقط

ناپاکه څاه ددوه ۲ دری۳ سوه بوکو په ایستلو سره پاکیږی: **سوال**: (۲۶۹) که چیري شرعًا تولی اوبه دڅاه ناپاکه وګرځیدل سی اوڅاه هم ددی تعریف موافق دی چی: انهم کما نزحوا منع منها مثل ما نزحوا او اکثر، چینه دار نه دی نو ددې څخه دوه ۲ یا دری۳ سوه بوکی ایستل به دطهارت دپاره موجب وی اوکه نه؟ ځکه چی دکم قول څخه چی دوه ۲ یا دری۳ سوه بوکی ایستل اخیستل سوی دی دهغه کمزورتیا محقیقینو کړیده لکه څنګه چی په شامی اونوروکی ویل سوی دی.

جواب: ددوه ۲ سوه څخه تردری ۳ سوه بوکو پوری ایستل دطهارت موجب دی اوس پرهمدی باندی فتوٰی ورکول کیږی دسهولت په وجه سره دا اختیار سوی دی اوکله چی ډیرو فقهاؤ دا اختیار فرمایلی دی اومختار او ایسر یی ورته ویلی دی او دامام صاحب یوروایت یی هم لیکلی دی نوپه دی باندی په فتوٰی ورکولو کی هیڅ حرج نسته ([1]). فقط

مرغی چی په کم څاه کی ولویږی او ونه ایستل سی نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۲۷۰) مرغی چی په څاه کی ولویږی اومړه سی اوپه لټون سره هم پیدا نه سی نوبعضو فقهاؤ ترشپږو میاشتو پوری دڅاه پرینبودل معطل ویلی دی په دې کی تنګی معلومیږی آیا دا اندازه یی استحبابًا اینبی ده؟ غرض داچی کم صورت دآسانتیا وی هغه تحریر وفرمایاست؟

جواب: په داسی حالت کی چی دمرغی او دنورو لویدل یقینی وی اوونه ایستل سی نو ددې وجه اصل حکم دادی چی تر دومره قدر مودی پوری دې دڅاه اوبهٔ استعمال نه سی ترڅومره وخت پوری چی هغه ویلی سوی نه وی اوخاوره سوی نه وی، ددغه څخه وروسته دي اوبه تولی را وباسی اوبیا دي یې استعمالول شروع کړی، اوبعضو فقهاؤ دشپږو میاشتو اندازه مقرر کړی ده. کذا فی الدرالمختار، اودا په حقیقت کی دمجملی مودی تحدید دی ځکه چی په غالب ګمان سره په دی موده کی حیوان خاوری کیږی اوکه په تجربی سره چیري ددغی مودی څخه مخکی یی خاوری کیدل ثابت سی نو ددغی مودی څخه مخکی به داوبو دایستلو حکم کول کیږي اوهم دجواز داستعمال ددغو اوبو ([2]) اوکه چیري دسره دحیوان په وجود کی شك وی چی په څاه کی سته اوکه نه؟ نو بیا دا

([1]) وقیل یفتی بمائتین الی ثلث مائة وهذا ایسر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۸) جزم به فی الکنز والملتقی وهو مروی عن محمد وعلیه الفتوی خلاصه وتاتارخانیه عن النصاب وهو المختار معراج عن العتابه وجعله روایة فی العنایة عن الإمام وهو المختار والأیسر کما فی الإختیار وأفاد فی النهر ان المأتین واجبتان والمائة الثالثة مندوبة (ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۵). ظ

([2]) ینزح کل مائها الذی کان فیها وقت الوقوع بعد إخراجه (درمختار) فلو تعذر ایضا ففی القهستاني عن =

حکم محض احتیاطًا دی ځکه چې په شك سره اوبه نه ناپاکیږي. (۱) فقط

په کم ځاه کې چې ځپلې ولویږي او دهغه اوبه برابري ایستل کیږي دهغه ځخه اودس کول جائزدي اوکه نه؟ **سوال:** (۲۷۱) په یو باغ کې یوه مدرسه ده هغې ته نږدې یوځاه دی چې هغه ته ارټ وایې په هغه کې دیوه هلك ځپلې ولویدله چې دهغې دایستلو دپاره یې کوښښ وکړې خو ونه وتله اوځاه دسهار دځلورو بجو ځخه شروع سی اوتوله ورځ چلیږي په دغه اوبو سره اودس کول، او ډوډې پخول اونور درست دی اوکه نه؟

جواب: ددغه ځاه اوبه پاکې دی او اودس اولمونځ په هغه سره صحیح دی شرعًا په شبهې سره دناپاکوالی حکم نه کیږي. (۲) فقط

په ځاه کې دعموم بلوٰی اعتبار: **سوال:** (۲۷۲) په تذکرة الرشید اول جلد ص۱۸۴ کې دځاه په مسائلو کې دضرورت په وجه وسعت اختیاریږي اوکمه مسئله چې مختلف فیه ده دمجتهدینو، نوپه هغې کې یې دوسعت درایې اختیارول په وخت دحرج اوعموم بلوی کې درست لیکلی دي، نوپه داسې صورت کې چې ترخو پورې دعین نجاست لویدل په ځاه کې معلوم اولیدل سوی نه وی هغه ته ناپاکه ویل نه دی په کار، بلکه که چیرې پخپله یې دلویدلو په حال کې هم ووینی بیا هم دضرورت دپاره هغه ته ناپاکه نه سو ویلی، وګوری چه پچه داوښ او دبزی دامام صاحب په نزد نجسه ده خو دځنګل ځاه چه ترنیمایې پوری دپچو ځخه ډك سی بیا یې هم پاك بولی دضرورت په وجه ځکه چه دامام مالك صاحب په نزد پچې نجسې نه دی، نواوس په هندوستان کی خصوصًا په کلی کی چه کله دپچو او دمتیازو دغوا اوغوایې ډیروالی راغلی دی نو ځاه هر کله پاك نه سی پاته کیدی لهذا دداسې امورو ځخه دي سترګې پټې سی او تر ځو پورې چه ونه لیدل سی بلکه په لیدلو سره دي هم استعمال داوبو کوی. کذا یفهم من کتب الفقه.

تاسي جناب دالرشید په نمبر ۱۰ جلد ۴ ص۲۰ کي، دجومات په ځاه کی دمرغی دبچی په لویدلو اودمړ کیدلو دسوال په جواب کی ارشاد فرمایلی دی چه ځاه دي شپږ میاشتی بیکاره پریښول سی او دهغه ځخه وروسته دي دری سوه ۳۰۰ بوکی وایستل سی نو بیا دي اوبه استعمال سی. انتهی.

= الجواهر لو وقع عصفور فیها فعجزوا عن إخراجه فمادام فیها فنجسة فتترك مدة یعلم انه إستحال وصار حمأة وقیل مدة ستة اشهر (ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفیر

(۱) الیقین لایزول بالشك (الأشباه والنظائر ص۷۵). ظفیر

(۲) فلو علم نتنه بنجاسة لم یجز ولو شك فالأصل الطهارة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفیر

په دی هرو دوو جوابونوکی دحضرت عالی قدس سرّه جواب صحیح ګڼل ضروری دی اوکه نه دجناب؟ که چیری دواړه صحیح وی اوبنده دهغه دپوهیدلو څخه قاصر وي نو دفرق وجه تحریر کړئ؟

جواب: په شامی ص۱۵۷ جلد اول فصل فی البیر کی دی: واشار بقوله متنجسة الی انه لابد من اخراج عین النجاسة کلحم میتة وخنزیر آه قلت فلو تعذر ایضا ففی القهستانی عن الجواهر لو وقع عصفور فیها فعجزوا عن اخراجه مادام فیها فنجسة فتترك مدة یعلم انه استحال وصار حمأة وقیل مدة ستة اشهر اهـ،([1]) بنده چی کم څه په الرشید کی لیکلی دی هغه یی دعلامه شامی ددی روایت موافق لیکلی دی او دتذکرة الرشید څخه چی کم څه تاسی نقل کړیدی هغه هم صحیح دی اوبیشکه په مسائلو داوبو اومسائلو دڅاه کی دوسعت ضرورت دی، په کم ځای کی چی یوڅه شبه هم وي هلته دپاکوالی حکم کول پکاردی ځکه چی مسلمه قاعده ده (الیقین لایزول بالشك) او دحضرت مولانا ګنګوهی رحمه الله غرض همدا دی چی دعموم بلوٰی اوشبهی په ځایونوکی دپاکوالی حکم کول په کاردی او دشامی ددی عبارت محل هم هغه دی چی هیڅ شبه باقی نه وی بلکه بالیقین چوغکه په څاه کی لیدل معلوم وی اوبیا یی اخراج نه سی کیدی ځکه چی په دي کی نه عموم بلوٰی ده لکه څرنګه چی په بعره اوپه نورو کی ده اونه شبه ده لیکن که چیري دشبهی ګنجائش راووزی نوبیا دتذکرة الرشید دمسئلی موافق حکم دی او داحقر په نزد څه ناڅه شبه ضرور راتلای سی، که پوره یقین دوقوع او تحقیق دنجاست په څاه کی ونه لګیدی نو ویلی سو چی په دی کی نجاست ګرسره لویدلی نه دی یا باقی نه دی پاته سوی، بهر حال تعارض هیڅ نسته اوتطبیق ممکن دی داتاویل کیدلی سی. فقط

په کم څاه کی چی آس ولویږي اومړ سی نو څنګه پاک کړل سی؟ سوال: (۲۷۳) په یوڅاه کی آس ولویدی اومړ سو نوهغه یی ورڅخه را وایستی اودری ۳ سوه بوکی اوبه یی ورڅخه را وایستلی لیکن آس ولویدی اوڅاه دسره دری څلور میاشتی بند ؤ او اوبه هیڅ چا ونه ایستلی اوس یی دری سوه شپیته بوکی وایستلی اوبه بالکل توری سوی وی وروسته او اوس هم توروالی ته مائله دی، نودا څاه پاك سو اوکه نه اوس هم نجس دی، بل څه تدبیر کول په کاردی؟

جواب: دقاعدی موافق خوددری سوه شپیته بوکوپه ایستلوسره خوڅاه پاك سو ([2]) لیکن

([1]) ردالمحتار فصل فی البئرج ۱ص۱۹۷، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفیر

([2]) وقیل یفتی بمأتین إلی ثلاث مائة وهذا أیسر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۵). ظفیر

که چیري په داسی حالت کی چی ټولی اوبه خرابی سوی وی نوټولی اوبه دي وایستل سی اودغه څاه دي صفا کړل سی نو دا غوره اوبهتره ده. ([1])

دکم څاه څخه چی هندوان اوبه وړی دهغه څخه اودس وغیره کول درست دی اوکه نه؟

سوال: (۳۷۳) کم یوڅاه چی داسی وی چی دهغه څخه هندوان اوبه وړی اودهغه اوبه نه ایستل کیږی بلکه دلمبلو څیښلو او دنورو ضروریاتو دپاره یې وړی لهذا ددغه څاه څخه اودس کول او اوبه څیښل درست دی اوکه نه ؟

جواب: اودس کول او څیښل ددی څاه څخه درست دی اوهیڅ شبه مه کوی ([2]). فقط

په څاه کی چی څپلی ولویده اوپیدا نه سوه نو څنګه به پاک سی؟ سوال: (۲۷۵) په یوه څاه کی چی ددیارلس کلن ماشوم څپلۍ استعمال شده ولویږي او دڅاه دژوروالي په وجه سره ورکه سی دکوشش باوجود په نه وتلو باندی به دری سوه شپیته بوکی ایستل کافی وی اوکه نه څپلۍ او ټولی اوبه را ایستل به ضروري وی؟

جواب: ناپاکه څپلۍ ایستل به ضروری وی نو ددغه څخه وروسته به څاه ددری سوه شپیته بوکو په ایستلو سره پاك سی لیکن که چیري ددغه ناپاکه څپلۍ ایستل ناممکن وی نو په درمختار کی یی لیکلی دی چی په دی صورت کی دي دومره اوبه وایستل سی چی بوکه هم نه سی ډکیدلی: الا اذا تعذر الخ فینزح الماء الی حد لا یملاء نصف الدلو یطهر الکل تبعًا الخ ([3]). فقط

په کم څاه کی چی خنزیر ولویږی اومړ سی دهغه دپاکولو طریقه: **سوال**: (۲۷۶) دهندوانو څاه ته خنزیر ولویدی هغوی اول هغه مړ سوی را وایستی او بیایی دهغه څخه اوبه را وایستلی خو څه اوبه باقی پاته سوی، نو ددغه څاه داوبو څیښل دمسلمانانو دپاره جائز دی اوکه نه ؟

جواب: که چیري دخنزیر دایستلو څخه وروسته ددری سوه ۳۰۰ بوکو په مقدار ددغه څاه اوبه وتلي وی، نودغه څاه پاك سو او مسلمانانو لره دهغه اوبه څیښل او استعمالول درست دی. ([4])

([1]) ینزح کل مائها الذی کان فیها وقت الوقوع بعد اخراجه فان تعذر نزح کلها الخ (الدرالمختار علی هامش رد المحتار فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفیر

([2]) دیوه څاه څخه دهندو داوبو په وړلو سره هغه څاه نه مرداریږي دهغوی پس خورده هم پاکه ده: فسؤر الآدمي مطلقا ولوجنبا اوکافرا الخ طاهر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار مطلب فی السور، ط.س. ج۱ ص۲۲۲). ظ

([3]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲. ظفیر

([4]) وقیل یفتی بمأتین إلی ثلاث مائة وهذا أیسر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ =

ځلورم فصل : دپس خوردی داوبو حکمونه

دفیل دخرطوم (شونډې) اوبه پاکې دي اوکه ناپاکې؟ سوال: (۲۷۷\۱) فیل چې دخپلې خولې ځخه کمې اوبه پریږدي هغه پاکې دي اوکه ناپاکې ؟

دا خفیفه دي اوکه مغلظه: سوال: (۲۷۸\۲) دا په خفیفه نجاست کې داخلې دي اوکه نه ؟

دغه اوبه چه څومره جامې ته ورسیږي نو هغه به ناپاکه سي؟ سوال: (۲۷۹\۳) په دغه اوبو چې څومره اندازه جامه لنده سي نو ناپاکه به سي؟

دفیل دشونډې داوبو څاڅکې دوړیو پرجامه ولویدل نوڅه وکړي؟ سوال: (۲۸۰\۴) دوړیو پر جامه باندې چې څو ځایه دفیل داوبو څاڅکې ولویدل لیکن هغه په جامه کې جذب نه سول، اوپه دستمال سره پاك کړای سول ، په داسې صورت کې به جامه ناپاکه سي اوکه نه پاکه به وي؟ ددې څاڅکو مجموعې اندازه دځلورو روپو په اندازه وه.

جواب: ۱: دغه اوبه ناپاکې دي او مغلظي نجسې دي. (کما في الدر المختار وسور خنزير وكلب وسباع بهائم نجس مغلظ الخ قال الشامي قوله: وسباع بهائم هي ما كان يصطاد بنابه كالاسد والذئب والفهد والنمر والثعلب والفيل والضبع واشباه ذلك، سراج، شامی ص۲۰۵ ج۱، ظفیر). فقط

۲: دغه اوبه به په نجاست مغلظه سره نجسې دي، خفیفه نه دي. ([1]) فقط

۳: دیوه درهم مقدار یعني دورغوی دژوروالی په اندازه معاف دي او لمونځ به پکښې جائز سي، اګر چې پریمنځل دهغه هم واجب دي اوکه چیري دیوه درهم دمقدار څخه زیاته وي نولمونځ به هم نه پکښې کیږي ([2]) واضحه دي وي چې په نجاست رقیقه کې لکه متیازې یا ناپاکې اوبه په دي کې دلاس دتلې دژوروالی په اندازه معاف دي ([3]) اوکه ددې څخه زیات وي نولمونځ نه ورسره کیږي. ([4]) فقط

= ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۲). ظفیر

([1]) وسؤر خنزير وكلب وسباع بهائم مغلظ (درمختار) وسباع بهائم هی ماكان يصطاد بنا به كالأسد والذئب والفهد الخ والفيل (ردالمحتار احكام السور ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۳). ظفیر

([2]) قدر الدرهم ومادونه من النجس المغلظ كالدم والبول والخمر الخ جازت الصلوة معه وإن زاد لم تجز (هدايه باب الأنجاس ج۱ ص۱۷۱). ظفیر

([3]) المغلظة وعفى عنها قدر الدرهم الخ بالوزن فی النجاسة المتجسدة وزنه قدر الدرهم الكبير المثقال وبالمساحة فی غيرها وهو قدر عرض الكف الخ والمثقال وزنه عشرون قيراطا (عالمگيري مصري باب في النجاسة ص۴۳ – ۴۲ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۴۵). ظفير

([4]) فاذا أصاب من قدر الدرهم يمنع جواز الصلوة كذا فی المحيط (عالمگيري مصري باب فی النجاسة ج۱ ص۲۳، ط.س. ج۱ ص۴۲). ظفير

۴: كله چي ددې څاڅكو مقدار ددرې څلورو روپو برابر دى نو داسي معلوميږي چي دا څاڅكي دستني تر سر غټ دي، له دې امله دا جامه ناپاكه ده، لمونځ ددې جامې سره نه كيږي. فقط والله تعالىٰ أعلم (۱)

دانګريزانو دلوښو استعمال جائز دى اوكه نه؟ سوال: (۲۸۱\۱) دانګريزانو لوښي چي ومينځل سي نو په هغو كي داوبو چيښاك كول جائز دى اوكه نه؟

دانګريز پس خورده پاكه ده اوكه ناپاكه؟ سوال: (۲۸۲\۲) دانګريز تر خوړلو وروسته دپاته سوو شيدو استعمالول شرعا څنګه دي؟

جواب: ۱: په دغه لوښو كي څيښاك كول جائز دي. (۲)

۲: دپاته سوو شيدو استعمال شرعًا جائز دي. (په دى شرط چي هغه دشرابو دڅيښلو څخه وروسته سمدستي ددي شيدو څخه خوراك نه وي كړى، (۳) ظفير). فقط

دپيشي او دموږك پس خورده پاكه ده اوكه ناپاكه؟ سوال: (۲۸۳) دموږك او پيشي پس خورده حلاله ده اوكه حرامه؟

جواب: دموږك او پيشي پس خورده پاكه ده. (۴) فقط

الباب الرابع فى التيمم

دتيمم مسئلي

دتبي او دسختي يخني دوجه تيمم جائز دى اوكه نه؟ سوال: (۲۸۴) كه چيري يو څوك ديخنى په موسم كى يوداسى ځنګل ته دكار دپاره ځى چي هلته اوبه په نهائى درجه كى يخى اوهلته دګرمولو اسباب نه وى لكه لوښى او خاشاك او ديخنى وخت ډير وى لكه دوريځى په وجه لمر نه وى يا دمانښام، ياسهار يادشپى وخت وى او ديخنى په وجه جنب

---

(۱) البول المنتضح قدر رؤوس الأبر معفو للضرورة وإن إمتلأ الثوب الخ ولو كان المنتضح مثل رؤوس المسئلة منع كذا فى البحر الرائق (عالمگيري مصري باب فى النجاسة ص۴۳ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۴۲). ظفير

(۲) ويكره الأكل والشرب فى أواني المشركين قبل الغسل ومع هذا لو أكل او شرب فيها قبل الغسل جاز ولا يكون اكلا ولا شربا حراما، وهذا إذا لم يعلم بنجاسة الأواني فأما إذا علم فانه لا يجوز ان يشرب ويأكل منها قبل الغسل الخ (عالمگيري مصري كتاب الكراهية باب رابع عشر ج۱ ص۳۵۸، ط. ماجدية ج۵ ص۳۴۷). ظفير

(۳) سؤر الآدمي طاهر ويدخل فى هذا الجنب والحائض والنفساء والكافر إلا سؤر شارب الخمر ومن دمى فوه إذا شربا على فور ذلك فانه نجس (عالمگيري مصري ج۱ ص۲۳، ط. ماجدية ج۱ ص۲۳). ظفير

(۴) وسؤر الخ سواكن البيوت طاهر للضرورة مكروه تنزيها إن وجد غيره وإلا لم يكره اصلا (درمختار) اى مما له دم سائل كالفارة والحية والوزغة (رد المحتار مطلب فى السؤر ص۲۰۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۲) وسؤر حشرات البيت كالحية والفارة والسنور مكروه كراهة تنزيه هو الأصح كذا فى الخلاصه (عالمگيري كشوري مصري الباب الثالث فى المياه ص۲۳ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۲۴) ظفير

ته دغسل اوبی اودسه ته داودس کولو توان نه وی اویا په چا باندی سخته تبه او یخنی راغلی وی نوتیمم کول به داسی کسانو لره جائز وی اوکه نه؟
جواب: په حالت دمرض اوخوف دمرض کی تیمم درست دی اوکله چی په یخو اوبو سره په غسل کولو او اودس کولوکی اندیښنه دهلاکت یا دمرض وی نو تیمم جائز دی. (۱)
دقدرت لرلو باوجود دوخت دتنګوالی دوجه تیمم درست دی اوکه نه؟ سوال: (۲۸۵) که چیري لمونځ کوونکی دسهار په وخت داسی وخت دخوب څخه راپاڅیدی چی ګرمی اوبه په مکان یاپه کور کی پیدا نه سوی او دیخنی دوجه څخه په یخو اوبو اودس نه سی کولی اونه په وخت کی دومره ګنجائش سته چی اوبه ګرمی کړی اوغسل وکړی او دادا په وخت کی لمونځ وکړی، نوکه دالمونځ ګذاره دلمانځه دادا په وخت کی تیمم ووهی اولمونځ وکړی نوجائز دی اوکه نه؟
جواب: کله چی ده ته دګرمو اوبو قدرت سته نو تیمم کول ورته جائز نه دی، لمونځ دي قضاء کړی خوغسل او اودس دي ضرور وکړی (۲). فقط
چی دناروغه پربدن باندی پلیتی لګیدلی وی اواوبه ورته نقصان رسوی نو طهارت څرنګه حاصل کړی؟ سوال: (۲۸۶) دناروغه پربدن باندی نجاست لګیدلی دی اواوبه ورته نقصان رسوی نوطهارت څرنګه حاصل کړی؟
جواب: په بدن باندی چی نجاست وی هغه دي ومینځی او دهغه څخه وروسته دي تیمم وکړی (۳).
پر ډبري، لرګی، جامی وغیره باندی تیمم درست دی اوکه نه؟ سوال: (۲۸۷) پرلرګی، ډبری، جامی، پوخ فرش یا په دیوال، په وچو یا لمدو وښو، په دوی کی چی کله پر یوه باندی لږه دوړه هم نه وی نوتیمم درست دی اوکه نه؟
جواب: په لرګی او پر جامه باندی بغیر ددوړی څخه تیمم درست نه دی هم دغه ډول حکم

---

(۱) من عجز عن استعمال الماء لبعده میلا الخ او لمرض یشتد او یمتد بغلبة ظن او قول حاذق مسلم الخ او برد یهلك الجنب او یمرضه الخ ولو في المصر اذا لم تکن اجرة حمام ولا ما یدفنه الخ تیم (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۱۴، ط.س. ج۱ ص۲۳۲ - ۲۳۳). ظفیر
(۲) قال فی البحر فصار الاصل انه متی قدر علی الإغتسال بوجه من الوجوه لا یباح التیمم اجماعا (ردالمحتار باب التیمم ص۲۱۲ ج۱، تحت قوله والا ما یدفئه ط.س. ج۱ ص۲۳۴). ظفیر
(۳) وکذا یطهر محل نجاسة الخ مرئیة الخ بقلعها ای بزوال عینها الخ ویطهر محل غیرها ای غیر مرئیة بغلبة ظن غاسل الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۸) او لمرض یشتد او یمتد بغلبة ظن أوقول حاذق مسلم الخ تیمم (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ص۲۱۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۳۳). ظفیر

دشنو او دوچو وښو دی (۱)، اوپر ډبري، ديوال، کچه او پخه خښته اوپر چونه باندی ددوړی څخه بغير هم تيمم درست دی (۲) پر لرګی وغيره باندی لړه دوړه هم کافی ده (۳).

دغسل پرځای تيمم کله درست دی؟ **سوال**: (۲۸۸) يو چاته ديخنی په وجه زکام لګيږی نوهغه لره ديخنی په ورځوکی سهار يا بل ديخنی په وخت کی دنزلی درسيدلو بيره وی نو دجنابت دغسل په ځای کی تيمم کول اوپه دغه تيمم سره دسهار يا دبل وخت لمونځ ادا کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: داوبو داستعمال څخه عاجزوالی دتيمم دپاره شرط دی برابره خبره ده که هغه په دی وجه باندی وی چی اوبه نه وی اويا په دی وجه سره چی داوبو داستعمال سره دمرض دزياتوالی بيره وی اويا دمرض داوږدوالی بيره وی يا ديخنی په وجه دهلاکيدلو يا دناروغه کيدلو انديښنه وی اوګرمی اوبه نه پيدا کيږی، نوکه چيري په دی امورو کی يو امر پيدا سی نوتيمم جائز دی اوکه نه نو جائز نه دی په مسؤوله صورت کی که چيري ديخو اوبو سره دمريض کيدلو انديښنه وی نو په ګرمو اوبو سره غسل کول په کاردی که چيري په ګرمو اوبو سره په غالب ګمان سره يا دحاذق مسلمان طبيب په قول دمريض کيدلو انديښنه وی نوتيمم جائز دی کني نه دی جائز، او لمرض يشتد اويمتد بغلبة ظن اوقول حاذق مسلم ولو بتحرك الخ، اوبرد يهلك الجنب او يمرضه ولو فی مصر اذا لم يکن له اجرة حمام الخ، درمختار (۴). فقط

په تلوار سره يی دجنازې لمونځ په تيمم سره وکی نو په دې سره وختی لمونځ کولی سی:

سوال: (۲۸۹) زيد دتلواري دوجه څخه تيمم وکی اوپه جنازه کی شريك سو نوددغه څخه وروسته فرض لمونځ هم په دغه تيمم باندی کولی سی اوکه نه؟

جواب: په دغه تيمم باندی وختی فرضی لمونځ نه سی کولی، داوداسه کولوڅخه وروسته فرضی وختی لمونځ کول په کار دی. هکذا فی کتب الفقه (۵). فقط

---

(۱) ولا يجوز عندنا بما ليس من جنس الأرض وهو ما يلين بالنار او يترمد كالذهب والفضة الخ وكالحنطة وسائر الحبوب والأطعمة في الفواكه وغيرها وأنواع النباتات مما يترمد بالنار إذا لم يكن عليه أغبار (غنية المستملي ص۷۴ باب التيمم). ظفير

(۲) ويجوز التيمم عند ابی حنيفة ومحمد بكل ما كان من جنس الأرض كالتراب والرمل والحجر والجص والنورة والكحل والزرنيخ الخ ثم لا يشترط أن يكون عليه غباراً (هدايه باب التيمم ص۵۵ ج۱). ظفير

(۳) وكذا يجوز بالغبار مع القدرة على الصعيد عند الحنفية ومحمد لأنه تراب رقيق (هدايه ايضًا) لو ان الحنطة او الشيء الذي لايجوز عليه التيمم إذا عليه الغبار فضرب يده عليه وتيمم ينظر إن كان يستبين اثره بمده عليه جاز ولا فلا (رد المحتار باب التيمم ج۱ ص۲۲۲، ط.س. ج۱ ص۲۴۰). ظفير

(۴) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب التيمم ج۱ ص۲۱۵ – ۲۱۲، ط.س. ج۱ ص۲۳۴. ظفير　　=

داوبو دکموالي په وخت کی پرده نشینه ښځی تیمم وکړی اوکه نه؟ **سوال:** (۲۹۰) په بعضو کلیو کی داوبو قلت دی ددغه وجه څخه بعضو پرده نشینو ښځو ته بعض اوقات اوبه نه ورکول کیږی نوپه دغه اساس بعضی پرده نشینی ښځی لمونځ قضا کوی، نو ددوی دپاره څه حکم دی؟ آیا ددوی دپاره تیمم جائز دی اوکه نه؟

جواب: دتیمم اجازه ترهغه وخته پوری ده چی اوبه نه سی پیدا په ښار اوپه کلیو کی داصورت ډیر کم پیښیږی چی اوبه دي پیدا نه سی لیکن که چیري داسی صورت کله پیښ سی چی یا پرده داره ښځو ته په هیڅ صورت اوبه ورنه کول سی او وخت په تنګیدو وی نوپه تیمم سره دي لمونځ وکړی او قضاء کوی دي نه، (۱) (وروسته دی اودس وکړی او اعاده دی وکړی. ظفیر)

که پرزخم یاپټی باندی مسح کول ګران وی نوڅه وکړی؟ **سوال:** (۲۹۱) که چیري پر زخم یا پټی باندی مسحه کول ګران وی نوڅه کول په کاردی؟

جواب: که چیري په زخم یاپټی باندی مسحه کول ګران وی اونه سی کیدلی نوبیا تیمم درست دی (۲). فقط

دمریض کیدو دبیری دوجه تیمم جائز دی اوکه نه؟ **سوال:** (۲۹۲) زید یوضعیف الجثه اودائم المریض شخص دی، دخپلو اعمالو په وجه یی صحت ډیر خراب سویدی، خصوصًا اعصاب اودماغ یی ډیر کمزوری دی، په دی حالت کی دژمی په موسم کی کله چی ده ته ضرورت شرعی پیښ سی اودسهار دلمونځ دقضاء کیدو په خیال په یخو اوبو سره دغسل نوبت راورسیږی نودسر درد یا دزکام وغیره تکلیف ورته لاحق سی، اوکله

---

(۵) جازالتیمم لخوف فوت صلاة جنازة الخ وان لم تجز الصلوة به وکذا لکل ما لاتشترط له الطهارة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۲۳ – ۲۲۴، ط.س. ج۱ ص۲۴۱). ظفیر

(۱) لا یتیمم لفوت جمعة ووقت ولو وترا لفواتها إلی بدل وقیل تیمم لفوات الوقت قال الحلبی فالأحوط ان یتیمم ویصلی ثم یعید (الدرالمختار علی هامش ردالمحتارباب التیمم ج۱ ص۲۲۷، ط.س. ج۱ ص۲۴۲) ددي عبارت څخه، او شامي چي په دي هکله څه لیکلي دی دهغه څخه په ښکاره ډول معلومیږي چي په داسي حالت کي دي بیا په اوبو سره اودس وکړي او دلمانځه اعاده دي وکړی ځکه داحتیاط همدا تقاضا ده: لعل هذا من هؤلاء المشائخ اختیار لقول زفر لقوة دلیله وهو ان التیمم انما شرع للحاجة إلی اداء الصلوة فی الوقت فیتیمم عند خوف فوته قال شیخنا ابن الهمام ولم یتجه لهم علیه سوی أن التقصیر جاء من قبله فلا یوجب الترخیص علیه وهو إنما یتم إذا أخر لا لعذر اه واقول إذا اخر لا لعذر فهو عاص والمذهب عندنا انه کالمطیع فی الرخص نعم تاخیره إلی هذا الحد عذر جاء من قبل غیرصاحب الحق فینبغی ان یقال تیمم ههنا ویصلي ثم یعید بالوضوء کمن عجز بعذر من قبل العباد الخ (ردالمحتار ایضا ط.س. ج۱ ص۲۴۲). ظفیر

(۲) ویترك المسح کالغسل إن ضر والا لا یترك (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المسح علی الخفین ج۱ ص۲۵۸، ط.س. ج۱ ص۲۸۰). ظفیر

کله داسی هم کیږی چي نه سي ورته لاحق، اوچونکه دګرمو اوبو حصول په وخت کي دبی سرو سامانی په وجه غیر ممکن وی ددی وجي مجبوراً دیخو اوبو ښخه کار اخیستل کیږی چی دهغه سره یو داویر هم وی چی هسی نه چی فالج وغیره ورته ونه لګیږی ځکه چی په اعصابو کی ډیره کمزوری راغلی ده، دزید په دی حالت باندی یوصاحب نظر طبیب نظر ورکړی اوزید لره یې دا رایه ورکړه چی ته په داسی حالت کی دضرورت په وخت کی په ځای دغسل کولو په یخو اوبو سره دسهار لمونځ په تیمم سره کوه. او وروسته بیاپه ګرمو اوبو سره غسل کوه او دتیمم اوغسل ښخه وروسته اودس کول او لمونځ کول په کاردی، او وروسته دغسل ښخه احتیاطا دلمونځ داعادی ضرورت نسته؟

جواب: که چیري ګرمی اوبه میسری نه وی او دحاذق طبیب وغیره په قول باندی اوغالب ګمان باندی دمرض اندیښنه وی نوپه تیمم سره اودس کول درست دی اوچونکه دغسل تیمم داودس اوغسل دواړو دپاره دی، ددی وجي داودس کولو ضرورت هم نسته، هماغه یوتیمم ددواړو دپاره کافی دی (۱)، مګر احتیاط په دې کي دی چي وروسته په ګرمو اوبو سره غسل وکړي او دهغه لمونځ اعاده وکړي. (۲) فقط

<u>جنب ته چي دزکام کیدو بیره وی نوتیمم کولي سی اوکه نه؟</u> سوال: (۲۹۳) دزید زیات احتلام کیږی اودیخنی دوجه ښخه په غسل کولو سره ورته زکام کیږی اوتبه یې نیسی اوکه چیري دغرمی په وخت غسل وکړل سی نوزیات نقصان نه کیږی. په دی حالت کی چی زید دسهار لمونځ په تیمم سره وکړی نوصحیح ده اوکه نه؟ اوتیمم دغسل او داوداسه دواړو دپاره وکړی اوکه نه یوازی دغسل دپاره؟ او دغسل اعاده په غرمه کی وکړی اوکه نه تیمم کافی دی تربل احتلام پوری؟ او دجنابت داحتلام او دهمبستری دپاره یوحکم دی اوکه جدا؟

جواب: دمریضتیا دبیری دوجه ښخه کله چی یخی اوبه ضررناکی وی یا ګرمی اوبه میسری نه وی نوبیا دتیمم سره لمونځ کول درست دی (۳) دغسل او داوداسه دپاره

---

(۱) او برد یهلك الجنب او یمرضه ولو في المصر اذا لم تکن له اجرة حما ولا یدفئه الخ یتیمم لهذه الاعذار کلها (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیم ج۱ ص۲۱۲، ط.س. ج۱ ص۲۳۴). ظفیر

(۲) داعادي په اړه صریحه جزئیه پیدا نه سوه، کیدی سي چي ددرمختار ددي عبارت ښخه را اخیستل سوي وي: لا تیمم لفوت جمعة ووقت ولو وترا لفواتها الی بدل، وقیل تیمم لفوت الوقت قال الحلبي فالاحوط ان یتیمم ویصلي ثم یعید (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ص۲۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۴۲). ظفیر

(۳) او لمرض یشتد او یمتد بغلبة ظن او قول حاذق مسلم الخ او برد یهلك الجنب او یمرضه الخ تیمم لهذه الاعذار کلها (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ص۲۱۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۳۳ – ۲۳۴). ظفیر

یوتیمم دی یوتیمم ددواړو دپاره کافی دی، بیا په غرمه کی کله چی غسل ضررناکه نه وی غسل دي وکړی او دماپښین او دمازیگر وغیره لمونځونه دي وکړی (۱) داحتلام اودجنابت اومجاعت حکم یودی یعنی ټول موجبات دغسل دی. (والمعانی الموجبة للغسل انزال المنی علی وجه الدفق والشهوة من الرجل والمرأة حالة النوم واليقظة الخ، هدایه فصل فی الغسل ص۳۸. ظفیر)

دناروغی یا دبوډاتوب په وجه چی داوبو استعمال ضررناک وی نو دغسل دپاره تیمم کولی سی اوکه نه؟ **سوال:** (۲۹۴) تیمم لکه څنگه چی دعذر په حالت کی داوداسه دپاره کیدی سي په همدغه ډول دغسل څخه هم کیدی سی اوکه نه؟ اودغسل دپاره په تیمم باندی فرض اونفل لمونځ کولی اودقرآن پاك تلاوت کولی سی اوکه نه؟ که چیري یو چاته دناروغتیا یا دبوډاتوب په وجه داوبو استعمال نقصان ورکونکی وی اویا دضرر بیره وی اویا داوبو استعمال وربادی گران اوسخت وی اوتحمل کولی یی نه سی نو داوداسه اودغسل په تیمم سره فرض اونفل لمونځ اودقرآن پاك تلاوت کولی سی یعنی جائز دی اوکه نه؟

جواب: تیمم دعذر په حالت کی لکه څنگه چی داوداسه دپاره کیدی سی دغسل دپاره هم کیدی سی اوپه دی تیمم سره فرض اونفل لمونځ اوتلاوت دکلام مجید ټول درست دی (۲). اوهغه عذر دکم په وجه چی دحدث او دجنابت تیمم درست دی هغه دادی چی دمریض دمرض دسختیدو اویا دمرض داوږدیدلو بیره وی یعنی داودس اویا غسل کولو څخه دغه مرض زیات اویا اوږد کیږی او یابه دیخنی دوجه هلاك اویا ناروغه کیږی محضي په دی وجه چی یخی اوبه دی اوبدی لگیږی اوگرانی وی اوپه هغو سره اودس یا غسل تکلیف وی تیمم درست نه دی، بلکه چی اندیښنه داوی چی مړبه سی او یابه ناروغه سی نودغه وخت بیا تیمم درست دی (۳). فقط

---

(۱) لا يتيمم لفوت جمعة ووقت ولو وترا لفواتها إلى بدل، وقيل تيمم لفوات الوقت قال الحلبي فالأحوط أن تيمم ويصلي ثم يعيد (درمختار) ولعل هذا من هولاء المشائخ اختيار لقول زفر لقوة دليله وهو أن التيمم شرع للحاجة إلى أداء الصلوة في الوقت فتيمم عند خوف فوته الخ (رد المحتار باب التيمم ص۲۲۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۴۲) ددی جزئیي څخه معلومه سوه چي په ذکر سوي صورت کي دي دسهار دلمانځه اعاده هم وکړي، والله اعلم. ظفیر

(۲) ويصلي بتيممه ماشاء من الفرائض والنوافل (هدايه باب التيمم ج۱ ص۵۵). ظفير

(۳) من عجز عن استعمال الماء الخ لبعده ميلا الخ او لمرض يشتد او يمتد بغلبة ظن اوقول حاذق مسلم الخ اوبرد يهلك الجنب او يمرضه الخ او خوف عدو الخ او عطش الخ او عدم آلة طاهرة يستخرج بها الماء تيمم لهذه الاعذار كلها (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب التيم ج۱ ص۲۱۴ - ۲۱۸، ط.س. ج۱ ص۲۳۲ - ۲۳۲) قال في البحر أنه متى قدر على الأغتسال بوجه من الوجوه لا يباح له التيمم اجماعا (ردالمحتار باب التيمم =

داورګاډی سره متعلق دلمانځه، اوداسه اودتیمم مسائل: **سوال**: (۲۹۵) چونکه ددی ډیر ضرورت دی چی په لمانځه کی سستی راوستونکی مشکلات حل کړل سی، لهذا ستاسی دمحترم حضور څخه پوښتنه کیږی چی داورګاډی دسفر په حالت کی لاندینی او یا ددی په شان نور چی دجناب والا په ذهن کي راسی نو ددی وختونو دشرعی احکامو درویه ددی څه دفعه ده؟ مثلا داورګاډی دلږ دریدو په وجه دومره وخت پیدانه سی چی انسان پکښی دخپلو ضرورتونو اودغټو حاجتونو په داسی حالت کی چی په اورګاډی کی ټټی او بیت الخلاء نه وی ځان فارغه کړی اودس وکړی اولمونځ وکړی نوڅه کول په کاردی؟ ایا په تیمم سره لمونځ وکړی اوکه څنګه؟ دمثال په توګه داورګاډی په سفر کی داوداسه اودشرعی غسل دپاره اوبه اووخت میسر کیدی نسی نو په تیمم سره لمونځ وکړل سی اوکه نه؟ مثلاً په روان اورګاډی کی لمونځ په داسی حالت کی کول چی دخلګو دزیاتوالی په وجه ځای نه وی، اویا قبلی ته مخ کول دکږ لیچونو په وجه ممکن نه وی نولمونځ څرنګه ادا کړل سی؟

جواب: حامداً ومصلیاً، امابعد: مستفسره امور په لاندی ډول سره دی:

۱. په اورګاډی کی که چیري دایقین وی چی دلمونځ په وخت کی به اوبه پیدا سی نودلمانځه وروسته کول مستحب دی نوکه چیري اوبه پیدا سوی نواودس دي وکړی اولمونځ دي ادا کړی، اوکه چیري پیدانه سوی او دوخت دتیریدلو اندیښنه وه نوتیمم دي وکړی، اولمونځ دي ادا کړی (۱) داوبو دپیدا کیدو په صورت کی اوبه کم ازکم دیوه میل په اندازه لیری والی شرط دی (۲).

۲. که چیري اوبه پیدا نه سوی اوپه دی صورت کی یوسړی تیمم وکی اولمونځ یی شروع کی او لا لمونځ نه ؤ ختم سوی چی اورګاډی تم ځای ته راورسیدی په کم ځای کی چی داوبو پیدا کیدل یقینی امردی نواوس اودس کول او لمونځ ادا کول په کاردی، اوکه چیري دلمونځ دختمولو څخه وروسته اورګاډی تم ځای ته راغی چیري چی داوبو دپیدا کیدلو یقین دی نوهغه لمونځ وسو اودهغه ددوباره کولو حاجت نه سته (۳).

= ج ۱ ص ۲۱۲، ط.س. ج ۱ ص ۲۳۴). ظفیر

(۱) ویستحب لعادم الماء وهو یرجوه ان یؤخر الصلوة إلى آخر الوقت فان وجد الماء یتوضأ وإلا تیمم وصلى لیقع الأداء بأکمل الطهارتین الخ (هدایه باب التیمم ج ۱ ص ۵۵). ظفیر

(۲) من عجز عن استعمال الماء لبعده میلا الخ تیمم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب التیمم ج ۱ ص ۲۱۴، ط.س. ج ۱ ص ۲۳۲). ظفیر

(۳) وندب لراجیه رجاء قویا التاخیر الى آخر الوقت ولو لم یؤخر وتیمم وصلي جاز إن کان بینه وبین الماء میل وإلا لا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب التیمم ج ۱ ص ۲۲۹، ط.س. ج ۱ ص ۲۴۹). ظفیر

۳. داورګاډی په تم ځای کی که چیري اوبه وړیا نه پیدا کیږی بلکه په قیمت سره پیدا کیږی نوکه قیمت دعرف موافق ؤ، اودده سره یې قیمت موجود ؤ نوپه بیعه دي واخلی اواودس دي وکړی اولمونځ دي وکړی اوتیمم جائز نه دی اوکه چیري قیمت ورسره نه وی یا قیمت زیات ګران وی نو تیمم دي وکړی اولمونځ دي وکړی ([1]).

۴. داورګاډی په تم ځای که چیري اوبه ورکونکی مسلمان نه وی بلکه هندو وی نودهغه اوبه اخیستل اواودس کول جائز دی. (په استېاپ تم ځای کی چی کمی اوبه تقسیمیږی هغه عموماً پاکی وی اودهغه لوښی هم لهذا شبه کول نه ی په کار. ظفیر)

۵. که چیري په اورګاډی کی دیو مسافر سره اوبه وی نوهغه لره داوداسه دپاره اوبه غوښتل په کاردی، نوکه چیري هغه اوبه بلا قیمته یا سره دقیمته ورکړی نو اوداس دي وکړی، اوکه چیري هغه اوبه ورنه کړی نوتیمم دي وکړی اولمونځ دي ادا کړی په داسی صورت کی داوبو دغوښتلو څخه شرم کول نه دی په کار، ځکه چی شرعی فرض ادا کول زیات ضروری دی ترڅو پوری چی اوبه ونه غواړی عجز به نه موندل کیږی نوتیمم به هم درست نه وی ([2]). (نن سبا په هر اورګاډی کی داوبو انتظام وی اوهغه اوبه پاکی وی اوپه هغو سره اودس اوغسل کول جائز دی، ددی وجي دتیمم نوبت نه پیښیږی. ظفیر).

۶. دیوچا سره اوبه موجودی دی اوهغه ته دامعلومه ده چی داورګاډی په تم ځای کی اوبه نه پیدا کیږی نوکه چیري اودس وکړی نوتږی به پاته سی اودتندی برداشت به ونه کړی سی نو دتیمم سره دي لمونځ وکړی ([3]).

۷. داورګاډی مسافرته چی داودس ماتی ضرورت وی نو اول دي داودس ماتی څخه ځان فارغه کړی او وروسته دي اودس وکړی اولمونځ دي وکړی که چیري داودس ماتی (بول اوبراز) ضرورت خوئی ؤ خو دموقع دنه پیدا کیدو دوجه څخه عاجز پاته سی اوڅه ساعت وروسته ورته ضرورت پاته نه سو نواوس اودس اولمونځ کولی سی. (په اورګاډی کی داودس ماتی نظام وی. ظفیر)

۸. دمسافر سره یوه لوټه اوبه دی کمی چی داوداسه دپاره کافی دی داودس او دطهارت

([1]) وإن لم يعطه إلا بثمن مثله او بغبن يسير وله ذلك فاضلا عن حاجته لا يتيمم ولو اعطاه بأكثر يعنى وهو ضعف قيمته فى ذلك المكان او ليس له ثمن ذلك تيمم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب التيمم ج۱ ص۲۳۱، ط.س. ج۱ ص۲۵۱). ظفير

([2]) ويطلبه وجوبا على الظاهر من رفيقه ممن هو معه فان منعه ولو دلالة بان استهلكه تيمم لتحقق عجزه الخ وقبل طلبه لا يتمم على الظهر الخ لأنه مبذول عادة وعليه الفتوىٰ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج۱ ص۲۳۱). ظفير

([3]) وخالف السبع والعدو والعطش عاجز حكماً (هدايه باب التيمم ج۱ ص۵۵، ط.س. ج۱ ص۲۵۰). ظفير

دواړو دپاره کافی نه دی نو داسی سړی ته که دلوی اودس ماتی حاجت وی نوهغه دي په لوټو باندی استنجاء وکړی دلمونځ دپاره دي تیمم ووهی (۱) (نن سبا داورګاډی په تم ځایونو کی داوبو نلکی لګیدلی وی اوهغه اوبه پاکی وی او دهغو داستعمال عام اجازت وی. ظفیر)

۹. داورګاډی دمسافر دپاره په کاردی چی هغه دي دلمانځه دوخت څخه مخکی دلمانځه خیال اواهتمام وکړي مثلا که چیري داودس ضرورت یی وی نوځان دي فارغ کړی په اورګاډی کی عموماً داودس ماتی ځایونه وی، اوکه چیري اتفاقا په اورګاډی کی داودس ماتی ځایونه نه وی نو ددی خیال دي وساتی چی دوخت څخه مخکی په داسی تم ځای کی چیري اورګاډی لس پنځلس منټه دریږی ځان دي فارغه کړی، اویا دي یوې بل ګاډی ته ورسی او داودس ماتی څخه دي فراغت حاصل کړی همدغه ډول دلمانځه دوخت څخه مخکی دي دیوتم ځای څخه اوبه راواخلی او کنبیږدی یی، چی دلمانځه په کولوکی دقت اوسختی نه وی، اخر موږ دخپلو نورو حاجتونو دپاره په اورګاډی څه څه کوو، کله چی داورګاډی په یوه تم ځای کی دطبیعت موافقه ډوډی وغیره پیداکیږی نو داول څخه یی واخلو او پټه یی کړو، ددی دپاره چی پروخت باندی دقت اوتکلیف نه وی، همدغه ډول دلمونځ خیال ساتل دیوه مسلمان نصب العین کیدل په کاردی.

۱۰. څرنګه چی بی اودسه کس داوبو دنه پیدا کیدو په صورت کی دتیمم سره لمونځ کولی سی، لکه څرنګه چی پوره او مفصل ذکر سول اودغه رنګه جنب یعنی چاته چی دلمبلو حاجت وی نو داوبو دنه پیدا کیدلو په صورت کی دغسل دپاره تیمم کولی سی اولمونځ په داسی صورتونوکی ترک کیدلی نه سی (۲).

۱۱. که چیري ده ته یقین وی چی دلمانځه په وخت کی به دننه ګاډی یوداسی ستیشن ته ورسیږی په کم ځای کی چی داوبو نلکه ده یا څاه دی اودی په دومره وخت کی غسل کولی سی نوتیمم کول نه دی په کار. (۳)

---

(۱) ویجب أن یفرض غسله إن جاوز المخرج نجس مانع ویعتبر القدر المانع لصلاة فی ماوراء موضع الإستنجاء لأن ما علی المخرج سقط شرعا وان کثر وهذا لا نکره الصلوة معه (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب الإستنجاء ج۱ ص۳۱۳ – ۳۱۴، ط.س. ج۱ ص۳۳۸). ظفیر

(۲) والحدث والجنابة فیه سواء وکذا الحیض والنفاس لما روی أن قوما جاءوا إلی رسول الله ﷺ وقالوا إنا قوم نسکن هذه الرمال ولا نجد الماء شهرا او شهرین وفینا الجنب والحائض والنفساء فقال علیکم بأرضکم (هدایه باب التیمم ج۱ ص۱۵۲ – ۱۵۳). ظفیر

(۳) ویجب أن یفترض طلبه ولو برسوله قدر غلوه ثلاث مائة ذراع الخ إن ظن ظنا قویا قربه دونه میل بأمارة او إخبار عدل وإلا الخ لا یجب (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ص۲۱۳،۲۱۴،ط.س. ج۱ص۲۴۶). ظفیر الدین مفتاحی غفرله

۱۲. نلکه په لمرکی ده چی دهغی اوبه گرمی دی اوپه یقین سره پوهیږی چی په دی اوبو سره به مضرت وی یا دیخنی په موسم کی دنلکی اوبه یخی دی اویقین یی دی چی که چیري غسل وکړم نومریض به سم نو په تیمّم سره دي لمونځ وکړی ([1]).

۱۳. پر نلکه باندی دلمبلو له امله که چیري شرم ورځی او دستیشن پرځاه باندی لمبل دخپل ډول خلاف گڼی نو داعذر شرعًا قبول او مسموع نه دی.

۱۴. په اورگاډی کی استقبال الی القبلة ضروری دی دقبلې طرف ته دي مخ کړی اولمونځ دي شروع کړی او دلمانځه کولو په حالت کی که چیري داورگاډی مخ بدل سی اودی پوهیږی چی داورگاډی مخ بدل سو نودی دي هم دقبلی طرفته وگرځی اوکه چیري دده دلمونځ کولو په حالت کی داورگاډی مخ څوځله بدل سو اوده دقبلی پربرابر په مخ کیدلو سره لمونځ ادا کی او دلمانځه څلور واړه رکعتونه څلورو طرفونو ته ادا سول نوهیڅ مضائقه دی نه گڼی، بلکه همداسی کیدل ضروری دی اوکه چیري دی دلمونځ کولو په حالت کی دریل دمخ په بدلیدلو باندی خبر نه سو اوهم یوه طرف ته یی لمونځ وکی نولمونځ وسو، که چیري په ریل کی دقبلی سمت معلوم نه وی نو دخلگو څخه دي معلوم کړی، اوکه چیري څوك ښودونکی نه وی نوپه زړه کی دي ښه غور وکړی او داټکل څخه دي کار واخلی چی کم طرفته دده زړه گواهی وکړی هم هغه طرف ته دي لمونځ ادا کړی ([2]).

۱۵. په ریل کی دي بغیر دعذر څخه په ناستی لمونځ نه کوی ځکه چی په لمانځه کی قیام فرض دی هغه پریښودل په کارنه دی، دافکر کول چی په ولاړی لمونځ نه سم کولای محض وهم دی ځکه چی په تجربه ښودل سویده چی په سوونو کسان په ریل کی په ولاړه لمونځ کوی، اوپه هغوی کی یی هیڅ څوك نه غوځاریږی نه هغوی ته چکر ورځی، نه قی کیږی ([3]).

([1]) الجنب الصحيح فی المصر إذا خاف بغلبة ظنه عن التجربة الصحيحة إن إغتسل أن يقتله البرد او يمرضه يتيمم عند أبی حنيفة وإن كان الجنب خارج المصر يتيمم بالإتفاق (غنية المستملي ص۲۴). ظفير

([2]) وقبلة العاجز عنها لمرض وإن وجد موجها عند الإمام او خوف مال وكذا كل من سقط عنه الأركان جهة قدرته الخ ويتحري وهو بذل المجهود لنيل المقصود عاجز عن معرفة القبلة بما مر فان خطأ لم يعد لمامر وإن علم به فی صلوته او تحول رايه إلخ إستدار وبنی حتی لو صلی كل ركعة لجهة جاز (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب شروط الصلوة ج۱ ص۴۰۳، ط.س. ج۱ ص۷۳۲) ومن أراد أن يصلی فی سفينة تطوعا اوفريضة فعليه ان يسقبل القبلة الخ حی لو دارت السفينة وهو يصلی توجه إلی القبلة حيث دارت الخ (عالمگيري فی إستقبال القبلة ج۱ ص۵۹، ط. ماجدية ج۱ ص۲۳). ظفير

([3]) من تعذر عليه القيام لمرض حقيقی وحده أن يلحقه ضرر به يفتی الخ او حكمی بأن خاف زيادته الخ او =

۱۲. دریل حکم دکښتی او اوښ او دآس غوندی نه دی، په کښتی کی دحضرت امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد په ناسته لمونځ کول جائز دی ځکه چی دسر ګرځیدل اکثره ورسره واقع کیږي خو دامام اوبویوسف اوامام محمد رحمهما الله په نزد په کښتی کی هم بغیر دعذر څخه لمونځ کول جائز نه دی ترڅو پوری چی دسر ګرځیدل او دزړه خرابیدل نه وی پر آس او نورو بار وړونکو حیوانانو باندی بی له عذره فرض لمونځ ادا کول درست نه دی اودآس په ګاډی اوپه نورو څلورو پښو لرونکو ګاډیو کي په هغه وخت کي چی حیوان تلونکی نه وي اوهغه پر ځمکه باندی ولاړه وی نوپه هغه کی لمونځ په ولاړی باندی په کاردی، داعلماؤ دتخت مشابه ګرځولی دی، ریل چی کم صاحب پرکښتی باندی قیاس کوی نوهغه په ناسته باندی دلمانځه دورکولو رایه لری، خو واضحه دي وی چی دصاحبینو په نزد هم په کښتی کی ترڅو پوری چی دوران دسر اودزړه خرابیدل نه وی په ناستي لمونځ کول جائز نه دي، او امام صاحب په دی خیال سره چی اکثره په کښتی کی دسرچکر اوګرځیدل وی نوپه ناسته لمونځ جائز وګرځوی او صاحبینو ددی موجود کیدل ضروری ونه ګڼل، په هرحال دقیام دپریښودلو وجه دوران دسر دی، لیکن په ریل کی سفر کوونکی پوهیږی چی دوران دسر نه کیږی موږ شپه اوورځ ګورو چی په زرګونو کسان سړی ښځی، بوډاګان اوواړه دهرملك اوسیدونکی په ریل کی سفر کوی اوچاته هم دوران دسر نه کیږی نواوس پوهیدل په کاردی چی ریل ته دکښتی سره مناسبت په دی معنٰی کی نه سته نوبیا قیام ولی پریښودل سی؟ پرتخت باندی چی دلمونځ کولو کم حکم دی هم هغه دریل سره مناسب معلومیږی په تخت کی چی تیرونه ولګول سی اوهغه وچلول سی نو دهغه کم حکم چی دلمانځه کولو په حق کی ؤ هغه به پر خپل حال وی، نو هیڅ وجه نه معلومیږی چی په ریل کی دي دلمونځ کوونکی څخه قیام ساقط سی پاته سوه دا چي په ولاړی په لمونځ کولوکی دغوځاریدلو اندیښنه ده نودا محض وهم دی تجربه ددی خلاف ګواهی ورکوی کم ازکم یوځل امتحان کول خو په کاردی چی غوځاریږی اوکه نه؟ سر له اول څخه ددی وهم په وجه فریضهٔ الهی پریښودل دعقل خبره نه ده (۱).

= دوران راسه او وجد لقيامه لما شديدا الخ صلى قاعدا الخ وإن قدر على بعض القيام ولو متكئًا على عصا او حائط قام لزوما بقدر مايقدر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب صلوة المريض ص۷۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۹۵ – ۹۲ – ۹۷). ظفير

(۱) صلى الفرض في فلك جار قاعدا بلا عذر صح لغلبة العجز وأساء قالا لا يصح إلا بعذر وهو الأظهر والمربوطة في الشط كالشط في الأصح والمربوطة بلجة البحر إن كان الريح يحركها شديدا فكا السائرة وإلا فكالواقفة =

۱۷. په اورګاډی کی بعض خلګ داسی لمونځ کوی چی دریل پریوه تخته باندی پښی زوړندی کړی او کښینی چی پر چوکۍ باندی کښیني اوپر دویمه تخته باندی سجده کوی دا جائز نه دی په داسی کولو سره لمونځ نه ادا کیږی ځکه چی په دي کی خو اول دقیام پریښودل وسوه اوقیام فرض دی اودیم داچی په سجده کی دزنګنونو لګول پرمځکه باندی هم فرض دي هغه هم پریښودل سوه. (۱) په ریل کی که چیري قبله په داسی طرف باندی واقع وی نوپه مینځ کی دي څه اسباب کښیږدی اوپر یوه تخته باندی لمونځ کول په کاردی اوپر مخامخ تخته باندی سجده کول په کاردی که خپل اسباب یی نه وی نودنورو مسافرانو چی کم ډیر اسباب موجودوی دهغوی په اجازت سره هغه ایښودلی سی اوکه چیري اسباب نه وی یا پیدا نه سی نودغه ډول لمونځ نه دی کول په کار، کله چی سټیشن ته راسی نوهلته دي لمونځ وکړی که چیري په ریل کی مسافر دومره زیات وی چی دلمانځه کولو هیڅ صورت جوړ نه سی اوسجده اورکوع نه سی کیدی نو لمونځ په داسی حالت کی مؤخر کول په کاردی اوپه اشاری سره لمونځ کول نه دی په کار.

۱۸. بعضو خلګو په دی خیال سره لمونځ پرې ایښی دی چی خلګو ته به تکلیف وی یاهغوی به دلمانځه دپاره ځای ورنه کړی، خودا فکر صحیح نه دی دلمانځه دپاره څوك بخل نه کوی اکثره داتجربه سویده چی مسلمان خو مسلمان دی بلکه هندوان خلګ هم په ډیر بشاشت سره دلمانځه کولو دپاره ځای دلږ ساعت دپاره خالی کوی، نوپه دی فکر سره دلمانځه پریښودل مناسب نه دی، آخر کله چی مسلمان مجبور سی نو دې مسافرو ته دخپل پرېوتلو او دبیده کیدلو دپاره دځای خواهش کوی نو بیا یې دلمانځه دپاره کمه

= (درمختار) قوله لغلبة العجز أى لأن دوران الرأس فيها غالب والغالب كالمتحقق فأقيم مقامه، قوله وأساء أشار إلى ان القيام افضل لأنه أبعد عن شبهة الحق والخروج أفضل إن امكنه لأنه أمكن لقلبه قوله هو له هو الأظهر وفى الحلية بعد سوق الأدلة والأظهر أن قولهما أشيد فلا جرم إن فى الهادى القدسي وبه نأخذ آه قوله والمربوطة فى الشط الخ فلا تجوز الصلوة فيها قاعدا إتفاقا الخ وعلى هذا ينبغى ان لا تجوز الصلوة فيها مع إمكان الخروج إلى البر، قوله وإلا فكالواقفة أى إن لم تحركها الريح شديدا بل يسيرا فحكمها كالواقفة فلا تجوز الصلوة فيها قاعدا مع القدرة على القيام (ردالمحتار باب صلوة المريض ج۱ ص۷۱۳ – ۷۱۴) دعلامه مفتى صاحب دڅیړني څخه معلومیږي چي که چیري یو سړی غوځاریږي نوپه هغه صورت کي په ناسته په ریل کي لمونځ صحیح دی، دهندوستان ځیني واړه لینونه داسي دي چي په هغو کي په ولاړه لمونځ نه سي ادا کیدای بلکه څوك پکښي غوځاریږي، ځکه نو پرهمدغو لینونو باندي په ناسته لمونځ کول صحیح دي، والله اعلم. ظفير

(۱) ومن فرآئضها القيام بحيث لو مر يديه لا يناله ركبتيه الخ ومنها السجود بجبهته وقدميه الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱ ص۷۱۲، ط.س. ج۱ ص۴۴۴). ظفير

چې فريضۀ الهی ده ولی ونه کړی؟ په دی وخت کی صرف دايوځو صورتونه په ذهن کی راغلل او دهغو په اړوند مختصر تفصيل وليکل سو. فقط

دفالج او دنورو مرضونو دويری څخه تيمم جائز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۲۹۲) دزيد عمر ۷۷ کاله سو اوپه سبب دزمی دورځو دفالج او دنورو مرضونو دبيری څخه دسهار اودماخستن لمونځ په تيمم سره کوی داجائز دی اوکه نه؟ او دده دعمر دپاره څه خاص حکم دلمونځ او دنورو په باره کی سته اوکه نه؟ بل داچی شيخ فانی دکم عمر وی او دهغه دپاره شرعًا کم کم رعايتونه دی؟

جواب: دشيخ فانی دپاره دڅه خاص عمر تحديد نسته شرعًا، بلکه شيخ فانی هغه بوډاته وايی کم چی مرګ ته نژدی وی اوورځ په ورځ اووقتًا په وقتًا دهغه قوت دزوال او دکمی طرف ته وی تردی پوری چی مړ سی دداسی شيخ فانی دپاره په روژه کی داحکم دی چی هغه دي دروژی فديه ورکوی نو دشيخ فانی دپاره صرف دروژی په متعلق تخفيف سوی دی (۱) او دلمانځه دپاره څه خاص حکم دشيخ فانی دپاره نسته، بلکه دلمونځ متعلق عام حکم دادی چی هرڅوك برابره خبره ده كه دهرڅومره عمر وی ترڅو پوري چي په ولاړي سره لمونځ کولای سي نو په ناستي سره لمونځ نه دی ورلره جائز (۲) همدارنګه ترڅو پوری چی بيماری او نور څه عذر نه وی نوتيمم دهغه دپاره درست نه دی اوکه چيري په يخو اوبو سره دژمی په موسم کی دضرر انديښنه وی نوکه چيري دګرمولو قدرت يی وی نو اوبه دي په چا ګرمی کړی او په هغو سره دي اودس وکړی اوتيمم په داسی حالت کی هم درست نه دی (۳). فقط

---

(۱) وللشيخ الفاني العاجز عن الصوم الفطر ويفدى وجوبا (درمختار) قوله للشيخ الفاني الذى فنيت قوته او اشرف على الفناء ولذا عرفوه بأنه الذي كل يوم ينقص إلى أن يموت (رد المحتار كتاب الصوم فصل فى العوارض المبيحة لعدم الصوم ج۲ ص۱۲۳، ط.س. ج۲ ص۴۲۷). ظفير

(۲) ومن فرائضهما التى لا تصح بدونها التحريمة قائما الخ ومنها القيام الخ فى فرض وملحق به كنذر وسنة فجر فى الأصح لقادر عليه وعلى السجود (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب صفة الصلوة ج۱، ط.س. ج۱ ص۴۴۲ – ۴۴۴). ظفير

(۳) إذا خاف المحدث إن توضأ أن يقتله البرد او يمرضه تيمم الخ لكن الأصح عدم جوازه اجماعا كذا فى النهر الفائق والصحيح أنه لا يباح له التيمم كذا فى الخلاصه وفتاوى قاضيخان (عالمګيري كشوري الباب الرابع فى التيمم ج۱ ص۲۲، ط. ماجدية ج۱ ص۲۸) مګر دعلامه شامي دتحقيق مطابق كه چيري په اودس كولو كي ضرر متحقق وي نو دتيمم اجازت دي په دي اړه چي هغه كم تفصيل نقل كړيدی هغه مطالعه كړی: قيد بالجنب لأن المحدث لا يجوز له التيمم للبرد في الصحيح خلافا لبعض المشايخ كما في الخانية والخلاصة وغيرهما وفي المصفى أنه بالإجماع على الأصح قال في الفتح وكأنه لعدم تحقيق ذلك في الوضوء عادة اهـ واستشكله الرملي بما صححه في الفتح وغيره في مسألة المسح على الخف من أنه لوخاف سقوط رجله من البرد بعد مضي مدته =

دتبې په حالت کې په تیمم سره لمونځ کیږي اوکه نه؟ **سوال**: (۲۹۷) دتبې په حالت کې په تیمم سره لمونځ کیږي اوکه نه؟

جواب: که چیرې تبه داسې وي چې داوبو داستعمال سره دضرر اویا دمرض دزیاتوالي اندیښنه وي نوتیمم درست دی کما فی الدرمختار اولمرض یشتد اویمتد الخ (۱). فقط

دتبې په اندیښنه کې تیمم کولې سي اوکه نه؟ **سوال**: (۲۹۸) یو چاته په یخو اوبو سره په اودس کولو کې دیخنی کیدلو او دتبې اندیښنه ده نوکه چیرې داکس په گرمو اوبو سره اودس کول غواړي نوده ته یادده ښځی ته اکثره په اوبو گرمولو کې تکلیف وي نودغه کس تیمم کولې سي اوکه نه؟

جواب: کله چې داوبو دگرمولو او ورسره داودس کولو استطاعت سته نو دتیمم کول ده ته درست نه دی (۲). فقط

دمرض په اندیښنه کې دمریض دطبیعت او دطبیب دخبرې دواړو اعتبار دی: **سوال**: (۲۹۹) دعلالت او ناروغي په وخت کې چې تیمم جائز دی نو په دي کې دمریض طبیعت ته اعتبار دی اوکه نه طبیب حاذق ته؟ اوکه بل څه معیار یې دی؟

جواب: په درمختار کې دی: او لمرض یشتد اویمتد بغلبة ظن او قول حاذق مسلم الخ (۳) ددي څخه معلومه سوه چې په تیمم کې طبیعت او تجربې اوگمان غالب ته هم دخل دی او دطبیب حاذق قول ته هم، په دي کې چې هریو موجود سی نو دتیمم دپاره مبیح دی (۴). فقط

که دبیمارتیا بیره وي نوڅه وکړي؟ **سوال**: (۳۰۰) زما طبیعت کمزوری دی اوماته داحتلام تکلیف پیښ دی چې ډیر کم به یوه شپه ناغه کیږي، اوس موسم یخ دی نو دسهار لمونځ

= یجوز له التیمم قال ولیس هذا إلا تیمم المحدث لخوفه علی عضوه فیتجه ما في الأسرار من اختیار قول بعض المشایخ أقول: المختار في مسألة الخف هو المسح لا التیمم کما سیأتي في محله إن شاء الله تعالی نعم مفاد التعلیل بعدم تحقیق الضرر في الوضوء عادة أنه لو تحقق جاز فیه أیضا اتفاقا ولذا مشی علیه في الإمداد لأن الحرج مدفوع بالنص وهو ظاهر إطلاق المتون (ردالمحتار باب التیمم تحت قوله او برد یهلك الجنب الخ ج۱ ص۲۱۲، ط.س. ج۱ ص۲۲۴). ظفیر

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۱۵، ط.س. ج۱ ص۲۳۳. ظفیر

(۲) إذا خاف المحدث إن توضأ أن یقتله البرد او یمرضه الخ الأصح عدم جوازه إجماعا وکذا فی النهر الفائق والصحیح أنه لا یباح له التیمم کذا فی الخلاصة وفتاوی قاضیخان (عالمگیري کشوري الباب الرابع فی التیمم ج۱ ص۲۹، ط. ماجدیة ج۱ ص۲۸). ظفیر

(۳) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۱۵، ط.س. ج۱ ص۲۳۳. ظفیر

(۴) قوله بغلبة ظن ای عن أمارة او تجربة شرح المنیه قوله او قول حاذق مسلم ای إخبار طبیب حاذق مسلم غیر ظاهر الفسق وقیل وعدالته شرط شرح المنیه (رد المحتار باب التیمم ص۲۱۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۳۳). ظفیر

دجنابت په حالت کی وکړم اوکه څه؟ ځکه چې دسهار په وخت کي په غسل کولو سره دنمونیه ناروغی اندیښنه ده؟

جواب: شرعی حکم په داسی صورت کی دادی چی که چیري په ګرمو اوبو سره په غسل کولوکي مضرت نه وی نو دګرمو اوبو سره دي غسل وکړل سی، او دسهار لمونځ دي پرخپل وخت باندی ادا کړل سی اوکه چیري دګرمو اوبو سره هم بیره وی دمرض په غالب ګمان باندی او یاګرمی اوبه میسري نه وی نوتیمم دي ووهی او دسهار لمونځ دي پرخپل وخت باندی وکړي او وروسته دي یوولس بجی دعادت موافق غسل وکړي اوباقی لمونځونه دي په خپلو وختونو کی ادا کړی (۱). فقط

نواقض وضوء دجنابت دتیمم دپاره ناقض نه دي: **سوال**: (۳۰۱) که چیري جنب په شرعی عذر سره تیمم دجنابت وکړی نو دغه تیمم دوضوء په نواقضو سره ماتیږی اوکه؟

جواب: جنب که چیري په شرعی عذر سره تیمم وکړی نو ددغه عذر په ختمیدلو به هغه تیمم هم زائل سی مثلاً داوبو دنه پیدا کیدلو په وجه یی تیمم کړی ؤ نوکه چیري اوبه پیدا سوی اوقدرت یی وسو نو تیمم دجنابت به مات سی یاکه یې دناروغي په وجه تیمّم کړی ؤ نوکله چي هغه ناروغي ختمه سي هغه تیمّم به هم مات سي، اویا که کم دغسل واجبوونکی امر موجود سو نو تیمم به مات سی اوپه نواقض وضوء سره به مطلقًا هغه تیمم نه ماتیږی، مثلا هغه دجنابت دوجه څخه تیمم دجنابت وکی یا داوبو دنه پیدا کیدلو په وجه سره یې تیمم وکی، بیا هغه ته داسي بې اودسي چي داوداسه واجبوونکي وه پیښه سوه نو په هغه باندي به دجنابت تیمّم نه ماتیږی (۲). فقط

دمعذوره دپاره تیمم جائز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۰۲) داستنجاء دزیاتوالی له امله په کم سره چی اودس ماتیږی ساعت په ساعت، اوداسی نور شکایات دخیتی په کمو سره چی اودس پاته کیدل یقینی نه سی کیدی نوکه چیري اودس وکړل سی نو دمرض دپیلیدو باعث کیږی نوپه داسی صورت کی دتیمم دپاره څه حکم دی؟

جواب: دداسی عذرونو حکم په شریعت کی بل دی هغه داچی کم کس معذور وی دهغه اودس نه پاته کیږی برابره خبره ده که دهوا په وتلو سره وي یا دختي دخوږیدلو په وجه سره، نوهغه بغیر دعذر دوجه څخه لمونځ په وخت کی دننه نه سی کولای نوهغه لره

---

(۱) والجنب الصحیح إذا خاف بغلبة ظنه عن التجربة الصحیحة إن إغتسل أن یقتله البرد او یمرضه یتیمم عند ابی حنیفة (غنیة المستملي ص۷۴). ظفیر

(۲) وناقضه ناقض الأصل ولو غسلا فلو تیمم للجنابة ثم احدث صار محدثا لا جنب الخ وقدرة ماء کاف بطهره فضل من حاجته الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۳۴ – ۲۳۵، ط.س. ج۱ ص۲۵۴). ظفیر

صرف یوځل اودس په وخت کی دننه کافی دی، په همدغه یو اودس سره په ټول وخت کی لمونځ فرض، سنن اونوافل کولی سی باقی ددی تفصیل دي دفقهی په کتابونوکی وکتل سی (۱). فقط

جنب ته که چیري په غسل سره دنقصان خطره وی نوپه تیمم سره لمونځ کولی سی: سوال:

(۳۰۳) زید جنب سویدی جومات ته ولاړی چی لمونځ په جماعت سره ادا کړی، وایي چی ماته همیشه ریزش او ددماغو کمزوری عارضه او لاحق کیږی او غسل دسهار په وخت کی ماته ضرر رسوی که ګرمی اوبه میسری هم سی خو بیاهم ضرر رسوی نوتیمم درست دی اوکه نه؟ اوکه چیري په ګرمو اوبو غسل وکړی او اور ته نژدی لمونځ وکړی نوجماعت فوت کیږی، شرعی حکم څه دی؟

جواب: که چیري قوی ګمان وي چی ضرر اومرض به ورته ورسیږی، اګرکه په ګرمو اوبو غسل وکړی اوګرمه جامه حاصله کړی اوپه دی صورت کی دمرض بیره نه وی نو همدغه ډول دي وکړی اګرکه جماعت فوت سی (۲). فقط

اوبه چی موجودی وی نو قرآن شریف ته دلاس وروړلو دپاره تیمم جائز دی اوکه نه؟ سوال:

(۳۰۴) دقرآن شریف دمسه کولو دپاره په وخت دوجود داوبو کی تیمم درست اوکه نه؟

جواب: درست نه دی (۳). فقط

ماشوم ته دمرض دخطری په وخت کی دمور دپاره تیمم وهل درست دی اوکه نه؟ سوال:

(۳۰۵) یوه ښځه خپل بچی ته شیدی ورکوی کم چی لوی اوکوچنی اودس مات دمور

---

(۱) وصاحب عذر من به سلس البول لا یمکنه إمساکه او استطلاق بطن او انفلات ریح او استحاضة الخ إن إستوعب عذره تمام وقت صلاة مفروضة بأن لایجد فی جمیع وقتها زمنا یتوضأ ویصلي فیه خالي عن الحدث ولو حکما لأن الإنقطاع الیسیر ملحق بالعدم وهذا شرط العذر فی حق الإبتداء وفی حق البقاء ای وجوده فی جزء من الوقت ولو مرة وفی حق الزوال یشترط استیعاب الإنقطاع تمام الوقت حقیقة لأنه الإنقطاع الکامل وحکمه الوضوء لا غسل ثوبه ونحوه لکل فرض اللام للوقت ثم یصلي به فیه فرضا ونفلا فدخل الواجب بالأولی فاذا خرج الوقت بطل ای ظهر حدثه السابق (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مطلب فی احکام المعذور ج۱ ص۲۸۰ – ۲۸۱ – ۲۸۲، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفیر

(۲) من عجز عن إستعمال الماء المطلق الکافی لطهارته الخ لبعده میلا الخ او برد یهلك الجنب او یمرضه ولو فی المصر الخ (درمختار) قال فی البحر فصار الأصل أنه متی قدر علی الإستعمال بوجه من الوجوه لا یباح له التیمم اجماعا (رد المحتار باب التیمم ج۱ ص۲۱۲، ط.س. ج۱ ص۲۳۲). ظفیر

(۳) قلت وفی المنیة وشرحها تیممه لدخول مسجد ومس مصحف مع وجود الماء لیس بشئ بل هو عدم لأنه لیس بعبادة یخاف فوتها الخ لما مر من الضابط انه یجوز لکل ما لا تشترط الطهارة له ولو مع وجود الماء وأما ما تشترط فیشترط فقد الماء کتیمم لمس مصحف فلا یجوز لواجد الماء الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ص۲۲۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۴۴). ظفیر

پرجامو باندی کوی، او هغه ښځه وایی چي په دی وجه سره چی زما په متواتر غسل سره به ماشوم ناجوړه سی یابه زه پخپله ناجوړه سم نه لامبی نو په دی وجه آیا دی لره قرآن پاك لوستل جائز دی اوکه نه؟

جواب: که چیري په پرله پسی غسل سره دی ته دخپل ځان یا دماشوم دبیمارتیا بیره وی نوتیمم دي وکړی اولمونځ دي وکړی بیا دي دلمر په وخت کی یا په ګرمو اوبو سره غسل کوی او ددغه لمونځونو دي بیا اعاده کوی او دتیمم څخه وروسته دقرآن پاك تلاوت هم درست دی. ([1]) فقط

پر یو ځای باندی څو واره تیمم درست دی اوکه نه؟ سوال: (۳۰۲) په اکثره جوماتونوکی لیدل سوی دی چی دتیمم دپاره دخاوری یوه ګوله جوړه وی اوپه هغی باندی تیمم کوی یو مولوی صاحب وایی چی په دی ګوله باندی صرف یوځل تیمم کول درست دی اوپه دی باندی څو څو ځله تیمم نه سی کیدی، ځکه چی په دی باندی نجاست حکمی پریوزی، نوداخبره صحیح ده اوکه نه؟

جواب: دخاوری په دغه ګوله باندی څوڅو ځله تیمم کول درست دی اوپه هغي باندی دحکمی نجاست اثرنه کیږی اوکم کس چی داسی وایی هغه غلط وایی په درمختارکی تصریح ده چی پریو ځای باندی څوڅو ځله تیمم کول صحیح دی. ([2])

پر چونه سوی دیوال باندی تیمم درست دی اوکه نه؟ سوال: (۳۰۷) دجومات دیوالونه کم چی په چونه باندی سپین سوی وی پرهغو باندی تیمم درست دی اوکه نه؟

جواب: درست دی ([3]). فقط

کله چی دجنب سره اوبه صرف په قدرداودس دی نوڅه وکړی؟ اودجنابت تیمم مخکی وکړی

([1]) په جواب کي ښځه جنبه فرض کړل سویده کني یوازی دماشوم په ګندګیو اومتیازو سره لمبیدل نه واجبیږي، پرکمه برخه چي نجاست لګیدلي دي دهغي مینځل یا جامه بدلول کافي دي، فقهاؤ دهلاکت او ناروغی او یا داوبو پراستعمال باندي دمرض دبیري له وجي څخه جنب ته دتیمم اجازه ورکړیده: من عجز عن استعمال الماء الخ لبعده میلا الخ او برد یهلك الجنب او یمرضه ولو فی المصر إذا لم تکن اجرة حمام ولا ما یدفئه الخ (درمختار) ای من ثوب یلبسه او مکان یاویه قال فی البحر فصار الأصل أنه متی قدر علی الإغتسال بوجه من الوجوه لا یباح له التیمم إجماعا (ردالمحتار باب التیمم ص٢١٢ ج١، ط.س. ج١ ص٢٣٢ – ٢٣٤). ظفیر

([2]) وأما إذا تیمم جماعة من مد واحد فیجوز کما سیأتي فی الفروع لأنه لم یصر مستعلا إذا التیمم إنما یتأدی بما إلتزق بیده لا بما فضل کالماء الفاضل فی الاناء بعد وضوء الأول وإذا کان علی حجر او ملس فیجوز بالأولی نهر (رد المحتار باب التیمم تحت قوله بمطهر ج١ ص٢٢٠، ط.س. ج١ ص٢٣٩). ظفیر

([3]) یجوز التیمم عند ابي حنیفة ومحمد رحمهما الله بکل ماکان من جنس الأرض کالتراب والرمل والحجر والجص والنورة والکحل والزرنیخ (هدایه ج١ ص٥٣). ظفیر

اوكه نه؟ سوال: (۳۰۸) دجنب سره صرف دومره اوبه دى چې په هغه سره صرف اودس كولى سى اودغسل لائقى اوبه ورسره نه سته دى نوپه دى صورت كى كه چيري دغسل دپاره دتيمم او دلمونځ دپاره داودس حكم وى نو اودس مخكى وكړى اوكه تيمم؟

جواب: خوښه يى ده كه مخكى تيمم كوى اوكه مخكى اودس كوى اوبيا دجنابت دپاره تيمم كوى په دواړه طريقو سره جائز دى.

دجنب سره چې اوبه لږى وى نو مخكى نجاست پريمنځى اوكه نه اودس وكړى؟ كله چې په دى كى صرف يوكار كولى سى؟ سوال: (۳۰۹) دجنب سره په قدر داودس اوبه دى اوبدن يى هم نجس دى نوكه چيري بدن ومينځى نو داودس دپاره اوبه نه پاته كيږى نوهغه لره څه كول په كاردى؟

جواب: پليت سوى بدن دي ومينځى اودغسل او داوداسه دپاره دي تيمم وكړى. ([1]) فقط

كم مريض چې اودس كولى سى خو غسل نه سى كولى نوهغه څه وكړى؟ سوال: (۳۱۰) كم مريض چې اودس كولى سى خو دغسل څخه معذوره وى نو دهغه دپاره څه حكم دى؟

جواب: داجائز دى يعنى اودس دي وكړى او دغسل پرځاى دي تيمم وكړى ([2]).

څوك چې داودس او دغسل دواړو څخه معذوره وى نوهغه دجنابت په حالت كى څه وكړى؟

سوال: (۳۱۱) كم څوك چې داوداسه اودغسل كولو څخه معذوره وى نوهغه به دجنابت په حالت كى څه وكړى؟

جواب: دغسل په نيت يوتيمم ورلره كافى دى ([3]). فقط

كمى ښځى ته چې په لمبلو سره دبيماريدلو غالب گمان وى نوهغه خاوند دجماع څخه بندولى سى اوكه نه؟ سوال: (۳۱۲) دزيد سره صرف يوه بى بى ده چې اكثره ناجوړه وى اوكله چې هغه غسل وكړى نودكمزورتيا په وجه كله هغى ته زكام ولگيږى اوكله په غوږ اوسر كى دردوى نوددى وجه څخه هغه دخپل خاوند خواهش دهمبسترى ردوى چې دهغه په وجه سره زيدته دگناه دارتكاب بيره ده نوپه داسى صورت كى دزيد بى بى په تيمم سره لمونځ ادا كولى سى اوكه نه؟ كه چيري نه يې سى ادا كولى نو دغسل په اړه بل څه

([1]) مسافر محدث نجس الثوب معه ماء يكفي لأحدهما يغسل به النجاسة ويتيمم للحدث (عالمگيري باب التيمم الفصل الثاني ج۱ ص۲۸، ط. ماجدية ج۱ ص۲۹). ظفير

([2]) يجوز التيمم إذا خاف الجنب إذا إغتسل بالماء أن يقتله البرد او يمرضه الخ (عالمگيري باب التيمم ص۲۲ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۲۸). ظفير

([3]) ومن عجز عن استعماله الماء المطلق الكافى لطهارته الخ تيمم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب التيمم ص۲۱۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۳۲). ظفير

صورت دزید بی بی اختیارولی سی او دزید دهمبستری څخه انکار کول په دی حالت کی درست دی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی: ولو ضرها غسل رأسها ترکته وقیل تمسحه ولا تمنع نفسها عن زوجها الخ (۱) یعنی که چیري ښځی ته دسر پرېمینځل ضرر رسوی نوسر دي نه پرېمینځی اوعند البعض هغه دي دسر مسح وکړی اوهمدا احوطه ده، اوپه بله موقعه په درمختار کی یی داواجب لیکلی دی یعنی که چیري پرسر مسح کولای سی اوپه دي کی بیره دمرض نه وی نوسر دي مسح کړی کنې پټی دي پرسر باندی وتړی اوپر هغه دي مسح وکړی، درمختار (۲) خو هغه ښځه دي خپل خاوند دجماع کولو څخه نه منع کوي، (۳) په درمختار کی یې داهم نقل کړی دی چی: من به وجع رأس لا یستطیع معه مسحه الخ ففی الفیض عن غریب الروایة تیمم الخ (۴) یعني دچاپه سرکي چي داسي درد وي چي مسح هم نه سي کولای نو هغه دي تیمم وکړي، اوهمدا ډول په (درمختار) کي دي: او لمرض یشتد اویمتد بغلبة الظن الخ قال فی الشامی وکذا لو کان صحیحًا خاف حدوث مرض الخ (۵) دشامي په دی اخری عبارت کی دا تصریح ده چی جوړ شخص ته که چیري په غسل کولو سره دنوي مرض دپیښیدو بیره وی په غالب گمان سره نو بیاهم تیمّم جواز ورته لري، لهذا په دی صورت کی دي هغه ښځه تیمم وکړی اوخاوند دي دجماع څخه نه بندوی، تیمم کول هغی ته تر زواله پوري دعوارضو مذکوره دلحوق دبیری درست دی بیا کله چی هغه خوف پاته نه سی نوغسل دي وکړی. فقط

اوبه چي موجودي وي نوتيمم درست نه دي: **سوال**: (۳۱۳) دقرآن پاك دلوستلو دپاره تیمم کول باوجود داوبو جائز دی اوکه نه؟

جواب: داوبو دموجودوالی باوجود په تیمم سره مسحه کول دمصحف جائز نه دی په الدر

---

(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۲، ط.س. ج۱ ص۱۵۳، قوله ولا تمنع نفسها عن زوجها ای خوفا من وجوب الغسل علیها إذا وطئها لأنه حقه ولها مندوحة عن غسل رأسها (رد المحتار ابحاث الغسل ص۱۴۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۳). ظفیر

(۲) من به وجع رأس لایستطیع معه مسحه الخ یسقط فرضه ولو علی جبیرة فی مسحها قولان وکذا یسقط غسله فیمسحه ولو علی جبیرة إن لم یضره والا سقط اصلا (درمختار) ولو علی جبیرة ویجب شدها إن لم تکن مشدودة ای إن أمکنه (ردالمحتار باب التیمم قبیل باب المسح علی الخفین ج۱ ص۲۳۹ - ۲۴۰، ط.س. ج۱ ص۲۷۰). ظفیر

(۳) قوله ولا تمنع نفسها عن زوجها أی خوفا من وجوب الغسل علیها إذا وطئها لأنه حقه ولها مندوحة عن غسل رأسها (ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۴۳، ط.س. ج۱ ص۲۷۰). ظفیر

(۴) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۳۹، ط.س. ج۱ ص۲۷۰. ظفیر

(۵) ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۱۵، ط.س. ج۱ ص۲۳۳. ظفیر

المختار کی دی: کتیمم لمس مصحف فلا یجوز لواجد الماء الخ. (۱) فقط

<u>په ځنګل کی چی حیوانانو ته خطر وی نوتیمم کولی سی اوکه نه؟</u> سوال: (۳۱۴) یو ځوك په ځنګل کی حیوانان څروی نو دلمانځه وخت راغی اوبه دیو میل څخه نږدی دی خو اندیښنه ده چی که چیري داودس دپاره ولاړ سی نو حیوانان به یې دبل په کښت کي ګډ سي یا به ورك سي، نوپه دې صورت کی دتیمم سره لمونځ کول درست دی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی تیمم کول درست دی، درمختار. (۲) فقط

<u>فالج وهلی به مجبوراً تیمم کوی اوکه نه؟</u> سوال: (۳۱۵) که چیري دفالج مریض چي بغیر دکومك څخه داودس کولو څخه مجبور وی او دګرمو اوبو څخه بغیر اودس نه سی کولی اوپه وجه دعدم موجودګی دمرستیال اودګرمو اوبو دنیستوالی په وجه چی دماخستن لمونځ په تیمم سره وکړی نو جائز دی اوکه نه؟ که چیري داودس کولو څخه وروسته جرابی واغوندی اوپر هغو باندی سربیره دځرمنی موزی واغوندی نوبیا ددغه ځرمنی پرموزو باندی تیمم درست دی اوکه نه؟

جواب: دغه کس تیمم کولی سی او داودس کولو څخه وروسته که چیري دځرمنی موزی واغوندی نو یو شواروز یعنی مقیم دپنځو لمونځونو په اودس کی پردغو موزو باندی مسحه کولی سی اوکه چیري موزی یی اغوستی وی اودتیمم ضرورت سو مثلاً ده لره ځوك اودس کوونکی موجود نه ؤ، یا ګرمی اوبه موجودي نه وی چی دهغو په وجه تیمم درست دی نو دموزو په اغوستولو سره تیمم کولی سی دتیمم دپاره دموزو ایستلو ضرورت نه سته، په درمختار کی دی په هغه عذرونو کی په کوموکی چی تیمم جائز دی هلته یې دا هم لیکلی دی: او لم یجد من یوضیه فان وجد ولو یأجر مثل وله ذلك لا یتیمم الخ. (۳) فقط

الباب الخامس فی المسح عَلی الخفین وغیرهما

پر موزو او نورو شیانو باندی دمسح کولو احکام

<u>دکپړی پرمروجه جرابو باندی مسحه کول جائز دی اوکه نه؟</u> سوال: (۳۱۶) محض دکپړی پرمروجه جرابو باندی مسحه کول جائز دی اوکه نه؟ ما دیو مولوی صاحب څخه پوښتنه

(۱) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۲۲، ط.س. ج۱ ص۲۴۵. ظفیر

(۲) او خوف عدو کحیة او نار علی نفسه ولو من فاسق او حبس غریم او ماله ولو امانة الخ تیمم جاز (درمختار) قوله او ماله عطف علی نفسه الخ ولم ار من قدر المال بمقدار وسنذکر عن التتارخانیة ما یفید تقدیره بدرهم کما یجوز له قطع الصلوة (ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۱۲ - ۲۱۷، ط.س. ج۱ ص۲۳۴). ظفیر

(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب التیمم ج۱ ص۲۱۵، ط.س. ج۱ ص۲۳۳. ظفیر

کړي وه دهغه په جواب کی هغوی وفرمایل چی درسول الله ﷺ څخه دټوکر پرجرابو باندی مسحه کول ثابت دی هیڅ قید دنری والی او دډبلوالی نسته؟ بینوا وتوجروا !

جواب: پرجرابو باندی مسحه کول درست نه دی ځکه چی پرجرابو باندی دمسحی کولو څلور شرطونه دی دری شرطونه خو هغه دی چی دموزو په مسحه کی هم مشروط دی، یوشرط دجرابو په مسحه کی زیات دی: قال في الدر المختار وشرط مسحه ثلاثة امور الاول کونه سائر القدم مع الکعب والثاني کونه مشغولا بالرجل والثالث کونه مما یمکن متابعة المشي المعتاد فیه فرسخاً فاکثر الخ الی ان قال او جوربیه الثخینین بحیث یمشی فرسخاً ویثبت علی الساق بنفسه ولا یری ما تحته ولا یشف الخ (۱) الدر المختار علی هامش الشامی جلد اول ص۱۷۹، نوکه چیري داڅلور واړه شرطونه په جرابوکی پوره سی نوهله به مسحه درسته وی یعنی چی هغه دپښو تر بجلکو پوري پټونکی وی، دویم داچی په هغو کی دګرځیدلو عادت هم وی دریم داچی قدم مشغول وی یعنی قدم پټ کړی او دهغه څه حصه دباندي باقي پاته نه سی، او څلورم داچی دومره سختی وی چی څه شی په هغی کی سرایت نه سی کولی، نوچونکه دغه ټول شرائط په دی مروجه جرابو کی مفقود دی، لهذا مسح پردوی باندی جائز نه ده: کما قال الشامی وانهم اخرجوه لعدم تاتی الشروط فیه غالبًا الخ، (۲) او دمولوی صاحب دا فرمایل چی دجناب رسول ﷺ څخه پرجرابو باندی مسحه ثابته ده هیڅ اصل نه لری افتراء ده اوپه لغت نه پوهیدل دی، په حدیث پاك کی خودی چی: انه ﷺ مسح علی خفیه، الحدیث ملخصًا (۳) په بل حدیث پاك کي دی: ان النبی ﷺ مسح علی الجوربین (۴) مقصد داچی پرجرابو اوپر موزو باندی مسحه ثابته ده دموزو او دجرابو څخه هغه موزی مراد دی کمي چی پورتنیو شرطونو لره جامع وی مطلق دتار او دکپړی جرابی مرادنه دی. فقط

رشید احمد عفی عنہ، الجواب صحیح بندہ عزیز الرحمٰن عفی عنہ

<u>پرتاریزو موزو باندی مسحه جائزده اوکه نه؟</u> سوال: (۳۱۷) تاریزی موزی کمو چی نن سبا په دنیا کی رواج موندلی دی پر هغو باندی مسحه جائز ده اوکه نه ؟

جواب: پر وړینو او تاریزو جرابو باندی مسحه کول درست نه دی، خو کله چی هغه داسی

---

(۱) الدر المختار علی هامش رد المحتار باب المسح علی الخفین ج۱ ص۲۴۸، ط.س. ج۱ ص۲۷۱. ظفیر

(۲) رد المحتار باب المسح علی الخفین ص۲۴۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۶۹. ظفیر

(۳) جمع الفوآئد المسح علی الخفین ج۱ ص۴۲. ظفیر

(۴) جمع الفوائد المسح علی الخفین ج۱ ص۴۲، الفاظ یي دادي: توضأ رسول الله صلّی الله علیه وسلّم ومسح علی الجوربین للترمذی وأبوداؤد الخ (ایضا). ظفیر

پنڈی اوډبلی وی چی دیو فرسخ په اندازه مزل (چی دری میله دی) چی هغه یې په پښو کړی وی اوبغیر دڅپلیو څخه پکښی تللی سی اوپر پونډیو باندی قائمی وی، لکه څنګه چی په درمختار کی دی: ولو من غزل اوشعر الثخينين بحيث يستمسك على الساق بنفسه ولا يُرى ما تحته ولا يشف الخ (۱) اوپه شامی کی یی داهم لیکلی دی چی چونکه په تاریزو جرابوکی داشرائط نه پیدا کیږی نوپه دی وجه باندی پرهغو دمسح کولو دعدم جواز فتوی ورکړل کیږی (۲) نو بناءًا علیه دخرمنی دموزی څخه بغیر پربله موزه باندی مسحه نه دی کول په کار. فقط

پرانګریزی بوټونو مسحه جائزده اوکه نه؟ سوال: (۳۱۸) پرداسی بوټونو باندی چی په بند باندی تړل کیږي دکمو په خلاصولو اوپه ایستلو کی چي دوخت دتنګوالی له امله اندیښنه وی اوهغه بوټ دومره لوړ وی چی بجلکی پکښی بالکل پټی وی، لکه څنګه چی انګریزی بوټونه اوږده وی نومسحه جائزده اوکه نه؟

جواب: که چیري دغه انګریزی بوټونو تربجلکو لوړ ځای پټ کړی وی او کمه تسمه چی پربوټونو سربیره ده هغه ښه راکش سوی وی چی دواړه طرفونه یی یوبل ته ښه رسیدلی وی اوسره ورغلی وی او بوټونه پاك وی نوپه هغو باندی مسحه درسته ده په دی شرط چی په طهارت سره یی اغوستی او په پښو کړی وی، لکه څنګه چی دشامی دلاندینی عبارت څخه معلومیږی: ويجوز على الجاروق المشقوق على ظهور القدم وله ازرار عليه تشده لانه كغير المشقوق الخ (۳). فقط

دمسح شرائط او قواعد څه دي؟ سوال: (۳۱۹) دمسح کولو څه تعریفونه دی اودکومو کومو شرائطو شتون ضروری دی، مثلاً داچی په ورځ کی بالفرض یوځل یا دوه ځلی دڅپلیو اوبوټونو ایستلو ضرورت راځی اوبیا په پښو سی، دهغه څخه وروسته مسحه کول په کاردی اوکه نه بیا یې پریمینځل په کاردی؟

جواب: دمسح دجواز دپاره داضروری ده چی په اوداسه سره واغوستل سی (۴) دایستلو په صورت کی که چیري لمونځ کول غواړی نو صرف پښی پریمنځل کافی دی، که چیري

---

(۱) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المسح على الخفين ج۱ ص۲۴۸، ط.س. ج۱ ص۲۲۹. ظفير

(۲) وقال خرج عنه ماكان عن كرباس بالكسر وهو الثوب من القطن الأبيض الخ وإنهم اخرجوه لعدم تاتی الشروط فيه غالبا الخ (رد المحتار باب المسح على الخفين ج۱ ص۲۴۸، ط.س. ج۱ ص۲۲۹). ظفير

(۳) ردالمحتار باب المسح على الخفين ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۲. ظفير

(۴) يجوز من كل حدث موجب للوضوء إذا لبسهما على طهارة كاملة ثم احدث (هدايه باب المسح على الخفين ج۱ ص۵۷). ظفير

اودس مات سوی نه وی (۱). فقط

پرجرابو باندی مسحه جائزده اوکه نه؟ **سوال:** (۳۲۰) پرجرابو باندی مسحه جائزده اوکه نه؟ که چیري جائز وی نوپه کومو وجوهو سره؟ اوکه چیري جائز نه وی نو ولی؟ او دحضور پاك ﷺ په وخت کی جرابی وی اوکه نه؟ که چیري نه وی نو پر موزو باندی چی په کومو اصولو مسحه جائزده په هماغه اصولو سره پرجرابو هم جائزده اوکه نه؟ اوپر کم قسم جرابو باندی مسحه جائز ده؟

جواب: حضور ﷺ دخرمنی پرموزو باندی مسحه فرمایلی ده نوکه چیري جرابی تارینی یا وړینی وی نوپر هغو باندی دمسح کولو دپاره شرط دادی چی هغه به داسی پنډی وی چي پرپونډیو باندی دنیلیو دتړلو څخه بغیر ثابتی اوقائمی پاته سی اویوازی په دغه جرابوکی دری میله سفر کیدی سی (۲) اوهغه جرابی مجلدي اومنعلی وی، منعلی هغه جرابو ته وایي چی لاندی یی خرمن لګول سوی وی اومجلدی هغه جرابوته وایی چی پرهغو ټولو باندی خرمن پیچل سوی وی په درمختار کی دی: علی ظاهر خفیه او جرموقیه الخ او جوربیه ولو من غزل او شعر الثخینین بحیث یمشی فرسخًا ویثبت علی الساق بنفسه ولا یری ما تحته ولا یشف الخ والمنعلین والمجلدین الخ (۳) ددی عبارت حاصل هماغه دی کم چی لوړ لیکل سوی دی.

پرکمو تاریزو موزو باندی چی خرمن دخپلی په شان اچول سوی وی پرهغو مسحه جائزده اوکه نه؟ **سوال:** (۳۲۱) پرتاریزو جرابو باندی که چیري خرمنه په داسی طریقه سره راتاو کړل سی چی کمه حصه په خپلی کی پټه وی صرف پرهغی باندی یی خرمنه راتاو کړی وی نو داحنافو په نزد پرهغی باندی مسحه درست ده اوکه نه؟

جواب: پرتاریزو جرابو باندی که چیري یوازي په لاندی برخه خرمنه کار کړل سوی وی لکه څنګه چی په سوال کی ددی تفصیل لیکل سوی دی نوپر هغو باندی داحنافو په نزد مسحه درسته ده، په درمختار کی یی پر جوربین منعلین باندی مسحه کول صحیح لیکلی ده منعلین هم دجرابو هغه قسم دی چی دهغو پرلاندی حصه کمه چی په خپلی کی

---

(۱) وینقض المسح کل شيء ینقض الوضوء الخ وینقضه ایضا نزع خفیه وکذا نزع احده الخ. وکذا مضي المدة وإذا تمت المدة نزع خفیه وغسل رجلیه وصلی ولیس علیه إعادة بقیة الوضوء وکذا إذا نزع قبل المدة (هدایه باب المسح علی الخفین ج۱ ص۵۹ – ۲۰). ظفیر

(۲) رواه الترمذي عن المغیرة بن شعبة قال توضا النبی ﷺ ومسح علی الجوربین وقال حدیث حسن صحیح ورواه ابن حبان فی صحیحه ایضا (البحر الرائق باب المسح علی الخفین ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۱۸۳). ظ

(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المسح علی الخفین ص۲۴۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۷ – ۲۲۸. ظ

پټه وی پر هغو باندی څرمنه وی (۱). فقط

پرجرابو باندې مسحه جائزده اوکه نه؟ اوپه داسې چا پسې لمونځ جائز دي اوکه نه؟ سوال:
(۳۲۲\۱) په تاریزو یا په وړینو جرابو باندی مسح جائزده اوکه نه؟ اوکه چیري جائز نه وی نو په هغه پسی لمونځ جائز دی اوکه نه راګرځول یی په کاردی؟

سوال: (۳۲۳\۲) یوصاحب فرمایی چی په قدوری کی دامام اعظم رحمه الله فتوٰی دمسح پرجواز باندی ده، احناف علماء که داسی نه کوی نودا دهغوی قصور دی؟

سوال: (۳۲۴\۳) سوال کوونکی دهم هغه صاحب څخه سوال وکی چی داحنافو دعلماؤ فتوی هم پرجواز باندی ده هغوی جواب ورکړی چی دامام ابوحنیفه رحمه الله فتوٰی خوسته دچامسخره فتوی به نه وی، نو دداسی چاپه باره کی څه حکم دی؟

سوال: (۳۲۵\۴) آیاپه قدوری کی دجواز فتوٰی دامام اعظم رحمه الله موجوده ده؟

جواب: ۱: پرمعمولی تاریزی او وړینی جرابی باندي په کم کی چی شرائط دمسح موجود نه وی مسحه کول درست نه دی، نوپه هغه پسی لمونځ صحیح نه سو، اودغه لمونځ راګرځول په کاردی ځکه چی هغه باوجود دنه موجودوالی دشرط دجواز پرجرابو باندی مسحه کړی ده (۲). فقط

۲: دامام صاحب رحمه الله مذهب دادی چی پرجرابو باندی که چیري څرمنه پیچل سوی وی نومسحه پرهغی باندی جائزده، کنې نه ده، اوصاحبین (رح) دافرمایی چی که چیري جرابی داسی ډبلی اوپنډی وی چی هغه په خپله پرپونډی باندی بندیدلی سي او اوبه په هغو کی نه سي ننوتلی اوتر دری میلو پوری چی تنها هغه په پښو کړی نو پکښی تللی سی او هغه څیري نه سی نوبیا هغه وخت پرجرابو باندی مسحه درسته ده کنې نه ده. کذا فی الدرمختار. (۳) فقط

---

(۱) وصح (المسح) علی الجرموق والجراب الجلد والمنعل والثخینین ای یجوز المسح علی الجراب إذا کان مجلدا او منعلا وثخینا، یقال جورب مجلد إذا وضع الجلد علی أعلاه واسفله وجورب منعل والمنعل الذي وضع علی اسفله جلدة کالنعل للقدم (البحر الرائق باب المسح علی الخفین ص۱۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفیر

(۲) او جوربیه ولو من غزل او شعر الثخینین بحیث یمشي فرسخا ویثبت علی الساق بنفسه ولا یری ما تحته ولا یشف (درمختار) حیث علل عدم جواز المسع علی الجورب من کرباس بانه لایمکن تتابع المشی علیه (رد المحتار باب المسح علی الخفین جلد اول ص۲۴۸) ثم المسح علی الجورب إذا کان منعلا جائز اتفاقا وإذا لم یکن منعلا وکان رقیقا غیر جائز اتفاقا (البحرالرائق باب المسح علی الخفین ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفیر

(۳) وأما الثخین فهو قولهما وعنه أنه رجع إلیه وعلیه الفتوی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المسح علی الخفین ج۱ ص۲۴۹، ط.س. ج۱ ص۲۷۰). ظفیر

۳: داسی ویوونکی عاصی اوفاسق دی او دفقهی دکتابونو څخه جاهل او ناخبره دی ځکه چی که چیري خبروای نوداسی به یی نه ویلی په درمختار کی دی: او جوربیه الثخینین بحیث یمشی فرسخًا ویثبت علی الساق بنفسه ولا یری ما تحته ولا یشف الخ (۱). ددی عبارت څخه پرجرابو باندی دمسح دجواز دشرائطو درك معلومیږي، اودا هم واضحه ده چي دنن وخت په مروجه تاریزو یا وړینو جرابو کي دا شرائط شتون نه لري: ثم قال او المنعلین والمجلدین وفی الشامی ما ذکره المصنف من جوازه علی المجلدین والمنعل متفق علیه عندنا واما الثخینین فهو قولهما وعنه انه رجع الیه وعلیه الفتوی (۲).

۴: پرجرابو باندی دمسح کولو دجواز هغه شرطونه دی کم چی مخکی ذکر سوه مطلقًا پرجرابو باندی مسحه کول په حواله دقدوری غلط دی. (۳) فقط

دمنعل اومجلد تشریح: **سوال**: (۳۲۲) په الرشید دذی القعدی دمیاشتی سنه **۱۳۳۵** هـ کی په یوه فتوی کي چي دمسح په اړوند ده دجورب منعل یامجلد الفاظ استعمال سوی دی حقیر جورب هغه ګڼی کمي ته چي په عام عرف کی جورابی وایی البته ددی صفت منعل یامجلد په معنٰی کي یی شك واقع کیږی دحقیر په علم اومعلوماتو کی دمسحی په مسئله کی داتفصیل دی چی پرموزی سربیره یا ترهغه لاندی که چیري جورابه وی نوپر هغی باندی مسح جائزده، دمجلد او منعل الفاظو مطلب راته معلوم نه دی، ددی وجه التماس دی چی ددی دتفصیل اوتشریح څخه می خبر کړئ!

جواب: منعل جورب هغه ده چی ترجورابو لاندی څرمن لګیدلی وی په درمختار کی دی: والمنعلین بسکون النون ما جعل علی اسفله جلدة الخ (۴) اومجلد جورابه هغه ده چی په ټوله جرابه باندی څرمن را پیچل سوی (۵) وی حاصل داچی پرجورابو باندی همداسی دڅرمن څخه بغیر مسحه درسته نه ده (۶) لیکن که چیري جورابه منعله یامجلده وی پر هغه باندی صحیح ده لکه څنګه چی پرخفینو یعنی دڅرمنی پرموزو باندی درسته ده، نو

---

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المسح علی الخفین جلد اول ص۲۴۸، ط.س. ج۱ ص۲۰۲. ظفیر
(۲) ردالمحتار باب المسح علی الخفین ج۱ ص۲۴۹، ط.س. ج۱ ص۱۸۲. ظفیر
(۳) وإذا لم یکن منعلا وکان رقیقا غیر جائز اتفاقا (البحر الرائق باب المسح علی الخفین ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۸۲). ظفیر
(۴) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المسح علی الخفین ج۱ ص۲۴۹، ط.س. ج۱ ص۲۷۰. ظفیر
(۵) قوله والمجلدین المجلد ماجعل الجلد علی أعلاه وأسفله (ردالمحتار باب المسح علی الخفین جلد اول ص۲۴۹، ط.س. ج۱ ص۲۷۰). ظفیر
(۶) وإذا لم یکن منعلا وکان رقیقا غیر جائز اتفاقا (البحر الرائق باب المسح علی الخفین ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲)، ظفیر

همدا مسئله په الرشید کی لیکل سویده. فقط

چې بی اودسه موزه په پښو کړی نومسحه درسته نه ده: **سوال:** (۳۲۷) موږ داوداسه څخه بغیر موزې په پښو کړی او پر موزو می مسحه وکړه نوزما لمونځ به جائز وی اوکه نه؟ ددې مسئلی په بیان کی دفقهی په کتابونو کی دطهارت لفظ راغلی دی یا داچی په مسحه کی دیوی ورځی یا ددرو ورځو قید راغلی دی، هغه پر اودس باندې دلالت کوي، موږ وایو چې دطهارت څخه دبدن پاکوالی مراد دی او دپښو دنجاست څخه صفا والی، نو آیا دا معلومات څنګه دي؟

جواب: بغیر داودس څخه یعنی بغیر دپښوو پریمنځلو څخه په موزی اغوستلو سره مسحه پرهغی باندی درسته نه ده، په طهارت باندی دموزه اغوستلو څخه مراد اودس دی، دا مسئله بالاتفاق مسلمه ده په دي کی دهیڅا اختلاف نه سته اوتاسو چی کم مطلب اخیستی دی هغه غلط دی ([1]) او دمقیم دپاره یوه ورځ اویوه شپه، اودمسافر دپاره دردرو ورځو او درو شپو پوری مسحه درست ده. ([2]) فقط

پرموزو باندی چی بوټ وی نو پرهغو باندی مسحه جائزده اوکه نه؟ **سوال:** (۳۲۸) زموږ خلګ موزې په پښو کوي، اوپر هغو سربیره بوټ یا پیزار چی بجلکی یې پټی کړی وی اغوندي نو پر هغو باندی مسحه جائزده اوکه نه؟

جواب: پرتاریزي جرابی سربیره که چیري موزی په اوداسه کی واغوستل سی نوپر هغو باندی مسحه درسته ده اوبوټ یا پیزار که چیري پرتاریزی جرابی باندی واغوستل سی اوبجلکی په پټی وی اوهغه بوټ دلاندی څخه پاك وی نوپر هغو باندی هم مسحه درست ده ([3]). فقط

جرابی چی بغیر دتړلو څخه بندی وی اوپر هغی نوری جرابی واغوستل سی نوپر هغو باندی مسحه درسته ده اوکه نه؟ **سوال:** (۳۲۹\۱) کمه جرابه چی بغیر دتړلو څخه پر پښه باندي ټینګه وی اوپر هغی باندی مسحه درسته وی که چیري پرهغی سربیره بله جرابه واغوندی برابره خبره ده که هغه کلکه نه وی خو په دغه ډول اغوستلو سره ټینګه وی نو پرپورتنۍ جرابه باندی مسحه کول درست دی اوکه نه؟

([1]) ویجوز من حدث موجب للوضوء إذا لبسهما علی طهارة کاملة ثم أحدث الخ وقوله إذا لبسهما علی طهارة کاملة لا یفید إشتراط الکمال وقت اللبس بل وقت الحدث الخ (هدایه باب المسح علی الخفین ج۱ ص۵۷). ظ

([2]) یجوز للمقیم یوما ولیلة واحدة والمسافر ثلثة أیام ولیالیها (هدایه باب المسح علی الخفین ص۵۸ ج۱). ظ

([3]) المسح علی الخفین جائز بالسنة الخ إذا لبسهما علی طهارة کاملة ثم احدث (هدایه باب المسح علی الخفین ج۱ ص۵۷). ظفیر

یوځو نرۍ جرابې چې یو پر بل سربیره واغوندي نومسحه جائزده اوکه نه؟ سوال: (۳۳۰\۱۲) دوې یا درې جرابې کمې چې زیاتې سختې او کلکې نه دي پرله پسې کت پرکت چې په اغوستلو سره بغیر دتړلو څخه بندې او مبنتي وي او په مزل کولو سره هم بندې وي نوپر لوړه جرابه باندې مسحه کول درست دي اوکه نه؟

جواب: ۱: که چیري هغه لوړه جرابه کلکه او دمسح قابله نه وي اونه داسې نرۍ وي چې سربیره په مسح کولوسره دننه موزې ته داوبو اثر رسیږي نو بیا پرهغې باندې مسحه درسته نه ده. (۱) فقط

۲: په دې صورت کې مسحه صحیح نه ده. (۲) فقط

پرموزو باندې دمسحې څه ثبوت دی؟ سوال: (۳۳۱) پرموزو باندې مسحه کول دقرآن پاك اوحدیث مبارك څخه ثابت دي اوکه نه؟

جواب: مسحه علی الخفین یعنی پرموزو باندې مسحه کول دحدیث پاك څخه ثابت دي په درمختار کې دي چې ددې ثبوت دحدیث مشهور څخه دی اودمسح علی الخفین دحدیث راویان داتیا(۸۰) صحابه کرامو څخه زیات دي چې په هغوی کې عشره مبشره هم دي. (۳) فقط

پرناپاکه بوټ باندې مسحه درسته نه ده: سوال: (۳۳۲\۱) که چیري داودس کولو څخه وروسته لانګ نومي بوټ کم چې دبجلکو څخه ترلوړ پورې راځي واغوستل سي او دبل اوداسه په وخت کې پرهغه سربیره مسحه وکړل سي نومسحه صحیح ده اوکه نه؟ اودا دموزو کار شرعًا ورکولی سي اوکه نه؟ اولمونځ صحیح دی اوکه نه؟

سوال: (۳۳۳\۲) دبوټ هغه حصه کمه چې دځمکې سره لګیږي هغه پاکه نه سي پاته کیدی لیکن دتلې سربیره حصه پر کمه باندې چې دپښو تلې لګیږي هغه پاکه ده نوهغه چې یې اغوستې وي لمونځ جائز دی اوکه نه؟

جواب: (۱ – ۲) کله چې دبوټ لاندینۍ حصه کمه چې پر مځکه باندې لګیږي پاکه نه ده

---

(۱) ولایجوز المسح علی الجوربین عند ابی حنیفة رحمه الله إلا أن یکون مجلدین أو منعلین وقالا یجوز إذا کان ثخینین لما روی أن النبی صلی الله علیه وسلم مسح جوربیه ولأنه یمکنه المشی فیه إذا کان ثخینا وهو أن یستمسك علی الساق من غیر ان یربط بشيء فاشبه الخف (هدایه باب المسح علی الخفین ص۲۱ ج۱). ظفیر

(۲) واذا لم یکن منعلا وکان رقیقا غیر جائز اتفاقا (البحر الرائق باب المسح علي الخفین ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفیر

(۳) وهو (ای المسح علی الخفین) جائز الخ بسنة مشهورة فمنکره مبتدع وعلی راي الثاني کافر وفی التحفة ثبوته بالإجماع بالتواتر رواته اکثر من ثمانین منهم العشرة، قهستاني (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المسح علی الخفین ج۱ ص۲۴۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۴ – ۲۲۵). ظفیر

نو پرهغه باندی مسحه جائز نه ده اوچی دغه بوټ یی اغوستی وی نولمونځ کول صحیح نه دی. (۱) فقط

دمنعل کیدو مطلب څه دی؟ سوال: (۳۳۴) پرجرابو باندی دمسح کولو دپاره دهغو دمنعل کیدلو څخه څه مراد دی آیا دځرمنی ټوټه په جرابه کی په دننه ایښودلو سره یا دباندي په تار وغیره سره تړلو سره به دا شرط پوره سی اوکه نه؟

جواب: دموزی دمنعل کیدلو دامطلب دی چی تردغه جرابی لاندی ځرمنه لګیدلی وی اوپر وروسته پونده باندی اوتر بجلکو پوری اومخ ته پر ګوتو باندی یعنی دقدم پرشا دموزی دفرضی مسحی په اندازه دځرمن پرلګولو باندي فقهاؤ تصریح کړیده. کذا فی الشامی (۲) اوهغه ځرمنه لاندی او پر ګوتو اوپر بجلکو باندی ګنډل سوی پکارده، ایښودل او په تار سره یې تړل کافی نه دی. فقط

پر فل بوټ باندی مسح صحیح ده اوکه نه؟ سوال: (۳۳۵) پرموزو باندی مسح کول مشروع بلکه داهل السنت والجماعت دخصائصو څخه دی او دحضور ﷺ موزی استعمالول لاریب فیه دی او دنعلینو مبارکو نوعیت اوهیئت هم په کتبِ سیر کی مفصل اومشرح دی اونقشه یی هم معلومه ده ترڅومره پوری چی په پوهه کی راځی دموزو اغوستلو څخه وروسته دغه موزی پر هغو باندی سربیره په پښو کول دمنلو وړ خبره نه معلومیږي لیکن په بعضو کتابونو کی لکه شرح سفر السعادة اومدارج النبوة او روضة الاحباب، اوپه نوروکی دا امر بالوضاحت نه ترلاسه کیږی لکه څنګه چی دخولۍ او دعمامی په باره کی تصریح ده اوفل بوټ کم چی تربجلکو پوری یاپه بعضو صورتونو کی دهغو څخه هم تر پورته پوری وی هغه هم دموزی په حکم کی داخل معلومیږی، اوکه چیري دا بوټونه پر تاریزو یا وړینو جرابو باندی یا بغیر دجرابو څخه واغوستل سی نوپر هغو باندی به مسح جائز وی اوکه نه؟

جواب: پرموزو باندی وروسته دمسحی څخه دجواز الصلوت دپاره داهم شرط دی چی طاهرین وی یعنی نجاست مانعه عن الصلوة پرهغوی باندی موجود نه وی نوکه چیري

---

(۱) الخف إذا أصابته النجاسة إن كانت متجسدة كالعذرة والروث والمنى يطهر بالحت إذا يبست وإن كانت رطبة الخ لايطهر إلا بالغسل (عالمگيري كشوري باب شروط الصلوة ج۱ ص۵۲، ط. ماجدية ج۱ ص۵۸). ظفير

(۲) والمنعلين ماجعل على أسفله جلدة والمجلدين (درمختار) قوله ماجعل على اسفله جلدة اى كالنعل للقدم وهذا ظاهر الرواية وفى رواية الحسن ما يكون إلى الكعب قوله والمجلدين المجلد ماجعل الجلد على اعلاه وأسفله الخ ويوخذ من هذا وما قبله أنه لوكان محل المسح وهو ظهر القدم مجلد مع اسفله أنه يجوز المسح عليه كما قدمناه (رد المحتار باب المسح على الخفين ج۱ ص۲۴۹، ط.س. ج۱ ص۲۷۰). ظفير

یوازي په موزو اغوستلو کی هم دا امر ملحوظ وی چی هغه نجسی نه وی نودا هیڅ ضروری نه ده چی هغه دي دپیزار سره په پښو کړل سی که چیري تنها یو چا موزه اغوستی وی اوهغه پاکه وی نومسح پرهغی باندی بلا ریب صحیحه ده اولمونځ صحیح دی باقی داچی حضور ﷺ به پرموزو باندی پیزار هم په پښو کوی اوکه نه؟ نو دبعضو روایاتو څخه معلومیږی چی پیزار به یی هم پرموزو باندی په پښو کوی، اوکمه نقشه چی دپیزار مبارکو مشهوره ده اوپر موزو باندی سربیره دهغو په پښه کول مشکل معلومیږی نوممکنه ده چی پر موزو باندی به یی بل قسم پیزار په پښو کوی په کم کی چی به هغه تسمه نه وه کمه چی په ګوته کی ده بلکه صرف دقدم په شاه باندی به یوه دڅرمنی حلقه وه او ددی څخه علاوه حضور ﷺ که چیري صرف موزه اغوسته نو هغوی ته به یې چونکه دپاکوالی حال معلوم ؤ، ددی وجه به هغوی پرهغی باندی مسح فرمایله، اوس هم که چیري داسی وی نو دمسحی څخه کم امر مانع دی؟ او واضحه دي وی چی په موزوکی داهم شرط دی چی ساتر دقدمین مع الکعبین دي وی نوکه چیري یوقسم بوټ داسی هم وی چی هغه دبجلکو څخه تر لوړه پوری وی اوقدمین مع الکعبین پوره په هغو کی پټ سی نو مسح پرهغوی باندی صحیح ده اوکه چیري هغه پاك وی نو دهغو سره لمونځ صحیح دی [۱]. فقط

یوازی دزخم پرځای مسح کول په کاردی اوکه نه پرپوره اندام باندي؟ سوال: (۳۳۶) که چیري پرپوره یوه اندام یا دهغه څخه پرکم اوزیات باندی مثلاً پرپښه باندی زخم وی نو پرټوله پښه باندی مسح کول په کاردی اوکه نه محض پرهغه ځای باندی چیري چی زخم دی؟ که چیري پرټوله پښه باندی یی مسحه وکړه نولمونځ به یی صحیح وی اوکه نه؟ یو څوك وایی چی په څومره ځای کی زخم دی پرهم هغه دي مسح وکړل سی، اودپاته اندام پریمنځل په کاردی، په مسح علی العصابه (پټی) کی دي محض پرعصابه باندی مسح وکړل سی او دباقی حصی پریمنځل په کاردی؟

جواب: په دی ټولو صورتونوکی مسح یوازی پرهم هغه ځای کول پکاردی چی په کم ځای کی زخم دی او دجوړ ځای پرېمینځل په کاردی لیکن که چیري دروغ ځای په پریمینځلو سره زخم ته اوبه رسیدې اوهغه ته یی ضرر رسوی نوپر ټول باندی مسح کول پکار دی، نو ددغه شخص وینا صحیحه ده کم چی وایی چی صرف پرهماغه ځای باندی مسح کول

---

(۱) شرط مسحه ثلاثة أمور الأول كونه ساترا محل فرض الغسل القدم مع الكعب الخ والثاني كونه مشغولا بالرجل ليمنع سراية الحدث الخ والثالث كونه مما يمكن متابعة المشى المعتاد فيه فرسخا (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المسح على الخفين ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۶۱). ظفير

په کار دی کوم ځای چی ټپ یازخم وی او دباقی حصی پریمنځل په کاردی، نوکه پرتول (اندام) باندی یی مسح وکړه بغیر دهغه بیری څخه چی پورته ولیکل سوه نولمونځ به نه کیږی اوپه مسح علی العصابه باندی بیشکه صرف پرپټی باندی مسح کول په کاردی، اوپاته روغ اندام پریمنځل په کاردی لیکن دومره مقدار تخفیف په دي کی سوی دی چی دپټی په مینځ کی که چیري څه ځای خلاص وی نوپر هغه باندی مسح کول صحیح دی او ترپټی لاندی چی کم صحیح اوسالمه حصه داندام راغلی ده پرهغی باندی هم مسح صحیح ده اوباقی اندام پریمینځل په کاردی په درمختار کی دی: ویمسح نحو مفتصد وجریح علی کل عصابة مع فرجتها فی الاصح الخ. (١) فقط

الباب السادس فی الحیض والنفاس وغیرهما

اول فصل : دحیض مسائل

دحیض په حالت کی په جماع کولو سره کفاره لازمه ده اوکه نه؟ سوال: (٣٣٧) که چیري یوځوك دحیض په حالت کی دخپلی ښځی سره جماع وکړی نوپر هغه باندی کفاره لازمه ده اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی چی دحیض په حالت کی دخپلی ښځی سره جماع کول حرام اوګناه کبیره ده پرهغه باندی توبه ایستل لازم دی اویو دینار یا نیم دینار صدقه کول مستحب دی (٢) اویو دینار دځلور نیمو ماشو سروزرو څخه وی. فقط

په حیض کی چی اختلال رامینځ ته سی نوحیض څو ورځی شمارل کیږی؟ سوال: (٣٣٨) دیوی ښځی همیشه پنځه ورځی حیض راځی، دځو میاشتو څخه خلل پکښی راغلی دی، کله یو څاڅکی ظاهریږی بیا څلور ورځی بندوی بیاپه پنځمه ورځ بیا څه ښکاره سی اوبیا بند سی اویا برابر روان وی، اویا اوه یا اته ورځی وروسته وینه جاري وی بیا پنځه ورځی وروسته بیا متواتره وینه روانه وی، نو په دی صورت کی به حیض څو ورځی شمارل کیږی؟

جواب: که چیري دلسو ورځو څخه ترزیاتو ورځو پوری دغسی حالت دوام وکی نو ددې به دخپل قدیم عادت موافق پنځه ورځی حیض وی اوباقی نوری ورځی به یی استحاض وګڼل سی (٣). فقط

---

(١) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المسح علی الخفین ج١ ص٢٥٨، ط.س. ج١ ص٢٨٠. ظفیر

(٢) ثم هو کبیرة لو عامداً مختارا عالماً بالحرمة لاجاهلا او مکرها او ناسیا فتلزمه التوبة ویندب تصدقه بدینار او نصفه ومصرفه کزکوة وهل علی المرأة تصدق قال فی الضیاء الظاهر لا (درمختار باب الحیض) قوله ثم هو ای وطی الحائض (رد المحتار باب الحیض ص٢٧٥ ج١، ط.س. ج١ ص٢٩٧ – ٢٩٩). ظفیر　　=

دلسو ورځو څخه زيات چې حيض راسي اوعادت يې هير وي نوځه به کوي؟ سوال: (۳۳۹) دکمې ښځې چې دلسو ورځو څخه زياته وينه راسي اوپخواني عادت ورنه هير سوی وی نو اوس به حيض ترڅومره ورځو وی؟

جواب: لس ورځې به حيض شمار کړی اوباقي نورې ورځې به استحاض (۱) وی. فقط

دحيض څخه وروسته اودغسل کولو څخه مخکې په جماع کولو سره کفاره لازميږي اوکه نه؟

سوال: (۳۴۰) ښځه چې کم وخت دحيض څخه فارغه سی نومخکې دغسل کولو څخه جماع جائزده اوکه نه؟ اوکه څوك دغسل کولو څخه مخکې جماع وکړی نوځه کفاره ورباندی واجبيږی اوکه نه؟ او دحيض په حالت کی ديو ځای کيدلو کفاره څه ده؟

جواب: که چيري حيض په اکثره موده دحيض کی بند سوی وی يعني په لسو ورځو کی بند سوی وی نودغسل څخه مخکې ورسره جماع کول صحيح دی اگر چې دغسل کولو څخه وروسته ښه خبره ده. په درمختار کی دي: ويحل وطؤها اذا انقطع حيضها لاکثره بلا غسل لا وجوبًا بل ندبًا الخ (۲). که دلسو ورځو څخه کمه وی مگر دعادت موافق په شپږو ورځو کی مثلاً قطع سوه نوجماع هغه وخت ورسره صحيح ده چې کله غسل وکړی، يا دومره وخت تير سی چې غسل پکښې وکړی اوجامې واغوندی لمونځ شروع کړی يا دا وويل سی چې دحيض دقطع کيدو څخه وروسته دلمونځ وخت تير سی اودا لمونځ دهغه پرذمه باندی لازم سی (۳) اوپه حالت دحيض کی که چيري جماع وکړل سی نو ددغه کفاره داده چې توبه دي وکړی، اومستحب داهم دی چې ديو دينار يا دنيم دينار په اندازه صدقه اوخيرات وکړی (۴) يودينار دڅلور نيمو ماسو سرو زرو برابر دی.

ښځه دحيض او دنفاس په حالت کی تسبيح ويلی سی اوکه نه؟ سوال: (۳۴۱) ښځه چې دحيض اودنفاس په حالت کی اودس وکړی دلائل الخيرات، حزب الاعظم وغيره اردو

---

(۳) فان لم يجاوز العشرة فالطهر والدم کلاهما حيض سواء کانت مبتدأة او معتادة وإن جاوز العشرة ففی المبتدأة حيضها عشرة أيام وفی المعتادة معروفتها فی الحيض حيض والطهر طهر (عالمگيري کشوري ص۴۵ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۳۷). ظفير

(۱) واکثره عشرة لعشر ليال والناقص والزائد الخ إستحاضة إلا عند نصب عادة الدم (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الحيض ص۲۲۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۸۴). ظفير

(۲) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحيض ج۱ ص۲۷۱، ط.س. ج۱ ص۲۹۴. ظفير

(۳) وإن لأقله الخ لايحل حتی تغتسل او تيمم بشرطه او يمضی عليها زمن يسع الغسل ولبس الثياب الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحيض ج۱ ص۲۷۲، ط.س. ج۱ ص۲۹۴). ظفير

(۴) ويندب تصدقه بدينار او نصفه ومصرفه کزکوة وهل علی المرأة صدقة قال فی الضياء الظاهر لا (الدر المختار علی هامش رد المحتار باب الحيض ج۱ ص۲۷۵، ط.س. ج۱ ص۲۹۸). ظفير

وظيفه، سبحان الله يا الحمدالله يا الله اكبر ويل ورلره جائز دی اوکه نه؟ او ددی خبری خيال ساتی چی که چيري په وظيفه کی کم قرآنی ايت کريمه راسی نو هغه نه لولی؟

جواب: ذکر سوی وظيفه، اوتسبيحات او تهليل ويل جائز دی او قرآنی ايتونه هم ددعاء په نيت لوستل جائز دی، په درمختار کی دی: ولا بأس لحائض وجنب بقراءة ادعية ومسها وحملها وذكر الله تعالى وتسبيحه الخ (۱) وفي الشامي فلو قرأت الفاتحة على وجه الدعاء او شيئا من الآيات اللتي فيها معنى الدعاء ولم ترد القراءة لا بأس به (۲). فقط

دویم فصل : دنفاس مسائل

په نفاس کی چی خلل واقع سی نوښځه باید څه وکړی؟ سوال: (۳۴۲) په رمضان المبارک کی زما په کورکی مړ بچی پیدا سو چی غالبًا دپنځو یا دشپږو میاشتو ؤ، دماشوم ټول اندامونه مکمل سوی وه، اوس کیفیت دادی چی په دریمه او څلورمه ورځ په لږ مقدار کی ژړی اوبه یا خړ رنګی اوبه دنفاس پرځای خارجیږی، آیا ترکمه پوری چی دغه خړ رنګی یا ژړ رنګی اوبه روانی وی لمونځ او روژه به موقوف وی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی شرعی حکم دادی چی که چیري دنفاس دورځی څخه مخکی یی څه عادت نه وی نو دڅلویښتو ورځو پوری به دنفاس حکم جاری وی په دي کی لمونځ او روژه هیڅ نه کیږی، البته کله چی دغه ژیړی اوخړی اوبه بالکل نه راتلی، یا یې دعادت ورځی پوره سوی په دی وخت کی به بیا غسل وکړی لمونځ اوروژه یی بیا کیږی (۳). فقط

په نفاس کی دعادت پوره کیدلو څخه وروسته به لمونځ کوی اوکه نه؟ سوال: (۳۴۳) دکمی ښځی چی داعادت دی چی ماشوم دپیدا کیدلو څخه وروسته په څلویښتو ورځوکی دننه په لس پنځلسو ورځو کی دننه یې دنفاس وینه بندیږی او دهغې همیشه دپاره همدا عادت دی، نو هغه دوینی دبندیدلو څخه وروسته لمونځ اوروژه نیولی سی اوکه نه؟ اودهغی خاوند دهغی سره یوځای کیدلی سی اوکه نه؟

جواب: که چیري دهغی عادت همدا وی نو دوینی بندیدلو څخه وروسته دي غسل وکړی پر هغی باندی لمونځ او روژه فرض کیږی او ددغی ښځی سره دخپل خاوند یوځای والی هم صحیح دی. (۴) فقط

---

(۱) الدرالمختار على هامش رد المحتار باب الحيض ج۱ ص۲۷۱، ط.س. ج۱ ص۲۹۳. ظفير
(۲) رد المحتار باب الحيض تحت قوله قرآءة قرآن بقصده ص۲۷۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۹۳. ظفير
(۳) واكثره أربعون يوماً الخ ولو مبتدأةً اما المعتادة فترد لعادتها وكذا الحيض فان إنقطع على أكثرهما او قبله فالكل نفاس (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الحيض ج۱ ص۲۷۷، ط.س. ج۱ ص۳۰۰). ظفير =

دماشوم دپیدا کیدلو څخه وروسته دجماع ممانعت ترکمه پوری دی؟ **سوال**: (۳۴۴\۱) دکمی ښځی چی ماشوم پیدا سوی وی نو دهغی سره دجماع څخه ممانعت ترکومه پوری دی؟

که چیری دممانعت په ورځوکی یعنی دنفاس په حالت کی جماع وکړی نو دهغی تلافی څنګه وکړی؟ **سوال**: (۳۴۵\۲) که چیري دممانعت په ورځوکی جماع وکړی نوددواړو دپاره څه تلافی ده؟

جواب: ۱: دکمی ښځی چی ماشوم پیدا سوی وی دهغی دپاره دنفاس موده دزیات څخه زیاته څلویښت ورځی ده که چیري یوی ښځی ته په دی موده کی وینه پرلپسې کمه او زیاته راځی نو دهغی خاوند ترڅلویښتو ورځو پوری دهغی سره کوروالی نه سی کولی، دڅلویښتو ورځو څخه وروسته ورته کور والی جائز دی. چونکه دنفاس په موده کی دکم مقدار هیڅ اندازه نسته ددی وجې که چیري دڅلویښتو ورځو څخه مخکی وینه بنده سوه نو دغسل کولو څخه وروسته دهغی سره صحبت او کوروالی جائز دی. (۱)

۲: توبه او استغفار دي وکړی اوپه ائنده کی دي داسی نه کوی وروسته په در مختار کی یی لیکلی دی چی که چیري دحیض په حالت کی دهغی خاوند دهغی سره جماع وکړی نو توبه اواستغفار دي وکړی اومستحب دی چی یودینار یانیم دینار دي صدقه کړی، کما ورد فی الحدیث، نوپه حالت دنفاس کی په جماع کولوکی هم صدقه کول ښه دی (۲). فقط

دولس ورځی وینه بیا سپینی اوبه اوبیا وینه راغله نوڅه حکم دی؟ **سوال**: (۳۴۶) یوی ښځی ته ددولس ورځو نفاس راتلو څخه وروسته سپینی اوبه راغلی وروسته بیا وینه راغله نو

---

(۴) أما المعتادة فترد لعادتها وكذا الحيض (درمختار) وفيه قبل وإن إنقطع لأقله الخ لايحل حتى تغتسل او تيمم بشرط او يمضى عليه زمن يسع الغسل ولبس الثياب والتحريمة الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الحيض ج۱ ص۲۷۲، ط.س. ج۱ ص۳۰۰). ظفير

(۱) وأكثره اربعون يوما كذا رواه الترمذي وغيره الخ فإن إنقطع على أكثرهما او قبله فالكل نفاس (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الحيض ص۲۷۲ ج۱) وتوطأ بلا غسل بتصرم لا كثرة ولا قلة لا حتى تغتسل او يمضى عليها ادنى وقت صلوة كنز، اعلم ان هذه المسئلة على ثلثة اوجه لأن الدم إما ينقطع لتمام العشرة او دونها لتمام العادة او دونهما ففيها إذا إنقطع لتمام العشرة يحل وطؤها بمجرد الإنقطاع ويستحب له أن لايطأها حى تغتسل وفيما إذا إنقطع لما دون العشرة دون عادتها لا يقربها وإن إغتسلت ما لم تمضي عادتها وفيما إذا إنفطع للأقل لتمام عادتها إن إغتسلت أو مضى عليها وقت صلوة حل وإلا لا، وكذا النفاس إذا إنقطع لما دون الأربعين لتمام عادتها فان إغتسلت او مضى الوقت حل وإلا لا الخ (البحر الرائق باب الحيض ص۲۱۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۰). ظفير

(۲) ثم هو اى وطئ الحائض كبيرة، لو عامدا مختارا عالما بالحرمة لا جاهلا او مكرها او ناسيا، فتلزمه التوبة ويندب تصدقه بدينار او نصفه ومصرفه زكوة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الحيض ص۲۷۷ ج۱، ط. س. ج۱ ص۲۹۷ – ۲۹۸). ظفير

ددغه وینی څه حکم دی؟

جواب: دنفاس په موده یعنی په څلویښتو ورځوکی دننه چی کمه وینی راځی هغه ټوله په نفاس کی شمارل کیږی، اوپه مینځ کي چی کمی ورځی خالی تیری سی هغه به هم په نفاس کی شمیرل کیږی، البته که چیري دڅلویښتو ورځو څخه زیاته جاری وه نوبیا به کتل کیږی چی ددی ښځی دنفاس سره متعلق څه عادت دمخکی څخه متعین ؤ اوکه نه؟ که چیري متعین ؤ نو دعادت دورځو څخه وروسته به استحاض شمارل کیږی مثلاً دیرش ورځی عادت یی ؤ، او وینه ترپنځوسو ورځو پوری جاری وه نو دیرش ورځی دنفاس اوباقی پاته ورځی به داستحاض وی. کما فی الهدایه وشرح الوقایه، اوکه چیري دمخکی څخه یې هیڅ عادت متعین نه ؤ، نوبیا څلویښت ورځی نفاس اوباقی لس ورځی به استحاض وی ([1]). فقط

__څلویښت ورځی وروسته وینه راغله یوه هفته پاکه وه بیا وینه راغله نوهغه به څه شمارل کیږی؟__ سوال: (۳۴۷) دیوی ښځی پوره څلویښت ورځی نفاس ؤ، وروسته دڅلویښتو ورځو څخه یوه هفته یعنی اووه یا اته ورځی پاکه وه بیا سره وینه راغله نو دا وینه به حیض شمارل کیږی اوکه نه استحاض په اول ځل دنفاس وینه دیرش ورځی وه؟

جواب: نفاس دهغی څلویښت ورځی دی، او داوو اتو ورځو څخه وروسته چی کمه وینه راغله هغه داستحاض ده ځکه چی پنځلس ورځی دطهر څخه وروسته پوره تیری نه سوی ([2]) قال في الشامي: ان الاصل فيه ان المخالفة للعادة في النفاس فان جاوز الدم الاربعين فالعادة باقية ترد اليها والباقي استحاضة وان لم يجاوز انتقلت العادة الى ما رأته والكل نفاس. ([3]) فقط

دریم فصل : داستحاض مسائل

__دطهر مطلب څه دی؟ که چیري دری میاشتی مسلسله وینه راسی نو دهغی دحیض حساب به څنګه کیږی؟__ سوال: (۳۴۸) دطهر معنی څه شی ده؟ که چیري دیوی ښځی بی له بندیدلو څخه دری میاشتی وینه روانه وی نو دحیض موده یی څنګه حسابیدلی سی؟ آیا داول

([1]) واكثره اربعون يوما الخ والزائد على اكثره إستحاضة لو مبتدأة وأما المعتادة فترد لعادتها وكذا الحيض فان إنقطع على اكثرهما او قبله فالكل نفاس (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الحيض ص۲۷۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۰). ظفير

([2]) اقل الطهر بين الحيضتين اوالنفاس والحيض خمسة عشر يوما ولياليها اجماعا (درمختار) هذا إذا لم يكن في مدة النفاس (ردالمحتار باب الحيض ص۲۲۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۸۵). ظفير

([3]) رد المحتار باب الحيض ج۱ ص۲۷۷، ط.س. ج۱ ص۳۰۱. ظفير

دمیاشتی څخه؟

جواب: دمعتادی ښځی حیض حیض دهغی دعادت موافق نیول کیږی اوباقی پاته ورځو ته به حکم دطهر ورکول کیږی اوکه چیري معتاده نه وه نوکه مبتدأه وی یعنی داسي وي چي دا دهغې دحیض لومړی ځل وي، نولس ورځی به چی اکثره موده دحیض ده دهری میاشتی څخه حسابیږی اوپه پاته شلو ورځوکی به لمونځ کوی اوروژه به نیسی، هغه وینه چی دحیض داکثره مودی څخه زیاته وی، یا دمعتادی دعدت څخه زیاته وی هغه استحاض دی اولمونځ او روژه په دغو ورځو کی واجب ده، او دطهر معنٰی ده دحیض نیستوالی، دحائضی او داستحاضی معتادی او دمبتدئی تفصیلي مسائل باید دفقهی په کتابونوکی وکتل سی (۱). فقط

دعادت والا ښځی چی کله لس اوکله یوولس ورځی وینه راسی نوخه وکړی؟ سوال: (۳۴۹) دیوی ښځی پنځه ورځی دحیض عادت ؤ وروسته به کله لس اوکله به یوولس ورځی وینه راتله، نودپنځو ورځو څخه وروسته داپه حکم دحائضی کی ده اوکه نه پاکه ده؟

جواب: که چیري په لسو ورځوکی دننه وینه راغلی وه نوټول به حیض شمارل کیږی اوکه چیري دلسو ورځو څخه یی تجاوز وکی نوپه ذکر سوی صورت کی به دعادت ورځی یعنی پنځه ورځی حیض اوباقی به استحاض شمارل کیږی. هدایه وشرح وقایه. فقط

څلورم فصل : دمعذور متعلق احکام او مسائل

دطهارت دپاره دمعذور کیدلو څه شرائط دي؟ سوال: (۳۵۰) دطهارت په باره کی دمعذور کیدلو څه شرط دی؟

جواب: په ابتداء کی دمعذور شرعی کیدلو دپاره یی داشرط دفقهی په کتابونو کی لیکلی دی چی دلمونځ یو وخت پرده باندی داسی تیر سی چی په هغه کی ده ته دومره قدر مهلت پیدانه سی چی اودس وکړی اوبغیر ددغه عذر څخه پوره لمونځ وکړل سی که چیري په یوه وخت کی همداسی سوی وی چی هغه ته دلمونځ دادا کولو مهلت بغیر ددغه عذر څخه پیدا نه سی نوهغه معذور سو، دهغه څخه وروسته په ټول وخت کی یوځل هم ذکر سوی عذر کافی دی (۲). فقط

---

(۱) وأكثره عشرة بعشر ليال كذا رواه الدار قطني وغيره والناقص عن اقله والزائد على أكثره النفاس او على العادة او جاوز اكثرهما وما تراه صغيرة دون تسع على المعتمد وآيسة على ظاهر المذهب، وحامل الخ استحاضة واقل الطهر بين الحيضتين خمسة عشر يوما ولياليها اجماعا ولا حد لأكثره الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الحيض ص۲۲۲ – ۲۲۳، ط.س. ج۱ ص۲۸۴). ظفير

(۲) وصاحب العذر من به سلسل البول (إلى قوله) إن إستوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لا يجد فى =

دمتیازو دڅاڅکو دعارض کیدو په حالت کې څه حکم دی؟ سوال: (۳۵۱) یو څوك دمتیازو یا دمنی دڅاڅکو دعارض کیدلو سره مخ سونو دداسی شخص دپاره څه حکم دی ایا دوباره اودس وکړی اوجامه پاکه کړی اوکه نه؟

جواب: که چیري دمتیازو وغیره څاڅکی راتلل دشرعی عذر حدته نه وی رسیدلی نوکله چی څاڅکی دباندي راتلل یقینی وی نواودس کول ضروری دی، ([1]) اوکه چیري شرعی عذر ته رسیدلی وی په دی ډول چی دلمونځ په ټول وخت کی دومره وخت هم ده ته پیدا نه سی چی اودس پوره کړی اولمونځ وکړی او دڅاڅکی څخه محفوظ پاته سی نودغه سړی شرعی معذور سو، دده حکم دادی چی په ټول وخت کی دي یوځل اودس وکړی اودټول وخت کم لمونځ چی غواړی ودی کړی داودس داعادی ضرورت په دغه وخت کی نسته، نوچی کله وخت ووزی نواودس به مات سی، کذا فی الدرالمختار وغیره. ([2]) فقط

چی په لمانځه کی یې باد جاري سي نوڅه وکړي؟ سوال: (۳۵۲) دلمانځه دشروع کیدلو څخه وروسته چی دچا باد سی او تر اخری وخته پوری بند نه سی نولمونځ څنګه وکړی؟

جواب: که چیري دوخت دداخلیدلو څخه وروسته چاته دباد وتلو وغیره عذر پیدا سو، نوهغه دي تراخری وخت پوری انتظار وکړی، نوکه چیري باد برابر جاري وو نو په همدی حالت کی دي اودس اولمونځ وکړی، که چیري په دویم وخت کی هم عذر جاري ؤ نو اعاده لازمه نه ده کنې اعاده لازمه ده ([3]) شامی. فقط

دناسور زخم والا معذور دی اوکه نه؟ سوال: (۳۵۳) یو چاته دناسور عارضه ده، څاڅکی او لوندوالی ورڅخه خارجیږی اوپه جامه کی جذب کیږی اودا مرض دائمی دی نو داشخص

= جمیع وقتها زمنا یتوضا ویصلي خالیا عن الحدث (إلی قوله) وهذا فی حق الإبتداء وفی حق البقاء کفی وجوده فی جزء من الوقت ولو مرة الخ (الدر المختار علي هامش ردالمحتار احکام المعذور ج۱ ص۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفیر

([1]) وینقضه خروج کل خارج نجس منه ای من المتوضی الحی معتادا کان اولا، من السبیلین اولا (درمختار) قوله معتادا کالبول والغائط (ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۲۴، ط.س. ج۱ ص۱۳۴). ظفیر

([2]) وصاحب عذر من به سلسل البول الخ إن إستوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لایجد فی جمیع وقتها زمنا یتوضأ ویصلي خالیا عن الحدث ولو حکما لأن الإنقطاع الیسیر ملحق بالعدم وهذا شرط العذر فی حق الإبتداء وفی حق البقاء کفی وجوده فی جزء من الوقت ولو مرة الخ وحکمه الوضوء ولا غسل ثوبه ونحو لکل فرض (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الحیض احکام المعذور ج۹ ص۲۸۰ – ۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفیر

([3]) ولو عرض بعد دخول وقت فرض إنتظر إلی اخره فان لم ینقطع یتوضأ ویصلي ثم إن إنقطع فی إثناء الوقت الثاني یعید تلك الصلوة وإن إستوعب الوقت الثاني لا یعید لثبوت العذر من وقت العروض (ردالمحتار أحکام المعذور ص۲۸۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفیر

دمازیگر په اوداسه دمابنام لمونځ کولی سی اوکه نه؟ چی همدغه جامی یی اغوستی وی، نولمونځ کول اوامامت کول یی صحیح دی اوکه نه؟

جواب: دغه کس معذور دی او معذور دغیر معذور امام کیدلی نه سی کما فی الدرالمختار ولا طاهر بمعذور (۱) او معذور په وخت کی دننه دننه ددغه عذر سره لمونځ کولی سی، او دجامو په پریمنځلو کی تفصیل دادی چی که چیري دا اندیښنه وی چی که جامه پریمنځل سی نوبیا به دلمانځه څخه مخکی پلیته سی نونه پریمنځل یی صحیح دی، اوکه چیري داسي ګنی چی دلمانځه څخه ترفارغ کیدلو پوری به ددرهم څخه زیاته ناپاکه نه سی نو پریمنځل یې په کار دی (۲). فقط

چی دمتیازو دڅاڅکو زیاتوالی دومره وی چی څلور رکعاته هم خالی نه کیږی نوڅه وکړی؟

سوال: (۳۵۴) چاته چی دمتیازو دڅاڅکو زیاتوالی دومره زیات سی چی هیڅ یوه ورځ په څلور رکعتونوکی دننه هم بند نه سی نوهغه ته دارخصت حاصل سو، چی داوداسه څخه وروسته دي لمونځ پوره کړی په مینځ کی څاڅکی که راځی اوکه نه راځی، اوکه چیري داحالت وی چی بیا څاڅکی ډیر ډیر وخت وروسته راځی نو دهغه دپاره به ترکامل صحت پوری هم رخصت باقی وی یا چی کله په کم لمانځه کی څاڅکی راغی نو نوی اودس به وکړی او لمونځ به دسر څخه نوی کوی؟

جواب: هغه ته دارخصت باقی پاته دی. کذا فی الدرالمختار. (۳) فقط

ترشلو رکعتونو پوری چی دچا اودس وی هغه معذور نه دی سوال: (۳۵۵) سلسل البول مرض والا یا هغه چی باد یی نه ټینګیږی، دچاچی ددولس، پنځلس یا دشلو رکعتونو څخه زیات اودس نه ټینګیږی په ټول شواروز کی هیڅ وخت ددي څخه زیات نه پیدا کیږی هغه هر وخت دتلاوت په غرض یا طالبانو ته دورازده کولو دپاره قرآن پاك ته دتیمم سره لاس وروړلی سی اوکه نه؟ اوتلاوت دسجده چی ولولی یا یی واوری په تیمم سره سجده دتلاوت کولی سی اوکه نه؟ بینوا وتؤجروا !

---

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الإمامة ص۴۵۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۷۸. ظفیر

(۲) وإن سال علی ثوبه فوق الدرهم جاز له ان لا یغسله إن کان لو غسله یتنجس قبل الفراغ منها أی الصلوة وإلا یتنجس قبل فراغه فلا یجوز ترك غسله هو المختار للفتوی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الحیض أحکام المعذور ص۲۸۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفیر

(۳) إن إستوعب عذره تمام وقت صلاة مفروضة بأن لایجد فی جمیع وقتها زمنا لیتوضأ ویصلي خالیا عن الحدث ولو حکما لأن الإنقطاع الیسیر ملحق بالعدم وهذا شرط العذر فی حق الإبتداء وفی حق البقاء کفی وجوده فی جزء من الوقت ولومرة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الحیض مطلب أحکام المعذور ج۱ ص۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۷). ظفیر

جواب: دغه شخص شرعی معذور نه دی (۱) هغه لره قرآن پاك ته لاس وروړل اوسجده دتلاوت بغير داودس څخه صحيح نه ده. (۲) فقط

که چيري دفارغه کيدو څخه مخکی دجامی دپليتيو انديښنه وی نوڅه حکم وکړی؟ سوال: (۳۵۶) دکم شخص څخه چی څاڅکی وغيره ولويږی اوهغه معذور وی، کله چی هغه دلمونځ کولو اراده وکړه نوجامه يی پريمنځله خوبيا جامه پاکه سوه نودوباره دهغه دپاره دجامو پريمينځل ضروری دی اوکه نه؟

جواب: معذور که چيري داسی وی چی که چيري هغه جامه پريمنځی نوخيال يی وی چی دلمانځه کولوڅخه مخکی به بيا پليته سی نو دپريمنځلو ضرورت يی نسته (۳) او دبل وخت دپاره يی پريمينځل ضروری دی. فقط

دناسور مرض والا معذور دی اوکه نه؟ سوال: (۳۵۷) دکوم شخص چی دناسور زخم وی هغه معذور دی اوکه نه؟

جواب: ناسور که چيري هروخت بهيږی نوبيا ناسور والا معذور دی. (۴) فقط

څاڅکو توئيدلو والا مريض معذور دی اوکه نه؟ سوال: (۳۵۸) دڅاڅکو والا څاڅکی په وقفه سره راځی يا ژر، ژر راځی نودا معذور دی اوکه نه؟ او په يوه اودس سره ديوه وخت لمونځ کولی سی اوکه نه؟

جواب: کله چی هغه معذور سو اوشرعًا پرهغه باندی دمعذور حکم ولګيدی نو اوس څاڅکی برابره خبره ده که په وقفه سره راځی اوکه ژر، ژر، په يوه اودس سره په يوه وخت کی فرض، سنت، نفل ټول کولی سی. (۵) فقط

---

(۱) شرط ثبوت العذر إبتداء أن يستوعب إستمراره وقت الصلاة كاملا كالإنقطاع لا يثبت ما لم يستوعب الوقت كله (عالمگيري ج۱ ص۳۸، ط. ماجدية ج۱ ص۷۰). ظفير

(۲) ويجب بسبب تلاوة آية الخ بشروط الصلوة المتقدمة (درمختار) ولهذا لا يجوز اداءها بالتيمم إلا ان لا يجد ماء الخ (ردالمحتار باب سجود تلاوة ص۷۱۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۰۷). ظفير

(۳) وإن سال على ثوبه فوق الدرهم جاز له ان لا يغسله إن كان لو غسله تنجس قبل الفراغ منها أى الصلوة ولا يتنجس قبل فراغه فلا يجوز ترك غسله هو المختار للفتوى (الدر المختار على هامش ردالمحتار احكام المعذور ص۲۸۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفير

(۴) وهذا اذا لم يمض عليهم وقت فرض إلا وذلك الحدث يوجد فيه الخ فالحاصل أن صاحب العذر ابتداء من استوعب عذره تمام وقت صلاة ولو حكما لأن الإنقطاع اليسير ملحق بالعدم وفى البقاء من وجد عذره فى جزء من الوقت وفى الزوال يشترط استيعاب الإنقطاع حقيقة (البحر الرائق باب الحيض ص۲۲۸ ج۱). ظفير

(۵) إن إستوعب عذره تمام وقت صلاة مفروضة الخ حكمه الوضوء لا غسل ثوبه نحوه لكل فرض اللام للوقت كما في دلوك الشمس ثم يصلي به فيه فرضا ونفلا فدخل الواجب بالاولى فاذا خرج الوقت بطل (الدرالمختار على هامش ردالمحتار مطلب أحكام المعذور ج۱ ص۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفير

معذور دوخت څخه مخکې اودس کولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۵۹) يو چاته په متيازو کې قطره راځي اوهر وخت راځي چونکه داکس دهر لمانځه دپاره تازه اودس کوی دمانښام په وخت کې دده څخه يو يا دوه رکعته دجمعې سره فوت کيږی نوپه داسې حالت کې دوخت څخه مخکې اودس کولی سی اوکه نه؟

جواب: کله چې دغه کس معذور دی نوده لره دوخت څخه مخکې اودس کول درست نه دی، نودوخت څخه وروسته دي اودس کوی اګر که جَمعه ورڅخه فوت سی. (۱) فقط

دکثرت جريان دوجه څخه چې کله جامه پاکه نه سی پاته کيدلی نولمونځ څنګه وکړی؟

سوال: (۳٦۰) خاکسار دجريان په مرض باندی مبتلا دی اوداسې حالت دی چې جامه هر وخت خرابه وی دلمبلو څخه وروسته هم پاك اوسيدل مشکل دی اوس وفرماياست چې لمونځ به څنګه ادا کړم؟

جواب: په داسې حالت کې تاسو په همدغه حالت کې اودس کوی اولمونځ کوی، دغسل ضرورت نسته دا ودی وغيره ده منی نه ده په دي کې اودس لازم وی او دلمانځه دپاره بله جامه وساتی، که چيري دلمانځه په حالت کې هم قطره راسي نولمونځ پوره کړی او لمونځ صحيح کيږی. دلمانځه څخه وروسته که دغه پرتوګ ته قطره لګيدلی وی نو ودی مينځي او کښيږدی يې دبل لمانځه په وخت کې دی بيا هغه واغوندی او اودس دي وکړی اولمونځ دي وکړی په هرحال لمونځ په همدی حالت کې کوی هغه لمونځ صحيح دی (۲). فقط

ددې اعذارو په وجود کې څه حکم دی؟ **سوال**: (۳٦۱) ماته دبولو عارضه ده په شوارو کې شل پنځه ويشت ځلې متيازی راځي او پرتوګ مې لنديږی په دی وجه سره اودس مې نه پاته کيږی دلمانځه په وخت کې يې تازه کوم خوپه حالت دلمانځه کې په کښينستلو او پاڅيدلو سره څاڅکې راځي اوپه هررکعت کې همدا حالت وی، ددغې وجه څخه لمونځ په ناسته ادا کوم، په داسې حالت کې قطره نه وزی او دناستې په حالت کې ګيډه دزنګون سره لګيږی او دسجدی په وخت کې دپښو ګوتی دقبلې طرف ته نه وی بلکه

---

(۱) وصاحب عذر الخ (الی قوله) حکمه الوضوء لکل فرض اللام للوقت ثم يصلي به فيه فرضا ونفلا فاذا خرج الوقت بطل (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار مطلب أحکام المعذور ج۱ ص۲۸۰، ط.س. ج۱ ص۳۰۵ – ۳۰۷). ظفير

(۲) وصاحب عذر منه به سلسل بول لا يمکنه امساکه او استطلاق بطن او انفلات ريح ان استوعب عذره تمام وقت صلاة مفروضة بان لا يجد في جميع وقتها زمنا يتوضأ ويصلي فيه خاليا عن الحديث وحکمه الوضوء الله تعالی غسل ثوبه ونحو لکل فرض (الدر المختار علی هامش ردالمحتار مطلب احکام المعذور ج۱ ص۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفير

ددواړو پښو په غزولو کی سکون وی، دپښو په سیده درولو سره په قعده کی تکلیف وی، نو ددغو اعمالو دوجه څخه لمونځ صحیح کیږی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی: یجب رد عذره او تقلبه بقدر قدرته ولو بصلوته مؤمیًا الخ وفی الشامی وکذ لو سأل عند القیام یصلی قاعداً الخ ((۱) نوپه مسؤوله صورت کی تاسو ته لمونځ کول په ناسته صحیح دی کله چی په دغه سره قطره بندیږی او دسجدی په وخت کی که چیري په مذکوره ضرورت گوتی دقبلی طرف ته نه وی نوپه دي کی هم هیڅ څه حرج نسته ، څنگه چی اسان وی اوقطره بندیږی هم هغه ډول کوی او لمونځ ادا کوی. فقط

چی دهوا وتلو مرض یی وی نو دا معذور دی اوکه نه؟ سوال: (۳۲۲) دزید اکثره هوا جاری وی اوبعض وخت دلمانځه کامل وخت تیر سی چی هغه دمذکوره مرض څخه فارغ سی، نودی شرعی معذور کیدی سی اوکه نه؟ اوپه یوه اودس سره دابتلاء په حالت کی لمونځ ادا کولی سی اوکه نه؟

جواب: په شروع کی دعذر دخاوند کیدلو دپاره داضروری ده چی دلمانځه په ټول وخت کی هغه ته دومره موقع پیدا نه سی چی په ټول وخت دلمانځه کی یی بغیر ددی عذر څخه اودس اولمونځ پوره کړی وی نوهغه معذور سو، هغه لره دلمانځه په ټول وخت کی فرض اونفل لمونځونه کول صحیح دی اوچی کله وخت تیرسو نودهغه اوس صحیح پاته نه سو، بیابه دغه شخص ترهغه وخته پوری معذور اوسیږی ترڅو چی دلمانځه په ټول وخت کی یوځل هم هغه ته عذر مذکوره واقع نه سی، درمختار (۲). فقط

دسترگو جوړولو په حالت کی څرنگه وکړی کله چی طبیب دښوریدلو اجازت نه ورکوی:

سوال: (۳۲۳) دسترگو دجوړولو په صورت کی دطبیب دممانعت په وجه سره ترمعین وخت پوری لمونځ مؤخر کړی اوکه اشاره وکړي؟ که چیري په اشارې لمونځ کولای سي نوڅنگه؟ آیا زني دسینې طرف ته لږه مائله کړی، او دسجدی په حالت کی په اشاره کولو کی ددې څخه نور زیات اوتکیه ترسر لاندی څنگه کیدل په کاردی؟ دبعضو عبارتو څخه مفهوم کیږی چی داشاری دپاره تشبیه بالقعود کیدل په کاردی، او استلقاء په ظاهره داسی برابري پروتی ته وایی چی ټول بدن دبستری سره یوځای سوی وی؟

جواب: دسترگو دجوړولو په صورت کی دی دممانعت څخه وروسته په اشاری سره لمونځ کوی او مؤخر کول یی صحیح نه دی، اوکه چیري مؤخر یی کړی نو بخښنه دي

(۱) ردالمحتار فصل احکام المعذور ج۱ ص۳۸۳، ط.س. ج۱ ص۳۰۷. ظفیر
(۲) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار أحکام المعذور ج۱ ص۲۸۰، ط.س. ج۱ ص۳۰۵. ظفیر

وغواړي او دلمانځه قضاء دي راوړي، اوپه اشاری سره دلمانځه دکولو صورت دادی چی برابر دي پرېوزي اوتر سر لاندی دي تيکيه وکړی هر رنګه تکيه چی وی غټه وی اوکه نری وی، خوکه چيري دغتې تيکه اجارت طبيب ورکړی نودا ښه ده ولي چی په دي کی به درکوع او دسجدی اشاره په ښه ډول اوپه اسانی سره کيږی او درکوع اشاره دي دننه لږ څه سر دسينی طرف ته په ټيټولو سره ادا کړي، اودسجدی اشاره دي ددې څخه لږ څه زياته وی په شامی کی يی درکوع او دسجدی داشاری په باب داتشريح کړيده: اشار الی انه يکفيه ادنی الانحناء عن الركوع ([1]) اوپه درمختار کی دی: ويجعل سجوده اخفض من ركوعه ([2]) ددی حاصل دادی چی درکوع دپاره لږ څه سر ټيټول کافی دی او دسجدی دپاره به ترهغه لږ څه زيات وی، که چيري چاته څه شبه پاته سی نوهغه لمونځ ګذار دي دهغه لمونځونو اعاده وکړی په کومو کی چی شبه پاته ده، په اشاری کی دسر څه قدر حرکت کول ضروری دی اومحضي زنه دسينی طرف ته مائله کول کافی نه دی. فقط

دعذر په حالت کی لمونځ کولای سی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۲۴) دجريان وغيره مرض څخه يو ځوك مجبور دی اوطاقت يی شروع دی زائل کيږی ايا په داسی حالت کی هم هغه ددين احکام اونور ادا کولی سی؟

جواب: په همدی حالت کی دي ټول کارونه کوی دمعذور مسئله هم په فقه کی موجوده ده کم ځوك چی معذوره وی هغه په وخت کی دننه لمونځ په يوه اودس سره کولی سی او دقرآن پاك تلاوت او درود شريف او تسبيح اونور صحيح دی کله چی وخت ووتی نو اودس به پاته نه سی ([3]). فقط

دسترګی دعلاج په حالت کی لمونځ څنګه وکړی؟ **سوال**: (۳۲۵) دسترګی دعلاج په حالت کی دلمونځ متعلق دسنبهل دمدرسی په مدرسينو کی په خپلوکی اختلاف سو، ديوه رايه داده چی ايماء بالکل جائز نه ده ترڅو پوری چی شبيه بالقعود نه وی، دبل رايه داسوه چی په حالت داستلقاء دي ايماء په دی طريقه باندی کوی چی کله دسر حرکت ممنوع دی نو زنه دي دسينی طرف ته مائله کړی او دسجدی په حالت کی دي ددي څخه زياته مائله کړی اودلمونځ تأخر جائز نه دی، دمولوی کريم بخش صاحب او دمولوی

([1]) ردالمحتار باب صلاة المريض ص۷۱۱ ج۱، ط.س. ج۲ ص۹۸. ظفير

([2]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب صلاة المريض ج۱ ص۷۱۱، ط.س. ج۲ ص۹۸. ظفير

([3]) وان استوعب عذره تمام وقت صلاة مفروضة بان لا يجد في جميع وقتها زمنا يتوضأ ويصلي فيه خاليا عن الحدث الخ وحكمه الوضوء لكل فرض الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار أحكام المعذور ج۱ ص۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵). ظفير

نذیراحمد صاحب جوابات مو دمولوی عبدالقیوم صاحب په معرفت ستاسو په خدمت کی لیکلی وه، اوس مو هغوی ته دوه کاږونه ولیکل جواب یی رانه کړی دمولوی نذیر احمد صاحب جواب صاف تحریر شده ستاسي په خدمت کي دی، او دمولوی صاحب کریم بخش جواب که چیري نه وی رسیدلی نو دمولوی عبدالقیوم صاحب څخه یی ترلاسه کړئ کنې دهغه خلاصه مو تاسي ته عرض کړی ده چی ایماء جائز ده په اشاری دزنی سره؟

جواب: عنایت نامه راورسیده مولوی عبدالقیوم صاحب هیڅ تحریر څومره چی راته یاد دی نه دی راکړی یوه لفافه اوس اوس په دویم داپریل راورسیده چی په هغی کی صرف دمولوی صاحب نذیر احمد صاحب جواب دسترګو جوړونکی دلمونځ متعلق دی په هغه کی هیڅ پته نه وه ددی وجه درونه لیږل سو اوس دجناب خط راوریسدی په هغه کی هم دمولوی نذیراحمد صاحب جواب سته، دمولوی کریم بخش جواب می نه دی لیدلی خو دهغه خلاصه ستاسو دتحریر څخه واضحه سوه.

صحیح جواب هم هغه دی کوم چی مولوی نذیراحمد صاحب لیکلی دی دزنی اشاره کافی نه ده، په اشاری سره دلمونځ دصحیح کیدو دپاره اشاره بالراس اوحرکت دراس ضروری دی په دی وجه دتکیی وغیره ضرورت فقهاء لیکلی دی نو که چیري دزنی په اشاری یا دورځو اوسترګو په اشاره سره یی لمونځ وکی ، نوهغه لره اعاده کول په کاردی، په دي کی احتیاط هم دی ددی وجه اوس په دي کی دزیات طول ورکولو او دبحث ضرورت نسته (۱). فقط

<u>دنامردي دوجه څخه طلا استعمالوی او ډاکټر یی داوبو څخه بالکل منعه کوی نوهغه لمونځ څنګه وکړی؟</u> سوال: (۳۲٦) یو څوك دسستی په وجه طلائی نامردی استعمالوی او داوبو دلګولوڅخه یی طبیب منع کوی، بلکه په شرابوسره یې عضو تناسل ورپریمینځی نوپه دی صورت کی داستنجاء کولو څخه او داحتلام په وخت کی دغسل کولو څخه مجبور دی نوهغه لمونځ څنګه ادا کړی؟

جواب: دوا کول په حرام اوپه نجس شی سره هغه وخت صحیح دی چی یو مسلمان حاذق طبیب ده ته دا ووایی چی په دی دارو کی ستا شفا ده او دهغه بدل دحلالو دارو څخه نه سی کیدی: قال في النهایة وفي التهذیب یجوز للعلیل شرب البول والدم والمیتة

(۱) ویجعل سجوده اخفض من رکوعه لزوما الخ وان تعذر الایماء برأسه وکثرت الفوائت الخ سقط القضاء عنه الخ ولم یؤم بعینه وقلبله وحاجبه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب صلاة المریض ج۱ ص۷۱۱ – ۷۱۲ – ۷۱۳، ط.س. ج۲ ص۹۸). ظفیر

للتداوي اذا اخبره طبيب مسلم ان فيه شفاءه ولم يجد من المباح ما يقوم مقامه الخ (۱) نوكه چيري شرط مذكور پيدا سى نودشرابو استعمال په غرض دصحت صحيح دى اولمونځ هم په دغه حالت كى صحيح دى اوكه نه نو نه دى. فقط

دمرض په وجه يې داغ ولګوي او دلمانځه تر پوره وخته پوري وينه جاري وه نوڅه وكړي؟

سوال: (۳۲۷) يو څوك دويني دخرابوالى ددفعه كولو دپاره په خپل ساق كى داسى زخم وكى چى په زخم كولو سره يى وينه جارى سوه پوره يووخت دلمانځه يى وينه جارى وه خو دزخم دتازه ساتلو دپاره يى نيم دلرګى يو كوچنى ډول پوډر په هغه كى داخل كړه اوسربيره يى ورباندى دوه درى غبرګه دكپړى يوه پټى هم وتړله چى دهغى په وجه كله كله څه وينه او نوى جارى كيږى اوكله تر دوه درى وختونو پورى وينه بنده وى اوكله ناكله دوه درى ځلى په يوه وخت كى دننه وينه يا نوونه جارى كيږى، ايا دا كس به معذوره شمارلى كيږى اوكه نه؟

جواب: په درمختار كى دى: وصاحب عذر الخ ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لا يجد في جميع وقتها زمنا يتوضأ ويصلي فيه خاليا عن الحديث الخ وهذا شرط العذر في حق الإبتداء وفي حق البقاء كفى وجوده في جزء من الوقت ولو مرة وفي حق الزوال يشترط استيعاب الإنقطاع تمام الوقت حقيقة الخ درمختار (۲) ددى عبارت څخه دمعذور متعلق چى څه تفصيل ؤ داظاهر سو اوبيا ترڅو پورى چى په ټول وخت كى انقطاع حقيقةً نه وى هغه كس به معذور اوسى او معذوره كس دغير معذورينو امام نه سى كيدى (۳). فقط

دزخم څخه څه مواد څاڅكى په دى حالت كى دماپښين په اوداسه سره دمازيګر لمونځ جائز دى اوكه نه؟ **سوال**: (۳۲۸) زما په پنډۍ كى يوه دانه ده چى په هغى كى سورى وسو اومواد ورڅخه خارج سول هغه سورى لاباقى دى اودهغه څخه څه نرم مواد خارجيږى اودزخم شكل نسته، دشپى اودسهار لخوا پر هغى باندى لونده خاوره دشيرى په شان ترل كيږى چى خاوره پروترم نو دماپښين، مازيګر، ماښام دپاره اودس وكړم دماخسوتن اودسهار په وخت كى دغبرګى كپړى پټى جوړه كړل سى او ورباندى وتړل سى نو دماپښين په اوداسه سره دمازيګر يا دمازيګر په اوداسه سره دماښام لمونځ كول سم بغير دپټى دخلاصولو څخه كله چى اودس باقى وى اوكه يې نه سم كولى؟

---

(۱) ردالمحتار باب المتفرقات في كتاب البيوع جلد رابع ص۲۹۸، ط.س. ج۱ ص۲۲۸. ظفير

(۲) الدرالمختار على هامش ردالمحتار أحكام المعذور ج۱ ص۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵. ظفير

(۳) ولا طاهر بمعذور (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الإمامة ج۱ ص۵۴۱، ط.س. ج۱ ص۵۷۸). ظفير

جواب: که ددغه سوری څخه هروخت څه ناڅه مواد راوزی هغه کس معذور دی، هغه لره په یوه اودس سره دبل وخت لمونځ کول صحیح نه دی دوخت په وتلو سره دهغه اودس ماتیږی دبل وخت دپاره بیا تازه اودس کول په کاردی په در مختار کی دی: وحکمه الوضوء لکل فرض فاذا خرج الوقت بطل الخ (۱). او دمعذوره تعریف دادی چی ابتداءً هغه ته داسی نوبت راغلی وی چی په تمام وخت کی تردومره ساعت پوری مواد وتل بند سوی نه وی چی په هغه کی اودس وکړی اولمونځ وکړل سی، په درمختار کی دی: وصاحب عذر من به سلسل البول الخ اوبعینه رمد الخ ای یسیل من الدمع، شامی، ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لایجد فی جمیع وقتها زمناً یتوضأ ویصلی فیه خالیًا عن الحدیث الخ وهذا فی حق الابتداء وفی حق البقاء کفی وجوده فی جزاء من الوقت ولو مرة الخ (۲). فقط

دمعذور داوداسه څه حکم دی؟ سوال: (۳٦۹) یو چاته دناسور عارضه ورپیښه ده اوقطره قطره رطوبت یې خارجیږی اوپه جامه کی جذب کیږی اودا مرض دائمی دی نوداکس دمازیګر په اوداسه سره دماښام لمونځ کولی سی اوکه نه؟ اوچی همدغه جامه یی اغوستی وی نولمونځ کول اوامام کیدل ورلره صحیح دی اوکه نه؟

جواب: دغه کس معذور دی اودغیر معذورینو امام کیدلی نه سی: کما فی الدرالمختار ولا طاهر بمعذور (۳) اومعذور په وخت کی دننه لمونځ ددغه سره کولی سی اوپه جامې پریمینځلو کی تفصیل دی چی که چیري دا اندیښنه وی چی که جامه پریمنځل سی نودلمونځ څخه مخکی به ناپاکه سی نونه پیرمنځل یی صحیح دی اوکه چیري داسي ګنی چی دموقع تر نه فارغ کیدلو پوری به ددرهم څخه زیاته ناپاکه نه سی نو پریمنځل یی په کاردی (۴). فقط والله تعالی اعلم

مجبوره دسجدی دپاره مخ ته څه شي ایښودلی سی اوکه نه؟ سوال: (۳۷۰) مریض یاحامله ښځه چی پر سجده باندی قدرت نه لری نو مخ ته یو شی ایښودل او پر هغه باندی سجده

---

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الحیض مطلب فی أحکام المعذور ج۱ ص۲۸۱ – ۲۸۲، ط.س. ج۱ ص۳۰۵. ظفیر

(۲) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الحیض مطلب فی احکام المعذور ج۱ ص۲۸۰ - ۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵. ظفیر

(۳) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج۱ ص۵۴۱. ظفیر

(۴) وحکمه (ای صاحب العذر) الوضوء لا غسل ثوبه ونحوه لکل فرض (إلی قوله) وان سال علی ثوبه فوق الدرهم جاز له أن یغسله إن کان لو غسله تنجس قبل فراغه منها ای الصلوة والا یتنجس قبل فراغه فلا یجوز ترك غسله هوالمختار للفتوی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج۱ ص۳۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵ – ۳۰۲). ظفیر

کول صحیح دی اوکه نه په اشاری سره سجده وکړی؟

جواب: کم مریض چی سجده نه سی کولی هغه دی اشاره کوی او دسجدی دپاره دي مخ ته یو شی نه ایږدی. (۱) فقط والله تعالی اعلم

چی پر لاس یا پښه باندی یي زخم وی نومسح څرنګه وکړی؟ **سوال**: (۳۷۱) چی پر لاس دبابا یا پرپښه باندی زخم وی اوپه اوبو لګولو سره اندیښنه دزیاتیدلو وی نومسح په کمی طریقی سره وکړی؟ دزخم شاوخوا خوبه ضرور پاته وی که چیري پټی یی اینبی وی نوایا پرټی باندی مسح وکړی اوکه چیري دده سره داوبو ددننه تللو اندیښنه وی نوایا شاوخوا مسح وکړی اوددی څه طریقه ده؟ اوکه چیري پټی دزخم څخه پرزیات ځای باندی وی نومسح څنګه وکړی؟ اودغسل په حاجت کی څنګه وکړی؟

جواب: کله چی په پریمنځلو سره اندیښنه دزخم زیاتیدلو وی نوپر هغه باندی مسح صحیح ده په مسح کی لوند لاس ګرځول دی پر هغه ځای باندی اول داحکم دی چی که چیري بغیر دپټی څخه په لاس ګرځولوکی څه اندیښنه نه وی نو دپنبي او پټی څخه بغیر دي پرهغه ځای باندی لوندلاس وګرځوی اګر چی بعض بعض ځای په هغه کی وچ پاته سی اوکه بغیر دپټی وغیره په مسح کولوکی دزخم بیره وی نو پرپټی یا پنبه باندی دي لوند لاس وګرځوی او دشاوخوا په وچ پاته کیدو سره هیڅ حرج نسته اوپټی اګر چی دزخم څخه زیاته ده پرټوله پټی باندی دي مسح وکړی هیڅ حرج پکښی نسته اوچی دغسل ضرورت وی نوهم دغه حکم دی چی دزخم پرځای دي مسح وکړی لکه څرنګه چی پورته مذکور سوه او باقی بدن دي پریمنځی اوبه دي پر وبهوی. (۲) فقط

خروج دریح دومره ډیر دی چی داوداسه مهلت نه پیدا کیږی نولمونځ څرنګه وکړی؟ او ددغه اودس سره نفل وغیره کولی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۷۲) دزید بعض وخت استخراج ریح دومره زیات سی چی په اطمینان سره اودس پوره کولی نه سی لمونځ خو لویه خبره ده اوکله کله داسی کیږی چی اودس هم او دوه دری رکعته هم وکړی خو ریاح نه ورځی په

---

(۱) وإن تعذر لیس تعذرهما شرطاً بل تعذر السجود کاف لا القیام او ماء قاعدا الخ ویجعل سجوده اخفض من رکوعه لزوما ولا یرفع الی وجهه شیئا یسجد علیه بانه یکره تحریما (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج۱ ص۷۱۰ ، ط.س. ج۲ ص۹۸ باب صلوة المریض). ظفیر

(۲) ویمسح نحو مفتصد وجریح علی کل عصابة مع فرجتها فی الأصح إن ضره الماء وحلها ومنه أن لایمکنه ربطها بنفسه ولایجد من یربطها إنکسر ظفره فجعل علیه دواء او وضعه علی شقوق رجلیه اجری الماء علیه إن قدر وإلا مسحه وإلا ترکه (الدر المختار مجتبائی ج۱ ص۵۰، ط.س. ج۱ ص۲۷۸ باب المسح علی الخفین) لکن إذا کانت زائدة علی قدر الجراحة فان ضره الحل والغسل مسح الکل تبعا الخ (ردالمحتار ج۱ ص۲۵۹، ط.س. ج۱ ص۲۸۰). ظفیر

داسی حالت مذکوره کی دي زید بلا خطر لمونځ کوی؟ اوکه نه بل څه حکم دشارع علیه السلام دی؟ په هرو دواړو حالتونوکی زید په دغه اوداسه سره چی ده لمونځ ادا کړی دی تلاوت دکلام الله په کتلو سره یا نور څه وظائف یا درود شریف لوستلی سی یاتعلیم ورکولی سی اوکه ددهریوه دپاره دي تازه اودس کوی؟

جواب: دهغه حکم دمعذور دی دهریوه وخت دپاره دي جدا اودس کوی اوپه وخت کی دننه په یوځل اودس کولو سره فرض سنن، اونوافل اوسجدۀ تلاوت اودقرآن پاك تلاوت په مسه دمصحف سره کولی سی (١)، او وظائف، تسبیح او تهلیل، درود شریف خوبغیر داوداسه څخه هم ویلی سی (٢). فقط

چی دخروج ریح دوره راځی نولمونځ څرنګه ادا کړی؟ سوال: (٣٧٣) ماته دمعدی دکمزوری په وجه داخراج ریح مرض هم معلومیږی چی اکثره په لمانځه کی هم ریح خارج سی اومات په طور ددوری وی ددوری په ورځوکی دیو لمانځه دپاره ځلور پنځه ځلی اودس کول وی، نوپه داسی حالت کی شرعی حکم څه دی؟

جواب: دریح دایامو په دوره کی په وخت کی یوځل اودس کول کافی دی په همدغه اودس سره په تمام وخت کی فرض، سنن اونوافل ادا کول جائز دی (٣). فقط

دمعذور شرعی تعریف څه دی؟ سوال: (٣٧٤) دمعذور شرعی چاته چی په وقتیه اودس سره دلمونځ وغیره کولو اجازت نسته دهغه مفتٰی به تعریف څه دی؟ زما ریح جاری دی چی اوس تقریباً هیڅ یو لمونځ بغیر ددې څخه نه تیریږی، ایا زما دپاره یوځل اودس کول دهر وخت دپاره کافی دی اوکه نه؟

جواب: معذور شرعی ابتداءً هغه وخت کیږی چی دلمانځه په تمام وخت کی هیڅ وخت داسی ده ته پیدانه سی چی اودس وکړی اولمونځ بغیر ددغه عذر شرعی څخه ادا کړل

---

(١) وحکمه الوضوء لکل فرض ای لوقت کل صلوة الخ ثم یصلي به فیه فرضا ونفلا فدخل الواجب بالأولی فاذا خرج الوقت بطل (الدرالمختار) افاد ان الوضوء إنما یبطل بخروج الوقت فقط لا بدخوله (رد المحتار احکام المعذور ص٢٨١ ج١، ط.س. ج١ ص٣٠٥ - ٣٠٦). ظفیر

(٢) فالوضوء لمطلق الذکر مندوب وترکه خلاف الأولی وهو مرجع کراهة التنزیه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج٩ ص١٢١، ط.س. ج١ ص١٧٥). ظفیر

(٣) وصاحب عذر من به سلسل البول ولایمکنه امساکه او استطلاق بطن او انفلات ریح الخ إن إستوعب عذره تمام وقت مفروضة بان لایجد فی جمیع وقتها زمنا یتوضأ ویصلي فیه خالیا عن الحدث ولو حکما لأن الإنقطاع الیسر ملحق بالعدم الخ وحکمه الوضوء الخ لکل فرض ای لوقت کل صلاة ثم یصلي به فیه فرضا ونفلا فدخل الواجب بالأولی فإذا خرج الوقت بطل (الدر المختار علی هامش ردالمحتار أحکام المعذور ص٢٨٠ ج١، ط.س. ج١ ص٣٠٥). ظفیر

سی: بان لا يجد في جميع وقتها زمناً يتوضأ ويصلي فيه خاليا عن الحديث الخ وهذا شرط العذر في حق الابتداء وفي حق البقاء كفى وجوده في جزء من الوقت ولو مرة وفي حق الزوال يشترط استيعاب الانقطاع تمام الوقت الخ. درمختار ، نو كه چيري يوځل هم تعريف مذكوره پر هغه باندى صادق سى نوهغه معذور دى بيا ترهغه وخته پورى به معذور اوسى ترڅو پورى چې هغه عذر بالكل منقطع نه سى، نو داسى معذور لره په وخت كى يوځل اودس كول كافى دى په ټول وخت كى په دغه عذر سره لمونځ كولى سى اوبيابه په خروج دوخت سره به اودس دهغه باطل سى. (۱) فقط

چې په احليل كى دمرض دوجه څخه كرسف كښيږدى اوهغه لوند سى نوڅه حكم دى؟

سوال: (۳۷۵) زيدته دسلسل البول مرض دى دهغه په وجه سره هغه داحليل په سركى كرسف اږدى اوكرسف په سورى كى دومره دننه وى چې ددباندي څخه په نظر نه راځى په داسى صورت كى به دزيد دلمونځ په وخت كى اودس كوى اوكه كم وخت چې قطره دكرسف څخه تجاوز وكړى او دباندي راسى هغه وخت نوى اودس وكړى اوهغه بغير داودس څخه تلاوت كولى سى اوكه نه؟

جواب: په دى صورت كى كم وخت چې قطره دكرسف څخه تجاوز وكړى او دباندي راووزى نوهغه وخت به اودس مات سى، (۲) او دمسي دمصحف دپاره اودس شرط دى او دپه ياد لوستلو دپاره اودس شرط نه دى (۳). فقط

الباب السابع فى الانجاس وتطهيرها

اول فصل : نجاستونه او دهغوى څخه پاكوالى

كه پرجامو باندى شراب ولګيږى نو پاكيدى سى اوكه نه؟ **سوال**: (۳۷٦) چې پرجامه باندى شراب ولګيږى نوهغه پاكيدى سى اوكه نه؟

جواب: شراب كه چيري پرجامو ولګيږى نودنورو نجاساتو په ډول په پريمنځلو پاكيدى سى. فقط (يجوز رفع نجاسة حقيقة عن محلها بماء ولو مستعملا وبكل مائع طاهر قالع الخ، تنوير على هامش الشامى ص۳۱۷. جميل الرحمٰن).

---

(۱) الدر المختار على هامش ردالمحتار احكام المعذور ج۱ ص۲۸۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵. ظفير

(۲) لو حشا إحليله بقطنة وابتل الطرف الظاهر هذا لو كان القنطة عالية او محاذية لرأس الإحليل وإن متسفلة عنه لاينقض وكذا الحكم فى الدبر والفرج الداخل وإن إبتل الطرف الداخل لاينقض (الدرالمختار على هامش ردالمحتار كتاب الطهارة نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۸، ط.س. ج۱ ص۱۳۸). ظفير

(۳) لا تحل قراءة القران للجنب (درمختار) قيد بالجنب لأن قراءة المحدث تحل بدون الطهارة (رد المحتار باب التيمم ص۲۲۹ ج ۱) ولا تكره قراء ة القرآن للحدث ظاهرا اى على ظهر لسانه بالإجماع (غنية المستملي ص ۵۷ – ۵۸). ظ

دسائيس (دمشركانو يو قوم) جامي استعمالول جائز دي اوكه نه؟ سوال: (۳۷۷) دسائيس قوم يودماتيو اومنگيو جوړوونكى دى دهغه ماتي يومسلمان پريمنځى او بيا كار ورڅخه اخلي ددې استعمالول جائز دى اوكه نه؟

جواب: په دې كى هيڅ حرج نسته هغه ماتي او اوبه پاكى دى. ([1]) فقط

دچيمار (دمشركانو يو قوم) دكور غوړي استعمالول جائز دي اوكه نه؟ سوال: (۳۷۸\۱) دچيمار دكور غوړى كه په بيعه واخلى او استعمال يې كړى نودا پاك اوجائز دى اوكه نه؟

په ژيړو غوړو كى چى مره مره سى نوهغه پاكيدې سى اوكه نه؟ سوال: (۳۷۹\۲) كه چيرې په ژيړو غوړو كى يو حيوان لكه مږه وغيره ولويږي او مړه سى نو هغه پاكيدلى سى او كه نه؟

كه چيري خاورين لوښى ناپاكه سى نو څرنګه پاكيدى سى؟ سوال: (۳۸۰\۳) كه چيرې دخاورى يا دقاروري يعني ښيښې لوښى ناپاكه سى نوهغه به څرنګه پاكيدلى سى؟

جواب: ۱: احتياط دادى چى نه دې اخلى اوكه چيرې يې واخيستى اواستعمال يې كړى نوصحيح دى اوپاك به ګڼل كيږى چى ترڅو پورى نجاست په هغه كى معلوم نه سى. ([2]) فقط

۲: دهغه دپاكيدلو صورت يې داليكلى دى چى په هغه كى دې اوبه واچوى اودرى ځلى دې هغه اوبه وسوځوى او اوبه دې هرځل ددغو غوړو برابر اچوى ([3]).

۳: ددرى ځلى په پريمنځلو سره به هغه پاك سى كه چيرې په هغه كى قاروره هم وى نو بيابه هم ددرى ځلى په پريمنځلو سره پاك سى، بهتره داده چى په خاورى وغيره سره دې هغه صفا كړى او ودى مينځى. ([4])

ګنده تالاب چى دباران په زمانه كى ډک سى نوهغه پاک دى او كه ناپاک؟ سوال: (۳۸۱) يو

([1]) قال محمد رحمه الله ويكره الأكل والشرب فى أوانى المشركين قبل الغسل ومع هذا لو أكل اوشرب فيها قبل الغسل جاز الخ (عالمگيري مصري كتاب الكراهية باب رابع عشر ص۳۵۸ ج۵، ط. ماجدية ج۵ ص۳۷۸). ظفير

([2]) ولو شك فى نجاسة ماء اوثوب الخ لم يعتبر (درمختار) فى التاتارخانية من شك فى إنائه او ثوبه او بدنه اصابته نجاسة اولا فهو طاهر ما لم يستيقن الخ وكذا ما اتخذه اهل الشرك او الجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والأطعمة والثياب (ردالمحتار قبيل ابحاث الغسل ص۱۴۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۵۰). ظفير

([3]) لأن الاخذ بما هو الوثيقة فى موضع الشك أفضل إذا لم يؤد الى الحرج ومن هذا قالوا لا باس بلبس ثياب اهل الذمة والصلوة فيها إلى قوله وتجوز لأن الأصل الطهارة وللتوارث بين المسلمين فى الصلوة بثياب الغنائم قبل الغسل (شامي ص۲۱۲ ج۱). ظفير

([4]) ويطهر لبن وعسل ودبس ودهن يغلي ثلاثا (درمختار كتاب الأنجاس، ط.س. ج۱ ص۳۳۴). ظفير

تالاب دابادی سره دپیوست کیدو په وجه گنده او مردار وی دباران کیدلو څخه وروسته هغه داوبو څخه ډك سو، نوهغه پاك دی اوکه نه؟

جواب: كه چيري دپليتی دلويدلو په وجه سره په هغه کی بدبوئی نه وی نوهغه پاك دی، دلس په لس كي په كيدلو باندی به هغه پاك وی مگر هغه وخت چي تغير داوصافو دهغه په سبب دنجاست سره نه وی. (وعن أبي يوسف رحمه الله أن الغدير العظيم كالجاري لا يتنجس إلا بالتغير الى قوله: إذا كان الماء بحيث يخلص بعضه إلى بعض بأن تصل النجاسة من الجزء المستعمل إلى الجانب الآخر فهو قليل وإلا فكثير قال أبو سليمان الجوزجاني أن كان عشرا في عشر فهو مما لا يخلص وبه اخذ عامة مشايخنا (۱) عالمگيری ج۱ ص۱۷، جميل الرحمٰن). فقط

په معجوناتو او په افاعي ترياقو کی آيا تبديل دماهيت نه کيږی؟ سوال: (۳۸۲\۱۱) صابون دنجسي وازگي څخه جوړ سويدی دا از روی کتاب پاك دی او ددی وجه يی تبديل دماهيت بيان کړی ده، که چيري داتبديل دماهيت يی داسي وي نو په جمله معجونات او ترياق الافاعی کی خوهم تبديل کيږی ولی چی صورت اوخاصيت دواړه يې جدا او مختلف سی؟

ددرياب دځناور متيازی پاکی دی اوکه نه؟ سوال: (۳۸۳\۱۲) ددريابي حيوان متيازی پاکی دی اوکه نه؟

جواب: ۱: داخو دفقهی په کتابونوکی تصريح ده چی داعلت په صابون کی تغير اوانقلاب دعين دی نوچی په کم ځای کی داعلت وليدل سی نوحکم دطهارت به ورکول کيږي خوپه معجوناتو اوترياق الافاعی کی دا انقلاب په ظاهره حاصل نه دی، خو په معجوناتو وغيره کی که چيري دا انقلاب مسلم سی نو دابه داسی وی لکه څنگه چی په (دبس مطبوخ اذا كان زبيبه متنجسا) کی دبعضو خيال سوی دی، خوشامی په دي کی بحث کړيدی او دانقلابِ عين دحکم څخه يی خارج کړيدی هسی خوپه هريوه مرکب کی خاصيت اواثر جدا پيدا کيږی، خوهغه ته به انقلاب دعين نه ويل کيږی. (۲) فقط

۲: ددريابي ځناورو متيازی پاکی دی لکه څنگه چی دمائی المولد په تشريح کی دفقهی کتابونو ددرمختار وغيره څخه معلوميږی: فلو تفتت فيه نحو ضفدع جاز الوضوء به لا شربه، (۳) او ددي څخه مخکی دی: ومائی مولد ولو كلب الماء وخنزيره كسمك وسرطان

---

(۱) يجوز رفع نجاسة حقيقة عن محلها ولو إناء الخ (درمختار باب الأنجاس، ط.س. ج۱ ص۳۰۹). جميل الرحمن

(۲) فيقال كذلك في الدبس المطبوخ إذا كان زبيبه متنجسا الخ قلت لكن قد يقال ان الدبس ليس فيه إنقلاب حقيقة لأنه عصير جمد بالطبخ الخ (رد المحتارص۲۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۲ تحت ويطهر زيت بالأنجاس). ظفير =

وضفدع الخ. درمختار. (۱) والله تعالی اعلم

دانګریزی دوایی استعمال جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۳۸۴) دامو اوریدلی دی چی په انګریزی دوایانو کی شراب استعمالیږی، نو دانګریزی دوایانو استعمال جائز دی اوکه نه؟

جواب: دانګریزی دوایانو استعمال علی العموم ناجائز نه دی که چیري په یوه دوایی کی دشرابو وغیره موجودوالی معلوم سي نو دهغی دوایی استعمال به ناجائز سی (۲) باقی په شك اوشبهی سره هیڅ یوشی نه ناپاکه کیږی. (۳) فقط

ناپاکه جامه ددوبی په پریمینځلو سره پاکیري اوکه نه؟ سوال: (۳۸۵) که چیری ناپاکه جامه دوبی ته دپریمنځلو دپاره ورکړله سی نوپاکه به سی اوکه نه؟

جواب: پاکه به سی. (۴) فقط

درنګریز او مل لخوا په رنګ سوي جامه کی لمونځ جائز دی اوکه نه؟ اوپه خاوری او ایرو سره جامه رنګول څنګه دی؟ سوال: (۳۸۶) درنګریز په رنګ سره کپړه رنګوی نوپه دغه سره لمونځ صحیح دی اوکه نه؟ او دلایت څخه چی کمی رنګ سوی جامی راځی په هغوی کی لمونځ کول اوخارجًا دهغوی استعمال صحیح دی اوکه نه؟ اوپه خاوری اوایرو سره جامه رنګول جائز اوپاك دی اوکه نه؟

جواب: دعموم بلوٰی په وجه سره اوبل په دی وجه سره چی دشرابو موجودوالی په دغه رنګونو کی یقینی نه دی لمونځ په هغه جامو کي چی په دی رنګ باندی رنګ سوی وی صحیح دی دغه ډول په رنګینو جامو لکه چهیټ وغیره سره کمی چی دولایت څخه رنګ سوی راځی لمونځ صحیح دی اوپه لمانځه کی اویا دلمانځه څخه خارج دهغی اغوستل صحیح دی (۵) اوپه خاوره اوایرو سره هم جامه رنګول جائز اوپاك دی. فقط

منی پاک دي اوکه ناپاکه؟ سوال: (۳۸۷\۱) منی په اکسیر هدایت کی پاك تحریر فرمایی، نوکه چیري پاك وی نودجماع څخه وروسته دغسل کول ولی واجب سوه؟

---

(۳) الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۹۵. ظفیر

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۸۵. ظفیر

(۲) به یعلم ان ما یستقطر من دردی الخمر ونحو المسمی بالعرقی فی ولایات الروم نجس حرام کسائر اصناف الخمر (رد المحتار باب الأنجاس مطلب العرقی الذي یستقطر ص۳۰۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۵). ظفیر

(۳) الیقین لا یزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵). ظفیر

(۴) وإزالتها إن کانت مرئیة بازالة عینها واثرها إن کانت شیئا یزول أثره (إلی قوله) وإن کانت غیر مرئیة یغسلها ثلاث مرات الخ (عالمگیري کشوري ص۴۰ ج۱، ط. ماجدیة ج۱ ص۴۱). ظفیر

(۵) الیقین لا یزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵). ظفیر

دهندو دلاس پخه سوی ډوډۍ خوړل صحيح دي اوكه نه؟ سوال: (۳۸۸\۲) دهندو دلاس پخه سوی ډوډی يا دهغه دكور پخه سوی ډوډی خوړل صحيح دی اوكه نه؟

جواب: ۱: داحنافو په نزد منی ناپاك دي (۱). امام غزالی رحمه الله شافعی المذهب دی ځكه هغوی داسی ليكلي دی چې دغسل دواجب كيدلو وجه هغه ارشاد دجناب باری تعالی شانه اوارشاد دجناب دسول الله ﷺ (۲) دی. فقط

۲: صحيح دی (۳). فقط

دمار او دمږي څرمنی ته ددباغت څخه وروسته پاكه ولی نه ويل كيږي؟ سوال: (۳۸۹\۱) په بهشتی زيور كی يی ليكلي دی چې دمار اودمږی او دخنزير څرمنی ددباغت څخه وروسته نه پاكيږی، اونوری ټولی څرمنی پاكيږی حالانكه دفقهی په كتابونو كی دی: ويطهر الجلد بالدباغة الا الخنزير والادمی، نو دمږی څرمن خوپر دغه بناء باندی پاكيدل په كاردی، وجه يې څه ده ؟

دناپاكه تيلو صابون پاك دی اوكه نه؟ سوال: (۳۹۰\۲) په بهشتی گوهر كی يی ليكل دی چې دناپاكه تيلو څخه كه چيري صابون جوړ كړل سی نوپاك دی داصحيح دی اوكه نه؟

جواب: ۱: دبهشتی زيور مرقومه مسئله صحيح ده اودفقهی دكتابونو دعبارت: كل اهاب اذا دبغ فقد طهر الخ منافی نه ده ځكه چې دا امر خوظاهر دی چې په دباغت سره ټولی څرمنی ماسوا دانسان اودخنزير څخه پاكيږی، پاته سوه دمار او دمږی څرمن نو په دباغت سره دنه پاكيدو مطلب يې دادی چې په دوی كی په سبب دصغر سره دباغت ممكن نه دی: قال فی الدرالمختار وما لا يحتملها فلا وعليه فلا يطهر جلد حية صغيرة وفارة الخ (۴) يعنی كله چې ددباغت اثر حقيقي او حكمی په وجه دصغر نه قبلوی نوپاك نه سول، نو دكوچنی مار اودمږی څرمن به ناپاكه وی.

۲: دا مسئله ددرمختار جلد اول ص۰ ۲۱ مطبوعه مجتبائی كی په دی عبارت مذكوره ده: ويطهر زيت تنجس بجعله صابونا الخ او وجه ددی دپاكيدلو هغه انقلاب عين دی په شامی كی ترهمدی قول لاندی مذكور دی: وعليه يتفرع ما لو وقع انسان او كلب فی الصابون فصار صابونًا يكون طاهراً لتبدل الحقيقة.(۵) فقط

---

(۱) ونجاسة المنی عندنا مغلظة سراج (ردالمحتار ص۲۸۹ ج۱ باب الأنجاس ، ط.س. ج۱ ص۳۱۳). ظفير

(۲) قال رسول الله ﷺ فی المذی الوضوء وفی المنی الغسل رواه احمد (آثار السنن ج۱ ص۲۵). ظفير

(۳) قال محمد رحمه الله ويكره الأكل والشرب فی أوانی المشركين قبل الغسل ومع هذا لو اكل او شرب فيها قبل الغسل جاز الخ (عالمگيري مصري ج۵ ص۲۵۸، ط. ماجدية ج۱ ص۳۴۷). ظفير

(۴) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ص۱۸۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۰۳. ظفير =

غساله يعني هغه اوبه چي نجاست په پرېمينځل سوي وي که چيري ولګيږي نو هغه سی به پاک وي اوکه نه؟ **سوال**: (۳۹۱) که چيري پربدن ياجامه نجاست غير مريئه ولګيږی اودوچيدلو څخه وروسته هغه پريمينځل سی، نوکه دغه غساله پر بل ځای باندی ولګيږی نوهغه ځای به پليت سی اوکه نه؟ که چيري نجس وی نو دمځکی ځای په ډول هغه دری ځله پريمنځل واجب دی اوکه نه صرف په اوبو بهيدلو سره به پاك سی؟

جواب: ظاهره ده چی هغه غساله دنجاست پليته ده (۱) دهغی پاکول هم ضروري دي او هغه به هم په اوبو باندي تر مينځلو وروسته پاکيږي. (۲) فقط

دنجاست په پريمينځلو کی مُږل شرط دی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۹۲) دبدن دنجاست دپرېوللو په اړه چي درې واره مينځل په کتابونو کی راغلی دی په هغه پريمنځلو کی موږل دهغه ځای هم شرط دی اوکه نه محض اوبه اچول کافی دی؟

جواب: پرکم ځای باندی چی نجاست لګيدلی وی دهغه ازاله ضروری ده که هغه په مږلو سره وی يا په هررنګه چی وی دهغی ليری کول او پاکول ضروری دی. (۳) فقط

که چيري دمتيازو څاڅکی پرجامه باندی پريوزی نوپه هغه جامی سره به لمونځ جائز وی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۹۳\۱) ديوچا عمر شپيته ۶۰ کاله دی چی په متيازو کی يی عجلت وی په دی وجه اکثره وخت په متيازو کولوکی ورڅخه داسی څاڅکی پر پايڅو باندی پريوزی کم چی معلوميږی نه نو ددغه جامی سره دلمانځه کول جائز دی اوکه نه؟

چی بدن ته دجامی نجاست ولګيږی نو دهغه پريمنځل به ضروري وی اوکه نه؟ **سوال**: (۳۹۴\۲) کله ناکله متيازی هسي توی سي او پرتوګ باندی لوند سی دهغه نموالی پر بدن پوری محسوسيږی نو دبدن دپريمنځلو ضرورت سته اوکه نه؟ اوکه چيري په همدی حالت کی يی دبلی جامی سره لمونځ ادا کړی، نو ددی لمانځه اعاده ضروری ده اوکه نه؟

جواب: ۱: داسی نری څاڅکی چی نه معلوميږی معاف دی دهغه سره جامه اوبدن ناپاکه کيږی نه او دداسی جامی سره لمونځ صحيح دی. (۴) فقط

---

(۵) ردالمحتار باب الانجاس ج۱ ص۲۹۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۵. ظفير

(۱) وماء ورد على النجس كعكسه (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج۱ ص۳۵۵ باب الأنجاس، ط.س. ج۱ ص۳۲۵). ظفير

(۲) ويطهر كل نجاسة مرئية بقلعها الخ ويطهر غيرها اى غير مرئية بغلبة ظن غاسل الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۵، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفير

(۳) يجوز رفع نجاسة حقيقية عن محلها بماء ولو مستعملة وبكل ماء طاهر قالع الخ ويطهر منى أى محله يابس بفرك وإلا فيغسل بلا فرق بين منيه ومنيها ولا بين ثوب وبدن على الظاهر، مختصرا (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۲۸۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۹). ظفير =

۲: که چیري په پرتوګ کی ورڅخه متیازی وسی او پرتوګ لوند سی اوبیا دهغه پرتوګ لوندوالی دبدن سره ولګیږی نو که چیري په مقدار ددرهم یا ددرهم څخه په زیات ځای کی لګیدلی وی نو دبدن پریمنځل ضروری دی، اوکه چیري بغیر دپریمنځلو دبدن څخه یی دبلی جامی سره لمونځ وکی نو ددغه لمونځ اعاده ضروری ده. (۱) درمختار او شامی. فقط

دمذي او دودي پیژندل څه دي اودا کم نوعه نجاست دي؟ سوال: (۳۹۵) دمذي او دودی شناخت څه دی؟ او مذی او ودی نجاست غلیظه دی اوکه خفیفه؟

جواب: په در المختار کی دمذی په تعریف کی دی چی: ماء رقیق ابیض یخرج عند الشهوة لا بها الخ (۲) او دودی په تعریف کی دی چی: ماء ثخین ابیض کدر یخرج عقب البول، نهر (۳) نومعلومه سوه چی مذی سپینی نرمی اوبه دی چی دشهوت په وخت کي وزی مګر په شهوت سره نه وزی، او ودی ترتشو متیازو وروسته وزی، اودا دواړه مذی او ودی نجاست غلیظه دی. لکه چی په درمختار کی دنجاست غلیظه په بیان کی دي: وکذا کل مایخرج منه موجبًا لوضوء او غسل مغلظ الخ. (۴)

دحیض او دنفاس سپینوالی که ولګیږی نوهغه به پاک وی اوکه نه؟ سوال: (۳۹۶\۱) دحیض او دنفاس دفارغیدلو څخه وروسته چی کم سپینوالی راځی هغه که چیري پربدن یاجامه باندی ولګیږی نوبدن اوجامه به پاك پاته سی اوکه نه؟

دزخم رطوبت دبهیدلو څخه بغیر دجامی سره ولګیدی نوڅه حکم دی؟ سوال: (۳۹۷\۲) که چیري څه نجاست مثلاً وینه زوی وغیره دجامی سره ولګیږی خو ددرهم دمقدار څخه کم ولګیږی په داسی طریقی سره چی هغه لا دزخم دخولی څخه په جلا کیدلو اوبهیدلو سره هم نه دی وتلی خوفوراً پرپرتوګ ولګیدل اوبیا داوبو په لویدلوسره ددرهم دمقدار برابر

---

(۴) وعفی الخ بول إنتضح كرؤس إبر وكذا جانبها الأخر وإن كثر باصابة الماء للضرورة (درمختار) عن الكرماني إن هذا ما لم ير على الثوب وإلا وجب غسله إذا صار بالجمع اكثر من قدر الدرهم (ردالمحتار ج۱ ص۲۹۷، ط.س. ج۱ ۳۳۱ – ۳۳۲ باب الأنجاس). ظفير

(۱) وقدر الدرهم من النجس المغلظ كالدم والبول الخ جازت الصلوة معه وان زاد لم تجز (هدايه ج۱ ص۷۱) ونهى الشارع من قدر درهم وان كره تحريما فيجب غسله ومادونه تنزيها فيسن وفوقه مبطل فيفرض والعبرة لوقت الصلوة لا الإصابة على الأكثر. نهر (درمختار) ففي المحيط يكره أن يصلي ومعه قدر درهم اودونه من النجاسة عالما به لأختلاف الناس فيه قادرا على إزالته وحديث تعاد الصلوة عن قدر درهم من الدم لم يثبت ولو ثبت حمل على استحباب الإعادة الخ (ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۱ – ۲۹۲، ط.س. ج۱ ص۳۱۲). ظفير

(۲) رد المحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۵۳، ط.س. ج۱ ص۱۲۵. ظفير

(۳) رد المحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۵۳، ط.س. ج۱ ص۱۲۵. ظفير

(۴) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۲۹۳ ج۱. ظفير

یا دهغه څخه زیات سوه نو دغه جامه پاکه ده اوکه نه؟ اوبدن هم پاك دی اوکه نه؟

جواب: ۱: هغه لوندوالی چي دفرج خارج څخه وتلی وي پاك دی: واما رطوبة الفرج الخارج فطاهرة اتفاقا ([1]). درمختار او رطوبت دفرج داخل ناپاکه دی: ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعًا. شامی ([2]) باب الانجاس ص۳۲۲، نوکه چیري هغه سپینی اوبه دننه څخه راغلی وی نو هغه ناپاکی دی که چیري ددرهم دقدر څخه زیاتی پر بدن یا په جامی پوری ولګیږی نو پریمنځل یی په کار دی.

۲: کم زوي چی دزخم دباندي نه وي هغه ناپاکه نه دی، که چیري پرجامی یا بدن ولګیږی اګر چی ددرهم څخه زیات وی جامه اوبدن نه ناپاکه کوی هغه که چیري داوبو په توئیدلو سره زیات هم سی نوهیڅ حرج نسته لکه څنګه چی په درمختار کی دی: وکل ما لیس بحدث لیس بنجس الخ ([3]) اونجاست که چیري ددرهم څخه کم وی اوپر جامه یابدن ولګیږی اوداوبو په لګیدلو سره زیات سی نوهغه مانع عن الصلوة نه دی: کما فی الشامی وان کثر باصابة الماء الخ. ([4])

دانسان ناړي پاکي دي: **سوال**: (۳۹۸) دبنی ادم دخولی څخه چی کمی ناړی راوزی هغه پاکی دی اوکه نه؟

جواب: دخولی څخه چی کمی ناړی راځی هغه پاکی دی: کماء فم النائم فانه طاهر مطلقا وبه یفتٰی بخلاف فم المیت فانه نجس الخ. ([5])

سپی نجس العین دی اوکه نه؟ او ددغه څه حکم دی؟ **سوال**: (۳۹۹) کلب نجس العین دی اوکه نه؟ که چیري نجس العین نه وی نوپه کومو عبارتونوکی اودکومو روایاتو څخه چی نجس العین کیدل دسپی معلومیږی، او داچی که چیري دسپی پاته اوبه (پسخورده) دپاك بدن سره ولګیږی نوهغه اوبه هم ناپاکه سوی، ددی به څه معنٰی وی؟

جواب: صحیح خبره همداده چی سپی نجس العین نه دی، اودکومو روایاتو څخه چی دا معلومیږی چی نجس العین دی او کمی اوبه چی دهغه دبدن سره ولګیږی یا ورڅخه پاته

([1]) ردالمحتار باب الأنجاس ص۲۸۸ ج۱ ، ط.س. ج۱ ص۳۱۳. ظفیر

([2]) ردالمحتار باب الأنجاس ص۲۸۸ ج۱ ، ط.س. ج۱ ص۳۱۳. ظفیر

([3]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار کتاب الطهارة ص۱۳۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۴۰. ظفیر

([4]) ردالمحتار باب الأنجاس ص۲۹۹ ج۱ ، ط.س. ج۱ ص۳۳۸. ظفیر

([5]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض وضوء ج۱ ص ۱۲۸ قبیل مطلب فی حکم کی الحمصة، لعاب النائم طاهر سواء کان من الفم او منبعثا من الجوف عند ابي حنیفة ومحمد رحمهما الله وعلیه الفتوی وأما لعاب المیت فقد قیل انه نجس هکذا فی السراج الوهاج (عالمگیری مصري باب فی النجاسة فصل ثاني ص۴۳ ج۱، ط. ماجدیة ج۱ ص۴۶). ظفیر

سي هغه ناپاكه دی نودا قول ضعيف دی مفتی به نه دی، او احتياط بيله خبره ده، خو په اعتبار داصح اومفتٰی به قول هغه اوبه ناپاكه نه دی او دلائل دفقهی دكتابونو خو تاسو ته په خپله معلوم دی. (۱) فقط

دمنيو دپريمنځلو څخه وروسته چې کم داغ پاته سی دهغه سره به لمونځ کيری اوکه نه؟

سوال: (۴۰۰) داحتلام څخه وروسته كه چيري جامه پريمنځی اوپر هغی باندی داغ لګيدلی پاته سی نوآيا لمونځ به وسی؟

جواب: په دی صورت کی به لمونځ وسی. (۲) فقط

کم شی چې په متيازو کی پوخ سی هغه پاک دی اوکه ناپاکه؟ سوال: (۴۰۱) كه چيري يوشی په متيازو کی پوخ کړل سی اوهغه دومره وايشول سی چې متيازی باقی پاته نه سی نوهغه شی به پاك سی اوكه نه؟

جواب: هغه شی به هيڅ پاك نه سی: كما في الشامي وفي الخانية اذا صب الطباخ في القدر مكان الخل خمرا غلطاً فالكل نجس لا يطهر ابداً وما روی عن ابي يوسف انه يغلي ثلاثا لا يؤخذ به وكذا الحنطة اذا طبخت في الخمر لا تطهر ابداً الخ. (۳)

لوی تالاب په کم کی چې حيوانان درول کيږي دهغه اوبه پاکی دی اوکه ناپاکی؟ سوال: (۴۰۲) يو تالاب چې دكلي پر كناره باندی دی چې په هغه كي اوبه دبستی زيات تره راځی حيوانان وغيره په كثرت سره په هغه کی درول کيږي غرض داچې دصفائی انتظام نه کيږي، نو دداسی تالاب اوبه پاکی دی اوكه نه؟

جواب: پاکی دی (۴).

---

(۱) واعلم انه ليس الكلب بنجس العين عند الإمام وعليه الفتوی وان رجح بعضهم النجاسة فيباع ويؤجر ويضمن ويتخذ جلده مصلی ودلوا ولو اخرج حيا ولم يصب فمه الماء لا يفسد ماء البئر ولا الثوب بانتفاضته الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۹۲) قوله: وعليه الفتوی وهو الصحيح والأقرب إلی الصواب بدائع وهو ظاهر المتون بحر ومقتضی عموم الأدلة فتح، قوله: ولا الثوب بانتفاضه الخ وما فی الولوالجية وغيرها إذا اخرج الكلب من الماء وانتفض فأصاب ثوب إنسان افسده لا لو أصابه ماء المطر لأن المبتل فی الأول جلده وهو نجس وفی الثاني شعره وهو طاهر اهـ فهو علی القول بنجاسة عينه كما فی البحر (رد المحتار باب المياه ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۰۸). ظفير

(۲) وكذا يطهر محل نجاسة مرئية بعد جفاف كدم بقلعها ای بزوال عينها وأثرها الخ ولا يضر بقاء اثر كلون وريح لازم فلا يكلف فی إزالته إلی ماء حار او صابون ونحوه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفير

(۳) رد المحتار باب تطهير الأنجاس مطلب فی تطهر الدهن والغسل ج۱ ص۳۰۹، ط.س. ج۱ ص۳۳۴. ظفير

(۴) الغدير العظيم الذي لايتحرك أحد طرفيه بتحريك الآخر إذا وقعت نجاسة فی احد جانبيه جاز الوضوء من الجانب الآخر (هدايه ج۱ ص۴۱ باب المياه). ظفير

دمتیازو قطري چې پرجامې باندې ولګیږي نوڅه باید وکړل سي؟ سوال: (۴۰۳) دمرض په وجه دمتیازو قطرې اکثره پر جامه باندې لګیږي په هروخت پاکولو کې دقت وي نوڅه وکړي؟

جواب: کله چې دناپاکې مقدار ددرهم دمقدار څخه زيات سي نوجامه دي پرېمنځي اوپاکه دي کړي اولمونځ دي وکړي (١). فقط

ددوبي دکورکلف سوي جامه پاکه ده اوکه ناپاکه؟ سوال: (۴۰۴) مولوی عبدالحی صاحب لیکلي دي چې دهندو دوبي په ځای کې پرېمنځل سوي جامه پاکه ده که چیري هندو دوبي دخپل کور کلف یعنی خمبیر پوخ کړي اوجاموته یې ولګوي نوپه دې صورت کې به هم جامه پاکه وي اوکه نه؟

جواب: په دې صورت کې هم جامه پاکه (٢) ده. فقط

دپوړي په رنګ سره په رنګ سوو جاموکې لمونځ جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۳۰۵) دپوړي په رنګ سره په رنګ سوو جامو سره لمونځ کول صحیح دی اوکه نه؟

جواب: ترڅو پورې چې څه امر یقیني معلوم نه وي نودشك په وجه سره به حرمت اونجاست نه ثابتیږي (٣) بناءًا علیه لمونځ کول دپوړي په رنګ سوو جامو کې صحیح دي اوعموم بلوٰی ددې څخه علاوه ده، خو ددې هرڅه سره سره احتیاط کول ښه دی. فقط

داوسپنې لوښي چې ناپاکه سي نوهغه به څرنګه پاکیږي؟ سوال: (۴۰۲) که چیري داوسپنې لوښي ناپاکه سي نو په پرېمنځلو سره به پاك سي اوکه نه دقلعي (دپېښ په واسطه دپاکولو) ضرورت یې دی؟

جواب: په پرېمنځلو سره پاکیږي او دقلعي کېدلو ضرورت یې نسته (۴). فقط

---

(١) وقدر الدرهم ومادونه من النجس المغلظ كالدم والبول الخ جازت الصلوة معه وإن زاد لم تجز (هدايه باب الأنجاس ص۷۱ ج۱). ظفير

(٢) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵) تر څو چې په ناپاکي باندي يقين نه وي راغلی نوپاکي دي: ولو شك في نجاسة ماء او ثوب او طلاق اوعتق لم يعتبر وتمامه في الأشباه (درمختار) من شك في إنائه او ثوبه او بدنه أصابته نجاسة اولا فهو طاهر ما لم يستيقن وكذا الآبار والحياض والحباب المرفوعات في الطرقات ويستقى منها الصغار والكبار والمسلمون والكفار (رد المحتار قبيل أبحاث الغسل ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۵۱). ظفير

(٣) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵) ولو شك في نجاسة ماء او ثوب إلخ لم يعتبر (درمختار) في التاتارخانيه من شك في إنائه او ثوبه او بدنه أصابته نجاسة اولا فهو طاهر ما لم يستيقن الخ وكذا ما يتخذه أهل الشرك، او الجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والأطعمة والثياب آه ملخصا (رد المحتار قبيل أبحاث الغسل ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۵۱). ظفير

(۴) والنجاسة ضربان مرئية وغير مرئية فما كان منها مرئية فطهارتها بزوال عينها لأن النجاسة حلت المحل =

كومه ځائي او يا بل دي ته ورته ځاى چې سپي وغيره څټي نو په هغه جوره سوى ګوره پاكه ده اوكه ناپاكه؟ **سوال**: (۴۰۷) په كمه ګانړى كى چى دګنيو شربت ايستل كيږي اوپه كومو لوښو كى چى متايى جوړيږى دغه ټول لوښى سپى څټى نودا ګوره اونور پاك دي اوكه ناپاكه؟

جواب: دقواعدو شرعيه ؤ سره هغه ګوره وغيره پاكه ده اوخوړل دهغى صحيح دى ([1]). فقط

داهل كتاب لوښى پاک دى اوكه ناپاكه؟ او دهغوى سره خوراک څښاک څنګه دى؟ **سوال**:

(۴۰۸) يوه ډله وايى چى نصارىٰ اهل كتاب دى دهغوى سره اكل اوشرب جائز دى اويو ددى برخلاف دى چى دنصارىٰ ؤ دخوراك لوښى اوچيلم وغيره په هيڅ ډول نه سي پاكيدلى، ددې مسئلى جواب مفصل مرحمت وفرماياست؟

جواب: نصارىٰ په اصل كى اهل كتاب دى باقى داچې هغوى پابندى دخپل دين كوى اوكه يې نه كوي دابيله خبره ده او چونكه هغوى دمحرماتو شرعيه او دنجسو اشياؤ استعمال كوى لكه شراب اوخنزير، ددى وجه دهغوى په لوښى كى دهغوى سره خوراك نه دى په كار، اودا خبره چى پسخورده دنصارى ؤ په هيڅ ډول پاكيدلى نه سى غلطه ده هريو ناپاكه شى لوښى وغيره پاكيدى سى او دنصارىٰ ؤ مستعمل چيلم پاك دى اوپه دى كى دوهم كولو حاجت نه سته. فقط

خنزير حلال سو دهغه دنجاست دپرېمينځلو په وخت كى اوبه پرتختو باندى پريوتى نوهغه څنګه پاكيږى؟ **سوال**: (۴۰۹) يو مجوسي په يو ماركيټ كى په كم كى چى غوښه خرڅيږى خنزير حلال كى اوهم هلته يې صفا كى، ماركيټ دسركار په حكم روزانه پريمنځل كيږى، نوچى هغه كله پريمنځل سو نوهم هغه اوبه ټولى دلرګى پرتختو باندى هم پريوتى اوپه همدغه تختو باندى غوښه هم خرڅيږى لهذا دصفايى كمه طريقه بايد اختيار كړل سى چى دخلګو شك رفع سى؟

جواب: په شامى كى دذخيرى څخه منقول دى چې: لو اصابت الارض نجاسة فصب عليها الماء فجرى الى قدر ذراع طهرت الارض والماء طاهر بمنزلة الماء الجاري ولو اصابها المطر وجرى عليها طهرت ولوكان قليلا لم يجرفلا ([2]) شامى جلد اول ص ۱۹۳. ددې څخه معلومه

= باعتبار العين فتزول بزواله الخ وما ليس بمرئي فطهارته أن يغسل حتى يغلب على ظن الغاسل أنه قد طهر (هدايه باب الأنجاس ص۷۴ ج۱). ظفير

([1]) ومنها الاحراق الخ إذا حرق رأس الشاة ملطخا بالدم وزال عنه الدم يحكم بطهارته (عالمگيري كشوري باب الأنجاس ج۱ ص۷۴، ط. ماجدية ج۱ ص)۲ ظفير

([2]) فسؤر آدمى مطلق ولو جنبا او كافرا الخ طاهر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل فى البئر مطلب =

سوه چي دهغه دپاکيدلو صورت دادی چي ډيری پاکی اوبه دی پرهغو باندی دي وبهول سی اوهغه دي پريمنځي نوپاکی به سی اوپه جاری اوبوکی که چيري اختلاط دنجاست وی نوهغه پاکی دی، نو په کمو ځايونوکی چي اوبه تيريږی هغه ځايونه به پاك سی. فقط

په کم شی کی چی شراب واچول سی اوپه لمرکی په اچولو سره هغه والوزول سی نو دهغه استعمال څنګه دی؟ او دخنزير دوازګی څخه جوړ سوی صابون او دشرابو سرکه پاکه ده او که نه؟ **سوال**: (۴۱۰) په يوشی کی شراب واچول سول اوپه لمر کی کښيښودل سوه، وروسته بيا هغه شی په تيلو کی واچول سو نو دهغه استعمال جائز دی اوکه نه؟ اوهغه دوايی په کمه کی چی واچول سول اوپه لمر کی والوزول سول هغه پاکه ده اوکه ناپاکه؟ بله داچی دخنزير وازګه چی په يو صابون کی ولويږي ددغه په اړوند يوراوی بيان کړی دی چی ددی داستعمال فتوی علماء ديوبند ورکړی ده، آيا داخبره صحيح ده اوکه غلطه؟ دناپاکه شی چی کله استحاله يعني ديوه حالت څخه بل حال ته اوښتل وسی نوهغه پاکيږی اوکه نه؟ ددی څه صورت دی؟ په شرابوکی چی کله مالګه واچول سی نوسرکه سی دهغه استعمال جائز دی اوکه نه؟ حلاله ده اوکه ناپاکه اوکه مکروهه ؟

جواب: ددغه تيلو استعمال ناجائز دی او دصابون مسئله يی په درمختار کی داليکلی ده چی په شامی کی هم ده چی دناپاکه تيلو اودپليتی وازګی اودمرداري وازګی څخه چی کم صابون جوړ کړل سی هغه پاك دی په سبب دانقلاب دحقيقت لکه څنګه چی په مالګه کی يومردار حيوان ولويږي اومالګه سی نوهغه هم پاك دی، دصابون په هکله په شامي کي دي: ويطهر زيت تنجس بجعله صابوناً به يفتٰی الخ (۱) درمختار ج۱ ص۳۲۵، (۲) وظاهر ان الميتة كذلك الخ شامی (۳) وفي شرح المنية ما يؤيد الاول حيث قال وعليه يتفرع ما لو وقع انسان او كلب في قدر الصابون فصار صابونا يكون طاهرا لتبدل الحقيقة، شامي (۴) اوپه درمختار کی په بل ځای کی دی: ولا ملح كان حماراً او خنزيراً الخ لانقلاب العين به يفتٰی، (۵) درمختار ص۳۳۸ ج۱، ددی عبارتو څخه معلوميږی چی

= في السؤر ص۲۰۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۲) ولعاب الأنسان طاهر لتولده من لحم طاهر إذ حرمته لكرامته لا لنجاسته وقوله تعالى (إنما المشركون نجس) المراد أنهم ذو نجاسة معنوية وهو الشرك الخ أما لو تلوث فمه بنجاسة الخ (غنية الستملي في الآسار ص۱۲۴). ظفير

(۱) ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۳ مطلب الأصح انه لا يشترط في الجريان المدد، ط.س. ج۱ ص۱۸۸. ظفير

(۲) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الانجاس ج۱ ص۲۹۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۵. ظفير

(۳) رد المحتار باب الأنجاس ص۲۹۱ تحت قوله ويطهر زيت، ط.س. ج۱ ص۳۱۵ . ظفير

(۴) رد المحتار باب الأنجاس ص۲۹۱ تحت قوله ويطهر زيت، ط.س. ج۱ ص۳۱۵ . ظفير

(۵) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الانجاس ج۱ ص۳۰۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۲. ظفير

دخنزير دوازګی هم داحکم دی چی په صابون جوړیدلو سره پاکیږی والله تعالی شانه اعلم. همدارنګه داحکم دی دشرابو څخه دسرکی په جوړولو کی چی دسرکی په جوړیدلو سره انقلاب عینی کیږی اوشراب شراب نه پاته کیږی، استعمال دهغه حلال دی اوهغه پاکه ده، په شامی ج۱ ص۳۲۵ کی دی: نحو خمر صار خلاً وحماراً وقع ملحة فصار ملحًا الخ فان ذلك كله انقلاب حقيقة الى حقيقة اخرٰى (۱). فقط

دشیدی رودونکی ماشوم متیازی نجسی دی: **سوال**: (۴۱۱) آیا دشیدی رودونکی ماشوم متیازی نجسی دی؟

جواب: دماشوم متیازی نجسی دی (لقوله ﷺ استنزهوا عن البول) الحديث. (۲) فقط

په کمه سرکه کی چی چرمښکی، مړه سی دهغی خوراک څنګه دی؟ **سوال**: (۴۱۲) یومنګی سرکه چی تقریبًا لس سیره ده په هغه کی چرمښکی ولویده اومړه شوه دهغی خوراك شرعًا جائز دی اوکه نه؟ اوپه کارکی لګول لکه په ضماد کی یې راوستل صحیح دی اوکه نه؟

جواب: په کمه چرمښکی کی چی بهیدونکی وینه نسته نو دهغی په مرګ سره اوبه اوسرکه وغیره نه ناپاکیږی، که چیري طبعًا دهغی خوراك مضر وګڼل سی نو نه دي خوری خو په دی صورت کی ضماد صحیح دی ولی چی هغه پاك دی اوکه چیري لوی قسم وی په کمه کی چی بهیدونکی وینه وی نو دهغی په مرګ سره اوبه وغیره پلتیږی، نوکه چیري شبه وی چی وینه پکښی سته اوکه نه؟ نواستعمال دهغی دي نه کوی په شامی کی دی: وكالحية البرية الوزغة لو كبيرة لها دم سائل (۳) اوکه چیري باوجود دپاکوالی په سبب دمضرت یی څخه خوری نوضماد صحیح دی. فقط

کم لاس چی سپی ته وروړی نوبغیر دپریمنځلو څخه په هغه سره دډوډی خوراک صحیح دی اوکه نه؟ او دهغه دځرمنی څخه بوکه جوړول جائز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۱۳) په سپی باندی چی په مینه سره لاس ووهی ډوډی خوړول اوپه کم ځای کی چی دسپی وریښتان ولویږي هلته درحمت فرښتی راځی اوکه نه؟

جواب: وروسته دلاس وروړلو څخه لاس نه پلیتیږی، البته کم فقهاء چی دسپی دنجس العین کیدلو قائل دی نو دهغوی په نزد که چیري بدن دهغه سپي لوند وی نوپه لاس لګولو سره به دهغوی لاس ناپاکه سی اوکه چیري وچ وی نونه ناپاکه کیږی، بهرحال

(۱) رد المحتار باب الأنجاس ص۲۹۱ تحت قوله ويطهر زيت، ط.س. ج۱ ص۳۱۵ . ظفير
(۲) نصب الرايه ج۱ ص۱۲۸. ظفير
(۳) ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۵. ظفير

ددی فعل څخه احتراز کول اولی دی، اودغه ډول دسپی دڅرمنی څخه بوکه جوړول ددباغت څخه وروسته هم صحیح دی اوچی څوك ورته نجس العین وایی هغوی ورته جائز نه وایی لیکن صحیح خبره همداده چی هغه دخنزیر په ډول نجس العین نه دی (۱) اوپه حدیث پاك کی دی: لاتدخل الملئکة بیتًا فیه کلب ولا تصاویر (۲) یعنی په کم کورکی چی سپی وی یا تصویر وی هغه کورته درحمت پرینبتی نه راځی، په دي کی دوریښتانو دلویدلو حکم نه سته. فقط

کوم رطوبت چی نه بهیږی هغه ناقض وضوء دی اوکه نه؟ **سوال:** (۴۱۴\۱) که چیري دیوچا په بدن کی زخم وی اودهغه څخه رطوبت جاری نه وی نوناقض وضوء دی اوکه نه؟

په نه بهیدونکی رطوبت سره به جامه پلیتیږی اوکه نه؟ **سوال:** (۴۱۵\۲) په دغه رطوبت سره به جامه پلیتیږی اوکه نه؟

ددرهم په مقدار سره ناپاکیږی اوکه نه؟ **سوال:** (۴۱۶\۳) که چیري جامه نجسه سوی وی نو ددرهم په مقدار سره به ناپاکه کیږی اوکه نه؟

زخم ته په زور ورکولو سره چی ګندګی ووزی نو په هغه سره به اودس ماتیږی اوکه نه؟

سوال: (۴۱۷\۴) زخم ته په زور ورکولو سره که چیري سیلان وسی نو اودس به مات سی اوکه نه؟

جواب: ۱: هغه رطوبت چی ترڅوپوری بهیدونکی نه وی نوناقض دوضوء نه دی (۳).

۲: جامه په هغه سره نه پلیتیږی ځکه چی دامسلمه قاعده ده چی په کم شی سره اودس نه ماتیږی هغه نجس هم نه دی (۴).

۳: کله چی معلومه سوه چی هغه نجس نه دی نوکه هغه په مقدار ددرهم وی اوکه زیات وی په هغه سره به جامه نه پلیتیږی دامام محمد ﷫ څخه روایت دی چی که چیري په

---

(۱) واعلم انه لیس الکلب بنجس العین عند الإمام وعلیه الفتوی الخ فیباع ویؤجر ویضمن ویتخذ جلده مصلی ودلوا ولو اخرج حیا ولم یصب فمه الماء لا یفسد ماء البئر ولا الثوب بانتفاضته الخ ولا خلاف في نجاسة لحمه (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۰۸). ظفیر

(۲) مشکوۃ المصابیح باب التصاویر فصل اول ص۳۸۵. ظفیر

(۳) وینقضه خروج کل خارج نجس منه أی من المتوضی الحی معتادا اولا من السبیلین اولا إلی مایطهر الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ص۱۲۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۳۴) وکل ما لیس بحدث اصلا کقئ قلیل ودم لوترك لم یسل لیس بنجس عند الثاني وهو الصحیح رفقا بأصحاب القروح (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۰، ط.س. ج۱ ص۱۴۰). ظفیر

(۴) وکل ما لیس بحدث اصلا کقئ قلیل ودم لوترك لم یسل لیس بنجس عند الثاني وهو الصحیح رفقا بأصحاب القروح (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۰، ط.س. ج۱ ص۱۴۰). ظفیر

اوبوکی ولویږي نواوبه به ناپاکی وی دجوهرة څخه منقول دی چی په بهیدونکو شیانوکی دامام محمد رحمہ اللہ پرقول باندی فتوٰی ده اوپر جامه اوبدن باندی دامام ابویوسف رحمہ اللہ پرقول باندی فتوٰی ده یعنی بدن اوجامه به نه پاکیږی په خلاف دمائعاتو لکه اوبه وغیره چی هغه ناپاکه سی نوبناءًا علیه که چیري هغه جامه په اوبوکی ولویږي نو اوبه به ناپاکه سی. (۱)

۴: سیلان (بهیدل) چی په هری وجه سره وی که پخپله وی اوکه په زور سره وبهول سی په هرحال کی اودس به پاته نه سی. (۲) فقط

دغسل څخه وروسته یی پلیته جامه واغوستله نوبدن پاک پاته سو اوکه نه؟ **سوال**: (۴۱۸) یو چاته احتلام وسو هغه دغسل څخه وروسته همدغه جامه واغوستله، اوچی کورته راغی نوبله جامه یی واغوستله اواستعمال یی کړه نوهغه پاکه ده اوکه ناپاکه؟

جواب: که چیري دبدن وچولوڅخه وروسته یی هغه جامه اغوستی وی نوهیڅ حرج نه سته، اوکه چیري بدن لوند وی نوهغه ناپاکه جامه دي نه اغوندی ځکه چی احتمال دبدن دناپاکوالی دی. اوڅه چی وسول نوپه هغه کی دي شبهه نه کوی اوپه ائنده کی دي احتیاط کوی. (۳) فقط

دسپی څرمن ددباغت څخه وروسته پاکه ده اوکه ناپاکه؟ اوپر هغی باندی لمونځ کول او دقرآن پاک لوستل څنګه دی؟ **سوال**: (۴۱۹) زید دسپی څرمن ته دباغت ورکړی دی او جاینماز یی ورڅخه جوړ کړیدی اوپه جومات کی یی هواروی اولمونځورباندی کوی اوقرآن پاك ورباندی ایږدی نودغه کار جائز دی اوکه نه؟

جواب: دسپی وغیره دڅرمنی په هکله په درمختار کی ذکردی: واعلم ان الکلب لیس بنجس العین عند الإمام وعلیه الفتوٰی وان رجح بعضهم النجاسة کما بسط ابن الشحنة فیباع ویؤجر ویضمن ویتخذ جلده مصلی ودلواً الخ په شامي کي دي: قوله وعلیه الفتوٰی وهو الصحیح، والأقرب الی الصواب بدائع وهو ظاهر المتون، بحر، ومقتضی عموم الأدلة، فتح (۴) نو ددرمختار، شامی، بدائع، بحر اوفتح القدیر څخه ترجیح دجواز

---

(۱) خلافا لمحمد رحمہ اللہ وفی الجوهرة یفتی بقول محمد لو أصاب مائعا (درمختار) أی کالماء ونحوه أما الثیاب والأبدان فیفتی بقول أبی یوسف (رد المحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۳۰، ط.س. ج۱ ص۱۴۰). ظفیر

(۲) والمخرج بعصر والخارج بنفسه سیان فی حکم النقض علی المختار کما فی البزازیة الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار نواقض الوضوء ج۱ ص۱۲۷، ط.س. ج۱ ص۱۳۷). ظفیر

(۳) ولو لف فی مبتل بنحو بول إن ظهر نداوته او أثره تنجس وإلا لا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۲۱، ط.س. ج۱ ص۳۴۷). ظفیر

(۴) ردالمحتار باب المیاه قبیل مطلب فی المسك ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۳۰۸. ظفیر

معلومه سوه نوکه چيري چا داسی کړی وی نو محل داعتراض نه دی، اواحتياطًا يې نه کول بيله خبره ده په جوازکی يی کلام نه سته. فقط

داچارو په لوښی کی مږه ولويده او مږه سوه نو پاک دی اوکه ناپاکه؟ سوال: (۴۲۰) په يوه لوښی کی دتيلو اچار ؤ، اوتيل دلوښی ترخولی پوری راغلی وه، چی په هغه کی يوه مږه ولويده اومږه سوه نودغه اچار پاك دی اوکه ناپاکه؟ اوکه چيري سربيره برخه يی وغورځوی نواچار خوړلی سی اوکه نه؟

جواب: دغه تيل اواچار ټول ناپاکه سو اونور دکار دپاره نه دي وړ، (۱) تيل که چيري دبلولو دکاروی نودکور په څراغ کی دي بل کړه سی. (۲) فقط

کافر پاک دی اوکه ناپاکه؟ او دهغه پخه کړی اوپه لاس مسه سوی ډوډی څنګه ده؟ سوال: (۴۲۱) کافر نجس دی اوکه پاك دی؟ که نجس وی نو دهغه دلاس پخه سوی ډوډی پاکه ده اوکه ناپاکه؟ که چيري پاکه وی نوپه کم دليل باندی پاکه ده؟ او دهغه په لاس دپاخه سوی شی خوړل صحيح دی اوکه نه؟

جواب: کافر په اعتبار دعقائد باطنيه ؤ سره نجس دی لکه چی باری تعالٰی فرمايلی دی: انما المشرکون نجس، قال الشامی فالمراد بقوله تعالٰی انما المشرکون نجس، النجاسة فی اعتقاد هم الخ (۳) نومعلومه او محققه سوه چی نجاست دکافر په اعتبار داعتقاد سره دی نه په اعتبار دظاهر، نوکه چيري دهغه پرلاس باندی څه ظاهری نجاست نه وی نو دهغه په لاس پخه سوی يا مسه سوي ډوډی پاکه او صحيح ده (۴) په خپله نبي کريم ﷺ دکافرانو په لاس پخه سوي ډوډۍ خوړلي ده. فقط

داوبو په بهيدلو سره چی ازاله دنجاست وسی نوپاک دی: سوال: (۴۲۲) دفقهی په کتابونوکی ليکلی دی که پريو شي باندی دری واره اوبه وبهول سی هغه ددری واره پريمنځلو يا دمښلو يا دنښتيځلو قائم مقام کيږي آيا داکليه بدن ته هم شامله ده چی نجاست کم ځای پربدن ولګيږی يا لګيدلی وی نوچی دری واره چی اوبه پر وبهول سی دلاس مږل ورسره شرط دی اوکه نه؟

---

(۱) ويحكم بنجاستها مغلظة من وقت الوقوع إن اعلم الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر ج۱ ص۲۰۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۸). ظفير

(۲) بل يستصبح به فی غير مسجد (درمختار) وإنما هذا فی الدهن المتنجس فقط (ردالمحتار بعد مطلب فی حکم الوشم باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۵، ط.س. ج۱ ص۳۳۱). ظفير

(۳) ردالمحتار فصل فی البئر مطلب فی السور ص۲۰۵ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۲۲. ظفير

(۴) فی التاتارخانية من شك فی إنائه الخ فهوطاهر وکذا (ای طاهر) ما يتخذه أهل الشرك اوالجهلة من المسلمين کالسمن والخبز والأطعمة والثياب (رد المحار قبيل أبحاث الغسل ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۵۱). ظفير

جواب: كه چيري داوبو په بهولو سره ازاله دنجاست وسى نوبدن به هم پاك سى. ([1]) فقط

پرجامه باندي چي دمني شبهه وي: **سوال**: (۴۲۳) دمنى يا دمتيازو شبهه چي پرجامه باندي وى اودا متعينه ده چي دقدر ددرهم څخه كمه ده نوجامه پاكه ده اوكه ناپاكه؟

جواب: په شبهى سره جامه نه ناپاكه كيږي ([2]) اوكه چيري ددرهم برابر نجاست نه وى نولمونځ ورسره كيږى، البته چي كه ددرهم څخه زيات وى نوبيايې پريمنځل ضرورى دى، په درمختار كى دى: وعفى الشارع عن قدر الدرهم الخ ([3]). فقط

دكوترى ګندګى نجسه ده اوكه نه؟ اوپه جومات كى چي كمى كوترى وى هغه خرڅول اوقيمت يى په جومات كى لګول څنګه دي؟ **سوال**: (۴۲۴) دكوترو ګندګى پليته وى اوكه نه؟ اوپه جومات كى چي كمى كوترى اوسيږى دهغو خرڅول او دهغوى قيمت په جومات كى مصرفول صحيح دى اوكه نه؟

جواب: دكوترو ګندګى پليته نه ده ([4]) او دجومات كوترى نيول اوخرڅول اودهغو قيمت په جومات كى مصرفول صحيح دى.

دسپي ناړي ناپاكه دي اونور بدن يى پاك دي، دا ولي؟ **سوال**: (۴۲۵) په بهشتى زيوركى داليكلى دى چي دسپى ناړى ناپاكه دى اونور ټول پاك دى داسى ولى ده؟

جواب: دسپى په باره كى داقول صحيح دى چي هغه دخنزير په ډول نجس العين نه دى، ددى وجه څخه ماسوا دهغه دخولى دناړو څخه هغه ټول پاك دى، نومسئله دبهشتى زيور صحيح ده اومفتٰى به ده لكه چي څنګه په درمختار كى دى: واعلم انه ليس الكلب بنجس العين عند الامام رحمه الله وعليه الفتوٰى الى ان قال ولا خلاف فى نجاسة لحمه وطهارة شعره، وفى الشامى قوله ولا خلاف فى نجاسة لحمه ولذا اتفقو على نجاسة سوره المتولد من لحمه الخ ([5]). فقط

([1]) وكذا يطهر محل نجاسة الخ مرئية بقلعها أى بزوال عينها وأثرها ولو بمرة او بما فوق ثلاث (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۲، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفير

([2]) ولو شك فى نجاسة ماء اوثوب الخ لم يعتبر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار قبيل أبحاث الغسل ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۵۱). ظفير

([3]) الدر المختار على هامش رد المحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۲، ددي څخه مخكي دي: وعفى الشارع عن قدر الدرهم وإن كره تحريما فيجب غسله وما دونه تنزيها فيسن وفوقه مبطل فيفرض والعبرة لوقت الصلوٰة لا الإصابة على الأكثر (ايضا، ط.س. ج۱ ص۳۱۲). ظفير

([4]) وذرق ما يؤكل لحمه من الطير طاهر عندنا مثل الحمام والعصافير كذا فى السراج الوهاج (عالمگيري كشوري باب النجاسات ص۴۵ ج۱). ظفير

([5]) رد المحتار قبيل فصل البئر ص۱۹۲ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۰. ظفير

پرتمباکو باندي چي سپي کښيني نوهغه خو ناپاکه نه سول؟ سوال: (۴۲۶) چي ريبل سوی تمباکو اینبودل سوی وی او څه نم (لنده بل) پکښی وی او دشپی سپی راسی باندی کښېنی سهار په هغوی کی دسپي وريښتان وليدل سول، اوس نو ددغه تمباکو استعمال جائز دی اوکه نه؟

جواب: دغه تمباکو پاك دی اودهغو استعمال جائز دی. ([1]) فقط

دجنابت دحالت خوله پاکه ده اوکه نه؟ سوال: (۴۲۷) دګرمی په ورځوکی که چيري دجنابت په حالت کی خوله راسی نو په هغی سره جامی پليتيږی اوکه نه؟

جواب: دجنب خوله ناپاکه نه ده اوپه دی سره جامه نه ناپاکه کيږی. ([2])

چي پرجامه باندي ناپاکي ولګيږي او پته يي نه لګيږي نوڅه وکړي؟ سوال: (۴۲۸) که چيري دخوب په حالت کی دپنبه ؤ پر جامه باندی دناپاکی داغ ولګيږی او دا معلومه نه وی چي پرکم ځای باندی لګيدلی دی، نو دهغه دپاکولو څه صورت دی؟ دټولو په پريمنځلو سره پنبه خرابيږی؟

جواب: دداسی جامی يو ګُنج دي پريمنځل سی نو ټوله به پاکه سی ([3]). فقط

دسپينو زرو لوښي چي ناپاکه سو نوهغه څه رنګه پاک کړل سي؟ سوال: (۴۲۹) دسپينو زرو لوښی که چيري ناپاکه سی نو په خاوري سره په مښلو او دری واره پريمنځلو سره پاکيږی اوکه نه؟

جواب: هغه لوښی به په خاوره سره په مښلو او پريمنځلو سره پاك سی. ([4]) فقط

دمني داغ وروسته دپريمنځلو څخه پاک دي: سوال: (۴۳۰) که چيري څه منی پرجامه باندی ولويږی اوجامه وپريمنځل سی او پاکه کړل سی خوداغ ورڅخه ولاړ نه سی نوهغه جامه پاکه ده اوکه نه؟

([1]) واعلم انه ليس الكلب بنجس العين الخ ولا خلاف في نجاسة لحمه وطهارة شعره (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۰۸). ظفير

([2]) وحكم العرق كسؤر (درمختار) فسؤر آدمي مطلقا ولو جنبا او كافرا الخ طاهر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار مطلب في السؤر ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۲). ظفير

([3]) وغسل طرف ثوبه اوبدن اصابته نجاسة محلا عنه ونسي المحل مطهر له وإن وقع الغسل بغير تحرى هو المختار (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۱ – ۳۰۲، ط.س. ج۱ ص۳۲۷). ظفير

([4]) وكذا يطهر محل نجاسة مرئية بقلعها ولايضر بقاء اثر لازم وغيرها بغلبة ظن غاسل لو مكلفا طهارة محلها مختصرا (الدر المختار) الأواني ثلاثة أنواع خزف وخشب وحديد ونحوها وتطهيرها على اربعة اوجه حرق ومسح وغسل ونحت، فان كان الأناء من خزف او حجر وكان جديدا او دخلت النجاسة في أجزائه بحرق وإن كان عتيقا يغسل وإن كان من خشب جديد ينحت ومن قديم يغسل وإن من حديد او صفر او رصاص او زجاج وكان صقيلا يمسح وإن كان خشنا يغسل (الطحطاوي على الدرالمختار باب الأنجاس ج۱ ص۱۲۳). ظفير

جواب: که چیري داغ او رنګ او بوی ولاړ نه سی نوهیڅ حرج نه سته اوجامه پاکه ده. ([1]) فقط

خاورین لوښی چی ناپاکه سی نوپه پریمنځلو سره به پاک سی: **سوال**: (۴۳۱) خاورین لوښی چی ناپاکه سی نوپه پریمنځلو سره پاکیدی سی اوکه نه؟

جواب: په پریمینځلو سره پاکیدی سی دری واره دي هغه وپریمنځل سی. ([2])

که شراب دبدن یا دجامی سره ولګیری نوپه پریمنځلو سره به پاک سی اوکه نه؟ سوال: (۴۳۲\۱) یوچا دشرابو ډکه بوتل راوړی کم چی په شرابو لوند دی دغه کس هغه لاس په کم کی یی چی بوتل راوړی ؤ دبل سړی دجامو سره ولګوی، نودا جامی به په پریمنځلو سره پاکي سی اوکه نه؟ او دمذکوره جامو سره چی بله جامه ولګیږی هغه هم ناپاکه سوه اوکه نه؟ او دهغی سره لمونځ صحیح دی اوکه نه؟ اوپرکومو لاسو چی دشرابو لوندوالی ولګیږی هغه به په پریمنځلو سره پاك سی اوکه نه؟

خنزیر خوړونکی قلم په خوله کی کښیښووی بیا همدغه قلم مسلمان په خوله کی کښیښووی نوددی څه حکم دی؟ سوال: (۴۳۳\۲) کم زمینداران چی خنزیر خوری دهغوی هلکانو قلم په خوله کی کښیښووی اوبیا هغه قلم په غلطی سره مسلمان په خوله کی کښیښووی نو خوله یی ناپاکه سوه اوکه نه؟

جواب: ۱: که چیري دشرابو لوندوالی جامی ته یا لاس ته ولګیږی نو په پریمنځلو سره به هغه پاکیږی، ([3]) اودکمی جامی سره چی هغه جامه ولګیدله نوکه چیري په هغه جامه کی لوندوالی راغی نوهغه ناپاکه سوه کنې نه ده ([4]) اوپه پریمنځلو سره به پاکه سی او دپریمنځلو څخه وروسته لمونځ دهغې جامی سره صحیح دی.

۲: اوکم قلم چی دزمیندار زامنو په خوله کی کښیښووی، که چیري یو مسلمان په غلطی سره هغه قلم په خوله کی کښیږدی نوهیڅ حرج نسته خوله ناپاکه نه سوه. ([5]) فقط

([1]) ولایضر بقاء اثر کلون وریح لازم فلا یکلف فی إزالته إلی ماء حار او صابون ونحوه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۴، ط.س. ج۱ ص۳۲۹). ظفیر

([2]) وکذا یطهر محل نجاسة مرئیة بقلعها الخ وغیره بغلبة ظن غاسل الخ وقدر بغسل وعصر ثلاثا الخ (درمختار باب الأنجاس، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

([3]) وکذا یطهر محل نجاسة مرئیة بقلعها الخ وغیرها بغلبة ظن غاسل الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۳، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

([4]) وإذا لف الثوب المبلول النجس فی ثوب طاهر یابس فظهرت نداوته ای نداوة الثوب المبلول علی الطاهر ولکن لا یصیر رطبا بحیث یسیل منه شيء بالعصر بل کان بحیث لو عصر لا یسیل منه شيء ولا یقاطر اختلف المشائخ فیه والأصح أنه لایصیر نجسا (غنیه المستملي فصل فی الأسار ص۱۷۱). ظفیر =

پرکمی لوټی باندی چی ناپاکه اوبه بهیدلی اوتیری سوی نوهغه پاکه سوه اوکه ناپاکه؟

سوال: (۴۳۴) نوی لوټی اینبودل سوی وی دهغو څخه په یوګز فاصله باندی سپی ګندګی وکړه وروسته پرهغه باندی باران وسو دباران اوبه ترټپولو لاندی تیری سوی نوهغه لوټی پاکی دی اوکه ناپاکه؟

جواب: په دی صورت کی لوټی پاکی دی ولی چی روانی اوبه دباران پاکی وی، په هغه کی که چیري نجسی اوبه هم شاملی سی نوجاری اوبه به ناپاکی نه سی. (١) فقط

دانسان دوریښتانو بیخونه پاک دی اوکه ناپاکه؟ سوال: (۴۳۵) دانسان وریښتان که چیري دبیخ څخه وایستل سی نو دهغه دوریښتانو بیخونه پاك دی اوکه ناپاکه؟

جواب: ناپاکه دی. (٢) فقط

که دبدن پریوه حصه باندی بنګي یا چرس ولویږي نوځنګه پاکیږي؟ سوال: (۴۳۲) که چیري دیو چا پربدن باندی چرس توی سي یا ولګیږی نو دهغه دبدن دغومره حصه دپریکولو قابله ده، داصحیح دی اوکه غلط؟

جواب: دابیان غلط دی چی دبدن هغه حصه پریکول په کاردی بلکه دهغی پریمنځل کافی دی (٣). فقط

تاریزه ناپاکه جامه څه رنګه پاکیږي؟ سوال: (۴۳۷) دپنبه ؤ جامه په پریمنځلو سره پاکیږی اوکه نه؟ اوکله چی هغه ناپاکه سی نودهغی دپریمنځلو څه طریقه ده؟

جواب: په پریمنځلو سره پاکیږی اوبله څه نوی طریقه دهغی دپریمنځلو نه سته خوکه چیري نجاست پرسربیره استر باندی وی او پنبه ؤ ته نه وی رسیدلی نو صرف دلوړ استر پریمنځل کافی دی او که چیري پنبه ؤ ته رسیدلی وی نو دپنبه ؤ پریمنځل ضروری دی.

---

(٥) فسؤر آدمی مطلقا ولو جنبا اوکافرا الخ طاهر (ایضا مطلب فی السور ج۱ ص۲۰۵) ولعاب الإنسان طاهر لتولده من لحم طاهر إذ حرمته لكرامته لا لنجاسته وقوله تعالى (إنما المشركون نجس) المراد انهم ذو نجاسة معنوية وهو الشرك الخ أما لو تلوث فمه بنجاسة الخ (غنية المستملي فصل فی الاسار ص۱۲۴). ظفیر

(١) وفی بعض الفتاوی قال مشائخنا المطر مادام یمطر فله حکم الجریان حتی لو أصاب العذرات علی السطح ثم اصاب ثوبا لا یتنجس إلا أن یتغیر (عالمگیري کشوري الباب الثالث فی المیاه ج۱ ص۱۵، ط. ماجدیة ج۱ ص۱۷). ظفیر

(٢) وشعر الأنسان غیر المنتوف الخ طاهر (درمختار) قوله غیر المنتوف، أما المنتوف فنجس المراد رؤوسه التی فیها الدسومة (رد المحتار باب المیاه ص۱۹۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۰۷). ظفیر

(٣) وکذا یطهر محل نجاسة مرئیة بقلعها الخ وغیرها بغلبة ظن غاسل (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۳ ج۱) تطهیر النجاسة واجب عن بدن المصلي وثوبه الخ وجوز تطهیرها بالماء الخ (هدایه باب الأنجاس ص۲۹ ج۱). ظفیر

([1])، واللہ أعلم. فقط

چميار (يعني دمشرکانو ديو قوم شخص) څپلۍ لنده کړه اووی ګنډله نوپاکه پاتہ سوه اوکه نه؟ **سوال**: (۴۳۸) په هندو چميار باندی يوچا دڅپلی مرمت وکی، دامعلومه نه ده چی پاکی اوبه دی اوکه پليتی اوڅپلی مخکي پاکه وه نواوس څپلۍ پريمنځل کيږي اوکه نه پاکه ده؟

جواب: هغه څپلۍ به پاکه ګڼل کيږی ځکه چی دشبهی له وجي دناپاکی حکم نه کول کيږی. ([2]) فقط

دناپاکه غوړو او دتيلو دپاکولو څه طريقه ده؟ **سوال**: (۴۳۹) په تيلو او غوړو کی چی مږه ولويده اومړه سوه نوشرعًا يو تدبير داسی ستہ چی په هغه سره دانجس تيل يا غوړی پاك کړل سی اودهغه استعمال اکلاً اوشربًا او ادهانًا صحيح سی که چيري وروسته دتطهير څخه دهغو استعمال په غير داکل اوشرب کی جائزوی نوپه حواله سره يي تحرير وفرماياست، اودا سوال دمائعو غوړو متعلق دی دکلك سوو غوړو په باره کی نه دی؟

جواب: په درمختار کي دی: ويطهر لبن وعسل ودهن يغلی ثلثا ([3]) ددی حاصل دادی چی شيدی اوشهد اوتيل په دری واره جوش ورکولو سره پاکيږی يعنی په هرواره دي دومره جوش ورکړل سی چی اوبه يې وسوزيږی اوهمدا حکم دتيلو او دجامدو غوړو دی اوپه شامی کی دی چی په تيلو کی دجوش ورکولو ضرورت هم نستہ بلکه په هروار دي اوبه ورواچوی اوهغه دي ښه وښورول سی بيا چی په لږ وخت دربدلو سره تيل سربيره راسی هغه دي بيا پورته کړل سی دغه رنګه دي دری واره وکړل سی. ([4])

چرګه چی په ډک حمام کی مشوکه ووهی نوپاک پاته سو اوکه نه؟ **سوال**: (۴۴۰\۱۱) چرګی چی په ډك حمام کی مشوکه ووهله نوهغه پاك دی اوکه نه؟

کارغه ياچرګه چی په شيدو ياپه اوبوکی مشوکه ووهی نو هغه پاکي دي: **سوال**: (۴۴۱\۱۲) کارغه ياچرګه چی په شيدو يااوبوپه پياله کی مشکوه ووهی نوهغه شيدی اواوبه پاکی

([1]) تطهير النجاسة واجب عن بدن المصلي وثوبه الخ اويجوز تطهيرها بالماء الخ (هدايه باب الأنجاس ص۲۹ ج۱). ظ

([2]) فلو علم نتنه بنجاسة لم يجز ولو شك فالأصل الطهارة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب المياه ص۱۷۱ ج۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير

([3]) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب تطهير الأنجاس مطلب فی تطهير الدهن والعسل جلد اول ص۳۰۸، ط.س. ج۱ ص۳۳۴). ظفير

([4]) قال فی الدر ولو تنجس العسل فتطهيره أن يصب فيه ماء بقدره فيغلي حتی يعود إلی مكانه والدهن يصب عليه الماء فيغلي فيعلوا الدهن الماء يرفع بشيء هكذا ثلاث مرات آه فقد صرح فی مجمع الزوائد وشرح القدوري أنه يصب عليه مثله ماء ويحرك فتأمل (ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۹، ط.س. ج۱ ص۳۳۴). ظفير

دی او که نه؟

<u>دشیدو لوشلو په وخت کی چی متیازی په شیدو کی ولویږی نوهغه ناپاکه سوې</u>: سوال: (۴۴۲\۳) دشیدو دلوشلو په وخت کی چی دهمدغه حیوان متیازی په شیدو کی ولویږی نوهغه شیدی پاکی دی او که نه؟

جواب: ۱: حمام پاك دی. (۱)

۲: هغه اوبه او شیدی پاکي دی. (۲)

۳: هغه شیدی په کمو کی چی متیازی لویدلی دی ناپاکه دی. (۳) فقط

<u>چی خنزیر په څاه کی ولویږی او ژوندی را وایستل سی نو اوبه ناپاکی سوی او که نه؟</u> سوال: (۴۴۳) یو خنزیر په څاه کی ولویدی لیکن هغه یی ژوندی را وایستی نو ددغه څاه داوبو دپاره څه حکم دی؟

جواب: دری سوه بوکی ددغه څاه څخه را ایستل کافی دی (ځکه چی هغه اوبه ناپاکه سوی. ظفیر) دوه سوه واجبی دی او دری سوه مستحب دی، نوبهتره داده چی دری سوه بوکی وایستل سی نوبیابه اوبه او سلواغه اورسی۔ اوڅاه ټول پاك سی. وقیل یفتیٰ بمأتین الی ثلث مائة وهذا ایسر الخ، درمختار. وفی رد المحتار وافاد فی النهر ان المأتین واجبتان والمائة الثالثة مندوبة الخ. (۴) فقط

<u>دموږک دګندګی څه حکم دی؟</u> سوال: (۴۴۴) خرء الفارة یعنی دموږك دګندګی په باره کی مفصل احکام څه دی چی په تیلو یاپه غوړو یا په شربت یاپه سرکه یاشیدو وغیره کی که چیري پیداسی نوپه کم حالت کی به هغه شی ناپاکه وی او په پړسیدلو او ریزه ریزه کیدلو سره به په نجاست کی څه اثر وی او که نه؟

جواب: خرء الفارة یعنی دموږك دګندګی په هکله په باب الانجاس کی دی: وسیجئ اخر الکتاب ان خرئها لا یفسد ما لم یظهر اثره (۵) یعنی دموږك ګندګی یوشی نه ناپاکه کوی

---

(۱) و(۲) وسور هرة ودجاجة مخلاة الخ وسباع طیر لم یعلم ربها طهارة منقارها وسواکن بیوت طاهر للضرورة مکروه تنزیها فی الأصح إن وجد غیره وإلا لم یکره اصلا (الدر المختار علی هامش ردالمحتار مطلب فی السؤر ج۱ ص۲۰۷، ط.س. ج۱ ص۲۳۳). ظفیر

(۳)وبول مأکول اللحم نجس نجاسة خفیفة وطهره محمد ولایشرب بوله اصلا لا للتداوی ولا لغیره عند ابی حنیفة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۹۳، ط.س. ج۱ ص۲۱۰). ظفیر

(۴) رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۵، مطلب دا سو چي په څاه کي دخنزیر په لویدلو سره څاه مرداریږي ځکه چي هغه نجس العین دي: إلا جلد خنزیر فلا یطهر (درمختار) لأنه نجس العین بمعنی ان ذاته بجمیع اجزائه نجسة حیا ومیتا (رد المحتار باب المیاه ص۱۸۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۰۴). ظفیر

(۵) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس جلد اول ۲۹۴، ط.س. ج۱ ص۳۱۹. ظفیر

ترخو پورې چې په هغه کې ددغې اثر ظاهر نه سي يعنې چې دومره زيات نه وي چې دهغه اثر پرطعم، او لون وغيره باندې ظاهر اوغالب سي اوپه آخر دکتاب په مسائل شتې کې يې ليکلې دي چې: ولا يفسد خرء الفارة الدهن والماء والحنطة للضرورة الا اذا ظهر طعمه او لونه في الدهن ونحوه لفحشه وامكان التحرز عنه حينئذ. خانيه (١)، نوکم شيان چې تاسو په سوال کې درج کړي دي دموږك دګندګي سره به دا ټول پاك وي ترخو پورې چې په کثير فاحش کيدلو سره دهغوی رنګ اوخوند بدل نه کړي اوريزه ريزه کيدل يا پړسيدل ټول په دې باره کې برابر دي. فقط

دپليټې خټې خښته تياري سوې خښتې به صرف په اوچيدلو سره پاکې سي اوکه نه؟ سوال:

(۴۴۵) کمې خښتې چې دپليټې خټې خخه تياري کړل سي آيا هغه صرف په وچيدلو سره اوپه اورکې دپخيدلو څخه بغير پاکيدی سي اوکه نه؟ اوپه حديث پاك کې چې کم حکم د(ذكاة الارض يبسها) وارد دی هغه دمځکې اوکم شي چې دمځکې په حکم کې دی فقهاؤ دهغو دپاره ليکلې دي نو کمې خامې خښتې چې دپليټې خټې څخه تياري سوی وي او پريو ځای باندې مفروشې هم نه وي بلکه موضوع على الارض وي، دهغو دپاکوالي او دناپاکوالي څخه مو خبر کړئ ؟

جواب: هغه خامې خښتې چې دنجسې خټې څخه تياري سی اويا هغوی ته نجاست ولګيږي نو دهغو حکم دادی چې که چيري هغه په مځکه کې مفروشي يعنې غوړيدلي وي نوپه اوچيدلو سره پاکيږي (٢) اوکه چيري همداسې ايښودل سوي وي چې منقول اومحول کيږي نوهغه په اوچيدلو سره نه پاکيږي: كما في الدر المختار وحكم آجر ونحوه كلبن مفروش الخ كذلك اى كأرض فيطهر بجفاف الخ قوله مفروش اى على الارض مثله البلاط اما لو كان موضوعين ينقلان ويحولان فانهما لا يطهران بالجفاف لانهما ليسا بارض (٣) طحطاوی. فقط

---

(١) الدرالمختار على هامش ردالمحتار مسائل شتى جلد خامس ص۲۴۰، ط.س. ج۱ ص۷۳۲. ددي څخه مځکي دا عبارت دی: خبز وجد فی خلاله خرء فارة فان كان الخرء صلبا رمى به واكل الحبز (ايضا) وفى القهستاني عن المحيط خرء الفارة لا يفسد الدهن والحنطة المطحونة ما لم يتغير طعمها قال ابو الليث وبه نأخذ (رد المحتار مسائل شتى ج۵ ص۲۴۰، ط.س. ج۲ ص۳۳۲). ظفير

(٢) يعني په داسې ډول چې هغه دمځکې سره مبنتي وي. ظفير

(٣) طحطاوی على الدر المختار باب الأنجاس ج۱ ص۱۵۸. دداسې ايښودل سوو خښتو دپاکيدلو لپاره پخول ضروري دي: والطين النجس إذا جعله منه الكوز والقدر او غيرهما فطبخ يكون ذلك المعمول طاهرا لاضمحلال النجاسة بالنار وزوالها وهذا إذا لم يكن اثر النجاسة ظاهرا فيه بعد الطبخ (غنية الستملي فصل فى الآسار ص۱۸۲). ظفير

دبول نبوي ﷺ متعلق يوه واقعه او دهغي په اړه پوښتنه: **سوال**: (۴۴۶) يو مولوی صاحب په وعظ کی يو روايت بيان کی چی حضرت ام المومنين حفصه بنت عمر (رض) يووار دجناب نبی کريم ﷺ قاروره چيښلی وه ايا دا صحيح دی؟ اوداچی دجناب نبی کريم ﷺ بول اوبراز پاك ۇ ايا دا صحيح ده؟

جواب: دا روايت داحقر ترنظر هيچيري نه دی تير سوی اونه ددی دصحت اوضعف څه حال معلوم دی، البته دنبی کريم ﷺ دبول اودبراز دطهارت تصريح په مواهب اللدنية اونورو کی منقول ده: کمافی رد المحتار صحح بعض ائمة الشافعية طهارة بوله ﷺ وسائر فضلاته صلی الله عليه وسلم وبه قال ابوحنيفه کما نقله فی المواهب اللدنية عن شرح البخاری للعينی الخ. (۱) فقط

سپی دښوروا په ديگ کی خوله ووهله نو دهغه دپاکولو څه طريقه ده؟ **سوال**: (۴۴۷) سپی دښوروا په ديگ کی خوله ووهله اولږ څه ښوروا يی ورڅخه وڅيښله نو دښوروا دپاکولو طريقه څه ده؟ که چيري په ښوروا کی څه قدر نوره ښوروا يا اوبه گډی کړل سی او ښوروا دديگ دخولی څخه وبهيږی نوپه ديگ کی چی کمه ښوروا ده هغه به پاکه سی اوکه نه؟

جواب: داطريقه کمه چی يی په سوال کی ليکلی ده چی په دغه ديگ کی نوره ښوروا يا اوبه دومره گډی کړل سی او واچول سی چی پرخولی سربيره يې اوبهيږی نودا طريقه هم فقهاؤ دپاکيدلو ليکلی ده اودويمه طريقه داده چی څومره هغه ښوروا ده هغومره اوبه دي په ښوروا کی واچوی اوپخی دي کړل سی چی هغه زياتی اوبه وسوزيږی دغه ډول دي دری واره وکړل سی نوهغه ښوروا به پاکه سی (۲) قال في الشامي ومقتضاه انه علی القول الصحيح تطهر الاواني ايضا بمجرد الجريان وايضاً فيه وقد مرّ ان حکم سائر المائعات کالماء في الاصحّ (۳). فقط

دشهدو په بوتل کی موږک ولويدي نوهغه پاکيری او دهغه دپاکيدلو طريقه: **سوال**: (۴۴۸) دشهدوپه بوتل کی موږك ولويدی اومړ سوخو پړسيدلی او رژيدلی نه دی، نودغه شهد اوس پاکيدلی سی اوکه نه؟

جواب: دشهدو دپاکيدلوطريقه يې دفقهي په کتابونوکی داسی ليکلی ده چی دهغه شاتو

(۱) رد المحتار باب الانجاس مطلب فی طهارة بوله صلی الله عليه وسلم جلد اول ص۲۹۳. ظفير

(۲) ويطهر لبن وعسل ودبس ودهن يغلي ثلاثا (درمختار) قال فی الدر ولو تنجس العسل فتطهيره أن يصب فيه ماء بقدر فيغلي حتی يعود إلی مکانه الخ هکذا ثلث مرات (رد المحتار ج۱ ص۳۰۹ باب الأنجاس). ظفير

(۳) ردالمحتار باب المياه تحث قوله وکذا البئر وحوض الحمام ص۱۸۰ ج۱. ظفير

په اندازه اوبه دی پکښې ګډی کړل سی اوهغه دي پراور باندی کښيښودل سی تردی پوری چی اوبه وسوزيږی دری واره دي دغه ډول پاخه کړل سی نو شهد به پاك سی: ويطهر لبن وعسل ودبس ودهن يغلى ثلاثا الخ. درمختار. (۱) فقط

نجاست غليظه خفيفه جوړيږی اوکه نه؟ سوال: (۴۴۹) نجاست غليظه به په لږ پريمنځلو سره خفيفه وګرځی اوکه نه ترکمه حده پوری چی ونه پريمنځل سی غليظه به وی؟

جواب: دنجاست غليظه چی ترڅو پوری بالکل ازاله ونه کړل سی نوهغه به هم هغه ډول نجاست غليظه وی. (۲) فقط

ددرهم داندازی تشريح: **سوال**: (۴۵۰) ددرهم په عرض اومقدار معفو کي چی دهغه سره لمونځ کيږی زموږ لږ څه تردد موجود دی، آيا نجاست رقيقه که چيري ددرهم څخه کم پرجامه ياپر بدن باندی ولګيږی، دکم سره چی لمونځ کيږی هغه دنن سبا دسکی موافق خومره وی دروپی اوکه داته آنيز برابر اوکه دځلور آنيز برابر؟ او دورغوی ژوروالی کم چی ددرهم مساحت فقهاؤ ليکلی او فرمايلی دی دنن سبا په سکو کی تقريبًا دکمی يوې برابر دی؟ مقصد داچي نرم نجاست دکم دلګيدلو سره سره چی لمونځ کيږی دنن سبا په سکو کی تقريبًا دکمی يوې برابر وګڼو؟

جواب: ددرهم په اندازه نجاست غليظه معاف دی، اومقدار ددی په نجاست کثيفه کي ديوه مثقال وزن يعنی څلور نيمی ماشی دی (۳) أفاد فی البحر ان الدرهم هنا غيره في باب الزكاة الخ شامی (۴) اوپه نجاست رقيقه کی په اندازه دژوروالی دورغوی کوم چی تقريبًا ديوی روپی دژوروالی برابردی ولي چی په شامی کی منقول دی چی ملا مسکين (رح) ددی دا تشريح کړيده چی په ورغوي کی اوبه واچول سی چی ورغوي خلاص اوخپور کړی نوپه څومره مقدارکی اوبه چی ودريږی هغه دورغوی ژوروالی دی، اوهمدا ورڅخه مراد دی نوظاهره ده چی هغه مقدار ديوی روپی برابر وی، تجربه يي هم بايد وکړل سی: قال ملا مسكين وطريقة معرفته ان تغرف الماء باليد ثم تبسط فما بقى فهو مقدار الكف الخ ص۲۱۱، باب الانجاس شامی جلد اول. (۵) فقط

---

(۱) الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۹ جلد اول ط.س. ج۱ ص۳۱۸. ظفير

(۲) وكذا يطهر نجاسة مرئية بقلعها الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۳، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفير

(۳) وعفى الشارع عن قدر درهم ومقال عشرون قيراطا فی نجس كثيف له جرم (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۲۹۱ – ۲۹۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۲ – ۳۱۸). ظفير

(۴) ردالمحتار باب الأنجاس تحت قوله وهو مثقال جلد اول ص۱۹۳، ط.س. ج۱ ص۳۱۸. ظفير

(۵) ردالمحتار باب الأنجاس جلد اول ص۱۹۳، ط.س. ج۱ ص۳۱۸. ظفير

استعمال سوي لوښه بیا استعمالیدي سي اوکه نه؟ سوال: (۴۵۱) په متیازو کی چی په کمه لوښه استنجاء کړي وي، هغه په لمر کی دوچولو څخه وروسته بیا استعمالولی سی اوکه نه؟

جواب: نه هغه به نه سی استعمالولی (۱).

دګل قند په ډبی کی مری مږي سوي نوهغه به څنګه پاکیږي؟ سوال: (۴۵۲) دتیم په ډبی کی ګلقند ؤ کله چی په خرخولو خرخولو پنځه شپږ سیر پاته سو نو په دي کی دوې مږی ولویدې اومړی سوی دمعلومیدلو څخه وروسته را وایستل سوی او وغورځول سوی یوه مږه ژوندی وه چی پخپله ووتله او وتښتیدله، نو معلومیږي چی هغه نوری هم په دغه ورځ مړی سوی دی، اوس چي ددغه ګلقند سربیره حصه لیری کړی نولاندی حصه خرخه کړل سی اوکه نه؟ که چیري ټول ګنده سوی وی نو دپاکولو یې څه طریقه ده؟ ګلقند نری ؤ، اودا مړی مږې پکښی ډوبی سوی وی؟

جواب: دغه ګلقند ناپاکه سو، دداسی شیانو دپاکولو طریقه داسی لیکل سوی ده چی دهم هغه په مقدار اوبه په هغه کی واچوی اودومره به پوخ کړل سی چی اوبه وسوزیږی، اوهمدغه ډول دي دری واره وسی (۲) خواهل تجربه ؤ لیکلی دي چی په دی طریقه بار بار پخولو سره شهدتریخ کیږی لیکن که چیري په ګل قندو کی شهد نه وی نوداسی به نه کیږی. فقط

ناپاکه غوړي څنګه پاک کړل سی؟ سوال: (۴۵۳) په غوړو کی سپی خوله ووهله دهغه دپاکولو څه طریقه ده؟ څرنګه استعمال کړل سی هم دارنګه نور دخوراك شیان لکه شیدی یابوره اغښل سوی یا وچ به څنګه پاکیږی؟

جواب: کم شیان چی وچ دی لکه وچ وړه یا نور، او یا لانده او کلك وي لکه یخی سوی غوړی یا اغښل سوی وړه یانور که چیري په دی ذکر سوو شیانوکی سپی خوله ووهله نوکم ځای ته چی دهغه سپی دخولی لوندوالی رسیدلی دی هغه لیری کول په کاردی (۳)

---

(۱) وتطهر ارض بخلاف نحو بساط بیبسها أی جفافها ولو بریح الخ (درمختار) ای حصیر وثوب وبدن مما لیس ارضا ولا متصلا بها إتصال قرار (رد المحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۸۲). ظفیر

(۲) ویطهر لبن وعسل ودبس ودهن یغلي ثلاثا الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۸، ط.س. ج۱ ص۳۳۴). ظفیر

(۳) وبعض تقور (درمختار) ای تقویر نحو سمن جامد من جوانب النجاسة (رد المحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۵) الفارة لو ماتت فی السمن إن کان جامدا قور ماحوله ورمی به والباقی طاهر یؤکل وإن مائعا لم یوکل وینفع به من غیر جهة الأکل مثل الأستصباح ودبغ الجلد هکذا فی الخلاصة (عالمگیری مصري باب فی النجاسة فصل اول ج۱ ص۴۲، ط. ماجدیة ج۱ ص۴۵). ظفیر

اوکم شیان چی رقیق دی لکه شیدی تیل یاغیر کلك غوړی که چیري ناپاك سی نو دهغو دپاکولو طریقه فقهاؤ دالیکلی ده چی دهغو هم وزن اوبه په هغه کی یوځای کړل سی اوپوخ دي کړا سی تردی پوری چی اوبه وسوزی همدغه ډول دي دری واره وکړل سی، کذا فی الدرالمختار. (۱) فقط

دسپي وربښته پاک دي اوکه ناپاکه؟ سوال: (۴۵۴) دسپی وچ یا لانده ویښته پاك دی اوکه نه؟

جواب: پاك دی کمافی الدرالمختار ولا خلاف فی نجاسة لحمه وطهارت شعره الخ ج۱ ص۱۵۲. (۲) فقط

کم لوښي ته چي بنکی لاس وروړي هغه نه پليتيږي: سوال: (۴۵۵) یوهندو دیوځای څخه اوبه راوړی اوپه کم شی کی چی هغه اوبه راوړی نوهغه ته کله کله لاس هم وروړی که چیري هغه اوبه په یوشی کی وایستل سی نو پاکیدی سی اوکه نه؟

جواب: ترڅو پوری چی ددغه لوښی ګنده کیدل معلوم نه وی نوتر هغه وخته پوری اوبه پاکي ګڼل په کاردی، هغه اوبه پاکی دی اوپه شك سره اوبه نه پلیتیږی دامسئله په کتابونوکي لیکل سوی ده. (۳) فقط

پرکمه جامه باندي چي وينه يا شراب ولويږي دهغي پاکي: سوال: (۴۵۶) که چیري پریوه جامه باندی دخنزیر وینه یاشراب ولویږي نوهغه باید څرنګه پاك کړی سی؟

جواب: په دری واره پریمنځلو سره هغه پاکیږی لکه څرنګه چی متیازی اولوی اودس ماتی په پریمنځلو سره پاکیږی دغه ډول به دشرابو او دخنزیر وینه پریمنځل کیږی او پاکیږی به. (۴) فقط

دحلال حيوان دويني تيل او دهغه حکم: سوال: (۴۵۷) چی دحـلال حیوان دحلالولو دوینی

---

(۱) ویطهر لبن وعسل ودبس ودهن یغلي ثلاثا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۸، ط.س. ج۱ ص۳۳۴). ظفیر

(۲) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۹۲ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۸. ظفیر

(۳) وقد مر أنهم لم یعتبروا إحتمال النجاسة الخ (رد المحتار فصل فی البئر ص۱۹۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۴) ویکره الاکل والشرب فی أواني المشرکین قبل الغسل ومع هذا لو اکل او شرب فیها قبل الغسل جاز (عالمګیري کتاب الکراهة باب رابع عشر ص۳۵۸ ج۵، ط. ماجدیة ج۵ ص۳۴۷). ظفیر

(۴) وکذا یطهر محل نجاسة مرئیة بعد جفاف کدم بقلعها ای بزوال عینها واثرها ولو بمرة او بما فوق ثلاث فی الأصح الخ ویطهر محل غیرها ای غیر مرئیة بغلبة ظن غاسل لو مکلفا وإلا فمستعمل طهارة محلها بلا عدد به یفتی وقدر ذلك لموسوس بغسل وعصر ثلاثا او سبعا فیما ینعصر الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۲ – ۳۰۷، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

څخه تیل وایستل سی نوهغه پاك دی اوکه نه؟ او دحلال سوی اومردار حیوان په وینه کی څه فرق دی؟

جواب: بهید ونکی وینه دحلال حیوان هم ناپاکه ده اودهغه څخه چی کم تیل وایستل سی هغه به هم ناپاکه وی. (۱) فقط

دټنکچر (الکحل) حکم: **سوال**: (۴۵۸) انګریزی دوایانی چی په ټنګچرو باندی مسمٰی دی ددغو استعمالول په طور ددوایی یاخرڅول او اخیستل شرعًا جائز دی اوکه نه؟ په دې دوایانو کی الکحل یعنی روح دشرابو ګډیږی دالکحل دګډولو څخه غرض دهغو تحلیل یاحفاظت دی، صرف ددارو او دوا په غرض په هغو کی الکحل نه ګډیږی، اونه هم دیو بل غرض دپاره، ددی الکحل ډیر مسکر (مستوونکي) نه دی، اوشراب که چیري سرکه سی نوشرعًا جائز دی اوکه نه؟

جواب: په کمو دوایانو کی چی مذکوره شراب ګډ کړل سی هغه دارو حرام دی اواستعمال دهغو ناجائز دی (کذا صرح به الفقهاء) (۲) ددارو دحفاظت په غرض دهغوی ګډول هغه دارو ناپاکه کوی اونه یی حلالوی، دغه ډول ددی دوایی ډیر نه مسکر کیدل سبب دحلالوالی اودطهارت نه سی کیدلی ځکه چی وارد دی: ما اسکر کثیره فقلیله حرام، (۳) داخاص دهغو شرابو په باره کی حکم دی، مطلب دادی چی دکمو شرابو ډیر مسکروی دهغو لږهم حرام دی، نو یوڅاڅکی دشرابو هم حرام اونجس دی اوپه کمو داروګانوکی چی داګډ کړل سی هغه هم حرام اونجس دی. (۴) او دشرابو څخه په سرکه جوړیدلو کی تبدل دعین کیږی نو دهمدی وجه څخه هغه جائزده اوشراب چی په داروکی ګډ سی نوپه حقیقت کی تبدل نه راځی په شامی کی دی: فصار ملحًا الخ فان ذلك کله انقلاب حقیقة الی اخرٰی لا مجرد انقلاب وصف الخ (۵) ص۲۱۰ شامی جلد اول. فقط

نصارٰی چی په کم لوښی کی دخنزیر غوښه وخوری هغه به په پریمنځلو سره پاك سی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۵۹) په کم لوښی کی چی نصارٰی دخنزیر غوښه وخوری نو په پریمنځلو سره

---

(۱) ودم مسفوح من سائر الحیوانات إلا دم شهید مادام علیه الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۲۹۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۰۹). ظفیر

(۲) اختلف فی التداوی بالمحرم وظاهر المذهب المنع (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار قبیل فصل فی البئر ج۱ ص۱۹۴، ط.س. ج۱ ص۲۱۰). ظفیر

(۳) مشکوۃ باب بیان الخمر ووعید شاربها ص۳۱۷ فصل ثاني. ظفیر

(۴) وبه یعلم ان ما یستقطر من وردی الخمر وهو المسمی بالعرقی فی ولایة الروم نجس حرام کسائر اصناف الخمر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۰ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۵). ظفیر

(۵) رد المحتار باب الأنجاس ج۱. ظفیر

پاك کیږی اوکه نه؟

جواب: په پریمنځلوسره پاك کیږی [۱]. فقط

دحیوان دتریخی استعمال په طور دمالش صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (۴۲۰) دحیوان تریخی که چیري په یوه دوایی کی واچول سی اوهغه دوایی په خوراك کی استعمال نه کړل سی، بلکه دبدن دمالش وی نوجائز دی اوکه نه؟ اوبدن به ناپاکیږی اوکه نه؟

جواب: په درمختار کی دی: مرارة کل حیوان کبوله [۲] نو لکه چی ځنګه متیازی دماکول اللحم حیوان نجسی دی تریخی یې هم نجس دی او تداوی دضرورت په وخت کی ورباندي صحیح ده، نو دلمانځه په وخت کی دي هغه ځای باید پریمنځل سی. فقط

ددوبیانو پرجامو چی ځاځکی ولویږی آیا په دغو جاموکی هغوی لمونځ کولی سی؟ سوال: (۴۲۱) دلمانځه دپاره ددوبیانو دطهارت څه طریقه په کارده؟ ظاهره ده چی ځاځکی دهغوی پربدن باندی لویږي چي قطعي ناپاکه اوپه کثرت سره وي، اوکله چی هوا تیزه وی نو دجامو اوبه دهغوی پربدن باندی په یومعتد به مقدار باندی لویږی آیا هغوی په همدی حیثیت باندی لمونځ کوی اوکه نه دهر لمانځه په وخت کی بدن اوکمی جامې چی یې اغوستی دی هغه به پاکوی؟

جواب: دمسئلې جواب دادی چی دعموم بلوٰی په وجه ددوبیانو پرجامو اوبدن باندی چی کم ځاځکی دپریمنځل کیدونکو جامو پرتخته باندی دوهلو په وجه ورغورځی هغه معاف دی لکه چی په شامی کی دی: وفی الفتح وما ترش علی الغاسل من غسالة المیت مما لا یمکنه الامتناع عنه مادام فی علاجه لاینجسه لعموم البلوی [۳] الخ ، او ددوبیانو دجامو دطهارت بله وجه داهم کیدی سی چی دپریمنځل سوی جامی پاکی او ناپاکی پخپله مشکوکه اومشتبه ده اوغیر متعین ده او ددی قاعدی په اساس چی (الیقین لایزول بالشك) [۴] په شك سره دنجاست حکم نه کیږی. فقط

په کمه ګوره کی چی سپی خوله ووهی نوهغه به ځنګه پاکیږی؟ سوال: (۴۲۲) په شکره یعني ګوړه کی چی سپی خوله ووهی او وئی خوری نوهغه به ځنګه پاکیږی ؟

---

[۱] والنجاسة ضربان مرئیة وغیر مرئیة فما کان منها مرئیة فطهارتها بزوال عینها لأن النجاسة حلت المحل باعتبار العین فتزول بزواله الخ وما لیس بمرئي فطهارته أن یغسل حتی یغلب علی ظن الغاسل أنه قد طهر (هدایه باب الأنجاس ص۷۴ ج۱). ظفیر

[۲] الدر المختار علی هامش ردالمحتار فصل فی الأستنجاء ص۳۲۳ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۴۹. ظفیر

[۳] رد المحتار باب الأنجاس جلد اول ص۳۰۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۵ مطلب العرقی الذي یستقطر الخ. ظفیر

[۴] الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵. ظفیر

جواب: دهغې دپاکولو طريقه فقهاؤ داسې ليکلې ده چې دهغه کوړې برابر به په هغه کې اوبه واچوي اوهغه اوبه به وايشول سي، دغه شان په درې واره کولو سره به هغه شکره پاکه سي، کذا في الدرمختار والشامي. (۱) فقط

دخنزير دبدن سره چې جامه ولګيږي نوهغه پاکه ده اوکه ناپاکه؟ سوال: (۴۲۳) په عوامو کې دامشهوره ده چې دچا دجامې پريو طرف باندې خنزير ولګيږي يائې ديوې پښې سره ولګيږي نودټولې جامې اوټول بدن پريمنځل په کار دي، دا صحيح ده اوکه نه؟

جواب: داخبره غلطه مشهوره ده، دخنزير بدن که چيري وچ وي او دانسان دجامې يا دبدن سره ولګيږي نوهغه نه پليتيږي نو دپريمنځلو او دلمبلو ضرورت نسته، اوکه چيري دخنزير بدن لوند وي او ديو شي سره ولګيږي نوصرف دهم هغه ځاى پريمنځل کافي دي. (۲) فقط

دشيدو خوړونکې ماشوم متيازې ناپاکه دي: سوال: (۴۲۴) دولادت څخه وروسته ترڅو پورې چې ماشوم دخو ورځو سوى نه وي نو دماشوم دمتيازو څخه ځان ساتل بې حده ګران اوسخت دي نوکه چيري ښځه دويمه جامه هم دلمونځ دپاره وساتي خوبدن ته يې هروخت متيازې ورغورځي نوپه داسې وخت کې څه وکړي، په عواموکې مشهوره ده چې دماشوم متيازې پاکې دي داصحيح ده اوکه غلطه؟

جواب: دماشومانو متيازې پاکې نه دي، بلکه دلويو انسانانو دمتياوز په ډول نجاست غليظه دي او ددې څخه بچوالې او پربدن باندې ياپر جامه باندې ددرهم دمقدار څخه زيات دمتيازو دلګيدلو په صورت کې پريمنځل يې ضروري دي. (۳) فقط

په نجاست کې لړل سوي برخه چې دوچيدلو څخه وروسته په خولې سره لنده سي نوڅه حکم يې دي؟ سوال: (۴۲۵) دمقاربت کولو اواندام دوچيدلو څخه وروسته يې پاکه جامه واغوسته نودهغه څخه وروسته خوله وسوه او دجامې سره ولګيده نوجامه پليته سوه اوکه نه؟ پرجامې ياپه خاورينو لوښو کې نجاست ولګيدى يا لوند سو اوبيا وچ سو چې

---

(۱) ويطهر لبن وعسل ودبس ودهن يغلي ثلاثا (درمختار) ولو تنجس العسل فتطهيره أن يصب فيه ماء بقدره فيغلي حتى يعود إلى مكانه والدهن يصب عليه الماء فيغلي فيعلوا الدهن الماء فيرفع بشيء هكذا ثلاث مرات آه (رد المحتار باب الأنجاس ص۳۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۳۴). ظفير

(۲) اما النجاسة الغليظة الخ كالعذرة الخ ولحم الخنزير وسائر أجزائه هذه الأشياء نجاستها معلومة في الدين بالضرورة لا خلاف فيها إلا شعر الخنزير لما ابيح الأنتفاع للخرز ضرورة قال محمد ﷺ لو وقع في الماء لاينجسه (غنية المستملي ص ۱۴۴). ظفير

(۳) قدر الدرهم ومادونه من النجس المغلظ كالدم والبول والخمر الخ جازت الصلوة معه وان زاد لم تجز (هدايه) قوله والبول ولو من صغير لم يأكل ملتقى الأبحر (حاشيه هدايه باب الأنجاس ص۷۱ ج۱). ظفير

اثر ئی باقي پاته نه سو، آیا دا شیان بغیر دپریمنځلو او دوچیدلو څخه وروسته پاك دی اوکه ناپاکه دی؟

جواب: په دی صورت کی به جامه نه پلیتیږی ([1]) اوخاورین لوښی که چیري پلیت سول نوهغه به په پریمنځلو سره پاکیږی، اوصرف په وچیدلو سره به نه پاکیږی ([2]). فقط

په دوبی چی جامه پریمنځی نوپاکه سوه اوکه نه؟ **سوال**: (۴۲۶) کم دوبیان چی طهارت نه پیژنی په هغوی باندی جامه په پریمنځلو سره پاکیږی اوکه نه؟

جواب: پاکیږی. فقط

په کښتۍ کی چی داودس مات سره ګډې سوی اوبه راسی هغه پاکی دی اوکه ناپاکی؟

سوال: (۴۲۷) په بعضو ځایونوکی په کوچنۍ کښتۍ کی خلګ ناست وی اومتیازی او لوی اودس مات کوی اوکمی اوبه چی همیشه په کښتۍ کی وی دهغو سره اودس مات یوځای سی نوهغه اوبه پاکی دی اوکه ناپاکی؟ اوکم خلګ چی دغه اوبه دباندي ته راوباسی او لاسونه نه پریمنځی نو دهغوی لوښی پاك دی اوکه نه؟

جواب: که چیري کښتۍ ته دسنید څخه اوبه ځی او راځی نوبیا دکښتۍ اوبه هم پاکی دی اوپه دي کی وهم کول په کارنه دی ([3]) اوکه بالفرض اوبه دکښتۍ ناپاکه وی نوبیا هم دهغوی لوښی بغیر ددې څخه چی دهغوی په لوښی کی نجاست لګیدل ثابت نه سی نوناپاکه ګڼل یې نه دی په کار اوخوراك څښاك په هغه کی صحیح ([4]) دی. فقط

لاس چی په شرابو کی ننه باسی نو په نوکانو پریکولو سره به لاس پاک سی: **سوال**: (۴۲۸) که چیري لاس یې په شرابو کی ډوب کړی نو دنوکانو په پریکولو سره به دلاس پاکول ضروری وی اوکه نه؟

جواب: که چیري لاس یې پاك کړی او پریمنځلی یې وی نو دنوکانو دپریکولو او دوباره دلاس پریمنځلو ضرورت نسته. ([5]). فقط

([1]) نام فعرق او مشی علی نجاسة إن ظهر عینها تنجس وإلا لا (درمختار) قوله إن ظهر عینها المراد بالعین مایشمل الأثر لأنه دلیل علی وجودها الخ (رد المحتارباب الإستنجاء ص۳۲۰ ج۱ ، ط.س. ج۱ ص۳۴۲). ظفیر

([2]) والنجاسة ضربان مرئیة وغیر مرئیة فما کان منها مرئیة فطهارتها بزوال عینها لأن النجاسة حلت المحل باعتبار العین فتزول بزواله الخ وما لیس بمرئي فطهارته أن یغسل حتی یغلب علی ظن الغاسل أنه قد طهر (هدایه باب الأنجاس ص۷۴ ج۱). ظفیر

([3]) ثم المختار طهارة المتنجس بمجرد جریانه (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ص۱۸۰ ج۱. ط.س. ج۱ ص۱۸۷). ظفیر

([4]) قال الفقهاء إن الیقین لایزول بالشك (هدایه). ظفیر

([5]) فان کانت مرئیة فطهارتها زوال عینها الخ وإن لم تکن النجاسة مرئیة الخ یغسلها حی یغلب علی ظنه أنه =

په کمه ګوړه کی چي مږه ولویده اومږه سوه نوهغه پاکه ده اوکه ناپاکه؟ سوال: (۴۶۹) یو لوښی ددوه دری منه تور قند یعني ګوړي څخه کمه چي ډیره نرمه وه ډك دی ددغه لوښی څخه دتورقند دتقسیمولو په وخت یوه مږه چي رژیدلی وه راووتله چي پکښی لویدلی اومږه سوی وه، نو آیا دغه ګوړه پاکه ده اوکه ناپاکه ده؟ که چیري ناپاکه وی نوکمه ګوړه چي دمږی دراوتلو څخه مخکی تقسیم سوی وی دهغی څه حکم دی؟

جواب: دتورقند او ګوړی څخه چي کمه مږه سوی مږه راووتله نو ددغه تورقند څخه هماغه اندازه ګوړه ناپاکه سوه کمه چي ددغه مږی سره نژدې ده، لکه چي دیخی سوو غوړو وغیره همدغه حکم دی، اوتور قند اګرکه نرم وی لیکن هغه به درقیق او دبهیدونکی شی په حکم کی نه داخلیږی اوداهم ظاهره ده چي غوړي دیخوالی سره نرم هم وی، نودغه تورقند چي پرمږی چارچاپیره دی هغه اندازه دي ورڅخه جلا کړل سی هغه ناپاکه دی اوپاته نور پاك دي، په همدې ډول یې په شامي کي دمطهراتو دجملې څخه یو تقویر هم ذکر کړیدی چي دهغه معنی داسي ده: في القاموس قار شيء قطعه من وسطه قطعاً مستديرا كقوره الخ سمن جامدا، قوله: تقور ای تقوير نحن سمن جامد من جوانب النجاسة الخ وخرج بالجامد المائع وهو ما ينضم بعضه الى بعض فانه ينجس كله الخ ([1]) په بل ځای کي دي: وتقور نحو سمن جامد بأن لا يستوى من ساعته الخ ([2]) ص۲۰۹ – ۲۱۰، د: بأن لا يستوى من ساعته دعبارت څخه داهم واضحه سوه چي دمینځ څخه دڅه حصې په ایستلو سره باقی نور اطراف دي فوراً سره یوځای سی، نوکله چي مږی ته دنژدی څخه بغیر نور ټول قند پاك دی نو کم مقدار چي دیو طرف څخه چاته ورکړل سو هغه هم پاك دی. فقط

په کم لوښی کی چي ماشوم ناپاکه لاس ووهی نوپه هغه لوښی کی خوراک او څیښاک جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۴۷۰) که چیري ولیدل سی چي ماشوم دمتیازو ککړ لاس په لوښی کي ووهی، لیکن کور والاوو دسستی په وجه لوښی پاك نه کړی، اوپه همغه لوښی کی یی ډوډی ورکړه، یا یی په ناپاکه لاس ډوډی پخه کړه، او وریی کړه نوهغه ډوډی یا په لوښی کی اوبه څښل جائز دی دعموم بلوٰی په وجه اوکه نه؟

جواب: کم خوراك چي په دغه لوښی کی وکړل سو اویا وڅښل وسو په غفلت او ناخبري سره نو هغه معاف دی، لیکن دبیا لپاره ددغه لوښي پاکول پکار دي، داسي نه کوي چي

= قد طهر (غنية المستملي ص۱۸۰). ظفير

([1]) ردالمحتار باب الانجاس ج۱ ص۲۹۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۲. ظفير

([2]) ردالمحتار باب الانجاس ج۱ ص۲۹۰، ط.س. ج۱ ص۳۱۲. ظفير

دمشاهدی باوجود دعموم بلوٰی په وجه نه دا ناپاك لوښی پاك كړی او نه نور اشيآء (۱). فقط

دشرمګاه څخه چی کم رطوبت ووزی هغه نجس دی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۷۱) دمقاربت په وخت کی چی دښځی دشرمګاه څخه کم رطوبت را ووزی هغه نجس دی اوکه نه؟ که چيري نجس وی نوغلظه دی اوکه خفيفه؟ بل داچی کمی جامی ته هغه رطوبت ورسيږی نو دپريمنځلو څخه بغير دهغه استعمالول څنګه دی؟

جواب: دښځی دخاص ځای څخه چی کم رطوبت دهمبستری په وخت کی وزی هغه نجاست غليظه دی کم اندام يا جامی ته چی هغه ولګيږی دهغه پريمنځل ضروری دی. (۲) فقط

دجولاګانو په ځای کي کالي که په ناولو اوبوکی لانده کړل سی نو پاک دی اوکه ناپاک؟

سوال: (۴۷۲) جولاګان وايي چی موږ دلته کمه کپړه جوړؤ نوهغه په ناپاکه اوبوکی لنده کړو، نودا کپړه داخيستلو څخه وروسته پاکه ده اوکه ناپاکه؟ او په دی باندی لمونځ صحيح دی اوکه نه؟

جواب: که په خاصو او معلومو کالوکی داعلم وسی چی په دي کی نجاست لګيدلی دی نوښکاره خبره ده چی هغه ناپاکه ده نو ضروری ده چی داجامی پاکی کړل سی او وپريمنځل سی، مګر عامی جامی کمی چی خرڅول کيږی پردی تولو جامو باندی دنجاست حکم نه سو لګولی اودا خبره هم ښکاره ده چی پريوه خاصه جامه علم نه سی راتلای نودا جامی به پاکی ګڼل کيږي: مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّيْنِ مِنْ حَرَجٍ، (۳) اوپه حديث پاك كی دی: اِنَّ الدِّيْنَ يُسْرٌ (۴) او فقهاؤ ويلی دی: اليقين لا يزول بالشك. (۵) فقط

---

(۱) لو ادخل الصبی يده فی الإناء إن علم انها طاهرة بان كان معه من يراقبه جاز التوضي بذلك الماء وإن علم أن فيها نجاسة لم يجز (غنية المستملي ص ۱۰۱). ظفير

(۲) وفی المجتبی اولج فنزع فأنزل لم يطهر إلا بغسله لتلوثه بالنجس انتهی ای برطوبة الفرج فيكون مفرعا علی قولهما بنجاستها (درمختار) قوله برطوبة الفرج ای الداخل بدليل قوله اولج واما رطوبة الفرج الخارج فطاهرة اتفاقا اهـ وفی منهاج الإمام النووی رطوبة الفرج ليست بنجسة فی الأصح قال إبن حجر فی شرحه وهی ماء ابيض متردد وبين المذی والعرق يخرج من باطن الفرج الذی لايجب غسله بخلاف ما يخرج مما يجب غسله فانه طاهر قطعا ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعا لكل خارج من الباطن كالماء الخارج مع الولد او قبيله (رد المحتار باب الأنجاس ص ۲۸۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۱۲). ظفير

(۳) سورة الحج : ع ۱. ظفير

(۴) بخاري باب الدين يسر ص۱۰ ج۱. ظفير

(۵) الأشباه والنظائر مع شرح حموي القاعدة الثالثه ص۷۵. ظفير

ددرختو څخه غورځيدلي پاڼې او دسيند په خوا کې خټې پاکې دي اوکه نه؟ **سوال**: (الف\۴۷۳) پرمځکه باندې پاڼې وغيره پرتې وي اوخلګ په ناولو پښو ګرځي نوهغه پاڼې او خټې پاکې دي اوکه نه؟

جواب: هغه خټې او پاڼې پاکې دي ترڅو پورې چې معلومه نه سي چې نجاست او ګندګي پر لګيدلې ده. (۱) فقط

پرناولې باندې چې خوله راسې نو هغه پاکه ده اوکه نه؟ **سوال**: (ب \ ۴۷۳) پرناولې بدن باندې چې دنجاست څخه وروسته خوله راسي پاکه ده اوکه نه؟

جواب: فقهاؤ دا خوله پاکه ليکلې ده. (۲) فقط

په ناولو اوبو باندې چې وپريمنځل سي او بيا يو وار په پاکو اوبو باندې وپريمنځل سي نودا پاک دي اوکه نه؟ **سوال**: (۱\۴۷۴) په ناولو اوبو باندې يې يووار جامې وپريمنځلې او بيا يې په تالاب کې ډوبې کړې اوبيا يې ونښتيځلې نودا پاکې سوې اوکه نه؟

اول يې په ناپاکو اوبو باندې وپريمنځله او بيايې په تالاب کې ډوبه کړه نوڅه حکم لرې؟

سوال: (۲\۴۷۵) ناولې بدن چې دناولو اوبو سره يوځاى سي اوبيا په سيند کې يا تالاب کې غوټه ووهي نوپاك سو اوکه نه؟

کمې جامې چې په متيازو باندې ګنده سي اوبيا په تالاب کې غوټه کړل سي نوپاکې سوې اوکه نه؟ **سوال**: (۳\۴۷۶) په متيازو وغيره باندې چې جامې يابدن لوند سي او بيايې په تالاب کې غوټه کړې نودا به پاك سي اوکه نه؟

جواب: ۱: که دسيند اوبه ښې ډيرې پر واچول سي او بيا ونښتيځل سي نوصفا کيږي. (۳) فقط

۲: په يو وار په سيند يا په نهر کې په غوټه وهلو باندې بدن صفا کيږي. (۴) فقط

---

(۱) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵) وطين شارع وبحار نجس وغبار سرقين ومحل كلاب وانتضاح غسالة لا تطهر مواقع قطرها عفو (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۹، ط.س. ج۱ ص۳۲۵). ظفير

(۲) وحكم عرق كسؤر (درمختار) اى العرق من كل حيوان حكمه كسؤره لتولد كل منهما من اللحم (ردالمحتار فصل فى البئر ج۱ ص۲۱۰، ط.س. ج۱ ص۲۲۸) فسور ادمى مطلقا ولو جنبا او كافرا او امراة الخ طاهر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار مطلب فى السؤر ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۲). ظفير

(۳) ويطهر محل غيرها اى غير مرئية لغلبة ظن غاسل لو مكلفا وإلا فمستعمل طهارة محلها بلا عدد يفتى الخ ما لو غسل فى غدير او صب عليه ماء كثير او جرى عليه الماء طهر مطلقا بلا شرط عصر وتجفف وتكرار غمس هو المختار (درمختار) ولو غمس الثوب فى نهر جار مرة وعصر يطهر (ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۵ – ۳۰۸، ط.س. ج۱ ص۳۳۱ – ۳۳۳). ظفير

(۴) وكذا يطهر محل نجاسة الخ مرئية الخ بقلعها اى بزوال عينها وأثره ولو بمرة (درمختار) يعنى إن زال عين =

۳: په نبښتيځلو سره صفا کيږی (۱). فقط

په ګندګي ککړ لاس چي په منګي کي پرېول رواج وي اوپه دي منګي کي نوري اوبه راوړل سي نو اودس په جائز دي اوکه نه؟ **سوال**: (۴۷۷\۱۱) يوی ښځی په ګندګيو باندی ککړ لاس په ماټيۍ کی پريمينځی او بيايې په همدغه لاسونو باندی ډوډی پخه کړه که څه هم چي وليدل نه وه سوه خو دقرآئنِ قويه څخه معلومه وه چي نوری ټولی ښځی همدا ډول کوی نو دا ډوډۍ خوړل يا دهمدې په لاس په راوړل سوو اوبو باندی اودس جآئز دی اوکه نه؟

که تالاب نژدی وي نو دتالاب څخه اودس کول پکار دي؟ **سوال**: (۴۷۸\۱۲) که تالاب نژدی وی نوپه دې صورت کی هروخت په تالاب کی اودس کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: ۱: که ليدل سوي نه وی نو دا ټول کارونه صحيح دی. (۲) فقط

۲: خوښه يې ده که دتالاب څخه اودس کوی اوکه دمنګی څخه ټول صحيح دی. (۳) فقط

دمتيازو څخه وروسته په لوښو باندی په لاس وهلو سره نه ناولی کيږی: **سوال**: (۴۷۹) يو څوك متيازی وکړی او استنجاء يې وکړه دمنګی څخه يې اوبه واخيستی اوپاکي يې کړې آيا داستنجاء څخه مخکی يې چي په لوښی باندی لاس وهی نو هغه لوښی پاك دی اوکه نه؟

جواب: پاك دی. فقط

دمحتلم او دجنب لاس پاك دي اوچي کم لوښی ته لاس وروړی هغه هم پاك دي: **سوال**: (۴۸۰) جنب يا محتلم چي دغسل کولو څخه مخکی کم لوښی ته لاس وروړی نوهغه پاك دی اوکه نجس سو؟ او ددواړو لاس پاك دی اوکه نه ديوه؟

= النجاسة بمرة واحدة سواء كانت تلك الغسلة الواحدة فی ماء جار او راكد كثير (رد المحتار باب الأنجاس ص۳۰۳ ج۱). ظفير

(۱) أصاب البول ثوبه فغمسه مرة واحدة فی نهر جار وعصره يطهر وهذا قول ابی يوسف ايضا فی غير ظاهر الرواية (غنية المستملي ص۱۸۲). ظفير

(۲) اليقين لايزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵) ولو شك فی نجاسة ماء او ثوب الخ لم يعتبر (درمختار) فی التاتارخانية من شك فی إنائه او ثوبه او بدنه اصابته نجاسة اولا فهو طاهر ما لم يستيقن الخ وكذا ما يتخذه اهل الشرك او الجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والأطعمة والثياب (رد المحتار قبيل أبحاث الغسل ج۱ ص۱۴۰، ط.س. ج۱ ص۱۵۱) پاته کله چي يقين وي نو هغه به ناپاکيږي او پاکول يې ضروري دي: وروث وخثی أفاد بهما نجاسة خرء كل حيوان غير الطيور وقال مخففة وفی الشرنبلالية قولهما اظهر (درمختار). ظفير

(۳) وتجوز الطهارة الحكمية بماء مطلق وهو ما يسمی فی العرف ماء من غير إحتياج تقيد فی تعريف ذاته الخ طاهر (غنية المستملي ص۸۲). ظفير

جواب: پاك دی. (۱) (كه چيري په لاس كي يې گندگی لگيدلی وی لكه منی وغيره نو ناپاكه به وی. ظفير). فقط

په باران كی چی دڅپليو خاوره دجومات پرفرش باندی وبهيری نو څه حکم دی؟ سوال: (۴۸۱) يووخت دجمعی ورځ وه كم وخت چی په جامع جومات كی جماعت ودريدی نوباران شروع سو، خلكو څپلی دجومات پرفرش باندی ايښی وی وروسته دجومات پرفرش باندی دڅپليو اوبه وبهيدی كله چی باران ودريدی نوخلگ ولاړل بيا ترماښامه پوری باران ونه سو، كه چيري نوري اوبه بهيدلی وای نوفرش به پاك سوی وای، نو خلگو دمازديگر او ماښام لمونځ په همدغه مسجد كي وكی او فرش لوند وو، تر اودس وروسته يی پردغه لوند فرش باندی پښی كښيښودی او بيايی دجومات پر صفونو او ځينو باندی پښي كښيښودلی، آيا هغه صفونه او ځيني پاكي دی اوكه نه؟

جواب: هغه صفونه او ځيني پاكي دی. (۲) فقط

غير مرئی نجاست چی پركمه جامه لګيدلی وی هغه چی څوساعته په جاری اوبو كی ايله كړل نو پاک به سي: **سوال**: (۴۸۲) پركمه جامه باندی چی غير مرئی نجاست وی هغه به ترڅومره ساعتونو دپاره په روانو اوبو كی په پريښودلو سره پاكه سی؟

جواب: په درمختار كی دی: اما لو غسل في غدير او صب عليه ماء كثير او جرى عليه الماء طهر مطلقا (۳) اوپه كبيري شرح منيه كي دي: والذي في فتاوٰى قاضيخان والخلاصة وعامة الكتب ترك فيه يوماً وليلة وهو الصحيح ولعل الالف سقطت في تلك العبارة والاصل يوماً او ليلةً ولا بالواو فاذا ترك يوماً او ليلةً في النهر حتٰى جرٰى الماء عليه يطهر الخ (۴) ددې څخه معلومه سوه چی يو شی په جاری اوبوكی يوه ورځ يا يوه شپه پريښودل سی نوهغه پاكيږی. فقط

دكم تالاب پر شا اوخوا چی گندگی وی اوهغه دباران سره وروبهيری نو هغه تالاب به پاک پاته سي اوكه نه؟ سوال: (۴۸۳) پر يو تالاب چاپيره خلگ اودس مات كوی او په هغه كی

---

(۱) لأن الجنابة لاتحل العين (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ابحاث الغسل ج۱ ص۱۲۱) عن ابی هريرة قال لقينى رسول الله ﷺ وانا جنب فأخذ بيدى فمشيت معه حتى قعد فانسللت فأتيت الرحل فاغتسلت ثم جئت وهو قاعد فقال اين كيت يا أباهريرة فقلت له فقال سبحان الله إن المومن لا ينجس هذا لفظ البخاري (مشكوة باب مخالطة الجنب وما يباح له ص۴۹) فيه جواز مصافحة الجنب ومخالطته وهو قول عامة الفقهاء واتفقوا على طهارة عرق الجنب والحائض، مرقاة (حاشيه مشكوة ص۴۹). ظفير

(۲) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة). ظفير

(۳) الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۸ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۳۳. ظفير

(۴) غنية المستملي فصل فی الآسار ص۱۸۳ ج۱. ظفير

دغه اوبه جَمعه کیږی نوهغه اوبه پاکی دی اوکه نه؟

جواب: کله چی هغه تالاب په لسوکی دی یا ددې څخه زیات دی او دنجاست بوی وغیره پکښی نه لیدل کیږی نوهغه شرعًا پاك دی. (۱) فقط

په نجاست کی په اچولو سره دتیاری کړل سوی دوایی څه حکم دی؟ سوال: (۴۸۴) په یوه خاورین منګی کی چی یوڅو دوایانی کښیښودل سی اومنګی داوبو څخه ډك کړل سی او اور تر هغه لاندی بل کړل سی اوداسی کنده وکیندله سی چی منګی دهغه په ژوروالی کی ځای سی، او دمنګی څخه لاندی اوسرییره داس خاشې کښیښودل سی اوپر داسی ځای باندی دغه منګی کښیښودل سی کم ځای چی شبنم یعني پرخه اولمر دواړه راتلای سی پنځلس ورځی وروسته هغه منګی را وایستل سی او دهغه دوایانو عرق را وایستل سی دداسی دوایانو په استعمال سره خو به دمسلمانانو دپاره څه نقص نه وي؟

جواب: خاورین منګی چونکه نجاست راکشوی اواثر دهغه دننه رسیږی دهمدی وجه څخه هغه دوایانی پلیتی سوی، استعمال دهغو صحیح نه دی خو دهغه شرط سره کم چی دحرامو دوایانو داستعمال دجواز دپاره فقهاؤ لیکلی دی، مثلا داچی مسلمان حاذق طبیب هغه مفید وبولی او دهغه بدله دوا دحلال شی څخه نه سی کیدی، وفیه تفصیل وخلاف مذکور فی کتب الفقه. (۲) فقط

دناپاکی جامی دپاکولو څه طریقه ده؟ سوال: (۴۸۵) پنډه جامه که چیري لږ څه ناپاکه سی اوپه نښتیځلو کی یې څه تکلیف نه وی نو هغه به په نښتیځلو سره پاکه سی اوکه نه؟

جواب: په دی صورت کی به په درې واره پریمنځلو او نښتیځلو سره هغه جامه پاکه سی. (۳) فقط

سپیاکه چی په څاه کی ولویږی اوهغه اوبه په سقاوه کی واچوی بیا هغه صفا کړی نو هغه پاك سو اوکه نه؟ سوال: (۴۸٦) سپیاکه په څاه کی ولویده او دهغه اوبه چی په سقاوه کی څومره وی وایستل سوې نو دسقاوی دپاکوالی به څه صورت وی؟

جواب: په دغه سقاوه کی دي اوبه واچول سی اودهری خوا څخه دي هغه پریمنځی اوهغه

(۱) إن الغدير العظيم كالجاری لايتنجس إلا بالتغير من غير فصل هكذا فی فتح القدير (عالمگيري كشوري الباب الثالث فی المياه ج۱ ص۱۲، ط. ماجدية ج۱ ص۱۸). ظفير

(۲) إختلف في التداوی بالمحرم وظاهر المذهب المنع كما رضاع البحر لكن نقل المصنف ثم وهنا عن الحاوی وقيل يرخص إذا علم فيه الشفاء ولم يعلم دواء اخر كما رخص الخمر للعطشان وعليه الفتوی (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۹۴، ط.س. ج۱ ص۲۱۰). ظفير

(۳) وإن كانت غير مرئية يغسلها ثلاث مرات كذا فی المحيط ويشترط العصر فی كل مرة فيما ينعصر ويبالغ فی المرة الثالثة الخ (عالمگيري كشوري الباب السابع في النجاسات ج۱ ص۴۰، ط. ماجدية ج۱ ص۴۲). ظفير

اوبه دي ورځخه وایستل سی، دغه ډول دي دری واره وکړل سی سقاوه به پاکه سی. ([1])

دسپی ناړی اوبدن نجس دی اوکه نه؟ سوال: (۴۸۷) دسپی ناړی نجسی دی اوکه بدن یی هم؟

جواب: لاړی یی نجسی دی او دده سربیره بدن نجس نه دی علی الصحیح. ([2]) فقط

دمشرکانو او دکفارو اندامونه نجس نه دي: سوال: (۴۸۸\۱) ایا دمشرکانو اودکفارو بدنونو ته ناپاکه ویل په کاردی اوکه نه؟ اوکه دهغوی ناپاکی داعتقاد په نظر سره ده؟

دمشرکانو په پسخوردي سره اودس اوغسل جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۴۸۹\۲) که چیري دهغوی دبدن ظاهری نجاست زائل سی نو دهغوی په پسخورده اوبو سره اودس اوغسل جائز دی اوکه نه؟

پاکی اوبه مشرکان پاکولی سی اوکه نه؟ سوال: (۴۹۰\۳) آیا طاهری اومطهری اوبه دمشرکانو او دکافرانو بدنونه په کمو کي چی هغه دټیټی درجی خلګ هم داخل دی کمو ته چی بنګی اوچمیار ویل کیږی اونور هم، دوی پاکولی سی اوکه نه؟

جواب: ۱: په (انما المشرکون نجس) کی نجاست داعتقاد مراد دی په ظاهره دهغوی بدن په پریمنځلو سره صفا کیږی.

۲ – ۳: او دهغوی پسخورده پاکه ده، اوپه هغی باندی غسل او اودس صحیح دی اوپاکی اوبه هغوی پاکولی سی. ([3]) فقط

غیر سائله وینه بدن او اوبه وغیره ناپاکه کوی اوکه نه؟ سوال: (۴۹۱) دم غیر سائل اوبه، جامی، بدن وغیره ناپاکه کوی اوکه نه؟

جواب: صحیح اومفتی به داده چی دم سائل اوبه اوبدن جامه اونور نه پلیتوی لکه څنګه

([1]) حاصله کما فی البدائع أن المتنجس إما أن لایتشرب فیه اجزاء النجاسة اصلا کالأواني المتخذة من الحجر والنحاس والخزف العتیق او یتشرب فیه قلیلا کالبدن والخف والنحل او یتشرب کثیرا ففی الأول طهارته بزوال عین النجاسة المرئیة او بالعدد علی مامر وفی الثاني کذلك لأن الماء یستخرج ذلك القلیل فیحکم بطهارته وأما فی الثالث فإن کان مما یمکن عصره کالثیاب فطهارته بالغسل والعصر إلی زوال المرئیة وفی غیرها بتثلیثهما وان کان مما لاینعصر کالحصیر الخ (ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۳۲). ظفیر

([2]) واعلم انه لیس الکلب بنجس العین عند الإمام وعلیه الفتوی الخ ولو اخرج حیا ولم یصب فمه الماء لا یفسد ماء البئر ولا الثوب بانتفاضته الخ ولا یعضه ما لم یر ریقه الخ ولا خلاف في نجاسة لحمه وطهارة شعره (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۰۸). ظفیر

([3]) ویعتبر سؤر بمسئر الخ فسؤر آدمی مطلقا ولو جنبا او کافرا الخ طاهر (درمختار) او کافرا لأنه علیه الصلوة والسلام انزل بعض المشرکین فی المسجد علی ما فی الصحیحین فالمراد قوله تعالی: إنما المشرکون نجس النجاسة فی اعتقادهم ولا یشکل نزح البئر به لو أخرج حیا لأن ذلك لما علیه فی الغالب من النجاسة الحقیقیة او الحکمیة کما قدمناه (ردالمحتار مطلب فی السؤر ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۱۰). ظفیر

چی په درمختار کی دی: وکل ما لیس بحدث کقيء قلیل ودم لوترك لم یسل لیس بنجس عند الشامی وهو الصحیح کذا فی الهدایة والکافی وفی شرح الوقایه انه ظاهر الروایة. شامی (۱) نو ددي ځخه معلومه سوه چی په درمختار کی یی چي کمه مخکی دامام محمد (رح) پرقول په مائعاتو کی فتوی دجوهره ځخه نقل کړی ده هغه ظاهر الروایت نه دی. فقط

دسپی، پیشو او دنورو څرمن ددباغت ځخه وروسته پاکیږی اوکه نه؟ او ددی خرڅول څنګه دی؟ **سوال**: (۴۹۲\۱) دسپی پیشو، ګیدړي اودنورو څرمن وروسته ددباغت ځخه صرف دخپل استعمال دپاره بغیر دقیمت ورکولو او اخیستلو پاکیږی اوکه نه دهغو بیع اوشراء هم جائزده دمسلمان او دغیر مسلمان ځخه؟

ددباغت ځخه وروسته دسپی دڅرمنی ځخه جای نماز جوړول جائز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۹۳\۲) دسپی وغیره دڅرمنی ددباغت ځخه وروسته جای نماز یا دجومات فرش یا سلواغه جوړول جائز دی اوکه نه؟

دغیر ماکول څرمن او دهغه غوښه پاکیدلی سی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۹۴\۳) نور الهدایه ترجمهٔ اردو شرح وقایه په کتاب الصید کی لیکلي دی چی ښکار کول دهر حیوان صحیح دی برابره خبره ده که دهغه غوښه حلاله وی اوکه نه وی لکه ګیدړه، شرمښ، خنزیر او نور، نو ماسوا دخنزیر ځخه دنورو حیوانو څرمن اوغوښه به پاکه سی، او دهغه بیع اوشراء هم دمسلمان اودغیر مسلمان سره جائزده اوکه نه؟

دڅرمنی استعمال ددباغت ځخه بغیر جائز دی اوکه نه؟ **سوال**: (۴۹۵\۴) آیا دهغو څرمنی ددباغت بغیر په مصرف کی راوستل جائز دی اوکه نه؟

ددغی غوښی استعمال کله جائز دی؟ **سوال**: (۴۹٦\۵) ددغی غوښی استعمال په کومو صورتونوکی جائز دی؟

دغوښی او څرمنی دپاکوالی طریقه څه ده؟ **سوال**: (۴۹۷\٦) ددغه غوښی اوڅرمنی په پاکوالی کی څه تفصیل دی یعنی په تیغ لرونکی آلې سره به پاکیږی اوکه نه دګولی په ویشتلو سره به هم پاکه سی؟

جواب: ۱: درنګ ورکولو ځخه وروسته دمسلمان اودغیر مسلمان ځخه یې اخیستل او پرخرڅول جائز دی. (۲) فقط

---

(۱) رد المحتار نواقض الوضوء بعد مطلب فی حکم کي الحمصة ج۱ ص۱۳۰، ط.س. ج۱ ص۱۴۰. ظفیر

(۲) وکل إهاب دبغ وهو یحتملها طهر فیصلي به ویتوضأ منه الخ خلا جلد خنزیر فلا یطهر وآدمي فلا یدبغ لکرامته إلخ وما طهر به طهر بذکاة لا یطهر لحمه علی القول الاکثر إن کان غیر مأکول (الدرالمختار علی =

۲: جائز دی (کذا صرح به فی الدر المختار). (۱)
۳: دپوستکی استعمال درنګ ورکولو څخه وروسته او دهغه خرڅول او اخیستل صحیح دی، او غوښه دغیر ماکول اللحم حیوان په ذبح کولو سره پاکیږی مثلاً چی هغه غوښه ورسره وی نو لمونځ یې کیږی لیکن خوراك یې صحیح نه دی، او دغوښی په پاکیدلو کی اختلاف هم دی، چی بعضو دغوښی نجاست ته ترجیح ورکړیده. (۲)
۴: په ذبح کولو سره داسی کیږی چی په درنګ ورکولو سره هم پاکیږی او بغیر ددرنګ ورکولو څخه یې استعمال صحیح دی. (۳)
۵: فقهاؤ چی غوښی ته پاك ویلی دی دهغه مطلب دادی چی هغه درسره وی نو لمونځ دی کیږی یعنی لمونځ کول ورسره صحیح دی.
۶: په دې کی دذبح کولو قید سته، په مرمۍ وغیره سره څرمن پاکیږی نه غوښه او بیا څرمن په رنګ کولو سره پاکیږی. (۴)

دخاوری په لوښی کی چی سپی خوله ووهي یا پکښی متیازی وکړی نوڅه حکم یی دی؟

سوال: (۴۹۸) دخاورو په لوښی کی چی سپی اوبه وڅښی اویا متیازی وکړی نوشرعًا یی څه حکم دی؟

جواب: دخاوروپه لوښی کی چی سپی اوبه وڅښی یا متیازی وکړی نوپه دی سره لوښی ناپاکه سو اوپه پریمنځلو سره یا دخاورو په موږلو سره پاکیږی (۵)، او دخاوری په نوی لوښی کی دفقهاؤ اختلاف دی کم چی په شامی ذکر سوی دی (۶). فقط

= هامش ردالمحتار باب المیاه ص ۱۸۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۲۰۳). ظفیر

(۱) واعلم انه لیس الکلب بنجس العین عند الإمام وعلیه الفتوی الخ فیباع ویؤجر ویضمن ویتخذ جلده مصلی ودلوا (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۰۸). ظفیر

(۲) وما أی إهاب طهر به بدباغ طهر بذکاة علی المذهب لا یطهر لحمه علی قول الاکثر إن کان غیر ماکول هذا وصح ما یفتی به وإن قال فی الفیض الفتوی علی طهارته (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۸۹). ظفیر

(۳) فجاز ان تعتبر الذکاة مطهرة لجلدة للأحتیاج إلیه للصلوة فیه وعلیه ولدفع الحر والبرد وستر العورة یلبسه دون لحمه لعدم حل أکله (ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۸۹، ط.س. ج۱ ص۲۰۵). ظفیر

(۴) وهل یشترط لطهارة جلده کون ذکاته شرعیة الخ قیل نعم وقیل لا، والأول اظهر (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه ج۱ ص۱۸۹، ط.س. ج۱ ص۲۰۵). ظفیر

(۵) عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم إذا شرب الکلب فی إناء أحدکم فلیغسله سبع مرات مفتق علیه وفی روایة لمسلم وطهور إناء أحدکم إذا ولغ فیه الکلب أن یغسله ثلاث مرات اولاهن بالتراب (مشکوة باب تطهیر النجاسات ص۵۲ ج۱). ظفیر

(۶) حاصله کما فی البدائع أن المتنجس إما أن لا یتشرب فیه اجزاء النجاسة اصلا کالأوانی المتخذة من الحجر =

که چیري پرسپي باندي بسم الله وویل سي اوذبحه کړل سي نو په دي سره یي څرمن پاکیږي اوکه نه؟ **سوال**: (۴۹۹) که چیري سپي په بسم الله باندی ذبحه کړی او دهغه پرپوستکی لمونځ وکړل سی، نوجائز دی اوکه نه؟

جواب: دسپي په نجس العین کیدو اونه کیدو کی اختلاف دی، کم علمآء چی ورته دخنزیر په ډول نجس العین وایی نو دهغوی په نزد په بسم الله باندی دذبح کولو څخه وروسته هم دهغه څرمن نه پاکیږي، اوکم فقهآء چی ورته نجس العین نه وایی دهغوی په نزد په بسم الله باندی په ذبح کولو سره دهغه پوستکی پاکیږي لکه دزمری، لیوه او دنورو دپوستکو په شان. وعلیه الفتوٰی (١). فقط

پرناپاکه پوخ فرش باندي چي اوبه وبهول سي نو پاکیږي اوکه نه؟ **سوال**: (۵۰۰) پوخ فرش که چیری ناپاکه سي او هلته دوه درې واره اوبه وبهول سي نو هغه پاکیږي اوکه نه؟

جواب: هغه پاکیږي. (٢) فقط

دبدن په پاکوالي کي مږل او وچول شرط دي اوکه نه؟ **سوال**: (۵۰۱) دبدن په پاکوالی کی مږل او وچول شرط دی اوکه نه؟

جواب: دبدن په پاکوالی کی دنجاستِ حقیقه دلیری کولو ضرورت دی که چیری هغه پلیتی دمږلو څخه بغیر لیری کیدله نو دمږلو هیڅ ضرورت نسته او دوچولو ضرورت یې نسته. (٣) فقط

= والنحاس والخزف العتيق، او يتشرب فيه قليلا كالبدن والخف والنعل او يتشرب كثيرا الخ واما الثالث فان كان مما يمكن عصره كالثياب فطهارته بالغسل والعصر إلى زوال المرئية وفي غيرها بثلثها وإن كان مما لا ينعصر كالحصير المتخذ من البردي ونحوه إن علم أنه لو يتشرب فيه بل أصاب ظاهره يطهر بازالة العين او بالغسل ثلاثا بلا عصر وإن علم تشربه كالحرق الجديد والجلد المدبوغ بدهن نجس والحنطة المنتفخة بالنجس فعند محمد لا يطهر ابداً وعند ابى يوسف ينقع في الماء ثلاثا ويجفف كل مرة والأول اقيس والثاني اوسع آهـ وبه يفتى (رد المحتار باب الأنجاس ج١ ص٣٠٧، ط.س. ج١ ص٣٣٢). ظفير

(١) واعلم انه ليس الكلب بنجس العين عند الإمام وعليه الفتوى وإن رجح بعضهم النجاسة كما بسطه ابن الشحنه فيباع ويشتري ويؤجر ويضمن ويتخذ جلده مصلى ودلوا الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج١ ص١٩٢، ط.س. ج١ ص٢٠٨). ظفير

(٢) وكذا يطهر محل نجاسة الخ مرئية بعد جفاف كدم بقلعها أى بزوال عينها وأثرها ولو بمرة الخ ويطهر محل غيرها اى غير مرئية بغلبة ظن غاسل طهارة محلها بلا عدد به يفتي وقدر ذلك لموسوس بغسل وعصر ثلاثا فيما ينعصر الخ وبتثليث جفاف اى إنقطاع تقاطر في غيره اى غير منعصر (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج١ ص٣٠٢، ط.س. ج١ ص٣٢٨). ظفير

(٣) وكذا يطهر محل نجاسة مرئية أما عينها فلا تقبل الطهارة مرئية بقلعها اى بزوال عينها أثرها ولو بمرة او بما فوق ثلاث في الأصح الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج١ ص٣٠٢، ط.س. ج١ ص٣٢٨). ظفير الدين

په غير مسلم دوبي باندي مينځلي جامي پاکيږي اوکه نه؟ **سوال**: (۵۰۲) دنامسلمان دوبي په وسيله مينځلي جامې پاکيږي اوکه نه؟
جواب: پاکي دي، نو دغه جامې پاکي ګڼل پکار دي، او لمونځ کول پر هغه صحيح دي. ([1]) فقط

که دچيني دلوښي دناپاکوالي شبهه وي نوپه کمه طريقه سره پاکيدي سي: **سوال**: (۵۰۳) دچينيو په کمو لوښوکي چي دزړيدلو په وجه کرښې ولګيږي، که چيري پردې باندي دچوپړك يا دموږکانو دمتيازو شك وي نو په کمه طريقه باندي پاکيدلی سی؟
جواب: په درې واره مينځلو سره پاکيږي. ([2]) فقط

په لوټه باندي داستنجآء دکولو څخه وروسته يې لاس په اوبو کي ووهي نو اوبه پاکي دي اوکه نه ناپاکه سوي؟ **سوال**: (۵۰۴) يو څوك دمتيازو کولو څخه وروسته دخاوري په لوټه باندي استنجآء وکړه چي لاس يې پر نجاست بالکل لګيدلی نه دی دماتيې څخه يې اوبه را واخيستي نو اوبه پاکي پاته سوي اوکه ناپاکه سوي؟
جواب: کله چي دده لاس دنجاست سره نه دی لګيدلی نو دماتيې اوبه پاکي دي. فقط

آيا دماشوم هلک متيازي کمي پليتي دي او دماشومي انجلۍ دا ډيري؟ **سوال**: (۵۰۵) اوريدل سويدي چي دماشوم هلك متيازي کمي ناپاکي دي او دماشومي انجلۍ دا ډيري، دا فرق څنګه دی؟
جواب: دهلك ماشوم او دماشومي انجلۍ ددواړو متيازي ناپاکه دي او دواړه يو برابر دي، ددغه حديث پاك مطلب بل دی په کم کي چي وارد دي چي (يغسل من بول الجارية) يعني ددې مطلب په مينځلوکي مبالغه او زيادت کوشش دی. ([3]) فقط

دناپاکي دوا استعمال صحيح دي اوکه نه؟ **سوال**: (۵۰۶) دغوايي او ګاميښي او دخنزير وازګه او نور ددوا سره يوځای کوي او ګولۍ ورڅخه جوړوي داسي يو مريض ته چي دلا علاجه مرض دسرسام څخه بې هوښه سوی وي او مرګ ته نژدې سوی وي اوپه هيڅ دوا

([1]) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ج۱ ص۷۵). ظفير
([2]) ويطهر محل غيرها أي غير مرئية بغلبة ظن غاسل طهارة محلها وقدر ذلك لموسوس يغسل وعصر ثلاثا فيما ينعصر الخ وبتثليث جفاف اى إنقطاع تقاطر فى غيره أي غير منعصر. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۳، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفير
([3]) قال إنما يغسل من بول الأنثى وينضح من بول الذكر رواه احمد (مشكوة باب تطهير النجاسات ص۵۲) فعلم منه ان حكم بول الغلام الغسل لا أنه يجزي فيه الصب يعني ولا يحتاج إلى العصر وحكم بول الجارية ايضا الغسل إلا أنه لايكفي فيه الصب لأن بول الغلام يكون فى موضع واحد لضيق مخرجه وبول الجارية يتفرق فى مواضع لسعة مخرجها (مرقاة المفاتيح باب تطهير النجاسات فصل ثاني ج۱ ص۳۵۵). ظفير

سره په هوش کی نه راځی اوپه ذکر سوی دوا سره په پنځه دقیقوکی په هوش کی راځی نو آیا کله چی هیڅ قسم دوا فائده نه کوی نو ددې استعمال جائز دی اوکه نه؟

جواب: په دغسی حالت کی په نجسه دواء کی دشفاء او فآئدې گومان که غالب وو، او هیڅ یو پاك شی دهغه قائم مقام کیدی نه، نو بعضو فقهاوو دداسی دواء داستعمال اجازت ورکړیدی، لکه څنګه چی په درمختار کی دی: اختلف فی التداوی بالمحرم فی النهایة عن الذخیرة یجوز ان علم فیه شفاؤ لم یعلم دواء آخر الخ، شامی ([1]). فقط

هغه غله دانه پرکمو چی حیوانانو متیازی کړی وی هغه پاکه ده اوکه نه؟ سوال: (۵۰۷) په دې ځای کی غنم او نوره غله دانه دغوایانو او دخرو په ذریعه دبوسو څخه ایستل کیږی نوپه دغه وخت کی غوایان اونور په دې کی متیازی او خرشنه او گندګی کوی، دغه غله دانه په څه طریقې سره پاکیدی سی؟

جواب: دغه غله دانه به دتقسیمولو اودنورو تصرفاتو څخه وروسته پاکه سی. ([2]) فقط

دخنزیر دوازګی استعمال صحیح دی اوکه نه؟ سوال: (۵۰۸) په سخت مریض کیدو سره یوه حاذق حکیم په علاج کولوکی که چیری دخنزیر په وازګی سره دسربیره بدن دمالش کولو اوغوړولو ضرورت سی نو داحنافو په نزد داجائز دی اوکه نه؟

جواب: دفقهی په کتابونوکی داتفصیل دی چی دحرام شی استعمال په داوء کی هغه وخت صحیح دی چی یومسلمان هوښیار طبیب دهغه وړاندیز وکړی اوهیڅ حلاله دوایی دهغه په بدل کی پیدا نه سی. ([3]) فقط

ناپاکه شیدی دمیښی وغیره چمیار یاوغیره کافر ته ورکول کیدی سی اوکه نه؟ سوال: (۵۰۹) په شیدو کی سپی وغیره خوله ووهله نودا شیدی دمیښی یا غوایی چمیار یابل چاته ورکول کیدای سی اوکه نه؟

جواب: هغه شیدی حیوانانو ته اوجارو کښانو ته ورکول کیدای ([4]) سی. فقط

([1]) ردالمحتار باب المیاه مطلب فی التداوی بالمحرم ج۱ ص۱۹۴، ط.س. ج۱ ص۲۱۰. ظفیر

([2]) کما لو بال حمر خصها لتغلیظ بولها إتفاقا علی نحو حنطة تدوسها فقسم او غسل بعضه او ذهب بعضه او اکل او بیع کما مر حیث یطهر الباقي وکذا الذاهب لإحتمال وقوع النجس فی کل طرف کمسئلة الثوب (درمختار) قوله خصها الخ لیعلم الحکم فی غیرها بالدلالة، إبن کمال (ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۲، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

([3]) ورده فی البدائع بانه غیر سدید لأن المحرم شرعا لایجوز الأنتفاع به للتداوي کالخمر فلا تقع الحاجة إلی شرع البیع (درمختار) وفی التهذیب یجوز للعلیل شرب البول والدم والمیتة للتداوي إذا أخبره طبیب مسلم أن فیه شفاءه ولم یجد من المباح ما یقوم مقامه (رد المحتار کتاب البیوع باب المتفرقات مطلب في التداوي بالمحرم ج۴ ، ط.س. ج۵ ص۲۲۸). ظفیر

([4]) وما عجن به فیطعم الکلاب وقیل یباع من شافعی (درمختار) لأن ما تنجس لاختلاط النجاسة به والنجاسة =

دغیر ماکول اللحم دغوښې دخوراک څخه علاوه نورې فائدې اخیستل صحیح دي؟ سوال: (۵۱۰) ایا داخبره صحیح ده چې هغه حیوان چې غوښه یې نه خوړل کیږي دهغه څخه دغوښې دخوراك څخه علاوه نورې فائدې اخیستل صحیح دي؟

جواب: دکم شي چې غوښه نه خوړل کیږي نودشرعي ذبحې څخه وروسته به هغه پاکیږي ددې دپوستکي او دنورو استعمال صحیح دی اوغوښه یې هم پاکیږي مګر خوړل کیدای نه سي ([۱]). فقط

پرپلیت بدن باندې چې پلیت صابون ووهل سي نو داوبو بهولورباندې کافي دي اوکه نه؟

سوال: (۵۱۱) پرنجس بدن باندې چې نجس صابون ووهل سي اواوبه ورباندې واچول سي نودا به کافي کیږي اوکه نه؟

جواب: ددې صابون په پریمنځلو او داوبو په تیرولو سره بدن صفا کیږي ([۲]). فقط

دناپاکه ماشوم خوله پاکه ده اوکه نه؟ سوال: (۵۱۲) ماشوم هروخت متیازې کوي اوپه دې باندې همیشه ککړ وي اودده همیشه پریمنځل ضررناك دي، نودده بدن دوچیدلو څخه وروسته چې خوله وکړي نودغه خوله پاکه ده اوکه نه؟

جواب: کله چې دده پربدن باندې جامې هم وي او ددې ماشوم پربدن باندې خوله راسي نو ددې ماشوم دپورته کوونکي جامې نه پلیتیږي. فقط

په تالاب کې چې دقتل سوي ښځې بدن وغورځول سي اواوبه بدبویه سي نوهغه ناپاکه سوي اوکه نه؟ سوال: (۵۱۳) په یو تالاب کې دیوې وژل سوې ښځې بدن ټوټه کړل سو او وغورځول سو اوڅو ورځې وروسته دومره بدبویه وو چې هیڅ بنی آدم اوحیوان اوبوته نه

= مغلوبة لا يباح اكله ويباح الإنتفاع به فيما وراء الأكل كالدهن النجس يستصبح به إذا كان الطاهر غالبا فكذا هذا، حلية عن البدائع الخ وعن ابي يوسف لا يطعم بنى آدم اهـ ولهذا عبر عند الشارح بقيل وجزم بالأول الخ (رد المحتار فصل فى البئر ج۱ ص۲۰۱، ط.س. ج۱ ص۲۱۸). ظفير

([۱]) وكل اهاب دبغ دباغة حقيقة بالأدوية او حكمية كالتتريب والتشميس والإلقاء فى الريح فقد طهر وجازت الصلوة فيه والوضوء منه إلا جلد الخنزير الخ وما طهر جلده بالدباغ طهر جلده بالذكاة وكذلك جميع اجزائه يطهر بالذكاة إلا الدم وهو الصحيح كذا فى محيط السرخسي (عالمگيري كشوري الباب الثالث فى المياه فصل ثاني ج۱ ص۲۳) وصح بيع الكلب الخ والسباع (درمختار) قوله والسباع وكذا يجوز بيع لحمهما بعد التزكية لا طعام كلب او سنور بخلاف لحم الخنزير لأنه لايجوز إطعامه محيط، لكن على اصح التصحيحين من أن الذكاة الشرعية لا تطهر إلا الجلد واللحم لايصح بيع اللحم شرنبلالية (رد المحتار كتاب البيوع باب المتفرقات ط.س. ج۵ ص۲۲۲). ظفير

([۲]) يطهر بدن المصلي وثوبه ومكانه عن نجس مرئى بزوال عينه وإن بقى أثر يشق زواله بالماء متعلق بقوله بزوال عينه وبكل مائع طاهر مزيل كخل ونحوه وعما لم ير اثر بغسله ثلاثا وعصره فى كل مرة إن أمكن الخ (شرح وقايه باب الأنجاس ج۱ ص۱۳۷). ظفير

سوای نژدی کیدای نوپه دی صورت کی دتالاب اوبه ناپاکه کیږی اوکه نه؟

جواب: کله چی دتالاب اوبه ډیری وی یعنی لس په لسه کی یا ددي څخه زیاتی وی اوپه دغه اوبوکی دوژل سوی ښځی په بدن بدبویه سوی نه وی اگر چی پخپله ددی دبدن بدبویی بهر ته رسیدلی وی نودغه اوبه په ذکرسوی حالت کی نه پلیتیږی په درمختار کی دی: وکذا يجوز براكد كثير كذلك اي واقع فيه نجس لم ير اثره الخ ولو فی موضع وقوع المرئية به يفتی الخ، درمختار، قوله لم يراثره الخ ای من طعم او لون اوريح وهذا القيد لابد منه وان لم يذكر فی كثير من المسائل الاتية الخ ([1]) شامی. فقط

پرناپاکه مځکه چی اوبه واچول سی کم څاڅکی چی والوزی هغه پاک دی اوکه نه؟ **سوال**: (۵۱۴) زه چرګان ساتم دکومو په ګندګی سره چی اکثره مځکه لړلی وي او دخلګو په تللو سره ټوله مځکه ګنده کیږی ددی وطن مځکه نمجنه ده دلمر حرارت کم دی نه مځکه وچیږی اونه ګندګی موږ پردی ځای اودس کوو دکومو چی څاڅکی پر بدن باندی را غورځی نو دغه څاڅکی پاك دی اوکه نه ناپاکه دی؟

جواب: پرناپاکه مځکه باندی اودس کول او کښیناستل په کارنه دی، حتی الوسع احتیاط کول په کاردی اوپه کم کارکی چی عموم بلوٰی وی په هغه کی دشارع دطرف څخه دتخفیف حکم هم کیدی سی ([2]). (نوچی په سوال کی په ذکر سوی صورت کی عموم بلوٰی ده نومعاف دی مګر حتی الوسع په داسی صورت باندی اودس کول پکاردی چی څاڅکی پربدن باندی ونه لګیږی. ظفیر).

دنجس ګیلاس اوبه پاکی دی اوکه نه ناپاکی؟ **سوال**: (۵۱۵) دنجس ګیلاس اوبه دامام مالك رحمه الله په قول پاکی دی اوکه نه؟

جواب: په پلیت ګیلاس کی چی اوبه واچول سی نوهغه هم پلیتیږی ([3]). فقط

چی دمذی شک وی نوڅه وکړی؟ **سوال**: (۵۱۶) زید چی دکثرت جماع دوجه څخه یی په معمولی انتشار سره مذی ظاهریږی دشپی جدا جامی اغوندی اوبدلوی یی مګر بیاهم ورته وسوسه اوشك وی چی کیدای سی چی مذی پرپښو یا ورنونو باندی لګیدلی وی

([1]) ردالمحتار باب المياه جلد اول ص۱۷۲، ط.س. ج۱ ص۱۹۱. ظفير

([2]) وعفی الخ بول إنتضح كرؤوس إبر وإن كثر باصابة الماء للضرورة الخ وطين شارع ونجار نجس وغبار سرقين ومحل كلاب وانتضاح غسالة لا تطهر مواقع قطرها فی الإناء عفو (درمختار) وفی الفتح وما ترشش علی الغاسل من غسالة الميت مما لايمكنه الإمتناع عنه مادام فی علاجه لا ينجسه لعموم البلوی (رد المحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۷ – ۳۰۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۱ – ۳۲۲). ظفير

([3]) وماءٌ وَرَد أی جَرٰی علی نَجَسٍ نَجَسٌ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۵). ظفير

نوپه دی صورت کی دټول بدن پرېمنځل په کاردی اوکه نه جامه بدلول اولمونځ کول په کار دی؟

جواب: دبدن یا دورنونو دپرېمنځلو ضرورت نسته جامی دي بدلی کړی اولمونځ دي وکړی ([1]). فقط

په کتهه ([2]) کی چی دماشوم متیازی ولویږی نوهغه به څنګه پاکه سی؟ سوال: (۵۱۷) کتهه یی پوخ کړیدی، او دیخی کیدلو دپاره یی ایښی وو لا تینګ کلك سوی هم نه وو چی ماشوم سربیره متیازی پروکړی اویو ځوځاځکی په کتهه کی ولوېدل اوس هغه کتهه څنګه پاکیدی سی؟

جواب: ددغه کتهی دپاکیدلو هم هغه صورت کیدلی سی کم چی دناپاکو تیلو اودغوړو وغیره په باره کی فقهاؤ لیکلی دی: ویطهر لبن وعسل ودبس ودهن یغلی ثلاثا ([3]) یعنی په هغه کی دي هم هغومره ځومره چی هغه شی وی اوبه ديورواچوی اوپوخ دي وکړی ترڅو چی اوبه وسوزی او دغه طریقه دي دری واره وکړی.

دفیل جسم او دهغه پس خورده پاکه ده اوکه نه؟ سوال: (۵۱۸) دفیل پس خورده او دژوندی فیل بدن نجس دی اوکه نه؟

جواب: دصحیح مذهب موافق فیل نجس العین نه دی، نودده ظاهری بدن پاك دی لکه څنګه چی په درمختار کی دی: وافاد کلام طهارت جلد کلب وفیل وهو المعتمد ([4]) اودفیل پسخورده مغلظ نجاست دی: کما فی الدرالمختار وسور خنزیر وکلب وسباع بهائم الخ نجس مغلظ، ([5]) ومنها الفیل کذا فی الشامی ([6]). فقط

دوریښمو جامه که په پرېمنځلو سره خرابیږي نو په څه طریقه به پاکه سی؟ سوال: (۵۱۹) دوریښمو جامې که په پرېمینځلو سره خرابیږي نو هغه په څه طریقه باندی پاکي کړل سی؟

([1]) الیقین لایزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة). ظفیر

([2]) دا یو ډول بوټی دی چی دپاڼ سره کارول کیږي او بیا خوړل کیږي. حقاني.

([3]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۸، ط.س. ج۱ ص۳۳۴. ظفیر

([4]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه مطلب فی احکام الدباغة جلد اول ص۱۸۹، ط.س. ج۱ ص۲۰۸. ظفیر

([5]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی البئر مطلب فی السور جلد اول ص۲۰۵ – ۲۰۲، ط.س. ج۱ ص۲۲۳. ظفیر

([6]) قوله وسباع بهائم هی ماکان یصطاد بنابه کالأسد والذئب والفهد والنمر والثعلب والفیل والضبع واشباه ذلك سراج (ردالمحتار فصل فی البئر مطلب فی السور ج۱ ص۲۰۵، ط.س. ج۱ ص۲۲۳). ظفیر

جواب: ددی جامو پریمنځل هم ضروری دی بغیر دپریمنځلو څخه نه پاکیږی البته که چیري هغه ډیره باریکه وی نو دهغه دنه نښتیځلو دجواز گنجائش سته: کما فی الدر المختار ولو لم یبالغ هل یطهر؟ الاظهر نعم الخ للضرورة نهر. ([1]) فقط

ناپاکه مځکه چې دوچیدلو څخه وروسته لنده سي نو ناپاکه کیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۵۲۰) دزمکی پاکوالی دمځکی وچیدل دی، نوکه چیري بیا لنده سي نو نجاست بیرته راگرځي او که نه؟

جواب: بیرته نه راگرځی. ([2]) فقط

پرڅپلیو چې متیازی ولگیری اوبیا وچی سی نو پاکیږی اوکه نه؟ **سوال**: (۵۲۱) که چیري څپلی په متیازو پلیتی سی او وچی سی نو دپریمنځلو څخه مخکی یا وروسته وچی سی اوبیا لندي سی یا لندي پښي پکښی واچول سی نوپښی ناپاکه سوی او څپلیو ته نجاست ورغی اوکه نه؟ او دڅپلی په اوچیدلو سره ددی نجاست څخه پاکیږی اوکه نه؟

جواب: دڅپلیو څخه دجسم لرونکي نجاست لیري والی او ازاله په گرولو سره کیږی او دغیر جسم لرونکي پلیتی څخه لکه متیازی په پریمنځلو سره پاکیږی اوچی کله په مښلو سره پاکه سی نو بیا په لندیدلو سره نه ناپاکه کیږی په درمختار کی دی: ثم هل یعود نجسا ببله بعد فرکه المعتمد لا الخ. ([3]) فقط

دپوزی په طهارت کی ددری واره وچولو شرط ضروري دی اوکه نه؟ **سوال**: (۵۲۲) په پوزه وغیره کی چی کم دری واره وچول فقهاؤ لیکلی دی داضروری دی اوکه نه مستحسن؟

جواب: دتثلیث جفاف څخه یې مراد انقطاع دتقاطر اخیستی ده اوډیرو اوبو اوپه جاری والی کی دتکرار هم ضرورت نه سته، درمختار وشامی ([4]). فقط

دکوچنی کندی اوبه څرنگه پاکی کیدی سي؟ **سوال**: (۵۲۳) په یو جومات کی اوږد اوپلن تالاب دی او دباران په اوبو سره ډیر ډکیږی اواوبه ډیری کمی دی په هغه کی یوهلك

([1]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۷، ط.س. ج۱ ص۳۳۲. ظفیر

([2]) وتطهر ارض بخلاف نحو بساط لیبسها ای جفافها ولو برسخ وذهاب اثرها لأجل صلاة علیها لا لیتمم بها لأن المشروط لها الطهارة وله الطهوریة الخ وهل یعود نجسا ببله بعد فرکه المعتمد لا، وکذا کل م احکم بطهارته بغیر مائع (درمختار) ای کالدلك فی الجف والجفاف فی الأرض والدباغة الحکمیة فی الجلد الخ (ردالمحتار بب الأنجاس ج۱ ص۲۹۲ – ۲۹۷، ط.س. ج۱ ص۳۱۱). ظفیر

([3]) الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۸۵، ط.س. ج۱ ص۳۰۹. ظفیر

([4]) بتثلیث جفاف ای إنقطاع تقاطر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۷، ط.س. ج۱ ص۳۳۲) زاد القهستاني وذهاب النداوة وفی التتارخانیة حد التجفیف أن یصیر بحال لا تبتل منه الید ولا یشترط صیرورته یابسا جدا (ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۷، ط.س. ج۱ ص۳۳۲)، ظفیر

ډوب سو اومړسو كه چيري تولي اوبه وايستل سي نوتر باران كيدلو پوري به لمونځ ګذاروته تكليف وي اوس څه كول په كاردي؟ چي تالاب طولاً نهه (٩) لاسه اوعرضًا اووه (٧) لاسه دي اوډير ژور دي؟

جواب: هغه تالاب چي كله لس په لس كي نه دي نوپه ذكرسوي صورت كي دهغه اوبه ناپاكي سوي اوهغه تولي اوبه ايستل په كاردي. ([1]) فقط

په وينو لړل سوي غوښه بايد څه رنګه پاكه كړل سي؟ سوال: (٥٢٤) كه چيري پاكه غوښه په دم مسفوح كي ككړه سي يا ورته ديهودو اونصارٰي په وينه لړلي لاسونه وروړل سي نودغه غوښه به څرنګه پاكه كړل سي چي ترڅو دخوراك لائقه وګرځي؟

جواب: په دري واره پريمنځلو سره به پاكه سي، په شامي كي دظهيريه څخه منقول دي: ولو صبت الخمرة في قدر فيها لحم ان كان قبل الغليان يطهر اللحم بالغسل ثلاثا الخ ص٢٢٣ جلد اول شامي. ([2]) فقط

دپنبه ؤ جامه چي ناپاكه سي نوڅه رنګه بايد پاكه كړل سي؟ سوال: (٥٢٥) دپنبه ؤ جامه چي ناپاكه سي نوپه پريمنځلو سره پاكيدى سي اوكه نه دپنبه ؤ په ايستلو او دوباره ډكولو سره به پاكيږي؟ اوكه چيري نجاست وچ وي نوڅرنګه به پاكه كړل سي؟

جواب: په پريمنځلو سره به پاكه كړل سي او دوچ نجاست هم دغه حكم دي چي پريمنځل سي. ([3]) فقط

دغسل كوونكي څاڅكي چي په حوض كي ولويږي نو ناپاكه به سي اوكه نه؟ سوال: (٥٢٦) كه چيري يو څوك دجومات حوض ته نژدي غسل وكړي اودغسل څاڅكي په حوض كي ولويږي نو دحوض اوبه خوبه ناپاكي نه سي؟

جواب: دحوض اوبه پاكي دي په هغو كي هيڅ فرق نه راځي. ([4]) فقط

دزمري، پړانګ او دخنزير څرمن ددباغت څخه وروسته پاكيږي اوكه نه؟ سوال: (٥٢٧) دزمري، پړانګ او دنورو وغيره څرمن ددباغت څخه وروسته پاكيږي اوكه نه؟ اودخنزير څرمن هم ددباغت څخه وروسته پاكيږي اوكه نه؟

(١) وبذلك استدل في المحيط على أن نجاسة الميت نجاسة خبث لأنه حيوان دموي فينجس بالموت كغيره من الحيوانات (ردالمحتار فصل في البئر ص١٩٥ ج١، ط.س. ج١ ص٢١١). ظفير

(٢) ردالمحتار باب الانجاس مطلب في تطهير الدهن والعسل تحت قوله ولحم طبخ الخ جلد اول ص٣٠٩. ظفير

(٣) وكذا يطهر محل نجاسة الخ مرئية ويطهر محل غيرها اى غير مرئية بغلبة ظن غاسل الخ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج١ ص٣٠٤، ط.س. ج١ ص٣٣٤). ظفير

(٤) وبماء استعمل لأجل قربة الخ إذا إنفصل عن عفو وإن لم يستقر الخ وهو طاهر ولو من جنب وهو الظاهر (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه ص١٨٥ ج١، ط.س. ج١ ص١٩٨). ظفير

جواب: دخنزیر څخه بغیر دنورو ټولو حیوانانو، زمری پړانګ وغیره څرمن به ددباغت څخه وروسته پاکه سی اوپر هغې باندی لمونځ صحیح دی [۱]. فقط

پخه خښته چی ناپاکه یی نوهغه به څنګه پاکیږی؟ **سوال**: (۵۲۸) پخه خښته که چیری ناپاکه سی نودهغې دپاکولو طریقه څه ده؟

جواب: دپخو خښتو دپاکوالی طریقه داده چی هغه دې ښې پریمینځل سی نوپه صورت مسؤله کی که چیري دخښتو دپاکولو څخه وروسته که څاه تیار کړل سوی وی نوهغه اوبه پاکی دی. [۲] فقط

دنجسی جامی دپاکوالی څه طریقه ده؟ **سوال**: (۵۲۹) که چیري پرجامه باندی نجاست لګیدلی وی نوپه رکنِ دین کتاب کی یی لیکلی دی چی په یو وار پریمنځلو سره به پاکه سی، او دشکی سړی دا به په پنځه (۵) یا اووه (۷) واره پریمنځلو سره پاکه سی آیا همدغه ډول صحیح ده؟

جواب: کله چی نجاست په ظاهره یوی جامی ته لګیدلی نه وی نوهغه پاکه ګڼل په کاردی، دیو وار پریمنځلو څخه وروسته پاکیږی او ددری واره پریمنځلو څخه وروسته هره یوه ناپاکه جامه دهرچا په حق کی پاکیږی که وسواسی وی او که غیر وسواسی وی. [۳] فقط

په ناپاکه دستمال یی دخولی څخه لوند مخ صفا کی نومخ پاک پاته سو اوکه نه ناپاکه؟

سوال: (۵۳۰) په ناپاکه دستمال سره یی خپل مخ پاك کی مخ دخولی څخه لوند ؤ چی دهغه په وجه دسمال لوند سو، نومخ پاك پاته سو اوکه نه؟

جواب: لف ثوب رطب نجس فی ثوب طاهر لکن لا یسیل لو عصر لا یتنجس الخ [۴] ددي څخه معلومه سوه چی که چیري دستمال دومره لوند سوی وی چی په نښتیځلو سره هغه نښتیځل کیږی نوناپاك به سی کنې نه به وی. فقط

---

[۱] وکل اهاب الخ دبغ ولو بشمس وهو محملها طهر فیصلي به ویتوضا منه الخ خلا جلد خنزیر فلا یطهر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب المیاه مطلب احکام الدباغة ج۱ ص۱۸۷، ط.س. ج۱ ص۲۰۳). ظفیر

[۲] وحکم آجر ونحوه کلبن مفروش وخمر الخ کذلك أی کأرض فیطهر بجفاف الخ فالمنفصل یغسل لا غیر (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص ۲۸۷، ط.س. ج۱ ص۳۱۱). ظفیر

[۳] وکذا یطهر محل نجاسة مرئیة الخ بقلعها الخ ویطهر غیرها أی غیر مرئیة بغلبة ظن غاسل الخ طهارة محلها بلا عدد یفتی به وقدر ذلك لموسوس بغسل وعصر ثلاثا الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۴ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

[۴] إذا لف الثوب المبلول النجس فی ثوب طاهر یابس فظهرت نداوته الخ لکن لا یصیر رطبا بحیث یسیل منه شيء بالعصر الخ والأصح انه لایصیر نجسا (غنیة المستملي ص ۱۷۱). ظفیر

چې حوض ډک سي او وبهيږي نوڅه حکم يې دی؟ سوال: (۵۳۱) يوحوض چې دهغه ژوروالی په اندازه دسړي دی چې دلس په لسه څخه يوفټ کم دی اونلکه وربانندي لګيدلی ده دوه وخته په هغه کی اوبه توئيږي اوچې ډك سي نوجاري سي نو که چيري داحوض ناپاکه سی بيا دنلکی داوبو دورتوئيدلو په وجه که هغه جاري سي نوشرعًا به هغه پاك سی اوکه نه؟

جواب: هغه حوض دجاري کيدو په وجه سره پاکيږي. ([1]) فقط

دمار څرمن به ددباغت څخه وروسته پاکه سی اوکه نه؟ سوال: (۵۳۲) دداسی غټ مار څرمن چی دباغت قبلولی سی ددباغت څخه وروسته پاکه او داستعمال وړده اوکه نه ده؟

جواب: که چيري دباغت قبلولای سي نوپاکه او داستعمال قابله ده. ([2]) ليکن دکتابونو څخه دامعلوميږي چی دمار څرمن دباغت نه سی قبلولی غالبًا دنری والی دوجه څخه يا خوپه دباغت کی دباقی نه پاته کيدلو په وجه سره ([3]). فقط

هغه لرګی چی اوبه جذبوي دهغه دپاکولو څه طريقه ده؟ سوال: (۵۳۳) يوتخت دداسی لرګی څخه جوړسوی دی چی هغه فوراً اوبه جذبوی پرهغه باندی شراب توی سول اوجذب سول، دهغه په پريمنځلو سره يې بد بويه ولاړه، نوهغه څرنګه پاك کړی؟

جواب: په پريمنځلو سره پاکيږی ([4]) او دپريمنځلو څخه وروسته چی کم بوی باقی پاته سی دهغه اعتبار نسته. ([5]) فقط

([1]) ثم المختار طهارة التنجس بمجرد جريانه وكذا البئر وحوض الحمام (درمختار) أى بأن يدخل من جانب ويخرج من آخر حال دخوله وإن قبل الخارج إلخ ولايلزم أن يكون الحوض ممتلئا فى اول وقت الدخول لأنه إذا كان ناقصا فدخله الماء حتى إمتلأ وخرج بعضه طهر ايضا كما لو كان ابتداءا ممتلئا ماءا نجسا الخ (رد المحتار باب المياه قبيل مطلب يطهر الحوض بمجرد الجريان ج۱ ص۱۸۰، ط.س. ج۱ ص۱۹۵). ظفير

([2]) كل إهاب دبغ دباغة حقيقية بالأدوية او حكمية بالتتريب والتشميس والإلقاء فى الريح فقد طهر وجازت الصلوة فيه والوضوء منه إلا جلد الآدمي والخنزير هكذا فى الزاهدي (عالمگيري كشوري باب المياه فصل ثاني ج۱ ص۲۳، ط. ماجدية ج۱ ص۲۵). ظفير

([3]) وما دبغ الخ وهو يحتملها طهر الخ وما لايحتملها فلا وعليه فلا يطهر جلد حية صغيرة ذكره الزيلعي (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه مطلب احكام الدباغة ج۱ ص۱۸۷ – ۱۸۸ ، ط.س. ج۱ ص۲۰۳). ظ

([4]) إن المتنجس إما أن يتشرب فيما أجزاء النجاسة اصلاً كالأواني المتخذة من الحجر والنحاس والخزف العتيق او يشرب فيه قليلا كالبدن والخف والنعل او يتشرب كثيرا ففى الأول طهارته بزوال عين نجاسة المرئية او بالعدد على مامر وفى الثاني كذلك لأن الماء يستخرج ذلك القليل فيحكم بطهارته وأما فى الثالث فان كان مما يمكن عصره كالثياب فطهارته بالغسل والعصر إلى زوال المرئية وفى غيرها بتثليثها وإن كان مما لا ينعصر كالحصير المتخذة من البردى ونحوه إن علم أنه لم يتشرب فيه بل أصاب ظاهره يطهر بازالة العين اوبالغسل ثلاثا بلا عصر وإن علم تشربه كالخزف الجديد الخ عند ابى يوسف ينفخ فى الماء ثلاثا ويجفف كل مرة الخ والثاني اوسع وبه يفتى درر (ردالمحتار باب الأنجاس ص۳۰۷ ج۱، ط.س. ج۱ ص۳۳۲). ظفير　=

دګانۍ تیل پاک دي او که نه؟ **سوال**: (۵۳۴) کله چي په ګانۍ کی د شړشمو تیل وباسی نو دځه کېږی ضرورت وی، چی هغه دغیر قومونو څخه جمع کوی او استعمالوی یی نو هغه تیل به پاك وی او که نه؟

جواب: هغه تیل پاك دی ځکه چی اول خو محض په شبهی سره یو شی نه ناپاکه کیږی، او که نجاست یې یقینی وی نو دتقسیم کیدلو څخه وروسته هریوه حصه پاکیږی. ([1]) فقط

په نوک کی دصابون سپین والی پاک دی: **سوال**: (۵۳۵) ماشوم ترغرمی پوری په غیرکی ساتم اوهغه متیازی کوی نوزه په غرمه کی په صابون سره غسل کوم، دغسل څخه وروسته په نوك کی دصابون سپینوالی په نظر راځی نوهغه سپین والی پاك دی او که نه؟

جواب: هغه سپین والی پاك دی. ([2]) فقط

چی پرپښه باندی نجاست ولګیږی اوهغه پریمنځی خوخاوره یې پاته سی نوپاک دی او که نه؟

سوال: (۵۳۶) که چیري پرپښه باندی یې خاوره لګیدلی وی او په دی حالت کی د پښی سره نجاست ولګیږی نوپښه پاکه سوه او که نه؟ اوخاوره لنده سوه اودپاك بدن یا جامی سره ولګیده نوبدن اوجامه پاکه ده او که نه؟

جواب: په دی صورت کي پښه اوجامه پاکه ده. ([3]) فقط

په باران کی چی دچت اوبه راوڅاځی او پر جامه باندی ومښلي نوهغه پاکه ده او که نه؟

سوال: (۵۳۷) دکور پرچت باندی که چیري هغه مرغان دکومو ګندګی چي ناپاکه ده ګندګی وکړی او اوبه را واوریږی اوپردغه چت باندی ولویږی، اوبیا ددغه چت اوبه په دننه کورکی پرپاکو جامو اوپر نورو باندی پریوزی نو هغه پاك دي او که نه؟

جواب: په دی صورت جامی اونور پاك دی. ([4]) فقط

([5]) ولا یضر بقاء اثر کلون وریح لازم الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب ألانجاس ج۱ ص۳۰۳، ط.س. ج۱ ص۳۲۹). ظفیر

([1]) وبال حمر خصها لتغلیظ بولها علی نحو حنطة تدوسها فقسم او غسل بعضه او ذهب بهبة او اکل او بیع حیث یطهر الباقی وکذا الذاهب لإحتمال وقوع النجس فی کل طرف (الدر المختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۲۰، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

([2]) وکذا یطهر محل نجاسة الخ مرئیة بقلعها الخ ویطهر محل غیرها ای غیر مرئیة بغلبة ظن غاسل (درمختار باب الانجاس، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

([3]) وکذا یطهر محل نجاسة الخ مرئیة الخ بقلعها ای بزوال عینها وأثرها ولو بمرة او بما فوق ثلاث فی الأصح الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۰۳، ط.س. ج۱ ص۳۲۸). ظفیر

([4]) وعلی هذا ماء المطر إذا جری فی المیزاب وعلی السطح عذرات فالماء طاهر الخ قال فی الحلیة ینبغي أن لا یعتبر فی مسئلة السطح سوی تغیر احد الأوصاف (ردالمحتار باب المیاه بعد مطلب: الأصح أنه لایشترط فی =

دتالاب خټه چې پرکالو ولګیږي نو بیاهم جامه پاکه پاته ده: سوال: (۵۳۸) په تالاب کې دپلیتو جامو دپریمنځلو څخه وروسته که چیري دتالاب خټه دپاکې جامې سره ولګیږي نوجامې پاکې دي اوکه نه؟

جواب: پاکې دي. (۱) فقط

په غسل خانه کې اینبودل سوي لوټه پاکه ده که ناپاکه؟ سوال: (۵۳۹) په دې ملك کې دارواج دی چې دجومات خاوریني لوټې په غسل خانه کې پر لنده مځکه اینبودل کیږي نودا پاکې دي اوکه نه؟

جواب: په شبهې سره دناپاکې حکم نه سي ورکول کیدی اواحتیاط کول بیاهم لازم دي چې ددې پر بیخ باندې اوبه تیرې کړل سي. (۲) فقط

دمحتلم هغه څادر په کم چې دنجاست اثر او نښه نه وي نوهغه پاک دی؟ سوال: (۵۴۰) رجل احتلم وهو لابس السروال وعليه رداء خشن لا يظهر اثر المنى فى الرداء هل يحكم بنجاسة الرداء او لا ؟

جواب: لايحكم بنجاسة الرداء فى هذه الصورة (۳). فقط

دسپي لاړې ناپاکې دي: سوال: (۵۴۱) دسپي لاړې که چیري دجاموسره ولګیږي نودلمانځه دپاره دهغو پریمنځل واجب دي اوکه نه؟

جواب: دسپي دلعابو نجاست غلیظه دی که چیري ددرهم داندازې څخه زیاتې دجاموسره ولګیږي نودلمونځ دپاره دهغو پریمنځل فرض دی (۴).

دناپاکه جامې دڅاڅکو څه حکم دی؟ سوال: (۵۴۲) داستنجاء دوچولو ددستمال دننه طرف چې دغټ اودس مات سره ولګیږي دکمې چې مجموعې اندازه دکلداري روپې دنیمایي په مقدار وي او دکمیس شاته دلمن برخه داوداسه دځای ددیوال په لوندوالي یا

= الجريان المدد ج۱ ص۱۷۴، ط.س. ج۱ ص۱۸۸). ظفير

(۱) ولذا قال فى الخلاصة الماء النجس إذا دخل الحوض الكبير لا ينجس الحوض الخ (رد المحتار باب المياه تحت قوله وكذا يجوز براكد كثير كذلك اى وقع فيه نجس ج۱ ص۱۷۲، ط.س. ج۱ ص۱۹۰). ظفير

(۲) مشى فى حمام ونحوه لا ينجس مالم يعلم أنه غسالة نجس (الدرالمختار على هامش ردالمحتار فصل فى الإستنجاء ج۱ ص۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۳۵۰). ظفير

(۳) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵). ظفير

(۴) والأصح انه إن كان فمه مفتوحا لم يجز لأن لعابه يسيل فى كمه فينجس لو اكثر من قدر الدرهم (ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۹۲، ط.س. ج۱ ص۲۰۸) وعفى الشارع عن قدر درهم وإن كره تحريما فيجب غسله ومادونه تنزيها فيسن وفوقه مبطل فيفرض (الدرالمختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۲، ط.س. ج۱ ص۳۱۲). ظفير

داوداسه په توى سوو اوبو سره لوندسو، نوچى په داسى حالت كى دى لمونځ وكړى نوجاى نماز به پاك وى اوكه ناپاكه؟ دجاى نماز څه حصه ددستمال سره لګيدلى ده هغه به پريمنځل كيږى، دپريمنځلو په وخت كي ددى اوبه دڅڅيدلو په وخت كي پر يو شى يا پرلوټى وغيره باندى ولويږى نوهغه پاك دى اوكه نه؟

جواب: په دى صورت كى جاى نماز، لوټه اونور وغيره ناپاكه نه دى، دجاى نماز دپريمنځلو ضرورت نسته، اوپه دغو څاڅكو سره هيڅ يو شى نه پليتيږى. فقط

<u>دناپاكه جامى څاڅكى چى پر ولويږى نوهغه ناپاكه دى</u>: **سوال**: (**۵۴۳**) دناپاكه جامې دپريمنځلو په وخت كى چى بدن يا جامو ته څاڅكى ولګيږى نوهغه ناپاكه دى اوكه نه؟

جواب: په دي كى دي هم وهم نه كوى، البته ناپاكه جامه دي احتياطًا وپريمنځل سى چى دغه څاڅكى يى بدن ته ونه لګيږى ([1]). فقط

<u>دتالاب زينه چى لنده وى نو پردى باندى كښينستلى او اودس كولى سى اوكه نه؟</u> **سوال**:

(**۵۴۴**) كه چيري دتالاب زينه لنده وى نوپردى باندى كښينستلى اواودس كولى سى اوكه نه؟ او ددى لوندوالى دلاسونو داوبو لوندوالى ګڼل او پريمنځل او پاكول يى ضرورى دى اوكه نه؟

جواب: په احتمال سره دناپاكى حكم نه سى كيدى نووهم دي نه كوى ([2]). فقط

<u>داودس كولو په وخت كى چى دڅاڅكو وهم وسى نوبدن اوجامه پاكه ده اوكه نه؟</u> **سوال**:

(**۵۴۵**) داودست او دغسل كولو په وخت كى چى دڅاڅكو خيال اووهم وى نودجامو اوبدن دناپاكوالى حكم به وى اوكه نه؟

جواب: په خيال اوپه وهم سره هيڅ يوشى نه ناپاكيږى، دغسى توهمات دفعه كوى اواعوذ بالله واياست اوهيڅكله هيڅ قسم وهم مه كوى. ([3]) فقط

<u>په يوځاى كى دلندو پښو په ايښودلو سره هغه نه نجس كيږى</u>: **سوال**: (**۵۴۶**) يو څا اودس وكى او لندى پښې يى پرداسى ځاى باندى كښيښولى په كم ځاى كى چى څپلۍ ايښول كيږى، اوبيا دجومات پرصفونو باندى وګرځيدى او بيايى دجومات په لوټو باندى لاس ووهى اوپر هغه صفونو باندى يى لمونځ وكى ، نوددى څه حكم دى؟

([1]) وعفى الخ بول إنتضح كرؤوس ابر وكذا جانبها الآخر وإن كثر باصابة الماء للضرورة الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۲۹۷، ط.س. ج۱ ص۳۲۲). ظفير

([2]) ولو شك فالأصل الطهارة (الدر المختار على هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير

([3]) اليقين لا يزول بالشك (الأشباه والنظائر القاعدة الثالثة ص۷۵). ظفير

جواب: په دی صورت کی ددی کس پښی ناپاکه نه دی، لهذا صفونه اولوټی ټول پاك دی اواودس اولمونځ دټولو صحیح دی ([1]). فقط

دویم فصل : داستنجاء مسائل

<u>ایا دښځو دپاره دلوټو استعمال ضروري دی؟</u> سوال: (۵۴۷) په لوټه باندی استنجاء کول دمتیازو او دلوی اودس مات پر ځای لکه څه رنګه چی دسړیو دپاره ضروری دی نودغه ډول دښځو دپاره هم ضروری دی او که نه؟

جواب: په لوټو وغیره سره استنجاء کول ښځو لره هم دغه ډول مستحب ده لکه څنګه چی دسړیو دپاره دی، په شامی کی دی: قلت بل صرح في الغزنويّة بانها تفعل كما يفعل الرجل الا في الاستبرآء فانها لا استبراء عليها بل كما فرغت من البول والغائط تصبر ساعة لطيفة ثم تمسح قبلها ودبرها بالاحجار ثم تستنجي بالماء ([2]) اوپه شامی کی یی تر (نحوحجر) لاندی داسی لیکلی دی چی ټوټه وی او که لوټه ټول برابر دی، داهم په شامی کی دی چی که چیري یوازی په اوبو سره استنجا وکړل سی نوسنت به ادا سی خوافضل دادی چی دواړه جمعه کړی یعنی په لوټی یا ټوکر وغیره سره داستنجاء کولو څخه وروسته دي په اوبو سره استنجا وکړی: ثم اعلم ان الجمع بين الماء والحجر افضل الخ ([3]) فقط. بنده عزیز الرحمٰن عفی عنه.

<u>داودس وچولو په وخت کی سلام کول یاجواب ورکول صحیح دی او که نه؟</u> سوال: (۵۴۸) داودس وچولو په وخت کی سلام کول یا جواب یې ورکول جائز دی او که نه؟

جواب: صحیح دی. ([4]) فقط

<u>دښځو دپاره په لوټو باندی استنجاء کول په کار دی او که نه؟</u> سوال: (۵۴۹) دښځو دپاره په

([1]) مشی فی حمام ونحوه لا یتنجس ما لم یعلم أنه غسالة صبر (درمختار) ای کما لو مشی علی ألواح مشرعة بعد مشي من برجله قذر لایحکم بنجاسة رجله ما لم یعلم أنه وضع رجله علی موضعه للضرورة فتح لا وفیه عن التنجنیس مشی فی طین او أصابه ولم یغسله وصلی تجزیه ما لم یکن فیه اثر النجاسة لأنه المانع الا أن یحتاط اما فی الحکم فلا یجب (ردالمحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۲۴، ط.س. ج۱ ص۳۵۰). ظفیر

([2]) ردالمحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۹ ، ط.س. ج۱ ص۳۴۴. ظفیر

([3]) ردالمحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۳ ، ط.س. ج۱ ص۳۳۸. ظفیر

([4]) سلامك مكروه الخ من هو فی حال التغوط (درمختار) قوله حال التغوط مراده ما یعم البول (رد المحتار باب مایفسد الصلوة ومایکره فیها ج۱ ص۵۷۷، ط.س. ج۱ ص۶۱۲) او دا وخت دمتیازو وخت نه دي بلکه هغه فارغه سویدی یوازي دزړه داطمینان دپاره لوټه استعمالوي اګر چه بیا هم افضل دا دي چي سلام ونه کړل سي او نه بې جواب ورکړل سي ځکه چي من وجه دا وخت په متیازو او لویو بولو کي داخل دي، له دې امله فقهاؤ لیکلي دي: یجب الإستبراء بمشی او تنحنح الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۹، ط.س. ج۱ ص۳۴۴). ظفیر

لوڼو باندی استنجاء کول په کاردی او که نه؟

جواب: په لوڼو باندی استنجاء کول دښځو دسړیو په حکم کی دی: کما قال فی الشامی قلت بل صرح في الغزنوية بانها تفعل کما يفعل الرجل الا فی الاستبراء فانها لا استبراء عليها الخ. (۱) فقط

داودس وخت ترڅومره پوری دی؟ سوال: (۵۵۰) داودس وخت ترکله پوری په کاردی؟

جواب: داستنجاء په باره کی سنت طريقه داده چی مخکی په لوڼو سره استنجاء وکړی اوبيا دي په اوبو سره طهارت وکړی (۲). فقط

په يولوټه دوه واره استنجاء کول څنګه دی؟ سوال: (۵۵۱) که چيري يو چا په يوه لوټه سره يوځل کوچنۍ استنجاء کړی وی نو دوباره په هغه لوټی سره غټه استنجاء کولی سی او که نه؟

جواب: په کمی لوټی سره چی يووار استنجاء سوی وی دهغی سره دوباره استنجاء کول مکروه دی، کذا فی الدرالمختار، (۳) ليکن که چيري ضرورت وی دسفر وغيره په وجه سره، نو دوچيدلو څخه وروسته دي هغه وسولوی او دوباره دری واره يا زيات ددي څخه ځو واره په دی سره استنجاء وکړی وروسته ددی کمه مضائقه نه سته. (۴) فقط

داودس وچولو دلوڼی کمه خاوره چی پرلاس لګيدلی وی اوپر پرتوګ باندی ولګيږی نو پرتوګ نه پليتيږی: **سوال**: (۵۵۲) داودس وچولو څخه وروسته لاس دخاوری څخه دصفا کولو څخه مخکی دپرتوګ په ترلو کی لاس پرهغه باندی لګيږی نو پرتوګ پليتيږی او که نه؟

جواب: نه پليتيږی (۵). فقط

په ولاړی متيازی کول څنګه دی؟ سوال: (۵۵۳) په ولاړه باندی شرعًا متيازی کول څنګه

(۱) رد المحتار فصل فی الإستنجاء ص۳۱۹ ج ۱، ط.س. ج۱ ص۳۴۴، کما فی الغزنوية وفيها ان المرأة کالرجل إلا فی الإستبراء فإنه لا إستبراء عليها بل کما فرغت تصبر ساعة لطيفة ثم تستنجی (رد المحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۹، ط.س. ج۱ ص۳۴۴). ظفير

(۲) ثم يمسح بثلاثة أحجار ثم يستر عورته قبل أن يستوي قائما ثم يخرج إلخ ثم يستبرئ فاذا إستيقن بانقطاع أثر البول يقعد للإستنجاء بالماء موضعا آخر (رد المحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۲۳۰، ط.س. ج۱ ص۳۳۸). ظ

(۳) وکره تحريما بعظم وطعام وروث يابس کعذرة يابسة وحجر إستنجی به إلا بحرف آخر (درمختار) ای لم تصبه النجاسة (ردالمحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۴، ط.س. ج۱ ص۳۳۹). ظفير

(۴) دا خبره دفکر کولو وړ ده. ظفير

(۵) وتطهر اليد مع طهارة موضع الاستنجاء کذا فی السراجية ويغسل يده بعد الأستنجاء کما يکون يغسلها قبله ليکون أتقی وانظف (عالمگيري الفصل الثالث فی کيفية الإستنجاء ص۴۸ ج۱، ط. ماجدية ج۱ ص۵۰). ظفير

دی؟ دحضرت حذیفه (رض) په حدیث پاك کی دی چی حضور ﷺ دیوه قوم پر امبارځای باندی په ولاړه بول کړی وه، نو ددی حدیث پاك څخه په ولاړی متیازی کول ثابتیږی اوکه نه؟ اوکم حدیث پاك چی دحضرت عمر (رض) اودحضرت عائشه صدیقه (رض) څخه دممانعت مروی دی هغه صحیح دی اوکه ضیعف؟

جواب: په ولاړی باندی تشی متیازی کول بی دعذر څخه ممنوع اومکروهه دی اودحضور ﷺ په ولاړی باندی یو وار بول کول دضرورت اودعذر په وجه سره سوی دی اوبغیر دعذر څخه په ولاړی باندی دمتیازو کولو څخه حضور ﷺ منعه فرمایلی ده. ([1]) لکه څنګه چی حضرت عمر (رض) فرمایلی دی چی یو واره زه رسول الله ﷺ په ولاړی په متیازو کولو باندی ولیدم نووی فرمایل چی: یا عمر لاتبل قائمًا بعد، ([2]) یعنی ای عمره په ولاړی متیازی مه کوه نو ددغه څخه وروسته ما هیڅیری هم په ولاړی متیازی ونه کړی. فقط

دقطب دستوری طرف ته مخ کول او متیازی کول جائز دی اوکه نه؟ سوال: (۵۵۴) قطب ته مخ کول اومتیازی کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: دقطب ستوری طرف ته مخ کول او اودس مات کول صحیح دی ځکه چی داحکم دکعبی شریفی دپاره دی چی دهغی طرف ته دقضاء حاجت په وخت کی استقبال او استدبار صحیح نه دی. ([3]) فقط

داستنجاء څخه وروسته لوندوالی او دهغه ترکیب: سوال: (۵۵۵) زید ته په سبب دزیات کوروالی دمتیازو څخه وروسته لوندوالی ترنیم ساعته پوری ظاهریږی دلوټی استعمالولو اودپریمنځلو څخه وروسته دوباره دلوټي داستعمالولو ضرورت وی، لهذا دده دپاره داودس څخه وروسته په دی حالت کی لمونځ کول جائز دی اوکه نه؟

جواب: په داسی صورت کی دی په لوټه او اوبو سره داستنجاء کولوڅخه وروسته دذکر په سوری کی پنبه کښیږدی ددی دپاره چی دلوندوالی دخروج شبهه پاته نه سی، په درمختار کی دی:یستحب للرجل ان یحتشی ان رابه الشیطان ویجب ان کان لا ینقطع الا

([1]) دحضرت حذیفه ﷺ دحدیث څخه وروسته دمشکوة شریف مصنف صراحت کړی دي: قیل کان ذلك لعذر (مشکوة باب آداب الخلاء ص۴۳) قال السید جمال الدین قیل فعل ذلك لأنه لم یجد مکانا للقعود لإمتلاء الموضع بالنجاسة الخ روی ابوهریرة کما اخرجه الحاکم والبیهقی أن النبی صلی الله علیه وسلم بال قائما لحرج ما إلخ إذ لم یتمکن من القعود (مرقاة شرح مشکوة ج۱ ص۲۹۲). ظفیر

([2]) وګوری: مشکوة باب آداب الخلاء فصل ثاني ص۴۳. ظفیر

([3]) کما کره تحریما اسقبال قبلة وإستدبارها لأجل بول او غائط الخ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب الأنجاس ج۱ ص۳۵۳، ط.س. ج۱ ص۳۴۱). ظفیر

به قدر ما صلی [1] بیا دپنبه ؤ دایښودلو څخه وروسته دي اودس وکړی اولمونځ دي وکړی. فقط

په اوبو باندې داستنجاء په وخت کې څاڅکي راځي نوڅه وکړي؟ **سوال**: (۵۵۲) که یوچاته داسې تکلیف عارض سوی وی چی کله متیازې وکړی اوپه لوټه استنجاء وکړی نوپه اوبو باندې په استنجاء کولو سره څاڅکی راځی، نودی به په لوټه سره استنجاء کوی اوکه نه یوازې په اوبو سره؟

جواب: داستنجاء په باب غوره اوافضله خبره داده چی اول به په لوټه استنجاء وکړی او بیابه په اوبو سره استنجاء وکړی اوکه چیري یوازې په لوټه او یایوازې په اوبو استنجاء وکړی نودا هم کافی ده اوسنت استنجاء ادا کیږی [2]. فقط

دمجبوری په وخت کی په رسته لاس اوپه خاص ډول جوړ سوی کاغذ باندې داستنجاء کول جائز دی اوکه نه؟ اویوازې په لوټه باندې استنجاء کول څنګه دی؟ **سوال**: (۵۵۷) یو څوك دی چی دفالج دوهل کیدو دوجه څخه یی چپه لاس دکار څخه لویدلی دی، نودی په رسته لاس باندی طهارت اواستنجاء کولی سی اوکه نه؟ اوکله چی داممکن نه وی نویوازې په لوټه اکتفاء کیدی سی اوکه نه؟ اودلوټی داستعمال څخه وروسته دزیاتی صفایی دپاره اودجامو دلوندوالی څخه دبچ کیدلو دپاره په یوه ټوټه اویاپه بل یوشی سره صفایی ضروری یامناسب ده اوکه نه؟ اوکه چیري په سفرکی لوټه پیدا نه سی نویو خاص قسم کاغذ کم چی انګریزان استعمالوی او دډاکټری اجزاؤ څخه جوړ سوی وی ددی استعمال دسخت ضرورت په درجه کی څنګه دی؟

جواب: دغه شخص به په رسته لاس ځان پاکوی، اوکه داهم نه کیږی نوپه لوټه اکتفاء کول هم جائز دی، اوپه ټوټه هم ځان پاکولی سی دمجبوری اودسفر او دنورو په وجه په ذکر سوی کاغذهم صفایی کول صحیح دی. په درمختار کی دی: کره تحریماً بعظم الخ

---

[1] الدرالمختار علی هامش ردالمحتار كتاب الطهارة نواقض الوصوء ج۱ ص۱۳۹، ط.س. ج۱ ص۱۵۰. ظفیر

[2] ثم اعلم أن الجمع بین الماء والحجر افضل ویلیه فی الفضل الإقتصار علی الماء ویلیه الإقتصار علی الحجر وتحصل السنة بالكل وإن تفاوت الفضل (ردالمحتار فصل فی الإستنجاء تحت قوله سنة مطلقا الخ ج۱ ص۳۱۳، ط.س. ج۱ ص۳۳۹) ددا ډول سړي لپاره مناسبه داده چي په ګرځیدلو، ټوخیدلو اویا کښینستلو او ولاړیدلز سره خپل اطمینان حاصل کړي: ویجب الإستبراء بمشی او تنحنح اونوم علی شقه الأیسر ویختلف بطباع الناس (درمختار) أما نفس الإستبراء حتی یطمئن قلبه بزوال الرشح فهو فرض وهو المراد بالوجوب ولذا قال الشرنبلالي یلزم الرجل الإستبراء حتی یزول اثر البول ویطمئن قلبه الخ فلا یصح الشروع فی الوضوء حتی یطمئن بزوال الرشح (رد المحتار فصل فی الإستنجاء مطلب فی الفرق بین الإستبراء والإستقاء ج۱ ص۳۱۹، ط.س. ج۱ ص۳۴۴ – ۳۴۵). ظفیر

ویمین ولا عذر بیسراہ فلو مشلولۃ ولم یجد ماءًا جاریًا ولا صابا ترک الماء. ([1]) فقط

شمال اوجنوب ته مخ کول او استنجاء کول ممنوع نه دی. **سوال**: (۵۵۸) دقبلی دطرف څخه ماسوا دشمال اوجنوب طرف ته مخ کول اوبول اوبراز ممنوع دی اوکه نه؟

جواب: ممنوع نه دی. ([2]) فقط

په استنجاء کی طاق عدد: **سوال**: (۵۵۹) دغائطو په باره کی چی په حدیث کی کم وتر عدد دلوټو را اخیستلو دپاره راغلی دی آیا داوتر عدد دکوچنیو متیازو دپاره راغلی دی یعنی دری لوټی او ددواړو متیازو دپاره جلا لوټی را اخیستل لازم دی یعنی دری را اخیستل دی که څلور؟ اوپه حدیث پاك کی چی دوتر عدد دی، ددي څخه څه مراد دی؟

جواب: هغه وتر لوټی دغائط دپاره دی او دکوچنیو متیازو دپاره څلورمه لوټه را اخیستل ضروری دی. ([3])

دمړی استنجاء په اوبو اولوټی دواړو سره کولی سی اوکه نه څرنګه طریقه وکړل سی؟ **سوال**: (۵۶۰) دمړی استنجاء په لوټو او اوبو دواړو سره وسی اوکه نه؟ ما په کتاب جواهر نفیس کی لیدلی دی چی: دمړی استنجاء په لوټه باندی مکروهه ده اومړی لره په اوبو باندی په استنجاء کولوکی هم اختلاف دی، دحضرت امام ابویوسف (رح) په نزد باندی مړی لره استنجاء کول په لوټه سره وی اوکه په اوبو سره مکروهه دی او دطرفینو (رح) په نزد په اوبو سره مړی لره استنجاء جائز ده په دی صورت کی شرعًا څه حکم دی؟

جواب: دفقهی په کتابونوکی تصریح سویده چی په استنجاء کی داوبو او دلوټو یوځای کول سنت دی اوهمدا افضل دی لکه چی په شامی کی دی: فکان الجمع سنة علی الاطلاق في کل زمان وهو الصحیح وعلیه الفتویٰ ([4]) بیا وروسته لیکي: ثم اعلم ان الجمع بین الماء والحجر افضل ویلیه في الفضل الاقتصار علی الماء ویلیه الاقتصار علی الحجر وتحصل السنة بالکل الخ ([5]) شامی فصل فی الاستنجاء، نوکله چی دطرفینو

([1]) الدرالمختار علی هامش ردالمحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۴ – ۳۱۵، ط.س. ج۱ ص۳۳۰. ظفیر

([2]) کما کره تحریما إستقبال قبلة وإستدبارها لأجل بول او غائط الخ ولو فی بنیان لإطلاق النهی (درمختار) قوله لإطلاق النهی وهو قوله صلی الله علیه وسلم: إذا أتیتم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ولکن شرقوا او غربوا، رواه السنة (ردالمحتار باب الإستنجاء ج۱ ص۳۱۶، ط.س. ج۱ ص۳۴۱). ظفیر

([3]) وکیفیة الإستنجاء أن یجلس معتمدا علی یساره منحرفا عن القبلة والریح والشمس والقمر ومعه ثلاثة احجار یدبر بأحدها ویقبل بالثاني ویدبر بالثالث الخ وفی الدرایة ولنا کیفیة الإستنجاء هو أن یأخذ الذکر بشماله ویمره علی حجر او مدر (عیني شرح هدایه باب الإستنجاء ص۴۲۹ ج۱). ظفیر

([4]) رد المحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۳، ط.س. ج۱ ص۳۳۸. ظفیر

([5]) ثیاب الفسقة واهل الذمة طاهرة (درمختار) قال فی الفتح وقال بعض المشائخ تکره الصلوة فی ثیاب =

په نزد دمړی دپاره استنجاء سنت ده، نو دشامی دتصریح پربنیاد مطلقا دلوټو اوداوبو جمع کول افضل دی اوسنت دی علی الاطلاق لهذا په لوټی سره مړی لره استنجاء کولو ته مکروهه ویل صحیح نه معلومیږی.

دغیر مسلمو فوځیانو په مستعملو جامو کی به لمونځ صحیح کیږی اوکه نه؟ سوال: (**۵۲۱**) اکثره دغیر مسلمو اشخاصو او انګریزی فوځیانو جامی دلیلام څخه مسلمانان په بیعه باندی اخلی په دغوجامو کی بغیر دپریمنځلو څخه لمونځ کیږی اوکه دپریمنځلو څخه وروسته یی اغوستل په کاردی؟

جواب: بغیر دپریمنځلو څخه یی اغوستلی سی اولمونځ پکښی کولی سی. (۱)

په لوټی سره داستنجاء کولو څخه بعد یې اوبه را اخیستل هیر سوه نولمونځ وسو اوکه نه؟

سوال: (**۵۲۲**) په یوې لوټی سره یی استنجاء کړی وه اوغټه استنجاء ورڅخه هیره سوه. او دلمانځه دکولو څخه وروسته وریاده سوه نولمونځ جائز دی اوکه نه؟ کوچنۍ استنجاء یې په اوبو سره کول هیر سوه اولمونځ یی وکړی نولمونځ وسو اوکه نه؟

جواب: په اول اودویم صورت کی لمونځ وسو، اوصحیح دی داعادی ضرورت یی نسته. (۲)

په استعمال سوو لیلامي جامو کي لمونځ کول صحیح دي اوکه نه؟ سوال: (**۵۲۳**) دانګریزانو وړيني جامي ليلاميږي په هغوی کي دناپاکي څه شبهه سته ، آیا په دوی کي لمونځ جائز دی اوکه نه؟

جواب: په شبهي سره دناپاکۍ حکم نه کيږي (۳) نودغه جامې استعمالول او په هغو کي لمونځ کول صحيح دي مګر ښه خبره داده چي ومينځل سي، البته ځيني داسي جامې وي چي په هغو کي دنجاست ګمان غالب وي، لکه پرتوګ نوپه هغه کي دي دمينځلو څخه

= الفسقة لأنهم لا يتقون الخمور قال المصنف يعنی صاحب الهداية الأصح انه لايكره لأنه لم يكره من ثياب اهل الذمة إلا السراويل مع إستحلالهم الخمر فهذا هو الأولى آه (رد المحتار فصل فی الإستنجاء قبيل كتاب الصلوة ج۱ ص۳۲۴. ط.س. ج۱ ص۳۵۰). ظفير مفتاحي

(۱) والغسل بالماء بعده ای الحجر الخ سنة مطلقا به يفتی (درمختار) ثم اعلم ان الجمع بين الماء والحجر افضل ويليه فی الفضل الإقتصار علی الماء ويليه الإقتصار علی الحجر وتحصل السنة بالكل وإن تفاوت الفضل (رد المحتار فصل فی الإستنجاء ج۱ ص۳۱۲ – ۳۱۳، ط.س. ج۱ ص۳۳۷ – ۳۳۹). ظفير

(۲) اليقين لايزول بالشك (الأشباه والنظائر مع شرح حموي) ولوشك فالأصل الطهارة (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار باب المياه ج۱ ص۱۷۱، ط.س. ج۱ ص۱۸۲). ظفير

(۳) والصلوة فی سراويلهم (إلی قوله) إن علم ان سراويلهم نجسة لا تجوز الصلوة فيها وإن لم يعلم تكره الصلوة فيها ولو صلی يجوز (عالمگيري مصري كتاب الكراهية باب الرابع عشر فی أهل الذمة ج۱ ص۳۵۹، ط. ماجدية ج۱ ص۳۴۷). محمد ظفير الدين عفی عنه

پرته لمونځ نه کوي، په شامی کی دی: من هنا قالوا لا بأس بلبس ثياب اهل الذمة والصلوٰة فيها الا الازار والسراويل فانها تكره الصلاة فيها لقربها من موضع الحدث الخ (۱). فقط

تم الجزء الاول من (فتاوى دار العلوم ديوبند) ويليه الجزء الثانى اوله كتاب الصلوة تحت اشراف صاحب الفضيلة حكيم الاسلام مولانا الحافظ القارى محمد طيب دام فيوضه (مدير دارالعلوم ديوبند) ، ولقد بذلت الوسع فى تصحيحه وترتيبه وتعليقه بمراجعة ما يقتضى الرجوع اليه فى تدقيقه من كتب الفقه والحديث والتفسير والاصول وغير ذلک، والله الهادى الى الصواب وصلى الله على سيد المرسلين وعلى آله وصحبه اجمعين. محمد ظفير الدين

محرم المحرام سنه ۱۳۸۲ھ

کمپوزنگ

سعيد حميد صاحب

تاريخ

الاحد ، ۰۷ جمادی الثانیة ، ۱۴۳۰

العلم کمپیوټرز ، کوئټه

al-ilmcorp@hotmail.com

(۱) رد المحتار باب المياه قبيل فصل فى البئر ج۱ ص۱۹۰، ط.س. ج۱ ص۲۰۵، ددي عبارت څخه وروسته دي: وتجوز لأن الأصل الطهارة وللتوارث بين السلمين فى الصلوة بثياب الغنائم قبل الغسل وتمامه فى الحلية (ايضا، ط.س. ج۱ ص۲۰۲). محمد ظفير الدين غفر له